

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

ZLECENIODAWCA: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki

Opracowanie tekstu, konsultanci prowadzący oraz moderatorzy:

mgr Tomasz Achremowicz

mgr Robert Boryczka

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI 2012

Współautorzy niniejszego dokumentu otrzymali na początku 2012 roku od Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki zlecenie opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki*. W warunkach umowy wyraźnie zasygnalizowano między innymi, że *Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki* ma być narzędziem i motorem przyszłych zmian oraz planowania przedsięwzięć, a także określono partycypacyjną metodę tworzenia opracowania, jak również jego ogólną strukturę. Zlecenie zostało zrealizowane zgodnie z tymi warunkami.

Zasadniczo w planowaniu strategicznym wyróżnia się – upraszczając – dwa podejścia: eksperckie oraz partycypacyjne. Pierwsze z nich polega na realizacji całości opracowania przez zewnętrznych ekspertów, co ma zapewnić obiektywizm, odpowiedni poziom fachowy oraz sprawność realizacji. Podejście eksperckie jest regułą w opracowaniach o specjalistycznym charakterze. W podejściu drugim w centrum stoi nie tyle sam dokument, ile proces jego tworzenia, który wyzwala społeczną energię i integruje społeczność wokół wspólnego dzieła. Ten aspekt ma szczególne znaczenie w przypadku tworzenia przekrojowych planów rozwoju na poziomie lokalnym, gdyż odzwierciedla uznaną w Unii Europejskiej zasadę pomocniczości, a więc decentralnego działania i rozwiązywania problemów na możliwie najniższym szczeblu.

Zaangażowanie lokalnej społeczności w powstawanie strategicznych planów rozwoju prowadzi do istotnych zmian w funkcjonowaniu organizmów, jakimi są miasta czy gminy. Rodzi się poczucie identyfikacji lokalnych instytucji, zrzeszeń, firm i poszczególnych obywateli z celami rozwoju oraz motywacja do współdziałania w realizacji zadań nakreślonych w Strategii. Odpowiedzialność za wszechstronny rozwój danego terenu podejmuje nie tylko administracja samorządowa, lecz również szerokie spektrum innych podmiotów, dzięki czemu wzrastają możliwości poprawy jakości życia. Wyzwalanie się nowych inicjatyw ma swoisty efekt łańcuchowy: społeczność, która sama potrafi zagospodarować własny potencjał rozwojowy swojego terenu, może też coraz skuteczniej zabiegać o pozyskanie wsparcia z zewnętrznych źródeł finansowania.

Aby tak zarysowane efekty opracowania *Strategii Rozwoju* były możliwe, niezbędne jest, aby była ona autentycznie dziełem opiniotwórczych przedstawicieli lokalnej społeczności, zwanych zwyczajowo Liderami Lokalnymi bądź Zespołem Roboczym ds. *Strategii Rozwoju*. Rolą ekspertów zewnętrznych jest opracowanie tak zwanej diagnozy, a więc zebranie kompendium danych obrazujących stan istniejący, a następnie prowadzenie prac Zespołu Liderów, opracowanie i zapisanie wyników dyskusji, doradztwo z punktu widzenia zewnętrznego obserwatora. Istotne treści strategii to jest: ocena silnych i słabych stron gminy, sformułowanie celów strategicznych i zadań prowadzących do ich realizacji, a także zasad monitoringu realizacji *Strategii*, wpływają od Zespołu Liderów Lokalnych.

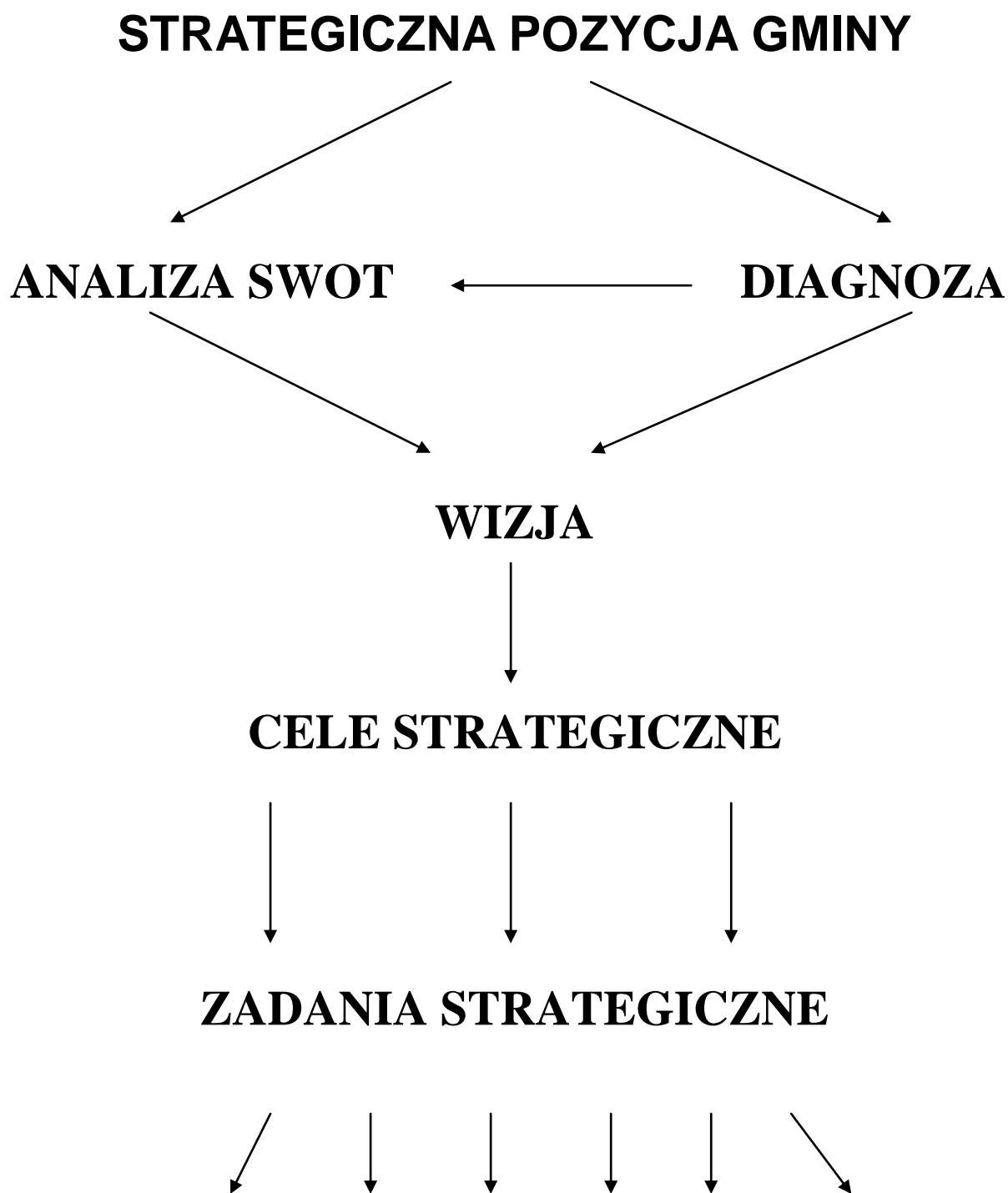
Autorzy niniejszego dokumentu konsekwentnie postrzegali swą funkcję jako ekspertów zewnętrznych, respektując autorską rolę Zespołu Liderów i służąc mu wszelkim wsparciem i pomocą, zarówno od strony merytorycznej, jak i organizacyjnej.

Żywimy nadzieję, że niniejsze opracowanie przyniesie nowe impulsy rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki i spełni oczekiwania, jakie z nim wiążą jego inicjatorzy.

Tomasz Achremowicz

Robert Boryczka

Metodologia przebiegu prac nad Strategią Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki:

WIELOLETNIA PROGNOZA FINANSOWA
(WYKAZ KONKRETNÝCH PRZEDSIĘWZIĘĆ I INWESTYCJI)

MONITORING DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH
(STRATEGIA ROZWOJU, WIELOLETNIA PROGNOZA FINANSOWA,
PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA)

SPIS TREŚCI**CZĘŚĆ I. DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA**

1. Uwarunkowania geograficzne	8
1. 1. Położenie geograficzne	8
1. 2. Położenie administracyjne	9
1. 3. Klimat	11
1. 4. Geologia	14
1. 5. Geomorfologia	19
1. 6. Hydrologia	22
1. 7. Gleby	36
1. 8. Roślinność	45
1. 9. Zwierzęta	50
1. 10. Ochrona przyrody	54
1. 11. Warunki podłoża budowlanego	72
2. Uwarunkowania historyczne	74
2. 1. Historia	74
2. 2. Osadnictwo	76
2. 3. Zabytki	87
2. 4. Stanowiska archeologiczne	90
2. 5. Strefy konserwatorskie	91
3. Struktura funkcjonalno – przestrzenna	96
3. 1. Struktura użytkowania gruntów	96
3. 2. Struktura własnościowa gruntów	99
3. 3. Struktura funkcjonalna	100
4. Sfera społeczna	102
4. 1. Demografia	102
4. 2. Rynek pracy	108
4. 3. Bezrobocie	114
4. 4. Ochrona zdrowia i opieka społeczna	121
4. 5. Oświata i wychowanie	122
4. 6. Kultura	125
4. 7. Sport	127
4. 8. Gospodarka mieszkaniowa	129
4. 9. Bezpieczeństwo publiczne	138
4. 10. Administracja samorządowa	142
4. 11. Organizacje społeczne	146
5. Gospodarka	148
5. 1. Rolnictwo	148
5. 2. Leśnictwo	154
5. 3. Działalności produkcyjne	159
5. 4. Usługi rynkowe	163
5. 5. Turystyka	166

6. Infrastruktura techniczna	170
6. 1. Komunikacja	170
6. 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna	181
6. 3. Sieć gazowa	188
6. 4. Elektroenergetyka	190
6. 5. Ciepłownictwo	192
6. 6. Telekomunikacja i łączność	193
6. 7. Gospodarka odpadami	194
6. 8. Melioracje i urządzenia wodne	196
6. 9. Cmentarze	205
6. 10. Obiekty obrony cywilnej i narodowej	206
7. Dokumentacja planistyczno – strategiczna	207
7. 1. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego	207
7. 2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (projekt – rok 2010)	214
7. 3. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	219
7. 4. Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego	222
7. 5. Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego	227
7. 6. Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego	228
7. 7. Kierunki Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki	230
7. 8. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki	232
7. 9. Wykaz planowanych inwestycji gminnych	234
8. Synteza uwarunkowań rozwoju	235

CZĘŚĆ II. PROGRAM DZIAŁAŃ

1. Wnioski z diagnozy społeczno – gospodarczej	240
1. 1. Uwarunkowania geograficzne, przyrodnicze i kulturowe	240
1. 2. Sfera społeczna	240
1. 3. Gospodarka	241
1. 4. Infrastruktura techniczna	241
2. Badanie opinii społecznej	242
2. 1. Cel badania	242
2. 2. Metodologia badania	242
2. 3. Wyniki badania społecznego	246
3. Analiza SWOT	264
3. 1. Założenia metodologiczne	264
3. 2. Mocne strony	265
3. 3. Słabe strony	265
3. 4. Szanse	266
3. 5. Zagrożenia	266
4. Wizja	268
4. 1. Idea tworzenia wizji	268
4. 2. Przebieg prac nad wizją – etap I	268
4. 3. Przebieg prac nad wizją – etap II	269
4. 4. Przebieg prac nad wizją – etap III. Ostateczna wersja	270

---

5. Cele strategiczne	271
6. Zadania strategiczne	272
7. Dokumentacja zadań strategicznych	275
8. Źródła finansowania	307
8. 1. Potencjalne źródła finansowania	307
8. 2. Ogólne zasady doboru środków finansowych	309
8. 3. Rozmiary i uwarunkowania źródeł finansowych	310
8. 4. Podstawowe źródła finansowania	311
8. 5. Propozycje finansowania zadań strategicznych	314
9. Harmonogram realizacji zadań strategicznych	318
10. Realizacja założeń Strategii Rozwoju	320
10. 1. Reorganizacja pracy Urzędu Gminy	320
10. 2. Monitoring	320
LITERATURA	322
ZAŁĄCZNIKI	325

CZĘŚĆ I

DIAGNOZA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA

1. Uwarunkowania geograficzne.

1. 1. Położenie geograficzne.

Gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki położona jest w południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego, na wysokości od 216 do 420 m n.p.m. Najwyżej położone rejony gminy znajdują się w jej południowo – zachodniej części, z kulminacją bezimiennego wzniesienia o wysokości 420 m n.p.m., na południowy – wschód od wsi Ozary przy granicy z gminą Złoty Stok, zaś najniżej usytuowany jest obszar położony w południowo – wschodniej części gminy wzdłuż koryta rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej zbiornika „Kozielno” (216 m n.p.m.) na granicy z gminą Paczków. Współrzędne geograficzne wynoszą 50°30' szerokości geograficznej północnej oraz 17° długości geograficznej wschodniej. Powierzchnia geodezyjna rozpatrywanego obszaru wynosi 9669 ha, to jest 97 km², co stanowi 12,06 % powierzchni powiatu ząbkowickiego oraz 0,48 % powierzchni województwa dolnośląskiego.

Według fizyczno – geograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego (1998) gmina Kamieniec Ząbkowicki umiejscowiona jest w następujących jednostkach:

- megaregion – Europa Środkowa (3);
- prowincja – Masyw Czeski (32);
- podprowincja – Sudety z Przedgórzem Sudeckim (332);
- makroregiony: Przedgórze Sudeckie (332.1) i Sudety Środkowe (332.4);
- mezoregiony: Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie (332.14), Obniżenie Otmuchowskie (332.16), Przedgórze Paczkowskie (332.17) i Góry Bardzkie (332.45).

Według J. Kondrackiego wschodnia część gminy umiejscowiona jest w mezoregionie Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich, w obrębie których wyróżnia się tu mikroregion Wysoczyzny Ziębickiej. Centralna i zachodnia część gminy położona jest w mezoregionie Obniżenia Otmuchowskiego. Południowa część gminy umiejscowiona jest w mezoregionie Przedgórze Paczkowskiego, zaś niewielki południowo – zachodni fragment gminy położony jest w mezoregionie Gór Bardzkich. Granica pomiędzy mezoregionami Przedgórze Paczkowskiego i Gór Bardzkich jest tu jednocześnie granicą pomiędzy makroregionami Przedgórze Sudeckie i Sudetów Środkowych. Reasumując należy podkreślić, że położenie gminy na terenie 4 zróżnicowanych, podgórsko – górskich jednostek podziału fizyczno – geograficznego wskazuje, że środowisko przyrodnicze gminy posiada charakter przejściowy pomiędzy strefą Przedgórze Sudeckie oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich. Ta przejściowość będzie się odzwierciedlać przy charakterystyce każdego z elementów środowiska: klimatu, geologii, geomorfologii, hydrologii i hydrografii, pokrywy glebowej, szaty roślinnej oraz fauny.

Wyszczególnione na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki mezoregiony graniczą bezpośrednio z:

- Równiną Wrocławską (318.532) – od północy;
- Równiną Grodkowską (318.533) – od wschodu;
- Doliną Nysy Kłodzkiej (318.54) – od południowego – wschodu;
- Płaskowyżem Głubczyckim (318.58) – od południowego – wschodu;
- Górami Opawskimi (332.63) – od południowego – wschodu;
- Górami Złotymi (332.61) – od południa;
- Kotliną Kłodzką (332.54) – od południowego – zachodu;
- Obniżeniem Ścinawki (332.47) – od południowego – zachodu;
- Obniżeniem Nowej Rudy (332.46) – od południowego – zachodu;
- Górami Sowimi (332.44) – od zachodu;

- Obniżeniem Podsudeckim (332.15) – od zachodu;
- Masywem Ślęzy – od północnego – zachodu.

Odległość z Kamieńca Ząbkowickiego do miasta powiatowego Ząbkowice Śląskie wynosi 10 km, zaś do stolicy województwa – Wrocławia 77 km. Ponadto do:

- Poznania – 255 km;
- Krakowa – 270 km;
- Warszawy – 410 km.
- Gdańska – 510 km.

Ponadto odległość z Kamieńca Ząbkowickiego do najbliższych, większych drogowych przejść granicznych wynosi:

- Czechy (Paczków) – 20 km;
- Niemcy (Jędrzychowice) – 185 km;
- Słowacja (Zwardoń) – 270 km;
- Ukraina (Korczoła) – 540 km;
- Rosja (Bezledy) – 600 km;
- Białoruś (Terespol) – 650 km;.
- Litwa (Ogrodniki) – 700 km.

1. 2. Położenie administracyjne.

Po wdrożeniu reformy administracyjnej, od 1 stycznia 1999 roku gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki wchodzi w skład województwa dolnośląskiego oraz powiatu ząbkowickiego. Graniczy z gminami:

- Ziębice – od wschodu;
- Paczków – od południowego – wschodu;
- Złoty Stok – od południa;
- Bardo – od zachodu;
- Ząbkowice Śląskie – od północy.

Gminnym centrum administracyjnym jest położona w północnej części gminy miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. W skład gminy wchodzi 14 sołectw. Należą do nich: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki I, Kamieniec Ząbkowicki II, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcín, Sosnowa, Starczów, Suszka, Śrem i Topola. Gęstość sieci osadniczej mierzona liczbą miejscowości podstawowych (miasta i wsie bez przysiółków) na 100 km² powierzchni wynosi 14,33. Jest to wartość wyższa od wskaźnika charakteryzującego powiat ząbkowicki (13,59) oraz całe województwo dolnośląskie (13,26). Położenie gminy w regionie jest korzystne. Wpływ na to mają szczególnie walory krajobrazowe oraz bezpośrednia bliskość większych miast południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego oraz południowo – zachodniej części województwa opolskiego: Ząbkowic Śląskich, Kłodzka i Nysy, przez które przebiegają ważne w skali regionu i kraju szlaki komunikacyjne.

RYCINA 1: Podział administracyjny województwa dolnośląskiego.

Źródło reprodukcji: <http://www.gminy.pl/>

RYCINA 2: Podział administracyjny powiatu ząbkowickiego.

Źródło reprodukcji: <http://www.gminy.pl/>

1. 3. Klimat.

Klimat gminy podobnie jak całej Polski jest przejściowy, kontynentalno – morski, kształtowany na przemian przez masy powietrza napływające z Oceanu Atlantyckiego lub wschodniej Europy i Azji. W skali kraju według W. Okołowicza i D. Martyn (1979) gmina Kamieniec Ząbkowicki położona jest w regionie klimatycznym sudeckim ze średnim wpływem gór i wzniesień, w skali: słaby – średni – silny. Natomiast według A. Woś (1999) gmina położona jest w regionie dolnośląskim środkowym, tuż przy granicy z regionami klimatycznymi charakterystycznymi dla obszarów górskich. Niezależnie od podziałów rejon gminy należy do cieplejszych w Polsce i charakteryzuje się: przewagą wpływów oceanicznych, mniejszymi od przeciętnych amplitudami temperatur, wczesną wiosną, długim ciepłym latem, dość łagodną i krótką zimą. Południowo – zachodni fragment gminy (Góry Bardzkie) znajduje się w zasięgu klimatu typu górskiego, o cechach właściwych dla umiarkowanej strefy klimatycznej odmiany środkowo – europejskiej. Cechuje się on znacznym udziałem napływu wilgotnych mas powietrza z kierunku zachodniego. Do najważniejszych, specyficznych cech takiego klimatu należą: piętrowy układ stref termicznych i opadowych oraz znaczne zróżnicowanie atmosferycznych uwarunkowań lokalnych. Ze względu na fakt, że najwyżej położony rejon gminy osiąga punktowo tylko 420 m n.p.m. to według regionalizacji klimatycznej Schmucka należy on do regionu klimatycznego przedgórskiego (piętro umiarkowanie ciepłe), który na tle klimatów typu górskiego charakteryzuje się najmniejszym zróżnicowaniem warunków klimatycznych.

Reprezentatywne dla gminy Kamieniec Ząbkowicki będą dane charakteryzujące klimatyczny region dolnośląski jako całość. Według pomiarów średnia temperatura roczna z wielolecia 1951 – 1980 wynosi około 8,2 °C; stycznia (-1,9 °C), a lipca 17,8 °C. W skali roku średnia liczba dni przymrozkowych, to jest takich, w których temperatura powietrza może wynieść 0 °C wynosi 86, dni mroźnych z ujemną temperaturą powietrza w ciągu całej doby jest 29, zaś dni ciepłych z temperaturą minimalną powyżej 0 °C jest 250. Izoamplitudy roczne kształtują się na poziomie 19 – 20 °C.

TABELA 1: Czas trwania termicznych pór roku oraz daty przejścia średniej dobowej temperatury przez określone progi termiczne dla regionu klimatycznego dolnośląskiego. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (T. Niedźwiedz, D. Limanówka, 1992).

Pora roku	Charakterystyka termiczna	Czas trwania – liczba dni	Data przejścia
Przedwiośnie	0 °C < t ≤ 5 °C	34	22 II
Wiosna	5 °C < t ≤ 15 °C	65	28 III
Lato	t ≥ 15 °C	93	1 VI
Jesień	5 °C < t ≤ 15 °C	68	1 IX
Przedzimy	0 °C < t ≤ 5 °C	57	8 XI
Zima	t ≤ 0 °C	64	19 XII

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Z powyższej tabeli wynika, że okres kiedy średnia temperatura dobowa kształtuje się w granicach od 5 °C wzwyż trwa tutaj przez około 226 dni, w tym powyżej 15 °C przez 93 dni, natomiast okres ze średnią temperaturą dobową poniżej 5 °C trwa 155 dni, w tym poniżej 0 °C przez 64 dni w roku.

TABELA 2: Temperatura powietrza dla regionu dolnośląskiego. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (°C).

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Średnie	-1,9	-0,9	2,7	7,9	12,7	16,7	17,8	17,2	13,5	8,7	4,1	0,3
Najwyższe	3,8	3,1	6,4	11,5	15,2	19,0	20,4	19,4	16,5	11,8	7,8	3,9
Najniższe	-9,7	-12,0	-1,3	5,2	10,3	14,4	15,3	15,2	11,2	6,2	0,1	-6,5

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 3: Rozkład średnich temperatur powietrza dla regionu dolnośląskiego. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Temperatura	Wartość w °C
Średnia roczna	8,2
Średnia stycznia	-1,9
Średnia lipca	17,8
Izoamplituda roczna	19,7

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Suma rocznego opadu wynosi 600 – 700 mm, w tym półrocza chłodnego (listopad – kwiecień) około 200 – 250 mm. Opady półrocza ciepłego (maj – październik) osiągają 400 – 450 mm. Pierwszy śnieg pojawia się około połowy listopada, a ostatni na przełomie marca i kwietnia. Pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio przez 45 – 65 dni. Jej grubość waha się w przedziale 15 – 20 cm. Maksymalnie jej grubość osiąga miejscami w niektórych latach około 50 cm. Zanika ona przeciętnie w okresie 25 – 30 marca, a w południowo – zachodniej części gminy termin jej zaniku jest nieco późniejszy, od 30 marca do 10 kwietnia. Okres występowania pokrywy śnieżnej przerywany jest częstymi odwilżami. W tym czasie opad zimowy stanowi deszcz.

TABELA 4: Zestawienie średnich miesięcznych sum opadów atmosferycznych z wielolecia 1954 – 1981 na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

Posterunek opadowy	Sumy opadów miesięcznych w mm												
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
1	N	39	30	24	28	29	39	75	75	101	80	49	45
	W	48	40	12	35	42	41	250	174	61	53	24	18
	S	9	16	5	11	25	29	64	28	69	55	48	59
2	N	46	44	33	29	29	43	74	88	147	91	70	71
	W	92	50	43	64	37	43	106	118	167	273	70	24
	S	38	14	23	34	11	17	97	74	93	60	26	114
3	N	39	32	26	29	30	40	71	81	105	85	47	44
	W	72	39	40	49	26	32	57	102	130	251	50	12
	S	16	14	5	18	20	18	71	24	80	48	20	58

1 – Kamieniec Ząbkowicki (245 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.
2 – Niedźwiednik (260 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.
3 – Ząbkowice Śląskie (270 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.

TABELA 5: Średnie miesięczne wartości opadów dla regionu dolnośląskiego. Dane za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Wartość w mm	33	31	32	42	64	69	97	71	47	43	45	38

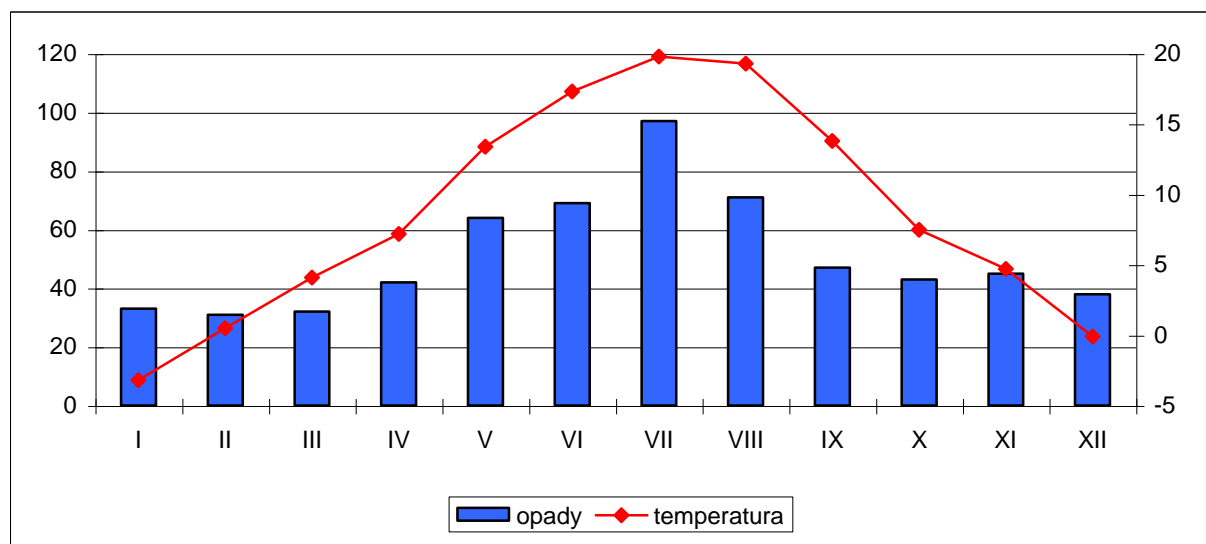
Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 6: Sumy opadów dla regionu dolnośląskiego. Dane za lata 1951 – 1980.

Opady	Wartość
Suma roczna	600 – 700 mm
Suma półrocza chłodnego	200 – 250 mm
Suma półrocza ciepłego	400 – 450 mm
Grubość pokrywy śnieżnej	15 – 20 cm

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

RYCINA 3: Rozkład średnich temperatur oraz sum opadów dla regionu dolnośląskiego w latach 1951 – 1980.

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Na podstawie danych za lata 1951 – 1980 średnia liczba dni pogodnych (zachmurzenie $\leq 20\%$) w roku wynosi 41, a pochmurnych (zachmurzenie $\geq 80\%$) 118 i jest jedną z najmniejszych w Polsce. Mgła pojawia się średnio przez około 50 dni w roku, zaś mgła całodzienna przez około 3 do 5 dni w roku. Usłonecznienie przekracza w roku 1400 godzin. Dni z burzą jest przeciętnie około 20 w roku.

Najczęstsze wiatry wieją z sektorów: północnego, zachodniego i południowego. Stanowią około 70 % częstości wiatru. Ich średnia prędkość oscyluje w granicach 3,3 m/s. Średnia roczna liczba dni w okresie 1951 – 1985 (T. Niedźwiedź, J. Paszyński, D. Czekierda, 1994) z wiatrem bardzo silnym (prędkość powyżej 15 m/s) wynosi 2, z wiatrem silnym (prędkość od 10 do 15 m/s) wynosi około 20 – 30, zaś średnia roczna częstość występowania ciszy i słabego wiatru (prędkość poniżej 2 m/s) wynosi około 60 % dni w roku.

TABELA 7: Prędkość wiatru w regionie dolnośląskim. Wartości średnie za lata 1951 – 1965 (m/s).

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
prędkość	3,9	3,7	3,7	3,3	3,1	3,0	3,0	2,8	3,0	2,8	3,5	3,6

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Okres wegetacyjny jest jednym z dłuższych w Polsce i trwa średnio przez około 215 – 220 dni, a okres gospodarczy przez około 250 dni. Początek robót polnych przypada na drugą dekadę marca. Reasumując, warunki klimatyczne panujące na terenie gminy są bardzo korzystne, sprzyjają rozwojowi rolnictwa, aktywności produkcyjnych i usługowych oraz pozwalają na osiągnięcie wysokiego komfortu osiedlania.

Na terenie gminy można wyróżnić trzy strefy o zróżnicowanych warunkach mikroklimatycznych, mających wpływ na osadnictwo:

- **Strefa centralna, dolinna** – obejmuje przebiegające równoleżnikowo dno doliny rzeki Nysy Kłodzkiej w rejonie Obniżenia Otmuchowskiego oraz uchodzące do niej doliny ujściowych odcinków poszczególnych cieków. Występują tu najmniej korzystne warunki do zabudowy. Niższa jest temperatura powietrza, lokalnie tworzą się zastoiska mas zimnego powietrza spływającego z wysoczyzn. Większa jest wilgotność powietrza, częstotliwość mgieł i radiacyjnych przymrozków. Dotyczy przede wszystkim miejscowości: Suszka, południowa część Kamieńca Ząbkowickiego (Istebka, Kamieniec), część Byczenia (Byczeń Mały), Śrem, Topola, południowe rejony wsi: Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki.
- **Strefa południowo – zachodnia i północno – wschodnia, wysoczyznowa** – obejmuje rejon Wysoczyzny Ziębickiej Przedgórza Paczkowskiego oraz Gór Bardzkich w okolicach miejscowości: Starczów, Doboszowice i Ożary. Wzniesione są one od około 50 do 100 m ponad poziom doliny Nysy Kłodzkiej. Jest to strefa o najkorzystniejszych warunkach termicznych i wilgotnościowych dla zabudowy z wyjątkiem stoków o ekspozycji północnej. Występuje tu korzystne nasłonecznienie, nie tworzą się zastoiska zimnych mas powietrza, mniej jest mgieł i przymrozków.
- **Strefa centralna, przejściowa** – obejmuje wyżej położone obszary Obniżenia Otmuchowskiego pomiędzy doliną Nysy Kłodzkiej a Wysoczyzną Ziębicką, Przedgórzem Paczkowskim i Górą Bardzkimi. Dotyczy miejscowości: północna część Kamieńca Ząbkowickiego (Łopienica, Goleniów Śląski), Byczeń, Sosnowa, Sławęcín, północne rejony wsi: Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki. Występują tu pośrednie warunki do zabudowy zależne od odległości od osi doliny, lokalnej konfiguracji rzeźby, wyniesienia ponad dno doliny.

1. 4. Geologia.

1.4.1. Budowa geologiczna.

Budowę geologiczną gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiono na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Obszar gminy obejmuje fragmenty dwóch dużych jednostek geologicznych: Sudetów i bloku przedsudeckiego, oddzielonych uskokiem sudeckim brzeżnym o kierunku północny–zachód – południowy–wschód. W bezpośrednim rejonie gminy i jej okolic przebiega on poprzez miejscowości: Dzbanów, Ożary, Mąkolno, Złoty Stok i dalej do granicy państwa. Rejon gminy charakteryzuje się złożoną budową geologiczną, w której udział

biorą fragmenty następujących, mniejszych jednostek geologicznych: metamorfiku niemczańsko – kamienieckiego i metamorfiku Doboszowic na bloku przedsudeckim oraz struktury bardzkiej w Sudetach. Skąły tych jednostek przykryte są osadami kenozoicznymi. Skąły krystaliczne ukazują się na powierzchni jedynie w okolicach Mrokocina i Chałupek.

Zdecydowanie największą część gminy zajmuje metamorfik niemczańsko – kamieniecki. Tworzy on na powierzchni terenu izolowane wychodnie skał krystalicznych. Jednostka ta zbudowana jest z łupków łyszczkowych z wkładkami łupków kwarcowo – skaleniowych, amfibolitów, łupków kwarcowo – grafitowych, eklogitów i marmurów. Łupki łyszczkowe zajmujące większość obszaru to skały cienkolaminowane, muskowitzowo – biotytowo – kwarcowe, zawierające miejscami wtrącenia łupków kwarcytowych (na zachód od wsi Stolec poza granicami gminy). Pojawiają się również lokalnie wtrącenia wapieni krystalicznych w formie soczewek (na zachód od wsi Stolec, na wzgórzu Wapiennej, poza granicami gminy) osięgających grubość około 1 m. W okolicach Kamieńca Ząbkowickiego występują głównie łupki łyszczkowe, a w ich obrębie wkładki amfibolitów, łupków kwarcowo – skaleniowych i łupków grafitowych oraz niewielkie soczewki eklogitów.

W południowo – wschodniej części gminy występuje metamorfik Doboszowic. Składa się on z dwóch części o odmiennej litologii. Część zachodnia zbudowana jest z ortognejsów, a część wschodnia z paragnejsów, amfibolitów i łupków łyszczkowych.

Odrębny kompleks skalny buduje jednostkę bardzką, której niewielki fragment znajduje się w południowo – zachodniej części gminy. Jest on zbudowany w większości z dolnokarbońskich szarogłazów, piaskowców, mułowców, łowców i łupków, które występują w postaci monotonnej serii naprzemianległych ławic. Pod osadami dolnokarbońskimi występują skały starsze, tworzące na powierzchni niewielkie wychodnie. Utwory syluru reprezentowane są przez łupki ilaste, krzemionkowe i graptolitowe. Do dewonu zaś należą różnorodne odmiany przeławicających się wzajemnie łupków krzemionkowych i ilastych, mułowców oraz piaskowców szarogłazowych i kwarcytowych. Skały struktury bardzkiej są silnie pofałdowane i pocięte uskokami.

Scharakteryzowane kompleksy skał metamorficznych i magmowych są w większości przykryte przez młodsze, kenozoiczne skały osadowe (trzecio- i czwartorzędowe). Utwory trzeciorzędowe odsłaniają się na powierzchni tylko w niewielkim stopniu. Wypełniają one zapadliska tektoniczne i rynny erozyjne. Największą miąższość osady trzeciorzędowe osięgają w południowej części gminy (rów Paczkowa), gdzie przekraczają 100 m. Zachodni kraniec rowu Paczkowa zajmuje dzisiejsze obniżenie w rejonie Ząbkowic Śląskich. Osady trzeciorzędowe reprezentowane są przez produkty wietrzenia chemicznego – regolity oraz dwudzielny kompleks skał osadowych. Dolny zespół, dolno- i środkowomioceniński, zbudowany jest przeważnie z jasnoszarych łów z wkładkami piaszczystymi i lokalnie łów węglistych oraz węgla brunatnego. Górny zespół, reprezentujący przypuszczalnie przełom górnego miocenu i dolnego pliocenu, zbudowany jest z osadów ilasto – mułkowo – piaszczystych (seria poznańska) z cienkimi wkładkami węgla brunatnego i piasków kwarcowych.

Osady czwartorzędowe obejmują swoim zasięgiem większość powierzchni gminy. W większości są to osady plejstocenińskie akumulowane w czasie zlodowaceń środkowopolskich i północnopolskich. Wykształcenie czwartorzędowe jest nieco inne na południu i na północy. Na południu gminy, w zasięgu doliny Nysy Kłodzkiej, zlodowacenia środkowopolskie reprezentują żwiry i piaski wysokiego zasypania na łach trzeciorzędowych, piaski i żwiry tarasów akumulacyjnych 25 m n.p. rzeki i 10 m n.p. rzeki, gliny zwałowe oraz żwiry i piaski wodnolodowcowe. Na północy są to piaski, żwiry i mułki wodnolodowcowe, gliny zwałowe i ich rezydua, piaski i żwiry kemów oraz żwiry i piaski rzeczne tarasów erozyjno – akumulacyjnych. Zlodowacenia północnopolskie w południowej części gminy reprezentują gliny pylaste i pyły lessopodobne oraz żwiry tarasów akumulacyjnych 4 –

5 m n.p. rzeki, natomiast na północy są to lessy oraz gliny deluwialne, miejscami piaszczyste. Holocen reprezentują żwiry den dolinnych 1,5 – 2 m n.p. rzeki, mady łąkowe i mady piaszczyste, mułki jeziorne, piaski humusowe i gytie oraz osady rzeczne nierozdzielone.

1.4.2. Złóża kopalin.

Na terenie gminy znajduje się 12 udokumentowanych złóż kopalin. Jest to 8 złóż kruszywa naturalnego: „Przyłęk – Pilce”, „Pilce – Suszka III”, „Bartniki III”, „Topola – Zbiornik”, „Byczeń I”, „Pomianów”, „Kozielno” i „Mrokocin”, 3 złoża kamieni drogowych i budowlanych: „Doboszowice”, „Doboszowice 1” i „Pomianów” oraz 1 złożo surowców ilastych ceramiki budowlanej „Byczeń”.

KRUSZYWA NATURALNE:

Złożo żwirów „Przyłęk – Pilce” zajmuje powierzchnię 931,8 ha (Krzyśków, 1982), a aktualne zasoby wynoszą 86647 tys. ton w kategorii C1 i C2. Należy ono do największych złóż pod względem zasobowym w województwie dolnośląskim. Ciągnie się pasem szerokości 2 km i długości 4,5 km na wschód od miejscowości Przyłęk, prawie po Kamieniec Ząbkowicki. Budują go żwiry tarasów rzeki Nysy Kłodzkiej wzniesione 1,0 – 2,0 m i 4,0 – 6,0 m nad poziom rzeki. Przez obszar złoża przepływa rzeka Nysa Kłodzka, przecinając go ukośnie od południowego – zachodu ku północnemu – wschodowi. Złożo uznano za konfliktowe ze względu na gleby chronione i lasy.

Złożo żwirów „Pilce – Suszka III” jest położone na wschód od złoża „Przyłęk – Pilce” (Soroko, 1964). Powierzchnia złoża obejmuje obszar 36,2 ha, a aktualna ilość zasobów w kategorii B+C1 wynosi 444 tys. ton. Złożo jest mało konfliktowe.

Złożo piasków i żwirów „Bartniki III”, położone na południe od miejscowości Doboszowice, udokumentowano w 1965 roku (Adamski, 1965) i zaktualizowano, w związku z budową zbiornika „Topola”, w 1988 roku (Fiłon, 1988), zmniejszając je i przenosząc południową część złoża do eksploatowanego złoża „Topola – Zbiornik”. Na powierzchni 63,6 ha udokumentowano w kategorii B i C1 5422 tys. ton kruszywa. Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych złożo uznano za konfliktowe.

Złożo żwirów „Topola – Zbiornik” o powierzchni 182,3 ha, położone na południowy – wschód od Kamieńca Ząbkowickiego, udokumentowano w kategorii C1 (Fiłon D., 1987). Aktualna ilość zasobów to 12910 tys. ton. Złożo uznane zostało za konfliktowe z powodu gleb chronionych.

Złożo piasków i żwirów „Byczeń I” o powierzchni 33,75 ha, położone na południowy – wschód od miejscowości Byczeń posiada zasoby udokumentowane w kategorii C1 w wysokości 5037 tys. t (Trentowski, 2002). Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych złożo uznano za konfliktowe.

Wśród osadów piaszczysto – żwirowych, szeroko rozprzestrzenionych na południowym – wschodzie obszaru gminy, udokumentowane zostały jeszcze 2 złoża czwartorzędowych piasków i żwirów tarasów rzecznych w dolinie Nysy Kłodzkiej. Są to złoża: „Kozielno” o powierzchni 113 ha (Brawata, 1986) i „Pomianów” o powierzchni 9,2 ha w dwóch polach (Sroga, 1997). Kopalina ta przydatna jest w budownictwie. Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych oba złoża uznano za konfliktowe.

Złożo kruszywa naturalnego „Mrokocin” zostało udokumentowane w 2010 roku w kategorii C1 o zasobach geologiczno bilansowych 997 tys. ton.

TABELA 8: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – parametry geologiczno – złożowe i jakościowe złóż kruszywa naturalnego na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Parametr	Złoże						
	Przytek – Pilce	Pilce – Suszka III	Bartniki III	Byczeń I	Topola – Zbiornik	Kozielno	Pomianów
Miąższość złoża (m)	6,4	4,8	6,5	7,4	5,5	b.d.	b.d.
Stosunek N / Z	0,17	b.d.	b.d.	0,15	0,2	b.d.	b.d.
Zawartość pyłów mineralnych (%)	1,3	3,0	0,8–3,6	8,8	1,7	1,5	0,8
Zawartość frakcji do 2 mm (%)	27,6	28,3	25,6–60,3	41,7	33,2	22,5	–
Zawartość frakcji do 4 mm (%)	–	–	6,2–19,5	51,0	44,2	31,6	–
Zawartość ziarn nieforemnych (%)	5,7	–	4,1–21,2	15,7	5,4–46,2	b.d.	b.d.
Zawartość ziarn słabych (%)	6,6	3,6–15,2	7,1–18,5	11,4	2,2–39,5	b.d.	b.d.
Nasiąkliwość (%)	2,0	0,9–2,5	1,8–2,5	1,3	3,0	1,7	–
Mrozoodporność (%)	3,0	–	–	0,8	–	1,8	–
Zanieczyszczenia obce	brak	–	–	brak	–	b.d.	b.d.
Zanieczyszczenia organiczne	brak	–	brak	brak	–	b.d.	b.d.
Zawartość związków siarki (%)	ślady	–	–	0,03	–	b.d.	b.d.

KAMIENIE DROGOWE I BUDOWLANE:

Złoże gnejsów „Doboszowice”, leżące na południe od miejscowości Doboszowice, obok stacji kolejowej, zostało udokumentowane w kategorii C1 (Jakubowska, Owsiany, 1987). W obrębie powierzchni 8,8 ha aktualnie zalega 5974 tys. ton kopaliny przydatnej do produkcji kruszywa łamanego do nawierzchni drogowych i kolejowych. Złoże uznane zostało za małokonfliktowe.

Złoże gnejsów „Doboszowice 1”, położone na południe od wsi Doboszowice, posiada udokumentowane zasoby w kategorii C1 w wysokości 2162 tys. t oraz w kategorii C2 w wysokości 1185 tys. t (Kochanowska, 2004) na powierzchni 4,6 ha. Kopalina może być wykorzystana w budownictwie i drogownictwie. Złoże uznane zostało za małokonfliktowe.

Złoże gnejsów „Pomianów”, położone na wschód od miejscowości Pomianów (Jakubowska, Fiłon, 1988) i rozpoznano je w kategorii B i C1. Jego powierzchnia wynosi 20,44 ha, przy średniej miąższości 47,5 m, średnia grubość nadkładu – 2,8 m, a stosunek grubości nadkładu do miąższości złoża (N/Z) – 0,04. Aktualny stan zasobów to 26257 tys. ton kopaliny. Gnejsy charakteryzują się korzystnymi właściwościami fizyko-mechanicznymi. Mrozoodporność jest dobra, nasiąkliwość od 0,15 do 2,80 %, wytrzymałość na ścislenie wynosi średnio 104 MPa, a ścieralność w bębnie Devala średnio 6,2 %. W związku z tym gnejs ten może być wykorzystywany do produkcji kamienia łamanego do nawierzchni drogowych i kolejowych, może również znaleźć zastosowanie do produkcji niewielkich elementów kamiennych stosowanych w budownictwie hydrotechnicznym.

TABELA 9: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – parametry geologiczno – złożowe i jakościowe złóż kamieni drogowych i budowlanych na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Parametr	Złoże		
	Doboszowice	Doboszowice 1	Pomianów
Miąższość złoża (m)	30,28	18,25	47,5
Grubość nadkładu (m)	2,18	2,16	2,8
Stosunek N / Z	0,074	0,08	0,04
Porowatość (%)	0,81	–	0,02
Nasiąkliwość (%)	0,45	0,86	0,47
Mrozoodporność	dostateczna	–	całkowita
Wytrzymałość na ściskanie na sucho (MPa)	139,0	107,9	104,8
Ścieralność w bębnie Devala (%)	4,08	–	5,0
Współczynnik emulgacji	0,097	–	0,15

SUROWCE ILASTE CERAMIKI BUDOWLANEJ:

Złoże „Byczeń” zostało udokumentowane w kategorii C1 (Lis, 1999b), na północ od miejscowości Byczeń, na powierzchni 7,1 ha. Aktualne zasoby wynoszą 1213 tys. m³ surowca do produkcji wyrobów ceramiki budowlanej. Surowiec użyteczny reprezentuje kompleks utworów ilastych złożony z łańców zielonych i zielonoszarych, przeławionych łańcami szarymi z brunatno – rdzawymi plamami i smugami utlenionych związków żelaza. Serię złożową, o średniej miąższości 15,4 m, zalegającą pod nadkładem 0,4 – 3,8 m, charakteryzują następujące średnie parametry jakościowe: woda zarobowa – 28,2 %, skurczliwość całkowita – 8,6 %, nasiąkliwość czerepu wypalonego w temperaturze 900 °C – 14 %, wytrzymałość na ściskanie – 14,67 MPa. Złoże uznano za konfliktowe z powodu zalegających na nim gleb chronionych.

TABELA 10: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka złóż kopalni na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Nazwa złoża	Rodzaj kopaliny	Stan zagospodarowania	Zastosowanie kopaliny	Przyczyny konfliktowości złoża
Przyłęk – Pilce	ż	G	Sb , Skb , Sd	GI , L
Pilce – Suszka III	ż	Z	Skb	brak
Bartniki III	pż	N	Skb	GI
Topola – Zbiornik	ż	G	Skb	GI
Byczeń I	pż	N	Sb , Skb , Sd	GI
Pomianów	pż	G	Skb	GI
Kozielno	pż	G	Skb	GI
Doboszowice	g	G	Sd	brak
Pomianów	g	G	Sb , Sd , Skb	brak
Doboszowice 1	g	N	Sd	brak
Byczeń	i(ic)	N	Scb	GI

<p><u>Rodzaj kopaliny:</u> ż – żwiry, pż – piaski i żwiry, g – gnejsy, i(ic) – ility ceramiki budowlanej.</p> <p><u>Stan zagospodarowania:</u> G – zagospodarowane, Z – zaniechane, N – niezagospodarowane.</p> <p><u>Zastosowanie kopaliny:</u> Sb – budowlane, Skb – kruszywo budowlane, Sd – drogowe, Scb – ceramiki budowlanej.</p> <p><u>Przyczyny konfliktowności:</u> Gl – ochrona gleb, L – ochrona lasów,</p>

1.4.3. Perspektywy i prognozy występowania kopalin.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wytypowano 2 obszary perspektywiczne dla występowania kopalin. Obszarów prognostycznych nie wyznaczono.

Na południe od wsi Doboszowice i na północny – wschód od złoża „Doboszowice”, wyznaczono obszar perspektywiczny rokujący udokumentowanie złoża gnejsów. Obejmuje on wzniesienie o wysokości 310,2 m n.p.m., na którym w przeszłości wydobywano gnejsy, o czym świadczą stare, zarośnięte wyrobiska. Ocenia się, że pod niewielkim nakładem zalega około 15 mln ton gnejsów.

Obszar perspektywiczny kruszywa naturalnego (piasków i żwirów) wyznaczono w południowo – wschodniej części gminy. Jest to zasięg tarasów rzecznych Nisy Kłodzkiej tam, gdzie nie pozostaje w kolizji ze zbiornikami retencyjnymi „Topola” i „Kozielno”.

Na obszarze gminy poszukiwano złóż kamieni drogowych i budowlanych, kwarcytów trzeciorzędowych i kruszywa naturalnego. Poszukiwania te dały wynik negatywny. Złóż gnejsów i amfibolitów (Łuciuk, 1976), z przeznaczeniem surowca na kruszywo łamane, poszukiwano bezpośrednio na południowy wschód od złoża „Pomianów”. Poszukiwania złóż gnejsów i amfibolitów prowadzono także w rejonie Mrokocin – Chałupki (Łuciuk, 1976). Odwiercone zostały otwory stwierdzające występowanie tych skał, lecz w dużym stopniu okazały się one złupkowane, silnie spękane i zwiertzałe. Niska wytrzymałość na ściskanie, zarówno amfibolitu jak i gnejsu zdyskwalifikowała ich przydatność dla potrzeb budownictwa i drogownictwa. Amfibolitów poszukiwano również w rejonie na południe od Lubnowa i na wschód od Chałupki. W odwierconym otworze do głębokości 75 m, amfibolit w dużym stopniu był złupkowany, spękany i zwiertzały (Łuciuk, 1976).

1. 5. Geomorfologia.

1.5.1. Charakterystyka makroregionów i mezoregionów¹.

Przedgórze Sudeckie (332.1) do schyłku oligocenu stanowiło jedną całość ze strukturami geologicznymi Sudetów. Wielka dyslokacja tektoniczna o kierunku północny–zachód – południowy–wschód i amplitudzie pionowego przemieszczenia obu części wielkości kilkuset metrów rozdzieliła istniejący poprzednio blok na część górską i część podgórszą, która pozostała niewysoką równiną z kilkoma twardzielcowymi wzniesieniami (Masyw Ślęży, Wzgórza Strzegomskie i Wzgórza Niemczańsko – Strzebińskie). Poza nimi Przedgórze Sudeckie pokrywają częściowo miocenne osady morskie oraz czwartorzędowe piaski, gliny morenowe i podobne do lessu utwory pyłowe, na których powstały dość urodzajne gleby brunatnoziemne, co sprawia, że jest to region rolniczy z niewielkimi płacami leśnymi na wyższych wzniesieniach. Prowadzi się tu także eksploatację surowców skalnych. Przedgórze Sudeckie zajmuje łącznie powierzchnię około 2,6 tys. km².

¹ J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, 1998.

Wzgórze Niemczańsko – Strzelińskie (332.14) są najrozleglejszą i najbardziej zróżnicowaną częścią Przedgórze Sudeckiego o łącznej powierzchni około 1140 km². Zbudowane są z różnych skał magmowych i metamorficznych. Miejscami występują kaolinowe zwietrzliny skał podłoża, w obniżeniach zaś trzeciorzędowe ility. W ukształtowaniu powierzchni zaznaczają się pasma wzniesień i obniżeń, wykorzystywanych przez dopływy Odry: Slężę i Oławę od strony południowej oraz Nysę Kłodzką od strony wschodniej. W związku z taką konfiguracją terenu wyróżniono liczne mikroregiony (Walczak, 1970), z których jeden – Wysoczyzna Ziębicka obejmuje wschodnie rejony gminy Kamieniec Ząbkowicki. Wysoczyzna Ziębicka jest szerokim garbem o przeciętnej wysokości 260 – 300 m n.p.m., położonym na północ od Obniżenia Otmuchowskiego, zbudowanym na powierzchni ze zdenudowanych materiałów plejstoceńskich (morenowych i kemowych), zalegających na jeziornych łożach mioceńskich. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się najbardziej wysunięty na południowy – zachód fragment Wysoczyzny Ziębickiej. Na północny – wschód od wsi Pomianów Górny znajduje się bezimienne wzniesienie o wysokości 341,2 m n.p.m., będące najwyższym punktem Wysoczyzny Ziębickiej na terenie gminy.

Obniżenie Otmuchowskie (332.16) jest zapadliskiem tektonicznym o powierzchni około 290 km², które wykorzystuje Nysa Kłodzka w swym środkowym biegu. Szerokie dno doliny zajmują pola uprawne i łąki, częściowo zalane po utworzeniu zbiorników retencyjnych: Jeziora Otmuchowskiego, Jeziora Nyskiego (Głębinowskiego), „Kozielno” i „Topola”. Obniżenie ma charakter rynny o szerokości od kilku do około 10 km. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki położone jest na wysokości od około 216 do max. 308 m n.p.m. (wzniesienie pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a Byczeniem). W południowo – wschodniej części gminy znajduje się środkowy, najwęższy fragment Obniżenia Otmuchowskiego, wcinającego się pomiędzy Przedgórze Paczkowskie a Wysoczyznę Ziębicką. Jest to wydzielony mikroregion Doliny Nysy. Północna i zachodnia część gminy to mikroregion Kotliny Ząbkowickiej. Obszar ten nieznacznie wznosi się w kierunku krawędzi Gór Bardzkich i jest rozcięty stosunkowo płytkimi dolinami cieków wodnych.

Przedgórze Paczkowskie (332.17) po stronie czeskiej nazwane *Žulovská pahorkatina*, znajduje się na południe od Obniżenia Otmuchowskiego i przylega do Gór Żółtych i Bardzkich. Zbudowane jest z granitu, który po stronie czeskiej koło miasta Žulová tworzy interesujące wietrzeniowe formy skalne. Po stronie polskiej na powierzchni zalegają żwiry i piaski z okresu deglacjacji zlodowacenia odrzańskiego. Całość mezoregionu obejmuje powierzchnię około 240 km², z czego około 130 km² po stronie polskiej. W południowej części gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się jedynie jego północno – zachodni kraniec, położony na przeciętnej wysokości od 230 do 300 m n.p.m.

Sudety Środkowe (332.4) pod względem geologicznym przedstawiają strukturę nieckowatą, której oś przebiega zgodnie z ogólnym kierunkiem zrębu sudeckiego z północnego – zachodu na południowy – wschód. We wschodniej części Sudetów Środkowych pojawiają się hercyńskie struktury fałdowe, które wchodzi w skład Gór Bardzkich i są ścięte uskoki, prostopadłymi do ich biegu. Dyslokacje wytworzyły w trzeciorzędzie zapadlisko zwane rowem Nysy, które dało początek Kotlinie Kłodzkiej, oddzielającej Sudety Środkowe od Wschodnich.

Góry Bardzkie (332.45) są orograficznym przedłużeniem Gór Sowich, od których dzieli je Przełęcz Srebrna, ale w przeciwieństwie do nich są zbudowane ze sfałdowanych w orogenezie hercyńskiej skał paleozoicznych: zlepieńców, piaskowców kwarcytowych i łupków – kambryjskich, sylurskich i dolnokarbońskich, a także skał pochodzenia wulkanicznego. Kierunek fałdowań przebiega w poprzek do rozciągłości gór, wyznaczonej przez trzeciorzędowe uskoki, co sprawia, że mimo stosunkowo niewielkich wysokości bezwzględnych rzeźba terenu jest dosyć urozmaicona. Góry Bardzkie przecina antecendentny przełom Nysy Kłodzkiej. Góry Bardzkie mają około 20 km rozciągłości i od 6 do 10 km szerokości, zajmując powierzchnię około 160 km². Góry Bardzkie zajmują jedynie

niewielki południowo – zachodni fragment gminy na południe od wsi Ożary. Tutaj znajduje się najwyżej położony fragment gminy z kulminacją bezimiennego wzniesienia o wysokości 420 m n.p.m.

1.5.2. Rzeźba terenu².

Obszar gminy charakteryzuje się urozmaiconą morfologią. Współczesna rzeźba terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki jest wynikiem zachodzących tu niegdyś procesów orogenezy Sudetów, procesów tektonicznych i neotektonicznych, glacialnych, fluwioglacialnych, peryglacialnych, eolicznych i erozji oraz akumulacji rzecznej, a także działalności człowieka (antropogenicznych). Występujące z silnym natężeniem procesy rzeźbotwórcze doprowadziły do powstania zróżnicowanego rysu geomorfologicznego obszaru gminy, który jest jej dużym walorem przyrodniczym i krajobrazowym.

Ukształtowanie pionowe obszaru gminy uwarunkowane jest licznymi wychodniami skał metamorficznych, tworzących wzgórza oraz pojedyncze kulminacje o charakterze twardzielowym i ostańcowym. Północna i zachodnia część gminy leży w zasięgu Kotliny Ząbkowickiej (Obniżenia Ząbkowickiego), która ograniczona jest od północy Wzgórzami Szklarskimi i Dobrzeńceckimi. Rozległa Kotlina Ząbkowicka ma charakter równinny i jest obrzeżona na północy i wschodzie przez wspomniane twardzielowe wzgórza. Na zachodzie przechodzi ona w płaską Kotlinę Stoszowicką, a na południowym – zachodnie ograniczą ją twardzielowe wzniesienie Masywu Grochowskiego, przekraczające 400 m n.p.m. Pokrywy lessowe, występujące zwłaszcza we wschodniej części gminy, dają charakterystyczne dla nich rozcięcia erozyjne i leżą już w zasięgu Wysoczyzny Ziębieckiej. Wysoczyzna Ziębiecka charakteryzuje się dość monotonną rzeźbą, której głównym rysem są głęboko wcięte doliny potoków. Południowa część gminy leży w obrębie doliny Nysy Kłodzkiej o charakterze rowu tektonicznego, który w Bardzie zakończony jest przełomem tejże rzeki. Nysa Kłodzka przepływa tu na wysokości od 216 do 247 m n.p.m. i jest najniżej położona na całym omawianym obszarze. Nysa Kłodzka po opuszczeniu Sudetów skręca tu na wschód, płynąc szeroką doliną, zaścieloną materiałem wyniesionym przez nią z gór. Rzeka meandruje w szerokiej na kilka kilometrów, płaskiej dolinie. W południowej części gminy zaznacza się wąskim pasem Przedgórze Paczkowskie, oddzielone skarpią od doliny Nysy Kłodzkiej. Jest to teren pagórkowaty, pocięty siecią krótkich potoków wypływających z Gór Bardzkich i Gór Żółtych i wpadających do Nysy Kłodzkiej. Niewielki, południowo – zachodni fragment gminy obejmują Góry Bardzkie, wyraźnie oddzielone od pozostałego obszaru progiem morfologicznym, który przecina przełomowa dolina Nysy Kłodzkiej.

Reasumując na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki można wyróżnić trzy wyraźne strefy geomorfologiczne:

- Dolina Nysy Kłodzkiej wraz z ujściowym fragmentem Budzówki i innych mniejszych cieków;
- Wysoczyzny polodowcowe w północnej i wschodniej części gminy;
- Pogórze w południowej części gminy;
- Próg morfologiczny Gór Bardzkich w południowo – zachodniej części gminy.

1.5.3. Czynne procesy geomorfologiczne.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki do czynnych procesów geomorfologicznych należą przede wszystkim:

- działalność transportowa rzek;
- działalność akumulacyjna rzek;
- działalność denudacyjna rzek – erozja rzeczna: erozja wgłębna i erozja denna;

² Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) oraz na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusz Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004).

- akumulacja i denudacja pokryw lessowych;
- denudacja stromych stoków użytkowanych ornice na drodze erozji wietrznej i wodnej;
- erozja wietrzna: zwłaszcza mechaniczna i mrozowa.

Wyszczególnione powyżej procesy geologiczne stanowią miejscami przeszkody w zabudowie terenu, zwłaszcza w dolinie Nysy Kłodzkiej oraz na stromych stokach, zarówno w rejonie Wysoczyzny Ziębickiej jak i w rejonie Przedgórze Paczkowskiego i Gór Bardzkich. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinno wprowadzać się zakazy zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej na terenach podatnych na zalewy powodziowe i erozję. W rejonach podatnych na erozję zakazane powinno być także usuwanie roślinności drzewiastej i krzewiastej, nakazane natomiast stosowanie pasów takiej zieleni. Dotyczy to w szczególności obszarów najsilniej urzeźbionych w rejonie wieloprzestrzennych gruntów ornich.

Na terenie gminy zinwentaryzowano i zewidencjonowano 3 osuwiska. Zlokalizowane są one w następujących miejscach:

- Kamieniec Ząbkowicki – na południowym stoku Góry Zamkowej;
- Sławęcín – na północny – wschód od miejscowości;
- Śrem – na południowy – zachód od miejscowości.

Ponadto należy zewidencjonować kolejne osuwisko zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim (Łopienica) w pobliżu Góry Krzyżowej. Wyszczególnione powyżej osuwiska nie zagrażają bezpośrednio terenom obecnie zainwestowanym.

1. 6. Hydrologia.

1.6.1. Wody podziemne.

Dane dotyczące hydrogeologii gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiono na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Kłównowski, 2004) i Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki według regionalnego podziału hydrogeologicznego (Kleczkowski, 1990) położony jest prawie w całości w regionie przedsudeckim. Niewielki południowo – zachodni fragment należy do rejonu bardzkiego w podregionie śródsudeckim regionu sudeckiego, natomiast południowo – wschodnia część gminy należy do podregionu średzko – otmuchowskiego. Na terenie gminy wydzielić można następujące piętra wodonośne: czwartorzędowe, trzeciorzędowe i paleozoiczno – proterozoiczne (nierozdzielone).

Wody piętra czwartorzędowego związane są z holocenijskimi osadami żwirowo – piaszczystymi, występującymi w obrębie dolin cieków powierzchniowych oraz z plejstocenijskimi utworami pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego. Są to wody typu porowego o zwierciadle swobodnym lub napiętym. Ze względu na niejednolite wykształcenie osadów oraz na zmiany w ukształtowaniu terenu, piętro to nie ma charakteru ciągłego, w szczególności na wysoczyznach, w obrębie glin zwałowych i piasków wodnolodowcowych. Swobodne zwierciadło wody pierwszego poziomu wodonośnego występuje na różnych głębokościach od 0,2 m w dolinach rzecznych do około 20 m na wysoczyznach. Często występujące gliny zwałowe i ropy warwowe powodują, że zwierciadło wody pierwszego poziomu wodonośnego może mieć charakter napięty, stabilizując się na głębokości od kilku do kilkunastu metrów. Miąższość utworów wodonośnych wynosi od kilku do kilkunastu metrów. Obserwuje się dużą zmienność parametrów hydrogeologicznych i tak: wydajność poszczególnych studni wynosi przeważnie od kilku do 84 m³/h, przy kilkumetrowej depresji (maksymalnie 10,4 m), natomiast wartość współczynnika filtracji waha się od 0,8 do 160 m/d.

W rejonie miejscowości Starczów (na terenie gminy) i Niedźwiedz (poza granicą gminy), pod grubą serią naprzemianległych glin, piasków i ilów warwowych, na głębokości od 33 do 46 m występuje drugi poziom wodonośny. Jego miąższość wahać się może od 6 do 20 m. Zwierciadło wody stabilizuje się na głębokości od 23 do 27 m. Ujmujące ten poziom studnie charakteryzują się wydajnościami od 12 do 36 m³/h, przy depresji od 0,9 do 7,0 m i współczynnikami filtracji od 26 do 160 m/d. Przewodność czwartorzędowego piętra wodonośnego wynosi od 100 do 370 m²/d (Czerski, 2000).

Piętro trzeciorzędowe występuje we wschodniej i południowej części analizowanego rejonu (Michniewicz, Mroczkowska, Wojtkowiak, 1989, Czerski, 2000). Otworami hydrogeologicznymi rozpoznane zostało jedynie w części południowej, w rejonie miejscowości Braszowice, Stolec, Przyłęk (poza granicami gminy) i Kamieniec Ząbkowicki. Warstwy wodonośne tego piętra o miąższości od 2 do ponad 30 m, zbudowane z utworów piaszczysto – żwirowych, występują wśród ilów na głębokości od 11 do 40 m, zawierają one wody porowe o zwierciadle napiętym, stabilizującym się od 2,5 do 10 m pod powierzchnią terenu. Wydajności uzyskiwane w pojedynczych studniach wynoszą od 8 do 32 m³/h, przy depresji od 3,8 do 20 m. Przewodność trzeciorzędowego piętra wodonośnego wynosi od kilkudziesięciu do 167 m²/d.

Paleozoicznie – proterozoiczne piętro wodonośne jest słabo rozpoznane. Wody szczelinowe tego piętra występują w skałach metamorficznych – odsłaniających się na powierzchni w rejonie Wzgórz Dobrzynieckich, Szklarskich i Gumińskich (poza granicami gminy), przeważnie na głębokości od kilku metrów i głębiej. W obniżeniach morfologicznych mogą one występować na powierzchni w postaci źródeł. Jedno z takich źródeł ujmowane jest studnią o głębokości 1,5 m w Jaworku położonym na wschód od Ząbkowic Śląskich (poza granicami gminy). Wydajność tego ujęcia wynosi 5,7 m³/h, przy depresji 1,4 m, a współczynnik filtracji 8,6 m/d. Woda ta jest nisko zmineralizowana, dobrej jakości, niewymagająca uzdatnienia.

Wody czwartorzędowego i trzeciorzędowego piętra wodonośnego są w przewadze wodami słodkimi, rzadziej o podwyższonej mineralizacji (do 800 mg/dm³) głównie dla wód piętra czwartorzędowego), charakteryzują się średnią jakością i wymagają jedynie prostego uzdatnienia ze względu na duże zawartości żelaza i manganu. Lokalnie mogą też występować podwyższone zawartości związków azotu i zanieczyszczenia bakteriologiczne. Większość miejscowości zaopatrywana jest w wodę z czwartorzędowego piętra wodonośnego, ujmowaną przez studnie gospodarskie i wiercone.

Główne ujęcie wód podziemnych na terenie gminy jest zlokalizowane w dolinie Nysy Kłodzkiej w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego. Czwartorzędowe piętro wodonośne jest tu ujęte 12 studniami eksploatacyjnymi o wydajnościach od 7,7 do 42 m³/h, przy depresjach od 1,3 do 9,8 m. Studnie zlokalizowane są wzdłuż lewego brzegu rzeki, na odcinku około 2 km, oraz w rejonie na zachód od Kamieńca Ząbkowickiego. Ujęcie zaopatruje w wody pitne mieszkańców następujących miejscowości i gmin: Kamieniec Ząbkowicki, Bardo, częściowo Nowa Ruda, Srebrna Góra (gmina Stoszowice) i Złoty Stok.

1.6.2. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych.

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP), wyznaczone dla terenu całej Polski w opracowaniu A. Kleczkowskiego (1990), to wytypowane do ochrony obszary występowania tych zbiorników wód podziemnych, które spełniają określone wymogi ilościowe oraz jakościowe i w świetle tego są istotne w skali kraju dla zaopatrzenia ludności w wodę pitną. Za GZWP uznane zostały te kolektory wód podziemnych (lub ich części), w obrębie których:

- wydajność potencjalna pojedynczego otworu studziennego przekracza 70 m³/h;
- wydajność ujęcia wielostudziennego wynosi ponad 10 000 m³/d;
- wodoprzewodność przekracza 10 m²/h (240 m²/d);
- jakość wód pozwala na wykorzystanie ich, bez uzdatniania, lub po uzdatnieniu, jako wód do picia dla ludności (klasa I sensu *A. Macioszczykowa, 1987*, z podklasami Ia, Ib, Ic i Id).

Dopuszczono przy tym zastosowanie obniżonych, indywidualnych dla każdego zbiornika, wymogów ilościowych. Pozwoliło to na wyróżnienie w obrębie obszarów deficytowych pod względem zasobów wód podziemnych, tych partii zbiornikowych, które jednak mają istotne regionalne znaczenie praktyczne, jako główne źródła zaopatrzenia ludności w wody pitne.

Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP)* (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się zachodni kraniec trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin”. Jest to zbiornik wydzielony na podstawie kryteriów indywidualnych dla utworów wodonośnych neogeńskich. GZWP nr 338 jest częścią neogeńskiego zapadliska tektonicznego Rowu Paczków – Kędzierzyn-Koźle. Powierzchnię zbiornika określono na 735 km², średnia głębokość ujęć wodnych w jego zasięgu waha się w szerokim zakresie od 80 do 150 m, a zasoby dyspozycyjne szacuje się na 60 tys. m³/d. GZWP nr 338 należy do typu zbiorników porowych, nieznacznie zanieczyszczonych, jednak jego wody na badanym obszarze charakteryzują się dużymi stężeniami związków fluoru. W obrębie zbiornika występują dwa kompleksy wodonośnych utworów piaszczystych. Górny kompleks występuje do głębokości 100, a dolny – 200 m. Oba te kompleksy są izolowane zarówno od siebie, jak i od powierzchni terenu grubą warstwą ilów. Kierunek przepływu jest zgodny z ogólną tendencją spadku terenu z zachodu (Przedgórze Sudeckie) na wschód (Nizina Śląska). Ruch wód w zbiorniku określa się jako średnio szybki – zmienia się on w przedziale 30 – 100 m/rok (Skrzypczyk, 2004). Podstawowe parametry zbiornika:

- wiek – Tr;
- środowisko – porowe;
- powierzchnia – 735 km²;
- głębokość ujęć – 120 m;
- średnia głębokość – 80 – 150 m;
- moduł zasobności – 0,94 l/s/km²;
- zasoby udokumentowane – 60 tys. m³/d;
- klasa jakości wody – Ic (wody o dobrej jakości wymagające prostego uzdatniania ze względu na zawartość Fe, Mn, mętność i/lub barwę);
- stopień odporności – wysoki (skala: niski – średni – wysoki).

Zbiornik nie posiada jeszcze formalnej dokumentacji hydrogeologicznej.

GZWP nr 338 wymaga wysokiej ochrony (OWO). Na obszarze OWO postuluje się zakazać lub ograniczyć budowę obiektów produkcyjnych stwarzających zagrożenia dla środowiska, budowy składowisk wylewisk odpadów komunalnych i przemysłowych oraz oczyszczalni ścieków, lokalizacji i eksploatacji ferm hodowlanych, stosujących technologie szczególnie uciążliwe dla środowiska oraz innej działalności gospodarczej mogącej spowodować trwałe zanieczyszczenie gruntów i wód powierzchniowych oraz podziemnych. W przypadku uzyskania statusu najwyższej ochrony (ONO) na obszarze zasilania wskazana jest likwidacja lub ograniczenie oddziaływania na wody podziemne i powierzchniowe (obszar zasilania) już istniejących ognisk zanieczyszczeń. Należy wprowadzić także ograniczenia dotyczące użytkowania gruntów, a w szczególności stosowania nawozów mineralnych i środków ochrony roślin na terenach użytkowanych rolniczo.

1.6.3. Jednolite części wód.

Od kilku lat w Polsce prowadzone są prace związane z implementacją Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW) oraz wynikające z ustawodawstwa europejskiego i unijnej polityki. Osiągnięcie celów Dyrektywy w zakresie ochrony i poprawy stanu wód podziemnych oraz ekosystemów bezpośrednio od nich zależnych i celów w zakresie zaopatrzenia ludności w dobrą wodę, mają zapewnić działania w jednostkowych obszarach, tak zwanych jednolitych częściach wód podziemnych (JCWPd) – *groundwater bodies*, dla których hydrogeolodzy zaproponowali nazwę hydrogeosomy. Są to jednocześnie jednostkowe obszary gospodarowania wodami podziemnymi.

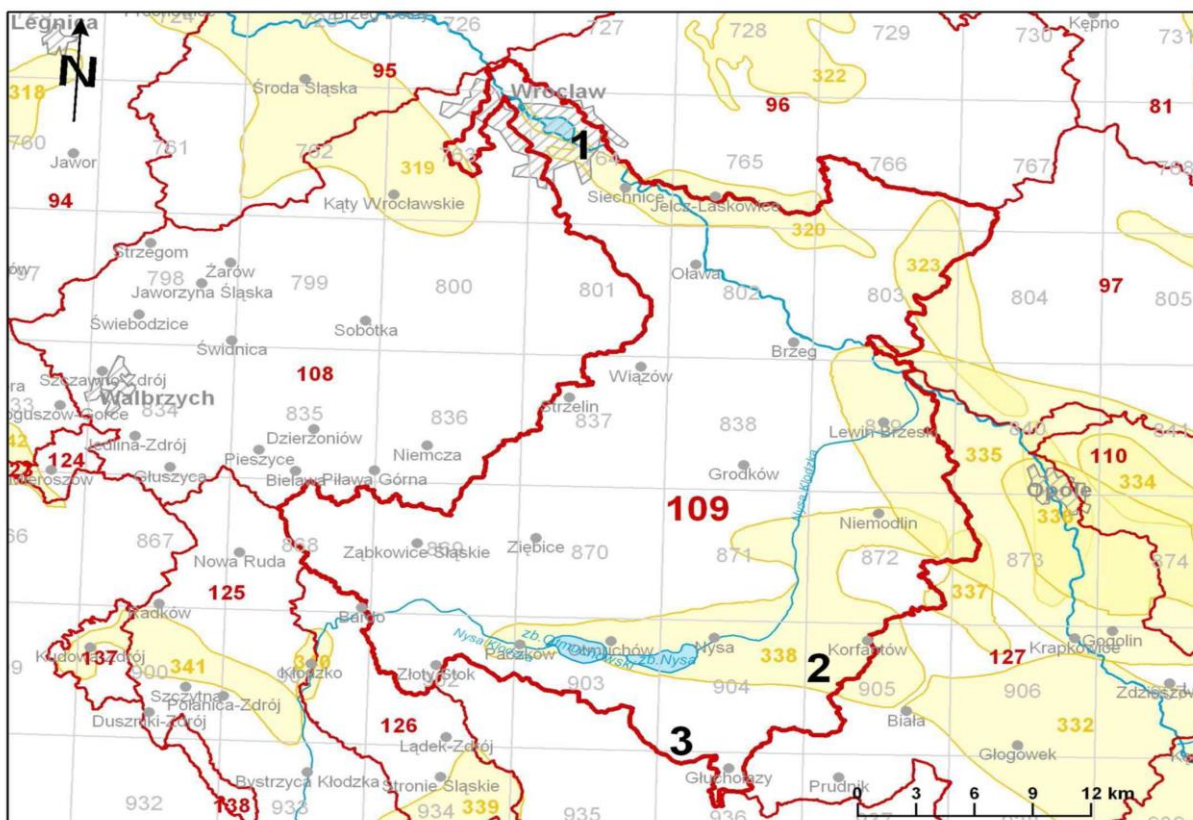
Zgodnie z definicją podaną w Ramowej Dyrektywie Wodnej, jednolite części wód podziemnych – (*groundwater bodies*) obejmują te wody podziemne, które występują w warstwach wodonośnych o porowatości i przepuszczalności, umożliwiającą pobór znaczący w zaopatrzeniu ludności w wodę lub przepływ o natężeniu znaczącym dla kształtowania pożądanego stanu wód powierzchniowych i ekosystemów lądowych. Były to pojęcia całkowicie nowe w hydrogeologii. Znaczący przepływ wód podziemnych według RDW jest to taki przepływ, którego nie osiągnięcie na granicy JCWPd z wodami powierzchniowym lub z ekosystemem lądowym powodowałoby znaczące pogorszenie ekologicznej lub chemicznej jakości wód powierzchniowych lub znaczną szkodę dla bezpośrednio zależnego od wód podziemnych ekosystemu lądowego. Pobór wód podziemnych znaczący w zaopatrzeniu ludności w wodę do spożycia jest to pobór wynoszący średnio ponad 10 m³/d albo pobór zaopatrujący co najmniej 50 osób.

Wydzielenie jednolitych części wód podziemnych i przeprowadzenie wstępnej oceny ich stanu zostało dokonane w 2004 roku przez Państwowy Instytut Geologiczny w konsultacji z RZGW, GIOŚ i Biurem Gospodarki Wodnej. Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną państwa członkowskie UE zobowiązane były do zidentyfikowania JCWPd i do wstępnej oceny ich stanu w ramach charakterystyki obszaru dorzecza, dokonywanej dla potrzeb opracowania pierwszego planu gospodarowania wodami w dorzeczach. Sposób wyznaczenia JCWPd w Polsce oraz przyjęte kryteria wydzielenia zostały szczegółowo przedstawione w monografii „*Hydrogeologia regionalna Polski*” (2007) pod redakcją B. Paczyńskiego i A. Sadurskiego w rozdziale pt. „*Regionalizacja wód podziemnych Polski w świetle przepisów Unii Europejskiej*” (Z. Nowicki, A. Sadurski str. 95 – 106). JCWPd zostały wyznaczone z uwzględnieniem typów i rozciągłości poziomów wodonośnych, związku wód podziemnych z ekosystemami lądowymi i wodami powierzchniowymi, możliwością poboru wód oraz w nawiązaniu do charakteru i zasięgu antropogenicznego przekształcenia chemizmu i dynamiki wód podziemnych. W 2008 roku została przeprowadzona weryfikacja przebiegu granic JCWPd wydzielonych w 2005 roku, a w wyniku tych prac powstał nowy podział Polski w zakresie JCWPd – wydzielono 172 części oraz 3 subczęści. Według powyższego gmina Kamieniec Ząbkowicki znajduje się w granicach rejonu JCWPd nr 109.

JCWPd nr 109:

Rejon JCWPd nr 109 obejmuje powierzchnię całkowitą wynoszącą 4258,3 km² w Regionie Środkowej Odry. Głębokość występowania wód słodkich oszacowano do 300 m. Symbol całej JCWPd nr 109 uwzględniający wszystkie profile to: Q, Pl, M₍₁₋₃₎, Tz.

RYCINA 4: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – lokalizacja JCWPd nr 109 oraz GZWP nr 338.

Źródło reprodukcji: http://psh.pgi.gov.pl/charakterystyka_jcwpd.html

Opis symbolu jednostki: W czwartorzędzie występuje przeważnie jeden poziom wodonośny nie będący na ogół w łączności hydraulicznej z utworami wodonośnymi pliocenu i miocenu. Pojedynczy poziom plioceński występuje lokalnie w części południowej obszaru. W utworach miocenu rozprzestrzenionych w obrębie większości obszaru JCWP występuje od 1 do 3 poziomów wodonośnych. Wody piętra triasowego występujące w północno – zachodniej części JCWPd są silnie zmineralizowane. W części zachodniej napotkać można obszary niezawodnione.

- Q – wody porowe w utworach piaszczystych;
- PI – wody porowe w utworach piaszczystych;
- M – wody porowe w utworach piaszczystych;
- T – wody szczelinowe w piaskowcach i szczelinowo – krasowe w utworach węglanowych.

Cecha szczególna JCWPd (ilościowa, chemiczna): brak.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2009 roku (Dz. U. nr 106, poz. 882) w sprawie szczegółowego zakresu opracowywania planów gospodarki wodami na obszarach dorzeczy zostaną opracowane stosowne dokumenty określające zasady gospodarowania wodami podziemnymi i powierzchniowymi, w tym dla rejonu JCWPd nr 76. Zgodnie z powyższym Uchwałą Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 roku przyjęto *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry*.

1.6.4. Wody powierzchniowe.

Dane dotyczące hydrografii gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiono na podstawie *Komentarza do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) i M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

Wody płynące:

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki w całości należy do zlewni Nysy Kłodzkiej (II rząd³), będącej lewobrzeżnym dopływem Odry (I rząd). W środkowej i południowo – zachodniej części zlewni wyznaczono działy wodne III rzędu. Udział procentowy terenów gminy w całkowitej powierzchni zlewni Nysy Kłodzkiej jest niewielki. Większość zjawisk hydrologicznych występujących na „kamienieckim” odcinku Nysy Kłodzkiej jest więc uwarunkowana procesami dziejącymi się poza analizowanym terenem. W zlewni Nysy Kłodzkiej na terenie gminy można wyróżnić podrzędne zlewnie następujących większych cieków:

- dopływy lewobrzeżne:
  - Studew (Ryjak);
  - Budzówka;
  - Goleniówka;
  - Starczowski Potok;
- dopływy prawobrzeżne:
  - Ożarski Potok (Gruda);
  - Mąkolnica;
  - Jamnica (Świda);
  - Biała Woda;
  - Trująca.

Charakterystyczną cechą systemu hydrograficznego gminy Kamieniec Ząbkowicki jest dość znaczna symetryczność przebiegu cieków w części północnej (lewostronnych dopływów Nysy Kłodzkiej) i południowej (prawostronnych dopływów Nysy Kłodzkiej). Pomimo znaczących podobieństw w przestrzennym ułożeniu sieci występują także różnice w charakterze reżimu hydrologicznego. Prawostronne dopływy Nysy Kłodzkiej mają charakter rzek górsko – nizinnych. Cechują się gwałtownymi wezbrzeniami, przewagą przepływu turbulentnego nad laminarnym, niosą często materiał gruboziarnisty nieobtoczony, który deponowany jest w postaci stożków napływowych w południowej części doliny Nysy Kłodzkiej. Kierunek ułożenia tych cieków jest południkowy, zgodny z ogólną tendencją panującą w południowej części województwa dolnośląskiego, polegającą na przepływie rzek od terenów górskich Sudetów, poprzez równiny i płaskowyże do doliny rzeki Odry. Rzeki położone na północ od doliny Nysy Kłodzkiej (lewostronne), poza Budzówką, mają charakter rzek nizinnych o niwalnym typie zasilania i charakteryzują się przewagą przepływu laminarnego nad turbulentnym i mniejszymi wezbrzeniami. Niosą materiał obtoczony, drobnoziarnisty, nie tworzą również stożków napływowych. Podmokłości występują głównie w dnach dolin rzecznych, np.: w dolnym odcinku Budzówki. W większości przypadków ich zasięg jest ograniczany przez melioracje. W wielu miejscach den dolinnych, ze względu na płytkie występowanie zwierciadła wody podziemnej, podmokłości te mogą rozszerzać swój zasięg w wilgotniejszych latach.

---

³ Topograficzne działy wodne.

Jak wspomniano na wstępie w ramach dorzecza Odry na terenie gminy znajduje się część zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej, która wyznacza tu zasadniczy kierunek odwodnienia. Nysa Kłodzka bierze swój początek w Masywie Śnieżnika, na południowo – zachodnich stokach Trójmorskiego Wierchu (1145 m n.p.m.), na wysokości około 920 m n.p.m. Na teren gminy wpływa kilka km na zachód od wsi Suszka. Kierunek jej przepływu ułożony jest wzdłuż osi zachód – wschód. Dolina rzeki wykorzystuje tu zapadlisko tektoniczne ukształtowane w trzeciorzędzie. Różnica wysokości między zachodnim obszarem doliny, a ujściowym do sąsiedniej gminy wynosi około 30 m (uwzględniając przepływ przez zbiorniki: „Topola” i „Kozielno”), zaś spadek hydrauliczny tej części rzeki około 0,3 ‰. Na analizowanym terenie ta górsko – nizinna rzeka ma więc już charakter nizinny. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 11,5 km (od zachodniej granicy gminy do ujścia do zbiornika „Topola”) i przepływa przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Topola.

Budzówka, która jest lewobrzeżnym dopływem Nysy Kłodzkiej, w części źródłiskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości 520 – 540 m n.p.m. pod Przełęczą Srebrną (568 m n.p.m.) i po obu stronach wzniesienia Stróża (636 m n.p.m.) w północnej części Gór Bardzkich (Grzbiet Zachodni). Początkowo płyną one przez lasy, głównie świerkowe i świerkowo – bukowe, potem w Kotlinie Żdanowa łączą się poniżej wsi Żdanów. Następnie Budzówka wpływa na Obniżenie Stoszowic i mijając od północy Masyw Grochowej przez rozległe, prawie płaskie pola przepływa przez Stoszowice, Ząbkowice Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki (do gminy wpływa na wysokości 242 m n.p.m.) aż do ujścia w Byczeniu do Nysy Kłodzkiej na wysokości 235 m n.p.m. Budzówka na terenie gminy ma 3,3 km długości i przepływa przez miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki oraz Byczeń.

Studew, lewobrzeżny dopływ Nysy Kłodzkiej, podobnie jak Budzówka, w części źródłiskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości 520 – 530 m n.p.m. pod Przełęczą Mikołajowską (552 m n.p.m.) w północnej części Gór Bardzkich (Grzbiet Zachodni) w rozległych lasach świerkowo – bukowych. Początkowo potok spływa głęboko wyciętą, zalesioną doliną. Po opuszczeniu Gór Bardzkich Studew wpływa do Kotliny Ząbkowickiej, gdzie płynie po lekko pofalowanym terenie w całości zajęтым przez użytki rolne, mijając od południa Masyw Grochowej. Uchodzi do Nysy Kłodzkiej we wsi Suszka na wysokości 244 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 1,440 km.

Ożarski Potok, prawobrzeżny dopływ Nysy Kłodzkiej, bierze swój początek na wysokości około 550 m n.p.m. w okolicach Przełęczy Kłodzkiej (483 m n.p.m.), rozdzielającej Góry Bardzkie od Złotych, a więc i Sudety Środkowe od Wschodnich. Po kilku km od strefy źródłiskowej, na wysokości drogi krajowej nr 46, osiąga miejscowość Laski. Płynąc tu dość wyraźną doliną przez Obniżenie Laskówki zbiera liczne, mniejsze dopływy, mające źródła w południowej części Gór Bardzkich (Grzbiet Wschodni). Granicę gminy Kamieniec Ząbkowicki osiąga na wysokości 307 m n.p.m., płynąc dość wąską doliną (Mała Kotlina) w południowej części wsi Ożary. Po opuszczeniu Gór Bardzkich, płynąc nadal przez Ożary, wpływa na Przedgórze Paczkowskie, by po kilku km znaleźć się w rejonie Obniżenia Otmuchowskiego, gdzie poniżej Ożar uchodzi do Nysy Kłodzkiej na wysokości 239 m n.p.m. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 70 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 5,3 km. Rzeka ma reżim typowo górski i charakteryzuje się gwałtownością wezbrań i dużą zmiennością przepływów, gdyż znaczny obszar zlewni Ożarskiego Potoku stanowią obszary górskie.

Podobna do Ożarskiego Potoku charakterystyka, cechuje inne prawobrzeżne dopływy Nysy Kłodzkiej czyli Mąkolnicę i Trującą. Obszar źródłiskowy Mąkolnicy rozciąga się na przestrzeni kilku km pomiędzy Przełęczami: Chwalisławską (572 m n.p.m.), Leszczynową (605 m n.p.m.) i Jaworową (705 m n.p.m.) w północnej części Gór Złotych. Liczne bezimienne potoki początkowo płyną dość stromymi i wąskimi dolinami, po czym łączą się na wysokości wsi Chwalisław. Na wysokości wsi Mąkolno Mąkolnica opuszcza Góry Złote i wpływa na Przedgórze

Paczkowskie, gdzie przepływa przez pola uprawne pomiędzy miejscowościami Ożary i Sosnowa. Granicę gminy Mąkolnica osiąga na wysokości 274 m n.p.m. poniżej Mąkolna. Po kilku km wpływa na Obniżenie Otmuchowskie i uchodzi do Nysy Kłodzkiej na wysokości 237 m n.p.m. tuż przy moście na drodze nr 390, łączącej Złoty Stok z Kamieńcem Ząbkowickim. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi około 40 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 5,4 km. Obszar źródłkowy Trującej znajduje się w północnej części Gór Złotych pomiędzy wzniesieniami Trzeboń (713 m n.p.m.) i Javornik (764 m n.p.m.) po stronie czeskiej. Początkowo rzeka płynie głęboką, zalesioną, górską doliną tuż przy granicy z Republiką Czeską. Góry Złote Trująca opuszcza w Złotym Stoku. Na Przedgórzu Paczkowskim płynie szeroką, zalesioną doliną poza terenami zabudowanymi. Poniżej granicy lasu wpływa na Obniżenie Otmuchowskie i po kilku km uchodzi do zbiornika „Topola” na wysokości 222 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi zaledwie 0,2 km.

Źródła Jamnicy (Świdry), kolejnego prawobrzeżnego dopływu Nysy Kłodzkiej, znajdują się na wysokości około 350 m n.p.m. w rejonie Złotego Stoku w strefie progu morfologicznego (uskoku brzeżnego) oddzielającego Góry Złote od Przedgórza Paczkowskiego, a więc i Sudety od Przedgórza Sudeckiego. Granicę gminy Kamieniec Ząbkowicki Jamnica osiąga na wysokości 265 m n.p.m. poniżej miejscowości Płonica. Na terenie gminy rzeka płynie dość wąską doliną przez wieś Sosnowa, równoległe do rzeki Mąkolnica. Jamnica uchodzi do Nysy Kłodzkiej w rejonie Obniżenia Otmuchowskiego kilkaset metrów poniżej ujścia Mąkolnicy. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi około 30 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 3,220 km. Przepływ rzeki jest nieco odmienny od przepływów charakterystycznych dla innych południowych dopływów Nysy Kłodzkiej. Cechuje go mniejsza gwałtowność wezbrań, a także mniejsza różnica maksymalnych i minimalnych przepływów w sezonie.

Sieć hydrograficzną w gminie uzupełniają pomniejsze ciek (np.: Goleniówka, Lubnowski Potok, Starczowski Potok), będące lewobrzeżnymi, północnymi dopływami rzeki Nysy Kłodzkiej. Obszar źródłkowy tych cieków znajduje się w rejonie Wysoczyzny Ziębickiej, najczęściej na wysokości od 300 do 310 m n.p.m. i uchodzą one do Budzówki bądź Młynówki (Grzmiącej) na wysokości od 238 do 218 m n.p.m. Wspomniana Młynówka stanowi sztuczną odnogę po północnej stronie Nysy Kłodzkiej. Jej początek znajduje się w okolicach Bartnik na wysokości 230 m n.p.m. Następnie przepływa mniej więcej równoległe do drogi nr 382 przez miejscowości: Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki. Gminę opuszcza na wysokości 218 m n.p.m. na wschód od Chałupek. Swoją drogę kończy kilka km na wschód od wsi Pomianów Dolny, uchodząc do Jeziora Otmuchowskiego na wysokości 212 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 16,430 km.

Wody stojące:

W dolinie Nysy Kłodzkiej począwszy od lat 70-tych XX wieku prowadzona jest eksploatacja kruszywa naturalnego, w wyniku czego powstało wiele zbiorników wodnych. Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonują dwa zbiorniki wodne: „Topola” i „Kozielno”. Zbiornik „Topola” jest zbiornikiem wielozadaniowym i służy: ochronie przeciwpowodziowej, poprawie zaopatrzenia w wodę, alimentacji rzeki Odry, wykorzystaniu energetycznemu wód Nysy Kłodzkiej oraz turystyce i rekreacji. Wybudowany został w skojarzeniu z eksploatacją kruszywa, jako forma rekultywacji terenu poeksploatacyjnego i jego zagospodarowania dla potrzeb gospodarki wodnej. Pojemność zbiornika wynosi 28 mln m³, stała rezerwa powodziowa wynosi 4,6 mln m³, rezerwa forsowana 6,3 mln m³. Łączna pojemność zbiornika „Topola” do dyspozycji ochrony przeciwpowodziowej wynosi 10,9 mln m³. Zbiornik „Kozielno” zlokalizowany jest na obszarze gmin Kamieniec Ząbkowicki i Paczków. Inwestycja ta jest proekologiczną formą rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych i zagospodarowania gruntów odpadowych (piasków i nadkładów). Podstawowa jego funkcja to ochrona przeciwpowodziowa. Gromadząc wody powodziowe ogranicza kulminację fali Nysy Kłodzkiej zmniejszając straty powodziowe poniżej zbiornika.

Śpiętrzenie wody w zbiorniku wykorzystywane jest również do celów energetycznych, a także stwarza możliwości rozwoju rekreacji i turystyki wodnej. Pojemność całkowita zbiornika wynosi 18,4 mln m³. Stała rezerwa powodziowa to 3,4 mln m³, a rezerwa forsowana to 4,3 mln m³. Łączna pojemność zbiornika „Kozielno” do dyspozycji ochrony przeciwpowodziowej wynosi 7,7 mln m³. Obydwa zbiorniki w sposób naturalny zostały wkomponowane w dolinę Nysy Kłodzkiej, gdzie powierzchnia lustra wody podnosi walory krajobrazowe tego regionu, a rodzący się nowy ekosystem wodny wzbogaca naturalne środowisko przyrodnicze. Poniżej zbiornika „Topola”, w zachodniej części gminy znajduje się projektowany zbiornik „Kamieniec”, który ma powstać po wyeksploatowaniu złoża kruszywa naturalnego „Przyłek – Pilce”. Zasób wód stojących na terenie gminy uzupełniają także niewielkie zbiorniki o naturalnym lub częściowej antropogenicznym charakterze.

TABELA 11: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – jednolite części wód powierzchniowych (JCWP).

Europejski kod JCWP	Nazwa JCWP	Region wodny	Typ JCWP
PLRW60001012333	Nysa Kłodzka od Ścinawki do oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej	Środkowej Odry	Średnia rzeka wyżynna – zachodnia
PLRW6000012599	Nysa Kłodzka od oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej do wypływu ze zbiornika Nysa	Środkowej Odry	Typ nieokreślony
PLRW6000812329	Budzówka od Jadkowej do Nysy Kłodzkiej	Środkowej Odry	Mała rzeka wyżynna krzemianowa – zachodnia
PLRW6000412332	Dopływ spod Starczowa	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123269	Goleniówka	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123189	Mąkolnica	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60006125129	Młynówka Pomianowska	Środkowej Odry	Potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych
PLRW60004123169	Potok Ożarski	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123149	Studew	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123529	Trująca	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni

Źródło: Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry.

1.6.5. Charakterystyka hydrologiczna⁴.

Reżim rzek na terenie gminy jest zróżnicowany, gdyż obok cieków lokalnych mamy tu do czynienia także z zasilanymi w dość odległych i zróżnicowanych środowiskowo obszarach. Opady występujące na analizowanym terenie mają przede wszystkim znaczenie w kształtowaniu zasilania wód podziemnych i powierzchniowych dla cieków lokalnych. Najliczniejszymi są tu cieki niewielkie i krótkie, bezpośrednio powiązane z obszarami zasilania. Dość duża częstość ich występowania, przy słabo zagłębionej w podłoże bazie dna, kształtuje warunki szybszego szczytowania retencji podziemnej wód potamicznych. Cechuje je krótki czas dobiegu wód z bieżącego zasilania opadowego, co przyspiesza ich reakcję na opady. Są pierwszymi odbiornikami szybkiego spływu podpowierzchniowego oraz spływu powierzchniowego. Dlatego z reguły cechują się znacznymi amplitudami wahań przepływu i zwiększonym prawdopodobieństwem jego odcinkowego zaniku podczas suszy hydrologicznej. Reżim ich jest jednak stosunkowo najslabiej rozpoznany, gdyż posterunki pomiarowe są na nich lokalizowane bardzo rzadko. Największe cieki mają reżim odpływu kształtowany w górnych swych biegach. W szczególności dotyczy to Nysy Kłodzkiej. W wyżej położonych, górskich partiach jej dorzecza roczne sumy opadów atmosferycznych osiągają lub nawet przekraczają 1200 mm. Rzeki Budzówka i Studew mają swoje źródła w rejonie gdzie roczne sumy opadów atmosferycznych wynoszą około 800 mm. Częściowo dotyczy to także cieków spływających z południa i zasilanych na obszarze Gór Bardzkich i Złotych (Ożarski Potok, Mąkolnica, Jamnica, Trująca).

NYSA KŁODZKA:

Pomiar stanów SSW Nysy Kłodzkiej w Byczeniu ujawnia jedno maksimum wiosenne, przeciągające się na wczesne lato oraz rozciągnięte w czasie minimum okresu jesienno – zimowego. Jest to typową cechą rzek o ustroju śnieżno – deszczowym górskim. Charakterystyka ta jest powtarzana przez wykres SNW i w znacznej mierze NNW. Stany SWW i WWW wykazują zwiększony udział wezbrań letnich. I w tym przypadku główne maksimum jest przesunięte na okres późnej wiosny. Niemal identycznie przedstawiają się przebiegi przepływów charakterystycznych tej rzeki. Reżim odpływu Nysy Kłodzkiej jest zatem na tym obszarze w dalszym ciągu pod dominującym wpływem obszarów zasilania, zlokalizowanych w górskim obszarze Ziemi Kłodzkiej. Jest on niemalże kopią wykresów dla Nysy Kłodzkiej w Kłodzku, jedynie z zaznaczeniem się tendencji do rozciągania w czasie podstawy faz maksymalnych. Tendencja ta jest spowodowana lekką transformacją reżimu rzeki na trasie przepływu wskutek zasilania z obszarów o odmiennej charakterystyce klimatycznej i hydrologicznej. Ma na to także pewien wpływ rozciąganie fal wezbraniowych przy ich transmisji w korytach, a dla większych wezbrań – także w strefach zalewanych.

---

⁴ Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 12: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Nysy Kłodzkiej (cm) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

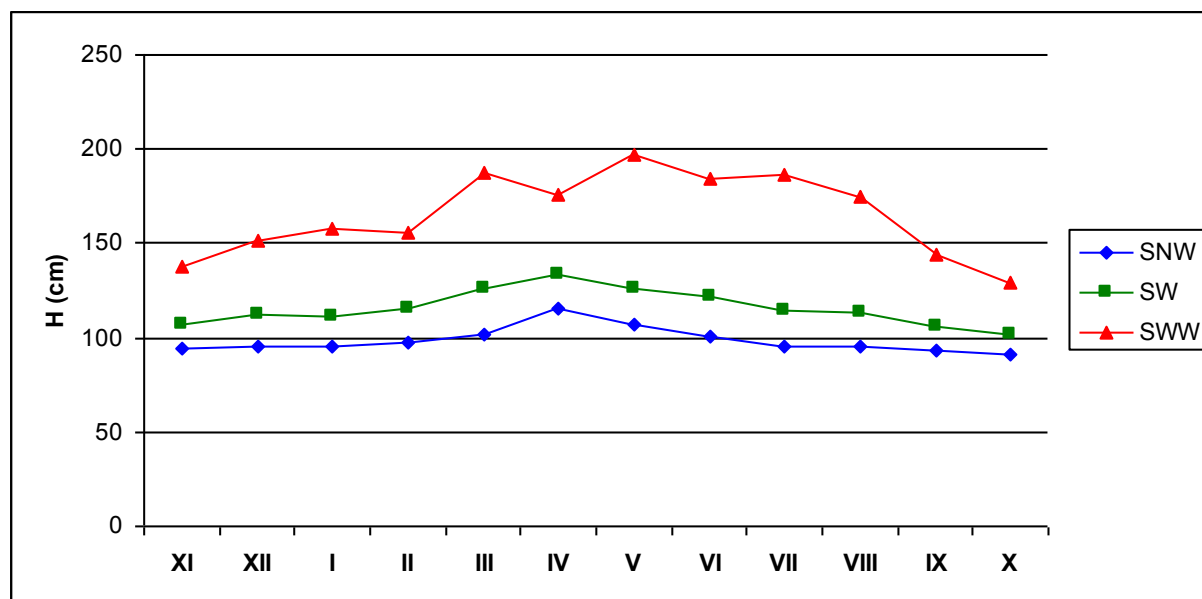
Stany	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNW	76	80	82	79	84	89	87	84	83	81	76	73	73
SNW	94	95	95	97	102	115	107	101	95	95	93	91	98
SW	107	112	111	115	126	134	126	122	114	113	106	102	116
SWW	138	151	158	156	188	176	197	184	186	175	144	129	165
WWW	239	291	237	246	276	302	382	310	273	331	338	225	288

Profil Byczeń – 231,04 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.

NNW – najniższa niska woda; **SNW** – średnia niska woda; **SW** – średnia woda; **SWW** – średnia wielka woda; **WWW** – wysoka wielka woda.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 5: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Nysy Kłodzkiej (cm) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

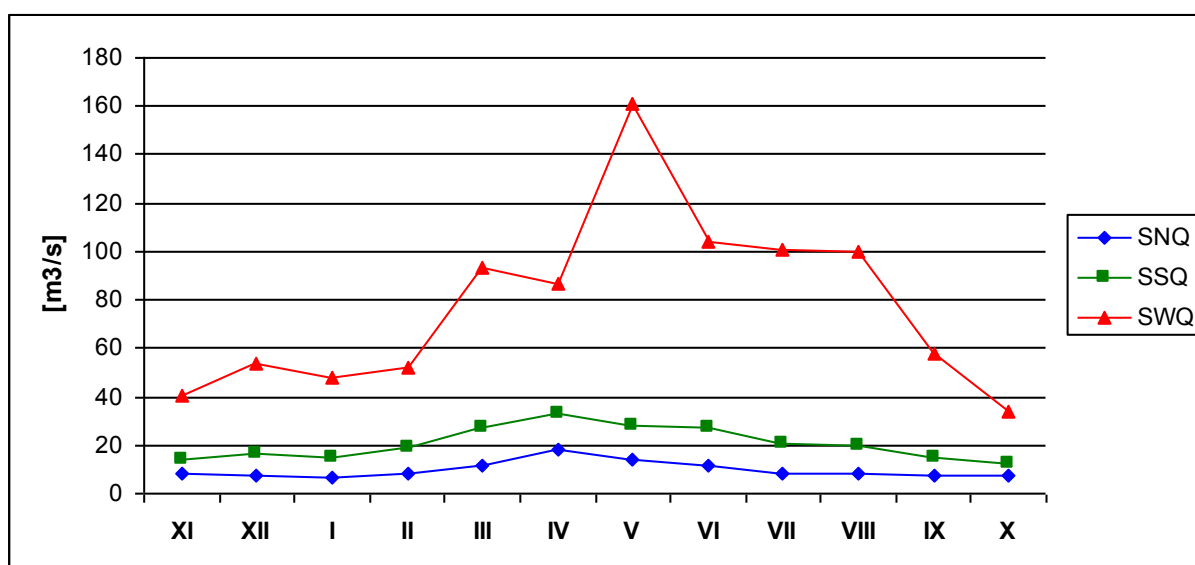
TABELA 13: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Nysy Kłodzkiej (m³/s) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Przepływ	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNQ	3,84	2,00	2,62	2,90	3,75	6,66	6,18	5,25	5,45	4,75	4,00	4,00	4,28
SNQ	8,35	7,49	6,78	8,26	11,3	18,5	14,0	11,4	8,61	8,34	7,72	7,26	9,83
SSQ	14,4	16,6	14,8	18,7	27,3	33,4	28,4	26,9	20,5	19,5	15,2	12,6	20,69
SWQ	40,5	53,4	47,7	51,8	92,9	86,3	161	104	101	99,8	58	33,6	77,50
WWQ	168	279	116	181	245	308	849	332	239	415	450	144	310,50

Profil Byczeń – 231,04 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.

NNQ – najniższy przepływ; **SNQ** – średni niski przepływ; **SSQ** – średni przepływ; **SWQ** – średni wysoki przepływ; **WWQ** – najwyższy przepływ.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 6: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Nysy Kłodzkiej (m³/s) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 14: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – poziomy stanu ostrzegawczego i alarmowego na rzece Nysie Kłodzkiej w cm.

Stany wód	Wodowskazy (posterunki) poniżej gminy Kamieniec Ząbkowicki				
	Międzylesie	Bystrzyca	Krosnowice	Kłodzko	Bardo
stan ostrzegawczy	180	110	170	160	180
stan alarmowy	200	180	220	240	250

Źródło: <http://www.lsop.powiat.klodzko.pl/index.php>

BUDZÓWKA:

Budzówka zasilana z niżej położonych obszarów niż Nysa Kłodzka ma odmienne cechy reżimu odpływu. W przebiegu SSQ zaznacza się dominacja wezbrań letnich z drugorzędnym maksimum wczesną wiosną. Reżim Budzówki jest zatem złożony, deszczowo – śnieżny, choć krótka seria pomiarowa zwiększa ryzyko oceny wskutek możliwości zdominowania charakterystyk przez rok hydrologicznie anomalny. Budzówka wykazuje podobny reżim odpływu jak rzeki obszaru przedgórskiego, gdzie retencja śnieżna jest obniżona w stosunku do gór, zanik pokrywy śnieżnej jest stosunkowo wczesny i szybki, a wpływ odnawiania retencji w okresie wiosennym na przepływy w okresie późniejszym wyraźnie słabnie.

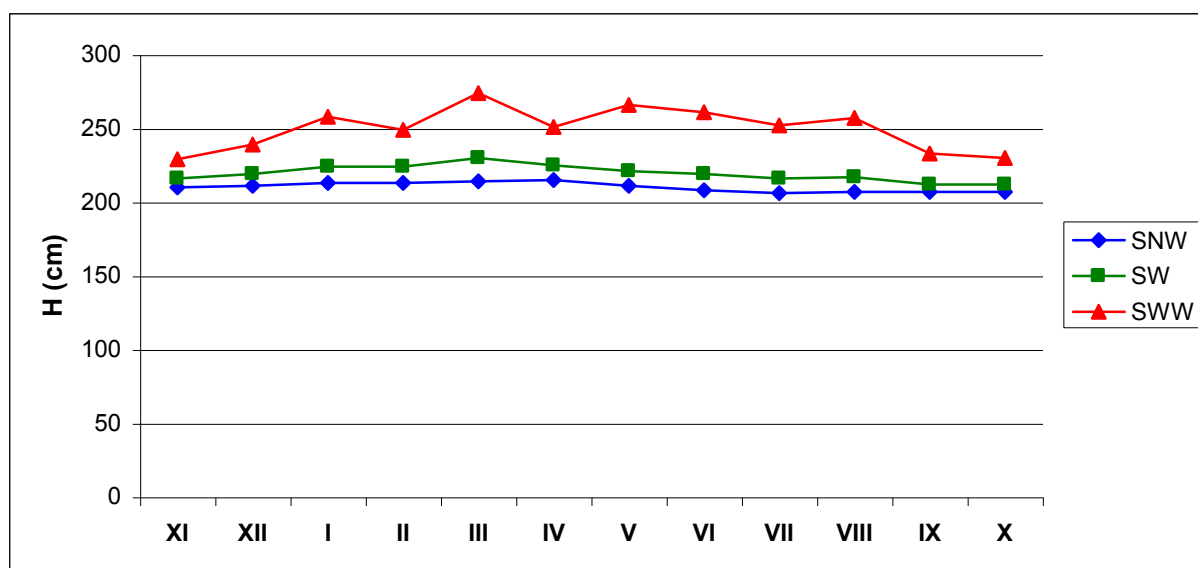
TABELA 15: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Budzówki (cm) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Stany	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNW	188	185	188	182	190	188	187	186	186	187	186	188	182
SNW	210	211	213	213	214	215	211	208	206	207	207	207	210
SW	216	219	224	224	230	225	221	219	216	217	212	212	219
SWW	229	239	258	249	274	251	266	261	252	257	233	230	250
WWW	280	306	460	322	420	382	510	510	440	500	399	294	510

Profil Kamieniec Ząbkowicki – 237,98 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.
NNW – najniższa niska woda; **SNW** – średnia niska woda; **SW** – średnia woda; **SWW** – średnia wielka woda; **WWW** – wysoka wielka woda.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 7: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Budzówki (cm) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

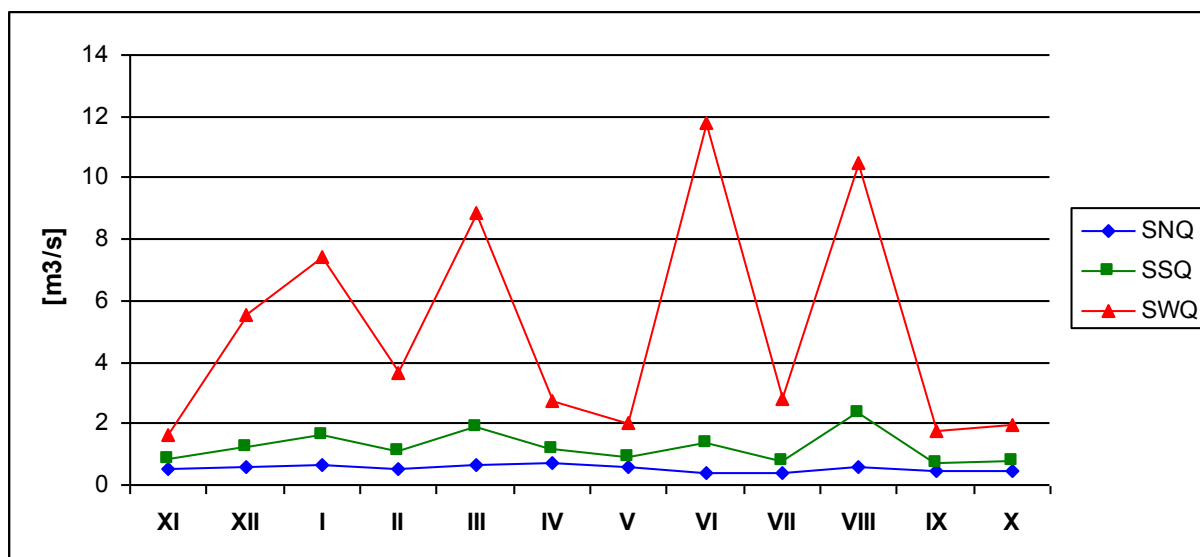
TABELA 16: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Budzówki (m^3/s) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Przepływ	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNQ	0,34	0,27	0,34	0,35	0,47	0,37	0,34	0,34	0,25	0,24	0,27	0,28	0,32
SNQ	0,55	0,61	0,65	0,55	0,66	0,74	0,56	0,41	0,36	0,56	0,46	0,48	0,55
SSQ	0,86	1,25	1,62	1,13	1,87	1,18	0,89	1,36	0,75	2,34	0,72	0,78	1,23
SWQ	1,64	5,54	7,44	3,66	8,85	2,71	2,01	11,8	2,78	10,5	1,73	1,98	5,05
WWQ	5,40	11,8	22,1	16,1	37,2	4,65	4,65	67,5	8,04	64,7	3,70	4,15	20,83

Profil Kamieniec Ząbkowicki – 237,98 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.

NNQ – najniższy przepływ; **SNQ** – średni niski przepływ; **SSQ** – średni przepływ; **SWQ** – średni wysoki przepływ; **WWQ** – najwyższy przepływ.

Źródło: Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 8: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Budzówki (m^3/s) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Źródło: Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 17: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – poziom stanu ostrzegawczego i alarmowego na rzece Budzówce w cm.

Stany wód	Wodowskaz (posterunek) Kamieniec Ząbkowicki
stan ostrzegawczy	300
stan alarmowy	340

Źródło: IMGW, 2011.

Zjawiska lodowe przebiegają na obu rzekach w analizowanych seriach pomiarowych dość podobnie. W szczególności podobny jest średni czas trwania zjawisk lodowych, czas trwania pokrywy lodowej oraz lodu brzegowego. Splyw kry i splyw śryżu jest zdecydowanie częściej obserwowany na Nysie Kłodzkiej niż Budzówce. Zatory były obserwowane tylko na Nysie Kłodzkiej, a i to były zjawiska rzadkie, krótkotrwałe i nie powodujące znacznych podpiętrzeń przepływu. Opisane cechy reżimu odpływu uznać należy w ogólności za naturalne. Nałożone efekty oddziaływania człowieka nie powodują radykalnej zmiany podstawowych charakterystyk. Niewątpliwie trudno jest oszacować rozmiary wpływu na nie gospodarczego użytkowania dorzeczy. Tak jak w wielu innych obszarach powinny one zwiększać rozmiary i frekwencję zjawisk ekstremalnych: wezbrań i niżówek.

Bardzo intensywne opady deszczu w lipcu 1997 roku były przyczyną gwałtownego wezbrania rzek dorzecza Odry. Na omawianym arkuszu powódź objęła tereny położone w zlewni Nysy Kłodzkiej, zatapiając była już miejscowość Pilce. Fala powodziowa przeszła również przez miejscowości położone wzdłuż rzeki Budzówki i jej dopływów podtapiając niżej położone rejony. Możliwości osadniczego i gospodarczego wykorzystania terenów zalewowych są mocno ograniczone. Z tego między innymi powodu dno doliny Nysy Kłodzkiej jest obszarem istniejącej i planowanej budowy zbiorników retencyjnych uformowanych w kaskadę.

1. 7. Gleby⁵.

Wytworzenie się określonych profilów glebowych oraz ich przydatność rolnicza pozostaje w ścisłym związku z budową geologiczną i morfologią danego obszaru. Natomiast skład mineralny i właściwości gleb są uzależnione przede wszystkim od rodzaju skały macierzystej, panującego klimatu i występującej szaty roślinnej. Na kształtowanie się rolniczej przydatności gleb poza rzeźbą terenu i klimatu mają również duży wpływ czynniki glebowe takie jak: skład mechaniczny, miąższość poziomu próchnicznego oraz głębokość występowania szkieletu. Powyższe uwarunkowania na analizowanym terenie tworzą warunki dla powstania różnorodnych typów gleb.

Na terenie gminy występują następujące typy gleb: bielcowe, brunatne, czarne ziemie, gleby organogeniczne oraz mady. Gleby bielcowe zajmują tereny płaskie znajdujące się poza zasięgiem zalewów rzecznych, przeważnie na pograniczu gleb brunatnych i mad. Zajmują one 33 % użytków rolnych gminy i nie występują tylko w obrębie wsi Pilce. Gleby brunatne zajmują wyższe partie terenu, gdzie poziom wody gruntowej występuje stosunkowo głębiej. Zajmują one około 35 % użytków rolnych i występują we wszystkich wsiach wchodzących w skład gminy. Czarne ziemie stanowią 0,6 %, a gleby organogeniczne 0,4 % użytków rolnych. Czarne ziemie występują w obrębie Kamieńca Ząbkowickiego i Starczowa. Natomiast gleby organogeniczne położone są w: Kamieńcu Ząbkowickim, Pilcach, Starczowie i Śremie. Mady występują przede wszystkim w dolinach rzek i cieków wodnych, zajmują 31 % użytków rolnych i występują we wszystkich obrębach, przy czym w obrębach: Topola i Pilce obejmują prawie całość obszaru, natomiast w obrębach: Byczeń, Śrem i Kamieniec – ponad połowę użytków rolnych.

---

⁵ Na podstawie: Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Plan Urzędniowo – Rolny, Wrocław 2006.

Na podstawie powyższego wyodrębniono następujące kompleksy rolniczej przydatności gleb:

- **Kompleks (1) pszenno bardzo dobry** zajmuje powierzchnię 334,9 ha, co stanowi 6,1 % obszaru gruntów ornych. Występuje na terenie całej gminy poza obrębami: Suszka i Chałupki. Największe powierzchnie gleb ww. kompleksu odnotowano w: Pilcach, Pomianowie Górnym i Topoli. Są to najlepsze gleby nadające się pod uprawę wszystkich roślin;
- **Kompleks (2) pszenno dobry** zajmuje powierzchnię 2876,7 ha, co stanowi 52,4 % obszaru gruntów ornych. Największe powierzchnie występują w obrębach: Starczów, Doboszowice i Ożary;
- **Kompleks (3) pszenno wadliwy** zajmuje powierzchnię 735,7 ha, to jest 13,4 % obszaru gruntów ornych. Występuje we wszystkich wsiach wchodzących w skład gminy przy czym największe obszary odnotowano w: Doboszowicach, Sławęcinie i Starczowie;
- **Kompleks (4) żytni bardzo dobry** zajmuje powierzchnię 192,1 ha, co stanowi 3,5 % obszaru gruntów ornych. Występuje w: Byczeniu, Kamieńcu Ząbkowickim, Ożarach, Sosnowej, Starczowie i Topoli;
- **Kompleks (5) żytni dobry** zajmuje powierzchnię 719,2 ha, co stanowi 13,1 % obszaru gruntów ornych. Z wyjątkiem wsi Śrem występuje we wszystkich obrębach w postaci rozproszonych konturów. Duże i zwarte zasięgi tworzy w: Kamieńcu Ząbkowickim, Starczowie i Suszce;
- **Kompleks (6) żytni słaby** zajmuje areal 285,5 ha, to jest 5,2 % obszaru gruntów ornych. Występuje na obszarze całej gminy w wyjątkiem Pomianowa Górnego. Największe obszary są w Ożarach i Kamieńcu;
- **Kompleks (7) żytni najslabszy** zajmuje powierzchnię 16,5 ha, co stanowi 0,3 % obszaru gruntów ornych. Gleby tego kompleksu znajdują się we wsiach: Byczeń, Kamieniec, Ożary, Starczów i Suszka. Są to najslabsze gleby na terenie gminy;
- **Kompleks (8) zbożowo – pastewny mocny** zajmuje powierzchnię 285,5 ha, co stanowi 5,2 % obszaru gruntów ornych. Nie występuje w: Suszce, Śremie, Mrokocinie i Pomianowie Górnym. Najwięcej tych gleb znajduje się w Ożarach;
- **Kompleks (11) zbożowy górski** zajmuje powierzchnię 5,5 ha, co stanowi 0,1 % obszaru gruntów ornych. Kompleks ten występuje tylko w Ożarach;
- **Kompleks (12) owsiano – ziemniaczany górski** zajmuje powierzchnię 27,4 ha, to jest 0,5 % obszaru gruntów ornych. Podobnie jak kompleks 11 występuje tylko w Ożarach;
- **Kompleks (14) gleby orne przeznaczone pod użytki zielone** zajmuje powierzchnię 10,9 ha, (0,2% obszaru gruntów ornych). Występuje w Ożarach w 5 niewielkich konturach.

Natomiast wśród użytków zielonych wyodrębniono następujące kompleksy rolniczej przydatności gleb:

- **Kompleks 1z użytki zielone bardzo dobre** zajmuje powierzchnię 11,9 ha, co stanowi 0,9 % całkowitej powierzchni trwałych użytków zielonych. Występuje na małych obszarach we wsiach: Starczów, Śrem i Topola;
- **Kompleks 2z użytki zielone średnie**. Gleby tego kompleksu zajmują obszar 1042,3 ha, to jest 78,4 %. Występuje we wszystkich obrębach przy czym największe powierzchnie są w: Kamieńcu Ząbkowickim, Ożarach, Sławęcinie i Topoli;
- **Kompleks 3z użytki zielone słabe** zajmuje areal 275,3 ha, co stanowi 20,7 %. Występuje na całym terenie gminy, a największą powierzchnię zajmuje w Doboszowicach.

Klasyfikacja bonitacyjna ma na celu ustalenie wartości produkcyjnej gleb na podstawie badań terenowych odkrywek. Szczególną uwagę poświęca się cechom morfologicznym profilu glebowego, właściwościom fizycznym gleb i niektórym chemicznym. Uwzględnia się również konfigurację terenu, stosunki wilgotnościowe, położenie, itp.

TABELA 18: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – grunty orne według klas bonitacyjnych.

Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha	Struktura w (%)
I	–	–
II	202,4209	3,58
III a	718,7661	12,71
III b	1029,0981	18,20
IV a	1661,9687	29,39
IV b	1207,4870	21,35
V	663,0849	11,73
VI	171,6951	3,04

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 19: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sady, łąki i pastwiska według klas bonitacyjnych.

Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha			Struktura w (%)		
	Sady	Łąki	Pastwiska	Sady	Łąki	Pastwiska
I	–	–	–	–	–	–
II	3,1012	3,2282	4,3644	7,70	0,67	0,69
III	12,2060	138,1253	91,9874	30,30	28,71	14,44
IV	22,3279	242,5453	273,2123	55,43	50,42	42,89
V	2,6461	75,7950	205,0565	6,57	15,75	32,20
VI	–	21,4303	62,2632	–	4,45	9,78

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

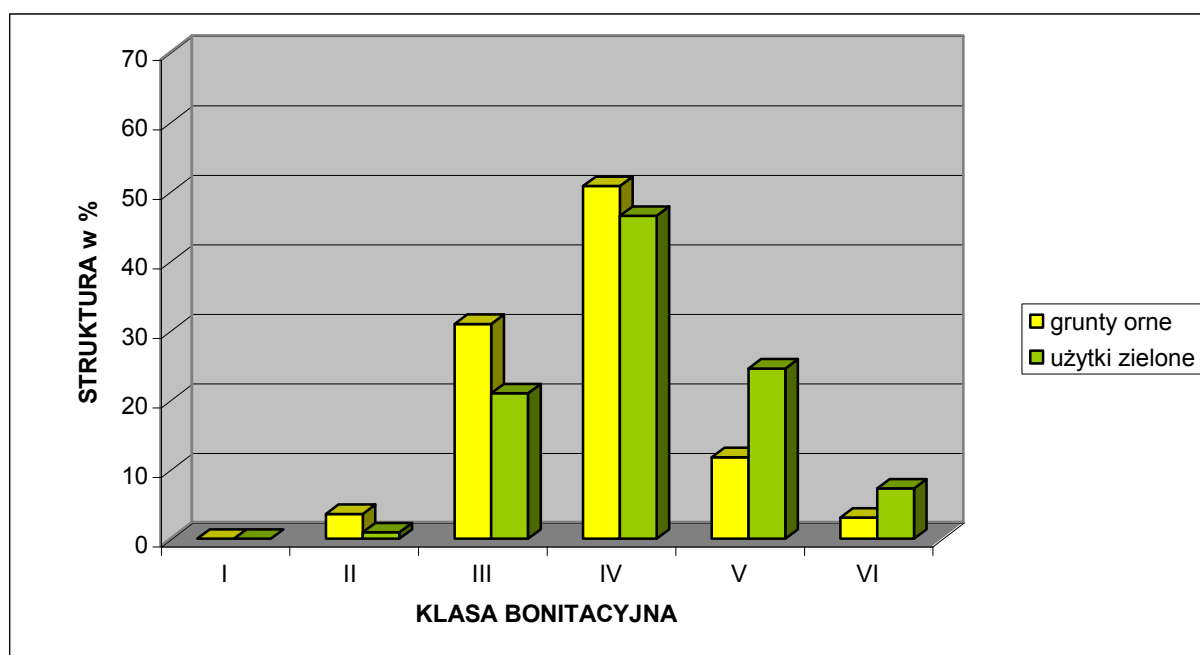
TABELA 20: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytki zielone ogółem według klas bonitacyjnych.

Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha	Struktura w (%)
I	–	–
II	10,6938	0,92
III	242,3187	20,92
IV	538,0855	46,45
V	283,4976	24,48
VI	83,6935	7,23

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Z powyższego zestawienia wynika, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ma najlepszych gleb zaliczanych do I klasy bonitacyjnej. Udział gruntów ornych reprezentujących II klasę bonitacyjną jest śladowy i wynosi 3,58 %. Grunty orne dobrej jakości, będące w III klasie bonitacyjnej stanowią 30,91 %. Grunty orne średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to aż 50,74 % ogółu, zaś grunty orne słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 14,76 % ogółu gruntów ornych. Natomiast udział użytków zielonych (sady, łąki i pastwiska), będących w II klasie bonitacyjnej wynosi zaledwie 0,92 %, natomiast w III klasie bonitacyjnej wynosi 20,92 %. Użytki zielone średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to aż 46,45 % ogółu, zaś użytki zielone słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 31,70 % ogółu użytków zielonych. Wśród użytków zielonych najlepszą bonitacją charakteryzują się sady (38,00 % w II i III klasie) oraz łąki (29,38 % w II i III klasie), zaś najslabszą pastwiska (15,13 % w klasach II i III).

RYCINA 9: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura powierzchni gruntów ornych i użytków zielonych według klas bonitacyjnych.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Zaprezentowane na kolejnych stronach tabele prezentują szczegółowe dane dotyczące powierzchni oraz struktury gruntów ornych, sadów, łąk, pastwisk i użytków zielonych ogółem, według poszczególnych obrębów zlokalizowanych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki.

TABELA 21: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia gruntów ornych według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna gruntów ornych – powierzchnia w ha							
	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
Byczeń	–	–	6,1300	19,6507	145,9259	63,8193	30,9736	5,9939
Chałupki	–	–	26,7383	35,3300	80,7575	68,9688	75,3248	10,2292
Doboszowice	–	3,0618	121,1088	193,0301	371,2177	223,9323	102,1839	30,7700
Kamieniec Ząbkowicki I	–	30,2313	92,5746	66,0357	88,4126	129,5668	60,2910	3,2986
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	5,9865	22,5271	26,2492	48,1984	17,8228	10,4141
Mrokocin	–	–	7,4544	10,5300	51,6883	8,6391	12,5963	1,2000
Ożary	–	5,5900	34,9300	65,9029	318,8961	228,3668	124,6170	18,2155
Pilce	–	24,0300	37,7041	10,7982	9,3600	7,0992	2,9657	–
Pomianów Górny	–	14,2893	46,9296	45,0822	9,1013	2,5200	–	–
Sławęcín	–	2,8600	30,7018	24,2887	28,3781	77,5512	107,8322	83,9438
Sosnowa	–	56,1652	83,8695	58,2873	104,3773	23,7727	11,1200	–
Starczów	–	5,1000	145,1406	384,6636	274,0272	177,8738	78,7276	2,7800
Suszka	–	0,3600	1,6900	–	42,3377	79,0202	32,0900	4,8500
Śrem	–	32,1600	39,5751	55,8600	37,4090	6,8800	3,2300	–
Topola	–	28,5733	38,2328	37,1116	73,8308	61,2784	3,3100	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 22: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura gruntów ornych według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna gruntów ornych – struktura w %							
	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
Byczeń	–	–	2,25	7,21	53,55	23,42	11,37	2,20
Chałupki	–	–	8,99	11,88	27,16	23,19	25,33	3,44
Doboszowice	–	0,29	11,59	18,47	35,51	21,42	9,78	2,94
Kamieniec Ząbkowicki I	–	6,43	19,68	14,04	18,79	27,54	12,82	0,70
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,56	17,17	20,01	36,74	13,58	7,94
Mrokocin	–	–	8,09	11,43	56,12	9,38	13,68	1,30
Ożary	–	0,70	4,39	8,27	40,04	28,67	15,65	2,29
Pilce	–	26,13	41,00	11,74	10,18	7,72	3,23	–
Pomianów Górny	–	12,12	39,80	38,23	7,72	2,14	–	–
Sławęcín	–	0,80	8,63	6,83	7,98	21,81	30,33	23,61
Sosnowa	–	16,64	24,84	17,27	30,92	7,04	3,29	–
Starczów	–	0,48	13,59	36,01	25,65	16,65	7,37	0,26
Suszka	–	0,22	1,05	–	26,40	49,28	20,01	3,02
Śrem	–	18,37	22,60	31,90	21,36	3,93	1,84	–
Topola	–	11,79	15,78	15,31	30,47	25,29	1,37	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 23: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia sadów według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna sadów – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	2,0100	3,1250	1,3182	–
Chałupki	–	–	–	5,0697	0,2500	–
Doboszowice	–	–	0,5000	1,7238	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	0,7514	2,0257	0,3489	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	0,4835	0,9940	0,2153	–
Mrokocin	–	–	0,2100	0,6300	–	–
Ożary	–	–	0,6300	4,0571	0,1400	–
Pilce	–	1,0800	–	0,1900	–	–
Pomianów Górny	–	–	0,0800	0,400	0,3337	–
Sławęcín	–	–	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	0,1300	–	–
Starczów	–	0,1000	6,9166	1,5370	0,0400	–
Susza	–	–	–	1,3700	–	–
Śrem	–	–	0,0545	–	–	–
Topola	–	1,9212	0,5700	1,0756	–	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 24: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura sadów według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna sadów – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	31,15	48,43	20,43	–
Chałupki	–	–	–	95,30	4,70	–
Doboszowice	–	–	22,48	77,52	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	24,04	64,80	11,16	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	28,56	58,72	12,72	–
Mrokocin	–	–	25,00	75,00	–	–
Ożary	–	–	13,05	84,05	2,90	–
Pilce	–	85,04	–	14,96	–	–
Pomianów Górny	–	–	9,83	49,16	41,01	–
Sławęcín	–	–	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	100,00	–	–
Starczów	–	1,16	80,49	17,89	0,47	–
Susza	–	–	–	100,00	–	–
Śrem	–	–	100,00	–	–	–
Topola	–	53,86	15,98	30,16	–	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 25: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia łąk według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna łąk – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	4,4200	19,6353	1,2745	2,7800
Chałupki	–	–	–	14,7450	2,8600	–
Doboszowice	–	–	33,9230	45,6179	11,0345	1,1900
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	16,4994	17,2361	8,4858	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	0,8705	8,1655	5,2357	4,6529
Mrokocin	–	–	3,1250	6,1883	1,7700	–
Ożary	–	–	7,5936	49,0096	9,6725	1,7136
Pilce	–	–	10,1420	9,6798	1,0500	–
Pomianów Górny	–	–	1,7700	2,6500	–	–
Sławęcین	–	–	4,3323	10,7400	20,1100	4,4200
Sosnowa	–	–	6,1400	17,3900	4,7800	0,6200
Starczów	–	–	6,7539	7,0950	3,1800	5,9300
Suszka	–	–	6,3594	1,5500	1,2401	–
Śrem	–	0,5100	13,5869	1,5800	–	–
Topola	–	2,7182	22,6093	31,2628	5,1019	0,1238

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 26: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura łąk według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna łąk – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	15,72	69,85	4,53	9,89
Chałupki	–	–	–	83,75	16,25	–
Doboszowice	–	–	36,97	49,71	12,02	1,30
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	39,08	40,82	20,10	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,60	43,15	27,67	24,59
Mrokocin	–	–	28,20	55,83	15,97	–
Ożary	–	–	11,17	72,08	14,23	2,52
Pilce	–	–	48,59	46,38	5,03	–
Pomianów Górny	–	–	40,05	59,95	–	–
Sławęcین	–	–	10,94	27,12	50,78	11,16
Sosnowa	–	–	21,22	60,11	16,52	2,14
Starczów	–	–	29,42	30,90	13,85	25,83
Suszka	–	–	69,51	16,94	13,55	–
Śrem	–	3,25	86,67	10,08	–	–
Topola	–	4,40	36,58	50,57	8,25	0,20

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 27: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia pastwisk według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna pastwisk – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,0800	0,4243	8,6979	8,0251	0,3200
Chałupki	–	–	1,3700	14,0760	2,3000	1,8060
Doboszowice	–	–	6,1253	53,7876	103,8689	22,6745
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	3,7908	27,2936	12,6772	0,4323
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	3,3980	3,3617	2,4217	1,0660
Mrokocin	–	–	10,8165	30,8970	11,8700	8,8813
Ożary	–	–	17,7772	32,8375	29,4083	7,3233
Pilce	–	0,3300	1,0800	5,9700	0,2500	1,0000
Pomianów Górny	–	–	0,5400	7,4773	5,5551	7,7900
Sławęcín	–	–	1,9000	19,5562	18,3085	8,9000
Sosnowa	–	–	10,4200	36,3618	3,1988	0,1416
Starczów	–	1,7258	20,4394	6,7106	1,1200	–
Suszka	–	–	–	1,7908	–	0,1000
Śrem	–	0,8086	6,6492	20,4088	6,0529	1,8282
Topola	–	1,4200	7,2567	3,9855	–	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 28: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pastwisk według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna pastwisk – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,46	2,42	49,57	45,73	1,82
Chałupki	–	–	7,01	71,99	11,76	9,24
Doboszowice	–	–	3,29	28,85	55,71	12,16
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	8,58	61,76	28,69	0,98
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	33,16	32,81	23,63	10,40
Mrokocin	–	–	17,32	49,46	19,00	14,22
Ożary	–	–	20,35	37,59	33,67	8,38
Pilce	–	3,82	12,51	69,18	2,90	11,59
Pomianów Górny	–	–	2,53	35,00	26,00	36,47
Sławęcín	–	–	3,90	40,19	37,62	18,29
Sosnowa	–	–	20,79	72,55	6,38	0,28
Starczów	–	5,75	68,14	22,37	3,73	–
Suszka	–	–	–	94,71	–	5,29
Śrem	–	2,26	18,60	57,09	16,93	5,11
Topola	–	11,21	57,31	31,48	–	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 29: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia użytków zielonych ogółem według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna użytków zielonych ogółem – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,0800	6,8543	31,4582	10,6178	3,1000
Chałupki	–	–	1,3700	33,8907	5,4100	1,8060
Doboszowice	–	–	40,5483	101,1293	114,9034	23,8645
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	21,0416	46,5554	21,5119	0,4323
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,7520	12,5212	7,8727	5,7189
Mrokocin	–	–	14,1515	37,7153	13,6400	8,8813
Ożary	–	–	26,0008	85,9042	39,2208	9,0369
Pilce	–	1,4100	11,2220	15,8398	1,3000	1,0000
Pomianów Górny	–	–	2,3900	10,5273	5,8888	7,7900
Sławęcin	–	–	6,2323	30,2962	38,4185	13,3200
Sosnowa	–	–	16,5600	53,8818	7,9788	0,7616
Starczów	–	1,8258	34,1099	15,3426	4,3400	5,9300
Suszka	–	–	6,3594	4,7108	1,2401	0,1000
Śrem	–	1,3186	20,2906	21,9888	6,0529	1,8282
Topola	–	6,0594	30,4360	36,3239	5,1019	0,1238

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 30: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytków zielonych ogółem według klas bonitacyjnych.

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna użytków zielonych ogółem – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,15	13,15	60,37	20,38	5,95
Chałupki	–	–	3,23	79,79	12,74	4,25
Doboszowice	–	–	14,46	36,06	40,97	8,51
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	23,50	51,99	24,02	0,48
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	15,40	40,57	25,51	18,53
Mrokocin	–	–	19,02	50,70	18,34	11,94
Ożary	–	–	16,23	53,64	24,49	5,64
Pilce	–	4,58	36,47	51,48	4,22	3,25
Pomianów Górny	–	–	8,99	39,58	22,14	29,29
Sławęcin	–	–	7,06	34,32	43,53	15,09
Sosnowa	–	–	20,91	68,05	10,08	0,96
Starczów	–	2,97	55,42	24,93	7,05	9,63
Suszka	–	–	51,24	37,96	9,99	0,81
Śrem	–	2,56	39,42	42,71	11,76	3,55
Topola	–	7,76	39,00	46,54	6,54	0,16

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

1. 8. Roślinność.

1.8.1. Regionalizacja geobotaniczna.

Według geobotanicznego podziału Polski (W. Szafer, B. Pawłowski, 1959) zdecydowana większość obszaru gminy Kamieniec Ząbkowicki należy do następujących jednostek:

- Państwo: Holarktyka;
- Obszar: Euro – Syberyjski;
- Prowincja: Niżowo – Wyżynna;
- Dział: Bałtycki;
- Poddział: Kotliny Podgórskie;
- Kraina: Kotlina Śląska;
- Okręg: Przedgórze Sudeckie.

Natomiast południowo – zachodni fragment gminy (obszar położony w Górach Bardzkich) należy do następujących jednostek:

- Państwo: Holarktyka;
- Obszar: Euro – Syberyjski;
- Prowincja: Górską Środkowoeuropejską;
- Podprowincja: Hercyńsko – Sudecka;
- Dział: Sudety;
- Okręg: Sudety Środkowe;
- Podokręg: Góry Bardzkie;
- Piętro: Pogórza.

1.8.2. Zbiorowiska roślinne⁶.

Roślinność potencjalna:

Dominującym naturalnym typem roślinności na terenie gminy były lasy liściaste z rzędu *Fagetalia* (klasa *Quercio – Fagetea*), głównie grąd środkowoeuropejski *Galio sylvatici – Carpinetum betuli* w odmianie śląsko – wielkopolskiej i najczęściej w formie podgórskiej. Obecnie jednak, na skutek długotrwałego odlesienia, lasy zajmują tylko około 6 % powierzchni gminy. Porastają one głównie tereny płaskie i lekko nachylone, pokryte utworami gliniastymi (J.M. Matuszkiewicz 2001). Również obecnie lasy grądowe są najczęstszym zbiorowiskiem leśnej roślinności rzeczywistej, jednak są w różnym stopniu zdegenerowane na skutek długotrwałej gospodarki leśnej. Dla dolin potoków naturalnym typem roślinności są lasy łęgowe ze związku *Alno – Ulmion*. Na terenie gminy są one jednak zniszczone w znacznym stopniu. Z większymi rzekami niosącymi znaczne ilości materiału wlezonego, który osadzany jest w postaci piaszczysto – żwirowych mad, związane są siedliskowo łęgi wierzbowo – topolowe należące do klasy *Salicetea purpureae* (J.M. Matuszkiewicz l.c.). Siedliska takie, łęgu wierzbowego *Salicetum albo – fragilis*, występują na terenie gminy wzdłuż doliny Nysy Kłodzkiej.

Obecny charakter roślinności to efekt przekształceń środowiska przez gospodarkę człowieka. Znaczna część lasów została zastąpiona przez użytki rolne i tereny zabudowane ze specyficzną roślinnością synantropijną i obcego pochodzenia, a naturalne tereny podmokłe w większości odwodniono. Obecnie tylko centralna (okolice

⁶ Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

Kamieńca Ząbkowickiego) i południowo – zachodnia część gminy (kompleksy leśne Gór Bardzkich) oraz doliny rzeczne posiadają znaczącą wartość przyrodniczo – krajobrazową.

Zbiorowiska polne, ruderalne i nitrofilne:

Na terenie gminy przeważają antropogeniczne siedliska rolnicze (74 % powierzchni gminy), zajęte przez pola uprawne. Zbiorowiska segetalne chwastów polnych wykształcone są jednak najczęściej bardzo fragmentarycznie, głównie ze względu na dużą mechanizację rolnictwa i intensywną ochronę roślin. Najczęściej są to fitocenozy kałużowe, tworzone przez gatunki charakterystyczne dla wyższych syntaksonów z klasy *Stellarietea mediae*. Przy drodze między Dzbanowem a Ożarami stwierdzono zespół *Aphano – Matricarietum* z udziałem skrytka polnego *Aphanes – arvensis*. W ogródkach przydomowych w Kamieńcu Ząbkowickim, Mrokocinie, Sosnowej oraz Śremie zaobserwowano zbiorowiska ze związku *Polygono – Chenopodion* nawiązujące do zespołu *Galinsogo – Setarietum*.

Siedliska ruderalne występują w sąsiedztwie Kamieńca Ząbkowickiego, zbiorników wodnych, w kamieniołomach oraz na przydrożach wśród pól uprawnych. Wykształcają się tam płaty zespołów *Hordeo – Brometum*, *Chenopodietum stricti*, zbiorowisko z *Lactuca serriola*, *Leonuro – Ballotetum nigrae* i inne.

Nitrofilne zbiorowiska ziołorośli i okrajków (klasa *Artemisietea*) są pospolite na obszarze gminy i stanowią ważny element jej szaty roślinnej. Na przydrożach i w rowach w otoczeniu wsi, na siedliskach pod silniejszym wpływem antropopresji pospolite są pasy fitocenozy *Urtico – Aegopodietum podagrariae* lub kałużowe zbiorowiska agregacyjne pokrzywy *Urtica dioica* lub rzadziej bylicy pospolitej *Artemisia vulgaris*. Notowano także wystąpienia skupień świerżabka korzennego *Chaerophylletum aromatici*, a na siedliskach wilgotnych w dolinie Ożarskiego Potoku ziołorośli lepiężnikowych *Phalarido – Petasitetum hybridi*. W Kamieńcu Ząbkowickim, Suszce i na terenie dawnej wsi Pilce stwierdzono nieliczne płaty zespołów *Arctio – Artemisietum vulgaris* i *Artemisio – Tanacetetum vulgaris*.

Zbiorowiska łąkowe

Obszary trwale wylesione zajęte są głównie przez pola uprawne, ale częściowo także przez zbiorowiska łąkowe. Większe kompleksy łąk ciągną się przede wszystkim wzdłuż dolin rzecznych. Miejscami są to łąki podtopione. Z dolinami cieków związane są nieliczne na terenie gminy płaty łąk wilgotnych z rzędu *Molinietalia* (klasa *Molinio – Arrhenatheretea*), są to głównie bagienne łąki i ziołorośla ze związku *Calthion*, np.: agregacje wiązówki błotnej *Filipendula ulmaria* czy zespół sitowia leśnego *Scirpetum sylvatici* (występują nad ciekami: Budzówka, Mąkolnica i Ożarski Potok). Łąki świeże z rzędu *Arrhenatheretalia* występujące na siedliskach świeżych (najczęściej pogrądowych) są również rzadkością, ponieważ większość odlesionych siedlisk grądowych na terenie gminy została zajęta pod uprawę rolną. Nieliczne ich płaty zachowały się w otoczeniu wsi, między innymi w okolicach: Chałupek, Ożar, Pomianowa Górnego, Śremu i Topoli. Najczęściej są one także intensywnie użytkowane lub obserwuje się proces ruderalizacji.

Zbiorowiska wodne:

Z Nysą Kłodzką związane są również charakterystyczne zbiorowiska włosienicznika rzeczno *Ranunculetum fluitantis* występujące w korycie rzeki na większości jej odcinka na terenie gminy. Nad brzegami występują zbiorowiska szuwarowe np.: *Phalaridetum arundinaceae*, *Caricetum gracilis* oraz zbiorowiska okrajkowych ziołorośli nadrzecznych z udziałem kielisznika zaroślowego *Calystegia sepium*, „welony” *Urtico – Calystegietum*

sepium, *Fallopia* – *Humuletum lupuli*. Występują w nich gatunki neofityczne: niecierpek gruczołowaty *Impatiens glandulifera*, harbuźnik *Sicyos angulata* i nawłocie *Solidago* spp.. Często notowano też na analogicznych siedliskach agregacje rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica* (poza Nysą Kłodzką także nad Ożarskim Potokiem poniżej Ożar). W nielicznych starorzeczach nad Nysą Kłodzką wykształciły się zbiorowiska roślinności wodnej, między innymi: *Elodeetum canadensis*, *Ranunculetum circinatis* i skupienia rzęsy drobnej *Lemnetum minoris*. Fragmentarycznie wykształcone zbiorowiska szuwarów wysokich i hydrofitów o liściach pływających stwierdzono również na brzegach zbiorników wodnych „Kozielno” i „Topola” i są to: szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*, szuwały pałkowe *Typhetum latifoliae* i *Typhetum angustifoliae*, zespół jeżogłówki gałęzistej *Sparganietum erecti* oraz zespół wodnej formy rdestu ziemnowodnego *Polygonetum natantis*.

Pozostałe zbiorowiska roślinne:

Najsuchsze miejsca na zboczach pradoliny Nysy Kłodzkiej zajmują murawy ciepłolubne. Są to głównie zbiorowiska przejściowe między murawami kserotermicznymi z klasy *Festuco – Brometea* i napiaskowymi z klasy *Koelerio – Corynephoretea*. Są siedliskiem dla wielu interesujących gatunków roślin, np.: podejrzonu marunowego *Botrychium matricariifolium*, rogownicy murawowej *Cerastium glutinosum*, przetacznika wiosennego *Veronica verna*, strzępicy nadobnej *Koeleria macrantha*. Na skałce w Ożarach występują również inicjalne murawy naskalne ze związku *Festucion pallentis* z udziałem krytycznie zagrożonego na Dolnym Śląsku gatunku perlówki siedmiogrodzkiej *Melica transsilvanica*.

W kilku miejscach na terenie gminy stwierdzono wystąpienia termofilnych zbiorowisk okrajowych z klasy *Trifolio – Geranietea sanguinei*. Fitocenozy te występują na niewielkich powierzchniach (najczęściej w postaci wąskich pasów) na skrajach lasów liściastych: buczyn, acidofilnych dąbrów i grądów. Zidentyfikowano następujące zespoły roślinne: *Trifolio – Agrimonietum* (okolice Ożar i Pomianowa Górna), *Trifolio – Melampyretum nemorosi* (Ożary), a na skrajach acidofilnych dąbrów i buczyn także zbiorowiska z udziałem pszeńca zwyczajnego *Melampyrum pratense*, jastrzębców *Hieracium umbellatum*, *H. lachenalii*, *H. laevigatum*, dziewięcisiu bezłodygowego *Carlina acaulis*, mietlicy pospolitej *Agrostis capillaris*, wyki ptasiej *Vicia cracca* i innych gatunków, które można identyfikować ze zespołem *Lathyro montani – Melampyretum pratensis*.

Antropogeniczne zbiorowiska dywanowe (klasa *Plantaginetalia majoris*, *Trifolio fragiferae – Agrostietalia stoloniferae*) związane są z miejscami wydeptywanymi lub podlegającymi innej presji mechanicznej. Na badanym obszarze pospolitym zespołem występującym na poboczach szos, wzdłuż dróg i ścieżek oraz na placach parkingowych jest *Lolio – Polygonetum arenastri*. W Kamieńcu Ząbkowickim na poboczach występuje postać wspomnianego zespołu z dominacją halofilnej trawy mannicy odstającej *Puccinellia distans*. Takie zbiorowiska należy identyfikować jako *Lolio – Polygonetum puccinellietosum distantis*. Również w Kamieńcu Ząbkowickim w szczelinach chodników występuje zespół *Bryo – Saginetum procumbentis*. W kilku miejscach przy drogach leśnych stwierdzono również fitocenozy zespołów głowienki pospolitej i babki zwyczajnej *Prunello – Plantaginietum* i situ chudego *Juncetum tenuis*, a w miejscach silniej ocienionych i wilgotnych występuje dość często zbiorowisko kadłubowe z dominacją wiechliny rocznej *Poa annua* (*Poëtum annuae*). W kilku miejscach przy drodze nr 382 (odcinek: Kamieniec Ząbkowicki – Paczków) stwierdzono również zbiorowisko z panującym pięciornikiem gęsim (zb. *Agrostis stolonifera – Potentilla anserina*), a na dwóch stanowiskach nad zbiornikiem wodnym „Topola” także płat zbiorowiska kadłubowego z sitem ściśnionym *Juncus compressus*.

Zieleń urządzona:

Uzupełnieniem powyższych zespołów roślinności naturalnej jest zieleń urządzona reprezentowana przez: zieleń parkową, cmentarną, przykościelną, a także przez szereg alei i szpalerów przydrożnych. W otwartym krajobrazie rolniczym pełni ona nie tylko funkcję krajobrazowo – estetyczną, ale także ekologiczną, korzystnie wpływającą na mikroklimat oraz walory użytkowe środowiska rolniczego. Duże znaczenie ma także zieleń towarzysząca zabudowie wiejskiej oraz zieleń uprawnych sadów i ogrodów. Do najcenniejszych zespołów zieleni urządzonej na terenie gminy należą: parki pałacowe oraz zieleń cmentarna i przykościelna.

1.8.3. Zbiorowiska leśne⁷.

Tereny leśne są obszarami cennymi pod względem florystycznym, ekologicznym i krajobrazowym. Skupia się w nich większość chronionych i rzadkich gatunków roślin, występujących na terenie gminy. Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się śladowym zalesieniem. Lasy i grunty leśne zajmują tu powierzchnię 587,4 ha⁸ i stanowią zaledwie 6,08 % powierzchni gminy. Tylko 11, typowo rolniczych gmin miejsko – wiejskich (nie licząc obszarów miast) oraz wiejskich z całego województwa dolnośląskiego posiada niższy wskaźnik zalesienia (Borów, Domaniów, Jordanów Śląski, Kobierzyce, Kostomłoty, Mściwojów, Ruja, Udanin, Wądroże Wielkie, Wiązów i Żórawina). Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic).

Na siedliskach uboższych i bardziej stromych zboczach występują dość rzadko kwaśne buczyny górskie *Luzulo luzuloidis* – *Fagetum* (w rejonie Ożar, obszar Gór Bardzkich) oraz małe płyty kwaśnej dąbrowy podgórskiej *Luzulo luzuloidis* – *Quercetum* w odmianie sudeckiej (klasa *Quercetea robori – petraeae*). Na ocienionych wychodniach skalnych na zalesionych zboczach występują zbiorowiska roślinności naskalnej z klasy *Asplenetum trichomanis*: zespół paprotki zwyczajnej i rokitu *Hypno – Polypodietum vulgare* oraz zespół zanokcicy skalnej *Asplenium trichomanis – rutae – murariae* (np.: Chałupki, Ożary, Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim). W dolinach niewielkich potoków w piętrze pogórza dominują siedliska podgórskiego łągu jesionowego *Carici remotae – Fraxinetum* (w odmianie sudeckiej), przechodzące dalej w inne zbiorowiska żyznych lasów (grądów i buczyn), np.: w dolinie Ożarskiego Potoku koło Ożar. W niższych położeniach (np.: nad potokami Mąkolnica, Młynówka i ich dopływami) obecne są zdegenerowane postaci łągu jesionowo – olszowego *Fraxino – Alnetum*. Na obrzeżach lasów (grądów i buczyn) i zarośli, w miejscach zwykle ocienionych występują często zbiorowiska okrajkowe ze związku *Alliarion*, są to fitocenozy reprezentujące różne postaci zespołu *Alliarion – Chaerophylletum temuli* (np. koło: Chałupki, Ożary, Sławęcina, Suszki i Śremu). W zbiorowiskach leśnych dość częstym neofitem jest niecierpek drobnokwiatowy *Impatiens parviflora*, który wykazuje tu dość dużą ekspansywność opanowując w wielu miejscach runo leśne, a na skrajach lasów i przy drogach leśnych tworzy własne zbiorowisko, wyróżniane jako *Impatientetum parviflorae*. Na podobnych siedliskach stwierdzono także fitocenozy zespołu *Epilobio – Geranietum robertiani* (Ożary, Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim), a w miejscach wilgotniejszych, na siedliskach lasów łągowych różne postaci rzadko podawanego z Dolnego Śląska zespołu *Stachyo sylvaticae – Impatientetum noli – tangere* (okolice Chałupki, Ożary, Śrem i łągi nad Nysą Kłodzką) – z udziałem takich gatunków wilgociolubnych jak: niecierpek pospolity *Impatiens noli – tangere*, czyściec leśny *Stachys sylvatica*, czartawa pospolita *Circaea lutetiana*, czy kostrzewa olbrzymia *Festuca gigantea*.

⁷ Częściowo na podstawie EkoPrzeźreń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

⁸ Łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną, według GUS 2011.

TABELA 31: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – typy siedliskowe lasu w zarządzie Nadleśnictw: Henryków i Bardo Śląskie w 2011 roku.

Typ siedliskowy lasu	Symbol	Nadleśnictwo Henryków (ha)	Nadleśnictwo Bardo Śląskie (ha)	Razem (ha)	Struktura (%)
Las wyżynny świeży	LWYŻśw	63,53	10,59	74,12	19,77
Las wyżynny wilgotny	LWYŻw	67,55	–	67,55	18,01
Las mieszany wyżynny świeży	LMWYŻśw	–	22,02	22,02	5,87
Las łąkowy wyżynny	LŁWYŻ	–	100,80	100,80	26,88
Ols jesionowy wyżynny	OLJWYŻ	55,15	–	55,15	14,71
Las górski świeży	LGśw	–	29,25	29,25	7,80
Las mieszany górski świeży	LMGśw	–	26,09	26,09	6,96

Źródło: Nadleśnictwo Henryków, Nadleśnictwo Bardo Śląskie, 2011.

Z powyższego zestawienia wynika, że siedliska wyżynne stanowią 85,24 %, zaś siedliska górskie 14,76 % ogólnej powierzchni lasów. Siedliska wyżynne reprezentowane są głównie przez las łąkowy wyżynny, który stanowi blisko 32 % ogólnej powierzchni siedlisk wyżynnych oraz blisko 27 % wszystkich siedlisk w gminie. Siedliska górskie są tu mniej zróżnicowane od wyżynnych i reprezentowane są tylko przez las górski świeży i las mieszany górski świeży. Dominującymi gatunkami drzew na omawianym terenie są: dąb, lipa, sosna, modrzew, buk i jesion. Towarzyszą im znacznie słabiej reprezentowane inne gatunki drzew, a przede wszystkim: świerk, topola, grab, jawor, dąglezja, osika i klon.

W lasach, między innymi na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki kumulują się różne negatywne zjawiska pochodzenia abiotycznego, biotycznego i antropogenicznego, wpływające na ogólne osłabienie istniejących drzewostanów i całych ekosystemów leśnych. Podstawowym czynnikiem wpływającym na degradację tutejszych lasów są czynniki biotyczne i antropogeniczne (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego) oraz abiotyczne i biotyczne (Góry Bardzkie). Głównym źródłem zagrożenia dla lasów są przede wszystkim gazowe i pyłowe zanieczyszczenia powietrza emitowane przez przemysł (dwutlenek siarki, związki azotu i fluoru), a także silne wiatry i szkodniki. Mimo tego ekosystemy leśne nadal zachowują swoje najistotniejsze walory krajobrazowe, kulturowe i społeczne, a stopień degradacji uznaje się za słaby (Góry Bardzkie) i średni (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego oraz Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim) w skali: słabe – średnie – silne.

1.8.4. Obszary cenne florystycznie.

Na podstawie badań przeprowadzonych podczas prac nad inwentaryzacją przyrodniczą w sezonie wegetacyjnym 2008 roku na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono występowanie 15 gatunków roślin chronionych na 86 stanowiskach, w tym 12 gatunków całkowicie chronionych na 41 stanowiskach oraz 3 gatunki roślin podlegające ochronie częściowej na 45 stanowiskach. Ponadto w wyniku prac inwentaryzacyjnych stwierdzono występowanie 11 typów siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku, w tym 1 siedliska priorytetowego (lasy łąkowe – 91E0). Siedem ze stwierdzonych siedlisk to nieleśne, a 4 to siedliska leśne.

Szata roślinna gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w znacznym stopniu przekształcona i odbiega od stanu naturalnego. Miejscami spotkać można jednak bardziej wartościowe fragmenty zbiorowisk leśnych lub roślinności ciepłolubnej. Stanowią one o walorach szaty roślinnej tego obszaru oraz podkreślają jego specyfikę. Szczególną

wartość przyrodniczą mają większe skupienia roślinności danego typu, gdzie kilka typów siedlisk związanych z jednym kręgiem roślinności występuje razem tworząc układy kompleksowe. Na terenie gminy są to kompleksy leśne nad Nysą Kłodzką, na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim oraz koło Ożar (fragment dużego kompleksu lasów Gór Bardzkich). Obszary takie stanowią lokalne ostoje bioróżnorodności o ważnym znaczeniu dla zachowania cennych zasobów genowych oraz typów środowisk. Na podstawie analizy miejsc najcenniejszych pod względem występowania chronionych i zagrożonych roślin oraz siedlisk przyrodniczych wytypowano następujące obszary na terenie gminy do objęcia ochroną powierzchniową:

Obszary bardziej cenne:

1. Dolina Ożarskiego Potoku na południe od Ożar.
2. Lasy nad Nysą Kłodzką koło Kamieńca Ząbkowickiego.
3. Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim.
4. Murawy termofilne między Mrokocinem a Pomianowem Górnym.

Obszary mniej cenne:

1. Kompleks leśny na wschód od Chałupek nad potokiem Młynówka (Pełkowe Wzgórze, Łowiec).
2. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem.

1. 9. Zwierzęta⁹.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się znacznym przekształceniem ekosystemów. Różnorodność fauny jest więc ograniczona. Tam gdzie zdecydowanie dominują grunty orne występują głównie gatunki pospolite, związane z ekosystemami rolniczymi oraz z siedliskami ludzkimi. Znacząco pozytywną rolę w występowaniu i składzie fauny odgrywają tu zadrzewienia śródpolne, małe kompleksy leśne, stawy, zbiorniki wodne i większe powierzchnie łąk.

BEZKRĘGOWCE:

Obecna struktura użytkowania gruntów sprawia, że gmina jest mało atrakcyjna z punktu widzenia inwentaryzowanych bezkręgowców. Tym bardziej, że trwałe użytki zielone stanowią niewielki procent wszystkich terenów rolnych, a lasy mają charakter typowo gospodarczy, bez imponujących starodrzewi, w dodatku lasy te są znacznie przesuszone. Na terenie znaleziono tylko cztery stanowiska, dwóch gatunków objętych ochroną ścisłą. Są to: modraszek nausitous (*Maculinea nausithous*) oraz modraszek telejus (*Maculinea telejus*). W gminie nie stwierdzono szczególnych miejsc nadających się do utworzenia obszarów chronionych ze względu na bezkręgowce. Należy jednak zwrócić uwagę, że przy odpowiednim gospodarowaniu lasem na Górze Zamkowej, w przyszłości ma szansę pojawić się tam pachnica dębowa (*Osmoderma eremita*). Aby stworzyć jej dogodne warunki siedliskowe należy pozostawiać stare, próchniejące drzewa liściaste, które są miejscem bytowania tego gatunku.

RYBY:

Główny system rzeczny gminy Kamieniec Ząbkowicki tworzy Nysa Kłodzka oraz jej dopływy. Na Nysie Kłodzkiej funkcjonują też dwa zbiorniki retencyjne: „Topola” i „Kozielno”, a także żwirownie: Pilcach i Byczeń – Topola. W rezultacie przeprowadzonych badań na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono występowanie łącznie

---

⁹ Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

27 gatunków ryb. Były to: pstrąg potokowy *Salmo trutta fario*, pstrąg tęczy *Oncorhynchus mykiss*, lipień *Thymallus thymallus*, szczupak *Esox lucius*, płoć *Rutilus rutilus*, amur *Ctenopharyngodon idella*, brzana *Barbus barbus*, jelec *Leuciscus leuciscus*, jaź *Leuciscus idus*, kleń *Leuciscus cephalus*, karaś *Carassius carassius*, karaś srebrzysty *Carassius gibelio*, strzebla potokowa *Phoxinus phoxinus*, karp *Cyprinus carpio*, kietb *Gobio gobio*, leszcz *Abramis brama*, lin *Tinca tinca*, świnka *Chondrostoma nasus*, ukleja *Alburnus alburnus*, wzdrega *Scardinius erythrophthalmus*, śliz *Barbus barbus*, sum *Silurus glanis*, miętus *Lota lota*, okoń *Perca fluviatilis*, sandacz *Sander lucioperca*, węgorz *Anguilla anguilla*, ciernik *Gasterosteus aculeatus*. Jedynym gatunkiem objętym ochroną ścisłą był śliz *B. barbatula*. Obecność tego gatunku stwierdzono w następujących ciekach:

- Nysa Kłodzka – na całej długości w granicach gminy;
- Budzówka – na całej długości w granicach gminy;
- Mąkolnica – na całej długości w granicach gminy;
- stanowisko na cieku w miejscowości Doboszowice.

Ze względu na stosunkowo niski status ochronny śliza i brak zagrożeń dla jego egzystencji wyznaczanie obszarów istotnych dla jego ochrony nie wydaje się celowe.

PŁAZY i GADY:

Wszystkie gatunki płazów (Amphibia) i gadów (Reptilia) występujące w Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową. W badanej gminie herpetofauna jest raczej uboga i nie ma zbyt wielu siedlisk będących miejscem występowania szczególnie rzadkich gatunków płazów lub gadów. Zdecydowanie najcenniejszym miejscem są stawy koło miejscowości Bartniki. Występują tam między innymi: kumak nizinny, ropucha szara, ropucha zielona, grzebieszka ziemna, żaby zielona, żaba trawna, zaskroniec zwyczajny, żmija zygzakowata i jaszczurka zwinka. W trakcie badań na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono występowanie ogółem 9 gatunków płazów: Traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*, Ropucha szara *Bufo bufo*, Ropucha zielona *Bufo viridis*, Grzebieszka ziemna *Pelobates fuscus*, Kumak nizinny *Bombina bombina*, Rzekotka drzewna *Hyla arborea*, Żaba trawna *Rana temporaria*, Żaba wodna *Rana esculenta* kl. i Żaba jeziorkowa *Rana lessonae* oraz 5 gatunków gadów: Padalec *Anguis fragilis*, Jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, Jaszczurka żyworódka *Lacerta vivipara*, Zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* i Żmija zygzakowata *Vipera berus*.

PTAKI:

W gminie Kamieniec Ząbkowicki dominującym typem krajobrazu jest krajobraz rolniczy, w związku z powyższym jest tu stosunkowo niewiele fragmentów leśnych. Najcenniejszym z przyrodniczego punktu widzenia obszarem jest dolina Nysy Kłodzkiej z fragmentem dobrze zachowanego łągu i dwa zbiorniki retencyjne: „Topola” i „Kozielno”, a także liczne żwirownie. Dlatego też najliczniejszą w gatunki grupą awifauny okazały się być ptaki związane ze środowiskiem wodnym. Z ciekawszych i charakteryzujących się znaczącą liczebnością gatunków łągowych stwierdzono: kolonię łągową śmieszki i brzegówki, rybitwę białoczelną, mewę pospolitą, rybitwę rzeczną, siewczkę rzeczną, czajkę, a także zimorodka, remiza, dziwonię, strumieniówkę i świerszczaka. Stwierdzono także dość dużo dzięciołów, głównie w dolinie Nysy Kłodzkiej i na Górze Zamkowej. Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono łącznie 139 gatunków ptaków, z czego 113 gniazdowało lub prawdopodobnie gniazdowało na badanym terenie. Pozostałe 26 gatunków były to ptaki zalatujące z sąsiednich gmin, migrujące bądź zimujące. Stwierdzono tu 24 gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej UE, z czego 15 łągowych. Są to: bączek *Ixobrychus minutus*, bocian biały *Ciconia ciconia*, trzmiełojad *Pernis apivorus*, błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, rybitwa rzeczna *Sterna hirundo*, rybitwa białoczelna *Sterna albifrons*, zimorodek *Alcedo atthis*, żołą *Merops apiaster*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, muchotłówka białoszyja *Ficedula albicollis*,

gąsiorek *Lanius collurio* i ortolan *Emberiza hortulan*. Znalaziono tu 8 gatunków wpisanych do polskiej Czerwonej Księgi (Głowaciński, 2001), z czego 3 lęgowe (bączek, rybitwa białoczarna, żoła) i 5 nielęgowych (bielik, sokół wędrowny, ostrygojad, łączak, czeczotka). Dodatkowo turkawka została umieszczona na „Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce”. Wśród gatunków wymienianych jako zagrożone na Śląsku wykryto 5 (bączek *Ixobrychus minutus*, kobuz *Falco subbuteo*, przepiórka *Coturnix coturnix*, srokosz *Lanius excubitor* i pluszcz *Cinclus cinclus*), a potencjalnie zagrożonych 15 (perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*, krakwa *Anas strepera*, cyraneczka *Anas crecca*, cyranka *Anas querquedula*, płaskonos *Anas clypeata*, trzmielojad *Pernis apivorus*, turkawka *Streptopelia turtur*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, pliszka górską *Motacilla cinerea*, świerszczak *Locustella naevia*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, gąsiorek *Lanius collurio* i dziwonia *Carpodacus erythrinus*). Znalaziono również 2 gatunki, dla których jest obowiązek wyznaczenia strefy ochronnej wokół gniazda i regularnego przebywania (sokół wędrowny *Falco peregrinus* i bocian czarny *Ciconia nigra*). W wyniku inwentaryzacji awifauny oraz wykorzystania wcześniejszych obserwacji w gminie Kamieniec Ząbkowicki można wyróżnić kilka obszarów zasługujących na otoczenie ochroną pod względem ornitologicznym w celu zachowania bioróżnorodności i zasobów puli genowej:

- Żwirownie Pilce od zachodniej granicy gminy Kamieniec Ząbkowicki do granicy z lasem od strony wschodniej;
- Łęgi doliny Nysy Kłodzkiej;
- Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Zbiornik „Topola”.

SSAKI (bez nietoperzy):

Stan teriofauny na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki można określić jako zadowalający. Występują tu dwa gatunki wyszczególnione w II Załączniku Dyrektywy Siedliskowej UE – bóbr europejski *Castor fiber* i wydra *Lutra lutra*, przy czym wydrę stwierdzono na wszystkich ciekach wodnych odpowiedniej wielkości. Stwierdzono dwa gatunki rzadkich gryzoni z rodziny popielicowatych – orzesznicę *Muscardinus avellanarius* i popielicę *Glis glis*. Występowanie tych gatunków świadczy o wysokim stopniu naturalności lasów (a przynajmniej ich fragmentów). Powszechnie występuje jeż zachodni *Erinaceus europaeus*, a niewykluczone że zachowały się niewielkie populacje ginącego chomika europejskiego *Cricetus cricetus*. Na biotopach polnych i łąkowych grupa zwierząt kręgowych posiada również swoich przedstawicieli, np.: zające i kuropatwy. W obrębie terenów leśnych Gór Bardzkich występuje także gruba zwierzyna reprezentowana przez dzika, jelenia, sarnę i lisa. Na podstawie zgromadzonych danych wyznaczono 3 obszary istotne dla ochrony ssaków:

- Dolina Nysy Kłodzkiej między Byczeniem, a gliniankami Bartniki;
- Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Lasy na południe od wsi Ożary.

NIETOPERZE:

Występowanie nietoperzy uzależnione jest przede wszystkim od dostępności kryjówek (dziuple drzew, strychy i szczeliny budynków, mosty), miejsc zimowania (głównie różnego rodzaju obiekty podziemne zapewniające odpowiednie warunki mikroklimatyczne) oraz bazy pokarmowej. Z tego powodu poznanie i ochrona tych kluczowych miejsc staje się obecnie niezwykle ważna. Ochronę nietoperzy w naszym kraju reguluje szereg przepisów i porozumień. Wszystkie objęte są ochroną. Nietoperze na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znane są tylko z jednego stanowiska zimowego w piwnicach pałacu (Haitlinger, 1976), gdzie stwierdzono już w latach 70-tych XX wieku siedem gatunków. Późniejsze badania wykazały obecność już tylko 6 gatunków (Charaziak – Kovács A i in. 2004, Furmankiewicz, 2007). Natomiast z okresu pozazimowego podawanych jest tylko kilka

stanowisk dwóch gatunków (Furmankiewicz, 2007). W sumie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki na podstawie danych wcześniejszych i obecnych badań wykazano obecność 14 gatunków nietoperzy: Nocek duży *Myotis myotis*, Nocek Natterera *Myotis nattereri*, Nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*, Nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, Nocek rudy *Myotis daubentonii*, Nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme*, Mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus*, Mroczek późny *Eptesicus serotinus*, Karlik malutki *Pipistrellus pipistrellus*, Karlik większy *Pipistrellus nathusii*, Borowiec wielki *Nyctalus noctula*, Gacek brunatny *Plecotus auritus*, Gacek szary *Plecotus austriacus* i Mopek *Barbastella barbastellus*. Na szczególną uwagę zasługuje obecność nietoperzy uważanych za rzadkie i zagrożone w skali Europy: nocka dużego, nocka orzęsionego, nocka łydkowłosego i mopka. Stwierdzony tutaj zespół nietoperzy jest jednak zdominowany przez gatunki synantropijne. Ale również one nie wykazują dużych liczebności w okresie rozrodu, natomiast w czasie migracji liczebność ich i aktywność znacznie wzrasta. Liczba stwierdzonych gatunków nie jest jeszcze zamknięta. Przylegający do gminy od południa duży obszar leśny oraz dolina rzeczna z licznymi zbiornikami mogą stwarzać dogodne warunki również dla innych gatunków. W okresie letnim można spodziewać się pojawienia karlika drobnego *Pipistrellus pygmeus* oraz nocka Brandta *Myotis brandtii*, a zimą nocka Bechsteina *Myotis bechsteini* i mroczka pozłocistego *Eptesicus nillsonii*, stwierdzonych w sąsiednich gminach. Wszystkie te gatunki mogą również przelatywać przez obszar gminy w okresie migracji wiosennych i jesiennych. Miejszem wyjątkowym w gminie Kamieniec Ząbkowicki dla występowania nietoperzy jest las porastający Zamkową Górę wraz z zamkiem. W piwnicach, na strychach oraz w opuszczonych pomieszczeniach zamku znajduje schronienie osiem gatunków, w tym dwa wymienione w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. W otaczającym zamek lesie również znajdują się dogodne schronienia zarówno dla nietoperzy stwierdzonych na zamku jak i dla kolejnych trzech gatunków. Szczególnie ważne jest zachowanie istniejącego w podziemnych pomieszczeniach zimowiska nietoperzy. Jest to jedyne hibernakulum na terenie gminy, znane i wykorzystywane przez nietoperze przynajmniej od lat 70-tych XX wieku. Ważnym żerowiskiem na terenie gminy jest dolina Nysy Kłodzkiej. Gromadzą się tutaj licznie gatunki związane z wodami (karlik większy, nocek rudy), oraz z mozaiką środowisk: karlik malutki i borowiec wielki. Z czasem wrośnie znaczenie zbiorników retencyjnych, które wraz z tworzeniem się w nich stabilnych ekosystemów staną się bogatym żerowiskiem. Tak liczne duże zbiorniki mogą stwarzać dogodne warunki dla nocka łydkowłosego, który w przyszłości może liczniej pojawiać się na nich, a nawet założyć w okolicy kolonie letnie. Dolina Nysy Kłodzkiej jest też ważnym korytarzem migracyjnym dla nietoperzy, o czym świadczy duża ich aktywność w okresie jesieni.

Do największych zagrożeń dla fauny i flory występującej na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należą przede wszystkim:

- regulacja lub zwiększenie zanieczyszczenia cieków wodnych;
- likwidacja starych, dziuplastych i martwych drzew w lasach;
- zmiany stosunków wodnych prowadzące do osuszania terenów podmokłych;
- zalesianie oraz samorzutne zarastanie przez drzewa terenów podmokłych;
- usuwanie pojedynczych i rosnących w grupach starych drzew na terenach otwartych;
- likwidacja zbiorników wodnych;
- likwidacja śródpolnych alei.

Bioróżnorodność gminy można ocenić w skali Polski na nieco niższą od średniej. Dla zachowania bioróżnorodności szczególnie ważne oprócz terenów wodnych i leśnych są łąki i pastwiska. Ich powierzchnia jest jednak mała w stosunku do gruntów ornych. Łąki i pastwiska, szczególnie te podmokłe są miejscem występowania wielu gatunków chronionych roślin i zwierząt. Na terenie gminy istnieją bariery i korytarze ekologiczne. Rzeki i strumienie oraz ich doliny są bardzo dobrymi korytarzami ekologicznymi. Stanowią one dobry korytarz dla roślin i zwierząt związanych z siedliskami wodnymi i podmokłymi. Niestety w wielu przypadkach mają one tu znacznie ograniczone znaczenie, ponieważ na wielu odcinkach wycięto lasy i zadrzewienia. Fragmentacja

czyli brak połączeń między poszczególnymi płacami środowiska naturalnego jest uważana obecnie za jedno z największych zagrożeń dla przyrody.

1. 10. Ochrona przyrody.

Do podstawowych form ochrony przyrody w Polsce należy tworzenie rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Coraz większe znaczenie mają także użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne oraz zespoły przyrodniczo – krajobrazowe. Formami ochrony indywidualnej są: gatunkowa ochrona roślin i zwierząt oraz pomniki przyrody w rodzaju: pojedynczych drzew, alei, głazów narzutowych, skałek itp., które są akcentami wydatnie wpływającymi na urozmaicenie krajobrazu.

1.10.1. Położenie gminy na tle systemu ochrony przyrody w regionie.

Spśród form ochrony przyrody wyszczególnionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. Nr 92 poz. 880 z późn. zm.) na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki występują: obszar NATURA 2000, pomniki przyrody oraz gatunkowa ochrona roślin i zwierząt (podrozdziały nr: 1.10.2. – 1.10.4.). Dodatkowo w bezpośredniej bliskości od granic gminy (w zakresie szeroko pojętych powiązań przyrodniczych) zlokalizowane są istotne dla Przedgórze Sudeckiego oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich wielkopowierzchniowe formy ochrony przyrody. Są to:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie” – na północ i północny – wschód od granic gminy;
- „Otmuchowsko – Nyski” Obszar Chronionego Krajobrazu – na południowy – wschód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy „Gór Opawskich” – na południowy – wschód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy „Jeseniki” (CHKO Jeseníky) – na południowy – wschód od granic gminy;
- Śnieżnicki Park Krajobrazowy – na południe od granic gminy;
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” – na zachód od granic gminy;
- Park Narodowy Gór Stołowych – na południowy – zachód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy Gór Sowich – na północny – zachód od granic gminy;
- Ślęzański Park Krajobrazowy – na północny – zachód od granic gminy.

oraz obszary NATURA 2000:

- Skałki Stoleckie (PLH 020012) – na północ od granic gminy.
- Wzgórza Niemczańskie (PLH 020082) – na północ od granic gminy;
- Muszkowicki Las Bukowy (PLH 020068) – na północ od granic gminy;
- Wzgórza Strzelińskie (PLH 020074) – na północny – wschód od granic gminy;
- Zbiornik Otmuchowski (PLB 160003) i Zbiornik Nyski (PLB 160002) – na południowy – wschód od granic gminy;
- Kopalnie w Złotym Stoku (PLH 020007) – na południe od granic gminy;
- Góry Złote (PLH 020096) – na południe od granic gminy;
- Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa (PLH 020043) – na południowy – zachód od granic gminy;
- Góry Bardzkie (PLH 020062) – na południowy – zachód i zachód od granic gminy;
- Kamionki (PLH 020005) – na północny – zachód od granic gminy.

1.10.2. NATURA 2000.

Według art. 40 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „**sieć obszarów Natura 2000** obejmuje: 1) obszary specjalnej ochrony ptaków; 2) specjalne obszary ochrony siedlisk. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust 1 pkt 1 – 4 i 6 – 9”. Formy te to: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo – krajobrazowe.

Sieć Natura 2000 to sposób na wypełnienie zobowiązań Unii Europejskiej, nałożonych przez Konwencję z Rio. Podstawę prawną sieci Natura 2000 stanowią dwa akty prawne: tak zwana Dyrektywa Ptasia (Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku o ochronie dzikich ptaków) i Dyrektywa Siedliskowa (Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory). Przewidują one stworzenie systemu obszarów, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Jej zadaniem będzie utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych, najrzadszych elementów przyrody, ale też najbardziej typowych, wciąż jeszcze powszechnych układów przyrodniczych, charakterystycznych dla regionów biogeograficznych. Tworzenie takiej sieci jest obowiązkiem każdego kraju członkowskiego UE, gdyż dyrektywy unijne mają charakter tzw. „twardego prawa”, a więc muszą być przestrzegane pod groźbą sankcji finansowych.

Przed 1 maja 2004 roku Polska (strona rządowa) przekazała do Komisji Europejskiej listę obszarów NATURA 2000, które jeśli zostaną zaakceptowane przez Komisję, zostaną objęte ochroną. Dodatkowo tereny spełniające kryteria jako obszar NATURA 2000 zostały zgłoszone do Komisji Europejskiej przez organizacje pozarządowe na tak zwanej „Shadow List”. Zgodnie ze stanowiskiem Komisji Europejskiej dla wszystkich tych obszarów należy stosować postępowanie w sprawie oceny oddziaływania przedsięwzięcia lub planu na obszar NATURA 2000 i należy uzyskać zezwolenie wojewody zgodnie z art. 33 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. Nr 92. poz. 880). Do dnia 12 grudnia 2008 roku Komisja Europejska zatwierdziła 364 obszary NATURA 2000 położone w Polsce, mające znaczenie dla Wspólnoty, wobec których można stosować pełną procedurę z art. 5 Dyrektywy Siedliskowej. Wśród nich jest 1 obszar położony na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki – „Łęgi koło Chałupek” (kod PLH 020104 – SOO Specjalny Obszar Ochrony) zlokalizowany w południowo – wschodniej części gminy.

ŁĘGI KOŁO CHAŁUPEK (PLH 020104):

Obszar „Łęgi koło Chałupek” (całkowita powierzchnia 127,2 ha) znajduje się w obrębie Obniżenia Otmuchowskiego, pomiędzy miejscowościami Chałupki i Pomianów Dolny, w zakresie wysokości 200 – 225 m n.p.m. i jest płaskim terenem, pokrytym czwartorzędowymi osadami z dobrze rozwiniętą siecią cieków. Teren ten jest pokryty zwartym kompleksem lasu liściastego (grądów i łągów). System grobli, którymi poprowadzono drogi w obrębie lasu, spowodował zaburzenia w przepływie wody. Obszar jest cenny dla ochrony doskonale zachowanych fragmentów lasów łągowych, szczególnie podgórskich postaci łągu jesionowego z dużymi populacjami typowych dla podtypu gatunków chronionych (szczególnie *Leucoium vernum*). Łącznie siedliska Natura 2000 zajmują tu 94 % obszaru. Zagrożenia dla obszaru związane są z dwoma czynnikami: zaburzeniami gospodarki wodnej oraz gospodarką leśną. Zaburzenia poziomu wód wynikają z obecności grobli, na których biegną drogi, co spowodowało zakłócenia w naturalnym przepływie wód oraz z zachodzących obecnie zmian klimatycznych. Gospodarka leśna może być zagrożeniem, jeżeli będą podejmowane działania nie uwzględniające

wymagań ochrony danego typu siedliska. Obszar jest własnością Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Henryków.

Typy siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG:

- 6430 ziółorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziółorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*);
- 6510 niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*);
- 9170 grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Gallio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*);
- 91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion*);

Klasy siedlisk i % pokrycia:

- Lasy liściaste – 95 %;
- Siedliska rolnicze (ogólnie) – 2 %;
- Inne tereny – 3 %.

1.10.3. Pomniki przyrody.

Według art. 40 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „**pomnikami przyrody** są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyśka, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie”. Pomniki przyrody są ważnym elementem składowym krajobrazu, podnoszą jego piękno, posiadają wysokie walory dydaktyczne i edukacyjne. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowane są 24 pomniki przyrody.

TABELA 32: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz pomników przyrody.

Nazwa pomnika	Obwód na wysokości 1,3 m (cm)	Lokalizacja (nr działki)	Podstawa prawna
1	2	3	4
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	80	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	68	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	47	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	39	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	85	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	61	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	45	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Tulipanowiec amerykański (<i>Liriodendron tulipifera</i>)	297	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Tulipanowiec amerykański (<i>Liriodendron tulipifera</i>)	301	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Tulipanowiec amerykański (<i>Liriodendron tulipifera</i>)	254	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	85	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Katalpa żółtokwiatowa (<i>Catalpa ovata</i>)	211	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Katalpa żółtokwiatowa (<i>Catalpa ovata</i>)	201	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Katalpa żółtokwiatowa (<i>Catalpa ovata</i>)	138	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Grupa drzew (2 szt.) Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	60 , 68	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Grupa drzew (3 szt.) Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	od 30 do 40	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Grupa drzew (3 szt.) Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	od 35 do 60	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	560	Kamieniec Ząbkowicki (743/17)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	600	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)

1	2	3	4
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	500	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	521	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	500	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)	310	Kamieniec Ząbkowicki (741/1)	Uchwała Nr XL/270/02 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 26.07.2002 roku
Cis pospolity (<i>Taxus baccata</i>)	18	Starczów (292)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
Jesion wyniosły (<i>Fraxinus exelsior</i>)	322	Starczów (292)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)

Źródło: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu, 2011.

1.10.4. Ochrona gatunkowa fauny i flory.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „**ochrona gatunkowa** ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk, gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej”.

Na podstawie opracowanej w 2008 roku *Inwentaryzacji Przyrodniczej Gminy Kamieniec Ząbkowicki* udokumentowano szereg roślin i zwierząt podlegających prawnej ochronie gatunkowej.

ROŚLINY – ochrona ścisła:

- Centuria pospolita – *Centaureum erythraea*;
- Dziewięcisz bezłodygowy – *Carlina acaulis*;
- Lilia złotogłów – *Lilium martagon*;
- Paprotka zwyczajna – *Polypodium vulgare*;
- Perłówka siedmiogrodzka – *Melica transsilvanica*;
- Podejrzon marunowy – *Botrychium matricariifolium*;
- Storzyczek męski – *Orchis mascula*;
- Śnieżyca wiosenna – *Leucoium vernum*;
- Śnieżyczka przebiśnieg – *Galanthus nivalis*;
- Włosienicznik rzeczny – *Batrachium fluitans*;
- Włosienicznik wodny – *Batrachium aquatile*;
- Zimowit jesienny – *Colchicum autumnale*.

ROŚLINY – ochrona częściowa:

- Czosnek niedźwiedzi – *Allium ursinum*;
- Kopytnik pospolity – *Asarum europaeum*;
- Pierwiosnek wyniosły – *Primula elatior*.

BEZKREGOWCE:

- Modraszek nausitous – *Maculinea nausithous*;
- Modraszek telejus – *Maculinea teleius*.

RYBY: śliz – *Barbatula barbatula*.PŁAZY:

➤ Traszka zwyczajna – <i>Triturus vulgaris</i>; ➤ Ropucha szara – <i>Bufo bufo</i>; ➤ Ropucha zielona – <i>Bufo viridis</i>; ➤ Grzebuiszka ziemna – <i>Pelobates fuscus</i>; ➤ Kumak nizinny – <i>Bombina bombina</i>;	➤ Rzekotka drzewna – <i>Hyla arborea</i>; ➤ Żaba trawna – <i>Rana temporaria</i>; ➤ Żaba wodna – <i>Rana esculenta</i> kl.; ➤ Żaba jeziorkowa – <i>Rana lessonae</i>.

GADY:

- Padalec – *Anguis fragilis*;
- Jaszczurka zwinka – *Lacerta agilis*;
- Jaszczurka żyworódka – *Lacerta vivipara*;
- Zaskroniec zwyczajny – *Natrix natrix*;
- Żmija zygzakowata – *Vipera berus*.

PTAKI:

➤ Białorzotka – <i>Oenanthe oenanthe</i>; ➤ Błotniak stawowy – <i>Circus aeruginosus</i>; ➤ Bocian biały – <i>Ciconia ciconia</i>; ➤ Bocian czarny – <i>Ciconia nigra</i>; ➤ Brzegówka – <i>Riparia riparia</i>; ➤ Brzęczka – <i>Locustella luscinioides</i>; ➤ Czajka – <i>Vanellus vanellus</i>; ➤ Czapla biała – <i>Egretta alba</i>; ➤ Czyż <i>Carduelis</i> – <i>spinus</i>; ➤ Dzięcioł czarny – <i>Dryocopus martius</i>; ➤ Dzięcioł średni – <i>Dendrocopos medius</i>; ➤ Dzięcioł zielonosiwy – <i>Picus canus</i>; ➤ Dzięcioł zielony – <i>Picus viridis</i>; ➤ Dziwonia – <i>Carodacus erythrinus</i>; ➤ Gąsiorek – <i>Lanius collurio</i>; ➤ Gęgawa – <i>Anser anse</i>; ➤ Jarzębatka – <i>Sylvia nisoria</i>; ➤ Jastrząb – <i>Accipiter gentiles</i>; ➤ Kłaskawka – <i>Saxicola rubicola</i>; ➤ Kobuz – <i>Falco subbuteo</i>;	➤ Krakwa – <i>Anas strepera</i>; ➤ Krętogłów – <i>Jynx torquilla</i>; ➤ Kruk – <i>Corvus corax</i>; ➤ Kuropatwa – <i>Perdix perdix</i>; ➤ Łęczak – <i>Tringa glareola</i>; ➤ Mewa białogłowa – <i>Larus cachinnans</i>; ➤ Mewa pospolita – <i>Larus canus</i>; ➤ Muchotówka białoszysza – <i>Ficedula albicollis</i>; ➤ Ortolan – <i>Emberiza hortulana</i>; ➤ Pliszka górską – <i>Motacilla cinerea</i>; ➤ Pluszcz – <i>Cinclus cinclus</i>; ➤ Przepiórka – <i>Coturnix coturnix</i>; ➤ Pustułka – <i>Falco tinnunculus</i>; ➤ Remiz – <i>Remiz pendulinus</i>; ➤ Rybitwa białoczelna – <i>Sterna albifrons</i>; ➤ Rybitwa czarna – <i>Chlidonias niger</i>; ➤ Rybitwa rzeczna – <i>Sterna hirundo</i>; ➤ Sieweczka rzeczna – <i>Charadrius dubius</i>; ➤ Siniak – <i>Columba oenas</i>;

- Srokosz – *Lanius excubitor*;
- Strumieniówka – *Locustella fluviatilis*;
- Śmieszka – *Larus ridibundus*;
- Świergotek łąkowy – *Anthus pratensis*;
- Świerszczak – *Locustella naevia*;
- Trzmielojad – *Pernis apivorus*;
- Turkawka – *Streptopelia turtur*;
- Zimorodek – *Alcedo atthis*.

SSAKI:

- Jeż nieoznaczony – *Erinaceus sp.*;
- Popielica – *Glis glis*;
- Bóbr europejski – *Castor fiber*;
- Wydra – *Lutra lutra*.

NIETOPERZE:

- Nocek duży – *Myotis myotis*;
- Nocek Natterera – *Myotis nattereri*;
- Nocek orzęsiony – *Myotis emarginatus*;
- Nocek wąsatek – *Myotis mystacinus*;
- Nocek rudy – *Myotis daubentonii*;
- Nocek łydkowłosy – *Myotis dasycneme*;
- Mroczek posrebrzany – *Vespertilio murinus*;
- Mroczek późny – *Eptesicus serotinus*;
- Karlik malutki – *Pipistrellus pipistrellus*;
- Karlik większy – *Pipistrellus nathusii*;
- Borowiec wielki – *Nyctalus noctula*;
- Gacek brunatny – *Plecotus auritus*;
- Gacek szary – *Plecotus austriacus*;
- Mopek – *Barbastella barbastellus*.

1.10.5. Cenne siedliska przyrodnicze¹⁰.

W wyniku prac inwentaryzacyjnych stwierdzono występowanie 11 typów siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku, w tym 1 siedliska priorytetowego (lasy łąkowe – *91E0). 7 ze stwierdzonych siedlisk to nieleśne, a 4 to siedliska leśne.

SIEDLISKA NIELEŚNE:

- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nyphaeion*, *Potamion*;
- 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników;
- 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*);
- 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*);
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*);
- 8210 Wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilletalia caulescentis*;
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii*.

SIEDLISKA LEŚNE:

- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagion*);
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*);
- 9190 Kwaśne dąbrowy;
- *91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetea purpureae*, *Alno-Ulmion*).

SIEDLISKA NIELEŚNE:

1. (3150) Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nyphaeion*, *Potamion*:

Charakterystyka: na obszarze gminy brak jest naturalnych eutroficznych zbiorników wodnych. Występują jednak niewielkie fragmenty odciętych koryt rzecznych nad Nysą Kłodzką. Występuje w nich roślinność wodna zanurzona, np.: rogatek sztywny *Ceratophyllum demersum*, włosienicznik krążkowaty *Batrachium circinatum*, moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*, rzadziej pływająca rzęsa drobna *Lemna minor*.

Występowanie: stwierdzono 3 niewielkie (o powierzchni rzędu kilku arów) starorzecza na odcinku Nisy Kłodzkiej między Kamieńcem Ząbkowickim i Śremem.

2. (3260) Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników:

Charakterystyka: Siedlisko to występuje w ramach koryta Nisy Kłodzkiej. Rzeka jest tu dość płytka, szybko płynąca, o dnie silnie kamienisto – żwirowym, miejscami tworzy kamienisto – piaszczyste łachy i płycizny. Roślinność wodna jest bardzo uboga (zanurzona i pływająca), ma jajowatą formę przestrzenną płatów, występują przede wszystkim płaty zespołu włosienicznika rzeczno *Ranunculetum fluitantis*, bardzo rzadko stwierdzono zdrojek pospolity *Fontinalis antipyretica* (koło Śremu). Taka postać siedliska nawiązuje do odmiany typowej (Puchalski 2008). W potoku Trująca na południe od Topoli stwierdzono inną odmianę siedliska, z większym pokryciem roślinności wodnej: włosienicznik wodny *Batrachium aquatile*, rzęśl długoszijkowa *Callitriche cophocarpa*, rdestnica drobna *Potamogeton pusillus*, przetacznik bobowniczek *Veronica beccabunga*, rzęsa drobna *Lemna minor*.

¹⁰ Na podstawie: EkoPrzeźren, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

Występowanie: Za siedlisko rzeki włosienicznikowej uznano całe koryto Nysy Kłodzkiej na odcinku długości około 13 km (od Pilc, poprzez Kamieniec Ząbkowicki i Śrem, aż do Bartnik). W dół od tego odcinka rzeka staje się głębsza i brak w niej włosieniczników i innych typowych dla siedliska roślin wodnych. Poza tym siedlisko to stwierdzono nad potokiem Trująca przy południowo – zachodnim brzegu zbiornika wodnego „Topola”, na długości około 0,5 km. Szacunkowo łączna powierzchnia siedliska na terenie gminy wynosi około 35 ha.

3. (6210) Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*):

Charakterystyka: brak w murawach na terenie gminy istotnych stanowisk storczykowatych, więc nie jest to siedlisko priorytetowe. Siedlisko to różnicuje się na dwa podtypy: murawy naskalne (kod podtypu 6210-1) i murawy kwiatne (6310-3). Murawy naskalne to inicjalne zbiorowiska ze związku *Festucion pallentis* z udziałem takich gatunków jak perlówka siedmiogrodzka *Melica transsilvanica*, dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis*, rumian żółty *Anthemis tinctoria*, czyścica drobnokwiatowa *Acinos arvensis*, kostrzewa murawowa *Festuca trachyphylla*. Murawy kwieciste charakteryzują większy udział gatunków to jest: janowiec barwierski *Genista tinctoria*, chaber driakiewnik *Centaurea scabiosa*, lepnica zwisła *Silene nutans*, tymotka Boehmera *Phleum phleoides*, driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca*, bukwica lekarska *Betonica officinalis*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, strzępica nadobna *Koeleria macrantha*, piaskowiec macierzankowy *Arenaria serpyllifolia*, koniczyna pagórkowa *Trifolium montanum*, turzycza pagórkowa *Carex montana*, ale także gatunków muraw napiaskowych: kostrzewa piaskowa *Festuca psammophila*, przetacznik wiosenny *Veronica verna*, mokrzyca baldaszkowy *Holosteum umbellatum*, rogownica murawowa *Cerastium glutinosum*, chroszcz nagołodygowy *Teesdalea nudicaulis*, nicennice *Filago* spp., smółka pospolita *Viscaria vulgaris*, chaber nadreński *Centaurea stoebe*. Murawy te są siedliskiem wielu zagrożonych i chronionych gatunków na terenie gminy.

Występowanie: Stwierdzono siedlisko na 4 stanowiskach. Ożary – skałka w dolinie Ożarskiego Potoku w południowej części wsi. Drugim miejscem koncentracji muraw kserotermicznych są południowe zbocza pradoliny Nysy Kłodzkiej między Mrokocinem a Pomianowem Górnym, niedaleko czynnego kamieniołomu. Niewielkie płyty muraw kserotermicznych stwierdzono również na krawędzi doliny Nysy koło wsi Śrem.

4. (6430) Ziołorośla górskie (*Adenostylin alliariae*) i nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*):

Charakterystyka: Na terenie gminy występują dwa osobne podtypy siedliska (Smoczyk, 2007 i Mróz, 2004). Są to ziołorośla lepiężnikowe *Phalarido-Petasitetum hybridi* (podtyp 6430-2) oraz ziołorośla nadrzeczne z rzędu *Convolvuletalia sepium* (podtyp 6430-3). Te ostatnie występują prawie wyłącznie nad Nysą Kłodzką. W ziołoroślach lepiężnikowych dominuje lepiężnik różowy *Petasites hybridus*, natomiast ziołorośla nadrzeczne tworzą charakterystyczne okrajki lub „welony” na skrajach lasów łęgowych i brzegach nadrzecznych szuwarów. Najczęściej tworzy je kielisznik zaroślowy *Calystegia sepium*, chmiel *Humulus lupulus* i pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*. Są to płyty zespołów *Urtico-Calystegietum sepium* i *Fallopio-Humuletum lupuli*. Niektóre płyty nad Nysą podlegają procesowi neofityzacji obcymi ekspansywnymi gatunkami roślin, są to głównie: niecierpek gruczołowy *Impatiens glandulifera*, rdestowce *Reynoutria* spp., nawłocie *Solidago* spp., *Sicyos angulata*. Płyty z dużym udziałem tych gatunków nie były zaliczane do tego typu siedliska (Mróz, 2004).

Występowanie: Na terenie gminy siedlisko to spotykane jest tylko sporadycznie i na niewielkich powierzchniach: wzdłuż Nysy Kłodzkiej oraz niektórych większych potoków będących jej dopływami (Ożarski Potok, Mąkolnica, Młynówka).

5. (6510) Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*):

Charakterystyka: Większość terenu gminy stanowią pola uprawne, łąki spotykane są tylko sporadycznie i w większości są intensywnie użytkowane. Ekstensywnie użytkowane łąki świeże ze zbiorowiskami ze związku *Arrhenatherion* (tylko miejscami nawiązujących do zespołu łąki owsicowej *Arrhenatheretum elatioris*) spotykane są rzadko. W niektórych płatach tych łąk, na skutek ich sąsiedowania z polami lub siedliskami antropogenicznymi zaznacza się proces ruderalizacji. Występują między innymi szczaw tępolistny *Rumex obtusifolius*, wrotnicz pospolity *Tanacetum vulgare* i ostrożeń polny *Cirsium arvense* (np.: koło Śremu i Topoli). Niewielkie płaty łąk świeżych na skarpach rowów przydrożnych (nieużytkowane lub tylko sporadycznie koszone w związku z utrzymaniem drogi) nie były zaliczane do tego typu siedliska mimo podobnego składu florystycznego zbiorowisk roślinnych.

Występowanie: Rzadko w otoczeniu wsi: Ożary, Topola, Śrem, Bartniki, nad potokiem Mąkolnica między Ożarami a Mąkolnem, między Mrokocinem a Chałupkami.

6. (8210) Wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilletalia caulescentis*:

Charakterystyka: Są to szczelinowe zbiorowiska paproci na skałach obojętnych i zasadowych (podtyp 8210-2) z klasy *Asplenietea trichomanis*. Główne gatunki to zanokcice: skalna *Asplenium trichomanes* i murowa *A. ruta-muraria*, rzadziej paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*. Najczęściej rozwinięte na skałkach na zboczach leśnych, w warunkach ocienienia. Inicjalne postacie siedliska z dominacją zanokcicy murowej *Asplenium ruta-muraria* rozwijają się również na terenie gminy na starych murach (np.: kościół w Pomianowie Górnym, Mrokocin, Kamieniec Ząbkowicki). Są to siedliska antropogeniczne i nie były zaliczane do tego typu siedliska.

Występowanie: Na dwóch sąsiadujących stanowiskach na zboczach doliny Ożarskiego Potoku na południe od Ożar. Płaty siedliska zajmują niewielkie powierzchnie rzędu kilkunastu m² na wychodniach skalnych ponad szosą Ożary – Laski.

7. (8220) Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii*:

Charakterystyka: Różnego typu wychodnie skalne: ściany kamieniołomów przy wsiach, skaliste zbocza, skałki na zboczach leśnych, odsłonięcia przy drogach porastane przez zbiorowiska mszysto – paprociowe z klasy *Asplenietea trichomanis*. Główne gatunki roślin występujące w tym siedlisku to paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, a z mszaków najczęściej rokit cyprysowy *Hypnum cupressiforme* i skrzydlik cisolistny *Fissidens taxifolius*. Reprezentują one podtyp 8220-3 czyli mszysto – paprociowe zbiorowiska zacienionych skał kwaśnych i obojętnych (zespół *Hypno-Polypodietum*).

Występowanie: Płaty siedliska występują rzadko i drobnopowierzchniowo. Stwierdzono je koło Ożar, Chałupki (2 stanowiska) i Śremu (2 nieodległe stanowiska w starym kamieniołomie i skałce na zboczu doliny Nysy Kłodzkiej) oraz na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim.

SIEDLISKA LEŚNE:1. (9110) Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagion*):

Charakterystyka: Na terenie gminy występuje w podtypie 9110-2 kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloidis-Fagetum* w formie podgórskiej zespołu. Zbiorowisko wykształciło się na stromym skalistym zboczu doliny przy jego kulminacji. Drzewostan tworzy głównie buk *Fagus sylvatica*, a w ubogim runie dominują kosmatka gajowa *Luzula luzuloides*, jastrzębiec leśny *Hieracium murorum*, przęnąt purpurowy *Prenanthes purpurea* i mszaki.

Występowanie: Stwierdzono kilka płatów siedliska na zboczach doliny Ożarskiego Potoku na południe od Ożar, zajmujących łącznie około 0,5 ha, a także niewielki płat na bezimiennym wzniesieniu z kamieniołomem na południowy – wschód od Chałupek (0,1 ha).

2. (9170) Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*):

Charakterystyka: Najczęstszy typ siedliska leśnego na terenie gminy, również dominujący typ roślinności potencjalnej (Matuszkiewicz i in., 1997). Występuje tu w podtypie 9170-1 grąd środkowoeuropejski *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*, forma podgórska (ze względu na udział np.: *Senecio ovatus*), najczęściej ubogie postaci (podzespół *luzuletosum*). W wielogatunkowym drzewostanie grądów przeważa zwykle grab, zaś domieszkę stanowią: dąb, lipa drobnolistna, klony zwyczajny i jawor, buk i wiąz. Runo jest wykształcone w różnym stopniu, zależy to głównie od wilgotności siedliska. Charakterystyczne dla grądów są: gwiazdnica wielokwiatowa *Stellaria holostea*, przytulia leśna *Galium sylvaticum*, kupkówka Aschersona *Dactylis polygama*, a także licznie gatunki typowe dla lasów liściastych, to jest: kokoryczka wielokwiatowa *Polygonatum multiflorum*, miodunka ćma *Pulmonaria obscura*, prosownica rozpierzchna *Milium effusum*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, turzyca leśna *Carex sylvatica*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, czworolist pospolity *Paris quadrifolia*. Lasy te w bardzo odlesionym krajobrazie gminy są ostoją dla wielu gatunków roślin lasów liściastych, w tym prawie chronionych, np.: kopytnika pospolitego *Asarum europaeum*, przytulii wonnej *Galium odoratum*, pierwiosnka wyniosłego *Primula elatior*. Część płatów grądów jest zdegenerowana na skutek gospodarki leśnej. Najczęściej nienaturalnie duży udział w drzewostanie ma dąb.

Występowanie: Występuje w postaci małych izolowanych kompleksów leśnych nad ciekami lub w szczytowych partiach wzniesień, np.: koło Ożar, Sławęcina, Mrokocina, Sosnowej, w kompleksie leśnym nad Nysą Kłodzką koło Kamieńca Ząbkowickiego, Chałupek, na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim, na zboczu doliny Nysy Kłodzkiej koło Suszki. Łączna powierzchnia siedliska to blisko 100 ha.

3. (9190) Kwaśne dąbrowy:

Charakterystyka: Stwierdzono jedynie formy degeneracyjne zespołu acidofilnej dąbrowy podgórskiej *Luzulo luzuloidis-Quercetum*.

Występowanie: Dwa płaty siedliska w bliskiej odległości od siebie znaleziono na stromym zboczu doliny Ożarskiego Potoku (góra Patrzalek) na południe od Ożar. Trudne do jednoznacznej klasyfikacji są dalsze dwa płaty siedliska na stromych zboczach w północnej części wsi Chałupki (oddz. 352c Nadleśnictwa Henryków) i na północ do Mrokocina. Prawdopodobnie są to formy degeneracyjne kwaśnych dąbrów podgórskich, ale obecny skład drzewostanu bardziej upodabnia je do ubogich zboczowych postaci grądów. Prowizorycznie zaliczono je do typu 9190.

4. (*91E0) Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetea purpureae, Alno-Ulmion*):

Charakterystyka: Na terenie gminy występuje w dwóch podtypach (Pawlaczyk 2004): 91E0-1 łąg wierzbowy nad Nysą Kłodzką oraz 91E0-5 podgórski łąg jesionowy nad małymi potokami (Ożarski Potok, Mąkolnica, Młynówka, Sławęcín). Siedliska lasów łągowych występowały niegdyś zapewne wzdłuż większości potoków na terenie gminy i na całym odcinku Nysy Kłodzkiej. Na skutek długotrwałej gospodarki leśnej, odlesień i zajmowania żyznych gleb na pola uprawne zostały jednak w dużym stopniu zniszczone. Obecnie zachowały się tylko sporadycznie i w postaci płatów silnie zdegenerowanych. Wiele płatów lasów łągowych nad małymi ciekami jest silnie zniekształcona na skutek gospodarki leśnej, stąd ich klasyfikacja do podtypu lub zespołu jest niemożliwa. Reprezentują one fazy i formy degeneracyjne łągów ze związku *Alno-Ulmion*, np.: w kompleksie leśnym między Chałupkami a Paczkowem, nad Mąkolnicą na wschód od Ożar, koło Mrokocina. Lasy te są siedliskiem dla wielu roślin chronionych, między innymi: kopytnika pospolitego *Asarum europaeum*, czosnku niedźwiedziego *Allium ursinum*, pierwiosnka wyniosłego *Primula elatior*, śnieżyczki przebiśnieg *Galanthus nivalis*, a także gatunków górskich takich jak: oset łopianowaty *Carduus personata*, bodziszek żałobny *Geranium phaeum*, zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*.

Występowanie: Najlepiej zachowany kompleks lasów łągowych stwierdzono nad Nysą Kłodzką między Pilcami a Kamieńcem Ząbkowickim oraz między Kamieńcem Ząbkowickim a Śremem (tak zwane Lasy Śremskie). Koło Bartnik występują również stanowiska łągów tworzonych przez krzewiaste wierzby. Poza tym niewielkie powierzchnie silnie zdegenerowanych łągów podgórskich (o mniejszej wartości przyrodniczej) i zbiorowisk ze związku *Alno-Ulmion* stwierdzono nad Ożarskim Potokiem na południe od Ożar, nad potokiem Mąkolnica między Ożarami i Sosnową, na wzgórzu koło Sławęcína, nad potokiem Młynówka między Chałupkami a Paczkowem oraz między Mrokocinem a Chałupkami. Łączna powierzchnia siedliska to kilkanaście ha.

Na podstawie koncentracji i stanu zachowania oraz stopnia reprezentatywności płatów siedlisk przyrodniczych wyróżniono 6 obszarów istotnych dla ich ochrony i zachowania: 4 bardziej cenne i 2 mniej wartościowe przyrodniczo.

Obszary bardziej cenne:

1. Dolina Ożarskiego Potoku na południe od Ożar.
2. Zbocze pradoliny Nysy Kłodzkiej między Mrokocinem a Pomianowem Górnym.
3. Lasy nad Nysą Kłodzką koło Kamieńca Ząbkowickiego.
4. Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim.

Obszary mniej wartościowe, jednak z koncentracją płatów siedlisk przyrodniczych:

1. Lasy w okolicach Chałupek.
2. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem.

1.10.6. Powiązania przyrodnicze – elementy systemu ECONET-PL i CORINE/NATURA 2000.

Rozwój gospodarczy w XX wieku przyczynił się do gwałtownego wzrostu ilości zanieczyszczeń emitowanych do środowiska i jego całkowitej lub częściowej degradacji. Presja człowieka na przyrodę doprowadziła do zaniku wielu gatunków flory i fauny, postępującej synantropizacji oraz fragmentacji naturalnych ekosystemów. W celu zjednoczenia wysiłków na rzecz zachowania i ochrony środowiska przyrodniczego ustanowiono szereg porozumień i konwencji międzynarodowych, których sygnatariuszem jest również Polska. Jedną z ważniejszych

inicjatyw krajów Wspólnoty Europejskiej, przyczyniającą się do integracji współpracy w dziedzinie ochrony przyrody jest koncepcja utworzenia Europejskiej Sieci Ekologicznej (**EECONET**).

Sieć EECONET mają stanowić obszary powiązane przestrzennie i funkcjonalnie oraz objęte różnymi, wzajemnie się uzupełniającymi formami ochrony przyrody. Dla ochrony środowiska oraz poprawy jego funkcjonowania biologicznego i zwiększenia bioróżnorodności powstała krajowa sieć ekologiczna **ECONET – PL**, która jest częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej **EECONET**, utworzonej w celu zintegrowania istniejących obszarów chronionych w poszczególnych krajach europejskich oraz potencjalnych obszarów przewidzianych do ochrony w jeden spójny system, zgodnie z przyjętymi międzynarodowymi kryteriami i standardami (koncepcja Europejskiej Sieci Ekologicznej została przyjęta przez Radę Europy w 1992 roku). Zasadniczymi elementami sieci są:

- obszary węzłowe, w których wyróżniono biocentra i strefy buforowe;
- korytarze ekologiczne.

Obszary węzłowe odznaczają się dużą różnorodnością gatunkową oraz różnorodnością form krajobrazowych i siedliskowych. Stanowią ostoję gatunków rodzimych i wędrownych, zwłaszcza rzadkich i zagrożonych wyginięciem. Wyróżnione w obszarach węzłowych biocentra obejmują obszary nagromadzenia największych walorów przyrodniczych. Otoczone są strefami buforowymi, które mają wyróżniające się walory, ale nie tak wysokie jak walory biocentrowe. Natomiast korytarze ekologiczne to struktury przestrzenne, które umożliwiają rozprzestrzenianie się gatunków pomiędzy obszarami węzłowymi oraz terenami przylegającymi do nich.

Według koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET – Polska (Liro, 1998) przez teren gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiega krajowy korytarz ekologiczny 36k – Nysy Kłodzkiej. Obszar ten jest bezpośrednio i pośrednio powiązany z następującymi obszarami węzłowymi zlokalizowanymi w rejonie Przedgórze Sudeckiego oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich:

Międzynarodowe obszary węzłowe:

- 39M – Masywu Śnieżnika.

Krajowe obszary węzłowe:

- 26K – Gór Sowich;
- 28K – Gór Opawskich.

W związku z powyższym należy unikać przerywania bądź przegradzania korytarzy przez lokalizację zabudowy inwestycji liniowych i innych obiektów inżynierskich. Na terenach, gdzie korytarze ekologiczne uległy przerwaniu, należy dążyć do poprawy tej sytuacji przez lokalizację zieleni towarzyszącej i uzupełniającej.

Według systemu CORINE/NATURA 2000 (Dyduch – Falniowska i inni, 1999) na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się fragment ostoi przyrody o znaczeniu europejskim „Środkowa Nysa Kłodzka”.

TABELA 33: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz ostoi przyrody o znaczeniu europejskim według systemu CORINE/NATURA 2000.

Nazwa ostoi	Powierzchnia (ha)	Typ	Motyw wyboru
Środkowa Nysa Kłodzka	1040	W , G	Pt
<u>Typ:</u> W – wody śródlądowe, G – unikatowe formy geomorfologiczne.			
<u>Motyw wyboru:</u> Pt – ptaki.			

Źródło: *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000*, arkusz: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Gawlikowska, 2004).

1.10.7. Założenie parkowe.

Założenia parkowe nie są szczególną formą ochrony przyrody w myśl ustawy o ochronie przyrody. Część z nich podlega ochronie konserwatorskiej jako zabytki kultury. Jednak duże walory przyrodnicze ich terenów, a także bezpośrednie sąsiedztwo terenów zurbanizowanych, dla których pełnią ogromną rolę środowiskotwórczą i biocenotyczną, predysponują do przedstawienia tych obszarów w rozdziale dotyczącym ochrony przyrody. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowane są 2 bardzo cenne założenia parkowe (zamkowe i ogrodowe) z wyróżniającym się drzewostanem. Występują one w miejscowościach:

- Kamieniec Ząbkowicki – park zamkowy ujęty w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego;
- Chałupki – założenie ogrodowe ujęte w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego.

1.10.8. Pozostałe elementy środowiska przyrodniczego podlegające ochronie.

Na podstawie przepisów ogólnych ochronie na omawianym terenie podlegają:

- lasy i grunty leśne;
- zieleń urządzona;
- gleby klasy II – III;
- udokumentowane złoża kopalin;
- wody powierzchniowe i podziemne;
- powierzchnia ziemi, krajobraz i powietrze.

Lasy i grunty leśne:

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 587,4 ha¹¹ i stanowią zaledwie 6,08 % powierzchni gminy. Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic). W strukturze gatunkowej zdecydowanie dominują: dąb, buk i świerk.

Zieleń urządzona:

Zieleń urządzona na terenie gminy reprezentowana jest przede wszystkim w formie zieleni parkowej, alei i szpalerów przydrożnych oraz śródpolnych, zieleni cmentarnej i przykościelnej – chronionych zapisami ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury i muzeach oraz dodatkowo w formie zieleni przyzagrodowej. Ważnym dziedzictwem kulturowym są cmentarze, zarówno istniejące jak i zamknięte oraz tereny zieleni pocmentarnej i przykościelnej, usytuowane przeważnie w otoczeniu zabytkowych zespołów kościelnych we wszystkich większych miejscowościach gminy.

Ochrona gleb:

Stosownie do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z dnia 31 grudnia 2008 roku) ochronie podlegają kompleksy użytków rolnych z glebami zaliczonymi do wysokich klas bonitacyjnych (klasy I – III) oraz kompleksy użytków rolnych klas IV – VI wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego na terenach wiejskich. Na terenie gminy dominują gleby o przeciętnych walorach dla rolnictwa.

¹¹ Łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną.

Gleby o wysokiej wartości bonitacyjnej (klasy: II i III) stanowią 34,49 % ogólnej powierzchni gruntów ornych oraz 21,84 % ogólnej powierzchni użytków zielonych. W związku z powyższym tylko nieznaczna część powierzchni gruntów ornych oraz użytków zielonych podlega ochronie, a rozwój przestrzenny poszczególnych miejscowości wiejskich nie wymaga głębokiej ingerencji w ochronę gleb.

Ochrona złóż:

Złożem kopaliny jest nagromadzenie minerałów i skał, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą. Zgodnie z ustawą Prawo geologiczne i górnicze z dnia 9 czerwca 2011 roku (Dz. U. nr 163, poz. 981) w celu określenia granic złoża, jego zasobów oraz geologicznych warunków występowania sporządza się dokumentację geologiczną. Udokumentowane złoża kopalin uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze gminy udokumentowanych jest aktualnie 12 złóż kopalin. Jest to 8 złóż kruszywa naturalnego: „Przyłęk – Pilce”, „Pilce – Suszka III”, „Bartniki III”, „Topola – Zbiornik”, „Byczeń I”, „Pomianów”, „Kozielno” i „Mrokocin”, 3 złoża kamieni drogowych i budowlanych: „Doboszowice”, „Doboszowice 1” i „Pomianów” oraz 1 złożo surowców ilastych ceramiki budowlanej „Byczeń”. Wyznaczono tu następujące obszary górnicze: „Pilce”, „Topola”, „Pomianów Pole” A i „Pomianów Pole B”, „Doboszowice II”, „Pomianów Górny II”, „Byczeń II”, „Doboszowice 1A” i „Doboszowice 1B” oraz następujące tereny górnicze: „Pilce”, „Topola”, „Pomianów”, „Doboszowice II”, „Pomianów Górny II”, „Byczeń II” i „Doboszowice 1–I”.

Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych:

Ochrona wód polega na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami przez zapobieganie naruszeniu równowagi przyrodniczej i przeciwdziałanie wywoływaniu w wodach zmian powodujących ich nieprzydatność dla ludzi, świata roślinnego i zwierzęcego oraz gospodarki narodowej. Ochronie podlegają wody śródlądowe powierzchniowe i podziemne oraz obszary ich zasilania. Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych* (GZWP) (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się fragment trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin” z wydzielonym tu obszarem wysokiej ochrony (OWO). Zbiornik nie posiada jeszcze opracowanej dokumentacji hydrogeologicznej. Największe udokumentowane i eksploatowane ujęcie wód podziemnych występuje w Kamieńcu Ząbkowickim. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2009 roku (Dz. U. nr 106, poz. 882) w sprawie szczegółowego zakresu opracowywania planów gospodarki wodami na obszarach dorzeczy, sporządzono stosowny dokument (*Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry* przyjęty Uchwałą Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 roku), określający zasady gospodarowania wodami podziemnymi i powierzchniowymi, w tym dla rejonu JCWPd nr 109, obejmującego swym zasięgiem rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Ochrona krajobrazu:

Struktura przestrzenna krajobrazu jest jednym z ważniejszych czynników wpływających na wartość przyrodniczą obszaru. Najważniejszymi elementami krajobrazu, które powinny podlegać ochronie są: lasy, większe zadrzewienia nieleśne, zadrzewienia śródpolne, pasy zieleni wzdłuż dróg i cieków wodnych, naturalne łąki w dolinach rzecznych, a także koryta rzek. Lasy, większe zadrzewienia lub zwarte, ekstensywnie użytkowane łąki spowalniają szybkość odpływu składników mineralnych oraz warunkują prawidłowe krążenie wody, pierwiastków i energii w środowisku. Zadrzewienia śródpolne ograniczają erozję wietrzną gleb, parowanie wody z gleb, szczególnie w okresie letnim oraz są miejscem bytowania gatunków zwierząt żyjących się wieloma szkodnikami upraw. Pasy zieleni przydrożnej zapobiegają tworzeniu się zasp śnieżnych na drogach. Szczególnie liczne

dodatkowe korzyści występują w przypadku zachowania mało przekształconych rzek i ich dolin. Ochrona niezajętych przez przemysł, budownictwo, infrastrukturę techniczną i użytkowanie rolnicze dolin rzecznych bez obwałowań lub z wałami odsuniętymi daleko od rzeki, zapewnia nie tylko prawidłowe funkcjonowanie środowiska, ale także sprzyja lepszemu zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu miejscowości położonych w dolinach rzecznych, ochronie wód rzek przed zanieczyszczeniami obszarowymi pochodzenia rolniczego i samooczyszczaniu się tych wód. Takie doliny rzeczne pełnią rolę korytarzy ekologicznych zapewniających prawidłowe funkcjonowanie zespołów roślinnych i zwierzęcych. Struktura przestrzenna krajobrazu musi być odpowiednio uwzględniana w procesie planowania przestrzennego. Zachowaniu najistotniejszych obszarów o cennych walorach krajobrazowych służy tworzenie form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. Nr 92 poz. 880).

1.10.9. Obszary proponowane do objęcia ochroną.

Według przeprowadzonej w 2008 roku *Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Kamieniec Ząbkowicki*¹² obecne zabezpieczenie najwartościowszych pod względem krajobrazowym i przyrodniczym terenów gminy w postaci obszaru NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupki” oraz 24 pomników przyrody nie jest wystarczające z punktu widzenia potrzeb związanych z ochroną przyrody i środowiska. W obrębie gminy wytypowano 9 obszarów, które wyróżniają się walorami przyrodniczymi w skali lokalnej i zasługują na ochronę. Uwzględniono propozycje poszczególnych specjalistów, w niektórych przypadkach ostatecznie zaproponowano inną formę ochrony uwzględniając współwystępowanie na danym terenie wszystkich gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony. W niektórych przypadkach pozostawiono do wyboru dwie formy ochrony.

NATURA 2000:

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów NATURA 2000 proponuje się włączenie Doliny Nysy Kłodzkiej do sieci obszarów **NATURA 2000** pod nazwą „Dolina Nysy Kłodzkiej”. Teren ten odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi. Uwzględnia między innymi współwystępowanie wielu gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony. Obszar ten obejmowałby teren od granicy z gminą Bardo do granic z gminami: Złoty Stok i Paczków. Obszar „Dolina Nysy Kłodzkiej” obejmowałby następujące tereny podlegające ochronie:

- 1. Łęgi doliny Nysy Kłodzkiej** obejmujące obszar od zachodniej granicy lasu do wiaduktu kolejowego na Nysie Kłodzkiej na południe od miejscowości Byceń. Obszar ten zasługuje na wyróżnienie ze względu na bardzo dobry stan zachowania siedlisk nadrzecznych, zarówno ziołorośli jak i krzewów i starodrzewia. Nysa Kłodzka również w tym miejscu tworzy wypłycenia, brzegi w wielu miejscach są strome, tworząc skarpy, w których norki łęgowe budują zimorodki potencjalnie zagrożone na Śląsku i wymienione w Załączniku nr I Dyrektywy Ptasiej. W zakrzaczeniach gnieźdzą się bardzo licznie ptaki wróblowe, takie jak: pokrzewki, drozdy, strzyżyki. Charakter lasu sprawia, że gniazduje tu 5 gatunków dzięciołów, z czego 2: zielonosiwy i średni wymienione są również w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Ich obecność stanowi dobry wskaźnik zachowania lasu łęgowego. Dodatkowo obecność dziupli w martwych drzewach lub konarach, sprawia, że występuje tu bogactwo dziuplaków wtórnych, takich jak: kowaliki, sikorki, muchołówki (w tym muchołówka białoszyja – gatunek z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej). Jest to także ważny korytarz migracyjny dla nietoperzy. Dodatkowo rzeka na tym odcinku to siedlisko (3260) podgórska rzeka włosienicznikowa. Występują tu również niewielkie powierzchnie ziołorośli

¹² EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

nadrzecznych (6430) i starorzecza (3150) oraz nieczynne kamieniołomy zlokalizowane w okolicach Śremu z roślinnością naskalną (8220). Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000 to proponuje się objęcie tego terenu ochroną w postaci użytku ekologicznego.

- 2. Zbiorniki wodne na Nysie Kłodzkiej koło miejscowości Bartniki.** Obszar ten zasługuje na ochronę ze względu na duże skupisko płazów i gadów, między innymi: jaszczurki zwinki i kumaka nizinnego, wymienionych w Załączniku nr II Dyrektywy Siedliskowej. Odcinek rzeki pomiędzy gliniankami Bartniki, a Byczeniem to także siedlisko bobra europejskiego i wydry, również wymienionych w Załączniku nr II Dyrektywy Siedliskowej.
- 3. Żwirownie „Pilce”** położone od zachodniej granicy gminy Kamieniec Ząbkowicki do granicy z lasem od strony wschodniej. Występują tam między innymi: rybitwa rzeczna, turkawka, zimorodek oraz żoła znajdująca się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000, proponuje się objęcie tego terenu ochroną w postaci użytku ekologicznego.
- 4. Zbiornik „Topola”** zasługuje na ochronę głównie ze względu na ptaki wodno – błotne. Jest to sztuczny zbiornik retencyjny o pojemności 28 mln m³. Na środku zbiornika utworzono sztuczną wyspę, stwarzając tym samym dogodne miejsce dla ptaków na wyprowadzenie lęgów, a także pozwalające w spokoju odpocząć gatunkom migrującym. Wśród gatunków lęgowych znalazły się ptaki objęte Dyrektywą Ptasią takie jak: błotniak stawowy, dość liczna rybitwa rzeczna, a także rybitwa białoczelna, wymieniana także w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt”. Na uwagę zasługują także stanowiska lęgowe: czajki, sieweczki rzecznej i mewy pospolitej, a także kolonia lęgowa brzegówki. Spośród gatunków zalatujących stwierdzano tutaj: licznie występującą czaple białą, liczące kilka tysięcy gęsi zbożowe i gęgawy, trzmielojada, błotniaka zbożowego, sokoła wędrownego, łączaka i rybitwę czarną. Jest to również żerowisko nietoperzy (nocek rudy, karlik malutki, karlik większy, borowiec wielki) wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej w Załączniku IV. Znaczenie zbiorników retencyjnych z czasem będzie wzrastać i staną się bogatym żerowiskiem. Tak liczne duże zbiorniki mogą stwarzać dogodne warunki dla nocka łydkowłosego, który w przyszłości może liczniej pojawiać się na nich, a nawet założyć w okolicy kolonie letnie. Dolina Nysy Kłodzkiej jest też ważnym korytarzem migracyjnym dla nietoperzy, o czym świadczą duża ich aktywność w okresie jesieni.
- 5. Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim.** Jest to miejsce występowania ośmiu gatunków nietoperzy, w tym dwóch wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej (nocek duży i mopek). Występuje tu także pięć gatunków dzięciołów, w tym 3 z załącznika I Dyrektywy Ptasiej (czarny, zielonosiwy, średni), a także liczna populacja muchołówki białoszyjej, gatunku również wymienionego w załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Na obszarze tym regularnie gniazduje puszczyk. U podnóża Góry Zamkowej, na cieku Budzówka, stwierdzono pliszkę górską. Poza tym obecność krzewów stworzyła dobre warunki do gniazdowania licznych tu pokrzewek i drozdów oraz słowika rdzawego. W starodrzewiu w przyszłości może pojawić się pachnica dębowa. Jest to także siedlisko popielicy i jeża. Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000, proponuje się objęcia tego terenu ochroną w postaci zespołu przyrodniczo – krajobrazowego. Na podstawie art. 43 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*zespołami przyrodniczo – krajobrazowymi*” są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Ponadto proponuje się włączenie do obszaru **Natura 2000** „Góry Bardzkie” (PLH 020062) następujących terenów:

- 1. Lasy na południe od wsi Ożary.** Obszar leśny położony na południe od wsi Ożary stanowi część większego, zwarteo kompleksu porastającego wschodni grzbiet Gór Bardzkich. Wykryto tu jedyne na terenie gminy stanowisko rzadkiego gryzonia – orzesznicy. Lasy Gór Bardzkich pomimo znacznego przekształcenia zachowały częściowo charakter naturalnego lasu piętra regla dolnego i zachowały się tu fragmenty buczyn.
- 2. Dolina Ożarskiego Potoku na południe od Ożar.** Na niewielkim obszarze kilkudziesięciu hektarów występuje 8 typów siedlisk przyrodniczych. Jest tu między innymi siedlisko o znaczeniu priorytetowym w postaci wychodni skalnych ze stanowiskiem muraw naskalnych ze związku *Festucion pallentis* (6210). Strome zbocza porastają lasy liściaste o dużym stopniu naturalności, należące do kompleksu leśnego Gór Bardzkich: kwaśne buczyny (9110), kwaśne dąbrowy (9190) i grąd środkowoeuropejski (9170). Na terasie zalewowej Ożarskiego Potoku przy granicy gminy występuje zdegenerowany płat podgórskiego łągu (91E0) – siedlisko priorytetowe. Nad samym potokiem zlokalizowany jest niewielki płat ziołorośli (6430). Na wychodniach skalnych w lasach zbiorowiska występują skupiska mszysto – paprociowej roślinności szczelinowej (8210, 8220). W płatach tych siedlisk koncentruje się ponadto wiele stanowisk roślin chronionych.

UŻYTKI EKOLOGICZNE:

Na podstawie art. 42 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „**użytkami ekologicznymi** są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania”. Na podstawie inwentaryzacji przyrodniczej proponuje się objęcie ochroną w postaci użytków ekologicznych 2 obszarów:

- 1. Murawy termofilne między Mrokocinem a Pomianowem Górnym,** zlokalizowane, niedaleko kamieniołomu, na stromym zboczu zarastającym krzewami i grzbiecie na kulminacji zbocza.
- 2. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem.** Potok płynie tu w głębokim jarze, a na jego zboczach i dnie występują łągi i grądy oraz kilka stanowisk roślin chronionych. Proponuje się tutaj powołanie użytku ekologicznego „Jar Mąkolnicy” na powierzchni kilku hektarów.

POMNIKI PRZYRODY:

W trakcie poszukiwań nowych obiektów charakteryzujących się szczególnymi walorami estetycznymi i spełniających kryteria określone dla pomników przyrody, odnalezionych zostało 6 okazów. Drzewa te są wybitnymi przedstawicielami swoich gatunków i zasługują na ochronę.

TABELA 34: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz proponowanych pomników przyrody.

Gatunek	Obwód	Miejscowość	Opis stanowiska
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>) aleja 51 drzew	od 300 do 547	Kamieniec Ząbkowicki	Aleja rozpoczyna się niedaleko od drogi publicznej prowadzącej z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Ożar. Drzewa rosną na wale przeciwpowodziowym prowadzącym od drogi w kierunku zachodnim, a następnie południowo – wschodnim.
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	387	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Bycznia.
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	481	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie w pobliżu drogi, 150 m od skrzyżowania dróg prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Bycznia. Usytuowane po lewej stronie drogi w kierunku Złotego Stoku, 2 m od niej.
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	455	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Bycznia.
Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	555	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Bycznia.
Buk pospolity (<i>Fagus sylvatica</i>)	340	Kamieniec Ząbkowicki	Zespół pałacowo – parkowy. Drzewo rośnie poza murami zamku od strony północno – wschodniej, tuż przy nich.

Źródło: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

1. 11. Warunki podłoża budowlanego.

Ocenę warunków podłoża budowlanego na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki opracowano na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004), Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004) oraz Otmuchów nr 903 (Awdankiewicz, 2004). Warunki te określono z pominięciem: obszarów objętych ochroną prawną ze względu na walory przyrodnicze, występowania złóż kopalin i wyrobisk górniczych, terenów leśnych, gleb chronionych I – III klasy bonitacyjnej, łąk na glebach pochodzenia organicznego, terenów zieleni urządzonej oraz rejonów zwartej zabudowy. W tak określonych granicach wyróżniono dwie podstawowe kategorie obszarów:

- warunki korzystne dla budownictwa;
- warunki niekorzystne, utrudniające budownictwo.

Z uwagi na dominację dobrych gleb na podłożu lessowym, obszary do oceny warunków dla zabudowy znajdują się prawie wyłącznie w dnach dolin rzecznych tworząc przeważnie wąskie, długie pasy. Poza konieczną ochroną gleb należy pamiętać, że choć grunty lessowe są generalnie dobrym podłożem, to w warunkach przedłużającego się zalania wodą może wystąpić zjawisko osiadania lub zapadania gruntu. Warunki korzystne dotyczą wydzielonych obszarów występujących w pasie o przebiegu wschód – zachód, na północ od Nysy Kłodzkiej w

rejonie Kamieńca Ząbkowickiego. Decyduje o tym podłoże zbudowane z niespoistych gruntów o zagęszczeniu co najmniej średnim i położeniu zwierciadła wody poniżej głębokości 2,0 m. Są to osady piaszczysto – żwirowe wyższych tarasów plejstocenijskich akumulacji rzecznej oraz akumulacji rzeczno – lodowcowej.

Warunki niekorzystne spowodowane są występowaniem gruntów słabonośnych, holocenijskiej akumulacji rzecznej w postaci plastycznych i miękkoplastycznych, nieskonsolidowanych glin oraz gruntów organicznych, przewarstwionych gruntami niespoistymi (piaskami i żwirami) w stanie luźnym. Drugim czynnikiem utrudniającym budownictwo w dolinach rzecznych jest występowanie zwierciadła wody w strefie głębokości 0 – 2,0 m. Warunki wodne zmieniają się w zależności od intensywności opadów atmosferycznych, przy czym woda może występować na powierzchni w okresach powodziowych. Niekorzystne dla zabudowy jest też nachylenie terenu przekraczające 12 %, obserwowane na terenie gminy sporadycznie, np.: w rejonie wsi Doboszowice. Na obszarach objętych powodzią w 1997 roku nie powinno się wydawać pozwoleń na budowę.

2. Uwarunkowania historyczne.

2. 1. Historia¹³.

Obszar obecnej gminy Kamieniec Ząbkowicki zajmuje dawne pogranicze Śląska, część Wysoczyzny Ziębickiej oraz Pradolinę Nysy, ograniczoną w średniowieczu od południowego – zachodu tak zwaną przesieką. Był to graniczny las porastający Góry Sowie, Bardzkie i Złote, oddzielające Śląsk od Czech i Moraw. Pogranicze Śląska, a szczególnie Pradolinę Nysy zasiedlano stosunkowo wcześniej. W średniowieczu wzmiankowano najwcześniej, z miejscowości obecnej gminy: grodzisko w Kamieńcu, a następnie w końcu XII wieku: Istebkę, Łopienicę i Rogów. W XIII wieku istniało już więcej miejscowości. Były to starsze wsie lokowane na prawie polskim, jak Byczeń, Mrokocin, Pomianów, Pilce, Śrem, Sosnowa i Topola oraz młodsze osady zakładane na prawie niemieckim. Osadnictwo niemieckie rozwijało się na omawianym terenie już w XIII wieku, popierane przez książąt śląskich, możnowładców, biskupów i konwenty. Przenoszono więc stare wsie na prawo niemieckie i zakładano nowe miejscowości. Dawało to inicjatorom akcji osadniczej duże korzyści finansowe, wyrażające się zamianą większości danin w naturze na opłaty pieniężne — różnego rodzaju czynsze. Lokacje wsi na prawie niemieckim, zarówno starych, jak i nowych zakończono zasadniczo w XIII wieku. Jeszcze tylko w 1 połowie XIV wieku niektórzy możnowładcy jak np.: panowie Byczenia, czy też kamienieccy cystersi rozparcelowywali stare dobra allodialne funkcjonujące na prawie polskim na łany czynszowane. W wyniku rozwoju niemieckiego osadnictwa powstały na omawianym terenie w latach 1248 – 1300 następujące wsie: Ożary (na obszarze wspomnianej wcześniej przesieki), Doboszowice, Starczów, Suszka i Sławęcín.

Jeszcze w 2 połowie XIII wieku znaczna część wymienionych wyżej miejscowości pozostawała własnością książąt ziębickich, możnowładców i rycerzy. Pozostałe wsie stanowiły uposażenie kamienieckiego klasztoru augustianów, a później, od lat 40–tych XIII wieku — cystersów. Do konwentu należały dziesięciny z 21 wsi oraz własne posiadłości. Cystersi zabiegali o dalsze ich powiększenie i kupowali inne wsie. Starali się o zwolnienia od powinności wobec księcia, między innymi od obowiązku wystawiania konnych. Wykupywali czynsze, które ich sołtysi, karczmarze lub młynarze mieli płacić księciu, dążyli do uzyskania immunitetu sądowego w swoich dobrach oraz do inkorporacji do klasztoru niektórych kościołów, których dziesięciny przejmowali. W ten sposób do około połowy XIV wieku wykształcili zasadniczy zręb swoich dóbr zlokalizowanych na różnych obszarach Śląska, w tym także w okolicach Grodkowa oraz w obwodzie brzeskim. Ale największy i najbardziej zwarty kompleks klasztornych dóbr powstał w obwodach ząbkowickim i ziębickim oraz wokół Kamieńca. Do tych dóbr należały następujące wsie obecnej gminy: część Goleniowa, Istebka, Kamieniec, Łopienica, Ożary, Pilce, Sławęcín, Sosnowa, Suszka, Śrem, Topola i od 1585 roku większa część Starczowa. Cystersi mieli też grangie (folwarki), między innymi w Kamieńcu, Goleniowie, Topoli, Łopienicy, Istebce i Rogowie. Posiadali gospodarstwa rybackie, lasy, młyny, karczmy i huty metalu w Mąkolnie. Mogli zatrudniać rzemieślników. Mieli prawo wolnego zbytu swoich produktów między innymi na dziedzińcu klasztornym w Kamieńcu oraz uzyskiwali czynsze z jatek łąk obuwniczych i chlebowych w Ząbkowicach, Świdnicy, Ziębicach oraz w Kłodzku. Rozwijali rolnictwo w Pradolinie Nysy, a na mniej żyznych obszarach zajmowali się hodowlą owiec, bydła i koni. Głównie jednak opierali się na gospodarce kmiecej, gdyż korzystna dla nich była zamożność kmieci, sołtysów i karczmarzy, od których uzyskiwali odpowiednio duże czynsze.

¹³ Na podstawie: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

Jak już wspomniano zanim założono kamieniecki konwent, na omawianym terenie dominowała własność książęca i rycerska. Konsekwencją tego było zakładanie grodzisk oraz siedzib rycerskich. Najwcześniej, bo w czasach wojen czesko – polskich powstało w Kamieńcu grodzisko. W Chałupkach zbudowano przed końcem XIII wieku książęcy zamek, a w Byczeniu istniało w XIII i w 1 połowie XIV stulecia założenie obronne. Ponadto w niektórych wsiach należących do rycerstwa powstawały skromne siedziby. W 2 połowie XIII wieku oraz w 1 połowie XIV stulecia. w wyniku gospodarczej ekspansji kamienieckiego konwentu, własność rycerska w okolicach Kamieńca ustąpiła własności klasztornej. Na omawianym obszarze przetrwała tylko w: Doboszowicach. Mrokocinie, Pomianowie Górnym, Chałupkach oraz Goleniowie i do 1585 roku w części Starczowa. Na początku XV wieku Chałupki z przynależnościami i Mrokocin kupił biskup wrocławski i przyłączył do księstwa nyskiego. W czasach nowożytnych do biskupich dóbr należał też Goleniów. W XVI wieku wśród szlacheckich i biskupich wsi na czoło wysunęły się Doboszowice, należące do znamienitych rodów: Schaffgotschów, Promnitzów i Maltitzów – z wielką rezydencją zbudowaną przez tych ostatnich. Co więcej w XVII i XVIII wieku Doboszowice wraz z Chałupkami, Mrokocinem i Pomianowem Górnym oraz Białą Wodą tworzyły jeden kompleks dóbr. W związku z tym należały pod względem administracyjnym do księstwa nyskiego. Z księstwem tym związany był także Goleniów, enklawa pod względem administracyjnym na terenie obwodu ząbkowickiego.

W czasach nowożytnych kamieniecki konwent przeżywał okresy trudne (reformacja, wojny) i okresy odnowy oraz odbudowy. Dotyczyło to także gospodarki klasztornej, a w tym poszczególnych wsi. Po wojnie trzydziestoletniej (1618 – 1648) wiele z nich zostało opuszczonych i zniszczonych. Zasadzano je więc bardzo często nowymi przybyszami. W 2 połowie XVII wieku i 1 połowie XVIII stulecia wyższa warstwa ludności wsi (sołtysi, karczmarze, młynarze, kmiecie) ekonomicznie okrzepła. Sołtysi mieli największe we wsiach klasztornych dobra i folwarki, młynarze – liczne, często duże młyny na nyskiej Młynówce, a kmiecie – duże arealy gruntów. Nieraz bywało tak jak w Śremie, że sołtys i trzech kmieci podzieliło między siebie niemal cały areal gminy wiejskiej. W tych sprzyjających warunkach rozwinęła się obyczajowość i kultura wsi. Wypowiadał się o niej np.: znany Śląski rysownik F. B. Wernher, który podkreślił w swojej Topografii Śląska (po 1767 roku), że wsie w księstwie ziębickim zamieszkuje spora liczba cywilizowanych i zamożnych kmieci. Innym przejawem poziomu kultury wyższych warstw ludności wiejskiej może być np.: ufundowanie przez dwóch młynarzy z Byczonia fresków dla tamtejszego kościoła.

Znaczące zmiany, szczególnie dla kamienieckiego konwentu, przyniosło przejście Śląska przez Prusy (ostateczne w 1763 roku). Dalszą tego konsekwencją była sekularyzacja kamienieckiego klasztoru w 1810 roku. Po sekularyzacji dobra cystersów (31 wsi) przeszły pod zarząd pruskiej administracji królewskiej. W 1812 roku kupiła je królowa niderlandzka Friderike Louise Wilhelmine, księżniczka z rodu Hohenzollernów. Następnie posiadłość ta przeszła w ręce jej córki Marianny von Preussen, a później na jej syna i wnuka. Książęta von Preussen utrzymali te dobra, pomniejszone po uwłaszczeniu ludności wiejskiej, do 1937 roku. W rękach książąt Sachsen – Weimar oraz w posiadaniu arystokracji i szlachty pozostały dobra szlacheckie w: Doboszowicach, Chałupkach, Mrokocinie, Pomianowie Górnym i Goleniowie. Niektóre z tych posiadłości rozparcelowywano w okresie międzywojennym.

W XIX wieku zmieniła się też sytuacja ludności wiejskiej, którą uwłaszczono edyktem z 1811 roku. Rzeczywistą jednak regulację stosunków społeczno – ekonomicznych na śląskiej wsi przeprowadzano przez 1 połowie XIX wieku. Po jej zakończeniu i po wydaniu ordynacji powiatowej w 1872 roku powstały samodzielne gminy wiejskie podlegające bezpośrednio administracji państwowej. W nowej strukturze administracyjnej w większych

wsiach sytuowano siedzibę okręgu administracyjnego i policyjnego (*Amtsbezirk*) oraz urząd stanu cywilnego (*Standeamt*). Nowe gminy wiejskie zostały wyłączone ze szlacheckich dóbr. Po 1945 roku, na mocy porozumień po zakończeniu II wojny światowej, wsie obecnej gminy Kamieniec Ząbkowicki zostały zasiedlone ludnością polską i nie wyludniają się w znaczący sposób.

2. 2. Osadnictwo¹⁴.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że sieć osadnicza w okolicach Kamieńca jest gęsta i współtworzona przez różnej wielkości wsie oraz przez punkty osadnicze z młynami i folwarkami. W XVIII i XIX wieku nie zakładano na tym obszarze, tak jak na terenach górskich, nowych kolonii, bowiem szkoda było na to gruntów uprawnych. Wsie znajdujące się na omawianym terenie mają zróżnicowane układy ruralistyczne. I tak np.: Byczeń ma układ złożony. Nieregularna zachodnia część wsi z nawsiem, mała, mająca zarys owalny może być reliktem starszej, funkcjonującej jeszcze na prawie polskim. Natomiast wschodnia, ulicowa część miejscowości ma układ charakterystyczny dla wsi lokowanych na prawie niemieckim. Niejasna jest geneza układu Pomianowa Górnego, pierwotnie okolnicy lub wielodrożnicy. Pozostałe miejscowości, różnej wielkości otrzymały już układy ulicowe, wielodrożne (w Pradolinie Nysy) lub też łańcuchowe (na skraju Wysoczyzny Ziębickiej oraz na Przedgórzu Paczkowskim). Te ostatnie mające większe łany były wsiami łanów leśnych. Jako największe wykształciły się Starczów i Doboszowice. Uformowane w średniowieczu i korygowane w czasach nowożytnych przestrzenne układy wsi, granicznych dróg i rozłogów przetrwały do XIX wieku, kiedy to ulegały pewnym zmianom. Przede wszystkim już przed 1824 rokiem przeprowadzano przez niektóre z nich nowe odcinki traktów, a w 3 ćwierci XIX wieku obecne szosy. Likwidowano więc tym samym wszystkie nieregularności przebiegu głównych dróg wiejskich oraz fragmenty siedliska. Ograniczeniu ulegał też zasięg siedlisk czytelny teraz już tylko w przebiegu starych dróg granicznych. Tak zmodernizowane przestrzenne układy wsi przetrwały do dziś bez większych zmian, zapewne dlatego, że wsie zasiedlone po 1945 roku nie wyludniały się w większym stopniu. Zanikł natomiast częściowo układ rozłogów.

Byczeń:

Byczeń położony jest w dolnej części południowego stoku Góry Zamkowej, przy drodze z Kamieńca do Goleniowa. Dzięki tej lokalizacji wyeksponowana jest panorama wsi. Znacznie poniżej Byczenia znajduje się Byczeń Mały, nowsza część wsi z młynem nad nyską Młynówką. Obie części miejscowości są od siebie przestrzennie odizolowane. Około połowy XVIII wieku Byczeń (starsza i zasadnicza część wsi) miał taki zasięg jak obecnie i był wsią o stosunkowo małym siedlisku. Do gminy wiejskiej należały jednak stosunkowo rozległe grunty, w tym częściowo zalesione wzniesienie sąsiadujące od zachodu z Kamieńcem (*Baitzen Harte*). We wsi znajdowały się kościół, plebania oraz folwark. Według pierwszego dokładniejszego planu wsi z 1824 roku funkcjonalne centrum Byczenia miało nieregularny układ i kształt nieregularnego placu przeciętego ukośnie przez drogę z Kamieńca do Goleniowa Śląskiego. Przy placu tym skupiały się kościół, zagroda plebańska, folwark i większe zagrody na planie podkowy. Układ ten był może reliktem jakiegoś, starszego układu wsi, istniejącego przed lokacją na prawie niemieckim. Zapewne po tej lokacji powstała wschodnia część wsi, już typowa ulicówka, łącząca się z owalnym placem poprzez plac o zarysie trójkąta. Na początku XX wieku historyczny układ wsi został rozbudowany od zachodu, przy drodze wylotowej do Kamieńca o nową część o układzie szeregowym. Natomiast na wschodnim skraju siedliska wsi wzniesiono zespół zabudowy cegielni. Tak ukształtowany ruralistyczny układ wsi, częściowo

¹⁴ Na podstawie: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

wielodrożny i częściowo ulicowy zachował się do dziś. Około 1824 roku siedlisko wsi było obszerniejsze niż dziś, ale w 2 połowie XIX wieku zostało znacznie zredukowane. Obecnie ograniczono je do działek siedliskowych. Przed 1785 rokiem na południowy – zachód od Byczonia, przy Młynówce w dolinie Nysy Kłodzkiej, zbudowano młyn. Powyżej tego młyna, przy drodze z Kamieńca oraz przy drogach do młyna wykształciła się przestrzennie odizolowana od Byczonia mała i uboga osada o układzie wielodrożnym, mająca około 1824 roku zwarte siedlisko. Ten ruralistyczny układ Małego Byczonia zachował się do dziś, z tym że siedlisko zredukowane zostało do działek siedliskowych.

Chałupki:

Chałupki położone są częściowo na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej i częściowo na terenie Pradoliny Nysy. Znajduje się przy rozwidleniu drogi z Paczkowa do Ziębic oraz do Ząbkowic przez Kamieniec. Około połowy XVIII wieku wieś miała taki zasięg jak obecnie i tworzyła jeden zespół osadniczy z Lubnowem. Chałupki o układzie wielodrożnym składały się z nizinnej, południowej części z zamkiem, folwarkiem i młynem oraz z wyżynnej, północnej części z zabudową wiejską. Przebieg inny niż obecnie miała droga z Paczkowa przez Lubnów do Ziębic. Mijała Chałupki od południowego – zachodu i zachodu oraz przy północnym krańcu Chałupek docierała do Lubnowa. W XVIII wieku na terenie Chałupek trwały jeszcze ruiny średniowiecznego zamku i wyróżniały się tylko dwa zespoły architektoniczne: folwark i zagroda młyńska. Nie zaznaczono natomiast na omawianej mapie kaplicy, choć istniała już od 1744 roku. Na późniejszej mapie z lat 1796 – 1802 zaznaczono we wsi trzy młyny, jeden przy zamku, drugi przy stawie w centrum wsi i trzeci na jej krańcu. W 1 ćwierci XIX wieku zmieniono układ dróg koło Chałupek. Zlikwidowano starą, okrężną drogę do Paczkowa i wytyczono proste połączenie do Lubnowa, przecinające teren dawnego grodziska. Ten układ wsi zachował się do dziś. Obecnie tylko dawne siedlisko ograniczono do działek budowlanych.

Doboszowice:

Doboszowice położone są na południowo – wschód od Kamieńca oraz na południe od Ziębic, na Wysoczyźnie Ziębickiej zamykającej od północnego – wschodu odcinek pradoliny Nysy. Leżą przy lokalnej drodze, elemencie układu drożnego łączącego liczne duże wsie zlokalizowane pomiędzy Ziębicami a Paczkowem. Około połowy XVIII wieku Doboszowice miały taki sam zasięg jak obecnie, zwarte siedlisko i były dużą, wydłużoną ulicówką z kościołem. dwudzielnym folwarkiem w centrum wsi, z folwarkiem na wschodnim krańcu Doboszowic oraz z młynem przy zbiegu dróg na zachód od dwudzielnego folwarku. Układ wsi przedstawiono dokładniej na mapie topograficznej z 1824 roku i jak z niej wynika miał on charakter złożony. W centrum wsi w ramach układu ulicowego wykształcił się układ wielodrożny, umożliwiający dostęp do folwarków, kościoła oraz gospodarstw. Główna ulica wiejska rozwidlała się wrzecionowato w centrum miejscowości dwukrotnie. Ujmowała teren kościelny i część zabudowanego siedliska wsi oraz główny folwark dworski i jego otoczenie. Wyraźnie też zarysowywała się północna, graniczna droga siedliska. Po 1860 roku przeprowadzono szosę przez wieś, pomijając jej zachodnią część. Było to lokalne połączenie Doboszowic, Niedźwiedzia i Starczówka z Ziębicami, łączące się od zachodu z główną drogą z Ząbkowic do Nysy. Budowa szosy przez Doboszowice nie spowodowała zmian układu wsi. Co więcej wpłynęła na wzbogacenie wyglądu wsi licznymi, murowanymi z kamienia mostami ze stylowymi balustradami. Tak duża ilość stylowych mostów drogowych znajduje się, w porównaniu z innymi wsiami gminy, jedynie w Doboszowicach i ich okolicy. Historyczny układ wsi zachował się w latach około 1884 – 1933 bez zmian, łącznie ze stosunkowo zwartym siedliskiem i zagęszczonym układem rozłogów. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku, ale przed 1924

rokiem, na części rozparcelowanych dóbr powstały nowe, niewielkie osiedla. Jedno założono na pięciu działkach przy drodze do Starczowa, a drugie na północno – wschodnim krańcu wsi, przy Folwarku Górnym i drodze do Niedźwiedzia. Do 1924 roku na działkach przy drodze do Starczowa zbudowano małe zagrody na planie litery „L”. W latach 1924 – 1939 uzupełniono gospodarczą zabudowę tych działek, tworząc tym między innymi małe zagrody w czworobok, przez co uległ zakłóceniu pierwotny układ osiedla. Drugie osiedle na północnym krańcu wsi nie było tak regularnie planowane. Obecnie układ przestrzenny i drożny wsi jest nadal czytelny, łącznie z odcinkami granicznych dróg siedliska, zredukowanego dziś do działek budowlanych.

Kamieniec Ząbkowicki:

Dawna wieś Kamieniec zlokalizowana jest w Pradolinie Nysy, na południowy wschód od Ząbkowic, na Przedgórzu Sudeckim, u podnóża Gór Bardzkich. Około połowy XVIII wieku Kamieniec był znacznie mniejszy niż obecnie, gdyż zajmował skupione przy głównym wjeździe do klasztoru parcele przy Krzyżowej 1, Kościelnej 1 oraz przy południowym odcinku ul. Złotostockiej (nr 36 – 42 oraz 27 – 31). Główną osią układu był trakt z Ząbkowic do Złotego Stoku (ul. Złotostocka). Prostopadle do niego doprowadzono drogę dojazdową do klasztoru (ul. Kościelna), która znajdowała dalej swoje przedłużenie w zaczątku obecnej ul. Krzyżowej. Ulice: Złotostocka i Kościelna nie były prosto wytyczonymi drogami i miejscami rozszerzały się w place. Ulica Kościelna rozszerzała się przed klasztorem w prostokątny, a ul. Złotostocka – w mały nieregularny plac przed domami stojącymi na parcelach. Oba te place łączyły się przestrzennie i miały funkcję rynku, zapewne ze względu na swe usytuowanie przed wjazdem do klasztoru, jak i istnienie budynków użyteczności publicznej. W połowie XVIII wieku wytyczona już była także ul. Młyńska, przy której stał klasztorny młyn. Razem z niezabudowanym północnym odcinkiem ul. Złotostockiej wydzielala ona duży, klasztorny zespół gospodarczy zwany *Hälterhof*, prostokątny w zarysie, wydzielony murem, zawierający prostokątne stawy lub bielniki oraz budynek gospodarczy. Siedlisko wsi wydzielaly od wschodu koryto nyskiej Młynówki, a od zachodu – grunty uprawne. Na północ od Kamieńca znajdował się ważny węzeł drogowy, doceniany w czasach wojen, współtworzony przez trakt z Ząbkowic do Złotego Stoku i Nysy (odnoga głównego traktu z Wrocławia do Kłodzka) oraz przez trakt z Ziębic do Barda. Przed 1824 rokiem Kamieniec pozostawał jeszcze dość daleko od tego węzła drogowego. Zapewne po pożarze z 1817 roku i po sekularyzacji klasztoru przeprowadzono na jego terenie wewnętrzną kolonizację. Przede wszystkim zabudowano nową, północną część siedliska Kamieńca. Powstała ona przy północnej pierzei ul. Złotostockiej (obecne parcele nr 26 – 30) i przy wylocie ul. Krzyżowej. Zlikwidowano też dawny klasztorny zespół gospodarczy *Hälterhof* i wprowadzono na jego miejscu nową zabudowę (na obecnych parcelach nr 17 – 23). Bez zmian pozostawiono ul. Młyńską. Dalszy przestrzenny rozwój Kamieńca wynikł zapewne pośrednio z utworzenia w nim siedziby dóbr książęcych, a bezpośrednio ze związanej z tym faktem popularności wsi. Tak więc przed 1862 rokiem rozbudowano siedlisko wsi wzdłuż ul. Złotostockiej, w kierunku północnym, ku wspomnianemu powyżej węzłowi drogowemu. Zabudowa Kamieńca zetknęła się z zabudowanymi odcinkami ulic: Ząbkowickiej i Kolejowej, w związku z czym Kamieniec oraz Istebka i Łopienica (mające układy wielodrożne) utworzyły jeden zespół osadniczy. Tym samym węzeł drogowy stał się szkieletem obecnego ruralistycznego układu Kamieńca. Tu należąca do Kamieńca ul. Złotostocka stykała się z intensywnie zasiedloną południową częścią Istebki (ul. Ząbkowicka) oraz równie intensywnie zabudowanym początkowym, zachodnim odcinkiem ul. Kolejowej. Znajdował się on na terenie Łopienicy i ujęty był korytami cieków wodnych. Zabudowa ul. Kolejowej sięgała tylko zachodniej granicznej drogi siedliska Łopienicy, obecnej ul. Szpitalnej wówczas jeszcze nie zabudowanej. W 4 ćwierci XIX wieku, zapewne w związku z modernizacją dróg komunikacyjnych skanalizowano ciek

wodne i wyprostowano w Kamieńcu przebieg ulic: Ząbkowickiej, Kolejowej i Złotostockiej. Wydłużono też ku klasztorowi ul. Kościelną. Działanie to, jak i wzniesienie dużych kamienic przy ul. Kościelnej i Młyńskiej spowodowało likwidację północnej części dawnego rynku. Pozostała tylko jego południowa, półkolista partia przed domami przy ul. Złotostockiej nr: 27 – 33 i 40 – 42 oraz przed domem przy ul. Krzyżowej 1. Pamięć o kamienieckim rynku przetrwała tylko w lokalnym nazewnictwie. Rynkiem bowiem (*Ring*) nazywano w 4 ćwierci XIX wieku skrzyżowanie ulic Złotostockiej i Kościelnej. W latach około 1838 – 1865, po przeprowadzeniu regulacji Nysy oraz po urządzeniu książęcego parku zbudowano obecną szosę z Kamieńca do Byczonia, której odcinkiem jest ul. Paczkowska. Niezależnie od kształtowania się układu ruralistycznego wspólnego dla Kamieńca, Istebki i Łopienicy uformowała się na gruntach Goleniowa oraz na północny – wschód od Kamieńca nowa osada. Związana była z węzłem kolejowym budowanym w latach 1873 – 1874 i rozbudowanym w 1912 roku. Początkowo, w 4 ćwierci XIX wieku zabudowa otoczenia dworca składała się z pojedynczych, nielicznych budynków, w tym z gospody. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku układ urbanistyczny koło dworca kolejowego i tak zwanego małego dworca kolei wąskotorowej został rozbudowany. Powstały ulice: Węglowa, Ogrodowa, Krótka oraz rozbudowano w stronę Goleniowa, ulicą Szkolną, nowy odcinek szosy do Ziębic w miejsce dawnego, przeciętego przez linię kolejową. Przy ulicach tych wznoszono nową zabudowę, w największym stopniu przy wschodnim odcinku ul. Kolejowej oraz przy ul. Ogrodowej. Przy innych wymienionych powyżej ulicach oraz przy polnej drodze, obecnej ulicy Parkowej, budowano pojedyncze budynki, w związku z czym osada przy dworcach kolejowych pozostała przestrzennie wyodrębniona i nie łączyła się w wyrazisty sposób z Goleniowem, czy też z Kamieńcem – Łopienicą – Istebką, których wspólny układ już się nie rozwinął. Zmiany jakie się dokonywały dotyczyły jedynie nowej zabudowy o miejskim charakterze, która w okresie od 4 ćwierci XIX wieku do 1 połowy XX stulecia rozprzestrzeniła się przy ul. Ząbkowickiej, Szpitalnej oraz Kolejowej (do numerów 36 – 40). Nowe budynki pojawiały się także sporadycznie przy ul. Złotostockiej. Nowa zabudowa uściśliła jeszcze bardziej powiązania przestrzenne pomiędzy Kamieńcem i przyłączonymi do niego wsiami: Istebką i Łopienicą. Nie związała jednak ze sobą Kamieńca i dworców kolejowych w Goleniowie. Z ruralistycznym układem Kamieńca związany był tylko zespół klasztorny. Natomiast zespół pałacowo – parkowy zajmujący Górę Zamkową pozostawał całością o odrębnym układzie przestrzennym, pozbawionym komponowanych powiązań z Kamieńcem czy Łopienicą. Tak przedstawiający się, wielodrożny układ Kamieńca cechuje się brakiem spójności. Jego szkielet stanowią trzy szosy: do Ząbkowic (ul. Ząbkowicka), do Złotego Stoku (ul. Złotostocka) oraz do Ziębic (ul. Kolejowa), łączące Kamieniec z przyłączonymi doń wsiami. Przy ulicach tych koncentruje się największym stopniu zabudowa o miejskim charakterze. Wiejski charakter zachowały ulice na terenie dawnego Goleniowa (Boczna, Jasna, Leśna, Kręta, Wiejska), na obszarze Istebki (Kłodzka, Wąska, Wileńska, część Ząbkowickiej) oraz w Łopienicy (Mostowa, Skorolecka). Ogólnie można powiedzieć, że historyczny układ przestrzenny obecnego Kamieńca nie był planowany. Wykorzystani raczej istniejące szosy, ulice i polne drogi, które polepszano, przebudowywano oraz korygowano. Przy nich powstawała nowa zabudowa. Nowe osiedla domów jednorodzinnych oraz osiedla bloków zaczęto budować w Kamieńcu w 4 ćwierci XX wieku. Te pierwsze wzniesiono przy ul. Parkowej i na północ od ul. Kolejowej. W latach 80-tych XX wieku osiedle bloków zbudowano pomiędzy Góra Zamkową i ul. Kolejową oraz przy samej ul. Kolejowej. Żadne z nich nie ma jednak komponowanego układu przestrzennego. Jedynie najnowsze osiedle przy ul. Kolejowej ma układ tarasowy, ponieważ budowane jest na stoku łagodnego wzgórzka. Ta nowa zabudowa ul. Kolejowej, w tym też domy jednorodzinne, scalają powoli układ przestrzenny Kamieńca oraz otoczenia dworca kolejowego.

Kamieniec Ząbkowicki – Goleniów Śląski:

Goleniów Śląski położony jest na północny – wschód od Kamieńca, na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej, przy lokalnej drodze łączącej południowy kraniec Starczowa z południowym krańcem Stolca. Dawna wieś jest też zespolona układem dróg z dworcem PKP i powstała przy nim nową częścią Kamieńca. Wieś około połowy XVIII wieku miała taki zasięg jak obecnie i była ulicówką ze zwartym siedliskiem, położoną przy trakcie z Byczonia do Strąkowej. Trakt ten biegł ul. Zieloną oraz ul. Jasną, czyli poprzecznie do głównej wiejskiej ulicy, obecnej ul. Wiejskiej. Ta z kolei pozostawała, zupełnie drugorzędna, ślepo zakończoną drogą, poprowadzoną ze Starczowa w kierunku zachodnim, ku obszarowi z licznymi ciekami wodnymi. Na mapie z połowy XVIII wieku zaznaczono na terenie wsi tylko przydrożną kapliczkę przy ul. Leśnej oraz zabudowę wsi. Na dokładniejszej mapie z 1824 roku zaznaczono układ większości obecnych ulic w granicach zwartego siedliska wsi, a więc główną ulicę – Wiejską z ulicą Krętą oraz ulice: Leśną, Jasną (dojazd do sołectwa), Boczna (na zarysie litery „L”), Piaskową (graniczną drogę siedliska) i północny odcinek ul. Zielonej. Goleniów miał więc układ wielodrożny. Ponadto dzielił się na dwie zróżnicowane części. Jedna, wschodnia (z ulicami: Wiejską i Krętą) z licznymi rozłogami, zasiedlona była przez kmieci. Druga natomiast – północno – zachodnia (z ul. Leśną) zawierała duże dobra sołectwie. Już przed 1861 rokiem rozpoczęto przestrzenne scalanie Goleniowa z Kamieńcem, gdyż powstał wówczas południowy odcinek ul. Szkolnej. Następnie w 4 ćwierci XIX wieku po zbudowaniu węzła kolejowego na polach w południowej części Goleniowa, powstała nowa jednostka osadnicza związana z Kamieńcem. Została ona zespolona z Goleniowem poprzez rozbudowę ul. Szkolnej, gdyż linia kolejowa przerwała dawny trakt z Byczonia do Strąkowej. Ponadto zbudowano nową łączącą Starczów ze Stolcem poprzez Goleniów. Wzdłuż linii kolejowej wytyczono ul. Węglową oraz przedłużono do niej ul. Zieloną. Podsumowując, budowa węzła kolejowego rzutowała na zmianę układu komunikacyjnego na terenie gminy wiejskiej Goleniów. Nie wpłynęła na przekształcenia zabudowy i przebieg ulic: Bocznej, Leśnej, Krętej oraz Wiejskiej, przez co zachowały one swój wiejski charakter. Powstały trzy nowe ulice głównie o charakterze komunikacyjnym: Szkolna, Węglowa i Zielona. Były zapewne przewidziane do zabudowy. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku zbudowano jedynie nieliczne budynki przy ul. Szkolnej oraz przy starych ulicach: Bocznej i Piaskowej. Obecnie czytelny jest historyczny, ruralistyczny układ wsi, rozkład dróg w tym i odcinków granicznych dróg siedliska. Zanikły natomiast w dużym stopniu rozłogi. Drugi, nowszy zespół osadniczy powstały na gruntach Goleniowa związany z dworcem kolejowym, złożony z ulic: Kolejowej, Ogrodowej, Parkowej i Krótkiej miał już charakter miejski oraz związany był z Kamieńcem.

Kamieniec Ząbkowicki – Istebka:

Zasadnicza część Istebki zlokalizowana jest na północny zachód od Kamieńca przy drodze z Kamieńca do Barda (ul. Kłodzka), na tarasowym, południowym stoku wzniesienia ograniczającego od północy Pradolinę Nysy. Około połowy XVIII wieku Istebka miała już taki zasięg jak obecnie i była ulicówką z gęstą zabudową. Znajdowała się przy rozwidleniu traktów wiodących z Kamieńca do Barda i do Ząbkowic oraz przy odcinku traktu do Barda. W zachodniej części wsi znajdowały się dwa młyny (obecnie przy ul. Wąskiej 1 i 5), a odcinek łączącej je nyskiej Młynówki był wielkim, wydłużonym stawem. Drugi mniejszy staw znajdował się także na przebiegu koryta Młynówki, na wschód od młyna bliższego Kamieńca (obecnie przy ul. Wąskiej 5). Około 1824 roku wykształcony był już obecny, ruralistyczny, wielodrożny układ wsi. Jego szkielet tworzyły dwa wymienione powyżej, rozwidlające się trakty (ulice: Kłodzka i Ząbkowicka) oraz powiązane z nimi obecne ulice: Wąska, Wileńska i Krzyżowa. Około 1824 roku w zachodniej części Istebki nie było już stawów. Siedlisko było zwarte i jednolite, a wieś miała

układ tarasowy. Północna część siedliska za drogą do Barda nie była zasiedlona. Większość zabudowy skupiała się w południowej partii siedliska (z dwiema równoległymi drogami) oraz w jego części wschodniej (przy drodze do Ząbkowic). Na kolejnej mapie z 1860 roku jeszcze dokładniej przedstawiono gminę wiejską Istebka oraz podziały jej gruntów. Wówczas na terenie wsi znajdowały się trzy duże gospodarstwa (*Bauergut*). Ich grunty znajdowały się na wschodnim krańcu wsi przy ul. Ząbkowickiej oraz przy zachodnim końcu Istebki i niestety nie były powiązane przestrzennie z żadną z większych zagród. Natomiast stosunkowo gęsto dzielone grunty przy ul. Kłodzkiej należały do uboższych gospodarstw ze skromnymi zagrodami. Nie wiadomo gdzie znajdowało się dawne sołectwo. Historyczny, ruralistyczny układ Istebki czytelny jest do dziś, a na terytorium dawnej gminy wiejskiej znajdują się obecnie ulice: Kłodzka, Wąska, Wileńska, północny odcinek Krzyżowej oraz ul. Ząbkowicka.

Kamieniec Ząbkowicki – Łopienica:

Łopienica położona jest na północny – wschód od Kamieńca, na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej, przy drodze z Kamieńca do Strąkowej. Obecnie dawna wieś stanowi jeden zespół osadniczy z Istebką oraz Kamieńcem. Około 1750 roku wieś o układzie wielodrożnym miała taki zasięg obecnie oraz zwarte i jednolite siedlisko. Większość zabudowy wsi skupiała się przy trakcie z Kamieńca do Stolca (obecnej ul. Skoroleckiej), a mniejsza przy jego krótszej przecznicy (ul. Mostowa). W południowej części wsi znajdował się staw. Dość daleko poza wsią, przy dalszym, północnym odcinku traktu do Stolca stała barokowa kapliczka domkowa, a przy niej znajdowała się kolonia *Kapellenhduser*. Mapa z 1824 roku potwierdza zasadniczo układ wsi z połowy XVIII wieku z wyjątkiem przestrzennego zespolenia siedliska Łopienicy z siedliskiem Kamieńca. Nie było też wyżej wspomnianego stawu. Układ wsi z 1824 roku zachował się bez większych zmian do połowy XIX wieku. W tym okresie (około 1858 – 1862) przebieg dróg na terenie wsi cechował się wieloma zakłóceniami. Stosunkowo najmniej było ich w przypadku ul. Skoroleckiej. Natomiast ul. Mostowa i łączące się z nią drogi gruntowe tworzyły skomplikowany układ komunikacyjny we wschodniej części wsi. Tu też wydzielane były przez drogi liczne, małe, nieregularne fragmenty siedliska wypełnione zabudową. Dodatkowym elementem komplikującym układ wsi był ciek wodny i jego odnogi przebiegające na północ od ul. Mostowej, przecinające ul. Skorolecką oraz ujmujące dwoma korytami zachodni kraniec ul. Kolejowej. Istniała już ul. Szpitalna, ale pełniła funkcję granicznej drogi siedliska i była niezabudowana. Dopiero zapewne w 4 ćwierci XIX wieku uregulowano stosunki wodne i przebieg dróg na terenie Łopienicy. Poza tym założono we wsi polny cmentarz zakonny sióstr boromeuszek. Ten historyczny, ruralistyczny układ wsi czytelny jest także i dziś z tym, że siedlisko zredukowano do działek budowlanych. Utwardzono ślepo zakończone ulice: Skorolecką i Mostową, a zniszczenie części zabudowy w jej sąsiedztwie spowodowało ogólne uproszczenie dawnego skomplikowanego układu komunikacyjnego wschodniej części miejscowości. Zachowała się też kolonia *Kapellenhäuser*, obecnie wliczona w powierzchnię wsi, tworzona przez trzy niewielkie zagrody. Dawniej była małą dwurzędową kolonią z niewielkimi parcelami zabudowanymi w większości przez pojedyncze budynki wąskofrontowe.

Mrokocin:

Mrokocin zlokalizowany jest na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej i częściowo na terenie Pradoliny Nysy. Znajduje się na starym trakcie z Paczkowa do Ząbkowic. Od północnego – zachodu wieś sąsiaduje z Pomianowem Górnym, a od południowego – wschodu z Chałupkami. Południową część siedliska przecina koryto nyskiej Młynówki. Około 1750 roku Mrokocin miał taki zasięg

jak obecnie i był ulicówką ze zwartym siedliskiem przy trakcie z Paczkowa do Ząbkowic. Wieś znajdowała się na terenie o układzie tarasowym, gdyż północna część jej siedliska zajmowała podnóże wzniesienia, a południowa obniżała się ku nyskiej Młynówce i ku Pradolinie Nysy. W Mrokocinie znajdowały się folwark oraz młyn nad Młynówką. Na nowszej mapie z około 1824 roku przedstawiono dokładnie zarys siedliska wsi, przebieg granicznej drogi siedliska oraz innych ważniejszych dróg. Ten zasadniczy ruralistyczny układ wsi zachował w 4 ćwierci XIX wieku bez większych zmian. Jedynie na północnej części siedliska i na stoku wzniesienia założono cmentarz, zapewne ewangelicki. Tak uformowany układ wsi czytelny jest i dziś z tym, że siedlisko zredukowano do działek budowlanych.

Ożary:

Ożary zlokalizowane są na Przedgórzu Paczkowskim, na południe od Kamieńca i przy lokalnej drodze z Kamieńca na Przełęcz Kłodzką, pomiędzy Górami Bardzkimi i Żłotymi. Wieś leży w górnej i dolnej części doliny Ożarskiego Potoku, dopływu Nysy Kłodzkiej. Około połowy XVIII wieku wieś miała taki zasięg jak obecnie i była dużą łańcuchówką z kościołem, folwarkiem sołeckim i zwartym siedliskiem. W północnej i południowej części wsi znajdowały się młyny. Zaznaczono też na wschód od górnego, południowego krańca wsi folwark polny *Bauerhof*. Około 1824 roku podobnie jak w Starczowie, Doboszowicach i Sosnowej główna wiejska droga miała we wsi przebieg nieregularny, łącząc się z fragmentami nawsia oraz miejscami rozwidlając się i łącząc z licznymi drogami dojazdowymi do gospodarstw. Zwarte i szersze siedlisko miała tylko północna część wsi położona najniżej, na najbardziej płaskim terenie. Tu też główna wiejska droga rozwidlała się wydzielając nawsie z korytem cieków wodnych. Natomiast przez bardziej rozczłonkowane i wąskie siedlisko południowej partii Ożar, wchodzącej na stok Płaskoty przechodziła tylko jedna droga. Zaznaczono też oba wspomniane wyżej młyny, częściowo rozparcelowany folwark polny *Bauerhof* oraz niewielką osadę położoną na południe od tego folwarku. W 4 ćwierci XIX wieku zachowały się: historyczny układ przestrzenny wsi, rozkład okazalszej zabudowy, stare podziały gruntów (rozłogi), relikty rozparcelowanego folwarku oraz sąsiadującego z nim parodomowego przysiółka. Wszystkie te elementy układu wsi czytelne są także i dziś z tym, że siedlisko zostało ograniczone do działek budowlanych. Zanikł też częściowo układ rozłogów.

Pomianów Górny:

Pomianów Górny położony jest przy drodze z Kamieńca do Paczkowa, na skraju Wysoczyzny Ziębickiej, zamykającej od północnego – wschodu odcinek pradoliny Nysy. Wieś ma układ ruralistyczny, którego geneza nie jest jasna. Pomianów Górny mógł być więc pierwotnie niewielką okolicą z kolistym nawsiem lub też ulicówką, przy której później, w czasach nowożytnych uformowała się kolista, centralnie położona część siedliska z folwarkiem. Około połowy XVIII wieku Pomianów Górny miał taki zasięg jak obecnie oraz układ wielodrożny ze wspomnianą powyżej kolistą, wypełnioną folwarkiem, centralną częścią siedliska. W jego sąsiedztwie przy drodze z Byczenia znajdował się kościół, a w południowej części wsi młyn, wzniesiony przy Młynówce połączonej z korytem Nysy. Jak wynika z mapy z 1867 roku wieś przecinają dwa cieków wodnych, z którymi związane były dwa stawy, w tym jeden położony na gruntach dominialnych w centrum wsi. Ten historyczny układ Pomianowa Górnego, ale bez jednego cieków wodnego i stawu zachował się do dziś.

Sławęcín:

Sławęcín położony jest na południe od Kamieńca, u podnóża Gór Złotych i przy lokalnych drogach. Łączą one położone blisko siebie cztery wsie: Śrem, Topolę, Sławęcín oraz Sosnową. Około połowy XVIII wieku Sławęcín był średniej wielkości ulicówką ze zwartym siedliskiem oraz miał taki zasięg jak obecnie. Jeszcze dokładniej plan wsi przedstawiono na mapie topograficznej z 1824 roku. Siedlisko nadal było zwarte i wypełnione zabudową, z której swoją wielkością wyróżniał się folwark Sołecki. Już wówczas istniała obecna droga łącząca Sławęcín z Sosnową. Ten układ wsi zachował się do dziś. Dzięki zachowanym mapom katastralnym wiadomo jak przedstawiała się w przeszłości własność na terenie wsi. Z mapy z lat 1855 – 1856 wynika, że ziemię w Sławęcínie posiadali sołtys, karczmarz oraz kmiecie. I tak cały areał na północ od siedliska dzielił się na część sołecką oraz należą do karczmarza, a grunty sąsiadujące z siedliskiem od południa oraz inne użytki należały głównie do kmieci. Tylko niewielka część ziemi blisko środkowej części Sławęcína należała do zagrodników i użytkowana była przez chałupników. Podziały te zostały w znacznym stopniu zmienione w wyniku reformy rolnej, przeprowadzonej po 1945 roku. Można tylko sądzić, że nie podzielono dóbr sołeckich przekazanych Państwowym Gospodarstwom Rolnym.

Sosnowa:

Sosnowa znajduje się na południe od Kamieńca, przy drodze z Kamieńca do Złotego Stoku. Położona jest na terenie pomiędzy Pradolina Nysy i Przedgórzem Paczkowskim. Około połowy XVIII wieku miała taki zasięg jak obecnie i była średniej wielkości ulicówką z kościołem, folwarkiem sołeckim i zwartym siedliskiem. Przez wieś i dalej przez Płonicę prowadziła jedna odnoga drogi z Kamieńca do Złotego Stoku. Druga odnoga tej drogi przebiegająca na wschód od wsi stanowi odcinek obecnej szosy do Złotego Stoku. Około 1824 roku podobnie jak w Starczowie i Doboszowicach główna wiejska droga miała we wsi przebieg nieregularny, łącząc się z fragmentami nawsia, rozwidlając się i łącząc z licznymi drogami dojazdowymi do gospodarstw. Ponadto na zachód od Sosnowej, na jej gruntach i na południowy – zachód od Rogowa znajdował się zespół trzech dużych stawów zasilanych przez Mąkolnicę. Zostały one osuszone przed 1870 rokiem. W 4 ćwierci XIX wieku zachowały się historyczny układ przestrzenny wsi, rozkład okazalszej zabudowy oraz stare podziały gruntów, których ponad połowa należała do sołtysa i sześciu najbogatszych kmieci. Przez Sosnową przebiegał dwustronnie obsadzony odcinek szosy z Kamieńca do Złotego Stoku. Obecnie nadal jest czytelny historyczny, ruralistyczny układ wsi z tym, że siedlisko zostało ograniczone do działek budowlanych. Zanikł też w znacznym stopniu układ rozłógów.

Starczów:

Starczów położony jest na północny – wschód od Kamieńca i na wschód od Goleniowa Śląskiego, obecnie części Kamieńca. Znajduje się na terenie pofałdowanym, zamykającym od północnego – wschodu dolinę Nysy. Około połowy XVIII wieku Starczów był duża i długą ulicówką o zasięgu takim jak obecnie, wypełnioną zagęszczoną zabudową. W centrum wsi znajdował się klasztorny folwark, a na południowym krańcu wsi był kościół. Ponadto przy północno – wschodnim krańcu Starczowa, na cieku wodnym poza jego siedliskiem znajdował się młyn, tworzący z paroma domostwami przysiółek *Neue Hauser*. Pierwsza, dokładniejsza mapa wsi z 1824 roku potwierdza ogólne zdjęcie kartograficzne wsi z połowy XVIII wieku i wnosi wiele szczegółów. Wynika z niego, że około 1824 roku główna wiejska ulica nie była regularna i miejscami wielokrotnie rozszerzała się, a niektóre fragmenty nawsia były zabudowane. Oś układu tworzyła droga z Niedźwiednika do Goleniowa, przecięta prostopadłe przez trakt z Niedźwiedzia do Stolca. Siedlisko wsi było zwarte i jednolite. Około 1824 roku nie istniał już młyn

nad ciekim wodnym na północny – zachód od wsi. Działyły natomiast dwa wiatraki usytuowane w północnej części wsi na łagodnych wzniesieniach. W 3 ćwierci XIX wieku przeprowadzono przez Starczów obecną drogę z Ziębic przez Kamieniec do Złotego Stoku, co też doprowadziło do uregulowania przebiegu głównej wiejskiej drogi. Ten historyczny układ wsi pozostał bez większych zmian w końcu XIX wieku, z tym jednak, że siedlisko uległo miejscami redukcji. Nadal jednak czytelne były odcinki jego granicznych dróg. Zachował się też gęsty układ polnych dróg, relikw dawnego podziału na łany. Następnie w latach 1873 – 1874 poprowadzono koło Starczowa linię kolejową z Wrocławia do Kłodzka, ale dopiero na początku XX wieku, na północny – wschód od Starczowa zbudowano przystanek kolejowy i obok niewielką kolonię, między innymi z domem dla pracowników kolejowych. Obecnie czytelne są w ogólnych zarysach historyczny układ wsi oraz część granicznych dróg siedliska oraz dróg polnych (rozłogi).

Suszka:

Suszka znajduje się w Pradolinie Nysy, na zachód od jej koryta oraz na podmokłym, zalewowym terenie tej rzeki. Miejscowość usytuowana jest pomiędzy Przylękiem oraz Kamieńcem oraz leży na przeciw obszarowi, na którym znajdowały się niegdyś Pilce. W przeszłości Suszka była z nimi połączona przez most na Nysie. W połowie XVIII wieku odcinek Nysy znajdujący się na południe od Suszki był jeszcze bardziej od niej oddalony i przebiegał tuż przy Pilcach. Przy Pilcach znajdował się most na Nysie, którego budowę przedsięwzięto już w XIV wieku. Był to ważny most umożliwiający komunikację w południowej części obwodu ząbkowickiego przedzielonego korytem Nysy. Po 1824 roku odcinek koryta Nysy pomiędzy Pilcami i Suszką wyprostowano i przesunięto na północny – zachód ku Suszce. Zbudowano także nową przeprawę przez rzekę. Około 1750 roku Suszka była mała, ale miała już zasięg taki jak obecnie. Była małą ulicówką. Oś układu stanowiła krótka, ślepo zakończona i placowo rozszerzona droga, przy której południowym krańcu rozwidlały się trakty do Barda, Braszowic i Kamieńca. Placowo rozszerzona droga w ramach siedliska wsi stanowiła nawsie, przy którym z trzech stron koncentrowała się okazalsza zabudowa (kmiece zagrody). Około 1824 roku ten historyczny układ pozostał bez większych zmian z tym, że zasiedlono nawsie. Przez Suszkę przebiegał trakt z Ząbkowic do Barda. Przy nim też, na południe od wsi i przy drodze na most na Nysie zbudowano duży zespół mieszkalno – gospodarczy. Z mapy katastralnej z około połowy XIX wieku znane są rozkład gruntów oraz lokalizacja dziedzicznego sołectwa. Historyczny układ wsi nie uległ żadnym przekształceniom w 2 połowie XIX wieku i zachował się do dziś.

Śrem:

Śrem jest małą wsią położoną na południe od Kamieńca Ząbkowickiego i niewielkiego grzbietu (*Schromberg*) na skraju doliny Nysy. Znajduje się przy lokalnej drodze z Kamieńca do Sławęcina. Około połowy XVIII wieku Śrem był małą ulicówką ze zwartym siedliskiem. Podobnie prezentował się w 1 połowie XIX stulecia. Wówczas też prawie cały areal gruntów należał do sołtysa oraz dwóch kmieci. W związku z tym na terenie siedliska znajdowały się trzy zagrody (w czworobok) o wielkości folwarku. Inne zagrody we wsi były znacznie mniejsze, na planie podkowy, a pozostałą zabudowę wsi tworzyły pojedyncze budynki mieszkalno – gospodarcze. W 1 połowie XIX wieku planowano rozbudowę wsi w kierunku północno – wschodnim i przy gruntowej drodze ze Sławęcina ku korytu Nysy wydzielono szereg niewielkich działek. Nie zostały one jednak nigdy zasiedlone, w związku z czym w 2 połowie XIX wieku zachował się bez większych zmian historyczny układ wsi z tym, że wymieniona została zabudowa. W tym stanie dawny ruralistyczny układ wsi przetrwał do dziś.

Topola:

Topola położona jest na południowy – wschód od Kamieńca, w dolinie Nysy, przy lokalnej drodze z Kamieńca do Błotnicy. Około połowy XVIII wieku Topola była dużą ulicówką o takim zasięgu jak obecnie oraz o zwartym siedlisku wypełnionym zabudową. Środkiem wsi biegło koryto ciek w wodnego ujęte z dwóch stron równoległymi drogami, przy których wznosiła się zabudowa wsi. Po obu stronach siedliska rozciągały się grunty gminy wiejskiej podzielone na różnej szerokości, równoległe działki (rozłogi) wydzielane drogami dojazdowymi. Z mapy katastralnej z 1835 roku wynika, że działki te miały powierzchnie od części łana do kilku łanów. Najwięcej gruntów posiadali: sołtys, karczmarz oraz niektórzy z około 15 kmieci. Swoje dobra miała też parafia. Około 1835 roku wszystkie te największe majątki nie były już wyłącznie średniowiecznymi nadziałami, gdyż niejednokrotnie powiększane były przez zakupy. W wyniku tego grunty należące do sołtysa, karczmarza, parafii i bogatszych kmieci porzucane były na obszarze całej gminy wiejskiej. W 2 połowie XIX wieku zachował się bez zmian historyczny, ruralistyczny układ wsi z tym, że siedlisko zostało zawężone, ale zachowała się od południowego – zachodu jego stara granica (droga gruntowa). Zmodernizowano też i częściowo wymieniono zabudowę wsi kształtując więcej zagród w czworobok, ciasno wypełniających siedlisko. W ten sposób przy głównej ulicy wiejskiej utworzyły się dość zwarte ciągi zabudowy. Tak prezentujący się historyczny układ wsi przetrwał do dziś. Obecny układ dróg w okolicach Topoli powstawał w 2 połowie XIX wieku. Powstała wówczas nowa, obecna droga do Błotnicy oraz połączenie Topoli, poprzez Nysę, z drogą z Kamieńca do Nysy. Na początku XX wieku zbudowano łukowy most na tej drodze zwany mostem Księcia Friedricha Wilhelma (*Prinz Friedrich Wilhelm Brücke*).

TABELA 35: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozwój osadnictwa.

Miejscowość	Data pierwszej wzmianki	Historyczne nazwy miejscowości
1	2	3
Byczeń	1250	Bycen (1250, 1293, 1322, 1340, 1342, 1344, 1349). Bicen (1288, 1306), Byczinen (1316), Beczin (1335), Bixin (1339), Beyczano (1342), Byzen, Beyczano (1342), Byczen (1344, 1349), Byczano (1346, 1360), Byczan, Biczano (1353), Byczan (1359, 1364, 1376, 1393, 1400, 1418), villa Biczano (1361), Biczano (1361), Beyczan (1422, 1478), Bitzano (1426), Byczano (1427), Beutzen (1666), Beitzen (1845), Baitzen (1666, 1743, 1743, 1765, 1785, 1845 – 1945).
Chałupki	1295	in Novi Castri (1295, 1316), Nova Domo (1336), Neuhauss (1756), Neuhaus (1638, 1651, 1666, 1743, 1773, 1784 – 1945).
Doboszowice	1291	Hertwigswalde (1291), Hertwikswalde, Hertwicwal (1293), Erthigiswald (1300), Herzogswalde (1330), Herwigsdorf (1344), Hertwigswaldau (1651/1652, 1750), Hettwigswaldt, Hertzwigswald (1666/1667), Hertwigswald (1736), Hertzogswalde (1776), Hertwigswalde (1291, 1427, 1465, 1784 – 1945).
Kamieniec Ząbkowicki	1096	Kamenech (1210), in Camenz (1228, 1233), Kamenez lub Camenez (1260, 1262), Camencz (1293, 1322, 1344), von Camenz (1281), Kemenitz (1300), Kamens (1304), Kamencz (1322, 1344), Camentz (1333, 1765), zu Camencz (1339), Kamenicz (1346), Chamencz (1397), Camentcz (1502), in monasterio Camensi (1579), Camencium (1666/1667), Camenz (1293, 1741, 1796, 1802), Kamenz (1283, 1306, 1332, 1337, 1830 – 1845).

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3
Goleniów Śląski	1293	Galnov (1293), Galnove (1294), Gallenow (1322), Galenow (1323), Gallenowe (1326), Galnawe (1350), Galnov (1353, 1360), Galnav (1361), Galenau (1666), Gallnau (1750), Gallenau (1323, 1743 – 1945).
Istebka	1198	Ystebcha (1198 – 1201), Istebca (1210, 1216, 1260), Grunav (1290), Ystebka (1316), Grunow (1327), Grunau (1345), Grunaw (1399), Grwnaw (1430), Grunau (1645, 1750 – 1945).
Łopienica	1198	Lopenica (1198 – 1201), Lopennica (1210), Lopeniza (1260), Lopenicha (1262), Lopenitz (1267), Lopenyza (1316), Lupenicz (1326, 1339), Lobenitz, Lobenicz (1338), Lupnicz (1348), Luppenicz (1392), obir Lawpenicz (1422), Laupenicz (1426), Laubnitz (1743 – 1945).
Mrokocin	1293	Mrococin (1293), Mrococino (1300), Moccrokinstein? (1307), Brokotensten (1295), Prokotinstein, Prokotinsteyn (1359), Prokensteyn (1361), Brokensteyne (1418), Brucksteinenses (1666/1667), Bruckstein (1750, 1784), Brucksteyn (1796 – 1802), Brucksteine (1830 – 1945).
Ożary	1260	villa Helmirici (1260), Heinrici villa (1283, 1335), Heymrichsdorf (1316), villa Emerici (1335), Heymrichsdorf (1310, 1316), Heymerichsdorph (1340, 1348), Heymericivilla (1341), Heynrichsdorf (1344), Heymerychsdorph (1351), Heynrichsdorff (1351), Heymrichsdorf (1369), Heymerichsdorf (1422), Heymarsdorff (1443, 1460, 1478), Heymarschdorff (1448), Hennersdorf (1679, 1697), Hemmersdorf (1260, 1743, 1785 – 1945).
Pomianów Górny	1261	Ponnansdorf que Dambowecz (1261), Pomiansdorf (1353, 1360), Pomeansdorf (1359), Pomsdorf (1361, 1549), Pomsdorff (1540, 1543), Pomsdorf (1549), Niederpomsdorff (1638), inferioris Pomsdorff (1666), Nieder Pommsdorf (1784 – 1945), Oberpomsdorff, Oberpomsdorf (1666, 1756), Ober Bomsdorf, Ober Bomsdorff, Ober Pomsdorf, Ober Pomsdorf (1750), Ober Pomsdorf (1784, 1845 – 1945).
Sławęcín	1210	Sluisuouo? (1200), Sluseiovo? (1210), Slavatindorf (1302, 1307), Slabatendorf (1317), Slawatindorf (1330, 1359, 1360), Slabotendorf, villa Slabotonis (1336), Slabothendorph (1325), Slabotindorph (1349), Slabotindorf (1359, 1422), Slobotendorf, Slawatyndorf (1360), Slobottendorf (1424), Slobtendorff (1478), Schlottendorf (1765 – 1945).
Sosnowa	1210	villa Sosnova (1251), Sosnova (1260, 1262, 1316), Sosno (1287, 1292, 1296), Sosnava (1302), villa Wolvrami (1307), Wolverami villa (1317), Volmeramsdorf (1330), Wolveramvilla (1344), Wolferamsdorf (1339), Wolveramsdorff (1351), Wolframsdorf (1353), Wolframsdorff (1348, 1418), Wolferamsdorff (1422), Wolframsdorf (1478), Wollmsdorf (1785), Wolmsdorf (1666, 1765 – 1945).
Starczów	1291	Altmanni villa (1291), Altmansdorf (1293), Altmansdorf (1300), Altmansdorff (1322, 1359), Altmanni villa (1300, 1340, 1360), Lacmannsdorf (1319), Altmansdorf (1327), villa Altmansdorf (1346, 1350, 1359), Altmansdorff (1361), Altaltmansdorff (1666/1667), Alt Altmansdorf (1750), Alt Altmanssdorf (1765), Alzendorf, Adelmanssdorf (1785), Alt Altmansdorf (1785 – 1945).
Suszká	1316	Harta (1316), Hartha (1322, 1374, 1824), villa Harthe (1363), Harta (1369, 1461), ville in Hart (1392), villule Harth (1399), dorff Hartha (1403), Harte (1765, 1785), Dürr – Harte (1785), Dürr – Harta (1929).

1	2	3
Śrem	1293	Sram (1293, 1302, 1317), Sramb (1293), Szram (1317), Scram (1331), Schram (1344), Schrham, Schram (1339, 1345), villa Schram (1349), Scrhram (1360), Schrome (1393), Schrame (1424), Schröm (połowa XVIII wieku), Schromm (1750), Schrom (1353, 1359, 1360, 1402, 1422, 1427, 1478, 1765 – 1945).
Topola	1293	Rychnowe (1293, 1294), Rychnov (1331, 1340), Rychnow, Richenov, Rychno (1344), Reichenow (1353), Richenov (1302, 1359, 1360), Rychnow (1317, 1361, 1364), Reichenav (1393), Rychnow (1418), Reychnaw (1422), Reichau (połowa XVIII wieku), Reichenau (1319, 1666, 1750, 1765 – 1945).

Źródło: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

2. 3. Zabytki.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki jest terenem o dużym nasyceniu cennymi obiektami zabytkowymi z różnych epok i formacji stylowych, reprezentujących na ogół wysoki poziom artystyczny. Są to: kościoły, plebanie, zespoły pałacowo – parkowe, zespoły dworskie, folwarki, budynki mieszkalne i gospodarcze, założenia cmentarne. Zachowały one elementy pierwotnych układów urbanistycznych. W okresie powojennym stopień zachowania historycznie ukształtowanych układów zabudowy poszczególnych miejscowości nie uległ zasadniczym zmianom. Wszystkie miejscowości na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzują się do dnia dzisiejszego cennymi historycznymi układami ruralistycznymi. Zachowane zabytki architektury legitymują się stosunkowo nowymi metrykami. Żadna z budowli nie sięga wstecz poza wiek XVIII. Świadczy to niewątpliwie, że wcześniej istniała przede wszystkim zabudowa drewniana. Do najcenniejszych zabytkowych zespołów budowlanych należą przede wszystkim obiekty zlokalizowane na terenie Kamieńca Ząbkowickiego. Są to między innymi:

- kościół klasztorny, obecnie kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP;
- pałac opacki;
- budowle należące do zespołu klasztorne (pocysterskiego);
- zespół pałacowo (zamkowo) – parkowy;
- kościół poewangelicki;
- zespół książęcej willi (dom Albrechshaus) – obecnie Urząd Gminy;

Natomiast do szczególnie cennych zabytków nieruchomych w pozostałych miejscowościach należą między innymi:

- zespoły młynów we wsiach Byczeń, Chałupki i Mrokocin;
- reliktury zamku i parkowe urządzenie terenu we wsi Chałupki;
- kościoły wraz z cmentarzami i innymi zabudowaniami we wsiach: Byczeń, Doboszowice, Ożary, Pomianów Górny, Sosnowa, Starczów i Topola;
- mosty drogowe we wsi Doboszowice.

Generalnie obiekty zabytkowe występują we wszystkich miejscowościach. Największym ich nasyceniem charakteryzuje się miejscowość Kamieniec Ząbkowicki gdzie znajdują się 232 obiekty zabytkowe. Znaczne nasycenie obiektów zabytkowych występuje także na terenie wsi: Doboszowice (97), Ożary (75), Starczów (68), Topola (67) i Byczeń (53). Natomiast najmniejszym nasyceniem obiektów zabytkowych charakteryzują się wsie: Sosnowa (39), Chałupki (32), Pomianów Górny (30), Sławęcín (30), Śrem (25), Mrokocin (14) i Suszka (13). Wśród obiektów zabytkowych najliczniejszą grupę stanowią budynki mieszkalne. Licznie reprezentowane są także obiekty przemysłowe i gospodarcze (magazyny, spichlerze, stodoły, obory, chlewy, młyn). Rzadziej występują obiekty sakralne (kościół, kaplice, kapliczki, plebanie) oraz obiekty użyteczności publicznej (szkoły,

przedszkola, świetlice, remizy strażackie i budynki administracyjne), a także obiekty techniczne i inne (mosty, stacje transformatorowe, ogrodzenia, bramy, itp.). Obecnie na terenie gminy 43 obiekty figurują w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Ogółem gminna ewidencja zabytków obejmuje 775 obiektów.

TABELA 36: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozmieszczenie obiektów zabytkowych (nieruchome).

Miejscowość	Liczba zabytków	W tym wpisane do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego
Byczeń	53	9
Chałupki	32	3
Doboszowice	97	2
Kamieniec Ząbkowicki	232	24
Mrokocin	14	1
Ożary	75	1
Pomianów Górny	30	1
Sławęcin	30	–
Sosnowa	39	1
Starczów	68	–
Suszka	13	–
Śrem	25	–
Topola	67	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2011.

Obiekty, zespoły i założenia wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 roku, nr 1568, poz. 162). Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Należy dążyć do pełnej rewitalizacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

TABELA 37: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr	Nr rejestru	Data rejestru
1	2	3	4	5	6
Byczeń	kościół fil. p.w. św. Marcina			A/1733/718	01.09.1960
Byczeń	plebania, obecnie mieszkalno – usługowy		18	A/3585/1833	08.10.1966
Byczeń	zespół budynków młyna wodnego:		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	budynek mieszkalno – administracyjny		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	młyn		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	siłownia w zespole młyna		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	tartak w zespole młyna		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	obora w zespole młyna		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Byczeń	stodoła w zespole młyna		88	A/3586/1378/Wł	12.10.1992
Chałupki	relikty zamku			A/4040/968/Wł	27.12.1983
Chałupki	założenie ogrodowe			A/4040/968/Wł	27.12.1983
Chałupki	młyn z częścią mieszkalną i turbiną wodną na Młynówce, obecnie magazyn		7	A/4041/1310/Wł	25.06.1990

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4	5	6
Doboszowice	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja			A/1727/683	14.04.1960
Doboszowice	cmentarz przy kościele św. Mikołaja			A/1728/1491/Wł	18.03.1996
Kamieniec Ząbkowicki	kościół klasztorny cystersów, obecnie parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP			136, 321	02.01.1950, 02.08.1956
Kamieniec Ząbkowicki	dom opata w zespole klasztoru cysterskiego, obecnie Archiwum Państwowe	pl. Kościelny	4	321	02.08.1956
Kamieniec Ząbkowicki	zespół budowlany klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny		1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek bramy, piekarnia, browar, obecnie biura i mieszkania	pl. Kościelny	1	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	kancelaria gospodarcza, obecnie dom mieszkalny	pl. Kościelny	5	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna	pl. Kościelny	2	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna	pl. Kościelny	3	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	spichlerz (folwark)	pl. Kościelny		919/Wł	31.12.1982
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna (folwark)	pl. Kościelny	8	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy I z częścią mieszkalną (folwark)	pl. Kościelny	9	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy II z częścią mieszkalną (folwark)	pl. Kościelny	9	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy III z częścią mieszkalną (folwark)	pl. Kościelny	9	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I z częścią mieszkalną (folwark)	pl. Kościelny	12	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II (folwark)	pl. Kościelny	12	1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I (folwark)			1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II (folwark)			1583/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	kościół ewangelicki, obecnie sala widowiskowo – wystawiennicza	Zamkowa	6	1842	08.10.1966
Kamieniec Ząbkowicki	zespół pałacowo – parkowy	Zamkowa		299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	zamek	Zamkowa		299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna zamkowa – wozownia	Zamkowa		299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna zamkowa – stajnia	Zamkowa		299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	budynek pompowni i kotłowni w zespole zamku	Zamkowa	5	1373/Wł	01.07.1992
Kamieniec Ząbkowicki	park z ogrodem tarasowym			299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	Książęcy dom Albrechshaus, willa, obecnie Urząd Gminy	Ząbkowicka	26	58/A/01	22.10.2001
Mrokocin	zespół młyna z wyposażeniem		12a	1301/Wł	05.03.1990
Ożary	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny			1852	08.10.1966
Pomianów Górny	kościół fil. p.w. św. Barbary			1855	11.10.1966
Sosnowa	kościół fil. p.w. św. Maternusa			954/Wł	21.09.1983
Topola	kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja			1871	11.10.1966

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2011.

TABELA 38: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz zabytków ruchomych ujętych w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego.

Miejscowość	Obiekt	Lokalizacja / Adres	Nr	Nr rejestru	Data rejestru
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba – Bóg Ojciec	Plac Kościelny		746/Wł	07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba – św. Florian	Plac Kościelny		747/Wł	07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba – św. Jan Nepomucen	Plac Kościelny		747/Wł	07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba – fontanna	Plac Kościelny		748/Wł	07.05.1991
Mrokocin	Rzeźba – św. Jan Nepomucen	w ogrodzie domu (młyna)	12	1313/B/05	28.12.2005
Starczów	Rzeźba – Trójca Święta	w ogrodzie plebani	117	1315/B/05	28.12.2005
Śrem	Rzeźba – kolumna Maryjna	na placu przed kościołem		1312/B/05	28.12.2005

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2011.

Ochroną konserwatorską w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego objęte zostały także zespoły i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Są to zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Dla obiektów objętych ochroną konserwatorską obowiązują ustalenia ujęte w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dla prac remontowych i modernizacyjnych, związanych z rozbudową i przebudową obiektów oraz dla prac rozbiórkowych prowadzonych przy zabytkach uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uzyskać uzgodnienie wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wykaz zabytków architektury i budownictwa obejmuje różne obiekty nieruchome powstałe przed 1945 rokiem, w których późniejsza działalność nie zatarła cech świadczących o ich historycznym rodowodzie. Stanowią one charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory artystyczno – architektoniczne. Należy nadmienić, że Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Gminny Program Opieki nad Zabytkami*.

2. 4. Stanowiska archeologiczne.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki jest dobrze rozpoznany pod względem archeologicznym. Stanowiska archeologiczne stanowią wielorodny materiał zabytkowy z różnych przedziałów czasowych. Stanowią one ważny element zachowania dziedzictwa kulturowego. Zewidencjonowane obiekty, według *Studium Środowiska Kulturowego Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, można generalnie podzielić na dwa typy:

- płaskie – głównie pozostałości osad, cmentarzyska i znaleziska luźne;
- posiadające własną formę krajobrazową – grodziska.

Do najstarszych śladów obecności ludzi na tym terenie należą znaleziska z okresu mezolitu i neolitu czyli z tak zwanej młodszej epoki kamienia (5000/4500 – 1800 p.n.e.). Liczniej występują relikty osadnictwa kultury łużyckiej (około 1300 – 400 p.n.e.), z okresu wpływów rzymskich, z okresu wczesnego średniowiecza (od VI do początku XIII wieku) oraz z okresu późnego średniowiecza (XIII – XV wiek).

Największymi rejonami koncentracji relikwów archeologicznych są miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki (36 stanowisk), Doboszowice (28) i Suszka (17). Ponadto 10 stanowisk występuje we wsi Ożary, po 8 we wsiach: Chałupki i Śrem, po 6 we wsiach: Byczeń i Starczów, 4 w Sosnowej, po 1 we wsiach: Mrokocin, Pilce i Sławęcín. W miejscowościach: Pomianów Górny i Topola nie udokumentowano stanowisk archeologicznych. Ogółem gminny zasób wartości kulturowych podlegających ochronie uzupełnia 126 stanowisk archeologicznych, z czego 5 figuruje w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Nie należy jednak wykluczać możliwości, że dane dotyczące zabytkowej zawartości stanowisk archeologicznych oraz ich zasięgu, ulegną zmianie po przeprowadzeniu badań weryfikacyjnych. Potwierdzone w terenie oraz wpisane do rejestru zabytków stanowiska archeologiczne należy otoczyć szczególną opieką i bezwzględnie zakazać prowadzenia jakichkolwiek działań mogących naruszyć stan zabytku.

TABELA 39: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozmieszczenie stanowisk archeologicznych.

Miejscowość	Liczba stanowisk archeologicznych	W tym wpisane do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego
1	2	3
Byczeń	6	1
Chałupki	8	1
Doboszowice	28	–
Kamieniec Ząbkowicki	36	1

1	2	3
Mrokocin	1	–
Ożary	10	–
Pilce	1	–
Pomianów Górny	–	–
Sławęcín	1	–
Sosnowa	4	–
Starczów	6	–
Suszka	17	2
Śrem	8	–
Topola	–	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2011.

TABELA 40: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr obszaru	Nr rejestru	Data rejestru	Nr działki
Byczeń	4	92 – 27	202 / Arch / 26	29.04.1966	213, 211/17
Chałupki	1	93 – 28	175 / Arch / 21	06.12.1965	130, 131/7, 175, 293
Kamieniec Ząbkowicki	15	92 – 27	786 / Arch / 75	25.03.1975	41
Suszka	13	92 – 26	782 / Arch / 75	05.02.1975	36, 37, 52, 53
Suszka	14	92 – 26	783 / Arch / 75	05.02.1975	155, 156/1, 157/1, 157/2

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2011

Nawarstwienia kulturowe, obiekty archeologiczne i związane z nimi wytwory ruchome, będące integralną częścią substancji zabytkowej gminy Kamieniec Ząbkowicki, stanowią ślad osadnictwa i przekształceń środowiska kulturowego (ulic, działek, instalacji i komunikacji, konstrukcji domów, budynków użyteczności publicznej, itp.), a także są odzwierciedleniem poziomu i jakości życia mieszkańców lokalnych społeczności wiejskich.

2. 5. Strefy konserwatorskie.

O wartościach kulturowych gminy decyduje nie tylko historia poszczególnych miejscowości o słowiańskim rodowodzie, zakodowanym w nazewnictwie, ale także zachowane zabytki, do których należą również historycznie ukształtowane układy ruralistyczne poszczególnych wsi, stanowiska archeologiczne oraz zieleń komponowana (parki i cmentarze). Walory kulturowe chronione są także prawem miejscowym, to jest poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Opracowane w 2003 roku przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu *Studium Środowiska Kulturowego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* wyróżniło potrzebę ustanowienia następujących stref ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A” (ściślej ochrony konserwatorskiej):

W strefie „A” ściślej ochrony konserwatorskiej, stanowiącej obszar uznany za szczególnie ważny pod względem przekazu historycznego i kulturowego, zakłada się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Konieczne jest zachowanie historycznego układu przestrzennego (rozplanowania elementów komunikacji, linii zabudowy),

kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni. Zachowane elementy (nawierzchnie, ciekі, zbiorniki wodne, zieleń) należy poddać konserwacji. Obiekty o szczególnych wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektu. Jednocześnie należy dążyć do usunięcia elementów zniekształcających i odtworzenia zniszczonych. Nową zabudowę należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali, bryły oraz nawiązaniem do lokalnej tradycji architektonicznej. W strefie tej obowiązuje bezwzględny wymóg konsultowania i uzgadniania z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian form własności i podziałów nieruchomości, zmian funkcji oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów położonych w tej strefie. Uzgodnień wymagają ponadto wszelkie zamierzenia inwestycyjne na terenie tej strefy. Wojewódzki Konserwator Zabytków może w granicach strefy „A” nałożyć na inwestorów wykonanie dodatkowych badań lub studialnych opracowań architektonicznych, urbanistycznych, stratygraficznych, dendrologicznych, itp.

Strefę „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- Byczeń – strefę określono dla dwóch enklaw. Większa obejmuje całą wieś oraz mniejsza, zawierająca zespół młyna;
- Chałupki – strefę wyznaczono dla pozostałości Folwarku Dolnego, kościoła, urządzonego parkowo terenu z dawnym grodziskiem – zamkiem oraz dla zespołu młyna;
- Doboszewice – strefę określono dla dwóch enklaw. Pierwsza obejmuje kościół parafialny i przykościelny cmentarz. W drugiej enklawie znajduje się Folwark Pałacowy z pałacem, relikdami ogrodzenia, spichlerzem i dwiema oborami;
- Kamieniec – strefę określono dla trzech enklaw. Pierwsza dotyczy zespołu klasztornego i części miejscowości z ul. Złotostocką. Druga dotyczy zespołu pałacowo – parkowego i kościoła ewangelickiego. Trzecia dotyczy willi przy ul. Ząbkowickiej 26 (obecnie Urząd Gminy);
- Kamieniec (Istebka) – w obrębie strefy znajduje się zespół młyna przy ul. Wąskiej 5;
- Mrokocin – strefa obejmuje zespół młyna, kaplicę mszalną św. Jana Nepomucena oraz cmentarz ewangelicki;
- Ożary – strefę określono dla dwóch enklaw. Pierwsza obejmuje kościół parafialny św. Katarzyny i cmentarz. Druga obejmuje folwark z dawną kurią majątkową;
- Pomianów Górny – strefa obejmuje kościół filialny św. Barbary;
- Sławęcín – strefą objęto kaplicę św. Józefa, folwark sołecki (nr 22 i 25) oraz zespół mieszkalno – gospodarczy, należący w przeszłości do karczmarza (nr 21);
- Sosnowa – strefa obejmuje kościół i zagrodę nr 32;
- Topola – strefą objęto kościół parafialny, stary cmentarz, plebanię i zagrodę plebańską.

Strefa „B” (ochrony konserwatorskiej):

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, na których zachowały się w stosunkowo dobrym stanie elementy dawnego układu przestrzennego stanowiące wartość kulturową w skali lokalnej. W strefie tej należy zachować występujące zasadnicze elementy historycznego układu dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych i kompozycje zieleni. Noworealizowane obiekty należy dostosowywać do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy. Należy nawiązać formą architektoniczną do lokalnej tradycji architektonicznej. Funkcje restaurowanych i modernizowanych obiektów należy dostosować do ich wartości kulturowej. Elementy dysharmonizujące, uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub odpowiednio przebudowane. Wskazane jest zaznaczanie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej. W granicach tej strefy należy konsultować i uzgadniać z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkie inwestycje w zakresie budowy

nowych obiektów, przebudowy, rozbudowy i modernizacji, zmiany funkcji obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków architektury i budownictwa), zmian historycznie ukształtowanych wewnątrz urbanistycznych oraz prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

Strefę „B” ochrony konserwatorskiej wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- Byczeń – obejmuje Mały Byczeń;
- Kamieniec – strefę określono dla trzech enklaw. Pierwsza obejmuje część wsi z okazalszą zabudową (północna część ul. Złotostockiej, zachodnia część ul. Kolejowej i ul. Ząbkowicka). Druga enklawa obejmuje dworzec kolejowy i jego otoczenie (wschodnia część ul. Kolejowej i ul. Ogrodowa). Trzecia enklawa obejmuje cmentarz zakonny w Łopienicy;
- Doboszowice, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola – obejmuje ich siedliska z okazalszą zabudową;
- cmentarz katolicki położony pomiędzy Mrokocinem a Pomianowem Górnym.

Strefa „K” (ochrony krajobrazu):

Strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego wyznaczone zostały dla obszarów naturalnego krajobrazu integralnie związanego z zespołami zabytkowymi, bądź dla obszarów o istotnych walorach krajobrazowych, stanowiących o tożsamości kulturowej i historycznej. W obrębie strefy nie ustala się obowiązku opiniowania czy uzgadniania wszystkich inwestycji ze służbami konserwatorskimi. Służby architektoniczne gminy są natomiast zobowiązane do przestrzegania zasady zachowania obecnych dyspozycji przestrzennych, panoram i osi widokowych.

Strefę „K” ochrony krajobrazu wyznaczono w dwojaki sposób – jako strefę wielkoobszarową oraz jako małe odrębne strefy. Pierwsza z nich obejmuje część Pradoliny Nysy oraz skraj Wysoczyzny Ziębickiej z miejscowościami: Byczeń, południowo – zachodnia część Doboszowic z folwarkiem Goleszów i jego okolicami, Kamieniec, Śrem i Topola. Odrębne strefy „K” określono dla: Chałupek, części Doboszowic przy drodze do Starczowa, Kamieńca (Goleniowa Śląskiego), Mrokocina i Pomianowa Górnego. Miejscowości gminy Kamieniec Ząbkowicki zajmują obszar o dużych walorach krajobrazowych, naturalnych i kulturowych, dlatego też wyznaczona została wielkoobszarowa strefa ochrony krajobrazu. W jej obrębie zaznaczają się liczne panoramy i osie widokowe. Najefektniej prezentuje się panorama Góry Zamkowej z pałacem (zamkiem) i Byczeniem z sylwetą kościoła widoczna z Topoli. Sam Byczeń położony na łagodnym stoku Góry Zamkowej jest najbardziej wyeksponowaną przestrzenią miejscowością gminy, widoczną z różnych miejsc z rejonu Pradoliny Nysy i skraju Wysoczyzny Ziębickiej. Zaznacza się też bardzo wyraziście: Pradolina Nysy łącząca się z Przedgórzem Paczkowskim, obszar wydzielony przez Wysoczyzną Ziębicką, Góry Bardzkie i Góry Złote. Na jego terenie krzyżują się naturalne osie widokowe zorientowane na kościoły, dominanty wysokościowe w obrębie wsi.

Strefa „W” (ściślej ochrony stanowiska archeologicznego):

Strefa „W” obejmuje stanowiska archeologiczne, charakteryzujące się własną formą krajobrazową, wyróżniającą się w rzeźbie terenu (np.: grodziska z otaczającymi fosami, cmentarzyska kurhanowe, pojedyncze kurhany, fortalicje i groble). Obiekt, dla którego wyznaczono strefę wyłączony jest z wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć jego specyficzną formę. Dopuszcza się jedynie prace związane bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją terenu chronionego, prowadzące do przystosowania zachowanych fragmentów zabytkowych do ich ekspozycji, pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kulturowych, itp. Rewaloryzację lub inne prace rekultywacyjne należy prowadzić pod nadzorem służb konserwatorskich, po uzyskaniu ich akceptacji.

Strefę „W” ściśle ochrony stanowiska archeologicznego wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- grodzisko w Byczeniu – wpisane do rejestru zabytków;
- grodzisko w Chałupkach – wpisane do rejestru zabytków.

Strefa „OW” (obserwacji archeologicznej):

Strefę „OW” wyznaczono dla wsi o średniowiecznej metryce, potwierdzonej historycznie, w granicach ich nowożytnego siedliska. Wszelkie inwestycje i prace ziemne realizowane w tej strefie winny zostać uprzednio uzgodnione z Inspekcją Archeologiczną Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Przed przystąpieniem do prac ziemnych należy powiadomić Inspekcję Archeologiczną celem zorganizowania fachowego nadzoru archeologiczno – konserwatorskiego. W przypadku zlokalizowania znaleziska archeologicznego prace budowlane należy przerwać, a teren udostępnić do przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, wykonywanych na koszt Inwestora. O możliwości kontynuacji prac budowlanych lub ich zaniechaniu decydują wyniki przeprowadzonych badań.

Strefę „OW” określono dla wsi:

- Byczeń;
- Chałupki;
- Doboszowice;
- Kamieniec (ulice: Złotostocka i Młyńska);
- Kamieniec (Goleniów Śląski) na terenie siedliska dawnej wsi;
- Kamieniec (Istebka) na terenie siedliska dawnej wsi;
- Kamieniec (Łopienica) na terenie siedliska dawnej wsi;
- Ożary;
- Pilce;
- Pomianów Górny;
- Sławęcín;
- Sosnowa;
- Starczów;
- Suszka;
- Śrem;
- Topola.

Powyższe w znacznym zakresie usankcjonowano w zapisach obecnie obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Tym samym krajobraz kulturowy gminy podlega ochronie w formie ustanowionych stref ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych oraz stref ochrony krajobrazu kulturowego. Plan¹⁵ wyznaczył strefy ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych we wsiach: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcín, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola oraz strefy ochrony krajobrazu kulturowego dla wsi: Byczeń, Chałupki Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcín, Starczów, Śrem i Topola. Strefy ochrony krajobrazu obejmują zespoły zabudowy wsi wraz z otaczającymi ich obszarami ekspozycji krajobrazowej i elementami krajobrazu naturalnego integralnie z nimi związanego. Zgodnie z ustaleniami planu udokumentowane stanowiska archeologiczne oraz obszary obserwacji archeologicznej podlegają ochronie zgodnie z przepisami odrębnymi.

---

¹⁵ Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.

Strefy ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych:

Zgodnie z obecnie obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki w granicach wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego ochronie podlegają:

- obiekty i zespoły budowlane w zakresie:
  - układu zabudowy;
  - gabarytów zabudowy, w tym dachu;
  - cech stylistycznych tradycyjnej zabudowy obejmujące: kompozycje brył i elewacji, proporcje elementów architektonicznych kształtujących bryły i elewacje, formy dachów, formy elementów dekoracyjnych i detalu;
  - rozwiązań materiałowych;
- założenia parkowe, zespoły zieleni komponowanej i skwerów, ogrodowe otoczenie zabudowy, aleje i szpalery;
- elementy zagospodarowania działek i obiekty małej architektury wybudowane przed 1945 rokiem;
- istniejący historyczny układ dróg i ulic.

Ochrona wymienionych elementów zabudowy i zagospodarowania terenu polega na ich zachowaniu oraz na dopuszczeniu ich przebudowy i rozbudowy zgodnie z wymogami przepisów odrębnych i ustaleniami uchwały¹⁶.

Strefy ochrony krajobrazu kulturowego:

Zgodnie z obecnie obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki w granicach wyznaczonych stref ochrony krajobrazu kulturowego ochronie podlegają:

- układy zabudowy poszczególnych wsi;
- gabaryty i forma zabudowy, w tym dachu;
- cechy stylistyczne tradycyjnej zabudowy obejmujących kompozycje bryły i elewacji, proporcje elementów architektonicznych kształtujących bryły i elewacje, elementów dekoracyjnych i detalu;
- rozwiązania materiałowe tradycyjnej zabudowy;
- dominanty architektoniczne obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- elementy krajobrazu naturalnego integralnie związane z zespołami zabytkowymi, w szczególności Góra Zamkowa i dolina Nysy Kłodzkiej;
- panoramy krajobrazowe poszczególnych wsi gminy, w szczególności:
  - Byczeń z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3193D;
  - Chałupki z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3199D;
  - Doboszowice z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - Kamieniec Ząbkowicki z dróg wojewódzkich nr: 382 i 390;
  - Topola z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - Pomianów Górny z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - założenia parkowe, zespoły zieleni i skwerów, ogrodowe otoczenie zabudowy, aleje i szpalery.

Ochrona wymienionych elementów zagospodarowania terenu i zabudowy oraz elementów krajobrazu naturalnego i panoram krajobrazowych polega na ich zachowaniu i restauracji, na dopuszczeniu ich zrównoważonej przebudowy i rozbudowy terenów zainwestowanych zgodnie z ustaleniami uchwały¹⁷.

---

¹⁶ Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.

¹⁷ Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.

3. Struktura funkcjonalno – przestrzenna.

3. 1. Struktura użytkowania gruntów.

TABELA 41: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytkowanie gruntów w 2011 roku (w ha).

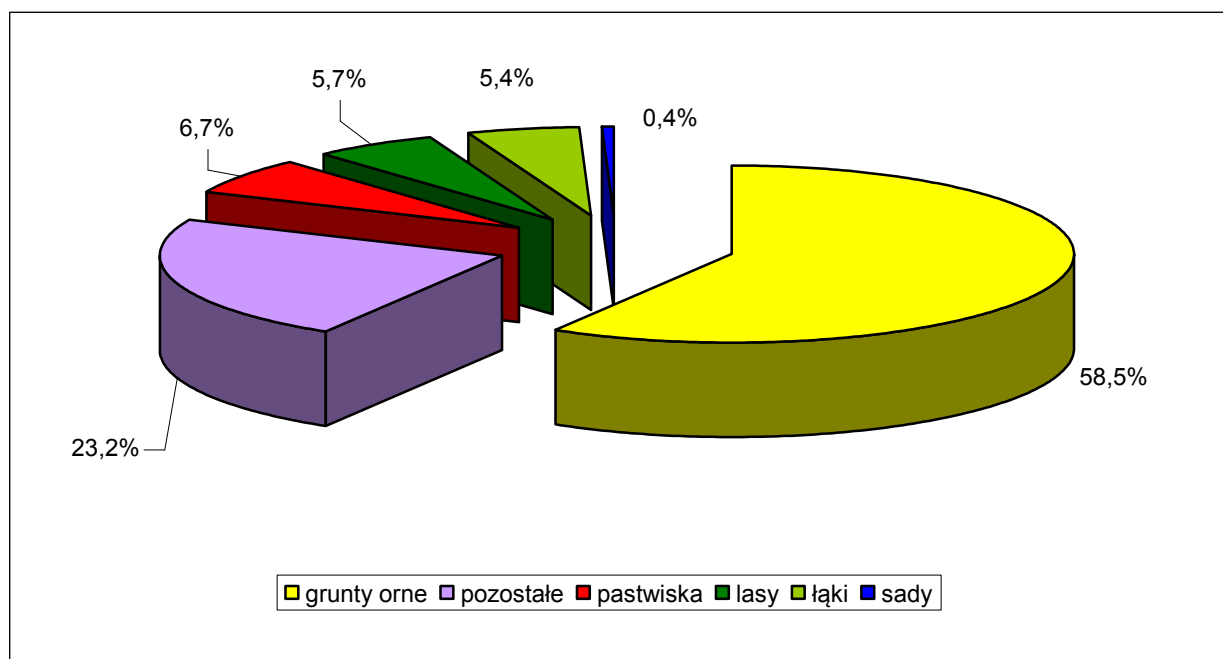
Razem	Użytki rolne				Lasy i grunty leśne ¹⁸	Pozostałe grunty i nieużytki
	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
9669	5655	41	525	651	551	2246

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Obecnie użytki rolne stanowią 71,07 % ogólnej powierzchni gminy, lasy i grunty leśne 5,70 %, a pozostałe grunty i nieużytki 23,23 %. Natomiast w struktura użytków rolnych kształtuje się w następujący sposób:

- grunty orne – 82,29 %;
- sady – 0,60 %;
- łąki – 7,64 %;
- pastwiska – 9,47 %.

RYCINA 10: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2011 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

¹⁸ Z pominięciem gruntów zadrzewionych i zakrzewionych.

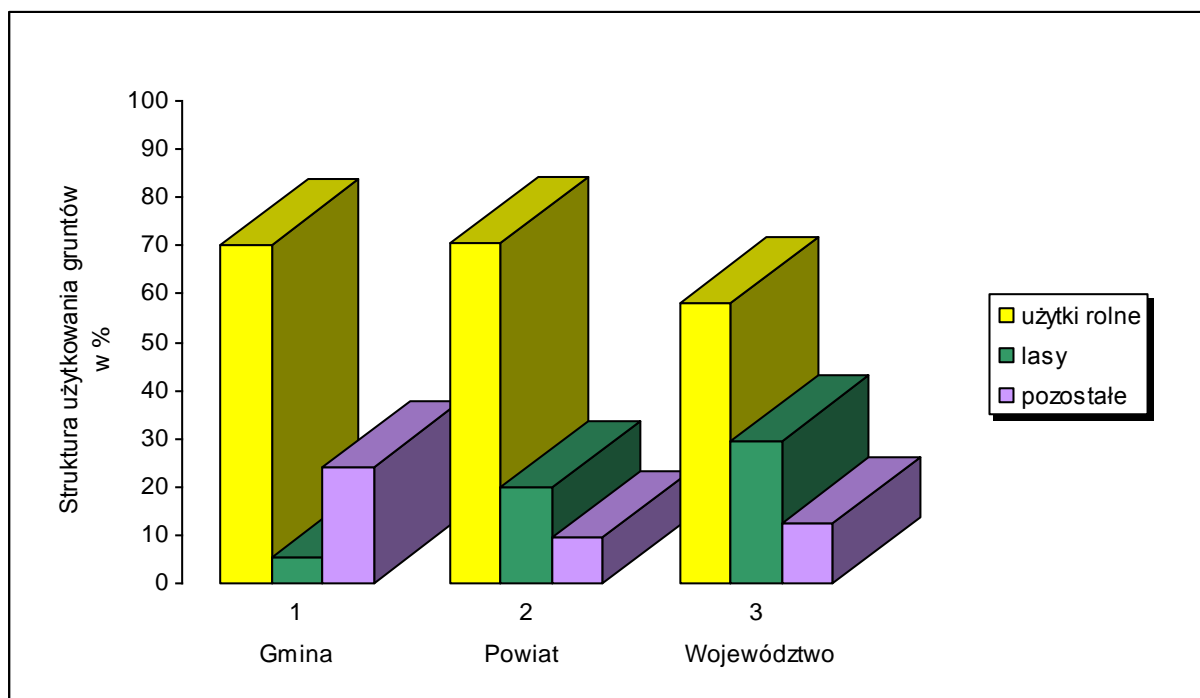

TABELA 42: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2005 roku (w %).

Jednostka administracyjna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty i nieużytki
	Razem	w tym					
		grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	70,20	87,85	0,47	4,59	7,09	5,54	24,26
Powiat Ząbkowicki	70,59	86,76	0,51	5,96	6,77	19,90	9,51
Województwo Dolnośląskie	58,15	77,55	0,62	12,47	9,36	29,59	12,26

Źródło: GUS 2006.

RYCINA 11: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2005 roku w (%).

Źródło: GUS 2006.

Z powyższej ryciny i tabeli wynika, że struktura użytkowania gruntów w gminie Kamieniec Ząbkowicki dość znacznie różni się od uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i całe województwo dolnośląskie. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki udział lasów i gruntów leśnych jest zdecydowanie najniższy w stosunku do powiatu i województwa (blisko 4–krotnie niższy niż w powiecie i blisko 6–krotnie niższy niż w województwie). Udział użytków rolnych jest niemal tożsamy ze wskaźnikiem charakteryzującym powiat oraz wyższy o około 12 % od wskaźnika przyporządkowanego dla województwa. Natomiast udział kategorii określonej jako „pozostałe grunty i nieużytki”, w skład których wchodzi między innymi: obszary zabudowy mieszkaniowej, tereny przemysłowe, place, ulice, tereny kolejowe, skwery, parki, tereny wodne, rowy, nieużytki itp., jest 2–krotnie wyższy niż w województwie oraz blisko 2,5–krotnie wyższy niż w powiecie. Wpływ na wysokość tego ostatniego wskaźnika w gminie mają przede wszystkim grunty pod wodami oraz tereny komunikacyjne, zwłaszcza kolejowe.

TABELA 43: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów według obrębów w ha w 2011 roku.

Miejscowość (obręb)	Powierzchnia ewidencyjna (ha)	Struktura użytkowania gruntów w ha			
		Grunty orne	Użytki zielone	Grunty leśne	Pozostałe
Byczeń	439,0685	272,4934	52,1103	1,9895	112,4753
Chałupki	677,6183	297,3486	42,4767	152,9046	184,8884
Doboszowice	1521,8991	1045,3046	280,4455	71,7617	124,3873
Kamieniec Ząbkowicki I	1033,3696	470,4106	89,5412	124,3862	349,0316
Kamieniec Ząbkowicki II	265,9875	131,1981	30,8648	2,1457	101,7789
Mrokocin	289,6743	92,1081	74,3881	23,6066	99,5715
Ożary	1224,9616	796,5183	160,1627	118,0382	150,2424
Pilce	376,6760	91,9572	30,7718	–	253,9470
Pomianów Górny	364,8375	117,9224	26,5961	9,1306	211,1884
Sławęcín	481,1551	355,5558	88,2670	8,8000	28,5323
Sosnowa	471,6226	337,592	79,1822	2,1355	52,7129
Starczów	1227,9803	1068,3128	61,5483	10,1900	87,9292
Suszka	218,0015	160,3479	12,4103	9,1603	36,0830
Śrem	257,4103	175,1141	51,4791	1,4590	29,3581
Topola	745,3516	242,3369	78,0450	0,6100	424,3597

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

TABELA 44: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów według obrębów w % w 2011 roku.

Miejscowość (obręb)	Struktura użytkowania gruntów w %			
	Grunty orne	Użytki zielone	Grunty leśne	Pozostałe tereny
Byczeń	62,06	11,87	0,45	25,62
Chałupki	43,88	6,27	22,57	27,29
Doboszowice	68,68	18,43	4,72	8,17
Kamieniec Ząbkowicki I	45,52	8,66	12,04	33,78
Kamieniec Ząbkowicki II	49,32	11,60	0,81	38,26
Mrokocin	31,80	25,68	8,15	34,37
Ożary	65,02	13,07	9,64	12,27
Pilce	24,41	8,17	–	67,42
Pomianów Górny	32,32	7,29	2,50	57,89
Sławęcín	73,90	18,34	1,83	5,93
Sosnowa	71,58	16,79	0,45	11,18
Starczów	87,00	5,01	0,83	7,16
Suszka	73,55	5,69	4,20	16,55
Śrem	68,03	20,00	0,57	11,41
Topola	32,51	10,47	0,08	56,93

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Z powyższego zestawienia wynika, że największy odsetek użytków rolnych (grunty orne i użytki zielone) w stosunku do ogólnej powierzchni danego obrębu występuje na terenie obrębów: Sławęcín (92,24 %), Starczów (92,01 %), Sosnowa (88,37 %), Śrem (88,03 %) i Doboszowice (87,11 %). Największy odsetek terenów leśnych

występuje na terenie obrębów: Chałupki (22,57 %) i Kamieniec Ząbkowicki I (12,04 %), zaś największej terenów określonych jako „pozostałe” na terenie obrębów: Pilce (67,42 %), Pomianów Górny (57,89 %) i Topola (56,93 %).

3. 2. Struktura własnościowa gruntów.

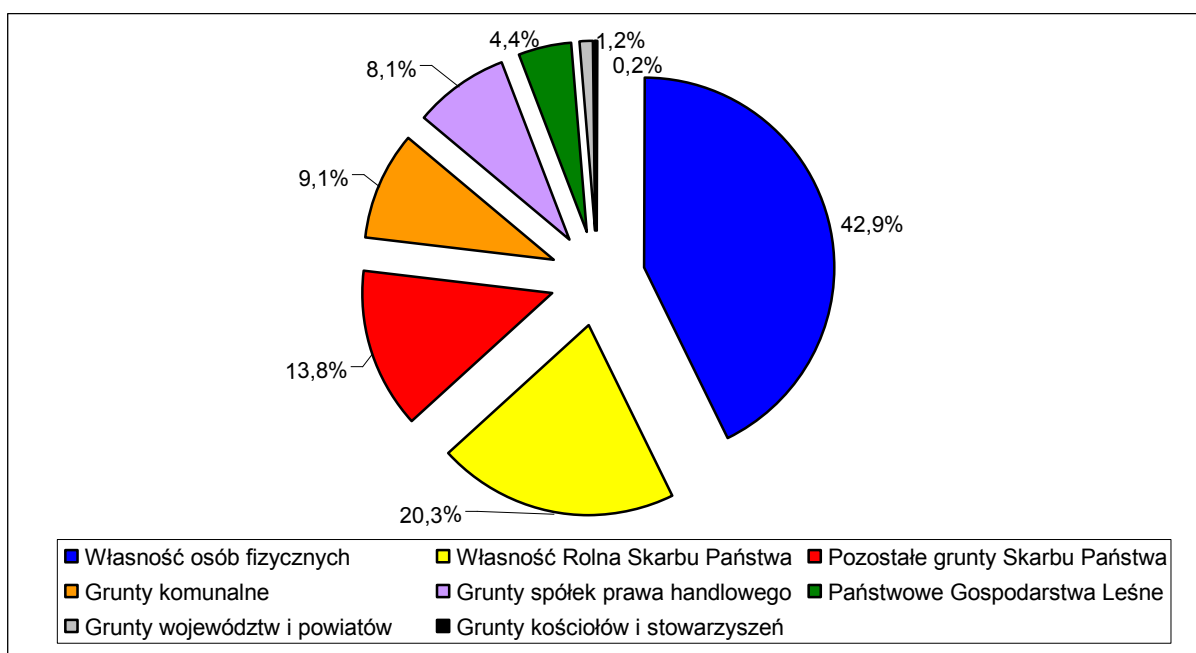
TABELA 45: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – własność gruntów w 2011 roku.

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Struktura w %
Grunty Skarbu Państwa ogółem	3692	38,47
<i>Zasoby Własności Rolnej Skarbu Państwa</i>	1949	52,79
<i>Państwowe Gospodarstwa Leśne</i>	418	11,32
<i>Pozostałe Skarbu Państwa</i>	1325	35,89
Grunty Województw i Powiatów	118	1,23
Grunty komunalne	877	9,14
Grunty spółek prawa handlowego i spółdzielni	776	8,09
Grunty osób fizycznych	4118	42,91
Grunty kościołów, związków wyznaniowych i stowarzyszeń	15	0,16

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Blisko 40 % gruntów jest własnością Skarbu Państwa, z czego największą (blisko 53 % ogółu gruntów Skarbu Państwa) stanowią tereny wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa. W rękach prywatnych (spółki prawa handlowego, spółdzielnie, osoby fizyczne, kościoły, związki wyznaniowe, stowarzyszenia) pozostaje ponad połowa gruntów (51,16 %). Grunty komunalne stanowią tylko nieznaczną ilość (9,14 % ogółu gruntów w gminie Kamieniec Ząbkowicki).

RYCINA 12: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura własności gruntów w 2011 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

3. 3. Struktura funkcjonalna.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki jest obecnie samorządową jednostką wiejską z wiodącą rolą sektora produkcyjnego i rolnego. Uzupełniającą rolę pełni sektor usługowy. Szansę na przyszły rozwój ma przede wszystkim sektor produkcyjny, a także: rolniczy (przede wszystkim w oparciu o hodowlę i uprawy) i usługowy (w tym związany z turystyką i rekreacją). W wyniku analiz przeprowadzonych na podstawie zebranych materiałów inwentaryzacyjnych oraz na podstawie występujących powiązań komunikacyjnych i funkcjonalnych, można przyjąć następujący system obsługi ludności gminy:

Ośrodek gminny głównego poziomu obsługi o zasięgu lokalnym, obsługujący w zakresie usług ponadpodstawowych teren całej gminy – miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. Pełni ona funkcję administracyjną, stanowi ośrodek koncentracji mieszkalnictwa i usług dla ludności oraz obsługi rolnictwa. Dodatkowo posiada dość rozwinięte funkcje przemysłowe i potencjał do dalszego ich rozwoju. Tym samym Kamieniec Ząbkowicki pełni funkcję lokalnego centrum rozwoju, które jest istotnym czynnikiem wzrostu i kumuluje usługi oraz inne działalności gospodarcze w skali umożliwiającej społeczny i ekonomiczny rozwój sąsiadujących z nim miejscowości. Funkcjami rozwojowymi Kamieńca Ząbkowickiego są przede wszystkim funkcje produkcyjne, mieszkalnictwa oraz usługi rynkowe i nierynkowe.

Ośrodki pośredniego poziomu obsługi z poszerzonym programem usługowym, współpracujące z ośrodkiem gminnym – wsie: Starczów, Doboszowice, Ożary, Byczeń, Topola i Chałupki. Są to ośrodki stanowiące etap pośredni w kompleksowym systemie obsługi ludności, szczególnie w zakresie usług oświaty (Doboszowice), kultury oraz handlu i pozostałych usług o odpowiednio dużej liczbie ludności w rejonie obsługi. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa, mieszkalnictwa, działalności produkcyjnych (w tym górnictwa), a także usług rynkowych.

Pozostałe ośrodki (wsie elementarne), o funkcjach typowo rolniczych, obsługujące ludność w podstawowym zakresie usług (niektóre nawet ich pozbawione). Zaliczono do nich sołectwa: Mrokocin, Pomianów Górny, Sławęcín, Sosnowa, Suszka i Śrem. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa i mieszkalnictwa, górnictwa (Pomianów Górny), a także usług rynkowych w postaci turystyki i rekreacji.

TABELA 46: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura funkcjonalna według miejscowości.

Miejscowość	Funkcje podstawowe ¹⁹	Funkcje uzupełniające (perspektywiczne)
1	2	3
Byczeń	rolnictwo i górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Chałupki	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Doboszowice	rolnictwo i usługi, górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Kamieniec Ząbkowicki	usługi, działalności produkcyjne i rolnictwo	działalności produkcyjne
Mrokocin	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Ożary	rolnictwo i leśnictwo, usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość, turystyka i rekreacja
Pomianów Górny	rolnictwo i górnictwo	bez zmian
Sławęcín	rolnictwo	turystyka i rekreacja

¹⁹ Z pominięciem funkcji mieszkaniowej obecnej w każdej miejscowości.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3
Sosnowa	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Starczów	rolnictwo i usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Suszka	rolnictwo	bez zmian
Śrem	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Topola	rolnictwo i usługi, górnictwo	turystyka i rekreacja

Źródło: Opracowanie własne, 2011.

4. Sfera społeczna.

4. 1. Demografia.

4.1.1. Podstawowe dane o ludności.

Podstawowymi miernikami charakteryzującymi zbiorowość ludzką jest jej liczebność i rozmieszczenie. Gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki 31 grudnia 2010 roku liczyła 8684 mieszkańców. Zamieszkiwało ją 4193 mężczyzn oraz 4491 kobiet. Współczynnik feminizacji, to jest stosunek liczby kobiet na 100 mężczyzn wynosi w gminie 107 i jest równy średniej dla powiatu ząbkowickiego – 107 jak oraz niższy od wartości charakteryzującej województwo dolnośląskie – 109. Na 1 km² powierzchni gminy przypada 90 mieszkańców. Gęstość zaludnienia jest więc nieznacznie wyższa od średniej dla powiatu i niższa o około 60 % od średniej dla województwa (odpowiednio: 99 i 144 osoby/km²). Współczynnik występujący w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest wyższy od przeciętnej dla gmin wiejskich.

TABELA 47: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – współczynnik feminizacji i gęstość zaludnienia w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynnik feminizacji	107,11	107,03	108,76
Gęstość zaludnienia	89,53	85,01	144,27

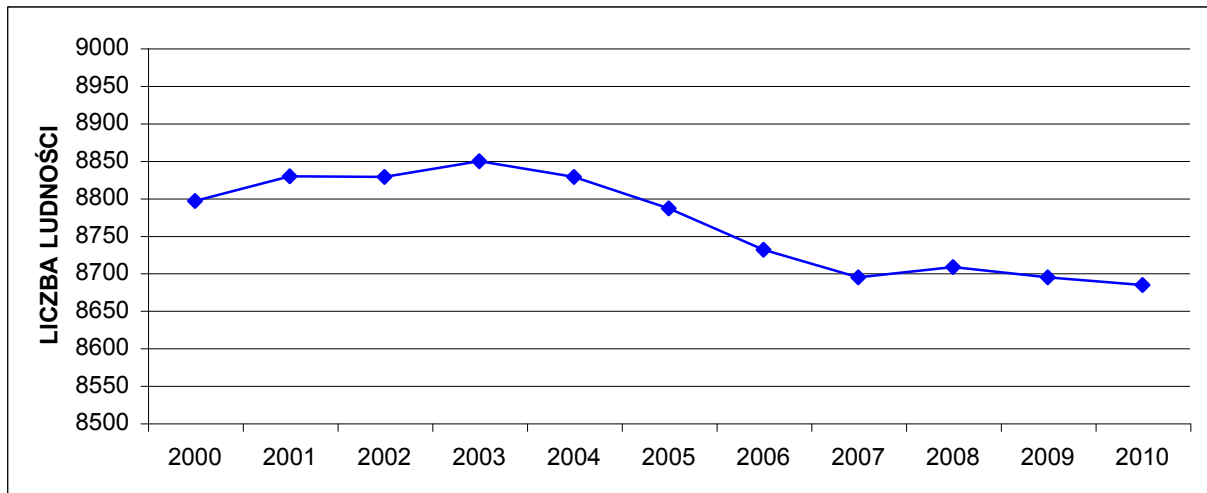
Źródło: GUS 2011.

TABELA 48: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaludnienie w latach 1995 – 2010.

Rok	Liczba ludności		
	Ogółem	w tym:	
		kobiety	mężczyźni
1995	9076	4571	4505
1996	9101	4576	4525
1997	9075	4574	4501
1998	9124	4604	4520
1999	8806	4519	4287
2000	8796	4529	4267
2001	8829	4529	4300
2002	8828	4526	4302
2003	8849	4531	4318
2004	8828	4542	4286
2005	8786	4527	4259
2006	8731	4496	4235
2007	8694	4484	4210
2008	8708	4482	4226
2009	8694	4495	4199
2010	8684	4491	4193

Źródło: GUS 2011.

RYCINA 13: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaludnienie w latach 2000 – 2010.

Źródło: GUS 2011.

W przeciągu analizowanej dekady liczba ludności stale zmniejszała się. W roku 2010 gminę Kamieniec Ząbkowicki zamieszkiwało 112 osób mniej niż 10 lat wcześniej, co oznacza spadek o 1,3 %.

TABELA 49: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozkład zaludnienia według miejscowości w 2011 roku.

Miejscowość	Liczba mieszkańców
Byczeń	413
Chałupki	233
Doboszowice	661
Kamieniec Ząbkowicki I	3492
Kamieniec Ząbkowicki II	1400
Mrokocin	164
Ożary	591
Pomianów Górny	156
Sławęcín	193
Sosnowa	211
Starczów	733
Suszka	74
Śrem	105
Topola	259

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Najludniejszą miejscowością w gminie jest Kamieniec Ząbkowicki, który obecnie zamieszkuje łącznie 4892 mieszkańców. Należy nadmienić, iż Kamieniec Ząbkowicki pomimo, że jest jednostką wiejską posiada obecnie większą liczbę mieszkańców od 24 (!) poszczególnych dolnośląskich miast (Bardo, Duszniki Zdrój, Leśna, Lubomierz, Mieroszów, Międzybórz, Międzylesie, Mirsk, Niemcza, Nowogrodzic, Olszyna, Prochowice, Prusice, Radków, Siechnice, Świeradów Zdrój, Świerzawa, Wąsosz, Węgliniec, Wiązów, Wleń, Wojcieszków, Zawidów i Złoty Stok). Poza Kamieńcem Ząbkowickim najludniejsze wsie w gminie to: Starczów (733 mieszkańców), Doboszowice (661 mieszkańców) i Ożary (591 mieszkańców). W przedziale od 200 do 500 mieszkańców

zawierają się miejscowości: Byczeń (413), Topola (259), Chałupki (233) i Sosnowa (211). Populacją pomiędzy 100 a 200 mieszkańców charakteryzują się wsie: Sławęcín (193), Mrokocin (194), Pomianów Górny (156) i Śrem (105). Jediną miejscowością posiadającą zaludnienie poniżej 100 mieszkańców jest wieś Suszka (74).

4.1.2. Struktura wieku mieszkańców.

Na liczbę ludności decydujący wpływ mają dwa czynniki: ruch naturalny oraz wędrowny ludności. Te z kolei zdeterminowane są przez strukturę ludności według wieku i płci. Struktura ludności według wieku określa proces starzenia się ludności, definiowany najogólniej jako zmiany stanu i struktury według wieku ludności, polegające na wzroście w ogólnej liczbie udziału osób starszych. Za granicę starości przyjmuje się umownie wiek 60 lat. Obecnie ludność województwa dolnośląskiego, podobnie jak całej Polski starzeje się. Jednak nadal na terenach wiejskich udział dzieci i młodzieży jest większy od przeciętnej co powoduje, że pod względem struktury wieku mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki możemy określić jeszcze jako jednostkę młodą.

TABELA 50: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku w 2010 roku.

Grupa wieku	Liczba ludności
0 – 4	399
5 – 9	357
10 – 14	438
15 – 19	583
20 – 24	700
25 – 29	760
30 – 34	712
35 – 39	588
40 – 49	1029
50 – 59	1493
60 – 69	812
70 i więcej	813

Źródło: GUS 2011.

TABELA 51: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura ludności według wieku w 2010 roku.

Grupa wieku	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
1	2	3	4
0 – 4	4,59	4,58	5,00
5 – 9	4,11	4,25	4,27
10 – 14	5,04	4,92	4,72
15 – 19	6,71	6,47	5,86
20 – 24	8,06	7,47	7,20
25 – 29	8,75	8,65	8,82
30 – 34	8,20	7,46	8,42
35 – 39	6,77	6,90	7,16
40 – 49	11,85	12,31	11,99
50 – 59	17,19	16,54	16,43

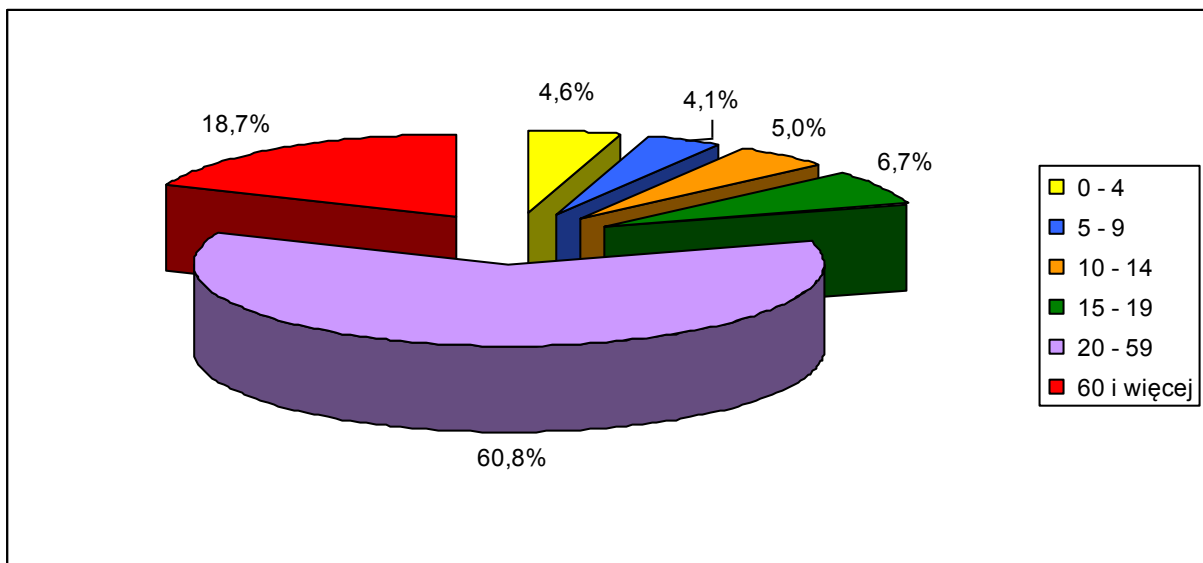
STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4
60 – 69	9,35	10,06	10,00
70 i więcej	9,36	10,39	10,13

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

20,46 % mieszkańców zamieszkałych w gminie, to jest 1777 osób, liczy poniżej 19 roku życia. Natomiast 13,75 % obywateli (1194 osób) nie ukończyło jeszcze 14 roku życia. Struktura mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki według wieku jest bardzo zbliżona do wartości charakteryzujących zarówno populację powiatu ząbkowickiego jak i województwa dolnośląskiego. W stosunku do porównywanych wartości prezentuje się nieco korzystniej w najmłodszych (0 – 19) i w najstarszych (60 i więcej) kategoriach wiekowych.

RYCINA 14: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura ludności według wieku w 2010 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Korzystny rozkład demograficzny ludności potwierdza struktura mieszkańców w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18 – 64 lata, a dla kobiet 18 – 59 lat.

TABELA 52: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego w 2010 roku.

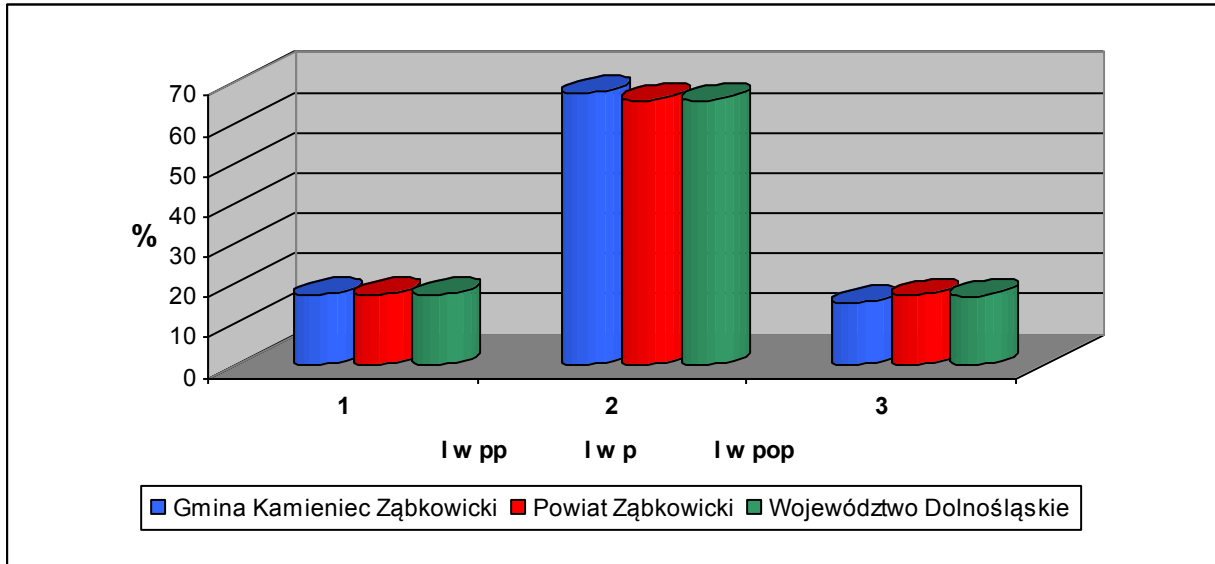
Ludność w wieku	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Przedprodukcyjnym	1501	17,28	17,39	17,35
Produkcyjnym	5845	67,31	65,51	65,60
Poprodukcyjnym	1338	15,41	17,10	17,05

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Obywatele wieku nieprodukcyjnego (przedprodukcyjni i poprodukcyjni) stanowią 32,69 % całej zbiorowości. Od kilku lat rośnie, także w ujęciu relatywnym, zbiorowość mieszkańców zdolnych do pracy. Wpływ na to ma wejście w wiek dorosły osób z wyżu demograficznego, urodzonych w latach 80–tych XX wieku. Jednocześnie zmniejsza

się tak zwane „obciążenie” ludności jej nieprodukcyjną częścią. Struktura wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki nieznacznie odbiega od średnich wartości przyporządkowanych dla powiatu i województwa, ale prezentuje się korzystniej ze względu na liczniejszą populację wieku produkcyjnego i mniej liczną populację wieku poprodukcyjnego.

RYCINA 15: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w 2010 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Współczynnik obciążenia demograficznego, ustalony jako stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym dla gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 48,57 i jest niższy od średniej występującej w powiecie ząbkowickim (52,65) i województwie dolnośląskim (52,44). Dodatkowo jego wartość w gminie Kamieniec Ząbkowicki rozkłada się korzystnie ponieważ wśród obywateli „nieprodukcyjnych” jest jeszcze więcej osób „przedprodukcyjnych” niż „poprodukcyjnych”. Odnotowując jednak zmiany struktury mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnącą liczebność roczników poprodukcyjnych, w ciągu najbliższych kilkunastu lat można przewidywać wzrost „obciążenia” demograficznego poprzez populację osób „poprodukcyjnych”.

4.1.3. Ruch naturalny i wędrowny ludności.

Na przyrost naturalny ludności składają się zmiany w jej liczbie powodowane przez urodzenia i zgony. Charakteryzujące go wartości określają nie tylko strukturę populacji według płci i wieku, ale także liczbę zawartych małżeństw, osób w wieku rozrodczym oraz zgonów. Wartości charakteryzujące ruch naturalny gminy Kamieniec Ząbkowicki w 2010 roku rozkładają na zbliżonym poziomie w stosunku do średniej dla powiatu ząbkowickiego i mniej korzystnie od województwa dolnośląskiego. Wpływ na to ma przede wszystkim niższy wskaźnik urodzeń oraz wyższy wskaźnik zgonów. Jednak z drugiej strony należy wziąć pod uwagę fakt stosunkowo niskiej populacji gminy Kamieniec Ząbkowicki powodującej, że nawet jednostkowe przypadki mogą wpłynąć na końcowy obraz poszczególnych wskaźników statystycznych. Przeciętna stopa przyrostu naturalnego w gminach wiejskich bywa często dodatnia i do tego wyższa niż w miastach. Ta tendencja nie utrzymuje się jednak w gminie Kamieniec Ząbkowicki. Współczynnik przyrostu naturalnego w 2010 roku wyniósł tutaj $-2,65\text{‰}$ i był zbliżony do średniej dla powiatu ząbkowickiego ($-2,86\text{‰}$) oraz znacznie niższy od średniej dla całego województwa dolnośląskiego ($-0,06\text{‰}$).

TABELA 53: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrownkowy ludności w 2010 roku.

Ruch naturalny i wędrownkowy ludności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wartości bezwzględne
Małżeństwa	49
Urodzenia żywe	85
Zgony	108
Przyrost naturalny	-23
Saldo migracji	13
Przyrost rzeczywisty	-10

Źródło: GUS 2011.

Współczynnik małżeństw, to jest liczba zawartych małżeństw na 1000 ludności ogółem, w 2010 roku w gminie Kamieniec Ząbkowicki wyniósł 5,64 i był niższy od wartości dla powiatu (5,76) oraz województwa (5,70). Współczynnik rodności, określający liczbę urodzeń żywych badanego okresu na 1000 ludności ogółem, wyniósł w 2010 roku w gminie 9,78 i był wyższy od średniej dla powiatu (8,92) oraz niższy od średniej dla województwa (10,27). Natomiast umieralność społeczeństwa, mierzona współczynnikiem zgonów (liczba zgonów na 1000 ludności), wyniosła w gminie 12,42 i była wyższa od wartości charakteryzującej powiat ząbkowicki (11,78) oraz województwo dolnośląskie (10,33).

TABELA 54: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe współczynniki (na 1000 ludności) określające ruch naturalny i wędrownkowy ludności w 2010 roku.

Współczynnik	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Małżeństwa	5,64	5,76	5,70
Urodzenia żywe	9,78	8,92	10,27
Zgony	12,42	11,78	10,33
Przyrost naturalny	-2,65	-2,86	-0,06
Saldo migracji	1,50	-2,97	0,48
Przyrost rzeczywisty	-1,15	-5,83	0,42

Źródło: GUS 2011.

Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem wpływającym bezpośrednio na liczbę ludności oraz jej rozmieszczenie. Obecna tendencja przemieszczania się, szczególnie młodych mieszkańców, z mniejszych do większych ośrodków osiedleńczych, a także zagranicę powoduje, że saldo migracji wewnętrznej i zagranicznej wielu gmin wiejskich jest ujemne. Jednakże w przypadku jednostek wiejskich zlokalizowanych blisko miast odpływ mieszkańców jest niższy i dodatkowo równoważony przez napływ osadników, wybierających podmiejskie wsie jako miejsce zamieszkania. Takie zjawisko od kilkunastu lat zachodzi na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki i w 2010 roku jej saldo migracji było dodatnie i wyniosło +13 osób.

TABELA 55: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrowniczy ludności w 2010 roku.

Jednostka	Napływ				Odływ				Saldo migracji
	Razem	w tym			Razem	w tym			
		z miast	ze wsi	z zagranicy		do miast	na wieś	za granicę	
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	105	57	36	12	92	64	23	5	13

Źródło: GUS 2011.

Saldo migracji liczone na 1000 ludności wyniosło w 2010 roku 1,50 i było znacznie wyższe od średniej dla powiatu ząbkowickiego (-2,97) oraz województwa dolnośląskiego (0,48). Przyrost rzeczywisty dla gminy Kamieniec Ząbkowicki, liczony jako suma wartości przyrostu naturalnego oraz salda migracji, był ujemny i wyniósł w 2010 roku w liczbach bezwzględnych -10 (-1,15 ‰). Tym samym dodatnie saldo migracji nie zrównoważyło ujemnego przyrostu naturalnego. Należy nadmienić, że przytoczone powyżej oficjalne dane statystycznie nie oddają realnej wartości określającej obecny ruch migracyjny. Dotyczą one ruchu wędrowniczego na pobyt stały i nie obejmują czasowych migracji na tle zarobkowym, zwłaszcza związanych z wyjazdem za granicę.

Powyższe dane sugerują, że w najbliższych latach należy spodziewać się dalszego spadku liczby mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki, zwłaszcza z przyczyn naturalnych (wyższy wskaźnik urodzeń od wskaźnika zgonów = ujemny przyrost naturalny). Szansą na zatrzymanie tej niekorzystnej tendencji jest między innymi wszechstronna promocja walorów gminy w celu przyciągnięcia jeszcze większej niż obecnie liczby osadników, najlepiej w wieku rozrodczym.

4. 2. Rynek pracy.

4.2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki jest typową gminą wiejską o dość zrównoważonym udziale funkcji miejsca pracy i mieszkaniowej. Rynek pracy opiera się tu głównie na rolnictwie indywidualnym i tym samym większość mieszkańców poszczególnych wsi pracuje we własnych gospodarstwach rolnych, których według Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku było 920. Część mieszkańców znajduje zatrudnienie w kilkudziesięciu większych zakładach pracy, zwłaszcza produkcyjnych i usługowych, które rozwijają się stosownie do realiów gospodarki rynkowej. Są to firmy zajmujące się głównie transportem, wydobywaniem surowców skalnych, budownictwem oraz handlem. Należy podkreślić, że znaczna grupa mieszkańców pracuje poza granicami gminy, przede wszystkim w pobliskich Ząbkowicach Śląskich, a także za granicą. Na koniec 2010 roku Urząd Gminy zarejestrował 585 podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON.

TABELA 56: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – formy własności podmiotów gospodarczych²⁰ będących w rejestrze REGON w 2010 roku.

Formy własności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość jednostek
Zakłady publiczne	19
Spółki handlowe	27
Spółki cywilne	39
Spółdzielnie	8
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	21
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	453
Inne formy własności prywatnej	18

Źródło: GUS 2011.

Własnością publiczną jest 19, natomiast prywatną 566 przedsiębiorstw, to jest 96,75 % ogółu. Spośród firm prywatnych 453 to zakłady należące do osób fizycznych, co stanowi 80,04 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Należy nadmienić, że spośród 27 spółek prawa handlowego 6 posiada kapitał zagraniczny.

TABELA 57: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarczych²¹ według form własności w 2010 roku.

Forma własności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Zakłady publiczne	3,25	5,21	4,52
Spółki handlowe	4,62	4,50	7,48
Spółki cywilne	6,67	6,58	6,99
Spółdzielnie	1,37	0,81	0,41
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	3,59	2,87	2,49
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	77,44	71,28	70,94
Inne formy własności prywatnej	3,08	8,75	7,16

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Zaprezentowane powyżej uwarunkowania charakteryzujące strukturę własności podmiotów gospodarczych w gminie Kamieniec Ząbkowicki nieznacznie różnią się od przeciętnej dla powiatu i województwa. Wśród podmiotów gospodarczych z gminy Kamieniec Ząbkowicki jest stosunkowo najwięcej zakładów należących do osób fizycznych, spółdzielni i fundacji kosztem pozostałych form własności w ogólnej strukturze przedsiębiorstw, w stosunku do porównywanych wartości. Największa różnica w stosunku do powiatu i województwa dotyczy zakładów publicznych. Jest to dość powszechna prawidłowość, bo jednostki te (zarówno państwowe jak i samorządowe) dość licznie występują przede wszystkim na terenie gmin miejsko – wiejskich i miejskich, a więc wchodzi w skład danych przyporządkowanych dla powiatu i województwa. Powyższe oznacza, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zdecydowanie dominuje sektor małych, rodzinnych przedsiębiorstw.

²⁰ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

²¹ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

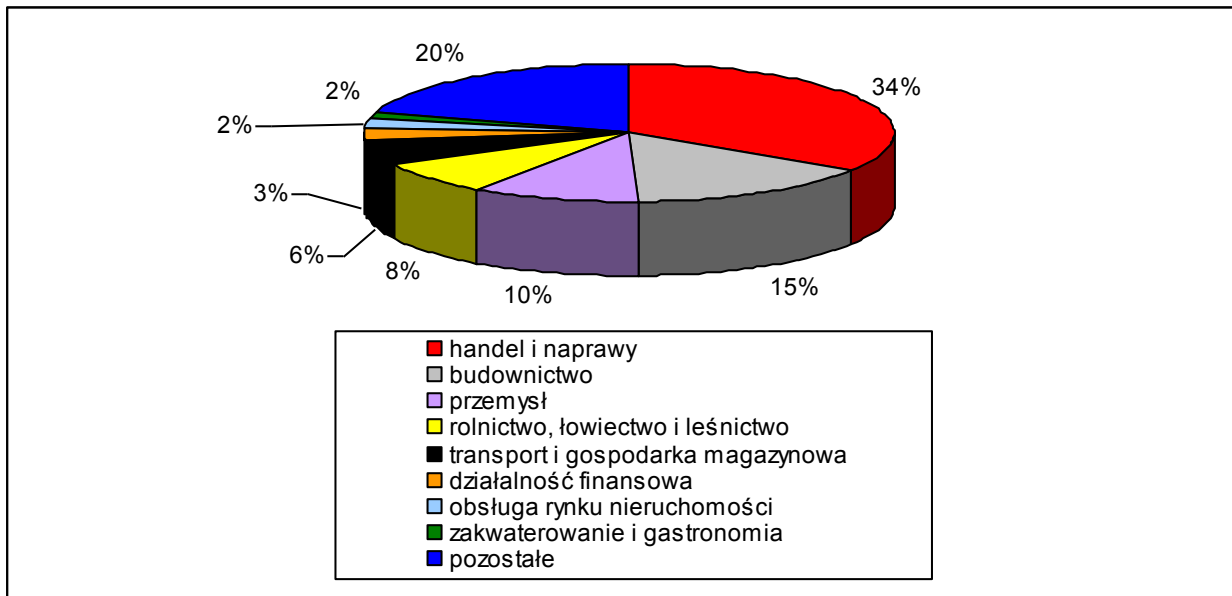
Poniższa tabela przedstawia rozkład podmiotów gospodarczych, będących w rejestrze REGON według wybranych sekcji PKD. Dokonano w niej także dodatkowego pogrupowania, np.: ujmując pod pojęciem przemysł: górnictwo i kopalnictwo, działalności produkcyjne i przetwórstwo przemysłowe. W skład sekcji handel i naprawy wchodzi: handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów przeznaczenia osobistego i użytku domowego.

TABELA 58: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej²² zarejestrowane w REGON według wybranych sekcji w 2010 roku.

Wybrane sekcje według PKD	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość jednostek
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	44
Przemysł i przetwórstwo przemysłowe	59
Budownictwo	90
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	200
Transport i gospodarka magazynowa	35
Zakwaterowanie i gastronomia	10
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	16
Obsługa rynku nieruchomości	14
Pozostałe sekcje	117

Źródło: GUS 2011.

RYCINA 16: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej²³ zarejestrowanych w REGON według wybranych sekcji w 2010 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

²² Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

²³ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

Spośród wymienionych sekcji najwięcej firm (200) prowadzi działalność handlową i naprawczą. 90 podmiotów zajmuje się budownictwem, a 59 działalnością przemysłową (w tym 54 przetwórstwem przemysłowym). Tylko te trzy grupy stanowią łącznie ponad połowę (blisko 60 %) wszystkich zarejestrowanych firm. Znaczną pojedynczą grupę w powyższej statystyce stanowi 117 podmiotów określonych jako „pozostałe sekcje” (między innymi: edukacja, ochrona zdrowia, administracja, opieka społeczna, sport, kultura, pozostałe nie wymienione usługi, itp.), które reprezentują 20 % ogółu przedsiębiorstw w gminie. Uwarunkowania te prezentuje powyższa rycina oraz poniższa tabela.

TABELA 59: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej²⁴ zarejestrowanych w REGON według wybranych sekcji w 2010 roku.

Wybrane sekcje według PKD	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	7,52	4,34	1,99
Przemysł i przetwórstwo przemysłowe	10,09	9,59	8,18
Budownictwo	15,38	12,19	11,89
Handel i naprawa pojazdów	34,19	31,13	26,63
Transport i gospodarka magazynowa	5,98	5,40	6,28
Zakwaterowanie i gastronomia	1,71	2,74	3,02
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2,74	2,98	3,37
Obsługa rynku nieruchomości	2,39	10,19	10,33
Pozostałe sekcje	20,00	21,43	28,31

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Udział sekcji: przemysł, transport i gospodarka magazynowa oraz działalność finansowa i ubezpieczeniowa jest zbliżony do przeciętnych uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie. Kilukrotnie mniejszy odsetek przedsiębiorstw z sekcji obsługa rynku nieruchomości w gminie Kamieniec Ząbkowicki w stosunku do porównywanych jednostek jest zjawiskiem naturalnym bowiem statystyka, zwłaszcza dla województwa, obejmuje również duże gminy miejskie (Wrocław, Wałbrzych, Legnica, itd.), w których takie firmy mają przeważnie swoje siedziby. Podobnie ma się rzecz z pozycją „pozostałe sekcje”, gdzie duże jednostki miejskie są główną siedzibą dla licznych podmiotów publicznych (państwowych i samorządowych). Natomiast znacznie wyższy w stosunku do powiatu i województwa odsetek firm z sekcji rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest zjawiskiem naturalnym ze względu na rolniczy charakter znacznej części gminy. Dość zaskakującym wynikiem dla gminy wiejskiej jest wysoki odsetek w sekcjach: przemysł i budownictwo (przede wszystkim ze względu na wydobywanie i przetwórstwo surowców naturalnych) oraz handel, ale najczęściej są to przede wszystkim małe zakłady rodzinne.

Zjawiskiem dość charakterystycznym dla gmin wiejskich jest niższy odsetek zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do jej liczby ludności w porównaniu z jednostkami miejsko – wiejskimi i miejskimi. Dzieje się tak również w przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki co prezentuje poniższa tabela.

²⁴ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

TABELA 60: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej²⁵ zarejestrowane w REGON na 1000 ludności w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 ludności ogółem	67,37	92,54	115,10
Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	100,09	141,27	175,46
Zakłady osób fizycznych na 1000 ludności ogółem	52,16	65,96	81,66
Zakłady osób fizycznych na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	77,50	100,69	124,48

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

4.2.2. Zatrudnienie.

Według danych z końca 2010 roku liczba pracujących²⁶ w gospodarce narodowej na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki wyniosła 1405 osób. Kobiety stanowiły 29,32 %, a więc 1/3 ogólnej liczby pracujących.

TABELA 61: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący w 2010 roku.

Pracujący	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba pracujących
Ogółem	1405
W tym liczba kobiet	412
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	58
Przemysł i budownictwo	400
Usługi rynkowe	673
Usługi nierynkowe	274

Źródło: GUS 2011.

TABELA 62: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pracujących w 2010 roku.

Pracujący	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Rolnictwo i leśnictwo	4,13	3,19	1,12
Przemysł i budownictwo	28,47	38,62	37,51
Usługi rynkowe	47,90	24,69	26,46
Usługi nierynkowe	19,50	33,50	34,91
Na 1000 ludności ogółem	161,79	151,13	243,43
Na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	240,38	230,70	371,09
Udział kobiet	29,32	48,48	48,83

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

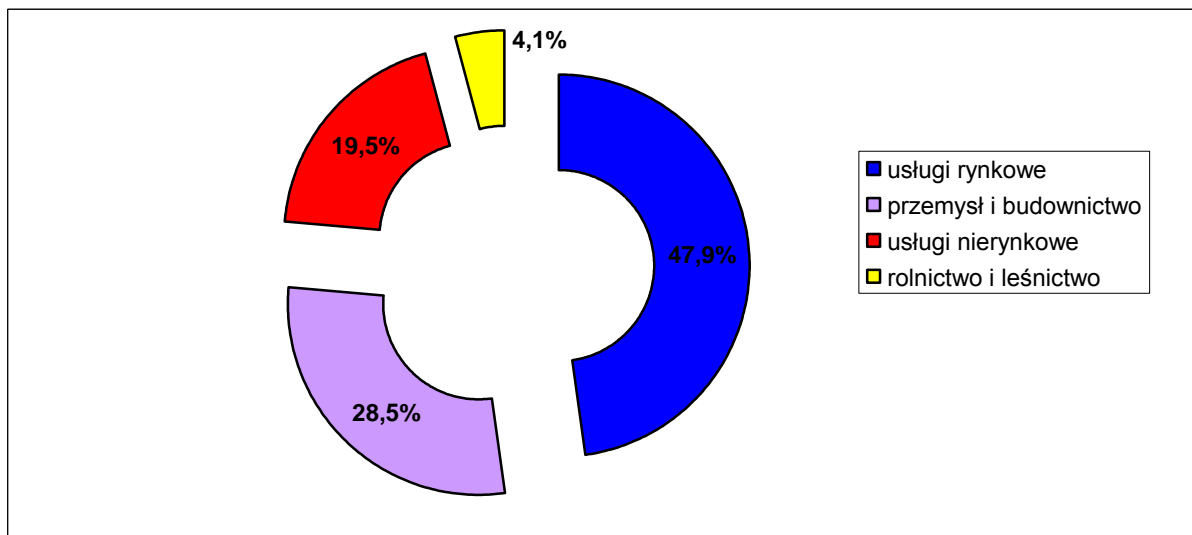
²⁵ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

²⁶ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących; bez zatrudnionych za granicą; według faktycznego miejsca pracy.

Niniejsze statystyki nie odzwierciedlają faktycznej struktury zatrudnienia na terenie gminy, powiatu i województwa. Odnoszą się bowiem do liczby pracujących, zgodnie z przedstawioną powyżej definicją i odzwierciedlają strukturę zatrudnienia w większych podmiotach gospodarczych. Jednakże na podstawie powyższej tabeli obserwujemy naturalną prawidłowość. Stosunkowo wysoki wskaźnik pracujących w przemyśle i budownictwie na terenie gminy wiejskiej Kamieniec Ząbkowicki odnotowujemy ze względu na fakt, że znaczną ilość lokalnych firm zatrudniających powyżej 9 osób stanowią podmioty z sekcji przemysł i budownictwo, a przede wszystkim te związane z wydobywaniem surowców naturalnych. Jeszcze wyższy odsetek dotyczy pracujących w sektorze usług rynkowych. Jego wysoka wartość, wyższa tu od średniej w powiecie i województwie, dotyczy przede wszystkim zatrudnienia związanego z transportem (kolej). Odsetek pracujących w usługach nierynkowych (przede wszystkim sektor publiczny) kształtuje się tu na najniższym poziomie. Niski odsetek pracujących w lokalnym rolnictwie to efekt tego, że są to przede wszystkim gospodarstwa indywidualne. Natomiast niski udział kobiet wśród ogółu pracujących związany jest z faktem, że struktura branżowa największych lokalnych zakładów charakteryzuje się przede wszystkim ofertą pracy dla mężczyzn. Reasumując należy nadmienić, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki struktura pracujących nie rozkłada się równomiernie pomiędzy wskazanymi sektorami.

RYCINA 17: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pracujących w 2010 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

TABELA 63: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej²⁷ zarejestrowane w REGON według liczby pracujących w 2010 roku.

Podmioty o liczbie pracujących	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość podmiotów
9 i mniej	548
10 – 49	35
50 i więcej	2

Źródło: GUS 2011.

²⁷ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

Na koniec 2010 roku w 35 przedsiębiorstwach (5,98 % ogółu) liczba pracujących wyniosła więcej niż 9 osób. Nie jest to jednak wartość znacznie odbiegająca od przeciętnych uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie, co więcej odsetek ten jest wyższy od porównywanych jednostek i jest to pewnego rodzaju osobliwość jak na gminę wiejską. Uwarunkowania te prezentuje poniższa tabela.

TABELA 64: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej²⁸ zarejestrowanych w REGON według liczby pracujących w 2010 roku.

Podmioty o liczbie pracujących	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
9 i mniej	93,68	95,29	95,92
10 – 49	5,98	3,95	3,31
50 i więcej	0,34	0,76	0,77

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

4. 3. Bezrobocie.

4.3.1. Bezrobocie w latach 1992 – 2011.

Jednym z ważniejszych kryteriów oceny warunków bytu mieszkańców jest możliwość uzyskania zatrudnienia. Zjawiskiem, które nieustannie wywiera istotny wpływ na poziom życia ludności jest bezrobocie. 31 grudnia 2011 roku Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich zarejestrował 611 bezrobotnych z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki. Oznacza to, że na 100 osób w wieku produkcyjnym 10,45 % zarejestrowano jako bezrobotne. Współczynnik obliczany w stosunku do 100 osób czynnych zawodowo jest o wiele wyższy i kształtuje się na porównywalnym poziomie w stosunku do innych gmin powiatu ząbkowickiego.

TABELA 65: Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie ząbkowickim i województwie dolnośląskim na koniec grudnia 2011 roku.

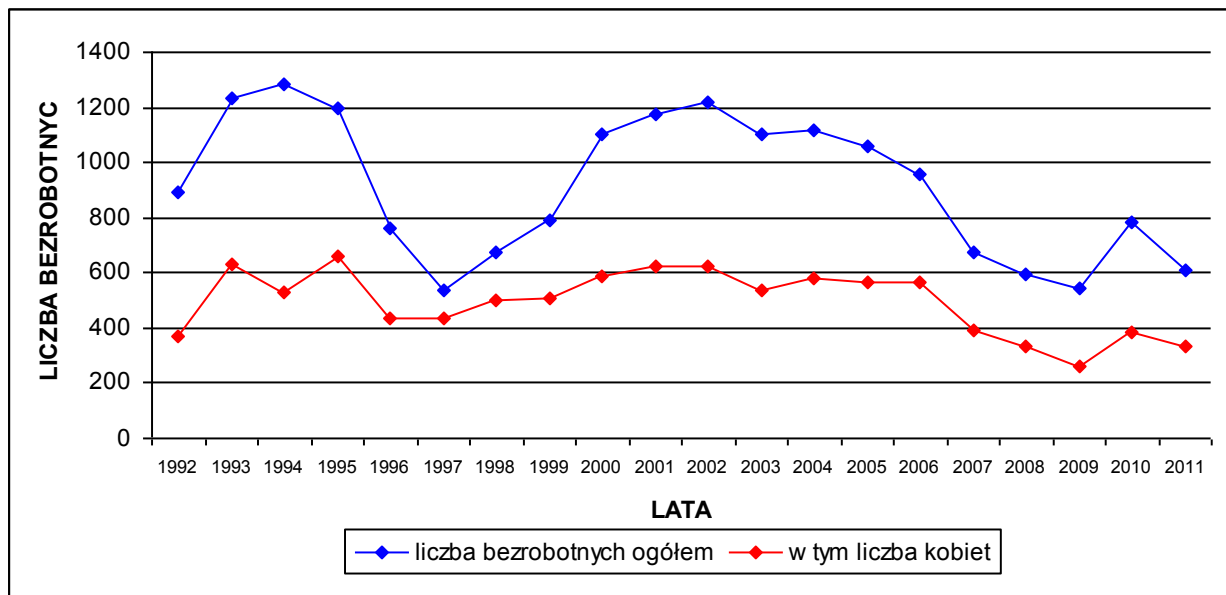
Wyszczególnienie	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Stopa bezrobocia w %	21,7	12,5

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

Na przestrzeni ubiegłych 20 lat (lata 1992 – 2011) największe bezrobocie w Polsce jak i w gminie Kamieniec Ząbkowicki występowało w latach 1992 – 1995 oraz w latach 2000 – 2006. Wyraźnie zarysował się spadek liczby bezrobotnych na 1997 rok w stosunku do lat 1993 – 1995. Spowodowane to było między innymi zmianą klasyfikacji statystycznej bezrobotnych, wprowadzonej na początku 1997 roku. Wpływ na to miała także koniunktura gospodarcza obserwowana w latach 1995 – 1998. Zaznaczający się w latach 1998 – 2002 wzrost bezrobocia należy przypisać między innymi dekonunkturze oraz innym niekorzystnym wynikom makroekonomicznym notowanym w tych latach. Proces ten przełożył się na liczne zwolnienia grupowe. Jako pozytywny można uznać fakt, że począwszy od 2004 roku, z racji wejścia w okres kolejnej gospodarczej koniunktury, bezrobocie w gminie Kamieniec Ząbkowicki zaczęło systematycznie spadać (za wyjątkiem roku 2010) i obecnie zbliżyło się do poziomu notowanego w połowie lat 90-tych ubiegłego wieku.

²⁸ Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

RYCINA 18: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dynamika kształtowania się bezrobocia w latach 1992 – 2011.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

TABELA 66: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobocie w latach 1992 – 2011.

Rok (31 grudnia)	Liczba bezrobotnych ogółem	W tym kobiety	Udział kobiet w %
1992	892	368	41,26
1993	1230	628	51,06
1994	1286	530	41,21
1995	1196	657	54,93
1996	761	436	57,29
1997	535	435	81,31
1998	671	501	74,66
1999	789	508	64,39
2000	1105	588	53,21
2001	1172	622	53,07
2002	1221	624	51,11
2003	1104	536	48,55
2004	1120	579	51,70
2005	1060	564	53,21
2006	959	567	59,12
2007	677	390	57,61
2008	595	332	55,80
2009	547	264	48,26
2010	785	388	49,43
2011	611	333	54,50

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

W przeciągu niemal całego analizowanego okresu, za wyjątkiem lat: 1992, 1994, 2003, 2009 i 2010 udział kobiet wśród ogółu bezrobotnych przekraczał poziom 50 %. Obecnie, to jest 31 grudnia 2011 roku, współczynnik ten wynosi 54,20 % i należy do przeciętnych wartości na przestrzeni analizowanego okresu.

TABELA 67: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni bez prawa do zasiłku w latach 1998 – 2011.

Rok (31 grudnia)	Liczba bezrobotnych bez prawa do zasiłku	Udział w % ogółu bezrobotnych
1998	448	66,77
1999	562	71,23
2000	884	80,00
2001	943	80,46
2002	992	81,24
2003	928	84,06
2004	964	86,07
2005	923	87,08
2006	819	85,40
2007	561	82,87
2008	483	81,18
2009	400	73,13
2010	650	82,80
2011	480	78,56

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

Na koniec grudnia 2011 roku 480 osób, to jest blisko 79 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych nie posiadało prawa do zasiłku. Jest to jeden z najniższych wskaźników począwszy od 1998 roku. Niższe wskaźniki notowano jedynie w latach: 1998, 1999 i 2009.

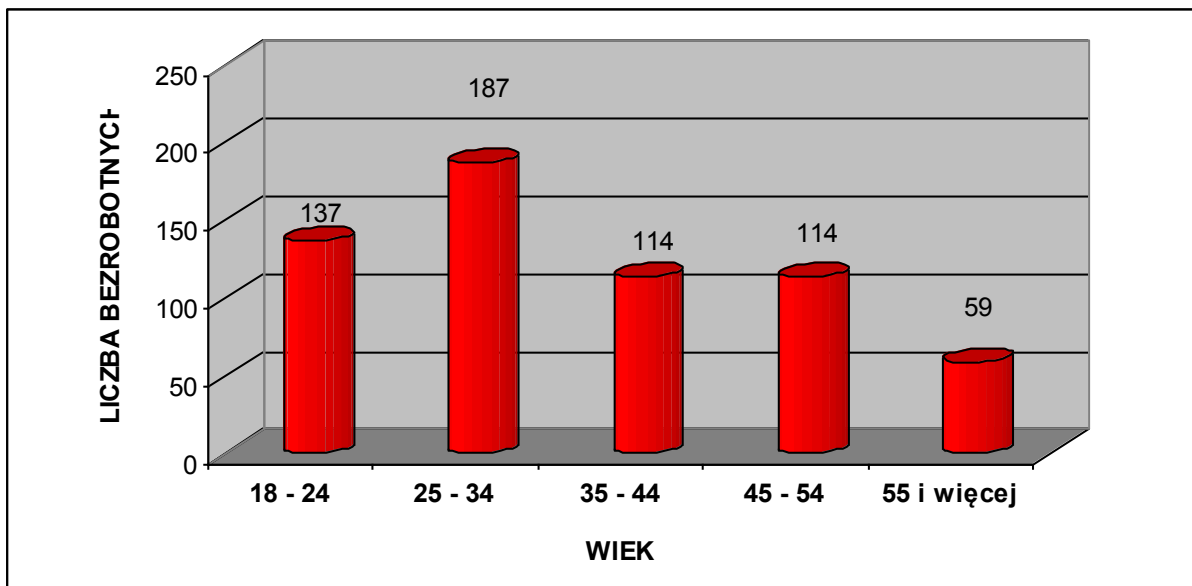
4.3.2. Struktura bezrobotnych według wieku, wykształcenia i stażu pracy.

TABELA 68: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według wieku. Stan na 31.12.2011 roku.

Grupa wieku	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
18 – 24	137	22,42	77
25 – 34	187	30,61	111
35 – 44	114	18,66	64
45 – 54	114	18,66	62
55 – 59	44	7,20	19
60 – 64	15	2,45	–

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

RYCINA 19: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według wieku. Stan na 31.12.2011 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

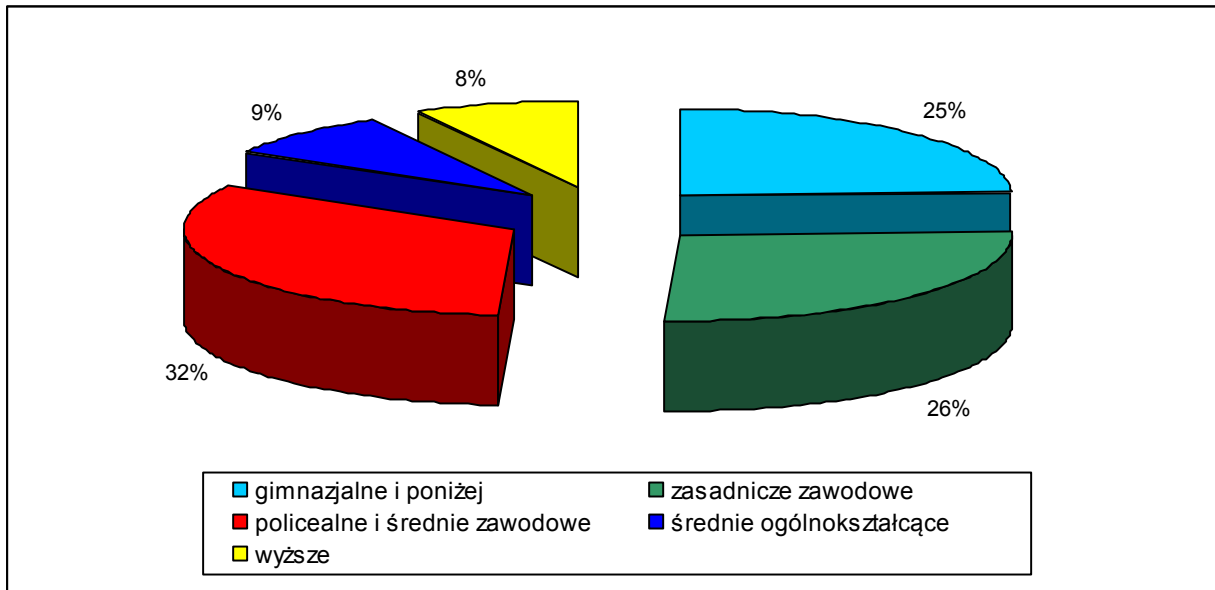
Struktura bezrobotnych według wieku jest zróżnicowana. Niepokojące jest zjawisko, że liczna rzesza bezrobotnych, ponad 22 %, to osoby najmłodsze w wieku 18 – 24 lata. Natomiast aż 53 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych stanowią osoby do 34 roku życia. Ponad 37 % bezrobotnych to ludzie w wieku 35 – 54 lata. Jedynie grupa bezrobotnych powyżej 55 roku życia jest nieliczna (blisko 10 %), między innymi ze względu wcześniejszego przejścia na emeryturę lub systemu zasiłków i świadczeń przedemerytalnych.

TABELA 69: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia. Stan 31.12.2011 roku.

Wykształcenie	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Wyższe	49	8,02	31
Policealne i średnie zawodowe	199	32,57	127
Średnie ogólnokształcące	53	8,67	38
Zasadnicze zawodowe	160	26,19	68
Gimnazjalne i poniżej	150	24,55	69

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

RYCINA 20: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia. Stan 31.12.2011 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

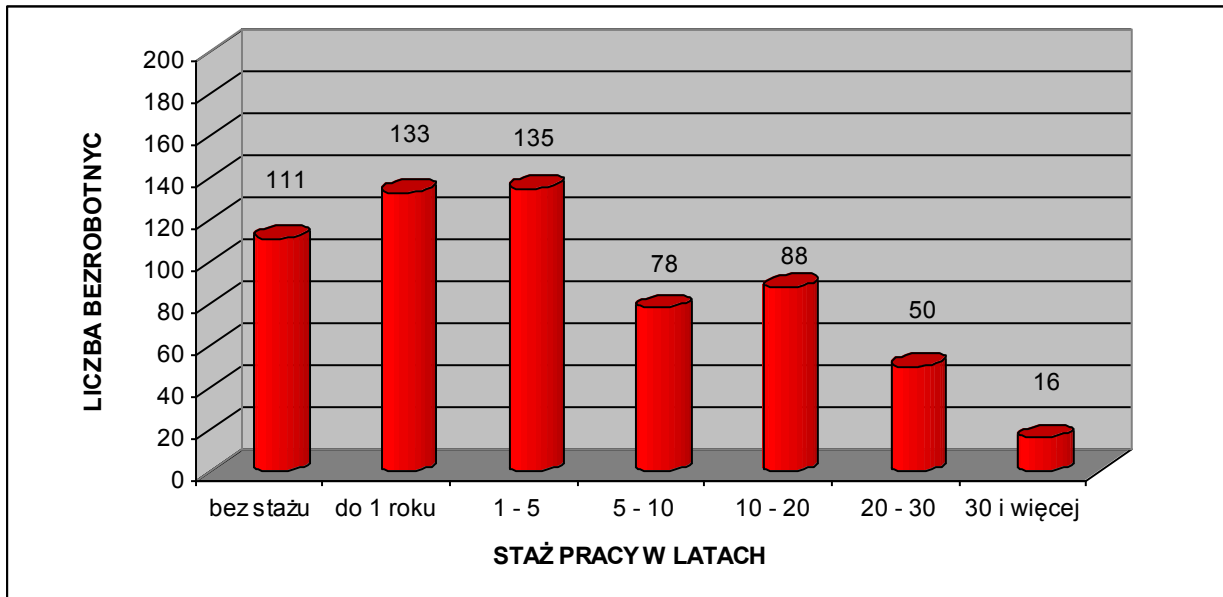
Bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym stanowią połowę (blisko 51 %) ogółu zarejestrowanych. Natomiast osoby pozostające bez pracy i legitymujące się wykształceniem wyższym stanowią 8 % ogółu bezrobotnych. Jest to wartość wysoka w porównaniu z zeszłymi latami, ale obecnie coraz bardziej powszechna zarówno w skali regionu jak i całego kraju, a nawet całej Unii Europejskiej. Znaczną grupę (ponad 41 %) stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim, którym ze względu na brak dyplomu wyższych uczelni trudno znaleźć pracę w gminie czy nawet w całym regionie.

TABELA 70: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy. Stan na 31.12.2011 roku.

Staż pracy w latach	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Bez stażu	111	18,17	69
Do 1 roku	133	21,77	72
1 – 5	135	22,09	71
5 – 10	78	12,77	47
10 – 20	88	14,40	47
20 – 30	50	8,18	21
30 lat i więcej	16	2,62	6

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

RYCINA 21: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy. Stan na 31.12.2011 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

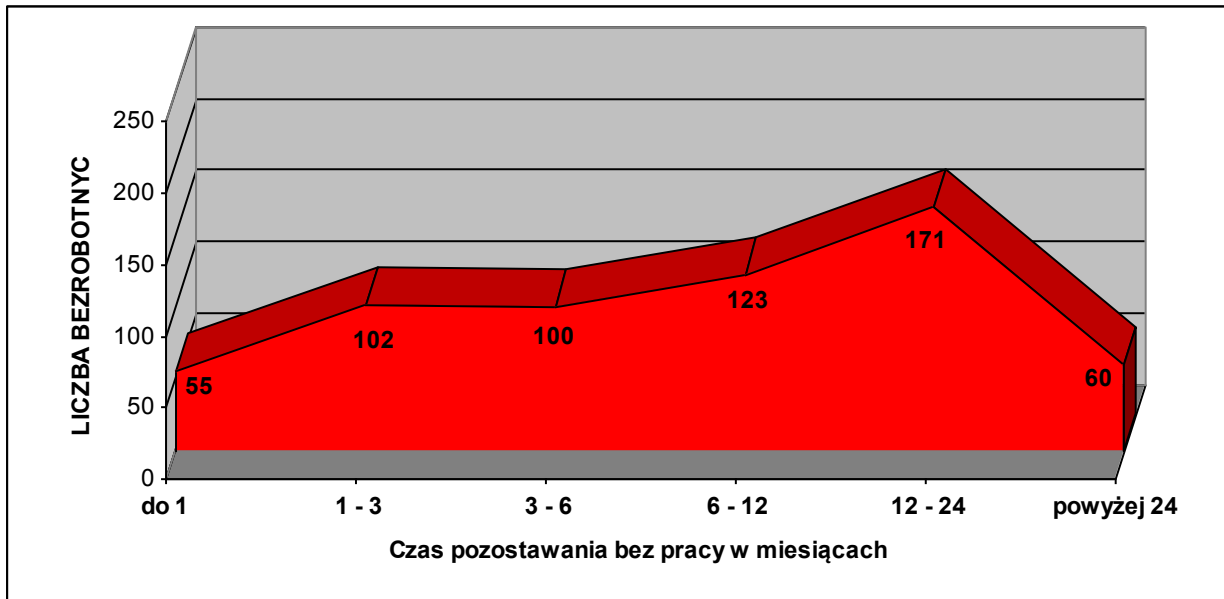
1/4 zarejestrowanych bezrobotnych ma za sobą staż pracy dłuższy niż 10 lat. Bardzo liczną grupę stanowią bezrobotni, którzy nie podejmowali jeszcze pracy bądź mają staż do 1 roku. Społeczność ta stanowi łącznie blisko 40 % ogółu zarejestrowanych. Niekorzystnym zjawiskiem jest fakt, że w tej grupie są głównie ludzie młodzi, absolwenci średnich szkół technicznych oraz liceów. Powyższe wskaźniki charakteryzujące strukturę bezrobotnych według stażu pracy w gminie Kamieniec Ząbkowicki przedstawiają się mniej korzystnie od średniej w województwie, szczególnie ze względu na krótszy staż pracy obecnie bezrobotnych. Aczkolwiek należy podkreślić, że brak zatrudnienia dla osób w najmłodszych kategoriach wiekowych staje się problemem również w teoretycznie zamożniejszych gminach czy w całych regionach.

TABELA 71: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy. Stan na 31.12.2011 roku.

Czas pozostawania bez pracy w miesiącach	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Do 1	55	9,00	24
1 – 3	102	16,69	51
3 – 6	100	16,37	57
6 – 12	123	20,13	66
12 – 24	171	27,99	101
Powyżej 24 miesięcy	60	9,82	34

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

RYCINA 22: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy. Stan na 31.12.2011 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2012.

Ponad 90 % bezrobotnych pozostaje bez pracy nie dłużej niż 24 miesiące. Jest to grupa osób objęta zwolnieniami w 2009 i 2010 roku oraz dodatkowo zasilona absolwentami szkół średnich, zwłaszcza zawodowych i technicznych. Natomiast za korzystny należy uznać fakt, że tylko blisko 10 % bezrobotnych pozostaje bez pracy dłużej niż 2 lata. Oznacza to, że obecna struktura gospodarcza gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w stanie wygenerować miejsca pracy również dla osób długotrwale bezrobotnych.

Obserwowana mniej więcej od 2004 roku koniunktura gospodarcza (wyhamowana nieco ze względu na obecną sytuację gospodarczą) spowodowała dość znaczny spadek bezrobocia w Polsce, w tym również na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki (z 1221 osób w 2002 roku do 547 osób w 2009 roku). Jednakże charakteryzuje ją przede wszystkim wzrost popytu na pracę w przemyśle i budownictwie, czyli dotyczy zwłaszcza robotników wykwalifikowanych i w tej kwestii obserwowana jest nawet nadwyżka popytu miejsc pracy nad podażą siły roboczej. Niepokojącym zjawiskiem jest brak dobrze płatnych ofert pracy dla ludzi młodych i wykształconych. Omawianą problematykę potęguje wchodzący w wiek produkcyjny i zawodowy wyż demograficzny z II połowy lat 80-tych XX wieku. Natychmiastowe stworzenie kilkuset miejsc pracy, opartych tylko o środki własne samorządu jest praktycznie niemożliwe. Szansę na poprawę sytuacji upatruje się w znalezieniu inwestorów strategicznych, mogących zatrudnić pracowników w sektorze produkcyjnym, zwłaszcza w przetwórstwie przemysłowym oraz w usługach. Dotyczy to zarówno gminy Kamieniec Ząbkowicki jak i całego powiatu ząbkowickiego oraz województwa dolnośląskiego. Gmina posiada tereny i warunki infrastrukturalne do przyjęcia inwestorów. Ważnym atutem jest również mała odległość od większych miast regionu: Kłodzka, Nysy i Ząbkowic Śląskich. Nie bez znaczenia są również dobre połączenia komunikacyjne gminy oraz warunki naturalne.

4. 4. Ochrona zdrowia i opieka społeczna.

4.4.1. Służba zdrowia.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki infrastruktura służby zdrowia składa się z następujących placówek:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej (NZOZ) Medicus sp. z o.o. w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Nauczycielska 2;
- 3 Praktyki lekarskie w Kamieńcu Ząbkowickim.

NZOZ Medicus sp. z o.o. oferuje mieszkańcom gminy następujące usługi:

- gabinet internistyczny;
- gabinet pediatryczny;
- gabinet ginekologiczny;
- gabinet zabiegowy i punkt szczepień;
- gabinet pobierania wyników badań laboratoryjnych;
- usługi pielęgniarsko – położnicze;
- pielęgniarstwo środowiskowe: pielęgniarstwo rodzinne i położniczo – rodzinne.

Personel służby zdrowia składa się z 6 lekarzy medycyny oraz 9 pielęgniarek i 1 higienistki.

Praktyki lekarskie reprezentowane są przez 3 podmioty:

- 1 praktyka diabetologiczna (1 lekarz + 1 dietetyczka)
- 2 praktyki stomatologiczne (2 lekarzy + 2 pomoce dentystyczne).

Powyższe zapewnia mieszkańcom gminy jedynie podstawową opiekę medyczną. Korzystanie z pozostałych usług medycznych (przychodnie specjalistyczne i szpitale) odbywa się w placówkach zlokalizowanych poza granicami gminy, głównie w Paczkowie, Ząbkowicach Śląskich i we Wrocławiu. Dodatkowo na terenie gminy funkcjonują 2 apteki – obie w Kamieńcu Ząbkowickim. Na terenie gminy nie ma żłobków.

TABELA 72: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dostępność do usług służby zdrowia w 2010 roku.

Liczba mieszkańców przypadająca na 1 obiekt:	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Apteki i punkty apteczne	4342	3788	3052
Ambulatoryjna opieka zdrowotna ²⁹	1737	1482	1514
Apteki i punkty apteczne na 100 km ²	2,06	2,24	4,73
Łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności	–	15,0	48,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Wskaźnik dotyczący dostępności do ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Kamieniec Ząbkowicki tylko nieznacznie odbiega od średniej charakteryzującej powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie. Jego wartość przedstawia się bardzo korzystnie w porównaniu do warunków występujących w innych gminach wiejskich. Natomiast dostępność do aptek (liczba mieszkańców przypadających na 1 obiekt) odbiega od wartości przyporządkowanych dla porównywanych jednostek administracyjnych. Niemniej jednak obecnie zlokalizowaną w

²⁹ Powyższa statystyka obejmuje: zakłady opieki zdrowotnej oraz praktyki lekarskie, które podpisały kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia.

gminie sieć placówek służby zdrowia należy uznać za wystarczającą z punktu widzenia potrzeb, również ze względu na bogatą ofertę usług ochrony zdrowia zlokalizowaną w pobliskich miastach. W najbliższym czasie nie przewiduje się budowy nowych obiektów służby zdrowia. Należy jednak uwzględnić postulaty mieszkańców dotyczące poszerzenia lokalnej oferty usług medycznych.

4.4.2. Opieka społeczna.

Opieką społeczną na terenie gminy zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej 26. W 2011 roku rozdysponowano pomoc w postaci zasiłków: stałych, okresowych i celowych dla 422 rodzin, składających się z 1185 osób.

TABELA 73: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w latach 2000 – 2011.

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2000	481	1569
2001	488	1590
2002	535	1731
2003	562	1852
2004	468	1563
2005	506	1550
2006	586	1751
2007	500	1513
2008	424	1272
2009	431	1210
2010	447	1214
2011	422	1185

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2012.

W okresie analizowanych lat liczba rodzin objętych pomocą społeczną wahała się w granicach od 424 do 586. Dane te odzwierciedlają w pewnym sensie dynamikę kształtowania się bezrobocia na terenie gminy, ponieważ nadal głównym powodem ubiegania się o pomoc społeczną jest brak pracy zarobkowej. Wpływ na liczbę zasiłków w danym roku mają także klęski żywiołowe (ulewne deszcze, powodzie, pożary, itp.) wyrządzające znaczne szkody np.: w rolnictwie. Na terenie gminy nie ma domów i zakładów stacjonarnej opieki społecznej. W najbliższej przyszłości nie przewiduje się rozbudowy infrastruktury związanej z gminną pomocą społeczną i jej obecny stan należy uznać za wystarczający z punktu widzenia potrzeb lokalnej społeczności.

4. 5. Oświata i wychowanie.

W roku szkolnym 2011 / 2012 sieć oświatowa na terenie gminy składa się z następujących placówek:

- Przedszkole Publiczne nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 23;
- Przedszkole Publiczne nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Kolejowa 84;
- Szkoła Podstawowa z Oddziałem Przedszkolnym w Doboszowicach, Doboszowice 94;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Bolesława Chrobrego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 4;
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10;
- Gimnazjum Publiczne im. Adama Mickiewicza w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 3;

- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Juliana Lubienieckiego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka 21, składający się obecnie z następujących profili:
  - Technikum Obsługi Turystycznej;
  - Technikum Żywności i Gospodarstwa Domowego;
  - Technikum Informatyczne;
  - Szkoła Policealna.
- Schronisko Młodzieżowe w Starczowie, Starczów 43.

TABELA 74: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka wychowania przedszkolnego, podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego w roku szkolnym 2011 / 2012.

Placówka	Liczba uczniów	Liczba nauczycieli ³⁰
Przedszkole nr 1 Kamieniec Ząbkowicki	94	9
Przedszkole nr 2 Kamieniec Ząbkowicki	63	4
Szkoła Podstawowa z Oddziałem Przedszkolnym Doboszowice	14	9
Szkoła Podstawowa nr 1 Kamieniec Ząbkowicki	277	28
Szkoła Podstawowa nr 2 Kamieniec Ząbkowicki	137	12
Gimnazjum Publiczne Kamieniec Ząbkowicki	259	24
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Kamieniec Ząbkowicki	239	21

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Ogółem w roku szkolnym 2011 / 2012 z gminnej i powiatowej sieci oświatowej korzysta 1083 uczniów, z czego:

- 171 dzieci w przedszkolach;
- 414 uczniów w szkołach podstawowych;
- 259 uczniów w gimnazjum;
- 239 uczniów w szkole ponadgimnazjalnej.

Pozostają oni pod opieką 107 nauczycieli, z czego:

- 22 nauczycieli w przedszkolach;
- 40 nauczycieli w szkołach podstawowych;
- 24 nauczycieli w gimnazjum;
- 21 nauczycieli w szkole ponadgimnazjalnej

Powyższe oznacza, że przeciętnie na jednego nauczyciela przypada 10 wychowanków, z czego:

- 8 w przedszkolach;
- 10 w szkołach podstawowych;
- 11 w gimnazjum;
- 11 w szkole ponadgimnazjalnej

³⁰ Bez względu na rodzaj etatu.

TABELA 75: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka wychowania przedszkolnego, podstawowego i gimnazjalnego w roku szkolnym 2011 / 2012.

Wyszczególnienie	Przedszkole nr 1 Kamieniec Z.	Przedszkole n 2 Kamieniec Z.	SP z Oddziałem Przedszkolnym Doboszwice	SP nr 1 Kamieniec Ząbkowicki	SP nr 2 Kamieniec Ząbkowicki	Gimnazjum Publiczne Kamieniec Z.
Liczba uczniów	94	63	14	277	137	259
Liczba nauczycieli ³¹	9	4	9	28	12	24
Liczba uczniów na 1 nauczyciela	10,4	15,8	1,6	9,9	11,4	10,8
Zajęcia dodatkowe (pozalekcyjne)	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK	TAK
Biblioteka szkolna	–	–	–	TAK	TAK	TAK
Zajęcia w świetlicy szkolnej	–	–	–	TAK	TAK	TAK
Korzystanie z posiłków (stołówka)	TAK	TAK	NIE	TAK	TAK	TAK
Sala gimnastyczna	NIE	NIE	NIE	TAK	TAK	TAK
Boiska i place sportowe	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2012.

TABELA 76: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wskaźniki charakteryzujące sieć szkolno – oświatową w roku szkolnym 2010 / 2011.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba miejsc w przedszkolach ³² na 1 przedszkole	80,00	88,65	110,29
Liczba dzieci w przedszkolach ³³ na 1 przedszkole	65,50	78,75	108,67
Obłożenie miejsc w przedszkolach ³⁴ (%)	81,88	88,83	98,53
Liczba miejsc w przedszkolach ³⁵ na 1 dziecko ogółem	1,10	1,00	0,79
Liczba uczniów na 1 szkołę podstawową	146,00	146,25	180,06
Liczba uczniów na 1 pomieszczenie w szkołach podstawowych	11,53	9,67	12,18
Liczba pomieszczeń szkolnych na 1 szkołę podstawową	12,67	15,13	14,78
Liczba uczniów na 1 gimnazjum	276,00	161,21	182,34
Liczba uczniów na 1 pomieszczenie w gimnazjum	11,50	11,76	13,29
Liczba pomieszczeń na 1 gimnazjum	24,00	13,71	13,72

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

³¹ Bez względu na rodzaj etatu.³² Przedszkola i oddziały przedszkolne.³³ Przedszkola i oddziały przedszkolne.³⁴ Przedszkola i oddziały przedszkolne.³⁵ Przedszkola i oddziały przedszkolne.

Wskaźniki dotyczące poszczególnych typów sieci oświatowej są zróżnicowane, występują jednak pewne podobieństwa i analogie. Przeciętna liczba miejsc w przedszkolach oraz wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkoli przypadająca na 1 obiekt przedszkolny w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest niższa od wskaźnika charakteryzującego powiat ząbkowicki oraz województwo dolnośląskie. Obłożenie dostępnych miejsc w placówkach przedszkolnych wznosi blisko 82 %. Natomiast wskaźnik (liczba) dostępnych miejsc w przedszkolach w stosunku do liczby wszystkich dzieci jest na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, podobnie jak i w całym powiecie, zdecydowanie korzystniejszy w stosunku do średniej w województwie. Wartość gminnego wskaźnika oznacza, że wszystkie dzieci z terenu gminy mają szanse otrzymać miejsce w przedszkolu. Powyższe oznacza, że obecna sieć przedszkolna zaspokaja potrzeby miejscowej społeczności. Wskaźniki dotyczące sieci szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego są zróżnicowane. Wartości przyporządkowane dla gminy Kamieniec Ząbkowicki w zakresie szkolnictwa podstawowego oznaczają korzystniejsze uwarunkowania od średniej dla powiatu i województwa w kontekście przeciętnej liczby uczniów na 1 placówkę. Jednocześnie lokalne placówki podstawowe charakteryzują się mniejszą przeciętną liczbą pomieszczeń na 1 obiekt. Powyższe oznacza, że są to placówki kubaturowo mniejsze od przeciętnych. Natomiast w zakresie szkolnictwa gimnazjalnego przeciętna liczba uczniów na 1 obiekt w gminie jest zdecydowanie wyższa od porównywanych wartości. Dzieje się tak ze względu na fakt, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje tylko 1 duża placówka gimnazjalna. Bez względu na powyższe należy uznać, że sieć szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego zaspokaja potrzeby miejscowej społeczności. Ofertę lokalnych szkół wzbogaca wspomniany na wstępie rozdział Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych.

Młodzież z gminy Kamieniec Ząbkowicki korzysta również z bogatej sieci placówek zlokalizowanych poza granicami samorządu, głównie w Ząbkowicach Śląskich, Kłodzku, Wałbrzychu i we Wrocławiu. Dotyczy to pobierania nauki w szkołach ponadgimnazjalnych o innym profilu niż lokalna placówka oraz na wyższych uczelniach.

Obecnie lokalna sieć oświatowa jest ilościowo jak i infrastrukturalnie wystarczająca z punktu widzenia potrzeb w zakresie wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego oraz ponadgimnazjalnego i nie przewiduje się w najbliższych latach likwidacji ani budowy żadnej placówki.

4. 6. Kultura.

Na terenie gminy funkcjonuje rozwinięta sieć placówek kulturalnych. Rozpowszechnianiem kultury na terenie gminy zajmuje się Gminne Centrum Kultury (GCK) zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 27. Celem działania GCK jest tworzenie, upowszechnianie i ochrona kultury, a także rozwijanie potrzeb z zakresu kultury fizycznej, sportu i rekreacji poprzez:

- rozpowszechnianie, rozbudzenie i rozwijanie potrzeb i zainteresowań kulturalnych środowisku lokalnym;
- tworzenie warunków dla rozwoju i wspierania amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką;
- tworzenie warunków dla rozwoju folkloru, tradycji ludowych regionu, a także rękodzieła ludowego i artystycznego;
- organizacja imprez kulturalno – rozrywkowych, masowych i okazjonalnych;
- organizacja czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, poprzez prowadzenie kół zainteresowań, klubów i specjalnych kursów, zgodnie z potrzebami środowiska;
- organizowanie koncertów, przeglądów, wystaw i konkursów;
- rozbudzenie i rozwijanie inicjatyw środowiskowych w zakresie kultury.

Podstawową działalność GCK opiera na współpracy ze szkołami podstawowymi i gimnazjum oraz organizacji dla dzieci i młodzieży imprez kulturalno – rekreacyjnych. Ponadto podejmuje się działania na rzecz środowiska poprzez organizację różnego rodzaju spotkań z okazji świąt państwowych, gminnych i okolicznościowych, jak również imprez o charakterze masowym. Na co dzień GCK współpracuje z organizacjami, stowarzyszeniami i innymi instytucjami. Wspomaga wszelkie lokalne inicjatywy kulturalne, tworząc historię gminy Kamieniec Ząbkowicki. Przy GCK funkcjonują pracownie, sekcje zainteresowań i zespoły artystyczne.

Gminną sieć usług kultury tworzą również:

- Świetlica wiejska w Chałupkach;
- Świetlica wiejska w Doboszowicach;
- Świetlica wiejska w Kamieńcu Ząbkowickim I;
- Świetlica wiejska w Mrokocinie;
- Świetlica wiejska w Pomianowie Górnym;
- Świetlica wiejska w Sławęcinie;
- Świetlica wiejska w Sosnowej;
- Świetlica wiejska w Suszce;
- Świetlica wiejska w Śremie;
- Świetlica środowiskowa w Byczeniu;
- Świetlica środowiskowa w Kamieńcu Ząbkowickim II;
- Świetlica środowiskowa w Ożarach;
- Świetlica środowiskowa w Starczowie;
- Świetlica środowiskowa w Topoli.

Na terenie gminy funkcjonuje, podległa GCK, Gminna Biblioteka Publiczna zlokalizowana w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej 27. Posiada ona filie biblioteczne zlokalizowane w miejscowościach: Doboszowice, Ożary i Starczów oraz punkty biblioteczne w miejscowościach: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki i Topola. Punkty biblioteczne zlokalizowane są przy świetlicach wiejskich bądź środowiskowych. Działalność biblioteki służy zaspokajaniu potrzeb czytelniczych społeczeństwa, jego wychowaniu i upowszechnianiu oraz rozwojowi kultury i wiedzy poprzez:

- gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochronę materiałów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu;
- obsługę użytkowników, w tym: udostępnianie zbiorów bibliotecznych, prowadzenie działalności informacyjnej;
- rozbudzanie i rozwijanie potrzeb i zainteresowań czytelniczych;
- współdziałanie z bibliotekami i instytucjami upowszechniania kultury z innych miejscowości w rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych mieszkańców gminy.

Biblioteka posiada księgozbiór liczony na blisko 41 tysięcy woluminów. Korzysta z niej rocznie ponad 1200 czytelników. W 2010 roku wypożyczenia na 1 czytelnika wyniosły 13,6 woluminów.

TABELA 77: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – uwarunkowania charakteryzujące usługi kultury w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Ilość mieszkańców na 1 bibliotekę ³⁶	1086	1894	3873
Placówki biblioteczne ³⁷ na 100 km ²	4,12	3,37	3,20
Księgozbiór w woluminach na 1000 mieszkańców	4690,8	4654,9	3458,2
Wypożyczenia na 1 czytelnika	13,6	17,3	19,7
Czytelnicy na 1000 mieszkańców	138	155	175
Liczba mieszkańców na 1 kino stałe	–	–	66927
Liczba mieszkańców na 1 muzeum	–	68575	49618
Liczba mieszkańców na 1 galerię	–	–	115114
Liczba mieszkańców na 1 teatr	–	–	169285

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Wskaźniki dotyczące usług kultury, a konkretnie usług oferowanych przez biblioteki, odznaczają się generalnie korzystniejszymi uwarunkowaniami na tle powiatu i województwa za wyjątkiem liczby czytelników i wypożyczeń. Z usług kultury wyższego rzędu (np.: kina, teatry, opery, filharmonie, galerie, muzea, wystawy, itp.) mieszkańcy gminy Kamieniec Ząbkowicki mogą korzystać dopiero (za wyjątkiem muzeum) poza granicami nie tylko gminy, ale i całego powiatu, głównie w Wałbrzychu i we Wrocławiu.

Obecna sieć i zakres usług kultury jest wystarczająca z punktu widzenia potrzeb. Władze samorządowe zamierzają nadal utrzymywać i kontynuować działalność istniejących placówek kulturalnych. Ponadto przyszłe działania powinny prowadzić do zachęcenia uczestnictwem w życiu kulturalnym gminy coraz większej liczby mieszkańców. Osiągnąć to można między innymi poprzez szersze dostosowanie oferty w kierunku potrzeb różnych grup wiekowych, między innymi wzbogacając obecną ofertę oraz łącząc działalność instytucji kulturalnych z innymi rodzajami aktywności, szczególnie w dziedzinach: sportu, rekreacji, gastronomii czy rozrywki. W najbliższym czasie nie przewiduje się likwidacji żadnej z placówek kulturalnych, planuje się zaś budowę nowych świetlic wiejskich w Suszce i Śremie oraz rozbudowę „Czerwonego Kościółka” w Kamieńcu Ząbkowickim, który mógłby docelowo służyć jako np.: galeria wystawiennicza dla miejscowych artystów, sala koncertowa, itp.

4. 7. Sport.

Działania klubów i licznych sekcji sportowych oraz urozmaicona infrastruktura sportowa to podstawowa możliwość rozwoju kultury fizycznej wśród mieszkańców gminy, a szczególnie dzieci i młodzieży. Na terenie gminy działalności sportowo – rekreacyjne organizują poszczególne kluby sportowe, które dodatkowo umożliwiającą zrzeszanie się w zespołach i sekcjach sportowych, a także Gminne Centrum Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim. W zakresie sportu i rekreacji GCK współpracuje z organizacjami i stowarzyszeniami sportowymi w kreowaniu warunków do rozwoju sportu masowego i organizowania imprez sportowych.

³⁶ Biblioteki i filie.

³⁷ Biblioteki i filie.

Na terenie gminy funkcjonują następujące kluby i zrzeszenia sportowe:

- Gminny Ludowy Klub Sportowy „ZAMEK” Kamieniec Ząbkowicki;
- Ludowy Zespół Sportowy „SPARTAKUS” Byczeń;
- Ludowy Zespół Sportowy „KOLEJARZ – CARGO 03” Kamieniec Ząbkowicki;
- Ludowy Zespół Sportowy „INTER” Ożary;
- Ludowy Zespół Sportowy „SOKÓŁ” Starczów;
- Rowerowy Klub Sportowy „KROSS” Byczeń;
- Uczniowski Klub Sportowy Ożary.

Infrastrukturę sportową i rekreacją w gminie tworzą następujące ogólnodostępne obiekty:

- Stadion GLKS „ZAMEK” w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 7 (widownia na 886 miejsc, boisko piłkarskie, boisko młodzieżowe, bieżnia żużlowa, kort tenisowy asfaltowy, boisko koszykarskie asfaltowe);
- Piłkarskie boiska wielofunkcyjne:
  - Byczeń;
  - Doboszowice;
  - Kamieniec Ząbkowicki;
  - Ożary;
  - Pomianów Górny;
  - Sosnowa;
  - Starczów;
  - Topola;
- Boiska przyszkolne:
  - Doboszowice;
  - SP nr 1 Kamieniec Ząbkowicki;
  - SP nr 2 Kamieniec Ząbkowicki;
- Hala sportowa przy Gimnazjum Publicznym w Kamieńcu Ząbkowickim (wymiarzy 36 x 18 m, widownia na 200 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, piłka nożna halowa);
- Sale gimnastyczne:
  - Doboszowice (wymiarzy 16 x 8 m, widownia na 40 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka);
  - SP nr 1 Kamieniec Ząbkowicki (wymiarzy 16 x 8 m, widownia na 80 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka);
  - SP nr 2 Kamieniec Ząbkowicki (wymiarzy 24 x 12 m, widownia na 120 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka).

Działania samorządu w zakresie kultury fizycznej powinny nadal koncentrować się wokół rozwoju oraz upowszechniania na terenie gminy różnych form sportu i rekreacji. Analogicznie do przedsięwzięć związanych z kulturą, należy umożliwiać miejscowej młodzieży zrzeszanie się w klubach i sekcjach sportowych. W najbliższych latach nie planuje się likwidacji żadnego z obiektów sportowych. Z punktu widzenia najważniejszych potrzeb wymienia się remont i rozbudowę stadionu w Kamieńcu Ząbkowickim, budowę krytej pływalni w Kamieńcu Ząbkowickim oraz modernizację boisk w poszczególnych wsiach.

4. 8. Gospodarka mieszkaniowa.

4.8.1. Zasoby mieszkaniowe.

Przeciętne wskaźniki dotyczące mieszkalnictwa w gminie Kamieniec Ząbkowicki są zbliżone do poziomu występującego w skali kraju i województwa dolnośląskiego. Podobnie kształtuje się problematyka związana z gospodarką mieszkaniową, to jest:

- nadal wysoki odsetek mieszkań o niskim standardzie;
- ograniczone fundusze na remonty bieżące;
- niezaspokojone potrzeby kwaterunkowe ludności;
- wysoka przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie;
- mała powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę;
- wysoka przeciętna liczba osób na 1 izbę.

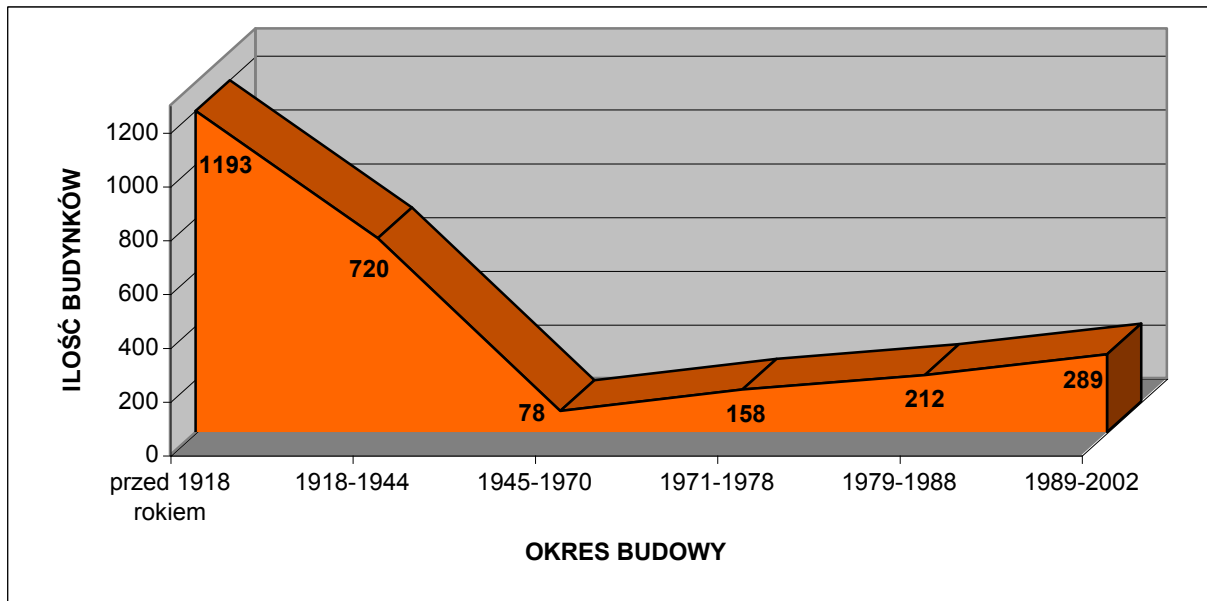
Na terenie gminy występują zróżnicowane typy zabudowy. Dominuje tu przede wszystkim zabudowa zagrodowa oraz jednorodzinna i jednorodzinno – usługowa (rzemieślnicza). Ponadto na terenie wsi: Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin i Sławęcín występuje zabudowa wielorodzinna, najczęściej w postaci pojedynczych obiektów. Powierzchnie działek w zależności od typu zabudowy wahają się od 500 do 2000 m². Przeciętna wysokość zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej wynosi 2, a maksymalnie 3 kondygnacje, natomiast wielorodzinnej do 4 kondygnacji.

TABELA 78: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zasoby mieszkaniowe według wieku do 2002 roku.

Okres budowy mieszkania	Ilość mieszkań	Powierzchnia użytkowa w m ²
przed 1918 rokiem	1193	86193
1918 – 1944	720	55405
1945 – 1970	78	5145
1971 – 1978	158	8969
1979 – 1988	212	17346
1989 – 2002	289	29408
nie ustalono	3	187

Źródło: GUS 2003.

RYCINA 23: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkałe według okresu budowy do 2002 roku.

Źródło: GUS 2003.

Na podstawie wyników badań z powszechnego spisu ludności w 2002 roku można obliczyć, że spośród 2653 mieszkań zlokalizowanych na terenie gminy aż 72,11 % wybudowano przed 1945 rokiem, z czego 62,36 % powstało przed 1918 rokiem. Większość z nich wymaga kapitalnych remontów. Dla porównania na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego dane te prezentują się następująco:

- powiat ząbkowicki: przed 1945 rokiem – 70,16 %, z czego 61,02 % przed 1918 rokiem;
- województwo dolnośląskie: przed 1945 rokiem – 46,88 %, z czego 53,25 % przed 1918 rokiem.

Dane te prezentuje poniższa tabela.

TABELA 79: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura zasobów mieszkaniowych według wieku w 2002 roku.

Okres budowy mieszkania	Ilość mieszkań (%)			Powierzchnia użytkowa (%)		
	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
przed 1918 rokiem	44,97	42,81	24,97	42,53	40,62	24,61
1918 – 1944	27,14	27,35	21,92	27,34	30,18	23,67
1945 – 1970	2,94	8,24	13,32	2,54	5,62	9,83
1971 – 1978	5,96	7,36	14,21	4,43	5,51	11,89
1979 – 1988	7,99	8,03	15,02	8,56	8,40	15,80
1989 – 2002	10,89	5,30	9,75	14,51	8,74	13,43
nie ustalono	0,11	0,91	0,82	0,09	0,93	0,76

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

TABELA 80: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba budynków mieszkalnych według miejscowości w 2011 roku.

Miejscowość	Liczba budynków mieszkalnych
Byczeń	82
Chałupki	49
Doboszowice	151
Kamieniec Ząbkowicki I	502
Kamieniec Ząbkowicki II	197
Mrokocin	35
Ożary	132
Pomianów Górny	36
Sławęcín	31
Sosnowa	45
Starczów	133
Suszka	20
Śrem	21
Topola	63

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

TABELA 81: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zasoby mieszkaniowe w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Zasoby mieszkaniowe
Liczba mieszkań	2856
Liczba izb	11265

Źródło: GUS 2011.

Całkowita powierzchnia użytkowa mieszkań wyniosła w 2010 roku 223399 m².

TABELA 82: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wskaźniki charakteryzujące warunki zamieszkania w 2010 roku.

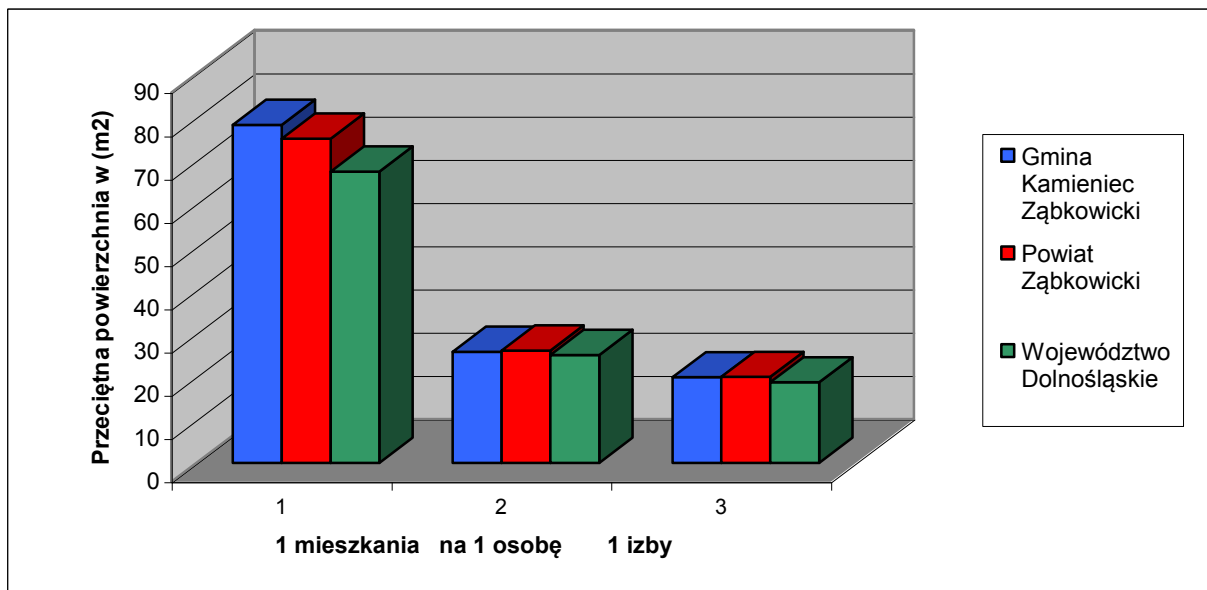
Przeciętna:	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Powierzchnia użytkowa w m ² 1 mieszkania	78,22	75,04	67,40
Powierzchnia użytkowa w m ² 1 izby	19,83	19,90	18,65
Liczba izb w 1 mieszkaniu	3,94	3,77	3,61
Powierzchnia użytkowa w m ² na 1 osobę	25,73	26,01	24,96
Liczba osób w 1 mieszkaniu	3,04	2,88	2,70
Liczba osób w 1 izbie	0,77	0,76	0,75

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Powyższe wskaźniki statystyczne dotyczące warunków zamieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki są charakterystyczne dla gmin wiejskich, a tym bardziej położonych na Śląsku, Ziemi Lubuskiej i Pomorzu, gdzie większość zabudowy stanowi tkanka powstała przed 1945 rokiem. Wskaźniki te odznaczają się korzystniejszymi uwarunkowaniami na tle powiatu i województwa w zakresie powierzchni użytkowej tkanki mieszkaniowej oraz liczby izb, a z drugiej strony mniej korzystnymi uwarunkowaniami w kontekście przeciętnej liczby osób na 1

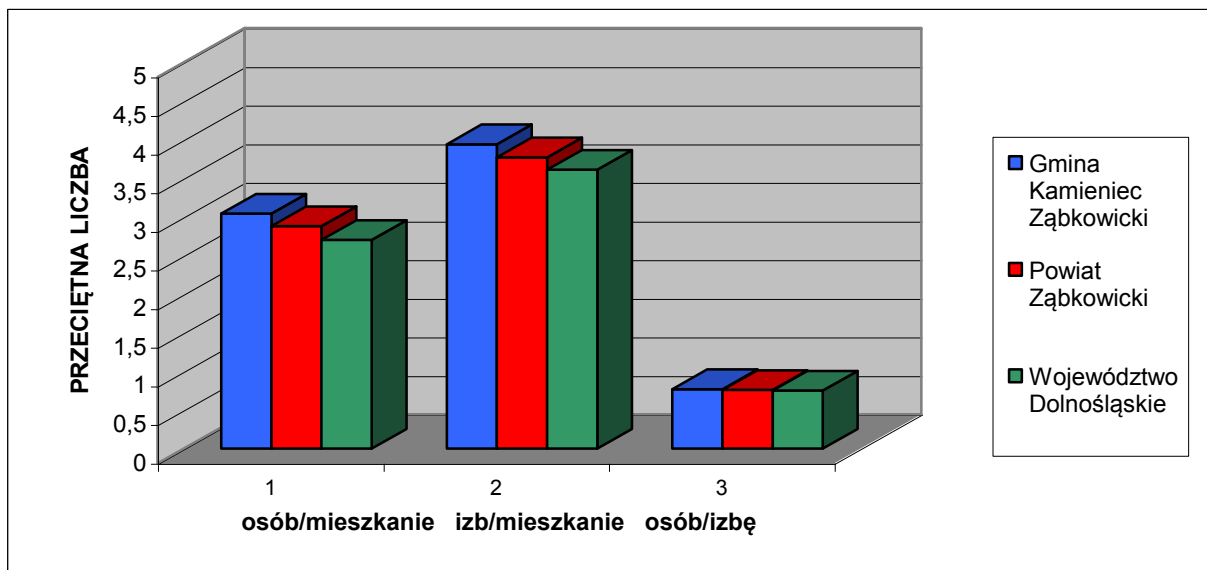
mieszkanie oraz 1 izbę. Powodem tego stanu jest przede wszystkim znacznie większa kubatura przeciętnego zabudowania na wsi, ale także fakt, że liczebność przeciętnego gospodarstwa domowego na wsi jest większa od tego w mieście. Nie bez znaczenia jest również standard mieszkań, a zwłaszcza wiek substancji mieszkaniowej. W tym przypadku wiek substancji w gminie Kamieniec Ząbkowicki działa na niekorzyść w kontekście standardów zamieszkania.

RYCINA 24: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wartości charakteryzujące warunki zamieszkania w 2010 roku (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

RYCINA 25: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wartości charakteryzujące warunki zamieszkania w 2010 roku (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

4.8.2. Własność komunalna.

W 2011 roku własnością komunalną objętych było 279 mieszkań, składających się z 806 izb, o łącznej powierzchni użytkowej wynoszącej 14473,24 m². Zarządza nimi Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 4.

TABELA 83: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – komunalne zasoby mieszkaniowe w 2011 roku.

Wyszczególnienie	Własność Gminy	% ogółu zasobów
Mieszkania	279	9,80
Izby	806	7,19
Powierzchnia użytkowa w m ²	14473,24	6,52

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Własność komunalna stanowi 6,52 % ogółu zasobów mieszkaniowych na terenie gminy. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania komunalnego wynosi 51,88 m² i składa się średnio z 2,89 izb. 3 mieszkania oraz 1 lokal użytkowy, o łącznej powierzchni 243 m², zostały wyłączone z użytkowania ze względu na stan techniczny. Cena 1 m² mieszkania komunalnego wynosi około 1000 złotych. Jej dokładna wartość uzależniona jest od stanu technicznego oraz lokalizacji mieszkania. Obecnie na przydział mieszkania komunalnego oczekuje 120 rodzin. Powyższe oznacza, że należałoby przeanalizować możliwość wdrożenia programu budownictwa socjalnego.

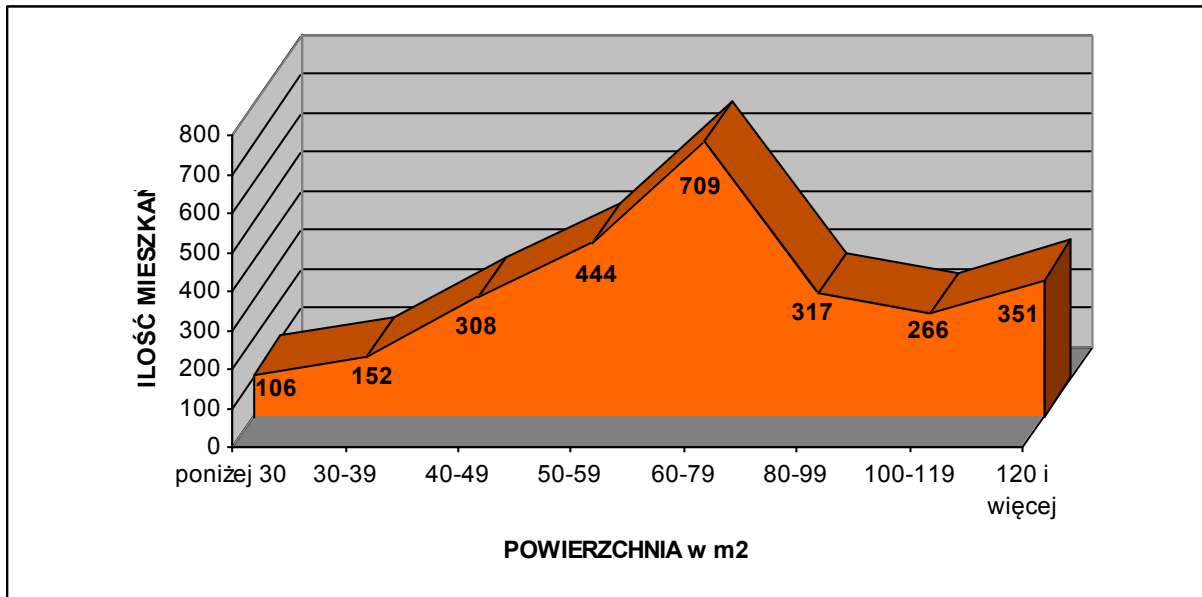
4.8.3. Standard mieszkań.

TABELA 84: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkane według powierzchni użytkowej w 2002 roku.

Powierzchnia użytkowa w m ²	Liczba mieszkań
poniżej 30	106
30 – 39	152
40 – 49	308
50 – 59	444
60 – 79	709
80 – 99	317
100 – 119	266
120 i więcej	351

Źródło: GUS 2003.

RYCINA 26: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkałe według powierzchni użytkowej w 2002 roku.

Źródło: GUS 2003.

Na podstawie wyników badań z powszechnego spisu ludności w 2002 roku można obliczyć, że stosunkowo najwięcej mieszkań w całej gminie Kamieniec Ząbkowicki (26,72 %) ma powierzchnię użytkową w granicach od 60 do 79 m. Generalnie mieszkania o powierzchni użytkowej do 50 m² stanowią tu 21,33 % ogółu, od 50 m² do 100 m² – 55,41 %, a powyżej 100 m² – 23,26 %. Dla porównania na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego dane te prezentują się następująco:

- powiat ząbkowicki: do 50 m² – 32,64 %, od 50 m² do 100 m² – 45,44 %, powyżej 100 m² – 21,92 %;
- województwo dolnośląskie: do 50 m² – 38,74 %, od 50 m² do 100 m² – 46,80 %, powyżej 100 m² – 14,46 %.

Dane te prezentuje poniższa tabela.

TABELA 85: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura mieszkań zamieszkałych według powierzchni w 2002 roku.

Powierzchnia użytkowa w m ²	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
poniżej 30	4,00	5,04	5,68
30 – 39	5,73	11,56	13,65
40 – 49	11,61	16,03	19,41
50 – 59	16,74	13,10	17,63
60 – 79	26,72	20,43	21,43
80 – 99	11,95	11,92	7,74
100 – 119	10,03	9,05	6,01
120 i więcej	13,23	12,87	8,45

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

TABELA 86: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyposażenie mieszkań zamieszkałych w 2002 roku.

Wyszczególnienie	Ilość mieszkań
Wodociąg z sieci	2198
Ustęp splukiwany ogółem	2086
Ustęp splukiwalny z odprowadzeniem do sieci	778
Łazienka	2125
Ciepła woda bieżąca	1835
Gaz z sieci	–
Gaz z butli	2252
Centralne ogrzewanie zbiorowe	372
Centralne ogrzewanie indywidualne	1247
Piece	1005

Źródło: GUS 2003.

TABELA 87: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura wyposażenia mieszkań zamieszkałych w 2002 roku.

Wyszczególnienie	% mieszkań wyposażonych w dany element		
	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Wodociąg z sieci	82,85	83,07	91,92
Ustęp splukiwany ogółem	78,63	82,09	88,49
Ustęp splukiwalny z odprowadzeniem do sieci	29,33	45,87	68,23
Łazienka	80,10	81,68	86,90
Ciepła woda bieżąca	69,17	72,46	81,41
Gaz z sieci	–	40,60	67,48
Gaz z butli	84,89	47,74	24,53
Centralne ogrzewanie zbiorowe	14,02	16,70	39,69
Centralne ogrzewanie indywidualne	47,00	46,19	36,37
Piece	37,88	35,67	22,47

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

Z powyższych danych wynika, że mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki charakteryzują się mniej korzystnym wyposażeniem w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, takie jak: wodociąg z sieci, ustęp splukiwalny, kanalizacja sanitarna, łazienka czy ciepła woda bieżąca, w porównaniu z przeciętnymi uwarunkowaniami na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego. Główne przyczyny takiego stanu to przede wszystkim: mniej korzystny wiek (starszy) substancji mieszkaniowej, brak sieci kanalizacyjnej, brak sieci gazowej oraz co oczywiste na terenach wiejskich – brak centralnych systemów ogrzewania.

4.8.4. Budownictwo mieszkaniowe.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki w 2010 roku oddano do użytku 10 mieszkań, składających się z 64 izb. Łączna powierzchnia użytkowa nowo oddanych mieszkań wyniosła 1503 m². Wszystkie mieszkania oddano w systemie jednorodzinny. Obecnie przeciętna cena 1 m² terenu przeznaczonego pod budownictwo mieszkaniowe wynosi około 35 złotych. Jej konkretny poziom jest uzależniony od lokalizacji i stopnia uzbrojenia.

TABELA 88: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania oddane do użytku w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Mieszkania oddane do użytku ogółem na 1000 ludności	1,15	0,94	4,43
Mieszkania oddane do użytku w budownictwie indywidualnym na 1000 ludności	1,15	0,94	1,83
Nowe izby mieszkalne ogółem na 1000 ludności	7,37	6,06	16,92
Nowe izby mieszkalne w budownictwie indywidualnym na 1000 ludności	7,37	6,06	9,94
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 nowego mieszkania w m ²	150,30	162,70	94,43
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 nowego mieszkania w budownictwie indywidualnym w m ²	150,30	162,70	144,98
Przeciętna ilość izb w nowym mieszkaniu	6,40	6,45	3,82
Przeciętna ilość izb w nowym mieszkaniu w budownictwie indywidualnym	6,40	6,45	5,42

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

W 2010 roku wskaźnik ilości nowych mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców był wyższy od wartości charakteryzującej powiat ząbkowicki o około 22 % oraz 3–krotnie niższy od średniej dla województwa dolnośląskiego. W przypadku budownictwa indywidualnego wskaźniki te spłaszczyły się, ale i tak nadal były niższe o około 60 % od średniej dla województwa. Przeciętna powierzchnia nowo oddanego mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki była nieznacznie niższa od wartości charakteryzującej powiat oraz znacznie wyższa (o około 60 %) od średniej w województwie. Stało się tak dzięki temu, że w odróżnieniu, co oczywiste, od całego województwa wszystkie nowe mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki były oddane w systemie budownictwa jednorodzinnego, charakteryzującego się większą powierzchnią użytkową od mieszkań w blokach wielorodzinnych. Należy nadmienić, że prezentowane dane są wizerunkiem stałych tendencji, a nie tylko obrazem sytuacji w danym roku. Gmina Kamieniec Ząbkowicki ze względu na swoje położenie jest dość atrakcyjnym miejscem pod względem osadnictwa. Należy więc nadal promować tereny przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe, licząc z jednej strony na uniknięcie odpływu własnej społeczności, a z drugiej na napływ nowych osadników. Jednocześnie wskazane jest prowadzenie wyważonej polityki w zakresie wyznaczania miejsc pod budownictwo mieszkaniowe. Zbytne nasycenie zabudową mieszkaniową poszczególnych jednostek osadniczych może skutkować brakiem zainteresowania ze strony potencjalnych osadników.

Na etapie diagnozy społeczno – gospodarczej (uwarunkowań rozwoju), będącej częścią niniejszej Strategii, nadmienić można, że perspektywiczne potrzeby mieszkaniowe są ściśle powiązane ze skalą rozwoju ludności, istniejącym deficytem mieszkań samodzielnie zamieszkiwanych, jakością zasobów mieszkaniowych (wiek i stopień zużycia technicznego) oraz aspektami ekonomicznymi wynikającymi z polityki społeczno – gospodarczej państwa (zamożność społeczeństwa, dostępność do tanich kredytów hipotecznych, itp.). W przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki czynnikami decydującymi w głównej mierze o potrzebie wyznaczenia i rezerwowania terenów przeznaczonych pod lokalizację zabudowy mieszkaniowej są:

- rodziny oczekujące na przydział mieszkań komunalnych – ponad 100 rodzin;

- przewidywane dążenie do modelu gospodarstw rodzinnych mieszkających samodzielnie – szacowany deficyt wynosi minimum kilkadziesiąt mieszkań;
- konieczność wymiany zużytej technicznie zabudowy na nową – szacowany deficyt kolejne minimum kilkadziesiąt mieszkań;
- migracje mieszkańców pobliskich miast (Ząbkowice Śląskie i Paczków) na wieś, wyrażające się popytem na działki budowlane na terenie gminy – szacowany popyt wynosi obecnie od kilku do kilkunastu mieszkań rocznie.

Rozwój osadnictwa w gminie powinien sprowadzać się do:

- uzupełniania istniejących luk w zabudowie;
- podnoszenia wartości użytkowych istniejącej substancji mieszkaniowej poprzez wykonywanie remontów, modernizacji oraz rozbudowy;
- wymianę zużytej zabudowy w obrębie dotychczasowego siedliska;
- realizację zabudowy na nowych działkach budowlanych.

Za jednostki rozwojowe w gminie Kamieniec Ząbkowicki uznać należy miejscowości największe i zarazem koncentrujące już wykształcone funkcje usługowe. Poza Kamieńcem Ząbkowickim są to przede wszystkim wsie: Starczów i Doboszowice. Pozostałe miejscowości charakteryzują się obecnie mniejszym zainteresowaniem w kontekście realizacji nowych obiektów mieszkaniowych, między innymi ze względu na fizjografię terenu i wynikające z tego zagrożenia powodziowe oraz z powodu niedostatku infrastruktury technicznej i społecznej. Jednakże powinno się je promować w kontekście budownictwa mieszkaniowo – usługowego (turystyka) oraz letniskowego. Dla terenów preferowanego rozwoju funkcji mieszkaniowych należy przyjmować zasadę wyposażania ich w niezbędne obiekty i urządzenia infrastruktury społecznej, dopuszczając realizację usług podstawowych w formie urządzeń wbudowanych lub wolnostojących.

W zakresie osadnictwa i budownictwa mieszkaniowego należałoby określić następujące kierunki rozwoju:

- adaptację, uzupełnienia i modernizację istniejącej zabudowy;
- dopuszczenie przekształceń funkcji pierwotnych (zabudowy zagrodowej) do funkcji usług lokalnych;
- ograniczenie możliwości wyznaczania nowych terenów zabudowy na obszarach systemu terenów otwartych;
- kształtowanie nowej zabudowy w ramach strefy dopuszczalnego zainwestowania – tworzenie zabudowy zwartej (wypełnianie luk, enklaw, realizacja zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych wzdłuż istniejących dróg);
- preferowanie regionalnych cech architektonicznych w budownictwie;
- realizację zabudowy usługowej i gospodarczej z dostosowaniem formy architektonicznej do otaczającej zabudowy i krajobrazu;
- uzupełnienie niezbędnego zakresu usług podstawowych.

Realizacja zadań własnych gminy w zakresie gospodarki przestrzennej, określonych w ustawie o samorządzie terytorialnym, następuje na drodze stanowienia przepisów gminnych jakimi są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz ich praktycznego egzekwowania. Podstawą do ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu, a w rezultacie wydania pozwolenia na budowę, są ustalenia w/w planów. Według obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego szacunkowe rezerwy lokalizacyjne pod budownictwo mieszkaniowe wynoszą obecnie łącznie około 50 ha, w tym:

- Byczeń – 3,1 ha;
- Chałupki – 3,34 ha;

- Doboszowice – 4,45 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki – 13,5 ha;
- Mrokocin – 0,83 ha;
- Ożary – 6,79 ha;
- Pomianów Górny – 0 ha;
- Sławęcín – 0,55 ha;
- Sosnowa – 4,2 ha;
- Starczów – 3,45 ha;
- Suszka – 6,2 ha;
- Śrem – 3,3 ha;
- Topola – 0,55 ha.

Zakładając, że powierzchnia jednej działki wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną wynosić będzie około 2500 m², tylko powyższe umożliwi lokalizację około 200 mieszkań budowanych w systemie jednorodinnym, czyli w przybliżeniu dla około 600 – 800 mieszkańców.

4. 9. Bezpieczeństwo publiczne.

4.9.1. Policja.

Stan bezpieczeństwa w gminie w znacznym stopniu jest zdeterminowany przez funkcjonowanie stosownych jednostek powołanych w tym celu. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje Komisariat Policji, zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 20. Rejon gminy obsługiwany jest przez wyznaczonych funkcjonariuszy. Komisariat podlega Komendzie Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich. Obecny stan jest niewystarczający z punktu widzenia podstawowych potrzeb przede wszystkim ze względu na braki kadrowe.

4.9.2. Ochrona przeciwpożarowa.

W zakresie ochrony przeciwpożarowej rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki jest obsługiwany pod względem operacyjnym przez Jednostkę Ratowniczo – Gaśniczą z Ząbkowic Śląskich, będącą w strukturze Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej (PSP) w Ząbkowicach Śląskich.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 6 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP), które zlokalizowane są w: Doboszowicach, Kamieńcu Ząbkowickim I i II, Ożarach, Starczowie i Topoli. Jednostki OSP mieszczą się w Remizach Strażackich. Rejon gminy wspomagają także jednostki OSP z pobliskich gminie miejscowości: Bardo, Braszowice, Budzów, Ciepłowody, Henryków, Przyłęk, Stolec i Złoty Stok. Strażacy ochotnicy wyjeżdżają na akcje nie tylko dotyczące pożarów, ale także do wypompowywania wody z piwnic w czasie podtopień, do usuwania sopli zwisających z dachów, do usuwania drzew po wichurach, do wypadków drogowych, itp. Obecny stan jest wystarczający z punktu widzenia podstawowych potrzeb. Średnio rocznie na terenie gminy notuje się od 100 do 150 zdarzeń, wymagających interwencji jednostek PSP lub OSP.

4.9.3. Ochrona przeciwpowodziowa.

Stopień zagrożenia powodziowego w dolinach rzecznych determinowany jest zarówno czynnikami naturalnymi, takimi jak: rzeźba terenu, gleba, budowa geologiczna, szata roślinna, natężenie opadów atmosferycznych, powierzchnia i ukształtowanie zlewni i jej poszczególnych dopływów, jak również czynnikami antropogenicznymi, takimi jak: regulacja koryt rzecznych, infrastruktura hydrotechniczna, stopień zagospodarowania dolin rzecznych.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki istnieje zagrożenie powodziowe ze względu na występowanie rzeki Nysy Kłodzkiej oraz jej licznych dopływów, w tym zwłaszcza rzeki Budzówki. Rzeki te objęte są badaniami monitoringowymi w granicach gminy oraz powyżej granic gminy. Nysa Kłodzka oraz jej prawostronne dopływy [Gruda (Ożarski Potok), Jamnica (Świda), Mąkolnica, Trująca], a także lewostronne dopływy (Budzówka i Studew) mają charakter rzek górsko – nizinnych. Cechują się gwałtownymi wezbrzeniami i przewagą przepływu turbulentnego nad laminarnym, co powoduje narażenie przyległych obszarów na występowanie nagłych i gwałtownych powodzi. Nysa Kłodzka w granicach gminy, pomiędzy Pilcami a ujściem do zbiornika „Topola” przepływa przez ostatni podgórski, przełomowy odcinek. Największe zagrożenie powodziowe dla gminy Kamieniec Ząbkowicki stanowią wezbrania powodziowe w górnym biegu zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej i jej dopływu Budzówki. Górna część zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej to tereny górskie i podgórskie (Masyw Śnieżnika, Góry Bialskie, Góry Bystrzyckie, Góry Stołowe, Góry Złote, Góry Bardzkie, Kotlina Kłodzka). Opady atmosferyczne przekraczają tam nierzadko 1000 mm rocznie, powstając wskutek ścierania się mas chłodnego powietrza polarno – morskiego z bardzo ciepłym powietrzem zwrotnikowym. Górski charakter dorzecza górnej Nysy Kłodzkiej i jej większych dopływów powyżej granic gminy (między innymi: Bystrzyca, Biała Łądecka, Bystrzyca Dusznicka, Ścinawka) oraz wysokie natężenie opadów niejednokrotnie powodują duży spływ powierzchniowy i gwałtowny przybór wody. Nysa Kłodzka zaliczana jest do rzek polskich o największym potencjale powodziowym. Około ¼ maksymalnych wezbrań rocznych występuje w miesiącach: czerwiec, lipiec i sierpień. W porównaniu z powodziami letnimi wezbrania zimowe w zlewni Nysy Kłodzkiej są rzadsze i charakteryzują się wielokrotnie mniejszymi stratami materialnymi.

Rzeki położone na północ od doliny Nysy Kłodzkiej (lewostronne), poza Budzówką i Studew, mają charakter rzek nizinnych o niwalnym typie zasilania i charakteryzują się przewagą przepływu laminarnego nad turbulentnym i mniejszymi wezbrzeniami. W północno – wschodniej części gminy doliny rzek charakteryzują się miejscami umiarkowanie stromymi zboczami. Wskutek większych, względnych spadków terenu oraz zwartych kształtów zlewni występowanie większych opadów deszczu może spowodować, że spływające wody zgromadzą się w dolinach i całą ich szerokością w sposób niekontrolowany spłyną poniżej. W tym rejonie zalewaniu ulegają zabudowania, który zostały wzniesione zbyt blisko koryta rzeki. Generalnie ten rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki nie należy do obszarów szczególnie zagrożonych powodzią, stąd też brak jest zabezpieczeń i urządzeń ochrony przeciwpowodziowej. Jedynie tereny bezpośrednio przylegające do głównych cieków (np.: Starczowski Potok, Goleniówka) są narażone na okresowe podsiąkanie lub zalewanie wodami powodziowymi, zwłaszcza podczas zimowych i wiosennych roztopów pokrywy śnieżnej oraz w trakcie letnich (gwałtownych lub długotrwałych) opadów o dużym natężeniu. Sieć rowów melioracyjnych i drenarskich zwiększają zdolności retencyjne tego obszaru, wpływając tym samym na obniżenie potencjalnego zagrożenia powodzią. Istotnymi powodami podtopień są tu przede wszystkim:

- niedrożne i zatkane (zasypane) rowy odwadniające;
- zarośnięte brzegi, a nawet koryta rowów, kanałów i rzek;
- zatkane przepusty drogowe.

Katastrofalna powódź z lipca 1997 roku poczyniła znaczne szkody na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Powodzią i podtopieniami objęte zostały bezpośrednio wybrane rejony następujących miejscowości: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pilce (dziś nie istniejąca), Pomianów Górny, Starczów i Topola. Poniżej znajduje się wykaz strat materialnych spowodowanych przez powódź i ulewne deszcze z lipca 1997 roku:

Straty w rolnictwie:

- zakres szkód:
  - zniszczone drogi dojazdowe do użytków rolnych;
  - zniszczone mosty, mostki i przepusty;
  - zniszczenia w urządzeniach melioracyjnych;
  - zniszczone grunty rolne i znajdujące się na nich uprawy;
  - zalane zmagazynowane zapasy paszowe;
  - zniszczone lub uszkodzone budynki mieszkalne i gospodarcze;
  - zniszczony sprzęt rolniczy;
  - zatopiony inwentarz;
- ilość miejscowości, na terenie których powstały szkody – 14 wsi;
- ilość gospodarstw, w których wystąpiły szkody – 100 gospodarstw;
- ilość uszkodzonych budynków mieszkalnych i gospodarczych z uwzględnieniem tych, które wymagały odbudowy lub odtworzenia – 58 gospodarstw;
- grunty trwale uszkodzone, zabrane przez rzekę lub zakamienionych – 131 ha;
- powierzchnia zalanych upraw rolnych: ziemniaki – 90 ha, owies – 24 ha, żyto – 46 ha, pszenica – 1166 ha, jęczmień – 235 ha, rzepak – 347 ha, buraki cukrowe – 34 ha, mieszanki zbożowe – 50 ha, pozostałe uprawy – 208 ha (okopowe, pastewne, warzywa, kukurydza, użytki zielone) ;
- inwentarz, który uległ utonięciu: trzoda chlewna – 303 sztuki, bydło – 5 sztuk, owce – 2 sztuki, kozy – 3 sztuki, drób – około 1200 sztuk, zwierzęta futerkowe – 115 sztuk, pszczoły – 87 pni, ryby – 14400 kg;
- ilość sprzętu rolniczego, który uległ zniszczeniu: ciągniki rolnicze 20 sztuk, przyczepy 26 sztuk, kombajn zbożowy 1 sztuka, inne maszyny rolnicze 128 sztuk.

Straty w infrastrukturze technicznej i społecznej:

- drogi ogółem – 9,1 km, w tym 7,7 km drogi gminne;
- mosty i wiadukty – 7 sztuk (Kamieniec Ząbkowicki, Pilce, Śrem, Topola);
- ulice w Kamieńcu Ząbkowickim – 3,5 km (Boczna, Kolejowa, Krzyżowa, Piaskowa, Szpitalna, Wileńska, Zamkowa, XXX-lecia);
- sieć wodociągowa wraz z budynkiem przepompowni – około 2,2 km;
- sieć kanalizacji sanitarnej – około 1,5 km;
- sieć kanalizacji burzowej – około 1 km;
- oświetlenie uliczne (12 słupów) – około 800 mb sieci;
- sieć telekomunikacyjna;
- budynki mieszkalno – inwentarskie – 224 sztuki;
- budynki użyteczności publicznej – 12 sztuk;
- pozostałe budynki gospodarcze i handlowe (usługowe) – 140 sztuk;
- hala sportowa w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa;
- stadion sportowy w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;
- basen kąpielowy odkryty w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Przedszkole nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;

-
- Szkoła Podstawowa nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa;
  - Zespół Szkół Rolniczych w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka;
  - Gminny Ośrodek Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;
  - świetlica wiejska w Pilcach;
  - świetlica wiejska w Pomianowie Górnym;
  - cmentarze komunalne:
    - Kamieniec Ząbkowicki;
    - Ożary;
    - Starczów.

Nie można w pełni zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości. Górskie rzeki i potoki cechują się gwałtownymi wezbraniem i wielką energią przepływów. Zabudowa koryt często jeszcze pogarsza sytuację ponieważ wody wezbrań nie rozlewaną się na terenach niezabudowanych lecz zostają bardzo szybko odprowadzane do głównych rzek, które w wyniku tego gwałtownie wzbierają i wylewają powodując szkody na terenach zasiedlonych. Dla uniknięcia większych szkód powodowanych przez powódź należy ograniczyć inwestowanie na terenach narażonych na zalewy powodziowe. Należy dążyć do ochrony terenów zielonych położonych wzdłuż cieków wodnych oraz do ograniczenia procesów erozyjnych na terenach górskich. Niezbędne jest trwałe zadarnienie i zalesienie terenów o dużej aktywności procesów erozyjnych. Gospodarka leśna musi być prowadzona w sposób nie powodujący wzrostu erozji na stokach górskich. Prace zrywkowe należy wykonywać zimą i prowadzić zrywkę w poprzek stoków, zapobiegając powstawaniu nowych rynien erozyjnych. Trzeba dążyć do zwiększenia naturalnej retencji lasów, ograniczając tereny regresji drzewostanów i prowadząc ich przebudowę. W celu częściowego ograniczenia skutków potencjalnych kataklizmów prowadzi się prace hydrotechniczne zmierzające między innymi do: rozbudowy systemu dużej i małej retencji czy udrożnienia i obudowania brzegów mniejszych cieków. Obwałowania na terenie gminy i budowle wałowe mają istotne znaczenie w zniwelowaniu strat i szkód powodziowych. Jednakże istniejące wały zabezpieczają mienie tylko w ograniczonym zakresie przed wodami powodziowymi. Ważną kwestią jest również niedopuszczanie do zainwestowania naturalnych terenów zalewowych czyli polderów. Poldery mają za zadanie spłaszczenia (obniżenia stanu) przemieszczających się wód powodziowych. Istotny wpływ na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe na terenie części gminy, a zwłaszcza na wschód od jej granic ma system zbiorników retencyjnych na rzece Nysie Kłodzkiej zlokalizowanych pomiędzy Topolą a Paczkowem. Są to zbiorniki „Topola” i „Kozielno”. Jednakże pomimo tego zabezpieczenia niezbędne jest przeprowadzenie dalszych inwestycji mających na celu przede wszystkim budowę zbiornika retencyjnego „Kamieniec” powyżej Kamieńca Ząbkowickiego oraz modernizację wałów przeciwpowodziowych na rzece Nysie Kłodzkiej i Budzówce w granicach administracyjnych gminy Kamieniec Ząbkowicki. Bardzo duże znaczenie dla ochrony przed powodzią miejscowości Kamieniec Ząbkowicki będzie miał planowany suchy zbiornik przeciwpowodziowy „Pawłowice” na rzece Budzówce (poza granicami gminy). Ponadto obszar Polski i Czech został pokryty siecią radarów meteorologicznych. Wyspecjalizowane stacje prowadzą stały monitoring atmosfery. W przypadku prawdopodobieństwa wystąpienia gwałtownych opadów, odpowiednie służby powiatowe i gminne zostaną powiadomione z kilkugodzinnym uprzedzeniem. Poza wspomnianą perspektywiczną budową zbiornika retencyjnego „Kamieniec” oraz suchego zbiornika „Pawłowice” Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej (RZGW) we Wrocławiu przewiduje w najbliższych latach na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki przede wszystkim inwestycje o charakterze remontowo – modernizacyjnym. Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych (DZMiUW) we Wrocławiu nie planuje na chwilę obecną żadnych inwestycji na terenie gminy. Zabezpieczenie przeciwpowodziowe gminy stanowi ważny element zamierzeń inwestycyjnych ujętych w aktualizacji *Programu dla Odr – 2006*.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wyznaczono obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią, obszary potencjalnego zagrożenia powodzią oraz obszary wymagające ochrony przed zalaniem ze względu na ich zagospodarowanie, wartość gospodarczą lub kulturową na podstawie opracowania *Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej wodowskazu Bardo* sporządzonego przez Instytut Morski w Gdańsku, Oddział w Szczecinie. Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 roku o zmianie ustawy Prawo Wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 roku, nr 32, poz. 159) wspomniane „*Studium...*” sporządzone przez właściwego dyrektora RZGW zachowuje ważność do dnia sporządzenia mapy zagrożenia powodziowego. Na obszarze bezpośredniego (szczególnego) zagrożenia powodzią obowiązują przepisy ustawy Prawo Wodne.

4. 10. Administracja samorządowa.

4.10.1. Urząd Gminy.

Urząd Gminy, zlokalizowany w miejscowości Kamieniec Ząbkowicki przy ul. Ząbkowickiej 26, nadzoruje aktywności społeczno – gospodarcze w gminie. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym na czele urzędu gminy wiejskiej stoi Wójt. Jest on kierownikiem Urzędu i zwierzchnikiem służbowym pracowników Urzędu oraz kierownikami gminnych jednostek organizacyjnych. Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki składa się z następujących komórek organizacyjnych:

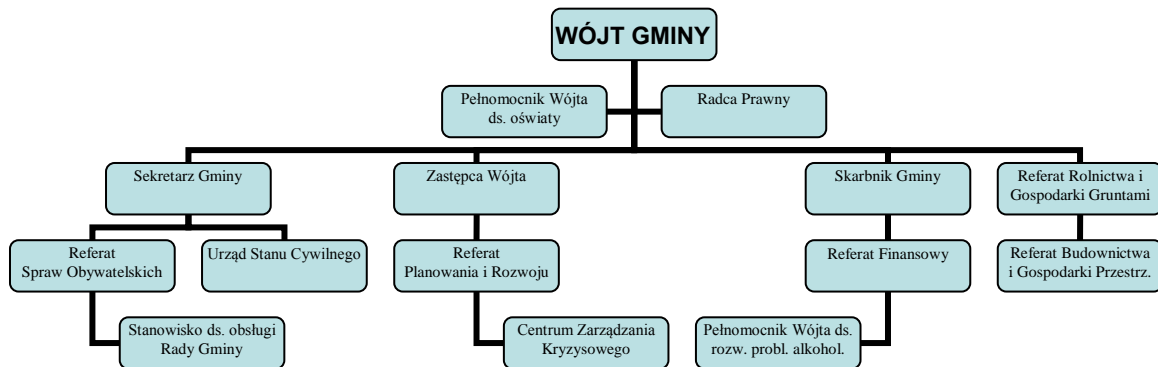
- Urząd Stanu Cywilnego;
- Referat Budownictwa i Gospodarki Przestrzennej;
- Referat Finansowy;
- Referat Planowania i Rozwoju;
- Referat Rolnictwa i Gospodarki Gruntami;
- Referat Spraw Obywatelskich;
- Sekretariat;
- Pełnomocnik Wójta do spraw oświaty;
- Stanowisko do spraw obsługi Rady Gminy;
- Komórka organizacyjna prowadząca sprawy związane z działalnością gospodarczą.

Strukturę organizacyjną Urzędu Gminy prezentuje rycina nr 27 zgodnie z Zarządzeniem nr 77/2011 Wójta Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 kwietnia 2011 roku w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Ponadto Urzędowi Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim podlegają następujące jednostki organizacyjne:

- Przedszkole Publiczne nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 23;
- Przedszkole Publiczne nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Kolejowa 84;
- Szkoła Podstawowa z Oddziałem Przedszkolnym w Doboszowicach, Doboszowice 94;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Bolesława Chrobrego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 4;
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10;
- Gimnazjum Publiczne im. Adama Mickiewicza w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 3;
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka 26;
- Gminne Centrum Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 27;
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 4;
- Schronisko Młodzieżowe, Starczów 43.

RYCINA 27: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – schemat organizacyjny Urzędu Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim.

Źródło reprodukcji: Załącznik nr 6 do Zarządzenia nr 77/2011 Wójta Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 kwietnia 2011 roku w sprawie Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki.

4.10.2. Gremia samorządowe.

Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym władzę wykonawczą w gminie wiejskiej sprawuje Wójt, wyłoniony na podstawie bezpośrednich wyborów. Władzę uchwałodawczą, odpowiednik władzy ustawodawczej Sejmu RP, pełni Rada Gminna, składająca się z 15 osób. W wyniku wyborów samorządowych, które odbyły się jesienią 2010 roku, Rada Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim składa się z 12 mężczyzn i 3 kobiet.

TABELA 89: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Radni Gminy według wieku w 2011 roku.

Wiek	Liczba radnych			Struktura (%)		
	Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:	
		kobiety	mężczyźni		kobiety	mężczyźni
29 i mniej	1	–	1	6,66	–	8,33
30 – 59	12	3	9	80,00	100,00	75,00
60 i więcej	2	–	2	13,33	–	16,66

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

4.10.3. Współpraca krajowa i międzynarodowa.

Na arenie krajowej i międzynarodowej Gmina Kamieniec Ząbkowicki należy do następujących stowarzyszeń:

- Euroregion Glacensis;
- Dolnośląska Organizacja Turystyczna;
- Lokalna Grupa Działania (LGD) „QWSI”.

Euroregion Glacensis jest dobrowolnym związkiem Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis oraz stowarzyszenia miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis”, który powstał na podstawie umowy o utworzeniu czesko – polskiego Euroregionu Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregionu Glacensis. Euroregion nie ma osobowości prawnej, współpraca jest ukierunkowana na skoordynowanie głównych przedsięwzięć zgodnie z zamierzeniami Euroregionu. Jego organy działają w oparciu o normy prawne swoich państw.

Euroregion Glacensis jest jednym z 16 funkcjonujących w granicach Polski euroregionów i jednym z sześciu na pograniczu polsko – czeskim. Współpraca transgraniczna w regionie Sudetów Środkowych i Wschodnich ma wieloletnią tradycję. Ważne impulsy współpracy pojawiły się na przełomie lat 80–tych i 90–tych XX wieku w związku z przemianami demokratycznymi jakie miały miejsce w tym okresie w Polsce i w Republice Czeskiej. W dniu 18 września 1992 roku w Wałbrzychu 21 przedstawicieli społeczności lokalnych z województwa wałbrzyskiego i opolskiego oraz z północno – wschodnich Czech podpisało umowę pn. „Porozumienie o ponadgranicznej współpracy wzajemnej oraz o utworzeniu Ponadgranicznego Związku Miast i Gmin Czechy – Polska”. W zawartym dokumencie za główny cel uznano koordynację wysiłków na rzecz rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społecznego oraz wspólne rozwiązywanie problemów ekologicznych występujących na obszarze przygranicznym. Od 1994 roku w kręgach samorządowych strony czeskiej i polskiej zmieniono poglądy na formę współpracy i zaczęto rozważać potrzebę utworzenia Euroregionu pod nazwą „Glacensis”. Proponowana nazwa ma historyczny rodowód i wywodzi się ze średniowiecznego łacińskiego określenia Kotliny Kłodzkiej. Została ona uznana za właściwą dla przyszłego związku ponadgranicznego jednostek samorządowych. W dniu 30 maja 1994 roku Sejmik Samorządowy Województwa Wałbrzyskiego podjął uchwałę o rozpoczęciu procedury tworzenia Euroregionu Glacensis. W dniu 16 stycznia 1996 roku w czeskim Rychnovie nad Kněžnou siedmiu starostów czeskich samorządów lokalnych (Náchod, Rychnov, Šumperk, Ústí nad Orlicí, Trutnov, Orlické Záhory, Police nad Metují) oraz Prezydent Hradec Králové podpisali umowę o utworzeniu *Regionalnego Stowarzyszenia do spraw Współpracy Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej*, które od 9 marca 1998 roku funkcjonuje jako stowarzyszenie miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis”. W dniu 5 grudnia 1996 roku w Hradec Králové podpisano Umowę Ramową między Stowarzyszeniem Gmin Ziemi Kłodzkiej i Regionalnym Stowarzyszeniem do Spraw Współpracy Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej o utworzeniu euroregionu pod nazwą Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – „Euroregion Glacensis”. W dniu 17 marca 2000 roku w Długopolu Dolnym z inicjatywy Stowarzyszenia Gmin Ziemi Kłodzkiej utworzono *Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis*, które zostało zarejestrowane przez Sąd Okręgowy w Świdnicy jako nowy polski partner w *Euroregionie*. Powołanie nowego Stowarzyszenia było spowodowane koniecznością wzajemnego dostosowania struktur euroregionalnych po obu stronach granicy (powołano organizację, która ukierunkowała swoją działalność wyłącznie na współpracę przygraniczną).

Zgodnie ze Statutem Euroregionu Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis członkami Euroregionu są polskie gminy należące do Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis oraz czeskie miasta i gminy należące do Stowarzyszenia miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis”. Podstawowym celem statutowym stowarzyszenia miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis” po stronie czeskiej jest koordynacja w formie zaleceń i propozycji rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego regionu i nawiązywanie do programów, które są przygotowywane i realizowane przez właściwe organy w regionie przygranicznym. Głównym zadaniem jest wspieranie działalności, szczególnie w następujących dziedzinach:

- planowanie przestrzenne;
- rozwój gospodarki i handlu;
- utrzymanie i poprawa środowiska naturalnego;
- budowa i przystosowanie infrastruktury transgranicznych;
- usuwanie skutków katastrof przyrodniczych i klęsk żywiołowych oraz współdziałanie w opracowywaniu programów i zabezpieczeń niwelujących rozmiary ewentualnych zniszczeń;
- rozwój turystyki i tworzenie nowych przejść granicznych;
- rozwój szkolnictwa, kultury i sportu;
- pomoc humanitarna i socjalna.

Natomiast po stronie polskiej podstawowe cele współpracy określa statut Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis. Przesłanką jego utworzenia jest wszechstronna działalność na rzecz pomyślności regionu, sanacji ekologicznej, rozkwitu gospodarczego, rozwoju turystyki, kultury i sportu oraz stałej poprawy warunków życia mieszkańców. Do głównych zadań Stowarzyszenia należą:

- współdziałanie z czeskimi podmiotami komunalnymi w ramach Euroregionu, harmonizowanie działalności komunalnej w zakresie programowania rozwoju gmin poprzez koordynację prac właściwych jednostek i służb obu krajów;
- dążenie do usuwania przeszkód wynikających z faktu istnienia granicy państwowej;
- działania na rzecz przyspieszonego rozwoju i wzajemnego dostosowania systemów infrastruktury technicznej i społeczno – usługowej o ponadgranicznym zasięgu oddziaływania;
- dążenie do zwiększenia potencjału gospodarczego regionu przy zachowaniu szczególnej dbałości o środowisko naturalne w tym zasad i rygorów ekologicznych;
- tworzenie warunków i sprzyjanie rozwojowi terytorialnych kontaktów pomiędzy mieszkańcami obu sąsiadujących ze sobą krajów, zwłaszcza dzieci i młodzieży.

Dolnośląska Organizacja Turystyczna jest stowarzyszeniem i działa w oparciu o ustawę Prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku oraz ustawę o Polskiej Organizacji Turystycznej z dnia 25 czerwca 1999 roku. Stowarzyszenie pod nazwą „Dolnośląska Organizacja Turystyczna” (DOT) utworzyły władze samorządowe Dolnego Śląska w styczniu 2000 roku. Organizacja ta została stworzona w wyniku przekształceń dokonywanych w obszarze zarządzania turystyką, zgodnie z normami obowiązującymi w krajach Unii Europejskiej. W wyniku reformy administracji państwowej i powołania nowych struktur samorządu terytorialnego, samorządy przejęły zadania związane ze strategią rozwoju regionalnego, w tym także w obszarze turystyki. Powołując DOT jako pierwszą w Polsce organizację o charakterze regionalnym władze samorządowe województwa dolnośląskiego wykazały duże zainteresowanie rozwojem ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku. Stowarzyszenie DOT skupia obecnie 105 członków i jest największą Regionalną Organizacją Turystyczną w Polsce.

Do statutowych zadań Stowarzyszenia Dolnośląska Organizacja Turystyczna należy szeroko pojęta promocja Dolnego Śląska, jako regionu posiadającego doskonałe położenie na pograniczu z Niemcami i Czechami, również jako regionu charakteryzującego się zróżnicowanym krajobrazem przyrodniczym oraz bogactwem wspaniałych pomników historii i kultury śląskiej. Celem działań jest promocja regionu i tworzenie pozytywnego wizerunku Dolnego Śląska jako krainy wartej odwiedzenia i zwiedzenia, regionu atrakcyjnego dla turystów. Główny cel statutowy DOT – „*wspieranie rozwoju turystyki oraz prowadzenie promocji Dolnego Śląska*” – realizowany jest poprzez takie działania jak:

- kreowanie pozytywnego z punktu widzenia turysty wizerunku regionu w kraju i za granicą;
- współdziałanie z administracją samorządową na rzecz promocji ruchu turystycznego i przyjazdu turystów na Dolny Śląsk;
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz promocji turystycznej Dolnego Śląska na krajowych i zagranicznych targach turystycznych;
- organizowanie i rozwijanie działań na rzecz rozwoju turystyki;
- stworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej;
- prowadzenie i aktualizowanie internetowej informacji turystycznej;
- prowadzenia działalności wydawniczej na rzecz promocji turystyki;
- organizowanie podróży typu *study tour* po Dolnym Śląsku dla zagranicznych dziennikarzy i biur podróży;
- podejmowanie badań i analiz ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku;
- inicjowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej;

- organizowanie szkoleń i doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki;
- inspirowanie i współdziałanie w tworzeniu lokalnych organizacji turystycznych w gminach i powiatach.

Wymienione powyżej przedsięwzięcia nie zamykają listy działań DOT. Stowarzyszenie stara się, aby działalność promocyjna coraz lepiej zaspokajała potrzeby gmin i regionu. DOT jest otwarte na różne sugestie i propozycje płynące z gmin i powiatów związane z lokalną specyfiką i oczekiwaniami danego regionu. Na realizację tych zadań pozyskuje się środki z dotacji budżetowych na zadania zlecone, przyjmuje się zlecenia na działalność promocyjną na rzecz firm branży turystycznej, prowadzi się działalność gospodarczą, a także pozyskuje środki z Unii Europejskiej. Dzięki pozyskiwanym funduszom prowadzi się i rozwija działalność promocyjną na rzecz regionu oraz wspiera rozwój infrastruktury turystycznej.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Qwsi” posiada status stowarzyszenia i została zarejestrowana w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia – Fabrycznej, IX Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 19 lutego 2009 roku. Biuro Lokalnej Grupy Działania (LGD) „Qwsi” znajduje się w Ziębicach przy ulicy Stawowej 2a. W skład członków zwyczajnych Stowarzyszenia wchodzi organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy oraz samorządy. Swoim zasięgiem LGD obejmuje obszar 691 km² zamieszkiwany przez blisko 65 tysięcy osób. Jest to 6 gmin powiatu ząbkowickiego: Bardo, Ciepłowody, Kamieniec Ząbkowicki, Ząbkowice Śląskie, Ziębice i Złoty Stok.

Misją Stowarzyszenia jest szeroko pojęta poprawa jakości życia mieszkańców terenów wiejskich poprzez odnowę i rozwój wsi oraz zwiększenie jej atrakcyjności turystycznej. Działalność Stowarzyszenia jest nastawiona przede wszystkim na animowanie i wspieranie aktywności społeczności wiejskiej w oparciu o lokalny potencjał, z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, realizowany w partnerstwie sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego, prowadzący do wzmocnienia atrakcyjności obszaru, podwyższania standardu życia na wsi i integracji społeczności lokalnych. Głównym celem działalności Stowarzyszenia LGD „Qwsi” jest rozwój turystyki w oparciu o własne zasoby obszaru oraz poprawa jakości życia na obszarach wiejskich. LGD „Qwsi” prowadzi działania aktywizujące mieszkańców obszarów wiejskich, organizuje szkolenia i realizuje wydarzenia informacyjno – promocyjne (ogłoszenia w prasie, konkursy, doradztwo). Pracownicy biura świadczą bezpłatne doradztwo w zakresie możliwości uzyskania dofinansowania na różnego rodzaju przedsięwzięcia w ramach osi 4 Leader PROW (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich) na lata 2007 – 2013 oraz wypełniania wniosków w ramach działań osi 4 PROW na lata 2007 – 2013 oraz wspierają wszelkiego rodzaju inicjatywy społeczne.

Dodatkowo na arenie międzynarodowej Gmina Kamieniec Ząbkowicki prowadzi formalną współpracę partnerską z gminą Ellzee z Niemiec (Bawaria). Współpraca dotyczy przede wszystkim wymiany kulturalnej. Gmina Kamieniec Ząbkowicki nie należy do żadnych stowarzyszeń i organizacji międzynarodowych.

4. 11. Organizacje społeczne.

Na terenie gminy działają liczne koła, związki oraz stowarzyszenia społeczne, artystyczne, sportowe i gospodarcze. Należą do nich między innymi:

Stowarzyszenia sportowe:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Gminny Ludowy Klub Sportowy „Zamek” Kamieniec Ząbkowicki, ul. Złotostocka 7, Kamieniec Ząbkowicki;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Rowerowy Klub Sportowy „KROSS” Byczeń, Byczeń 5;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „SPARTAKUS” Byczeń, Byczeń 18;

-
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „KOLEJARZ-CARGO 03”, ul. Ogrodowa 24/3, Kamieniec Ząbkowicki;
  - Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „INTER” Ożary, Ożary 14;
  - Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „SOKÓŁ” Starczów, Starczów 47;
  - Uczniowski Klub Sportowy Ożary, Ożary 76.

Ochotnicze Straże Pożarne:

- Ochotnicza Straż Pożarna Doboszowice, Doboszowice 71;
- Ochotnicza Straż Pożarna Kamieniec Ząbkowicki I, ul. Złotostocka 29, Kamieniec Ząbkowicki;
- Ochotnicza Straż Pożarna Kamieniec Ząbkowicki II, ul. Leśna 2, Kamieniec Ząbkowicki;
- Ochotnicza Straż Pożarna Ożary, Ożary 37/1;
- Ochotnicza Straż Pożarna Starczów, Starczów 47;
- Ochotnicza Straż Pożarna Topola, Topola 25.

Stowarzyszenia społeczno – kulturalne, towarzystwa i fundacje:

- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Gimnazjum Publicznego im. Adama Mickiewicza w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 3, Kamieniec Ząbkowicki;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Juliana Lubienieckiego, ul. Ząbkowicka 21, Kamieniec Ząbkowicki;
- Stowarzyszenie Integracyjne „Nasza Wieś Ożary z XXI wieku”, Ożary 32;
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamienieckiej, pl. Kościelny, Kamieniec Ząbkowicki;
- Fundacja „Stary Las”, Byczeń 68.

Koła:

- Koło Wędkarskie nr 11, ul. Skorolecka 8, Kamieniec Ząbkowicki;
- Gminne Koło Pszczelarzy, ul. XXX-lecia PRL 36/6, Kamieniec Ząbkowicki;
- Polski Związek Łowiecki, Koło Jeleń, ul. Złotostocka 2/8, Kamieniec Ząbkowicki;
- Koło Gospodyń Wiejskich Byczeń, Byczeń 55;
- Koło Gospodyń Wiejskich Chałupki, Chałupki 5;
- Koło Gospodyń Wiejskich Doboszowice, Doboszowice 63/23;
- Koło Gospodyń Wiejskich Ożary, Ożary 17;
- Koło Gospodyń Wiejskich Sosnowa, Sosnowa 38;
- Koło Gospodyń Wiejskich Starczów, Starczów 64;
- Koło Gospodyń Wiejskich Suszka, Suszka 2A.

Reasumując należy uznać, że nasycenie siecią placówek usług nierynkowych (publicznych) oraz zakres ich funkcjonowania jest wystarczający z punktu widzenia potrzeb lokalnej społeczności.

5. Gospodarka.

5. 1. Rolnictwo.

5.1.1. Użytkowanie gruntów w rolnictwie.

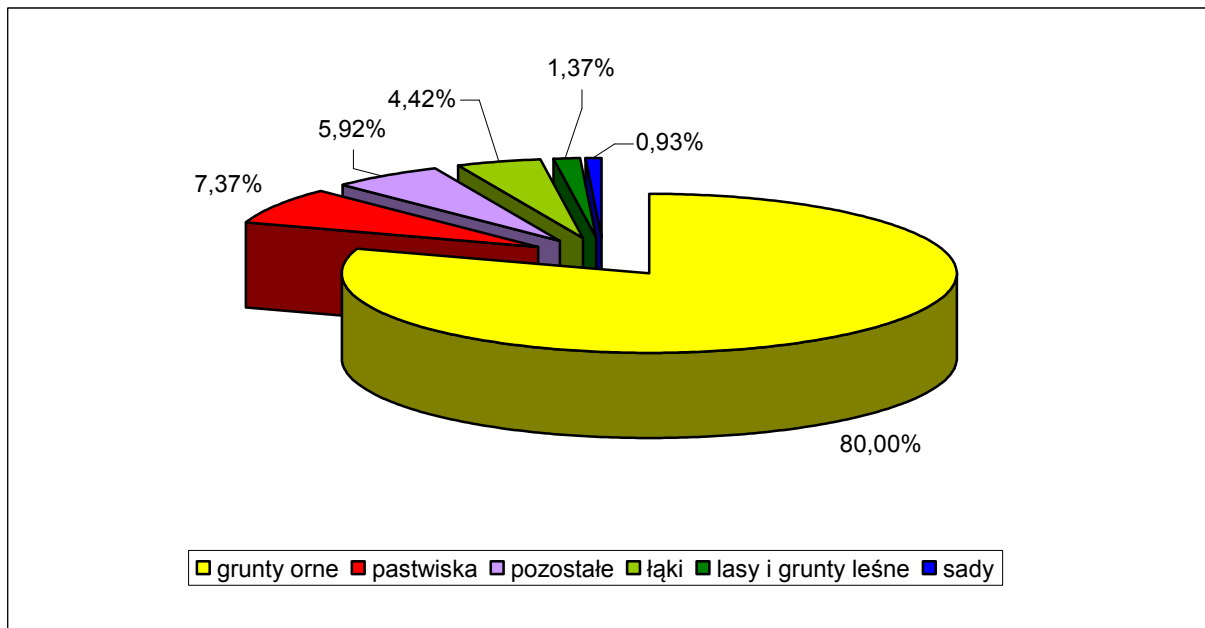
Sektor rolniczy stanowi obecnie jedną z głównych funkcji w strukturze gospodarczej gminy. Przeważają małe i średnie gospodarstwa rolne o areale około 10 ha, zajmujące się głównie uprawą ziemi oraz hodowlą. Współpracują na terenie gminy z licznymi podmiotami gospodarczymi.

TABELA 90: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytkowanie gruntów w gospodarstwach indywidualnych³⁸ w 2002 roku (w ha).

Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty i nieużytki
	Razem	w tym					
		grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
4750	4404	3800	44	210	350	65	281

Źródło: GUS 2003.

RYCINA 28: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach indywidualnych w 2002 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

³⁸ Za gospodarstwo indywidualne uważa się gospodarstwo będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej lub grupy osób.

Gospodarstwa indywidualne stanowiły w analizowanym okresie 49,36 % z ogólnej powierzchni gminy. Użytki rolne stanowiły 92,71 % ogólnej powierzchni gruntów gospodarstw indywidualnych, lasy i grunty leśne 1,37 %, a pozostałe ziemie oraz nieużytki 5,92 %. Natomiast struktura użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych kształtowała się w następujący sposób:

- grunty orne – 86,28 %;
- sady – 1,00 %;
- łąki – 4,77 %;
- pastwiska – 7,95 %.

Udział gospodarstw indywidualnych w stosunku do ogólnej powierzchni poszczególnych elementów kształtujących przestrzeń gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiał się w następujący sposób:

- użytki rolne razem – 64,71 %;
- grunty orne – 64,96 %;
- sady – 95,65 %;
- łąki – 58,33 %;
- pastwiska – 63,64 %;
- lasy – 11,86 %;
- pozostałe grunty – 12,38 %.

5.1.2. Charakterystyka gospodarstw rolnych.

Według danych Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki na terenie gminy funkcjonuje obecnie 555 gospodarstw rolnych. Ponadto występuje tu liczna grupa właścicieli tak zwanych działek rolnych czyli gospodarstw, które posiadają areal użytków nie większy niż 1 ha. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego zajmuje areal około 10 ha i jest zbliżona do przeciętnej wartości występującej w województwie dolnośląskim.

TABELA 91: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozkład gospodarstw rolnych według miejscowości w 2011 roku.

Miejscowość	Liczba gospodarstw rolnych
Byczeń	31
Chałupki	38
Doboszowice	105
Kamieniec Ząbkowicki I	98
Kamieniec Ząbkowicki II	46
Mrokocin	26
Ożary	86
Pomianów Górny	29
Sławęcín	16
Sosnowa	42
Starczów	64
Suszka	18
Śrem	19
Topola	39

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

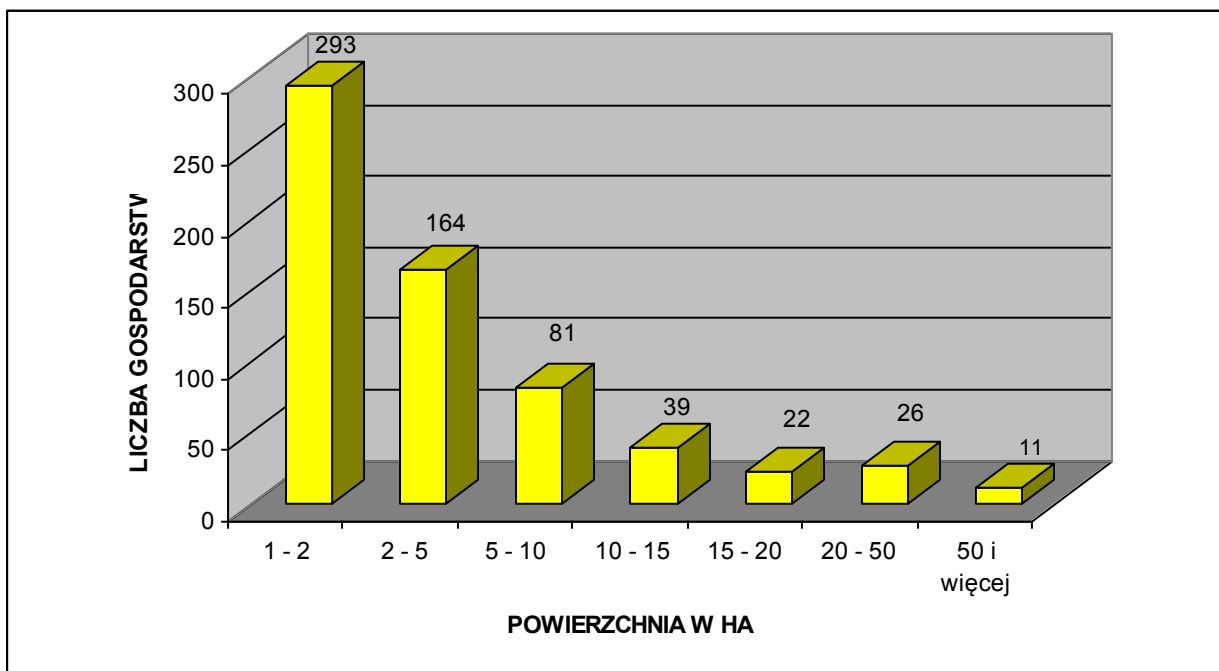
TABELA 92: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura powierzchni gospodarstw rolnych w 2011 roku.

Powierzchnia gospodarstwa w ha	Ilość gospodarstw	Struktura (%)
1 – 2	293	46,07
2 – 5	164	25,79
5 – 10	81	12,74
10 – 15	39	6,13
15 – 20	22	3,46
20 – 50	26	4,09
Powyżej 50 ha	11	1,73

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Gospodarstwa bardzo małe, to jest o areale od 1 do 5 ha, stanowią blisko 72 % ogólnej liczby gospodarstw w gminie. W przedziale od 5 do 10 ha kwalifikuje się ponad 12 % gospodarstw. Gospodarstwa średnie jak na polskie warunki, czyli o powierzchni od 10 ha do 50 ha to blisko 14 % ogółu, a gospodarstwa duże o areale powyżej 50 ha stanowią zaledwie 1,73 % ogółu. Należy więc przyjąć, że struktura obszarowa gospodarstw rolnych jest dość rozdrobniona czego potwierdzeniem jest fakt, że aż 85 % gospodarstw posiada areal mniejszy niż 10 ha. Większość małych gospodarstw poszukuje i będzie poszukiwać dodatkowych, pozarolniczych źródeł dochodu. Aby sprostać realiom współczesnej gospodarki rynkowej należy przyspieszyć tempo restrukturyzacji sektora rolniczego, celem poprawy struktury agrarnej gospodarstw.

RYCINA 29: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka struktury agrarnej w 2011 roku.

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Należy nadmienić, że na podstawie danych z Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku spośród ówczesnych 920 gospodarstw rolnych 740 (80,44 % ogółu) prowadziło wyłącznie działalność rolniczą, 13 gospodarstw (1,41 %) prowadziło wyłącznie działalność pozarolniczą, 75 gospodarstw (8,15 %) prowadziło działalność rolniczą i pozarolniczą, a 92 gospodarstwa (10,00 %) nie prowadziło ani działalności rolniczej ani pozarolniczej. Ponadto

należy zaznaczyć, że tylko 15 gospodarstw rolnych (1,63 % ogółu) o areale większym niż 50 ha skupiało w swoim władaniu 181569 arów spośród 489395 arów ogólnej powierzchni gospodarstw, czyli aż 37,10 %. Głównym problemem dla miejscowych rolników jest zmienna rentowność produkcji rolniczej oraz brak szerszej możliwości podjęcia zajęć pozarolniczych. Od 2004 roku stan ten ulega przynajmniej częściowej poprawie dzięki dopłatom bezpośrednim do produkcji rolnej. Koniecznym jest jednak przekwalifikowanie przynajmniej części ludności rolniczej.

Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego (2002 rok) gospodarstwa rolne z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki dysponowały:

- 326 ciągnikami;
- 24 samochodami ciężarowymi;
- 46 kombajnami zbożowymi;
- 7 kombajnami buraczanymi;
- 4 kombajnami ziemniaczanymi.

Ponadto wyposażenie miejscowych gospodarstw rolnych obejmowało następujące budowle służące działalności rolniczej:

- stodoły – o powierzchni łącznej 39357 m²;
- budynki wielofunkcyjne – 17104 m²;
- obory – o powierzchni łącznej 13156 m²;
- wiaty – 9244 m²;
- chlewnie – 8440 m²;
- garaże – 5959 m²;
- kurniki – 4091 m²;
- inne pomieszczenia – 4592 m².

Rozkład gospodarstw według wykształcenia osoby kierującej gospodarstwem przedstawiał się następująco:

- wyższe rolnicze – 5 gospodarstw;
- policealne rolnicze – 0;
- średnie zawodowe rolnicze – 63;
- zasadnicze zawodowe rolnicze – 51;
- kurs rolniczy – 127;
- brak wykształcenia rolniczego – 568.

Struktura dochodów analizowanych gospodarstw rolnych przedstawiała się następująco:

- z działalności rolniczej – 111 gospodarstw;
- z działalności rolniczej i pracy najemnej – 8;
- z pracy najemnej – 270;
- z pracy najemnej i działalności rolniczej – 24;
- z emerytury i renty – 368;
- z działalności pozarolniczej – 34;
- z niezarobkowych źródeł utrzymania – 54.

5.1.3. Jakość gleb, uprawy i hodowla.

Pod względem jakości gleb wyrażonej klasyfikacją bonitacyjną gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada przeciętne warunki do produkcji rolniczej. Na terenie gminy nie występują gleby najlepszej I klasy bonitacyjnej. Udział gruntów ornych II klasy bonitacyjnej jest niewielki i stanowi blisko 4 %. Areal gruntów ornych należących do III klasy bonitacyjnej wynosi blisko 31 %, a do IV klasy – blisko 51 %. Natomiast grunty orne najniższych klas (V i

VI) to blisko 15 % ogólnej powierzchni gruntów ornych. Udział użytków zielonych będących w II klasie bonitacyjnej wynosi zaledwie blisko 1 %, w III klasie bonitacyjnej wynosi blisko 21 %, w IV klasie blisko 47 %, a klasy V i VI to blisko 32 % ogółu użytków zielonych. Według opracowanej przez Instytut Upraw Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach (IUNG Puławy) kompleksowej metody waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, obliczony dla gminy Kamieniec Ząbkowicki wskaźnik wartości wynosi 80,5 pkt. Jest to wskaźnik nieznacznie wyższy od średniej dla województwa dolnośląskiego (76,3 pkt) oraz znacznie wyższy od średniej krajowej (66,6 pkt).

TABELA 93: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odsetek gruntów ornych i użytków zielonych, będących w najlepszych klasach bonitacyjnych (klasy I – III) według miejscowości.

Miejscowość (obręb)	Odsetek użytków rolnych w I – III klasie bonitacyjnej ³⁹	
	Grunty orne	Użytki zielone
Byczeń	9,46	13,31
Chałupki	20,87	3,23
Doboszowice	30,35	14,46
Kamieniec Ząbkowicki I	40,14	23,50
Kamieniec Ząbkowicki II	21,73	15,40
Mrokocin	19,53	19,02
Ożary	13,36	16,23
Pilce	78,88	41,05
Pomianów Górny	90,14	8,99
Sławęcín	16,27	7,06
Sosnowa	58,75	20,91
Starczów	50,07	58,39
Suszka	1,28	51,24
Śrem	72,86	41,98
Topola	42,88	46,76

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2011.

Grunty orne o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Kamieniec Ząbkowicki I, Pilce, Pomianów Górny, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola (powyżej 34,49 %⁴⁰ gruntów ornych w klasach II i III). Użytki zielone o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Kamieniec Ząbkowicki I, Pilce, Starczów, Suszka, Śrem i Topola (ponad 21,84 %⁴¹ użytków zielonych w klasach II i III). Należy nadmienić, że w każdej miejscowości znajdują się użytki rolne objęte ochroną (II i III klasa bonitacyjna).

Powyższe uwarunkowania decydują, że głównym kierunkiem w produkcji rolniczej jest uprawa roślinna dostosowana przede wszystkim na potrzeby rolno – spożywczego przemysłu przetwórczego oraz hodowla zwierząt. Powierzchnia upraw w 2002 roku⁴² wyniosła 3891,07 ha. Największe znaczenie w gminie miały następujące uprawy:

- zboża podstawowe ogółem – 2381,26 ha (61,20 % powierzchni zasiewów);
- kukurydza – 708,90 ha (18,22 %);

³⁹ Grunty podlegające ochronie.

⁴⁰ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

⁴¹ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

⁴² Powszechny Spis Rolny z 2002 roku.

- rzepak – 547,02 (14,06 %);
- ziemniaki – 146,76 ha (3,77 %);
- warzywa gruntowe – 28,09 ha (0,72 %);
- kukurydza na zielonkę – 8,65 ha (0,22 %);
- gryka – 8,50 ha (0,22 %);
- okopowe pastewne – 7,09 ha (0,18 %);
- truskawki gruntowe – 1,46 ha (0,04 %);
- strączkowe jadalne – 0,50 (0,01 %);
- pozostałe – 52,84 ha (1,36 %).

Natomiast wśród zbóż podstawowych dominowały:

- pszenica – 1695,63 ha (71,21 % powierzchni zasiewów zbóż podstawowych);
- jęczmień – 451,53 ha (18,96 %).
- mieszanki zbożowe – 95,66 ha (4,02 %);
- owies – 56,89 ha (2,39 %);
- pszenżyto – 49,95 ha (2,10 %);
- żyto – 31,60 ha (1,33 %).

Ogólnie można przyjąć, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki uprawia się dość mało roślin wymagających dużej chemizacji, to jest: rzepaku czy buraka cukrowego. To zjawisko należy uznać za objaw pozytywny w stosunku do obecności bogatych walorów środowiska przyrodniczego. Warunki glebowe gminy, zbliżone do średniej występującej w województwie dolnośląskim powodują, że plony głównych ziemiopłodów kształtują się na zbliżonym poziomie do przeciętnych wartości osiąganych w regionie.

Należy nadmienić, że w okresie Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 roku na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki spośród wszystkich 771 gospodarstw prowadzących uprawy:

- 577 gospodarstw uprawiało ziemniaki (74,8 % z ogółu gospodarstw prowadzących uprawy);
- 512 – pszenicę ozimą (66,4 %);
- 335 – jęczmień jary (43,5 %);
- 278 – kukurydzę na ziarno (36,1 %);
- 274 – warzywa gruntowe (35,5 %);
- 270 – pszenicę jarą (35,0 %);
- 261 – mieszanki zbożowe jare (33,9 %);
- 227 – żyto (29,4 %);
- 219 – jęczmień ozimy (27,4 %);
- 83 – rzepak ozimy (10,8 %);
- 41 – buraki cukrowe (5,3 %);
- 41 – rzepak jary (5,3 %);
- 32 – truskawki (4,1 %);
- 32 – owies (4,2 %);
- 27 – pszenżyto ozime (3,5 %);
- 27 – okopowe pastewne (3,5 %);
- 12 – strączkowe jadalne (1,6 %);
- 8 – mieszanki zbożowe ozime (1,0 %).
- 4 – kukurydzę na zielonkę (0,5 %);
- 0 – pszenżyto jare oraz gryka, proso i inne zbożowe.

Produkcja zwierzęca dostosowana jest do bieżących potrzeb na rynku. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki główne kierunki hodowli w 2002 roku (według danych z Powszechnego Spisu Rolnego) to:

- kury – 9961 sztuk;
- kury nioski – 6859 sztuk;
- trzoda chlewna – 2148 sztuk;
- bydło – 302 sztuki;
- trzoda chlewna lochy – 216 sztuk;
- krowy – 145 sztuk;
- kozy – 98 sztuk;
- konie – 23 sztuki;
- owce – 17 sztuk.

Należy nadmienić, że w analizowanym okresie czasu na terenie gminy:

- 135 gospodarstw posiadało trzodę chlewną;
- 83 – bydło;
- 72 – krowy;
- 15 – konie;
- 4 – owce;
- 737 – bez zwierząt gospodarskich.

Obecnie cena za 1 ha gruntów ornych i użytków zielonych kształtuje się na poziomie od 12000 do 19000 złotych, w zależności od klasy bonitacyjnej.

5.1.4. Rybactwo.

W rejonie miejscowości Bartniki zlokalizowane są stawy hodowlane. Ich zarybianiem zajmuje się Koło Wędkarskie nr 11 w Kamieńcu Ząbkowickim. Stawy służą jednak wyłącznie do celów rekreacyjnych (wędkarstwo), tym samym gospodarka rybacka jako odrębna, produkcyjna gałąź rolnictwa nie występuje. Zgodnie z zapisem Ustawy Prawo wodne, rybackie korzystanie ze śródlądowych wód powierzchniowych jest zaliczane do szczególnego korzystania z wód. Gospodarka rybacka wymaga przestrzegania zasad ochrony środowiska i uzyskania pozwolenia wodnoprawnego.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada opracowany w 2006 roku przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych z Wrocławia *Plan Urzędniowo – Rolny*.

5. 2. Leśnictwo.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się bardzo małym zalesieniem. Lasy i grunty leśne stanowią 6,08 % powierzchni gminy, to jest 587,4 ha. Jest to wskaźnik znacznie niższy od średniej dla powiatu ząbkowickiego – 20,29 % oraz dla województwa dolnośląskiego – 30,34 %.

TABELA 94: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wskaźnik lesistości⁴³ w 2010 roku.

	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Lesistość (%)	5,97	19,84	29,53

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Lasami znajdującymi się na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zarządzają Nadleśnictwa: Henryków (wschodnia część gminy – 190,85 ha obszarów leśnych) i Bardo Śląskie (zachodnia część gminy – 195,31 ha), należące do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Wrocławiu. Rejon gminy nadzorują Leśnictwa: Niedźwiedź (Nadleśnictwo Henryków) oraz Błotnica, Laskówka i Złoty Stok (Nadleśnictwo Bardo Śląskie). W 2010 roku ogólna powierzchnia lasów i gruntów leśnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosiła 587,4 ha, w tym samych lasów 577,5 ha. Z ogółu gruntów leśnych we władaniu publicznym znajdowało się 479,4 ha (81,61 %), a w rękach prywatnych pozostawało 108 ha (18,39 %). Spośród lasów publicznych własnością Skarbu Państwa było 449,6 ha (93,78 %) gruntów leśnych, z czego 385,6 ha w zarządzie Lasów Państwowych, zaś własnością gminy było 29,8 ha gruntów leśnych (6,22 %). Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki udział lasów pozostających w rękach prywatnych jak i będących własnością komunalną jest najwyższy w porównaniu ze wskaźnikami charakteryzującymi powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie.

TABELA 95: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura własnościowa lasów i gruntów leśnych w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Grunty leśne publiczne	81,61	95,43	97,29
<i>Skarb Państwa</i>	93,78	97,34	98,76
<i>Gminy</i>	6,22	2,66	1,24
Grunty leśne prywatne	18,39	4,57	2,71

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic).

TABELA 96: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia lasów i gruntów leśnych według miejscowości w 2011 roku.

Miejscowość (obręb)	Powierzchnia lasów w ha	Wskaźnik lesistości w %
1	2	3
Byczeń	1,9895	0,45
Chałupki	152,9046	22,57
Doboszowice	71,7617	4,72
Kamieniec Ząbkowicki I	124,3862	12,04

⁴³ Tylko lasy.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3
Kamieniec Ząbkowicki II	2,1457	0,81
Mrokocin	23,6066	8,15
Ożary	118,0382	9,64
Pilce	–	–
Pomianów Górny	9,1306	2,50
Sławęcín	8,8000	1,83
Sosnowa	2,1355	0,45
Starczów	10,1900	0,83
Suszka	9,1603	4,20
Śrem	1,4590	0,57
Topola	0,6100	0,08

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Największą lesistością (ponad średnią ewidencyjną [5,59 %] występującą w gminie Kamieniec Ząbkowicki) charakteryzują się miejscowości: Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki I, Mrokocin i Ożary. Najmniejszą, wręcz śladową lesistość (poniżej 1 %) posiadają miejscowości: Byczeń, Kamieniec Ząbkowicki II, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola.

W odróżnieniu od większości kompleksów leśnych na terenie całego kraju oraz województwa dolnośląskiego dzisiejszy las na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki posiada zróżnicowaną strukturę gatunkową, korzystną z punktu widzenia optymalnego wykorzystania siedlisk i bioróżnorodności zespołów leśnych. Nie występują tu lasy o charakterze monokultur sosnowych czy świerkowych, które posiadają najczęściej niewielką wartość przyrodniczą, gdyż są to przeważnie zbiorowiska wtórne ze sztucznie nasadzoną sosną czy świerkiem. Innymi słowy nie są to lasy gospodarcze. Nadrzędność pozaprodukcyjnych funkcji lasu nad produkcją drewna pojawiło się i funkcjonuje od 1991 roku wraz z datą wejścia w życie „Ustawy o lasach”. Las gospodarczy bliższy wzorcowi lasu naturalnego jest bardziej odporny na działanie szkodliwych czynników. Do najgroźniejszych z nich należą:

- cyklicznie pojawiające się susze;
- skażenie powietrza i gleb zanieczyszczeniami;
- gradacje szkodliwych owadów;
- odbiegająca od przepisów penetracja terenów leśnych przez ludzi;
- ewentualne zmiany struktury własnościowej lasów.

Nadleśnictwa: Henryków i Bardo Śląskie charakteryzują się niewielkimi uszkodzeniami drzewostanów przez emisję przemysłowe. Wszystkie lasy w gminie Kamieniec Ząbkowicki zaliczono do I strefy uszkodzeń (uszkodzenia słabe) przez oddziaływanie gazów i pyłów przemysłowych (czynniki antropogeniczne). Na kondycję lasów niekorzystnie oddziałują stałe czynniki (abiotyczne) kształtujące bilans wodny, takie jak deficyt opadów czy powtarzające się długotrwałe susze podczas sezonu wegetacyjnego, prowadzące do obniżania się poziomu wód gruntowych. Natomiast zagrożenia biotyczne wywołują masowe pojawianie się szkodników owadzych (szczególnie owadów liściożernych w drzewostanach iglastych oraz szkodników wtórnych sosny i świerka), a także chorób infekcyjnych. Degradację lasów ocenia się tu jako słabą (Góry Bardzie) ze względu na oddziaływanie czynników abiotycznych i biotycznych oraz jako średnią (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego oraz Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim) ze względu na oddziaływanie czynników biotycznych i antropogenicznych, w skali: słabe – średnie – silne.

Uwzględnienie w gospodarce leśnej ekologicznych i społecznych funkcji lasu, określanych jako pozaprodukcyjne, znalazło wyraz między innymi w wyróżnieniu lasów o charakterze ochronnym. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki obejmują one prawie całą powierzchnię leśną. Są to lasy glebochronne i wodochronne. Mają one za zadanie chronić tereny źródłiskowe cieków powierzchniowych oraz siedliska wilgotne. Wpływają zasadniczo na retencję wód gruntowych, utrzymując je na względnie stałym poziomie. Nie wyróżniono tutaj obszarów ostoi zwierząt. Jest to głównie wynik tego, że występują tu tylko niewielkie powierzchnie terenów leśnych. Generalnie kompleksy leśne uznane jako lasy ochronne to przede wszystkim lasy: wodochronne, glebochronne, ostoje zwierząt oraz lasy masowego wypoczynku. Cenne pod względem przyrodniczym są lasy nasienne wyłączone z pozyskiwania drewna, zajęte przez starodrzew i służące do pozyskiwania nasion z drzew stojących. W lasach ochronnych prowadzi się gospodarkę leśną zapewniającą utrzymanie spełnianych funkcji ochronnych. Istnienie takich form ochronnych na terenie lasów położonych w granicach gminy Kamieniec Ząbkowicki w zasadniczy sposób wpływa na możliwości ich wykorzystywania dla celów rekreacyjnych. Racjonalna gospodarka leśna zapewnia: ochronę gleb i terenów szczególnie narażonych na zniszczenie lub uszkodzenie oraz ochronę wód powierzchniowych i głębinowych. Właściwa gospodarka leśna pozwala miejscowym lasom na spełnianie różnych funkcji, które można podzielić na dwie podstawowe grupy: funkcja produkcyjna i pozaprodukcyjna. Funkcje produkcyjne (gospodarcze) lasu polegają na zdolności do produkcji biomasy i ciągłego powtarzania tego procesu, co umożliwia trwałe użytkowanie drewna i surowców nieдрzewnych pozyskiwanych z lasu, w tym użytków gospodarki łowieckiej. Do funkcji pozaprodukcyjnych zaliczyć należy: funkcje ekologiczne i społeczne. Funkcje ekologiczne wyrażają się między innymi korzystnym wpływem lasów na kształtowanie: klimatu, atmosfery, regulacji obiegu wody w przyrodzie, ochronę gleb przed erozją i krajobrazu przed stepowaniem, zachowanie potencjału biologicznego (różnorodność gatunków i ekosystemów) i różnorodności krajobrazu. Funkcje społeczne lasu kształtują głównie korzystne warunki zdrowotne, rekreacyjne, turystyczne i edukacyjne dla społeczeństwa. Dlatego też zagospodarowanie tych lasów winno mieć na celu trwałość utrzymania drzewostanu z zachowaniem w nich walorów estetyczno – krajobrazowych.

Reasumując kompleksy leśne to obszary wielofunkcyjne, gdzie nakładają się różne funkcje, ograniczenia i trendy rozwojowe. Są to:

- produkcja leśna w ramach gospodarki zasobami przez poszczególne Nadleśnictwa;
- funkcja ekologiczno – ochronna związana z ochroną zasobów leśnych oraz wartości przyrodniczych danego obszaru, zwłaszcza w granicach obszarów chronionych w myśl ustawy o ochronie przyrody;
- funkcja rekreacyjna.

Nadrzędnym celem ochrony ekosystemów leśnych jest utrzymanie i odtwarzanie ich charakteru, zbliżonego do pierwotnego oraz naturalnego, a także prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej związanej z pozyskiwaniem drewna. Prowadzona obecnie przez Nadleśnictwa: Henryków i Bardo Śląskie gospodarka leśna jest prawidłowa i w takim charakterze powinna być kontynuowana w przyszłości, to jest:

- ochrona istniejących zasobów;
- dbałość o stan sanitarny lasów;
- zagospodarowanie lasów dla potrzeb mieszkańców i turystów – ścieżki spacerowe, ścieżki rowerowe, punkty widokowe, miejsca odpoczynku, itp.;
- sukcesywna realizacja dolesień, zwłaszcza na nie użytkowanych gruntach rolnych zaliczanych do V i VI klasy bonitacyjnej.

Nadleśnictwo Henryków w ramach obecnie obowiązującego planu urządzenia lasu planuje zalesienie dwóch działek (obecnie łąka i pastwisko) o łącznej powierzchni 0,42 ha.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada sporządzony w 2006 roku przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu *Projekt granicy rolno – leśnej*. W trakcie opracowania przeprowadzono inwentaryzację terenową gminy mającą na celu zapoznanie się ze stanem użytków rolnych. Na podstawie tych informacji określono powierzchnię gruntów nieużytkowanych rolniczo. Ogółem suma powierzchni powyższych gruntów wynosi 179,99 ha, co daje 2,6 % powierzchni użytków rolnych. Procentowy udział gruntów odłogowanych w powierzchni użytków rolnych wynosi 2,0 %, a odłogowanych z porostem samosiewu 0,6%. W większości są to grunty klas dobrych. Powyższe dane były wskazówką do wyznaczenia projektu granicy rolno – leśnej. Łącznie pod zalesienie wytypowano 182,56 ha gruntów (w tym 180,98 ha użytków rolnych).

TABELA 97: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnie projektowanych zalesień gruntów.

Miejscowość (obręb)	Powierzchnia do zalesienia ogółem w ha
Byczeń	–
Chałupki	30,38
Doboszowice	1,68
Kamieniec Ząbkowicki I	26,46
Kamieniec Ząbkowicki II	–
Mrokocin	32,22
Ożary	70,30
Pilce	–
Pomianów Górny	14,64
Sławęcín	3,66
Sosnowa	–
Starczów	–
Suszka	–
Śrem	3,22
Topola	–

Źródło: Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, *Projekt granicy rolno – leśnej gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Wrocław 2006.

Obszar gminy znajduje się w granicach 5 obwodów łowieckich:

- obwód łowiecki nr 348 „Gwardia” Ząbkowice Śląskie;
- obwód łowiecki nr 347 i 354 „Kuropatwa” Ząbkowice Śląskie;
- obwód łowiecki nr 355 „Jawornik” w Złotym Stoku;
- obwód łowiecki nr 356 „Jeleń” Kamieniec Ząbkowicki;
- obwód łowiecki nr 357 „Ponowa” Wałbrzych.

5. 3. Działalności produkcyjne.

5.3.1. Górnictwo i przetwórstwo kopalin⁴⁴.

Działalności górnicze stanowią ważną dziedzinę w strukturze lokalnego przemysłu. Aktualnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki działalność górnicza związana jest z wydobyciem kruszywa naturalnego oraz surowców skalnych (kamienie budowlane i drogowe).

Właścicielem złóż gnejsów „Pomianów” i „Doboszowice” jest Kopalnia Bazaltu „Targowica” sp. z o.o. z Ciepłowodów, która przejęła je od „Granit – Trade” sp. z o.o. w Poznaniu. Koncesje na wydobycie, wydane na tę ostatnią firmę, są ważne odpowiednio do 2020 i 2019 roku. Dla złoża „Pomianów” utworzono obszar górniczy „Pomianów Górny II” o powierzchni 85,1 ha i teren górniczy o powierzchni 205,2 ha. Złoże udostępnione jest wyrobiskiem stokowym, przy pomocy jednego poziomu. Wydobywany gnejs, na obszarze złoża poddawany jest kruszeniu celem pozyskania kruszywa łamanego. Dla drugiego złoża ustanowiono obszar górniczy „Doboszowice II” o powierzchni 11,8 ha i teren górniczy o powierzchni 84,2 ha. Udostępnione jest wyrobiskiem stokowo – wgłębnym dwoma poziomami. Eksploatacja na złożu była wstrzymana w IV kwartale 1998 roku w związku ze zmianami własnościowymi.

Złoże ilów ceramiki budowlanej „Byczeń” eksploatowały okresowo Dolnośląskie Kopalnie Kruszyw Drogowych Holding S.A. ze Środy Śląskiej. Koncesję na eksploatację wydano do 2020 roku. Obszar górniczy ma powierzchnię 7,1 ha, a teren górniczy 10,9 ha. Wydobycie prowadzone było do 2002 roku jednym poziomem wysokości około 12 m, wzdłuż frontu długości około 100 m. Kopalnia była przetwarzana w cegielni usytuowanej obok złoża. Cegielnia ta splonęła w 2004 roku.

Złoże żwirów „Przyłęk – Pilce” eksploatowane jest przez Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych SA z Wrocławia (obecnie Eurovia Kruszywa SA). Spółka posiada koncesję ważną do 2017 roku. Utworzony obszar i teren górniczy pokrywa się z powierzchnią złoża (931,8 ha). Wydobycie prowadzone jest przy pomocy koparko – pogłębiarki umieszczonej na pontonach. Wydobyte kruszywo transportowane jest taśmociągiem do zakładu przerobczego, gdzie poddawane jest wstępnemu odsiewaniu, a następnie kruszeniu celem uzyskania odpowiednich frakcji. Na terenie wyeksploatowanego złoża planuje się budowę zbiornika wodnego.

Złóża „Topola – Zbiornik” i „Pomianów” eksploatowane były na zmianę przez Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych SA z Wrocławia (obecnie Eurovia Kruszywa SA). Koncesja na wydobycie kopaliny z pierwszego złoża ważna jest do 2016 roku, a z drugiego była ważna do 2005 roku. Na złożu „Kozielno” wydobycie prowadziły Opolskie Kopalnie Surowców Mineralnych z Opola na podstawie koncesji ważnej do 2003 roku. Eksploatacja wszystkich tych złóż była ściśle powiązana z budową zbiorników retencyjnych wody „Topola” i „Kozielno” na Nysie Kłodzkiej. Dla złoża „Topola – Zbiornik” w 1996 roku został utworzony obszar i teren górniczy o jednakowej powierzchni, która wynosi 179,5 ha. Dla dwóch pól złoża „Pomianów” utworzono w 2002 roku dwa obszary górnicze o łącznej powierzchni 15,1 ha, objęte jednym terenem górniczym o powierzchni 69,3 ha. Obszar i teren górniczy złoża „Kozielno” został utworzony w 2000 roku i wynosi odpowiednio: 59,5 ha i 81 ha. Eksploatacja na tych złożach odbywała się spod wody systemem basenowym. Obie firmy posiadały zakłady przerobcze, zlokalizowane w niewielkiej odległości od złóż, obok linii kolejowej, przy przystanku Mrokocin. Produkowany był tutaj piasek, żwir oraz grys frakcjonowany. Wszelkie odpady eksploatacyjne i przerobcze były na bieżąco zagospodarowywane do prac niwelacyjnych na terenie zakładów górniczych i budowanych zbiorników wodnych.

⁴⁴ Na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) i Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Przy obydwu zakładach górniczych nie istniały zwałowiska odpadów mineralnych. Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych S.A. z Wrocławia były także użytkownikiem złoża „Pilce – Suszka III”, którego eksploatacja została zaniechana.

Obecnie do największych podmiotów prowadzących działalność górniczą na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należą:

- Eurovia Kruszywa SA, Bielany Wrocławskie;
- Coronus sp. z o.o., Sosnowiec;
- Knox sp. z o.o., Kraków;
- Kopalnia Gnejsu Pomianów – Doboszowice sp. z o.o., Pomianów Górny;
- Kopalnia Surowców Mineralnych „Byczeń” sp. j., Byczeń;
- Magnezyty „Grochów” SA, Brzeźnica;
- Towarzystwo Eksploatacji Surowców Mineralnych sp. z o.o., Doboszowice.

Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki występują następujące tereny i obszary górnicze:

Topola:

- Koncesja nr 17/92 wydana przez Wojewodę Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzja nr 43/96 wydana przez Wojewodę Wałbrzyskiego z dnia 31.01.1996 roku oraz Decyzja Marszałka Województwa Dolnośląskiego nr 5/2012 z dnia 12.03.2012 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 1795374 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 1795374 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 31.12.2012 roku.

Pilce:

- Koncesja nr 16/92 wydana przez Wojewodę Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku oraz Decyzja nr 58/96 wydana przez Wojewodę Wałbrzyskiego z dnia 13.02.1996 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 9318052 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 9318052 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.05.2017 roku.

Doboszowice II:

- Koncesja nr 24/99 wydana przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 19.06.1999 roku;
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 117500 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 841600 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 18.06.2020 roku.

Pomianów Górny II:

- Koncesja nr 34/99 wydana przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20.09.1999 roku;
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 851430 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 2052003 m²;
- Metoda wydobywania – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.09.2020 roku.

Pomianów Pole A i Pomianów Pole B:

- Decyzja nr 3/E/2000 wydana przez Wojewodę Dolnośląskiego z dnia 10.10.2000 roku, Decyzja nr 29/2005 wydana przez Wojewodę Dolnośląskiego z dnia 20.10.2005 roku oraz Decyzja Marszałka Województwa Dolnośląskiego nr 4/2012 z dnia 12.03.2012 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 117130,50 m² (Pole A) i 33861,50 (Pole B) m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 841600 m²;
- Metoda wydobywania – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 31.12.2020 roku.

Byczeń II:

- Decyzja nr 16/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 14.04.2011 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 975701 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 1039811 m²;
- Metoda wydobywania – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.10.2029 roku.

Doboszowice 1A i 1B:

- Decyzja nr 25/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 06.07.2011 roku;
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego „Doboszowice 1A” – 445785,18 m²;
- Powierzchnia obszaru górniczego „Doboszowice 1B” – 582523,25 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego „Doboszowice 1–I” – 2972466,26 m²;
- Metoda wydobywania – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 21.09.2055 roku.

5.3.2. Pozostałe działalności produkcyjne.

Dzięki dużej powierzchni użytków rolnych w strukturze zagospodarowania terenu, gospodarka gminy Kamieniec Ząbkowicki silnie związana jest z sektorem rolniczym. Natomiast działalności produkcyjne (poza górnictwem) w postaci niewielkich zakładów pełnią jedynie funkcję uzupełniającą. Dominuje głównie przemysł mechaniczny, a także: budownictwo, przetwórstwo przemysłowe i rzemiosło produkcyjne. Miejscowe, niewielkie zakłady produkcyjne zlokalizowane są głównie na terenie największych miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki, Starczów, Doboszowice i Ożary. Do największych zakładów przemysłowych (poza górnictwem) na terenie gminy należą:

- PPUiH Metrol sp. z o.o., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – przemysł mechaniczny;
- PPUiH Metrol sp. j., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – przemysł mechaniczny;

- Torsystem Butzbach sp. z o.o., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – bramy przemysłowe i systemy załadunkowe;
- Torex sp. j., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Krótka 3 – bieżnikowanie opono do pojazdów ciężarowych i remonty silników wysokoprężnych.

Generalnie na koniec 2010 roku na terenie gminy funkcjonowało tylko 59 podmiotów przemysłowych, z czego 54 zajmowały się przetwórstwem przemysłowym. Budownictwo reprezentowało 90 podmiotów. Zdecydowana większość z nich to niewielkie zakłady, zatrudniające kilka – kilkanaście osób, zajmujące się rzemiosłem produkcyjnym. W 2010 roku liczba pracujących⁴⁵ w przemyśle i budownictwie na terenie gminy wynosiła 400 osób. Oznacza to, że na 1000 osób w wieku produkcyjnym zaledwie 68 pracowało w lokalnym przemyśle bądź budownictwie.

Szansą na dalszy rozwój aktywności gospodarczych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki związanych z sektorem przemysłowym jest miejscowa baza surowcowa (np.: kruszywa naturalne oraz kamienie budowlane i drogowe), a także bezpośrednie położenie przy głównych szlakach kolejowych południowo – zachodniej Polski. Obecnie cena 1 m² terenu przeznaczonego pod działalność gospodarczą wynosi od około 10 do 25 złotych. Jej konkretna wysokość uzależniona jest od lokalizacji i stopnia uzbrojenia terenu w infrastrukturę techniczną. Ogółem obecne rezerwy lokalizacyjne wyznaczone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod tereny przemysłowo – składowe i usługowe wynoszą około 100 ha, z czego:

- 41,24 ha w strefie zbiornika „Kozielno”;
- 19,25 ha w Ożarach;
- 14,44 ha w Kamieńcu Ząbkowickim;
- 12,90 ha w Topoli;
- 1,18 ha w Byczeniu;
- 1,05 ha w Pomianowie Górnym;
- 0,44 ha w Chałupkach.

Na terenie gminy obszary predysponowane do rozwoju funkcji produkcyjnych zlokalizowane są praktycznie tylko na niewielkich powierzchniach w wybranych rejonach poszczególnych miejscowości. Wynika to przede wszystkim z fizjografii terenu, związanymi z tym bezpośrednio zagrożeniami powodziowymi oraz obecnością cennych przyrodniczo obszarów chronionych. Funkcję produkcyjną jako rozwojową przypisać można przede wszystkim miejscowości Kamieniec Ząbkowicki. W pozostałych wsiach będzie to tylko funkcja uzupełniająca w stosunku do obecnej struktury gospodarczej. Rozwój działalności produkcyjnych w skali odpowiedniej dla oferowanej podaży wymagać będzie wprowadzenia inwestycji zewnętrznych. Ułatwieniem może być fakt, że Gmina posiada uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i wyznaczone w nim tereny przeznaczone pod aktywności gospodarcze. Generalnie na wyżej wymienionych obszarach oczekuje się rozwoju nowoczesnych i zaawansowanych technologicznie inwestycji. Potencjalny sektor produkcyjny, najlepiej w postaci zakładów drobnej wytwórczości, nie może powodować strat w środowisku i powinien być podporządkowany obecnej ekologiczno – ochronnej funkcji obszaru.

---

⁴⁵ Według faktycznego miejsca pracy; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

5. 4. Usługi rynkowe.

Charakterystyczny w ostatnich 30 latach XX wieku dla krajów rozwiniętych proces serwicyzacji gospodarki postępuje w Polsce od ponad 20 lat. Rośnie odsetek zatrudnionych w III sektorze gospodarki narodowej. Dogodne położenie geograficzne gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz obecna struktura gospodarcza powoduje, że pożądanym staje się dalszy rozwój sektora usługowego, w tym przede wszystkim usług: turystycznych, sportowych, rekreacyjnych, gastronomicznych oraz handlowych.

5.4.1. Handel.

Ogółem w 2003⁴⁶ roku na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonowało 85 sklepów. Pracowało w nich 148 osób. Na 1 obiekt handlowy przypadają 104 mieszkańców. Większość sklepów, poza nielicznymi wyjątkami, to placówki małe i średnie, o powierzchni sprzedaży nie przekraczającej 100 m². Obecnie na terenie Kamieńca Ząbkowickiego trwa budowa wielkopowierzchniowego obiektu handlowego (sklep spożywczo – przemysłowy) o powierzchni sprzedaży przekraczającej 300 m². Głównymi ośrodkami handlowymi w gminie poza Kamieńcem Ząbkowickim są wsie: Byczeń, Doboszowice, Mrokocin, Ożary i Starczów (po 2 sklepy). Placówki handlowe o rozszerzonym zakresie znajdują się także we wsiach: Pomianów Górny, Sławęcín i Topola (po 1 sklepie). Jedynie we wsiach: Chałupki, Sosnowa, Suszka i Śrem nie ma obiektów handlowych. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 1 stacja paliw zlokalizowana w Kamieńcu Ząbkowickim.

TABELA 98: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – placówki handlowe w 2011 roku.

Miejscowość	Ilość placówek handlowych
Byczeń	2
Chałupki	–
Doboszowice	2
Kamieniec Ząbkowicki I	17
Kamieniec Ząbkowicki II	5
Mrokocin	2
Ożary	2
Pomianów Górny	1
Sławęcín	1
Sosnowa	–
Starczów	2
Suszka	–
Śrem	–
Topola	1

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

⁴⁶ Urząd Statystyczny we Wrocławiu począwszy od 2004 roku nie publikuje danych dotyczących ilości placówek handlowych w podziale na gminy i powiaty.

TABELA 99: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dostępność oraz nasycenie placówkami handlowymi w 2003 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 sklep	104,11	80,70	88,91
Liczba sklepów na 10 km ²	8,76	10,82	16,34
Liczba pracujących na 1 sklep	1,74	2,09	2,56
Liczba mieszkańców na 1 stację paliw	8849	2694	4182
Liczba stacji paliw na 10 km ²	0,10	0,32	0,35

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

Dostępność placówek handlowych (liczba mieszkańców na 1 sklep oraz liczba sklepów na 10 km²) dla mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki była w analizowanym okresie najmniej korzystna w stosunku do przeciętnej w powiecie i województwie. Jest to jednak zjawisko charakterystyczne dla gmin wiejskich. Niska liczba pracujących na 1 sklep świadczy o tym, że miejscowy handel to głównie zakłady osób fizycznych oraz firmy rodzinne. Należy w tym miejscu podkreślić, że miejscowy sektor usług handlowych (zwłaszcza specjalistyczny handel drobnodetaliczny) ma utrudnione możliwości rozwoju, ze względu na bliskie położenie większych ośrodków usługowych, takich jak miasta: Ząbkowice Śląskie i Paczków.

Na terenie Kamieńca Ząbkowickiego przy ul. Kolejowej funkcjonuje 1 targowisko stałe o powierzchni 1713 m², na którym zlokalizowane są 4 stałe punkty sprzedaży drobnodetalicznej czynne codziennie. Ponadto funkcjonuje 1 targowisko sezonowe. Obecność targowiska stałego na terenie gminy o stosunkowo niskiej populacji powoduje, że współczynnik dotyczący dostępności do takiego obiektu (liczba mieszkańców na 1 targowisko) jest tutaj najkorzystniejszy. Natomiast skromne parametry tutejszego targowiska (powierzchnia i liczba punktów sprzedaży) mają wpływ na znacznie mniej korzystne pozostałe wskaźniki w stosunku do średniej w powiecie i województwie.

TABELA 100: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – targowiska w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 targowisko stałe	8684	13635	19314
Liczba mieszkańców na 1 m ² targowiska	5,07	3,43	3,36
Liczba targowisk stałych na 10 km ²	0,10	0,06	0,07
Liczba mieszkańców na 1 stały punkt sprzedaży na targowisku stałym	2171	741	432
Liczba mieszkańców na 1 targowisko sezonowe	8684	6817	4134
Liczba targowisk sezonowych na 10 km ²	0,10	0,12	0,35

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

5.4.2. Gastronomia.

Niezbędnym elementem współtworzącym prestiż danego rejonu jest świadcząca wysoki poziom gastronomia. Należy rozwijać sieć tego typu placówek. W tym celu należy wykorzystać obecne rezerwy lokalizacyjne oraz budynki typu: świetlice wiejskie czy dawne zabytkowe karczmy. Wskazane jest także funkcjonowanie obiektów sezonowych w wybranych miejscowościach, zwłaszcza w kontekście turystycznej i rekreacyjnej penetracji

obszaru gminy i jej okolic. Obecnie obiekty gastronomiczne i gastronomiczno – rozrywkowe reprezentuje 6 placówek – wszystkie zlokalizowane są w Kamieńcu Ząbkowickim.

5.4.3. Pozostałe placówki usługowe i rzemiosło.

Oferta zakładów rzemieślniczych jest bogata i zróżnicowana. W szczególności świadczą one usługi: budowlane, mechaniki pojazdowej, pośrednictwo oraz inne czynności związane z sektorem produkcyjnym, budownictwem czy obsługą rolnictwa. Na terenie Kamieńca Ząbkowickiego przy ul. Złotostockiej 21 zlokalizowany jest Urząd Poczty. Łącznie na terenie gminy w 2010 roku zarejestrowano 275 komercyjnych podmiotów usługowych z następujących sekcji: handel i naprawy (200), transport i gospodarka magazynowa (35), działalność finansowa i ubezpieczeniowa (16), obsługa rynku nieruchomości (14) oraz zakwaterowanie i gastronomia (10). Należy nadmienić, że znaczna ilość zarejestrowanych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki podmiotów usługowych prowadzi działalność gospodarczą poza granicami gminy, głównie w Ząbkowicach Śląskich oraz w innych okolicznych miejscowościach.

TABELA 101: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – placówki usługowe (bez handlu) i rzemieślnicze w 2011 roku.

Miejscowość	Placówki usługowe (bez handlu)	Placówki rzemieślnicze
Byczeń	2	1
Chałupki	1	0
Doboszowice	4	0
Kamieniec Ząbkowicki I	14	6
Kamieniec Ząbkowicki II	9	6
Mrokocin	4	1
Ożary	2	1
Pomianów Górny	1	0
Sławęcín	0	0
Sosnowa	2	1
Starczów	1	2
Susza	1	0
Śrem	1	0
Topola	0	1

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

5.4.4. Pośrednictwo finansowe.

W miejscowości Kamieniec Ząbkowicki przy ul. Ząbkowickiej 13 działalność gospodarczą prowadzi oddział Banku Spółdzielczego z Ząbkowic Śląskich. Obecność oddziału banku pozytywnie wpływa na prestiż gminy. Zarówno klienci detaliczni jak i przedsiębiorcy mogą korzystać z podstawowego wachlarza nowoczesnych usług finansowych. Na terenie gminy funkcjonują także podmioty oferujące usługi ubezpieczeniowe, itp. Generalnie nasycenie siecią usługową oraz rzemieślniczą jest wystarczające z punktu widzenia lokalnych potrzeb. W dalszej perspektywie rozwój sektora usług komercyjnych uzależniony będzie głównie od lokalnego popytu, a także od rozwoju demograficznego poszczególnych miejscowości.

Z pozostałych usług, zwłaszcza ponadpodstawowych, związanych między innymi z: handlem, kulturą, szkolnictwem średnim i wyższym, służbą zdrowia, pośrednictwem finansowym, administracją powiatową i wojewódzką, itd., mieszkańcy gminy korzystają przede wszystkim w pobliskich Ząbkowicach Śląskich, Wałbrzychu oraz w stolicy województwa – Wrocławiu.

5. 5. Turystyka i rekreacja.

5.5.1. Główne atrakcje turystyczne i rekreacyjne.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki położona jest u podnóża jednego z najatrakcyjniejszych rejonów turystycznych południowo – zachodniej Polski czyli Sudetów Wschodnich i Środkowych. Taka lokalizacja powoduje, że jest ona położona peryferialnie w stosunku do zagospodarowanych turystycznie obszarów. Rolniczy (tereny wiejskie) i usługowo – produkcyjny (Kamieniec Ząbkowicki) charakter gminy powoduje, że sektor turystyczny dopiero się rozwija. Atrakcje turystyczne gminy związane są głównie z walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi Przedgórze Sudeckiego to jest: dość urozmaicona rzeźba terenu, gęsta sieć hydrograficzna (dolina Nysy Kłodzkiej i jej dopływów wraz ze zbiornikami retencyjnymi) i obszary objęte ochroną (NATURA 2000). Potencjał turystyczny gminy tworzą także walory kulturowe z zespołem klasztornym cystersów i zespołem pałacowym na czele. Nie bez znaczenia dla wielu turystów jest także wspomniane na wstępie położenie gminy. Rejon ten może pełnić rolę bazy wypadowej, bo położony jest w zasięgu maksymalnie kilkudziesięciominutowego dojazdu do: Gór Opawskich, Jezior Ziemi Nyskiej, Gór Bardzkich, Gór Żółtych, Jeseníków, Masywu Śnieżnika, Gór Bialskich, Kotliny Kłodzkiej, Gór Bystrzyckich, Gór Orlickich, Gór Stołowych i Gór Sowich oraz licznych atrakcji z nimi związanych. Powyższe powinno przyciągać coraz większe rzesze turystów. Znajdą oni tutaj piękne krajobrazy, czystą wodę, pomniki przyrody oraz inne urokliwe zakątki. Obecna infrastruktura turystyczna gminy składa się z kilku obiektów noclegowych oraz ze znakowanych pieszych i rowerowych szlaków.

5.5.2. Znakowane trasy turystyczne⁴⁷.

Po obszarze gminy prowadzi wiele znakowanych tras turystycznych: szlaki piesze, będące w gestii Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego, trasy rowerowe, a także samochodowy Szlak Królowej Marianny Orańskiej oraz Południowo – Zachodni Szlak Cystersów.

Szlaki piesze:

- **szlak niebieski** w relacji: PKP Kamieniec Ząbkowicki – Ożary (Mała Kotlina). Szlak na całej swojej długości prowadzi tylko przez teren gminy. Biegnie przez: Kamieniec Ząbkowicki (Zamkowa Góra, Zespół Pałacowy, Zespół Klasztorny) i Ożary, gdzie dociera do szlaku zielonego. Pełni więc rolę łącznika pomiędzy stacją kolejową w Kamieńcu Ząbkowickim a szlakami turystycznymi w Górach Bardzkich. Długość szlaku wynosi około 10 km.
- **szlak zielony** w relacji: Bardo – Żółty Stok – Radochów. Na terenie gminy prowadzi tylko w okolicach wsi Ożary. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 1 km.

⁴⁷ Na podstawie mapy turystycznej *Jeziora Ziemi Nyskiej 1:40000*, Studio Wydawnicze Plan, Wrocław 2004.

Trasy rowerowe:

- **ER 8 – znaki czarne.** Szlak ten jest fragmentem Europejskiego Szlaku Cystersów, który swój początek bierze w Portugalii a kończy się w Polsce. Na Dolnym Śląsku Szlak biegnie z południa na północ, przez Nizinę Śląską, Dolinę Odry, Pogórze Kaczawskie, Kotlinę Kamiennogórską, Góry Kamienne, Góry Sowie i Stołowe, Kotlinę Kłodzką, Góry Bardzkie, rejon Wzgórz Niemczańsko – Strzebińskich i dalej do Paczkowa w województwie opolskim. Dolnośląski przebieg trasy wyznaczają następujące miejscowości: Żmigród, Trzebnica, Wołów, Lubiąż, Prochowice, Legnica, Jawor, Bolków, Kamienna Góra, Krzeszów, Mieroszów, Głuszyca, Nowa Ruda, Wambierzyce, Polanica Zdrój, Kłodzko, Bardo, Kamieniec Ząbkowicki, Ziębice i Henryków. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki i Starczów. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 13 km.
- **EV 9 EuroVelo Bałtyk – Adriatyk – znaki czarne.** Szlak ten stanowi część europejskiej sieci tras rowerowych EuroVelo, tworzonej przez Europejską Federację Cyklistów w całej Europie. Obejmuje ona system 12 długodystansowych tras rowerowych o łącznej długości około 60 tys. km. Przez Polskę przebiega pięć tras systemu EuroVelo, natomiast przez obszar Dolnego Śląska poprowadzony jest odcinek szlaku EV 9 EuroVelo Bałtyk – Adriatyk. Trasa o całkowitej długości 1930 km łączy Gdańsk, Poznań, Wrocław, Ołomuniec, Brno, Wiedeń, Triest i Pułę. Na Dolnym Śląsku trasa przebiega z północy na południe, kolejno przez miejscowości: Sułów, Trzebnica, Wrocław, Kąty Wrocławskie, Mietków, Świdnica, Pieszyce, Srebrna Góra, Brzeźnica, Potworów, Przyłęk, Kamieniec Ząbkowicki. Istotnym walorem trasy jest rowerowe powiązanie Wrocławia z Wiedniem. Na terenie gminy prowadzi tą samą trasą co szlak ER 8 czyli przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki i Starczów.
- **TRASA PODZIEMNYCH ATRAKCJI – znaki czarne.** Trasa prowadzi w relacji: Złoty Stok – Srebrna Góra – Nowa Ruda – Walim – Zagórze Śląskie. Na terenie gminy przebiega przez miejscowość Ożary. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 6 km.
- **znaki niebieskie** w relacji: Kłodzko – PKP Kamieniec Ząbkowicki. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości Rogów i Kamieniec Ząbkowicki. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 9,5 km.
- **znaki niebieskie** w relacji: Mąkolno – Osina Wielka. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości Topola i Doboszowice. Długość szlaku wynosi około 7,5 km.
- **znaki żółte** w relacji: Kamieniec Ząbkowicki – Doboszowice. Szlak na całej swojej długości prowadzi tylko przez teren gminy. Biegnie przez: Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Doboszowice. Pełni rolę łącznika pomiędzy trasą czerwoną wokół Ząbkowic Śląskich a opisaną powyżej trasą niebieską. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 7 km.
- **znaki czerwone** – trasa wokół Góry Zamkowej i Zespołu Pałacowego w Kamieńcu Ząbkowickim. Długość szlaku wynosi około 6 km.

Szlaki samochodowe:

- **TRANSGRANICZNY SZLAK KRÓLEWNY MARIANNY ORAŃSKIEJ.** Z inicjatywy Zarządu Powiatu Ząbkowickiego w grudniu 2007 roku w czeskiej Bilej Vodzie, gdzie również aktywnie działała Marianna Orańska, podpisane zostało porozumienie pomiędzy władzami samorządowymi powiatów i gmin położonych po polsko – czeskiej stronie w sprawie przystąpienia do realizacji „Szlaku Królowy Marianny Orańskiej”, który przemierza życiowe ścieżki królowy Orańskiej. Szlak obejmuje swym zasięgiem obszary powiatu ząbkowickiego i kłodzkiego oraz tereny położone w Republice Czeskiej, przyległe do południowej i wschodniej części Ziemi Kłodzkiej. Trasa została otwarta w 2011 roku. Całkowita długość trasy wynosi 196+400 km. Na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiega drogą wojewódzką nr 382 (odcinek Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki) oraz drogą wojewódzką nr

390 (odcinek Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok). W Kamieńcu Ząbkowickim dostępne są następujące obiekty do zwiedzania przy szlaku: dawny cmentarz ewangelicki, dawna ochronka, mauzoleum rodziny Hohenzollern, dawny kościół ewangelicki, pałac (rezydencja Marianny Orańskiej) i dawna tymczasowa siedziba Marianny Orańskiej. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 5,5 km.

- **POŁUDNIOWO – ZACHODNI SZLAK CYSTERSKI.** Południowo – zachodni Szlak Cystersów to projekt ponadregionalny realizowany na terenie 4 województw: dolnośląskiego, małopolskiego, opolskiego i śląskiego. Projekt ma ukazać bogatą historię oraz dziedzictwo kulturalne, jakie zostawił po sobie Zakon Cysterski. Najważniejszymi punktami szlaku na Dolnym Śląsku są zespoły klasztorne w: Trzebnicy, Lubiążu, Krzeszowie, Kamieńcu Ząbkowickim i Henrykowie. Do głównych celów projektu należy podniesienie atrakcyjności turystycznej kraju oraz województw uczestniczących w projekcie oraz promocja w kraju i za granicą cysterskiego dziedzictwa kulturowego związanego z Polską. W ramach projektu zostaną wybudowane parkingi, sanitariaty, punkty informacji turystycznej oraz infokioski. Zostaną również oznakowane obiekty pocysterskie. W Kamieńcu Ząbkowickim w wyniku budowy infrastruktury przy szlaku powstaną następujące obiekty:
- parking przy ul. Zamkowej – parking na 4 autobusy o powierzchni 657,3 m² oraz dla 30 samochodów osobowych o powierzchni 849,50 m²;
  - na „Błoniach Kamienieckich” – parking dla 28 samochodów osobowych o powierzchni 947,50 m²;
  - toaleta publiczna przy parkingu na ul. Zamkowej;
  - Punkt Informacji Turystycznej o powierzchni użytkowej 31,70 m² w części obiektu Centrum Wystawienniczego GCK „Czerwonego kościółka” przy ul. Zamkowej.

5.5.3. Baza noclegowa.

Obecnie baza noclegowa na terenie gminy składa się z 4 gospodarstw agroturystycznych oraz z ośrodka wypoczynkowo – rekreacyjnego i schroniska młodzieżowego Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM). Reprezentowana jest przez następujące obiekty:

- Gospodarstwo Agroturystyczne „Monika”, Chałupki 2;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Irena”, Sosnowa 45, miejsc noclegowych 15;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Agata”, Sosnowa 46, miejsc noclegowych 10;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Dziupla”, Śrem 10, miejsc noclegowych 13;
- Ośrodek Wypoczynkowo – Rekreacyjny „Tęcza”, Kamieniec Ząbkowicki, ul. Zamkowa 4a, miejsc noclegowych 24 (w okresie wakacji i ferii miejsc noclegowych 31);
- Schronisko PTSM „Zacisze”, Starczów 43, miejsc noclegowych 50.

5.5.4. Potencjalne kierunki rozwoju turystyki.

Pomimo istniejących rzeczywistych i potencjalnych możliwości rozwoju turystyki na obszarze gminy, funkcja ta dopiero od niedawna jest należycie rozwijana. W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi w skali kraju i gmin, a także zwarzywszy na niewykorzystane walory oraz zasoby krajobrazowo – przyrodnicze gminy Kamieniec Ząbkowicki, wydaje się być zasadne organizowanie tej dochodowej działalności.

Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju należy promować inwestycje sportowe i turystyczne oparte na koncepcji ekorozwoju, harmonijnie wpisanego w struktury przyrodnicze, gospodarcze oraz społeczne regionu. Ekologiczny rozwój turystyki powinien być nastawiony na budowę małych ośrodków dla turystów poszukujących spokoju i odosobnienia oraz kontaktu z naturą. Ten kierunek, zgodny z ideą ekorozwoju, zakłada unikanie

degradacji walorów przyrodniczych. Teren gminy predysponowany jest do rozwoju trzech rodzajów aktywizacji ekoturystycznej:

- agroturystyka – tworzona w oparciu o bazę noclegową i żywieniową indywidualnych gospodarstw rolnych;
- turystyka wiejska – baza noclegowa i żywieniowa w specjalnie przygotowanych punktach. Mogą to być: nowo budowane niewielkie ośrodki, istniejące zabudowania folwarczne, pola biwakowe, campingi;
- turystyka umiarkowanie masowa – w oparciu o większe ośrodki noclegowe z towarzyszącą im infrastrukturą sportowo – rekreacyjną.

Biorąc pod uwagę zasoby przyrodniczo – krajobrazowe regionu oczekuje się rozwoju następujących form ekoturystyki:

- krajoznawcza – polegająca na zwiedzaniu różnych miejsc i obiektów. Ta forma dotyczy zarówno turystów wypoczywających kilka godzin, jak i kilka dni;
- kulturowa – bazująca na ofercie kulturalnej lub związana z organizowaniem imprez;
- religijna – rozwija się w oparciu o walory kultury sakralnej i pielgrzymkowej
- rekreacyjna weekendowa – przyjazdy w wolne dni od pracy z możliwością zakwaterowania oraz uprawiania: wędkarstwa, pływania, pozostałych sportów wodnych, itp.;
- turystyka specjalistyczna:
  - turystyka rowerowa;
  - obserwacje przyrody;
  - fotografia i malarstwo;
  - hippika;
  - myślistwo;
  - wędkarstwo;
  - turystyka zdrowotna;
  - „zielone szkoły”.

Aby osiągnąć wyżej wymienione cele należy przede wszystkim:

- zainwestować w budowę nowych funkcjonalnych obiektów sportowo – rekreacyjnych;
- przygotować nową bazę noclegową i gastronomiczną, zwłaszcza w większych wsiach;
- przygotować zabytki kultury i przyrody na przyjęcie turystów poprzez: urządzenie parkingów, ogrodzenia oraz inne działania zależne od specyfiki miejsca;
- uzgodnić z właścicielami zbiorników wodnych zasady bezkolizyjnego użytkowania turystycznego;
- zorganizować tereny do liniowej i obszarowej penetracji turystycznej na przyjęcie wypoczywających: pola biwakowe, wiaty, punkty widokowe, stanowiska do łowienia ryb, ambony;
- oznakować dodatkową sieć szlaków dla turystyki pieszej, rowerowej, konnej oraz ścieżek przyrodniczo – dydaktycznych i powiązać ją z istniejącą siecią znakowanych tras w sąsiednich gminach.

Walory przyrodnicze regionu powinny wpłynąć na rozbudowę infrastruktury turystycznej, szczególnie bazy noclegowo – gastronomicznej. Równie istotne jest stałe zwiększanie standardu istniejących obiektów. Ponadto wskazane jest wprowadzanie funkcji turystycznych do obiektów zabytkowych, przede wszystkim poprzez adaptację zespołów pałacowo – parkowych i zabudowań folwarcznych na hotele, zajazdy lub pensjonaty z towarzyszącymi im ośrodkami sportów np.: jeździeckimi. Aby wykorzystać istniejący potencjał tych obiektów należy doskonalić ich standard, dostosować infrastrukturę do wymogów architektonicznych, ekologicznych oraz ogólnych uwarunkowań ładu przestrzennego.

6. Infrastruktura techniczna.

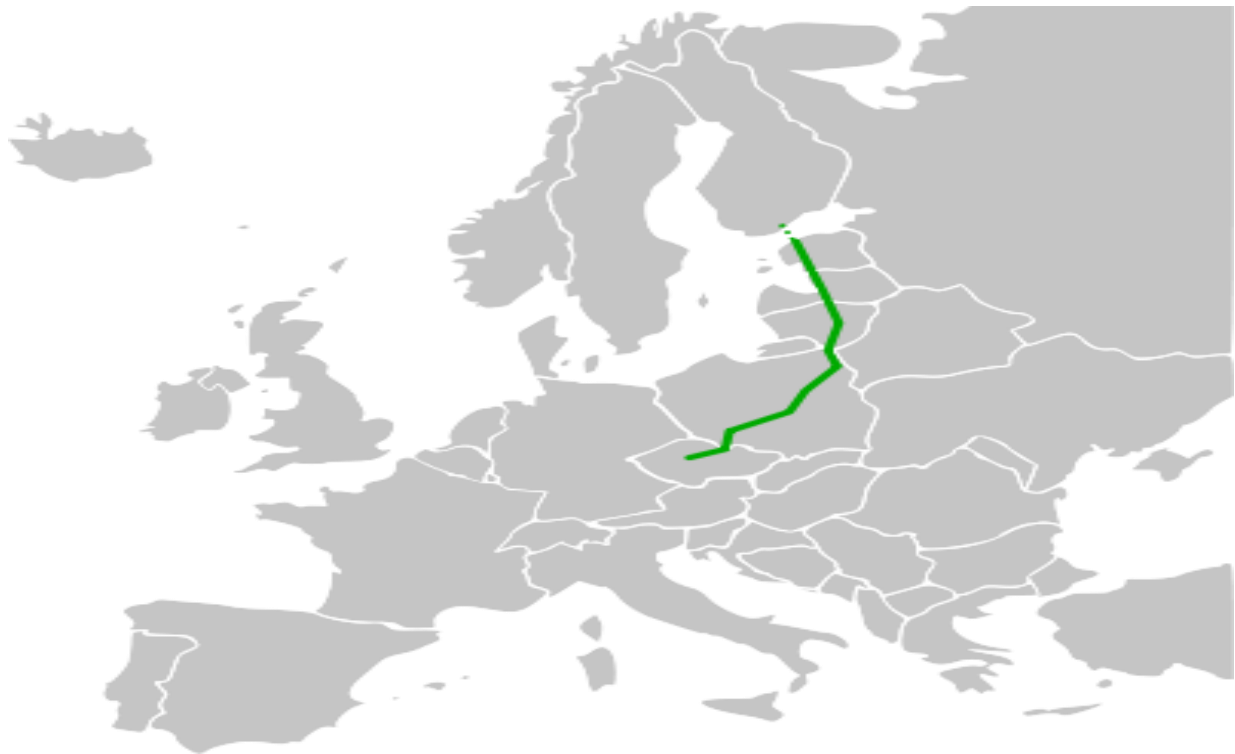
6. 1. Komunikacja.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki, jak na jednostkę o dość urozmaiconym zagospodarowaniu terenu, posiada dobrze rozwinięty i wystarczający pod względem gęstości sieci komunikacyjnej układ drogowy i komunikacyjny. Z punktu widzenia połączeń lokalnych i regionalnych położenie komunikacyjne gminy jest bardzo korzystne, ponieważ posiada ona dogodne połączenia drogowe jak i kolejowe zarówno z Ząbkowicami Śląskimi, Kłodzkiem, Nysą jak i Wrocławiem, a poprzez te miejscowości także z innymi regionami kraju.

Drogi krajowe:

Przez teren gminy nie przebiegają drogi krajowe. Jednakże w odległości 10 km od Kamieńca Ząbkowickiego przebiegają 2 drogi krajowe: nr 8 i nr 46. Droga krajowa nr 8 relacji: Kudowa Słone (przejście graniczne Polska / Czechy) – Kłodzko – Ząbkowice Śląskie – Wrocław – Warszawa – Białystok – Ogrodniki (przejście graniczne Polska / Litwa) to jedna z ważniejszych osi komunikacyjnych w skali całego kraju. W skali międzynarodowej jest to korytarz drogowy nr E67, łączący Europę Środkową (Praga) ze Skandynawią (Helsinki) poprzez Warszawę (Polska), Kowno (Litwa), Rygę (Łotwa) i Tallin (Estonia). Natomiast w miejscowości Złoty Stok, przebiega droga krajowa nr 46 relacji: Kłodzko – Opole – Częstochowa – Szczekociny, umożliwiająca skomunikowanie analizowanego rejonu między innymi z Górnym Śląskiem, Małopolską i dalej z południowo – wschodnimi rejonami kraju.

RYCINA 30: Przebieg międzynarodowego drogowego korytarza transportowego nr E67.

Drogi wojewódzkie:

- nr 382: Paczków – Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie – Dzierżoniów – Świdnica – Stanowice.

Droga wojewódzka nr 382 pełni uzupełniającą rolę w układzie drogowym województwa dolnośląskiego i jako szlak transportowy i komunikacyjny ma znaczenie tylko w południowo – wschodniej części województwa. Biegająca podnóżem Sudetów Wschodnich i Środkowych droga umożliwia rozprowadzenie ruchu z południowo – zachodniej części województwa opolskiego oraz południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego (drogi krajowe nr 8 i 46) w kierunku Świdnicy (droga krajowa nr 35), Strzegomia (droga krajowa nr 5) i dalej Bolkowa bądź Jawora (droga krajowa nr 3). Obecnie droga nr 382 posiada parametry klasy „G” (główna), nawierzchnię bitumiczną, a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 14,434 km i przebiega przez miejscowości: Chałupki, Mrokocin, Pomianów Górny, Byczeń i Kamieniec Ząbkowicki (ulice: Paczkowska, Złotostocka, Ząbkowicka). Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2010 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 382 w rejonie gminy wynosił od 2524 (odcinek Chałupki – Kamieniec Ząbkowicki) do 5626 (odcinek Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie) pojazdów na dobę i należał do grupy o średnim natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 382 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest zróżnicowany – od dobrego (Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie) po średni i zły (pozostałe odcinki).

- nr 390: Łądek Zdrój – Złoty Stok – Kamieniec Ząbkowicki.

Droga wojewódzka nr 390 ma lokalne znaczenie w układzie drogowym południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego. Umożliwiają przede wszystkim bezpośrednie połączenie Łądka Zdroju ze Złotym Stokiem (droga krajowa nr 46) i z Ząbkowicami Śląskimi (droga krajowa nr 8) bez konieczności przejazdu przez Kłodzko. Obecnie droga nr 390 posiada parametry klasy „G” (główna), a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 3,550 km i przebiega przez miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki (ul. Złotostocka) i Sosnowa. Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2010 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 390 w rejonie gminy wynosił 1470 pojazdów na dobę i należał do grupy o najmniejszym natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 390 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest dobry.

- nr 395: Chałupki – Ziębice – Strzelin – Wrocław.

Droga wojewódzka nr 395 pełni uzupełniającą rolę w układzie drogowym województwa dolnośląskiego i jako szlak transportowy i komunikacyjny ma znaczenie w południowo – wschodniej i środkowo – wschodniej części województwa. Biegająca południkowo droga umożliwia rozprowadzenie ruchu z południowo – zachodniej części województwa opolskiego oraz południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego (droga krajowa nr 46) w kierunku Strzelina (droga krajowa nr 39) i Wrocławia. Droga wojewódzka nr 395 stanowi również alternatywę dla przejazdu z Wrocławia w kierunku Sudetów Wschodnich z pominięciem obciążonej nadmiernym ruchem drogi krajowej nr 8. Obecnie droga nr 395 posiada parametry klasy „G” (główna), nawierzchnię bitumiczną, a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 2,374 km i przebiega przez miejscowość Chałupki. Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2010 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 395 w rejonie gminy wynosił 1269 pojazdów na dobę i należał do grupy o najmniejszym natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na

terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 395 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest średni.

W obecnie obowiązującym *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego* oraz w *Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Dolnośląskiego* na lata 2011 – 2022 nie są ujęte żadne zamierzenia inwestycyjne dotyczące dróg wojewódzkich na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki. Na terenie gminy mogą być realizowane zadania inwestycyjne w ramach Dolnośląskiego Programu Przebudowy i Remontów Dróg Wojewódzkich. Łączna długość dróg wojewódzkich na terenie gminy wynosi 20,358 km.

TABELA 102: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyniki pomiarów średniego dobowego ruchu pojazdów na drogach wojewódzkich nr: 382, 390 i 395 w 2010 roku.

Nazwa odcinka	Pikietaż	Długość w km	Pojazdy ogółem	Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych						
				motocykle	samochody osobowe	lekkie samochody	Samochody ciężarowe		autobusy	ciągniki rolnicze
							bez przyczepy	z przyczepą		
Droga nr 382										
Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki	53,0 – 59,7	6,7	5626	68	4809	338	101	253	34	23
Kamieniec Ząbkowicki – Chałupki	59,7 – 71,7	12,0	2524	43	1868	242	96	240	20	15
Droga nr 390										
Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok	0,0 – 8,5	8,5	1470	21	1222	126	29	54	15	3
Droga nr 395										
Ziębice – granica Województwa	58,8 – 73,5	14,7	1269	23	937	129	47	94	19	20

Źródło: Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, 2011.

TABELA 103: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – prognozowany średni dobowy ruch pojazdów na drogach wojewódzkich nr: 382, 390 i 395 w 2015, 2020 i 2025 roku.

Nazwa odcinka	Pikietaż	Długość w km	Pojazdy ogółem	Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych						
				motocykle	samochody osobowe	lekkie samochody	Samochody ciężarowe		autobusy	ciągniki rolnicze
							bez przyczepy	z przyczepą		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ROK 2015										
Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki	53,0 – 59,7	6,7	6256	42	5347	510	144	144	51	18
Kamieniec Ząbkowicki – Chałupki	59,7 – 71,7	12,0	2412	23	1929	253	56	125	20	6
Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok	0,0 – 8,5	8,5	1629	10	1382	159	20	31	25	2
Ziębice – granica Województwa	58,8 – 73,5	14,7	1411	8	1164	104	40	70	21	4
ROK 2020										
Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki	53,0 – 59,7	6,7	7180	42	6197	560	151	167	51	12
Kamieniec Ząbkowicki – Chałupki	59,7 – 71,7	12,0	2765	23	2236	278	59	145	20	4
Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok	0,0 – 8,5	8,5	1870	10	1602	175	21	36	25	1
Ziębice – granica Województwa	58,8 – 73,5	14,7	1618	8	1349	114	42	81	21	3
ROK 2025										
Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki	53,0 – 59,7	6,7	8174	42	7114	606	159	194	51	8

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Kamieniec Ząbkowicki – Chałupki	59,7 – 71,7	12,0	3144	23	2567	301	62	168	20	3
Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok	0,0 – 8,5	8,5	2129	10	1839	190	22	42	25	1
Ziębice – granica Województwa	58,8 – 73,5	14,7	1841	8	1549	123	44	94	21	2

Źródło: Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, 2011.

Drogi powiatowe

TABELA 104: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz dróg powiatowych.

Nr drogi	Przebieg drogi	Pikietaż km: od – do	Długość drogi (km)	Klasa drogi	Nawierzchnia
3142D	Od DP 3143D (Mąkolno) do DK 46	0,000 – 2,788	2,788	L	asfaltowa
3143D	Od DW 390 (Kamieniec Z. – Ożary – Laski) do DK 46	0,000 – 6,250	6,250	L	asfaltowa
3144D	Ożary – Mąkolno	0,000 – 1,747	1,747	L	asfaltowa
3149D	Od DW 385 (Budzów – Potworów – Przyłek – Ożary)	14,643 – 16,083	1,440	L	asfaltowa
3159D	Grochowiska – Suszka	3,544 – 3,798	0,254	L	asfaltowa
3160D	(Przyłek – Suszka – Kamieniec Z.) do DW 382	2,376 – 7,031	4,655	L	asfaltowa
3177D	Sieroszów – Stolec – Kamieniec Z.	8,312 – 8,812	0,500	L	asfaltowa
3178D	Od DW 385 (Niedźwiednik – Starczów – Kamieniec Z.) do DW 382	2,200 – 9,838	7,638	Z	asfaltowa
3179D	Od DW 382 (Byczeń – Kamieniec Z., ul. Ogrodowa)	0,000 – 2,020	2,020	L	asfaltowa
3180D	Od DW 390 (Śrem – Topola)	0,000 – 4,663	4,663	L	asfaltowa
3181D	Śrem – Sosnowa – Płonica	0,000 – 3,220	3,220	L	asfaltowa
3182D	Od DW 390 (Sławęcín – Topola) do DP 3193D	0,000 – 4,529	4,529	L	asfaltowa
3193D	Starczówek – Niedźwiedź – Doboszowice – Topola – Błotnica (DK 46)	5,111 – 13,688	7,577	L	asfaltowa
3199D	Od DW 382 (Pomianów Górny – Mrokocin – Chałupki) do DW 395	0,000 – 4,4137	4,137	L	asfaltowa
3200D	Doboszowice – Pomianów Górny	0,000 – 2,021	2,021	D	asfaltowa

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, Zarząd Dróg Powiatowych, 2011.

Wyszczególnione powyżej trasy znajdują się w gestii Zarządu Dróg Powiatowych, Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich. Łącznie długość dróg powiatowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 53,439 km. Wszystkie drogi posiadają nawierzchnię asfaltową. Zarząd Dróg Powiatowych planuje w latach 2012 – 2015 wymianę nawierzchni następujących dróg:

- 3143D na odcinku od DW nr 390 w Kamieńcu Ząbkowickim do skrzyżowania z DP nr 3149D w Ożarach na długości 3,316 km;
- 3144D na odcinku od Ożar do Mąkolna na długości 1,474 km;

- 3149D na odcinku od granicy gminy do DP nr 3149D w Ożarach na długości 1,440 km;
- 3182D na odcinku od DW nr 390 do Sławęcina na długości 2,510 km.

Drogi gminne:

TABELA 105: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz dróg gminnych.

Nr drogi	Przebieg drogi	Długość drogi (km)	Powierzchnia (ha)	Typ nawierzchni
118832 D	Sosnowa – Rogały	0,7260	0,5300	asfaltowa
118841 D	Doboszowice	1,9850	1,2568	betonowa
118842 D	Mrokocin	0,4715	0,4200	asfaltowa

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

TABELA 106: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rejestr dróg wewnętrznych o znaczeniu lokalnym.

Miejscowość	Nazwa ulicy	Długość drogi (km)	Powierzchnia (ha)	Powierzchnia utwardzona (m ²)
1	2	3	4	5
Kamieniec Ząbkowicki	Astrowa	0,1460	0,1305	803,00
Kamieniec Ząbkowicki	Basztowa	0,1750	0,1949	–
Kamieniec Ząbkowicki	Boczna	0,5450	0,4300	–
Kamieniec Ząbkowicki	Bratkowa	0,1430	0,1434	786,50
Kamieniec Ząbkowicki	Bolesława Chrobrego	3,227	3,7668	–
Kamieniec Ząbkowicki	Cicha	0,5400	0,3857	–
Kamieniec Ząbkowicki	Daleka	1,6200	1,8200	–
Kamieniec Ząbkowicki	Fiołkowa	0,2620	0,2358	1572,00
Kamieniec Ząbkowicki	Gajowa	0,1430	0,1216	785,50
Kamieniec Ząbkowicki	Jasna	0,2500	0,1900	–
Kamieniec Ząbkowicki	Kościelna	0,1100	0,0887	–
Kamieniec Ząbkowicki	Plac Błonie	–	–	2858,48
Kamieniec Ząbkowicki	Plac Kościelny	0,1750	0,1539	–
Kamieniec Ząbkowicki	Kręta	0,5150	0,6500	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krótką	0,7900	0,2800	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krzywa	0,5400	0,3662	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krzyżowa	1,2380	0,5974	4479,50
Kamieniec Ząbkowicki	Lipowa	1,1810	1,1824	3416,00
Kamieniec Ząbkowicki	Młyńska	0,1800	0,1528	–
Kamieniec Ząbkowicki	Mostowa	0,2950	0,3839	–
Kamieniec Ząbkowicki	Nauczycielska	0,2330	0,1639	1020,09
Kamieniec Ząbkowicki	Ogrodowa	0,6250	0,6200	–
Kamieniec Ząbkowicki	Parkowa	0,8650	0,5947	–
Kamieniec Ząbkowicki	Piaskowa	0,8600	0,3100	–
Kamieniec Ząbkowicki	Polna	0,1200	0,1200	–
Kamieniec Ząbkowicki	Różana	0,1440	0,1301	792,00
Kamieniec Ząbkowicki	Rumiankowa	0,1470	0,1345	808,50

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4	5
Kamieniec Ząbkowicki	Sadowa	0,1450	0,1387	–
Kamieniec Ząbkowicki	Skorolecka	1,3720	2,1001	–
Kamieniec Ząbkowicki	Szpitalna	0,6350	0,4353	–
Kamieniec Ząbkowicki	Urzędnicza	0,1250	0,0615	–
Kamieniec Ząbkowicki	Wąska	0,8300	0,4400	3375,00
Kamieniec Ząbkowicki	Wileńska	0,5500	0,3188	2151,00
Kamieniec Ząbkowicki	Wodociągowa	1,4300	0,9089	–
Kamieniec Ząbkowicki	XXX-lecia PRL	0,4780	0,3848	–
Kamieniec Ząbkowicki	Zamkowa	0,5250	0,8189	–
Kamieniec Ząbkowicki	Zielona	0,3600	0,3600	–

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

TABELA 107: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rejestr dróg dojazdowych do gruntów rolnych.

Miejscowość	Ilość dróg	Długość dróg (km)	Powierzchnia (ha)
Byczeń	46	15,8300	12,5470
Chałupki	38	13,3900	9,8862
Doboszowice	152	51,7200	35,7051
Kamieniec Ząbkowicki I	67	13,3150	8,7562
Kamieniec Ząbkowicki II	44	8,0690	4,0396
Mrokocin	29	9,7925	5,9089
Ożary	117	43,1680	21,2531
Pilce	17	5,7690	3,7800
Pomianów Górny	23	5,7960	3,2100
Sławęcین	37	15,8660	11,9800
Sosnowa	60	20,0350	11,7600
Starczów	75	35,1730	26,0378
Suszką	17	7,2630	5,7781
Śrem	16	7,4150	4,9700
Topola	45	14,0710	8,1207

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Podstawowe dane dotyczące dróg gminnych przedstawiają się następująco:

- długość dróg gminnych publicznych – 3,1825 km;
- długość dróg gminnych wewnętrznych o znaczeniu lokalnym – 21,5190 km;
- długość dróg dojazdowych do gruntów rolnych – 266,6725 km.

Większość dróg gminnych wymaga przebudowy i modernizacji.

Generalnie stan dróg na terenie gminy jest zadowalający pod względem możliwości obsługiwaną przez nie poszczególnych obszarów zabudowy (drogi: wojewódzka, powiatowe i gminne). Większość dróg nie posiada jednak odpowiedniej wytrzymałości i jest w złym stanie technicznym. Jakość nawierzchni, zwłaszcza na drogach powiatowych i gminnych oraz częściowo na drogach wojewódzkich nr 390 i 395 wymaga pilnych napraw i modernizacji. Brak kanalizacji deszczowej oraz rowów odwadniających uniemożliwia odprowadzenie wód opadowych lub prawidłowe odwodnienie korpusu drogi. Na terenach zabudowanych w dużej mierze drogi:

wojewódzka, powiatowe, gminne i wewnętrzne nie posiadają chodników i ruch pieszy odbywa się na poboczu lub jezdni. Przebieg dróg wojewódzkich ze względu na spodziewany wzrost natężenia ruchu koliduje z zabudową mieszkaniową na terenie miejscowości: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki i Sosnowa w kontekście emisji hałasu. Do najpilniejszych zadań modernizacyjnych układu drogowego gminy należą:

- modernizacja DW nr 382 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- modernizacja DW nr 390 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- modernizacja DW nr 395 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- budowa obejścia miejscowości Byczeń i Kamieniec Ząbkowicki w ciągu DW nr 382;
- modernizacja dróg powiatowych do pełnych parametrów klasy „L”, docelowo do klasy „Z”;
- dostosowanie parametrów jezdni i nośności nawierzchni dróg powiatowych i gminnych do ruchu ciężkiego i pojazdów rolniczych, zwłaszcza w perspektywie rozwoju funkcji przetwórstwa rolno – spożywczego, przemysłowego i turystycznego;
- sukcesywne zastępowanie nawierzchni gruntowej na bitumiczną na drogach gminnych;
- budowa dróg wewnętrznych do obsługi poszczególnych posesji oraz dojazdów do użytków rolnych;
- budowa chodników dla ruchu pieszego i rowerowego;
- budowa zatok autobusowych;
- monitoring natężenia hałasu emitowanego przez pojazdy.

TABELA 108: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość gminnej i powiatowej sieci drogowej w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynniki w km na 1000 mieszkańców			
Drogi gminne o nawierzchni twardej	0,4	2,1	3,2
Drogi gminne o nawierzchni gruntowej	–	6,1	2,3
Drogi gminne ogółem	0,4	8,2	5,5
Drogi powiatowe o nawierzchni twardej	6,2	5,6	4,2
Drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	–	0,1	0,2
Drogi powiatowe ogółem	6,2	5,7	4,4
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej	6,6	7,7	7,4
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni gruntowej	–	6,2	2,5
Drogi gminne i powiatowe ogółem	6,6	13,9	9,9
Współczynniki w km na 100 km²			
Drogi gminne o nawierzchni twardej	3,3	17,9	31,8
Drogi gminne o nawierzchni gruntowej	–	52,0	23,3
Drogi gminne ogółem	3,3	69,9	55,1
Drogi powiatowe o nawierzchni twardej	55,1	47,5	41,7
Drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	–	0,9	2,0
Drogi powiatowe ogółem	55,1	48,4	43,7
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej	58,4	65,4	73,5
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni gruntowej	–	52,9	25,3
Drogi gminne i powiatowe ogółem	58,4	118,3	98,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

TABELA 109: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe współczynniki dotyczące nasycenia motoryzacją w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynniki na 1000 mieszkańców			
Pojazdy ogółem	b.d.	642,0	575,4
Samochody osobowe	b.d.	474,0	455,0
Motocykle	b.d.	30,4	19,5
Samochody ciężarowe	b.d.	66,6	68,8
Autobusy	b.d.	2,6	2,7
Współczynniki na 100 km²			
Pojazdy ogółem	b.d.	5457,0	8301,2
Samochody osobowe	b.d.	4029,6	6564,5
Motocykle	b.d.	258,2	282,0
Samochody ciężarowe	b.d.	566,0	993,0
Autobusy	b.d.	21,9	38,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Komunikacja samochodowa:

Dobrze rozwinięta jest sieć komunikacji autobusowej, obsługiwanej głównie przez Przedsiębiorstwa Komunikacji Samochodowej (PKS) oraz prywatne BUS-y. Dzięki niej można bezpośrednio dotrzeć do każdego sołectwa gminy oraz do miejscowości sąsiednich takich jak między innymi: Kłodzko, Paczków, Ząbkowice Śląskie i Złoty Stok. Połączenia krajowe (międzyregionalne) i międzynarodowe realizowane są poprzez dworce autobusowe w Ząbkowicach Śląskich i we Wrocławiu.

Linie kolejowe:

- nr 137: Legnica – Świdnica – Kamieniec Ząbkowicki – Nysa – Kędzierzyn Koźle – Gliwice – Katowice.

Linia kolejowa nr 137 na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki sklasyfikowana jest jako linia normalnotorowa, jedno- i dwutorowa, pierwszorzędna, niezelektryfikowana. Na terenie gminy długość szlaku kolejowego nr 137 wynosi 12,605 km (km: 166,375 – 178,980 i przebiega przez miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki, Doboszowice, Pomianów Górny i Mrokocin. Linia obsługiwana jest zarówno na potrzeby przewozów pasażerskich (tylko na odcinku w kierunku Legnicy) jak i towarowych (na całym odcinku). Na analizowanym terenie infrastrukturę kolejową dla podróżnych stanowi stacja kolejowa w Kamieńcu Ząbkowickim oraz nieczynny (zawieszony) obecnie przystanek kolejowy w Doboszowicach. PKP Polskie Linie Kolejowe SA, Zakład Linii Kolejowych w Opolu nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją linii.

➤ nr 276: Wrocław – Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzylesie.

Linia kolejowa nr 276 na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki sklasyfikowana jest jako linia normalnotorowa, jedno- i dwutorowa, pierwszorzędna, zelektryfikowana, państwowego znaczenia⁴⁸. Linia ma znaczenie międzynarodowe (szlak nr C-59/2) na podstawie umowy europejskiej o „ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC)” sporządzonej w Genewie 1 lutego 1991 roku. Na terenie gminy długość szlaku kolejowego nr 276 wynosi 11,658 km (km: 66,802 – 78,460) i przebiega przez miejscowości: Starczów, Kamieniec Ząbkowicki i Suszka. Linia obsługiwana jest zarówno na potrzeby przewozów pasażerskich jak i towarowych na całym odcinku. Na analizowanym terenie infrastrukturę kolejową dla podróżnych stanowią stacje kolejowe w Kamieńcu Ząbkowickim i Starczowie oraz przystanek kolejowy (osobowy) w Suszce. Na odcinku km: 66,802 – 78,460 znajdują się:

- km 66,794 przejazd kategorii A (DP nr 3196);
- km 66,809 stacja kolejowa Starczów, po modernizacji przewidziana jako przystanek osobowy;
- km 68,382 przejazd kategorii C (droga gminna);
- km 70,003 przejazd kategorii D (droga gminna);
- km 71,886 stacja kolejowa Kamieniec Ząbkowicki;
- km 77,302 przystanek osobowy Suszka.

W planach perspektywicznych PKP Polskie Linie Kolejowe SA planowana jest modernizacja linii nr 276 do parametrów takich jak: prędkość $V \leq 120$ km/h, nacisk na oś 221 kN, a nacisk na oś dla obiektów inżynierskich 245 kN, $k = + 2$. Planuje się także budowę drugiego toru na odcinku Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki. W ramach modernizacji przewiduje się nieznaczne poszerzenie terenu zamkniętego PKP. W opracowywanym obecnie studium wykonalności dla tej linii zakłada się, że linia przebiegać będzie po tej samej trasie z ewentualnym korektami. W ramach modernizacji przewidziano likwidację przejazdu w km 66+794. Zaplanowano w tym miejscu budowę przejścia dla pieszych w poziomie szyn oraz budowę drogi równoległej do przejazdu w km 68+382.

➤ nr 334: Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowana jest jeszcze nieczynna linia kolejowa nr 334 w relacji Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok, na której do 1989 roku funkcjonowały regularne przewozy pasażerskie. Długość linii na terenie gminy wynosi 7,295 km. Obecnie linia jest zlikwidowana, torowisko na zdecydowanej większości odcinków rozebrane, a byłe przystanki kolejowe (Byczeń i Sosnowa Śląska) zlikwidowane bądź zaadoptowane na inne cele. Most kolejowy w Byczeniu na Nysie Kłodzkiej został zniszczony wskutek powodzi z lipca 1997 roku, co ostatecznie uniemożliwia ewentualną reaktywację linii nr 334, np.: na potrzeby przewozów pasażerskich o charakterze turystycznym. PKP Polskie Linie Kolejowe SA, Zakład Linii Kolejowych w Opolu nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją linii.

⁴⁸ Według Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 2010 roku w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. z dnia 7 września 2010 roku).

TABELA 110: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne linii kolejowych⁴⁹.

Tor ⁵⁰	Km (od – do)	Klasy linii ⁵¹	Maksymalne prędkości (km/h)		
			Pociągi pasażerskie	Szynobusy	Pociągi towarowe
Linia nr 137					
N	166,375 – 176,230	C3	100	100	70
N	176,230 – 178,980		80	80	
P	166,375 – 176,220	C3	100	100	70
P	176,220 – 177,492		80	80	
Linia nr 276					
N	66,802 – 67,600	D3	50	50	50
N	67,600 – 71,218		60	60	
N	71,218 – 71,250		50	50	
N	71,250 – 72,350		60	60	60
N	72,350 – 78,460		100	100	70
P	71,218 – 72,350	D3	60	60	60
P	72,350 – 78,460		100	100	70

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe SA, 2012.

TABELA 111: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka infrastruktury peronowej na stacjach i przystankach kolejowych⁵².

Nr peronu	Nr toru	Km początku	Km końca	Długość peronu (m)	Kod rodzaju	Lokalizacja
1	2	3	4	5	6	7
Kamieniec Ząbkowicki						
1	1	71,535	71,900	365	p1kw	P
2	6	71,495	71,920	425	pwyw	L
2	2	71,495	71,920	425	pwyw	P
3	12	71,630	71,925	295	pwyw	L
3	8	71,630	71,925	295	pwyw	P
4	18	71,780	71,900	120	p1kn	L
5	5	71,646	71,975	329	p1kw	L
Starczów						
1	1	66,800	67,060	260	p1kw	L
2	3	66,800	67,060	260	p1kw	P
Susza						
1	2	77,130	77,355	225	p1kw	L

⁴⁹ Według PKP Polskie Linie Kolejowe SA, *Regulamin przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych w ramach rozkładu jazdy 2012/2013* – Zarządzenie nr 9/2012 Zarządu PKP PLK SA z dnia 7 lutego 2012 roku.

⁵⁰ [tor „N” – nieparzysty (jeden na szlaku; pierwszy na stacji) ; tor „P” – parzysty (dwa na szlaku; drugi na stacji)].

⁵¹ C3 – nacisk osi 196 kN/oś (20,0 t/oś) ; D3 – 221 kN/oś (22,5 t/os).

⁵² Według PKP Polskie Linie Kolejowe SA, *Regulamin przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych w ramach rozkładu jazdy 2012/2013* – Zarządzenie nr 9/2012 Zarządu PKP PLK SA z dnia 7 lutego 2012 roku.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4	5	6	7
2	1	77,130	77,355	225	p1kw	P
Doboszowice						
1	1	172,000	172,232	232	p1kw	P
2	2	172,057	172,232	175	p1kw	P
<p>Nr toru: nr toru, przy którym jest zlokalizowany peron.</p> <p>Km początku i Km końca: kilometraż początku i końca peronu według kilometracji toru.</p> <p>Kod rodzaju: p1kw i p1kn – perony: jednokrawędziowy wysoki i jednokrawędziowy niski; pwyw – peron wyspowy wysoki.</p> <p>Lokalizacja: L – z lewej strony toru; P – z prawej strony toru.</p>						

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe SA, 2012.

Komunikacja kolejowa:

Kamieniec Ząbkowicki to ważny, obecnie czterokierunkowy, niegdyś pięciokierunkowy, węzeł kolejowy. Krzyżują się tu 2 sudeckie magistrale kolejowe: linia z Wrocławia w kierunku granicy państwowej w Międzyzlesiu oraz Trasa Podsudecka z Legnicy do Nysy i dalej do Katowic. Zgodnie z obecnie obowiązującym rozkładem jazdy pociągów ze stacji Kamieniec Ząbkowicki (linia kolejowe nr: 137 i 276) odprawianych jest codziennie łącznie kilkadziesiąt składów obsługiwanych przez: PKP Intercity, Przewozy Regionalne i Koleje Dolnośląskie. Pociągi osobowe kursują do: Wrocławia (przez Ziębice i Strzelin), Międzyzlesia (przez Kłodzko), Legnicy (przez Ząbkowice Śląskie, Dzierżoniów i Świdnicę), a także do Ústí nad Orlicí w Czechach (przez Kłodzko i Międzyzlesie). Odprawianych jest także kilka składów pospiesznych: do Łodzi Kaliskiej (przez Wrocław i Ostrów Wielkopolski), a także do Pardubic w Czechach (przez Kłodzko i Międzyzlesie). Przewozy pasażerskie w kierunku Nysy (przez Paczków) i dalej Kędzierzyna – Koźla (przez Prudnik) są obecnie zawieszane. Na przystankach kolejowych w Starczowie (linia nr 276) i Suszce (linia nr 276) zatrzymuje się większość składów osobowych w kierunku Wrocławia i Międzyzlesia, a także pociągi do Ústí nad Orlicí.

Fakt istnienia różnorodnej i dogodnej sieci komunikacyjnej podnosi prestiż gminy oraz stanowi istotny argument, pozwalający stymulować jej dalszy gospodarczy rozwój.

6. 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.

6.2.1. Zaopatrzenie w wodę.

W 2010 roku gmina Kamieniec Ząbkowicki była zaopatrywana w wodę przez sieć wodociągową rozdzielczą o długości 47,5 km z 1287 połączeniami prowadzącymi do budynków mieszkalnych. W analizowanym roku dostarczono mieszkańcom 238,1 dam³ wody. W sieć wodociągową wyposażone są wszystkie miejscowości, przy czym miejscowości: Doboszowice i Ożary – częściowo.

TABELA 112: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyposażenie w sieć wodociągową w 2011 roku.

Miejscowość	Długość sieci w km	Ilość przyłączy
1	2	3
Byczeń	b.d.	b.d.
Chałupki	3,937	35
Doboszowice	2,335	b.d.
Kamieniec Ząbkowicki	16,425	b.d.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3
Mrokocin	3,995	42
Ożary	3,48	b.d.
Pomianów Górny	9,163	53
Sławęcín	4,2	b.d.
Sosnowa	1,279	b.d.
Starczów	4,92	b.d.
Suszká	0,11	b.d.
Śrem	1,2	b.d.
Topola	5,156	b.d.

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Na terenie gminy funkcjonuje jedno źródło zaopatrzenia w wodę, bazujące na ujęciu infiltracyjnym wody podziemnej za pomocą 16 studni głębinowych. Ujęcie zlokalizowane jest na południe od Kamieńca Ząbkowickiego w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej. Zakład Uzdatniania Wody zlokalizowany jest w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Wodociągowej 1.

Decyzją Starosty Ząbkowickiego nr 3/W/20001 z dnia 12 stycznia 2001 roku (znak WRŚ–6223/73/2000/3/2001) udzielono Zakładowi Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Nowej Rudzie pozwolenia wodnoprawnego w następującym zakresie:

1. na szczególne korzystanie z wód w zakresie poboru wody dla celów zaopatrzenia ludności z ujęcia infiltracyjnego wody podziemnej zlokalizowanej w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej w Kamieńcu Ząbkowickim w skład której wchodzi 9 studni o łącznej ilości pobieranej wody:
  - $Q_{maxh} = 280,00 \text{ m}^3/h$;
  - $Q_{\text{śr.d}} = 6720 \text{ m}^3/d$,
 przy zasobach eksploatacyjnych zatwierdzonych decyzją z dnia 21 maja 1986 roku (znak Os.VII–7211/16/86) wydaną przez Urząd Wojewódzki Wałbrzych w ilości $280,00 \text{ m}^3/h$.
2. na eksploatację ujęcia Kamieniec Ząbkowicki II składającego się ze studni zlokalizowanych na niżej wymienionych działkach:
  - działka nr 788/7 – studnia S – III;
  - działka nr 788/8 – studnia S – IV;
  - działka nr 788/9 – studnia S – V i VI;
  - działka nr 788/10 – studnia S – VII;
  - działka nr 788/11 – studnia S – VIII;
  - działka nr 788/12 – studnia S – IX;
  - działka nr 783/3 – studnia S – X.
3. niniejsze pozwolenie wydano na czas oznaczony do dnia 31 grudnia 2020 roku pod następującymi warunkami:
  - utrzymania w należyтым stanie techniczno – eksploatacyjnym studni wierconych, ich obudowy oraz urządzeń służących do poboru ujmowanej wody;
  - prowadzenia ciągłego pomiaru wielkości poboru wody;
  - uregulowania spraw związanych z rejestracją studni;
  - wykonywania okresowych analiz fizyko – chemicznych i bakteriologicznych pobieranej wody raz na kwartał;
  - prowadzenia książki eksploatacji studni;

- zgłaszania organowi administracji wodnej stwierdzonych zmian wydajności oraz planowanych zmian w sposobie i zakresie korzystania z wody;
- wynagrodzenie ewentualnych szkód osobom trzecim, wynikłych na skutek realizacji niniejszej decyzji.

TABELA 113: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – źródło zaopatrzenia w wodę w 2011 roku.

Miejscowość	Źródło zaopatrzenia w wodę
Byczeń	Zakład Uzdatniania Wody ul. Wodociągowa 1 57 – 230 Kamieniec Ząbkowicki
Chałupki	
Doboszowice	
Kamieniec Ząbkowicki I	
Kamieniec Ząbkowicki II	
Mrokocin	
Ożary	
Pomianów Górny	
Sławęcín	
Sosnowa	
Starczów	
Suszka	
Śrem	
Topola	

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zostały wyznaczone bezpośrednie i pośrednie strefy ochronne ujęć wód:

Ujęcie wody pitnej Kamieniec Ząbkowicki:

Decyzją nr 4/W/20001 Starosty Ząbkowickiego z dnia 12 stycznia 2001 roku (znak WRŚ–6223/73/2000/4/2001) ustalono Zakładowi Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Nowej Rudzie następujące strefy ochronne:

1. Strefę ochrony bezpośredniej ogrodzonej w formie okręgu z linii łamanej o średnicy 12 m do 20 m ogrodzonej ogrodzeniem z siatki o wysokości od 1,4 m do 2,0 m dla niżej wymienionych studni wierconych, grupa II, położonych w obrębie Kamieniec Ząbkowicki:
  - działka nr 788/7 – studnia S – III – o powierzchni 0,034 ha;
  - działka nr 788/8 – studnia S – IV – 0,0406 ha;
  - działka nr 788/9 – studnia S – V i VI – 0,1058 ha;
  - działka nr 788/10 – studnia S – VII – 0,381 ha;
  - działka nr 788/11 – studnia S – VIII – 0,0413 ha;
  - działka nr 788/12 – studnia S – IX – 0,318 ha;
  - działka nr 783/3 – studnia S – X – 1,8965 ha.
2. Strefę ochrony pośredniej wewnętrznej w kształcie zbliżonym do prostokąta o wymiarach 330 m x 820 m położonej w Kamieńcu Ząbkowickim na niżej wymienionych działkach:
  - 788/58 – Ośrodek Hodowli Zarodowej sp. z o.o. Kamieniec Ząbkowicki;
  - 788/13 – Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki;
  - 710 – rzeka Nysa Kłodzka.

3. Odstąpiono od wyznaczenia strefy ochrony zewnętrznej pośredniej z uwagi na korzystne warunki geologiczne – warstwa wodonośna przykryta gruntami nieprzepuszczalnymi o grubości warstwy od 3,0 m do 3,8 m oraz na infiltracyjny charakter złoże warstwy wodonośnej.
4. Niniejsze pozwolenie wodnoprawne wydano na czas określony do dnia 31 grudnia 2020 roku pod następującymi warunkami:
  - właściwej eksploatacji i konserwacji studni;
  - utrzymania strefy ochrony sanitarnej i urządzeń wodnych we właściwym stanie technicznym;
  - oznakowanie tablicami informacyjnymi terenu strefy ochrony sanitarnej;
  - wynagrodzenie ewentualnych szkód osobom trzecim, wynikłym na skutek realizacji niniejszej decyzji.

Ujęcia i źródła wody pitnej dla miasta Wrocławia:

Decyzją nr RLS.gw.I.053./17/74 Wojewody Wrocławskiego z dnia 31 marca 1974 roku w celu zabezpieczenia jakości wód i warunków zdrowotnych oraz wydajności ujęć i źródeł wody pitnej dla miasta Wrocławia ustanowiono strefy ochronne ww. ujęć i źródeł. Strefy ochronne dzieli się na teren ochrony bezpośredniej i tereny ochrony pośredniej o zróżnicowanych ograniczeniach w korzystaniu z wód i użytkowaniu gruntów. Zgodnie z ww. decyzją tereny ochrony pośredniej dzieli się na obszar o większym zakresie ograniczeń w korzystaniu z wód i użytkowaniu gruntów oraz obszar o mniejszym zakresie ograniczeń w korzystaniu z wód i użytkowaniu gruntów. Obszar obejmujący gminę Kamieniec Ząbkowicki znajduje się w strefie ochrony pośredniej o mniejszym zakresie ograniczeń w korzystaniu z wód i użytkowaniu gruntów. Na ww. terenie wprowadzone zostały zakazy rozwoju istniejących zakładów i lokalizacji nowych zakładów o wodochłonnym, bezzwrotnym procesie produkcji oraz wytwarzających uciążliwe ścieki (szczególnie zakłady przemysłu chemicznego). Rozwój innych zakładów powinien być uzależniony od wybudowania pełnych urządzeń do oczyszczania ścieków. Ponadto całkowicie wyklucza się samolotowe opylanie roślin, które prowadzi do bezpośredniego zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

TABELA 114: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość sieci wodociągowej w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci wodociągowej ⁵³ w km/100 km ²	48,97	50,51	72,34
Zużycie wody na 1 odbiorcę w m ³ ogółem	33,1	33,1	35,4
Zużycie wody na 1 odbiorcę w m ³ na wsi	33,1	32,4	30,7
Zużycie wody na 1 mieszkańca w m ³ ogółem	27,4	27,2	32,4
Zużycie wody na 1 mieszkańca w m ³ na wsi	27,4	22,9	24,5
% ludności ogółem korzystającej z wodociągu	82,7	82,4	91,5
% ludności wiejskiej korzystającej z wodociągu	82,7	70,0	79,3

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

⁵³ Sieć rozdzielcza, bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów.

Gęstość sieci wodociągowej na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest zbliżona do średniej wartości charakteryzującej powiat ząbkowicki oraz niższa od wskaźnika dla całego województwa dolnośląskiego. Średnie jednostkowe zużycie wody z wodociągów jest tutaj najwyższe, jeżeli pod uwagę weźmiemy tylko ludność wiejską. Natomiast dostępność mieszkańców do sieci wodociągowej jest na terenie analizowanej gminy najkorzystniejsza. Gdyby analizować odsetek ludności korzystającej z wodociągu i zamieszkującej tylko tereny wiejskie to współczynnik ten na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest wyższy od średniej dla terenów wiejskich powiatu i województwa, odpowiednio o 15 % i o 5 %.

Istniejące źródło zaopatrzenia i przepustowość głównych rurociągów umożliwiają dalszy rozwój osadnictwa na terenie gminy. Sieć wodociągowa na potrzeby bytowo – gospodarcze i przeciwpożarowe powinna być sukcesywnie rozbudowywana na bazie istniejącego układu w miarę narastania potrzeb wynikających ze zwiększenia intensywności zabudowy i objęcia zabudową nowych terenów, jak również dla objęcia mieszkańców dotychczas nie podłączonych (część miejscowości: Doboszowice i Ożary – planowana długość sieci to około 20 km). Uzbrojenie w sieć wodociągową nowych terenów powinno być prowadzone wyprzedzająco w stosunku do zabudowy kubaturowej.

6.2.2. Kanalizacja.

Obecnie na terenie gminy sieć kanalizacyjną posiada jedynie część miejscowości Kamieniec Ząbkowicki. Siecią objęte są ulice: Astrowa, Bratkowa, Dworcowa, Fiołkowa, Gajowa, Kolejowa (do nr 42), Krzywa, Mostowa, Nauczycielska, Ogrodowa, Osiedle B. Chrobrego, Osiedle B. Krzywoustego, Osiedle XXX-lecia PRL, Parkowa, Różana, Rumiankowa, Sadowa, Skorolecka i Zamkowa. W 2010 roku długość sieci kanalizacyjnej wyniosła tu 8,1 km z 545 połączeniami prowadzącymi do budynków mieszkalnych. W analizowanym roku odprowadzono siecią 141 dam³ ścieków. Bez kanalizacji sanitarnej pozostaje reszta miejscowości. Gospodarka ściekowa opiera się tam na powszechnym, przejściowym gromadzeniu ścieków w zbiornikach wybieralnych i wywożeniu ich przez uprawnione podmioty do oczyszczalni ścieków w Kamieńcu Ząbkowickim. Realizowane są tam także przydomowe oczyszczalnie ścieków. Wody opadowe i roztopowe odprowadzane są poprzez spływ przypowierzchniowy do rowów przydrożnych i melioracyjnych z odpływem do poszczególnych cieków wodnych.

Kamieniec Ząbkowicki obsługuje oddana do użytku 15 grudnia 2005 roku mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków oparta na technologii niskoobciążonego osadu czynnego. Proces biologicznego oczyszczania przebiega w dwufazowych reaktorach z wydzieloną komorą wstępnej denitryfikacji i komorą nityfikacji. Wydajność oczyszczalni wynosi obecnie 550 m³/d, a docelowo, po zrealizowaniu sieci dla całej gminy wyniesie 1100 m³/d.

Decyzją Starosty Ząbkowickiego nr 16/W/08 z dnia 19 marca 2008 roku (znak WRŚ.6223–39/07/08) udzielono Zakładowi Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. z Nowej Rudy pozwolenia wodnoprawnego na szczególne korzystanie z wód w zakresie odprowadzania oczyszczonych na istniejącej na działce nr 794/36 lokalnej oczyszczalni ścieków do rzeki Budzówki w km 0+475, obręb Kamieniec Ząbkowicki, w skład której wchodzi:

- kratownia;
- piaskownik wirowy;
- komora rozdziału ścieków;
- reaktor biologiczny;
- komora pomiaru ilości ścieków;
- pompownia części pływających;
- stacja zlewna;

- zbiornik retencyjny ścieków dowożonych;
- zbiornik PIX-u;
- stanowisko dmuchaw;
- zbiornik nadawy osadu;
- przepompownia ścieków oczyszczonych do płukania prasy;
- budynek z urządzeniami odwadniania i wapnowania osadu;
- wylot do odbiornika.

w ilości: $Q_{\text{sr.d}} = 550 \text{ m}^3/\text{d}$, o składzie:

- BZT5 do $25 \text{ mg O}_2/\text{dm}^3$;
- ChZTCr do $125 \text{ O}_2/\text{dm}^3$;
- zawiesina ogólna do $35 \text{ mg}/\text{dm}^3$.

Niniejsze pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód wydano na czas określony do dnia 31 stycznia 2018 roku pod następującymi warunkami:

- prawidłowej eksploatacji oczyszczalni i urządzeń towarzyszących;
- wykonywania bieżącej konserwacji wylotu oraz koryta rzeki Budzówka na odcinku 5,0 m poniżej i 5,0 m powyżej miejsca wykonania wylotu;
- wynagrodzenia ewentualnych szkód osobom trzecim, wynikłych na skutek realizacji niniejszego pozwolenia;
- prowadzenia badań odprowadzanych ścieków zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- posiadania instrukcji eksploatacji dla oczyszczalni z uwzględnieniem sytuacji awaryjnych.

TABELA 115: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość sieci kanalizacyjnej w 2010 roku.

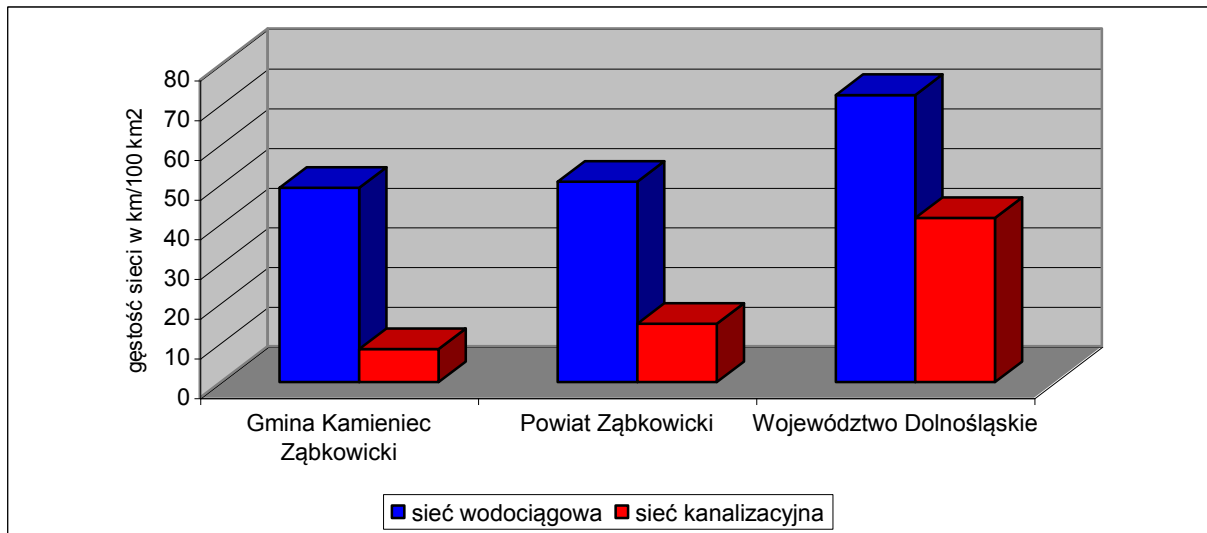
Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci kanalizacyjnej ⁵⁴ w $\text{km}/100 \text{ km}^2$	8,35	14,73	41,35
Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną na 1 mieszkańca w m^3	16,24	20,42	35,47
% ludności ogółem korzystającej z sieci kanalizacyjnej	35,0	44,9	68,2
% ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacyjnej	35,0	15,9	27,6

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Wskaźniki dotyczące gęstości, a przede wszystkim dostępności do sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki prezentują się dość korzystnie, zważywszy na to, że dane przyporządkowane dla powiatu ząbkowickiego oraz województwa dolnośląskiego (jedne z najwyższych w skali kraju) obejmują również gminy miejskie. Potwierdzeniem tego jest fakt, że gdyby analizować odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej i zamieszkującej tylko tereny wiejskie to współczynnik na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest przeszło 2-krotnie wyższy od średniej dla terenów wiejskich powiatu i o około 25 % wyższy od średniej dla terenów wiejskich całego województwa. Niemniej jednak obecny brak systemowego rozwiązania gospodarki ściekowej na terenach nie objętych siecią kanalizacyjną, przy jednoczesnym niemal pełnym zwodociągowaniu gminy, powoduje powstawanie większej ilości nieodprowadzonych siecią ścieków. Miejscowa społeczność zmuszona jest gromadzić płynne nieczystości w zbiornikach zlokalizowanych na terenie własnych posesji. To z kolei wpływa na zwiększone zanieczyszczenie gleb oraz wód powierzchniowych i podziemnych.

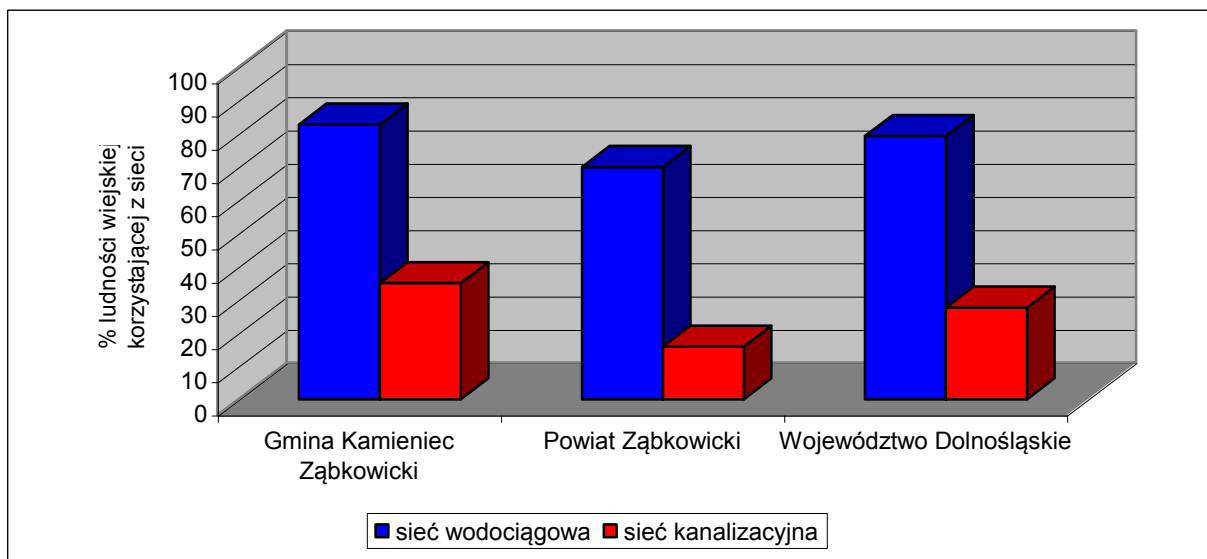
⁵⁴ Sieć rozdzielcza i kolektory.

RYCINA 31: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaopatrzenie w wodę i sieć kanalizacyjna w 2010 roku (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

RYCINA 32: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaopatrzenie w wodę i sieć kanalizacyjna w 2010 roku (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Budowa sieci kanalizacyjnej ma priorytetowe znaczenie dla gminy i niebawem rozpoczną się kolejne inwestycje w tym zakresie. Według planów (koncepcja programowa z 2000 roku) budowa sieci kanalizacyjnej składać się będzie z 11 etapów.

TABELA 116: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – koncepcja budowy sieci kanalizacyjnej z 2000 roku.

Etap	Miejscowość	Sieć tłoczna (m)	Sieć grawitacyjna (m)	Przyłącza (m)	Przepompownie (sztuki)
I	Kamieniec Ząbkowicki	8000	14000	6600	25
II	Starczów	0	6650	1995	0
III	Byczeń i Śrem	2940	7280	3066	3
IV	Sosnowa i Rogały	3320	2750	1517	4
V	Ożary	3000	5000	2400	1
VI	Doboszowice	4100	9100	3960	4
VII	Bartniki, Sławęcín, Topola	5410	5535	2736	5
VIII	Pomianów Górny	2740	1940	1170	3
IX	Mrokocin	2050	1230	820	4
X	Chałupki	1870	2980	1455	2
XI	Suszka	0	1520	304	0
	Ogółem	33430	57985	26023	51

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2011.

Należy założyć, że dla posesji oddalonych od głównej koncentracji zabudowy, gdzie realizacja sieci kanalizacyjnej nie będzie prowadzona ze względów ekonomicznych dopuszcza się pozostawienie zbiorników bezodpływowych lub realizację oczyszczalni przydomowych przy korzystnych warunkach gruntowo – wodnych. Wody opadowe i roztopowe odprowadzane będą nadal przez spływ powierzchniowy do pobliskich rowów melioracyjnych i cieków wodnych oraz przez infiltrację do gruntu. Ścieki deszczowe z zanieczyszczeniami typu przemysłowego lub ropopochodnymi (z ciągów komunikacyjnych, placów, parkingów, baz transportowych, warsztatów samochodowych, stacji paliw, itp.) po oczyszczeniu będą odprowadzane do odbiornika w sposób zorganizowany poprzez zamknięte bądź otwarte systemy kanalizacyjne. Wody opadowe umownie czyste bądź poddane oczyszczeniu planuje się wykorzystać na miejscu na potrzeby gospodarcze i np.: w obiegach zamkniętych i odprowadzać powierzchniowo na tereny biologicznie czynne, rozsać w gruncie, a jeżeli nie będzie to możliwe retencjonować i odprowadzać do odbiornika po przejściu fali opadów.

6. 3. Sieć gazowa.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA (PGNiG SA) nie posiada utworzonych obszarów i terenów górniczych w związku z wydobywaniem ropy naftowej lub gazu ziemnego oraz nie posiada przesyłowej i dystrybucyjnej sieci gazowej. Nie planuje również żadnych inwestycji. Teren gminy znajduje się poza obszarami koncesyjnymi na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, będącymi w gestii PGNiG SA.

Operator Gazociągów Przesyłowych „Gaz – System” SA, Oddział we Wrocławiu nie eksploatuje gazociągów wysokiego i średniego ciśnienia na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Zatwierdzony przez Urząd Regulacji Energetyki (URE) Plan Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych „Gaz – System” SA nie zakłada rozbudowy systemu przesyłowego na przedmiotowym terenie.

Dolnośląska Spółka Gazownictwa (DSG) sp. z o.o., Oddział Zakład Gazowniczy Wałbrzych nie posiada na terenie gminy sieci gazowych, zarówno przesyłowych jak i dystrybucyjnych.

TABELA 117: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć gazowa, odbiorcy oraz zużycie gazu w gospodarstwach domowych w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci gazowej w km / 100 km ²	–	20,13	40,42
Odbiorcy ⁵⁵ gazu z sieci na 1000 mieszkańców ⁵⁶	–	134,18	231,44
Liczba odbiorców ⁵⁷ gazu z sieci w stosunku do liczby ludności ogółem w (%)	–	13,42	23,14
% odbiorców gazu ogrzewających gazem mieszkania w stosunku do liczby odbiorców gazu ogółem	–	19,91	22,48
% ludności ogółem korzystającej z sieci gazowej	–	36,7	62,9
% ludności wiejskiej korzystającej z sieci gazowej	–	1,9	12,0
Zużycie gazu z sieci na 1 odbiorcę w m ³ ogółem	–	472,4	555,2
Zużycie gazu z sieci na 1 odbiorcę w m ³ na wsi	–	543,1	1178,5
Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca ⁵⁸ w m ³ ogółem	–	63,2	128,5
Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca ⁵⁹ w m ³ na wsi	–	2,9	41,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

Plan rozwoju DSG sp. z o.o. nie przewiduje w najbliższym czasie gazyfikacji gminy Kamieniec Ząbkowicki. Niemniej istniejące warunki techniczne i stan techniczny gazociągów w regionie pozwalają na perspektywiczną rozbudowę sieci dystrybucyjnej dla potrzeb wszystkich zainteresowanych, którzy spełnią warunek opłacalności w rozumieniu ustawy Prawo energetyczne. Opłacalność przedsięwzięcia uzależniona jest między innymi od zawarcia odpowiedniej ilości umów o przyłączenie do sieci gazowej oraz długości projektowanych gazociągów i przyłączy odpowiednich dla umożliwienia zaistnienia warunków technicznych przyłączenia. Stacje redukcyjno – pomiarowe oraz gazociągi stanowią układy hermetycznie zamknięte i wyłączając stany awaryjne nie zagrażają środowisku naturalnemu. Wprowadzenie gazyfikacji sprzyja ochronie środowiska poprzez eliminację lokalnej emisji pyłów i toksycznych składników spalin. Na terenie gminy korzystne warunki do ewentualnej gazyfikacji posiada przede wszystkim rejon wsi: Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Starczów (łącznie 6038 mieszkańców – około 1500 potencjalnych odbiorców) oraz ewentualnie rejon wsi: Doboszowice, Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki (łącznie 1214 mieszkańców – około 300 potencjalnych odbiorców) czyli miejscowości położone stosunkowo blisko infrastruktury gazowniczej i dodatkowo charakteryzujące się dość dużym zaludnieniem.

Ewentualna przyszła budowa sieci gazowej dla odbiorców indywidualnych powinna być realizowana z uwzględnieniem obowiązującego prawa energetycznego – ustawy z dnia 10.04.1997 roku (Dz. U. Nr 54 poz. 348) oraz rozporządzeń wykonawczych, w szczególności w oparciu o:

- wnioski podmiotów ubiegających się o przyłączenie do sieci gazowej posiadających tytuł prawny do korzystania z przyłączanego obiektu;
- sporządzony przez przedsiębiorstwo energetyczne plan rozwoju w zakresie sieci gazowej, uwzględniający wytyczne miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ograniczony do zadań, dla których istnieją warunki techniczne oraz ekonomiczne dostarczania paliwa gazowego.

⁵⁵ Odbiorcy w gospodarstwach domowych, łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych.

⁵⁶ Podpisane umowy na dostarczenie gazu.

⁵⁷ Odbiorcy w gospodarstwach domowych.

⁵⁸ Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębniania jej w tych miastach i wsiach, w których ta sieć istniała.

⁵⁹ Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębniania jej w tych miastach i wsiach, w których ta sieć istniała.

6. 4. Elektroenergetyka.

6.4.1. Elektroenergetyczna sieć przesyłowa.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ma i nie przewiduje się budowy obiektów elektroenergetycznych (stacji i linii o napięciu 220 kV i 400 kV) krajowej sieci przesyłowej, będących w eksploatacji Polskich Sieci Elektroenergetycznych Operator SA.

6.4.2. Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu eksploatuje:

- linie wysokiego napięcia 110 kV o łącznej długości 7,5 km;
- linie średniego napięcia 20 kV o łącznej długości 169,472 km;
- linie niskiego napięcia 0,4 kV o łącznej długości 206,388 km.

Przez teren gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiegają 2 linie napowietrzne o napięciu 110 kV eksploatowane przez TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu, relacji:

- S – 293 GPZ Kamieniec Ząbkowicki – kierunek Ząbkowice Śląskie;
- S – 294 GPZ Kamieniec Ząbkowicki – kierunek Paczków.

Na terenie gminy sieć rozdzielcza SN 20 kV zasilana jest ze stacji transformatorowej 110/20 kV R – Kamieniec Ząbkowicki, zlokalizowanej na południe od Kamieńca Ząbkowickiego. Odbiorcy energii elektrycznej zasilani są liniami NN 0,4 kV wyprowadzonymi ze stacji transformatorowych 20/0,4 kV, będących własnością operatora systemu dystrybucyjnego TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu lub bezpośrednio z abonenckich stacji transformatorowych 20/0,4 kV, będących własnością odbiorców.

Wszystkie miejscowości na terenie gminy są zelektryfikowane. Dostawy energii w pełni pokrywają potrzeby mieszkańców oraz jednostek gospodarczych. W lokalnym systemie energetycznym występują rezerwy, które mogą być wykorzystywane do celów grzewczych u istniejących odbiorców przyłączonych do sieci TAURON Dystrybucja SA. Na koniec października 2011 roku energię elektryczną pobierało 3342 odbiorców. Obecny system elektroenergetyczny zaspokaja we właściwym zakresie potrzeby mieszkańców i nie występują problemy związane z brakami energii elektrycznej. Jednakże część sieci, zwłaszcza niektórych odcinków linii napowietrznej 0,4 kV wymaga modernizacji. Istnieje również potrzeba wymiany części drewnianych słupów na liniach niskiego napięcia. Problemem w skali całej gminy jest niewystarczająca ilość sieci oświetlenia ulicznego.

TABELA 118: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odbiorcy oraz zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2010 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki ⁶⁰	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Odbiorcy energii elektrycznej na 1000 mieszkańców	b.d.	382,22	379,33
Zużycie energii elektrycznej na 1 odbiorcę ogółem w kWh	b.d.	1694,9	1931,2
Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca ogółem w kWh	b.d.	704,7	774,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2011.

W najbliższym czasie rozbudowa lub modernizacja sieci elektroenergetycznej na terenie gminy realizowana będzie na podstawie Planu Rozwoju TAURON Dystrybucja SA, podlegającemu zatwierdzeniu przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki.

6.4.3. Alternatywne źródła energii.

Urozmaicona (miejscami) rzeźba terenu powoduje, że na obszarze gminy istnieją względnie korzystne uwarunkowania naturalne (anemograficzne i hydrograficzne), umożliwiające pozyskiwanie energii elektrycznej z odnawialnych źródeł – w tym przypadku na bazie siły wiatru i wody.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki tereny potencjalnie predysponowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych zlokalizowane są zarówno w północno – wschodniej części gminy w rejonie Wzgórz Niemczańsko – Strzebińskich jak i w południowej części gminy w rejonie Przedgórze Paczkowskiego (najwyżej położone n.p.m. obszary gminy), a także w centralnej części gminy w rejonie doliny Nysy Kłodzkiej (Obniżenie Otmuchowskie) w sąsiedztwie zbiorników retencyjnych „Topola” i „Kozielno”. Rejony te mają jednak tylko względnie korzystne warunki dla lokalizacji farm wiatrowych. O ile wartość warunków wietrznych będzie można dopiero ocenić po przeprowadzeniu specjalistycznych badań, o tyle część wspomnianych rejonów znajduje się w granicach obszarów objętych ochroną w myśl ustawy o ochronie przyrody (NATURA 2000), na zinwentaryzowanych cennych siedliskach przyrodniczych oraz w granicach obszarów proponowanych do objęcia ochroną (NATURA 2000, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo – krajobrazowe), a także obejmują tereny o najwyższym w gminie wskaźniku bonitacji gleb. W związku z powyższym inwestycje w farmy wiatrowe uważa się za nieporządane. Opracowany w 2010 roku przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne (WBU) we Wrocławiu dokument *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*⁶¹ wyróżnił 4 kategorie obszarów z ograniczeniami dla lokalizacji farm wiatrowych (kategorie: I – obszary całkowicie wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych, II – obszary wysokiego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, III – obszary dużego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, IV – obszary potencjalnie najmniej konfliktowe). Praktycznie cały obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki zaliczony został do kategorii III. Jedynie niewielki fragment gminy (około 10 % powierzchni), zlokalizowany na północnym – wschodzie i wschodzie przy granicy z gminą Ziębice, został zaliczony do kategorii IV.

⁶⁰ Dane dotyczące odbiorców oraz zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych publikowane przez GUS w rozbiću na poszczególne gminy dotyczą tylko terenów miejskich.

⁶¹ Uchwała nr 4857/III/10 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 31 sierpnia 2010 roku.

Na terenie gminy istnieje duży potencjał energii wodnej, szacowany na około 19,0 GWh/r energii i około 3,6 MW w mocy zainstalowanej⁶². Aktualnie znajduje się tu jedna eksploatowana elektrownia wodna zlokalizowana na zbiorniku retencyjnym „Topola” (km 93+814 rzeki Nysy Kłodzkiej). Zlokalizowana jest na lewym przyczółku budowli zrzutowej. Wyposażona jest w 3 turbozespoły zatapialne firmy Flygt typu EL 7650 o średnicy wirnika $D = 1500$ mm. 2 turbozespoły wyposażone są w automatyczną regulację wirnika i stałą kierownicę, a 1 turbozespół wyposażony jest w stałą kierownicę o stałym kącie łopat wirnika. Podstawowe parametry elektrowni wodnej to:

- moc zainstalowana – 3×520 kW = 1,56 MW;
- przepływ maksymalny zainstalowany – $Q_i = 30,0$ m³/s;
- przepływ minimalny – $Q_{min} = 3,2$ m³/s.

Przy planowanym do budowy zbiorniku retencyjnym „Kamieniec” zakłada się również instalację elektrowni wodnej. Korzystne warunki hydrograficzne dotyczą także możliwości lokalizacji małych elektrowni wodnych (MEW) na licznych ciekach wodnych, zwłaszcza tych charakteryzujących się znacznym przepływem. W związku z powyższym na bazie szczegółowych, specjalistycznych analiz należy rozpatrzyć wszystkie aspekty ewentualnej budowy małych elektrowni wodnych w rejonie dolin cieków: Goleniówka, Starczowski Potok, Ożarski Potok (Gruda), Mąkolnica czy Jamnica (Świda).

6. 5. Ciepłownictwo.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, przyjęty uchwałą nr XXXI/168/06 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 31 maja 2006 roku. Według *Projektu...* struktura zużycia energii ogółem w gminie w 2002 roku składała się z następujących nośników energii:

- węgiel i koks – 81,04 %;
- energia elektryczna – 8,35 %;
- olej opałowy – 7,39 %;
- gaz płynny (propan – butan) – 1,89 %;
- drewno – 1,33 %,

natomiast struktura zużycia energii cieplnej składała się z następujących nośników energii:

- węgiel i koks – 88,43 %;
- olej opałowy – 8,06 %;
- gaz płynny (propan – butan) – 2,06 %;
- drewno – 1,45 %.

Udział poszczególnych grup odbiorców w zapotrzebowaniu na moc cieplną (łącznie zapotrzebowanie 35,3 MW) wynosił w 2002 roku:

- mieszkalnictwo jednorodzinne – 65,31 %;
- budynki użyteczności publicznej – 15,71 %;
- mieszkalnictwo wielorodzinne – 12,97 %;
- przemysł i usługi – 6,01 %,

natomiast udział poszczególnych grup odbiorców w zapotrzebowaniu na energię cieplną (łącznie zapotrzebowanie 287,6 TJ) wynosił w 2002 roku:

- mieszkalnictwo jednorodzinne – 67,86 %;
- mieszkalnictwo wielorodzinne – 13,66 %;
- budynki użyteczności publicznej – 13,18 %;
- przemysł i usługi – 5,30 %.

⁶² Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, Katowice 2003.

Gospodarka ciepła na terenie miejscowości Kamieniec Ząbkowicki opiera się przede wszystkim na indywidualnych źródłach ogrzewania bądź na lokalnych kotłowniach. Do największych kotłowni na terenie Kamieńca Ząbkowickiego należą obiekty zlokalizowane przy ulicach: Parkowej, Skoroleckiej i XXX-lecia PRL. Zaopatrują one w ciepło przede wszystkim wielorodzinne budynki mieszkalne. Należy nadmienić, że wyżej wymienione kotłownie nie tworzą zintegrowanego systemu ciepłowniczego i służą tylko do ogrzewania pomieszczeń. Paliwem dla wymienionych kotłowni jest przede wszystkim ekogroszek oraz węgiel kamienny. Pozostała substancja mieszkaniowa (np.: zabudowania jednorodzinne przy ulicach: Astrowa, Osiedle Chrobrego, Osiedle Krzywoustego, Parkowa, Rumiankowa,) posiada lokalne kotłownie. Paliwem najczęściej jest olej opałowy, jednakże nadal dość powszechne jest opalenie węglem kamiennym czy koksem. Obiekty użyteczności publicznej (Przedszkole, Szkoły Podstawowe, Gimnazjum, Urząd Gminy, Gminne Centrum Kultury, Ochotnicza Straż Pożarna) posiadają lokalne kotłownie na olej opałowy.

Potrzeby grzewcze mieszkańców pozostałych rejonów wiejskich (zabudowa jednorodzinna i zagrodowa) pokrywane są ze źródeł indywidualnych, do których należą głównie piece opalane węglem kamiennym i jego pochodnymi, węglem brunatnym, drewnem oraz olejem opałowym lub gazem propan – butan. Nieliczne budynki wielorodzinne, zakłady produkcyjne, obiekty użyteczności publicznej i inne obiekty usługowe, a także większe gospodarstwa rolne (przetwórstwo rolno – spożywcze) posiadają własne kotłownie.

Obecny sposób zaopatrzenia w energię ciepłą, poza kotłowniami olejowymi i gazowymi, jest niekorzystny między innymi z punktu widzenia ochrony środowiska. Sieć lokalnych kotłowni powoduje w okresie zimowym tak zwaną niską emisję zanieczyszczeń. Wymogi ochrony powietrza atmosferycznego wymuszają potrzebę podjęcia inicjatyw związanych ze zmianą obecnego rodzaju paliw używanych do celów grzewczych, szczególnie węgla i drewna, w kierunku szerszego wykorzystania paliw uznawanych za ekologiczne. Takim nośnikiem energii może stać się np.: gaz sieciowy, energia elektryczna, biomasa, energia słoneczna, itp. W najbliższym okresie nie przewiduje się realizacji centralnych urządzeń ciepłowniczych, umożliwiających dostawę ciepła dla odbiorców zamieszkujących zabudowania jednorodzinne i zagrodowe. Najbardziej prawdopodobna wydaje się być przynajmniej częściowa gazyfikacja gminy, służąca również potrzebom grzewczym, prowadzona od gazociągu przesyłowego od strony miejscowości Bardo.

6. 6. Telekomunikacja i łączność.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki wyposażona jest w nowoczesne systemy telekomunikacyjne. Dzieje się tak dzięki włączeniu do central obsługujących przepływ automatyczny oraz inwestycji poczynionych przez operatorów telekomunikacyjnych. Zwiększa się liczba numerów telefonicznych. W każdej miejscowości zainstalowani są abonenci telefonii przewodowej. Umożliwia to nawiązanie łączności praktycznie z całym światem. Operująca na terenie gminy Telekomunikacja Polska SA zapewnia szeroką gamę usług. Są wśród nich usługi powszechne: telefoniczne, telegraficzne, teleksowe i telefaksowe oraz specjalistyczne w dziedzinie transmisji danych, radiokomunikacji i dostępu do internetu. Ponadto cały teren gminy jest w zasięgu działania operatorów telefonii bezprzewodowej: ORANGE, PLUS, T-MOBILE, PLAY, itd. i oferowanych przez nich nowoczesnych usług teleinformatycznych. Na terenie gminy zlokalizowana jest 1 stacja bazowa telefonii mobilnej w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Kolejowej 56.

Trudności z pozyskaniem szerokiej gamy najświeższych informacji dotyczących telekomunikacji, związane z zastrzeżeniem danych ze względu na konkurencję, spowodowały, że w poniższym tekście oraz tabeli analizowane są ostatnie ogólnodostępne dane publikowane w 2000 roku. Według danych z 1999 roku w gminie zarejestrowanych było ogółem 1791 łącz telefonii przewodowej, z czego 1573 w mieszkaniach. Na 1000 ludności

przypadało więc 198 numerów telefonicznych. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje 1 placówka pocztowa zlokalizowana w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 21, świadcząca również usługi telekomunikacyjne.

TABELA 119: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – łączność w 2010 roku i telekomunikacja w 1999 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Ludność na 1 placówkę pocztową	8684	3099	4441
Liczba placówek pocztowych na 10 tys. ludności	1,15	3,32	2,25
Liczba placówek pocztowych na 10 km ²	0,10	0,27	0,32
Linie telefoniczne ogółem ⁶³ na 1000 ludności	197,97	211,94	273,79
Linie telefoniczne w mieszkaniach na 1000 ludności	173,87	178,68	227,14
Linie telefoniczne w mieszkaniach na 1000 mieszkań	580,66	599,05	729,45

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS 2000, 2011.

Nasylenie usługami łączności na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki było w 2010 roku statystycznie najmniej korzystne w stosunku do uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki oraz województwo dolnośląskie. Powodem takiego stanu jest tylko jedna placówka pocztowa obsługująca rejon całej gminy. Ogólny poziom telefonizacji gminy Kamieniec Ząbkowicki, o którym świadczy liczba linii ogółem na 1000 mieszkańców był mniej korzystny od średniej dla powiatu i województwa. W tym przypadku niewątpliwie wyższą średnią ilość linii telefonicznych w powiecie i województwie zwiększała duża liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w miastach. Jeszcze bardziej wymiernym wskaźnikiem jest wskaźnik nasycenia telefonią na 1000 mieszkań, który w przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki również kształtował się mniej korzystnie od średniej dla powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego. Obecnie sytuacja ta uległa zmianie, bowiem każdy zainteresowany może zostać abonentem telefonii przewodowej oraz mobilnej i tym samym nasycenie telefonią stacjonarną jak i mobilną należy uznać za wystarczające z punktu widzenia potrzeb. Tak funkcjonujące usługi telekomunikacyjne są niezbędne w dzisiejszych realiach gospodarki rynkowej, z uwagi na zwiększone potrzeby telekomunikacyjne oraz teleinformatyczne mieszkańców, a zwłaszcza obecnych przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów.

6. 7. Gospodarka odpadami.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Plan Gospodarki Odpadami (PGO)*. Dokument został przyjęty uchwałą nr XIX/116/04 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 15 grudnia 2004 roku w sprawie zatwierdzenia zaktualizowanego Planu Gospodarki Odpadami Gminy Kamieniec Ząbkowicki. System zbierania odpadów komunalnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest podobny do większości takich systemów stosowanych w innych rejonach Polski. Polega on na zbieraniu do odpowiednich pojemników odpadów oraz ich dalszemu deponowaniu na składowisku.

Na obszarze gminy działalność w zakresie zbierania, transportu, usuwania lub unieszkodliwiania odpadów komunalnych posiadają obecnie następujące podmioty:

- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej – Kamieniec Ząbkowicki, ul. Złotostocka 4;
- Veolia Usługi dla Środowiska SA, Oddział w Krapkowicach, Krapkowiec, ul. Piastowska 38.

Najważniejszymi źródłami powstawania odpadów komunalnych bez względu na to czy jest to teren miejski czy wiejski są przede wszystkim gospodarstwa domowe generujące odpady komunalne oraz obiekty infrastruktury

⁶³ Linie w mieszkaniach i w firmach.

społecznej takie jak: handel i targowiska, usługi, rzemiosło, szkolnictwo, służba zdrowia, obiekty turystyczne, itp., w których powstają odpady podobne do komunalnych. Odpady podobne do komunalnych generują także zakłady przemysłowe podczas swojej działalności. Odpady przemysłowe niebezpieczne i inne niż niebezpieczne wytwarzają zakłady przemysłowe, ale także tego rodzaju odpady występują w strumieniu odpadów komunalnych. W ciągu roku na terenie gminy powstaje około 4000 Mg odpadów komunalnych. Według PGO dla gminy Kamieniec Ząbkowicki przeciętna roczna struktura morfologiczna odpadów komunalnych przedstawia się następująco:

- odpady mineralne – 40 %;
- tworzywa sztuczne – 14 %;
- odpady organiczne – 12 %;
- papier – 11 %;
- odpady szklane – 8 %;
- odpady wielkogabarytowe – 8 %;
- odpady metalowe – 3 %;
- tekstylia – 2 %;
- odpady niebezpieczne – 1 %;
- odpady pozostałe – 1 %.

Odpady gromadzone są przede wszystkim w pojemnikach SM-110 oraz KP-7. Częstotliwość odbierania nie segregowanych odpadów komunalnych z terenu gminy zależy głównie od firmy zajmującej wywozem odpadów na danym obszarze oraz umów zawartych z indywidualnymi wytwórcami. Na terenie miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki i Byczeń w większości przypadków odpady zmieszane wywożone są raz w tygodniu, a w pozostałych wsiach od dwóch do czterech razy w miesiącu, w tym na zgłoszenie telefoniczne (kontenery KP-7). Odpady poprzemysłowe i niebezpieczne wywożone są przez wyspecjalizowane podmioty spoza terenu gminy. Szacuje się, że około 85 % gospodarstw domowych z terenu gminy objętych jest zorganizowanym systemem wywozu odpadów (podpisały stosowne umowy). Na terenie gmina nie prowadzi się zorganizowanej, selektywnej zbiórki odpadów. PGO dla gminy Kamieniec Ząbkowicki zakłada wprowadzenie takiego systemu opartego na wykorzystaniu worków do selektywnego gromadzenia odpadów w zabudowie indywidualnej oraz kontenerów w zabudowie zwartej. Zbieraniem objęto by szkło, tworzywa sztuczne oraz papier i tekturę. Wymienione frakcje gromadzone byłyby w trzech osobnych workach lub kontenerach. Rozważa się także możliwość oddzielnego gromadzenia szkła białego i kolorowego. Ten sposób zbierania ułatwiłby dalsze zagospodarowanie surowca. Wybór powinien zostać uzależniony od sposobu odbierania szkła, jak również możliwości obiektu, w którym nastąpiłby przerób surowca. Zbiórkę można również rozszerzyć o takie frakcje jak: opakowania metalowe i złom oraz opakowania kompozytowe.

Na terenie gminy nie ma i nie planuje się budowy składowiska odpadów oraz innych instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów. Planuje się natomiast budowę punktów przeładunkowych. Odpady komunalne z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki deponowane są obecnie na składowisku w miejscowości Ujeździec na terenie gminy Paczków.

Mając na uwadze dbałość o stan środowiska naturalnego należy dążyć do utrzymania 100 % wartości wskaźnika gospodarstw objętych zorganizowanym wywozem odpadów, między innymi poprzez ciągłe działania w celu podniesienia świadomości ekologicznej. Ponadto należy rozwijać system segregacji odpadów „u źródła” (selektywna zbiórka odpadów). Niepokojącym zjawiskiem jest występowanie dzikich składowisk odpadów. Podczas prac nad PGO zinventaryzowano kilka takich składowisk. Na terenie nielegalnych wysypisk zalegają głównie odpady komunalne, pochodzące z gospodarstw domowych, placów budowy, różnorakie opakowania

papierowe, plastikowe oraz szklane, ziemia, opony samochodowe, resztki organiczne. Działania samorządu powinny skupić się na skutecznej eliminacji dzikich składowisk poprzez likwidację tychże obiektów oraz docelowo na biologicznej rekultywacji zanieczyszczonych przez składowiska terenów. Docelowo zakłada się następujące, podstawowe kierunki działań w zakresie gospodarki odpadami:

- ograniczenie ilości odpadów komunalnych organicznych poprzez ich kompostowanie na miejscu powstawania;
- objęcie wszystkich mieszkańców zorganizowaną zbiórką odpadów;
- rozszerzenie selektywnej zbiórki odpadów o kolejne frakcje (poprzez odpowiednie uzupełnianie sprzętowe);
- niedopuszczanie do powstawania dzikich wysypisk;
- wspieranie mieszkańców w działaniach związanych z usuwaniem azbestu poprzez wyspecjalizowane firmy wybrane przez gminę;
- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców.

6. 8. Melioracje i urządzenia wodne.

6.8.1. Melioracje.

Urządzenie melioracji wodnych służą regulacji stosunków wodnych w celu poprawienia zdolności produkcyjnej gleby oraz ułatwienia jej uprawy. Ponadto chronią użytki rolne przed powodzią. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 Prawo wodne (Dz. U. 115, poz. 1229 z dnia 11.10.2001 roku z późn. zm.) dzieli urządzenia melioracji wodnych na podstawowe i szczegółowe.

Do urządzeń melioracji wodnych podstawowych należą:

- budowle piętrzące, upustowe oraz obiekty służące do ujmowania wód;
- stopnie i zbiorniki wodne;
- kanały wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie;
- rurociągi o średnicy co najmniej 0,6 m;
- budowle regulacyjne oraz przeciwpowodziowe;
- stacje pomp.

Natomiast urządzenia melioracji wodnych szczegółowych obejmują:

- rowy wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie;
- deszczownie z pompami przenośnymi;
- rurociągi o średnicy poniżej 0,6 m;
- stacje pomp do nawodnień ciśnieniowych;
- ziemne stawy rybne oraz groble na obszarach nawadnianych;
- systemy nawodnień grawitacyjnych.

TABELA 120: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyciąg danych z ewidencji wód i urządzeń wodnych w 2011 roku (I).

Obręb	Obszar zmeliorowany urządzeniami melioracji wodnych szczegółowych w ha	
	Grunty orne	Trwale użytki zielone
Byczeń	37	23
Chałupki	138	19
Doboszowice	192	97
Kamieniec Ząbkowicki I	41	35
Kamieniec Ząbkowicki II	17	10
Mrokocin	36	23
Ożary	220	104
Pilce	7	5
Pomianów Górny	37	23
Sławęcín	265	62
Sosnowa	116	20
Starczów	353	73
Suszka	–	2
Śrem	70	29
Topola	98	105

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2011.

Według aktualnych danych Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki łączna powierzchnia użytków rolnych zmeliorowanych urządzeniami melioracji szczegółowych wynosi 2257 ha, z czego: grunty orne 1627 ha oraz użytki zielone 630 ha. Powyższe oznaczają, że użytki rolne zmeliorowane stanowią 33,13 % ogólnej powierzchni trwałych użytków rolnych w gminie. Grunty orne zmeliorowane stanowią 28,77 % ogółu gruntów ornych, zaś użytki zielone zmeliorowane 54,39 % ogółu użytków zielonych. Powierzchnia użytków rolnych zdrenowanych wynosi 1242 ha, z czego 1041 ha w gruntach ornych, co stanowi 18,23 % ogółu użytków rolnych w gminie oraz 18,41 % ogółu gruntów ornych.

TABELA 121: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyciąg danych z ewidencji wód i urządzeń wodnych w 2011 roku (II).

Obręb	Powierzchnia zdrenowana (ha)		Długość rowów melioracyjnych (mb)
	ogółem	w tym grunty orne	
1	2	3	4
Byczeń	4	3	7579
Chałupki	121	112	8933
Doboszowice	120	91	24038
Kamieniec Ząbkowicki I	24	24	7300
Kamieniec Ząbkowicki II	5	5	3368
Mrokocin	34	29	4397
Ożary	88	88	28514
Pilce	1	1	1380

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4
Pomianów Górny	4	3	7579
Sławęcín	239	182	12791
Sosnowa	75	75	10637
Starczów	371	326	11059
Suszká	–	–	250
Śrem	79	50	4940
Topola	77	52	12632

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2011.

Według aktualnych danych Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy całkowita długość rowów melioracyjnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 145,397 km. Oznacza to, że średnio na każde 100 ha powierzchni gminy przypada 1,504 km rowów melioracyjnych (około 15 m na 1 ha).

TABELA 122: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyciąg danych z ewidencji wód i urządzeń wodnych w 2011 roku (III).

Obręb	% użytków rolnych objętych melioracjami szczegółowymi		% użytków rolnych zdrenowanych	Długość rowów melioracyjnych w mb na 1 ha powierzchni ogólnej
	Grunty orne	Użytki zielone		
Byczeń	13,58	44,14	1,23	17,26
Chałupki	46,41	44,73	35,61	13,18
Doboszowice	18,37	34,59	9,05	15,79
Kamieniec Ząbkowicki I	8,72	39,09	4,29	7,06
Kamieniec Ząbkowicki II	12,96	32,40	3,09	12,66
Mrokocin	39,08	30,92	20,42	15,18
Ożary	27,62	64,93	9,20	23,28
Pilce	7,61	16,25	0,81	3,66
Pomianów Górny	31,38	86,48	2,77	20,77
Sławęcín	74,53	70,24	53,85	26,58
Sosnowa	34,36	25,26	18,00	22,55
Starczów	33,04	100,00	32,84	9,01
Suszká	–	16,12	–	1,15
Śrem	39,97	56,33	34,86	19,19
Topola	40,44	100,00	24,03	16,95

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2011.

Z powyższego zestawienia wynika, że:

- największy odsetek (ponad 28,77 %⁶⁴) gruntów ornych objętych melioracjami szczegółowymi występuje na terenie obrębów: Chałupki, Mrokocin, Pomianów Górny, Sławęcín, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Kamieniec Ząbkowicki I, Pilce i Suszka;
- największy odsetek (ponad 54,39 %⁶⁵) użytków zielonych objętych melioracjami szczegółowymi występuje na terenie obrębów: Ożary, Pomianów Górny, Sławęcín, Starczów, Śrem i Topola, zaś najniższy (poniżej 30 %) na terenie obrębów: Pilce, Sosnowa i Suszka;
- największy odsetek (ponad 18,23 %⁶⁶) użytków rolnych (grunty orne i użytki zielone) zdrenowanych występuje na terenie obrębów: Chałupki, Mrokocin, Sławęcín, Starczów, Śrem i Topola, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Byczeń, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki I i II, Ożary, Pilce i Pomianów Górny;
- największa długość (ponad 15 m⁶⁷) rowów melioracyjnych na 1 ha powierzchni ogólnej występuje na terenie obrębów: Byczeń, Doboszowice, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcín, Sosnowa, Śrem i Topola.

Istotny wpływ na prowadzenie racjonalnej gospodarki wodnej mają rozmiary i techniczna sprawność urządzeń wodnych. Ponieważ nadmiar wód w glebie, podobnie jak ich niedobór negatywnie wpływają na jej wydajność, to tworzenie optymalnych warunków wilgotnościowych i powietrznych poprzez melioracje, dzięki którym można regulować poziom wód gruntowych oraz odpływ nadmiaru wód opadowych, staje się koniecznością. Prawidłowe funkcjonowanie systemów melioracyjnych jest uzależnione od ich właściwej eksploatacji i konserwacji. Odpowiedzialność za właściwe utrzymywanie urządzeń melioracji wodnych spoczywa na zainteresowanych właścicielach gruntów. Stan urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w dużej mierze niezadowalający. Według obserwacji i wywiadów terenowych wykonanych na potrzeby sporządzenia niniejszego opracowania większość urządzeń melioracyjnych wymaga odbudowy lub modernizacji. Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy nie przewiduje w najbliższych latach inwestycji na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki.

6.8.2. Urządzenia wodne.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki ciekí wodne podstawowe znajdują się w administracji Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (RZGW) we Wrocławiu oraz Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy.

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu:

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu zarządza rzekami i potokami: Nysa Kłodzka, Budzówka, Gruda, Mąkolnica i Trująca oraz zbiornikami wodnymi: „Topola” i „Kozielno”.

⁶⁴ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

⁶⁵ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

⁶⁶ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

⁶⁷ Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

TABELA 123: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Nysa Kłodzka.

Km biegu rzeki (od – do)	Nazwa i charakterystyka obiektu
90,092 – 93,680	Obiekty zbiornika wodnego „Kozielno”
90,680 – 100,000	Obiekty zbiornika wodnego „Topola”
101+800 – 102+340	Opaska kamienna, 270 m ³
103+700 – 104+000	Opaska kamienna, 150 m ³
104+000 – 104+075	Opaska faszynowo – kamienna, 37,50 m ³
104+275 – 104+870	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 3386 m ³
105+170 – 105+195	Opaska narzutowa + palisada, 132 m ³
107+300 – 107+325	Opaska narzutowa + palisada, 132 m ³
107+880 – 108+280	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 2730 m ³
107+900 – 103+280	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 2660 m ³

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 124: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Budzówka.

Km biegu rzeki	Nazwa i charakterystyka obiektu
0+642	Próg z zastawką, kamienny: H = 0,6 m , B = 7,45 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 125: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Gruda.

Km biegu rzeki (od – do)	Nazwa i charakterystyka obiektu
3+470	Próg kamienny: H = 0,3 m , B = 7,0 m
3+470 – 3+820	Brzeg prawy i lewy – mur kamienny: H = 1,5 – 2,0 m , L = 250 x 2 m
3+570	Stopień kamienny, kaskadowy: H = 0,5 m + 0,3 m , B = 7,0 m
4+280 – 4+850	Brzeg prawy – mur kamienny: H = 2,0 m , L = 570 m
5+100 – 5+170	Brzeg lewy – mur kamienny: H = 2,0 m , L = 70 m
5+170 – 5+710	Brzeg prawy – mur kamienny: H = 2,0 m , L = 540 m
5+350	Stopień betonowy: H = 1,0 m , B = 7,0 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 126: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Mąkolnica.

Km biegu rzeki	Nazwa i charakterystyka obiektu
1	2
0+110	Kaskada progowa: H = 5,0 m , B = 0,5 m + 0,5 m
0+190	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 6,0 m
0+700	Kaskada progowa: H = 5,0 m , B = 1,0 m + 0,5 m
1+400	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
1+550	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
1+600	Bród
2+000	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
4+250	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2
4+400	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
4+580	Próg betonowo – kamienny: H = 1,0 m , B = 5,0 m
4+600	Bród
4+920	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
5+050	Próg betonowo – kamienny: H = 1,0 m , B = 5,0 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 127: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Trująca.

Km biegu rzeki (od – do)	Nazwa i charakterystyka obiektu
0+000 – 1+336	Obiekty zbiornika wodnego „Kozielno”
1+336 – 2+230	Obiekty zbiornika wodnego „Topola”
2+765 – 3+935	Brzeg lewy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 1170 m , H = 2,2 m , B = 0,3 m
2+765 – 3+935	Brzeg prawy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 1170 m , H = 2,2 m , B = 0,3 m
2+765 – 3+935	Umocnienie dna – Narzut kamienny: L = 1170 m , H = 0,3 m , B = 2,5 m
3+935 – 4+165	Brzeg lewy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 230 m , H = 1,7 m , B = 0,3 m
3+935 – 4+165	Brzeg prawy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 230 m , H = 1,7 m , B = 0,3 m
3+935 – 4+165	Umocnienie dna – Narzut kamienny: L = 230 m , H = 0,3 m , B = 2,5 m
4+165 – 7+165	Brzeg lewy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 3000 m , H = 1,6 m , B = 0,3 m
4+165 – 7+165	Brzeg prawy – Opaska brzegowa z narzutu kamiennego: L = 3000 m , H = 1,6 m , B = 0,3 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 128: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne zbiornika „Topola”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne
Lokalizacja – km biegu rzeki	93,814
Klasa budowli	II
Powierzchnia zbiornika przy max. PP	345 ha
Pojemność zbiornika do max. PP	26,50 mln m ³
w tym pojemność powodziowa do max. PP	4,60 mln m ³
Wysokość piętrzenia	7,85 m
Maksymalny wydatek	1290 m ³ /s
Odpływ dozwolony	300 m ³ /s

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 129: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne zbiornika „Kozielno”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne
Lokalizacja – km biegu rzeki	90,527
Klasa budowli	I
Powierzchnia zbiornika przy max. PP	346 ha
Pojemność zbiornika do max. PP	16,4 mln m ³
w tym pojemność powodziowa do max. PP	3,40 mln m ³
Wysokość piętrzenia	8,00 m
Maksymalny wydatek	1794 m ³ /s
Odpływ dozwolony	300 m ³ /s

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

TABELA 130: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne planowanego zbiornika „Kamieniec”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne	
Lokalizacja zapory (km Nysy Kłodzkiej)	103,450	
Powierzchnia zlewni (km ²)	1830,0	
Rzędna zwierciadła wody Max. PP (m n.p.m.)	255,50	
Rzędna zwierciadła wody NPP (m n.p.m.)	247,80	
Rzędna zwierciadła wody Min. PP (m n.p.m.)	242,00	
Przelew zamykany – światło (m)	3 x 14,0	
Przelew zamykany – rzędna korony progu (m n.p.m.)	246,80	
Przelew stały – światło (m)	100,0	
Przelew stały – rzędna korony progu (m n.p.m.)	254,20	
Redukcje fal pow. w przekroju zbiornika (m ³ /s) / (%)		
dla fali Q 1 %	802 / 60	
dla fali Q 0,1 % (miarodajna dla zbiornika)	854 / 43	
	obecnie	po wyeksploatowaniu kruszywa
Pojemność całkowita Vc (mln m ³) dla Max. PPM	83,0	104,0
Pojemność całkowita Vu (mln m ³) dla NPP	23,0	38,0
Pojemność martwa Vm (mln m ³)	2,0	8,0
Pojemność użytkowa Vu (mln m ³)	21,0	30,0
Pojemność powodziowa Vpp (mln m ³)	60,0	66,0
Powierzchnia zalewu dla Min. PP (ha)	202,0	300,0
Powierzchnia zalewu dla NPP (ha)	548,0	727,0
Powierzchnia zalewu dla Max. PPM (ha)	918,0	918,0
Odpływ średni roczny W (mln m ³)	608,0	608,0
Wskaźnik zaregulowania Vu/W	0,035	0,05
Wskaźnik zabudowy Vc/A (tys. m ³ /km ²)	45,0	57,0
Wskaźnik retencji p.pow. Vpp/A (tys. m ³ /km ²)	33,0	36,0

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

Obszar, na którym znajdować się będzie czasza zbiornika „Kamieniec” oraz obiekty towarzyszące zlokalizowany jest na odcinku doliny Nysy Kłodzkiej od km 101,000 (tuż powyżej rzeki Budzówka) do km 111,100 (jaz w Przyłtęku) między miejscowościami Kamieniec Ząbkowicki i Bardo. Zbiornik obejmie zlewnię o powierzchni 1830,0 km², zaś zaporę czołową wraz z budowlą zrzutową przewiduje się umieścić w km 103,450 biegu rzeki. Zgodnie z założeniami zbiornik „Kamieniec” należąc będzie do zbiorników wielozadaniowych. Jednak jego podstawową funkcją będzie ochrona przeciwpowodziowa doliny Nysy Kłodzkiej poniżej zbiornika aż do ujścia do rzeki Odry. Ochrona terenów przyległych wzdłuż rzeki zostanie zapewniona między innymi przez kaskadę pięciu zbiorników i poprzez zmniejszenie odpływów z ostatniego zbiornika w kaskadzie, to jest zbiornika „Nysa”. Do funkcji drugorzędnych zaliczono:

- stworzenie rezerw zasobów wodnych;
- wyrównanie przepływów niżówkowych;
- umożliwienie wyeksploatowania zasobów kruszywa z czaszy zbiornika;
- wspomaganie zrzutów alimentujących dla potrzeb Odry;
- energetykę;
- turystykę;
- zaopatrzenie w wodę.

Głównymi obiektami zbiornika Kamieniec Ząbkowicki będą⁶⁸:

1. zapora czołowa – zapora ziemna z rdzeniem uszczelniającym i przeponą przeciwfiltracyjną w podłożu:
  - długość zapory w koronie 2260,0 m;
  - wysokość maksymalna 18,7 m;
  - rzędna korony 258,70 m n.p.m.;
  - szerokość korony 8,0 m;
  - nachylenie skarp: odwodna 1:2,5 i odpowietrzna 1:3 (z ławeczką);
  - umocnienie skarpy odwodnej narzut kamienny.
2. budowla zrzutowa – zblokowana składająca się z przelewów zamykanych segmentami, spustów dennych i elektrowni wodnej:
  - przelewy sterowane 3 przęsła x 14,0 m – zamknięcia segmentowe, rzędna korony progu 246,80 m n.p.m., most nad przelewami i niecka wypadowa;
  - przelew stały – długość 100,0 m, rzędna korony progu 254,20 m n.p.m.;
  - spusty denne (4 przewody), zamknięcia stalowe.
3. kanal zrzutowy:
  - długość 1350,0 m;
  - szerokość w dnie 30,0 m;
  - nachylenie skarp 1:1,5 (przekrój trapezowy).
4. elektrownia wodna:
  - 2 turbiny;
  - przełyk instalowany 1 turbiny – 10,0 m³/s;
  - spad maksymalny (brutto) – 10,6 m.
5. przeplawka dla ryb.
6. zapora boczna Przyłtek – dwa rodzaje konstrukcji – zapora jednorodna i strefowana.
7. zapora boczna Dzbanów – usypana z mad wraz z uszczelnieniem podłoża przeponą przeciwfiltracyjną.

⁶⁸ Na podstawie: Instytut Morski w Gdańsku, Oddział w Szczecinie, *Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej wodowskazu Bardo*, Szczecin 2007.

8. poldery:
  - polder Przyłek wraz pompownią i zbiornikiem wyrównawczym;
  - polder Dzbanów wraz pompownią i zbiornikiem wyrównawczym.
9. kanal potoku Studew – długość całkowita 2520,0 m.
10. czasza zbiornika.
11. osiedle eksploatacyjne:
  - budynek administracyjno – warsztatowy;
  - budynek mieszkalny;
  - slip dla łodzi.
12. obiekty towarzyszące – niezbędne dla funkcjonowania zbiornika, jak np.:
  - infrastruktura drogowa;
  - infrastruktura mostowa;
  - infrastruktura energetyczna;
  - infrastruktura teletechniczna;
  - infrastruktura wodno – kanalizacyjna, itp.

Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy:

TABELA 131: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja cieków podstawowych w 2011 roku (I).

Nazwa cieku	Długość cieku na terenie gminy w km	Kilometraż	Długość cieku uregulowana w km
Biała Woda	7,060	00+000 – 07+060	6,620
Goleniówka	3,270	00+000 – 01+700 ; 02+180 – 02+340 ; 04+500 – 05+910	0,900
Lubnowski Potok	2,230	00+000 – 02+230	0,132
Młynówka	16,430	00+220 – 04+090 ; 04+440 – 17+000	3,394
Studew	1,440	00+000 – 01+440	1,020
Świda	3,220	00+000 – 03+220	3,000

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2011.

Z powyższych danych wynika, że całkowita długość cieków podstawowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, będących w administracji Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy wynosi 33,650 km, z czego uregulowanych jest 15,066 km.

TABELA 132: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja cieków podstawowych w 2011 roku (II).

Nazwa cieku	Obręb	Odcinek ogółem		Odcinek uregulowany	
		Kilometraż	Długość w m	Kilometraż	Długość w m
Biała Woda	Topola	00+000 – 04+700	4,700	00+000 – 04+700	4,700
	Śrem	04+700 – 05+030	0,330	04+700 – 05+030	0,330
	Sławęcín	05+030 – 07+060	2,030	05+030 – 06+620	1,590
Goleniówka	Kamieniec	00+000 – 01+700	1,700	00 + 000 – 00+900	0,900
	Ząbkowicki	02+180 – 02+340	0,160	–	–
	Starczów	04+500 – 05+910	1,410	–	–
Lubnowski Potok	Chałupki	00+000 – 02+230	2,230	00+300 – 00+462	0,132
Młynówka	Pomianów Dolny	00+220 – 03+290	3,070	–	–
	Chałupki	03+290 – 04+090	0,800	–	–
		04+440 – 07+070	2,630	–	–
	Mrokocin	07+070 – 08+640	1,570	–	–
	Pomianów Górny	08+640 – 11+340	2,700	–	–
	Topola	11+340 – 12+020	0,680	09+900 – 12+000	2,100
Doboszowice	12+020 – 17+000	4,980	13+866 – 15+160	1,294	
Studew	Suszka	00+000 – 00+660	0,660	00+000 – 00+660	0,660
	Pilce	00+660 – 01+440	0,780	01+080 – 01+440	0,360
Świda	Kamieniec Ząbkowicki	00+000 – 00+450	0,450	00+000 – 00+450	0,450
	Sosnowa	00+450 – 03+220	2,770	00+450 – 03+000	2,550

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2011.

Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy posiada w granicach gminy zaewidencjonowany wał przeciwpowodziowy na rzece Nysa Kłodzka w km: 96+700 – 98+500, to jest o długości 1800 m.

6. 9. Cmentarze.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje 8 cmentarzy (4 komunalne i 4 parafialne), które zlokalizowane są w następujących miejscowościach:

- cmentarz komunalny w Kamieńcu Ząbkowickim o powierzchni 3,96 ha;
- cmentarz komunalny w Ożarach – 0,62 ha;
- cmentarz komunalny w Starczowie – 1,34 ha;
- cmentarz komunalny w Topoli – 0,52 ha;
- cmentarz parafialny w Byczeniu – 0,46 ha;
- cmentarz parafialny w Doboszowicach – 0,89 ha;
- cmentarz parafialny w Ożarach – 0,07 ha;
- cmentarz parafialny w Pomianowie Górnym – 0,52 ha.

Łączna powierzchnia czynnych cmentarzy wynosi 8,38 ha. Szacuje się, że istniejące miejsca pochówku w perspektywie najbliższych kilkunastu lat nie zaspokoją potrzeb mieszkańców gminy i w związku z powyższym

planuje się rozbudowę cmentarza komunalnego w Kamieńcu Ząbkowickim oraz cmentarzy parafialnych w: Byczeniu i Mrokocinie.

W Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej zlokalizowany jest nieczynny cmentarz o powierzchni 0,27 ha.

Na terenie gminy nie występują grzebowiska dla zwierząt. Gmina posiada stosowne umowy dotyczące odbioru i utylizacji martwych zwierząt hodowlanych i gospodarskich.

6. 10. Obiekty obrony cywilnej i narodowej.

Obrona cywilna i narodowa na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie posiada urządzeń i obiektów do wykorzystania w czasie potencjalnych zagrożeń.

7. Dokumentacja planistyczno – strategiczna.

W okresie od 2001 roku, a więc po opracowaniu i uchwaleniu *Kierunków strategii rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki*⁶⁹, powstał szereg dokumentów planistyczno – strategicznych o charakterze planów, studiów, strategii i programów, zarówno na szczeblu wojewódzkim jak i powiatowym, obejmujących zasięgiem swojego opracowania teren gminy Kamieniec Ząbkowicki. Poniżej przedstawiono zapisy i wnioski z wybranej dokumentacji odnoszącej się bezpośrednio lub pośrednio do terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki.

WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE:

7. 1. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 roku. *Plan...* wyróżnia między innymi 6 stref pod względem struktury funkcjonalno – przestrzennej. Według tego podziału gmina Kamieniec Ząbkowicki znalazła się w **strefie obszarów rolnych Pogórza i Przedgórze Sudetów oraz bezpośrednio przy granicy strefy górskiej obszarów rolno – leśnych Sudetów**. Strefa obszarów rolnych Pogórza i Przedgórze Sudetów przewidziana jest dla rozwoju rolnictwa i przemysłu, w tym przemysłu wydobywczego, z uwzględnieniem ochrony walorów środowiska. Obejmuje pas terenu ciągnący się wzdłuż Sudetów od granicy polsko – niemieckiej i polsko – czeskiej do granicy z województwem opolskim. Jest to teren o wysokim stopniu urbanizacji, o dużych walorach przyrodniczych i kulturowych, dobrych glebach i bogatych zasobach surowców naturalnych. Natomiast strefa obszarów rolno – leśnych Sudetów to obszar o dominujących funkcjach ochrony walorów środowiska i przeznaczony jest do rozwoju funkcji ochronnych, turystyczno – rekreacyjnych i uzdrowiskowych, z wykorzystaniem renty położenia przy granicy polsko – czeskiej. Strefa ta charakteryzuje się występowaniem obszarów o najwyższych walorach przyrodniczo – krajobrazowych, objętych ochroną prawną lub przewidzianych do objęcia ochroną, a także atrakcyjnością pod względem turystycznym i lecznictwa uzdrowiskowego.

Kierunki polityki przestrzennej dla tej **strefy obszarów rolnych Pogórza i Przedgórze Sudetów** to między innymi:

- restrukturyzacja rolnictwa w kierunku tworzenia silnych gospodarstw, szczególnie z wykorzystaniem gruntów po zlikwidowanych PGR-ach przejętych do Zasobu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa;
- tworzenie w ośrodkach lokalnych zespołów obsługi gospodarki rolnej i przetwórstwa rolno – spożywczego;
- rozwój agroturystyki w połączeniu z gospodarstwami ekologicznymi;
- ochrona krajobrazu kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem architektury regionalnej;
- ochrona i rewaloryzacja licznie występujących cennych ośrodków staromiejskich;
- adaptowanie zespołów zabytkowych dla pełnienia funkcji turystycznych i rekreacyjnych;
- dalsza współpraca międzynarodowa prowadząca do zmniejszenia ilości zanieczyszczeń transgranicznych;
- prowadzenie gospodarki związanej z eksploatacją surowców naturalnych na terenach o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych w kierunku maksymalnych ograniczeń uciążliwości, zmniejszania a nawet zaniechania wydobycia;
- tworzenie warunków dla dalszej aktywizacji społeczno – gospodarczej związanej z istniejącym zapleczem infrastrukturalnym i położeniem przygranicznym.

⁶⁹ Uchwała nr XXX/201/01 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 30 kwietnia 2001 roku.

Kierunki polityki przestrzennej dla **strefy górskich obszarów rolno – leśnych Sudetów** to między innymi:

- zwiększenie potencjału i poprawa bazy dla turystyki i rekreacji;
- adaptowanie zespołów zabytkowych dla pełnienia funkcji turystycznych i rekreacyjnych;
- rozwój agroturystyki na nizinnych i podgórskich obszarach wiejskich w połączeniu z gospodarstwami ekologicznymi;
- ochrona krajobrazu kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem architektury regionalnej;
- promowanie i rozwój rolnictwa ziem górskich;
- utworzenie „Drogi Śródsudeckiej” jako ważnego elementu aktywizacji turystycznej obszaru pogranicza;
- wykorzystanie linii kolejowych istniejących i o ruchu zawieszonym jako ważnego elementu aktywizacji turystycznej obszaru pogranicza.

„Plan...” podejmując się roli hierarchizacji ośrodków na tle systemu osadniczego województwa uznał miejscowość Kamieniec Ząbkowicki jako ośrodek lokalny dla którego przewiduje się trzy funkcje: usługową, obsługi rolnictwa oraz turystyki i wypoczynku.

„Plan...” wyróżnił również 7 sfer polityki przestrzennej: ekologiczna, społeczna, kulturowa, gospodarcza, infrastruktury, ochrony przeciwpowodziowej oraz obronności i bezpieczeństwa publicznego. Poniżej przedstawiono wybrane kierunki polityki przestrzennej dla poszczególnych sfer w bezpośrednim lub pośrednim odniesieniu do gminy Kamieniec Ząbkowicki:

Sfera ekologiczna:

- utrzymanie eksploatacji kopalni użytecznych w tym złóż kruszywa naturalnego;
- wykorzystanie małych złóż kopalni pospolitych takich jak kruszywa naturalne, kamienie drogowe i budowlane, surowce ilaste ceramiki budowlanej i inne, jako bodźca lokalnej aktywizacji gospodarczej;
- prowadzenie działalności związanej z eksploatacją surowców mineralnych w paśmie sudeckim, o cennych walorach przyrodniczych i kulturowych, w kierunku maksymalnych ograniczeń uciążliwości;
- sukcesywna rekultywacja i zagospodarowanie wyrobisk, hałd, osadników oraz innych nieużytków powstałych w wyniku działalności górniczej;
- inwentaryzacja wyrobisk poeksploatacyjnych pod kątem możliwości ich wykorzystania jako miejsca składowania odpadów komunalnych;
- objęcie wysoką ochroną obszarów zasilania zbiorników wód podziemnych: GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin”;
- koncentracja ochrony wód podziemnych na obszarach ochrony GZWP oraz w strefach ochronnych ujęć wód podziemnych;
- inwentaryzacja i prowadzenie działań ukierunkowanych na zneutralizowanie istniejących źródeł zanieczyszczeń punktowych, liniowych i obszarowych:
  - racjonalizacja użytkowania środków ochrony roślin i nawozów w rolnictwie;
  - budowa oczyszczalni ścieków;
  - budowa kanalizacji na obszarach osadnictwa;
- realizacja ustaleń planów gospodarowania wodami;
- prowadzenie działań w zakresie ochrony wód z uwzględnieniem obszarów zlewni hydrograficznych, na podstawie warunków korzystania z wód dorzecza oraz zgodnie z programami ochrony wód dla obszarów, dla których poziomy jakości wód nie są osiągnięte;
- wzdrożenie ochrony w zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej;

-
- zmniejszenie zanieczyszczeń ze źródeł punktowych, poprzez budowę systemów kanalizacji szczególnie w zlewniach chronionych i na obszarach objętych istniejącymi i projektowanymi formami ochrony przyrody;
  - ograniczenie negatywnego wpływu nawożenia mineralnego i organicznego oraz środków ochrony roślin na stan czystości wód poprzez stosowanie przepisów ustawy o nawozach i nawożeniu oraz Kodeksu Dobrych Praktyk Rolniczych;
  - wprowadzanie naturalnych stref buforowych wzdłuż cieków wodnych (pasy zieleni, mokradła) dla ograniczenia spływu i oczyszczenia;
  - zmniejszanie ładunku zanieczyszczeń w ściekach a także unikanie, eliminacja i ograniczanie dopływu do wód substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego;
  - doprowadzenie rzek zlewni do osiągnięcia odpowiednich klas czystości oraz utrzymania tych klas, w pierwszej kolejności dla przyrodniczych obszarów chronionych;
  - pokrywanie potrzeb wodnych dla celów gospodarczych przede wszystkim z ujęć powierzchniowych;
  - zwiększenie retencji wód poprzez rozbudowę systemu małej retencji;
  - ochrona gruntów wysokiej jakości (klasy bonitacyjne I – III) przed nieuzasadnionym wyłączaniem z użytkowania rolniczego;
  - przeznaczanie na cele inwestycyjne gruntów niższej jakości, nie rozpraszanie zabudowy;
  - działania w kierunku ograniczenia skali oraz intensywności naturalnej i antropogenicznej erozji gleb (prowadzenie prawidłowej agrotechniki, nie pozostawianie powierzchni gruntów narażonych na erozję bez pokrywy roślinnej);
  - przebudowa gatunkowa obszarów leśnych, w celu dostosowania składu gatunkowego do warunków siedliskowych;
  - ochrona terenów lasów przed pożarami;
  - działania w celu zwiększenia różnorodności biologicznej lasów poprzez utrzymanie i inspirowanie różnych form ochrony;
  - uregulowanie i ukierunkowanie rekreacji i turystyki na obszarach leśnych w sposób godzący funkcje społeczne lasów z ochronnymi i produkcyjnymi;
  - zmniejszanie uciążliwości barier ekologicznych (komunikacyjnych, gospodarczych, urbanistycznych i innych) uniemożliwiających lub utrudniających rozwój i swobodne przemieszczanie się gatunków roślin i zwierząt, w tym m.in. budowa bezpiecznych przejść dla zwierząt przy istniejących barierach komunikacji drogowej i kolejowej;
  - kształtowanie spójnej przestrzennie sieci powiązań przyrodniczych uwzględniającej istniejące i projektowane obszary chronione oraz korytarze ekologiczne, w oparciu o założenia koncepcji ECONET – PL;
  - ochrona stanowisk roślin i zwierząt chronionych, wykorzystywanie inwentaryzacji przyrodniczych w planach zagospodarowania przestrzennego gmin;
  - zwiększanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej na obszarach przekształconych wskutek działalności człowieka;
  - poddanie czynnej ochronie obszarów mokradeł, torfowisk, łąk pobagiennych, łąk w dolinach rzek stanowiących ostoje ptaków i zagrożonych gatunków roślin;
  - uwzględnianie w opracowaniach planistycznych obszarów, wytypowanych do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000 (na podstawie dyrektyw ptasiej i siedliskowej);
  - zastępowanie tradycyjnych nośników energii paliwami gazowymi, olejami lekkimi, ewentualnie koksem lub niskosiarkowym i niskopyłowym węglem z dodatkami brykietu drzewnego;
  - ograniczanie zanieczyszczeń ze źródeł mobilnych;

-
- preferowanie i wspomaganie stosowania odnawialnych i niekonwencjonalnych źródeł energii – wód geotermalnych, energetyki wiatrowej i wodnej, kolektorów słonecznych, spalania biogazu i biomasy;
  - dążenie do uzyskania poziomu hałasu do wartości dopuszczalnych dla poszczególnych rodzajów terenów, z uwzględnieniem obiektu lub działalności będącej źródłem hałasu oraz okresów, do których odnoszą się poziomy hałasu;
  - wprowadzanie pasów zieleni przy drogach, zieleni niskiej i wysokiej do wnętrza osiedlowych, instalowanie ekranów akustycznych przy trasach o największym natężeniu ruchu;
  - uwzględnianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zróżnicowania terenów pod kątem dopuszczalnych poziomów hałasu na tereny:
    - pod zabudowę mieszkaniową;
    - pod szpitale i domy opieki społecznej;
    - pod budynki związane ze stałym lub wielogodzinnym pobytem dzieci i młodzieży;
    - na cele rekreacyjno – wypoczynkowe poza miastem.

Sfera społeczna:

- zapewnienie dobrej jakości obsługi i lepszej dostępności placówek opieki zdrowotnej;
- zapewnienie opieki socjalnej osobom starszym i niepełnosprawnym;
- powstrzymanie wzrostu migracji ludności w relacji wieś – miasto;
- tworzenie nowych miejsc pracy w wyniku lokalizacji niewielkich obiektów handlowych, gastronomicznych, hotelowych i motoryzacyjnych dla obsługi ruchu turystycznego szczególnie w rejonach atrakcyjnych turystycznie o dużym bezrobociu;
- tworzenie poza rolniczych miejsc pracy na wsi szczególnie w usługach na rzecz rolnictwa i w drobnej wytwórczości w celu zatrzymania ludności w miejscu zamieszkania;
- lokalizacja niewielkich zakładów przetwórstwa rolno – spożywczego o nieuciążliwej produkcji w powiatach o dużym areale użytków rolnych;
- tworzenie nowych miejsc pracy w usługach agroturystycznych w gminach o atrakcyjnych walorach środowiska naturalnego;
- zapewnienie terenów pod budownictwo mieszkaniowe o różnej intensywności zabudowy;
- tworzenie nowoczesnej bazy dydaktyczno – socjalnej i sportowo – rekreacyjnej oraz zapewnienie wysoko kwalifikowanej kadry nauczycielskiej jednostkom szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego;
- utrzymanie i uzupełnienie istniejącej bazy szkół i ośrodków specjalnych, wymagających specjalistycznej kadry dla kształcenia zawodowego osób niepełnosprawnych fizycznie z określonym poziomem ułomności;
- wzmocnienie bazy kultury w ośrodkach regionalnych, subregionalnych i lokalnych w celu poprawy jakości placówek kultury i rozwój różnorodnych form krzewienia kultury;
- lokalizacja nowych placówek kultury o zróżnicowanych formach działalności w centrach usługowych miast i gmin;
- łączenie działalności instytucji kultury z innymi rodzajami działalności, szczególnie w dziedzinie rekreacji, handlu i gastronomii;
- wyznaczenie terenów pod lokalizację obiektów handlu hurtowo – detalicznego, który pełni funkcję czynnika stymulującego dynamiczny rozwój gmin;
- lokalizowanie obiektów handlowych o małej powierzchni sprzedaży i odpowiednim standardzie technicznym, dających zatrudnienie społecznościom lokalnym;
- rozwijanie wymiany handlowej pomiędzy ośrodkami przygranicza polsko – czeskiego;

- tworzenie ogólnodostępnych ośrodków sportowo – rekreacyjnych, wyposażonych w zależności od pełnionej funkcji w hierarchii osadniczej w pełny zestaw urządzeń sportowych i rekreacyjnych;
- łączenie obiektów sportowo – rekreacyjnych z kompleksami ogólnodostępnej zieleni parkowo – leśnej oraz akwenami wodnymi.

Sfera kulturowa:

- wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych poprzez: kompleksową rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich;
- zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych poprzez:
  - opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wszelkich wymogów konserwatorskich oraz programów zagospodarowania tych obszarów, zapewniających im jednocześnie ochronę przed uciążliwościami ze strony działalności gospodarczej oraz zagrożeniami wynikającymi z oddziaływania układów komunikacyjnych;
  - eksponowanie i odtwarzanie w sylwetkach miejscowości dominant architektonicznych, takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków, ratuszy nawiązując tym samym do dawnej tradycji charakterystycznej dla panoram śląskich miast;
- podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich według priorytetów wynikających z wartości historyczno – artystycznych;
- ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie proponowanych form ochrony (wg V programu resortowego MKiS „Ochrona i konserwacja zabytkowego krajobrazu kulturowego”) – strefa „A” ochrony rezerwatowej – założenie przestrzenne w Kamieńcu Ząbkowickim;
- utworzenie parków i rezerwatów kulturowych w celu ochrony, utrzymania i wyeksponowania unikatowych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych województwa dolnośląskiego – Kamieniecki Rezerwat Kulturowy na bazie obszaru byłego opactwa cystersów oraz założenia pałacowo – parkowego;
- zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej – zespoły zabytkowe proponowane do wpisania na listę światowego dziedzictwa kulturalnego UNESCO: opactwo cysterskie w Kamieńcu Ząbkowickim;
- ochrona, zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych;
- tworzenie atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturowym, społecznym i gospodarczym, których funkcjonowanie powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego;
- wykorzystanie walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych Dolnośląskiego Szlaku Cystersów w zagospodarowaniu tego obszaru jako pasma aktywizacji turystycznej;
- kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowowznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń;
- ochrona walorów przyrodniczo – fizjograficznych regionu jako naturalnego podłoża procesów urbanizacyjnych;
- aktywne wykorzystanie wód powierzchniowych i polderów w kształtowaniu krajobrazu;
- uwzględnianie trzeciego wymiaru wysokości – tła krajobrazowego, w praktyce lokalizacyjnej;
- ochrona charakterystycznych układów przestrzennych wsi;
- kształtowanie krajobrazu wiejskiego integralnie z jego tradycją i kulturą;
- przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy na wsi, przeciwdziałanie „miastowieniu”.

Sfera gospodarcza:

- pobudzenie rozwoju przedsiębiorczości poprzez przygotowanie terenów pod działalność inwestycyjną i wspieranie obszarów szczególnie aktywnych gospodarczo;
- poprawa atrakcyjności obszarów poprzez rozwój infrastruktury technicznej i komunikacji;
- promowanie i wspieranie ekologicznych metod produkcji, szczególnie na obszarach o gorszych warunkach dla intensywnej produkcji rolniczej oraz o stosunkowo mało skażonym środowisku naturalnym;
- promowanie i pomoc w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych i ekoturystycznych, szczególnie w obszarach o gorszych warunkach dla produkcji rolniczej oraz atrakcyjnych pod względem turystycznym, o wysokich walorach przyrodniczych;
- zakończenie restrukturyzacji rolnictwa w kierunku trwałego rozdysponowania gruntów znajdujących się w Zasobie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa;
- poprawa struktury obszarowej gospodarstw w kierunku zwiększenia średniej wielkości gospodarstw oraz promowania i wzmocnienia dużych gospodarstw;
- tworzenie na obszarach wiejskich miejsc pracy w usługach dla rolnictwa, przetwórstwie rolno – spożywczym oraz w sferach pozarolniczych – dotyczy to całości obszarów wiejskich;
- zapewnienie warunków dla rozwoju i niezbędnych przekształceń rolnictwa w obszarach górskich (obszar Sudetów wraz z Przedgórzem Sudeckim):
  - preferencje dla rozwoju hodowli bydła i owiec przy wykorzystaniu trwałych użytków zielonych;
  - preferencje dla uprawy roślin pastewnych;
  - promowanie niekonwencjonalnych form produkcji (np.: zielarstwo, pszczelarstwo, itp.);
  - wspieranie całorocznej agroturystyki;
  - tworzenie pozarolniczych miejsc pracy m.in. w usługach, leśnictwie.
- odtworzenie systemu melioracji wodnych na obszarach wymagających regulacji stosunków wodno – powietrznych w glebie;
- wspomaganie istniejących i tworzenie nowych instytucji i organizacji rolniczych oraz prywatnych właścicieli lasów, mogących służyć pomocą we wprowadzaniu nowych metod produkcji rolniczej i leśnej (poprawa stanu wiedzy zarówno na temat tradycyjnych jak i niekonwencjonalnych form produkcji rolniczej, kształtowanie świadomości ekologicznej, wprowadzanie nowych ras zwierząt i nowych odmian roślin uprawnych, analiza rynku rolnego, rachunkowość gospodarstw rolnych, marketing produktów rolnych);
- opracowanie i wdrożenie programu małej retencji wodnej w celu przywrócenia korzystnego zaopatrzenia lasów w wodę i poprawę gospodarki wodnej szczególnie na wododziałach;
- zwiększenie lesistości województwa, zgodnie z założeniami *Krajowego Programu Zwiększania Lesistości* oraz *Programem Wzrostu Lesistości Województwa Dolnośląskiego*. Lokalizacja zalesień powinna zapewniać zmniejszenie rozdrobnienia i rozproszenia kompleksów leśnych;
- przeznaczanie pod zalesienia gruntów najniższej jakości, zbędnych dla rolnictwa;
- wprowadzanie nowych i pielęgnacja istniejących zadrzewień śródpolnych i przydrożnych, szczególnie w obszarach o wysokiej wartości wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
- kontynuacja prac nad opracowaniem i wdrożeniem projektów granicy rolno – leśnej i rolno – pastwiskowej oraz projektów zadrzewień śródpolnych i przydrożnych;
- podporządkowanie gospodarki leśnej funkcjom jakie obszary leśne mają do spełnienia: ekologicznym, gospodarczym i społecznej;
- objęcie nadzorem gospodarki leśnej w lasach niepaństwowych;
- otwarcie miejscowości na turystykę, poprzez modernizację i usprawnienie dostępności komunikacji do atrakcji turystycznych;

-
- rozwój turystyki w przyrodniczych, cennych krajobrazowo, obszarach chronionych, dla których turystyka jest szansą rozwoju, z uwagi na istniejące ograniczenia funkcji gospodarczej;
  - wspieranie rozwoju agroturystyki i ekoturystyki w obszarach posiadających bogate walory przyrodnicze;
  - zagospodarowanie turystyczne zbiorników wodnych i wielofunkcyjnych zbiorników retencyjnych;
  - stworzenie regionalnego, zintegrowanego systemu turystyki wodnej w powiązaniu z siecią szlaków pieszych i rowerowych. Otwarcie doliny Nysy Kłodzkiej dla celów rekreacji;
  - wyznaczenie i zagospodarowanie tras i szlaków rowerowych oraz miejsc rekreacyjnych w ujęciu systemowym w powiązaniu z walorami środowiskowymi i kulturowymi;
  - ochrona i rewaloryzacja wędkarskiej przestrzeni rekreacyjnej;
  - tworzenie stanic wędkarskich.

Sfera infrastruktury:

- budowa tras obwodowych i obejść miejscowości, zwłaszcza na drogach krajowych i wojewódzkich, zmniejszenie konfliktów w strukturze przestrzennej;
- modernizacja dróg wojewódzkich – uzyskanie parametrów klasy „G”;
- wyposażenie samochodowych tras turystycznych w parkingi i miejsca postojowe (zwłaszcza w rejonach o dużych walorach przyrodniczych, krajoznawczych i kulturowych);
- powstrzymanie degradacji majątku trwałego w transporcie kolejowym;
- stworzenie turystycznych tras kolei regionalnych;
- zwiększenie wykorzystania trakcji kolejowej dla przewozów masowych oraz transportu kombinowanego droga/kolej;
- zachowanie istniejących systemów wodociągowych z dalszą rozbudową i modernizacją;
- ochrona terenów źródłiskowych i ujęć wody przed zanieczyszczeniem poprzez ustanawianie stref ochronnych i właściwe ich zagospodarowanie;
- budowa i rozbudowa sieci wodociągowych na terenach niezwodociągowanych;
- rozbudowa i modernizacja istniejących oczyszczalni w miastach i na obszarach wiejskich;
- budowa grupowych oczyszczalni ścieków dla obszarów wiejskich w zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej;
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich przy rozproszonej zabudowie;
- rekultywacja „dzikich” wysypisk śmieci;
- instalowanie kotłów opalanych paliwem przyjaznym środowisku (gaz, olej opałowy, energia elektryczna, biomasa, itp.);
- likwidacja przestarzałych ciepłowni opalanych paliwem stałym, ze względu na ochronę środowiska naturalnego;
- sukcesywna gazyfikacja terenów wiejskich spełniających warunki opłacalności ekonomicznej planowanej inwestycji (odpowiednia ilość umów o przyłączenie do sieci gazowej) wynikające z obowiązujących przepisów Prawa energetycznego;
- budowa ekranów dźwiękochłonnych w obszarach zagrożonych hałasem komunikacyjnym (głównie w obszarach zabudowanych i obszarach chronionych);

Sfera ochrony przeciwpowodziowej:

- określenie stopnia zagrożenia powodziowego obszarów i możliwości inwestowania na tych obszarach;
- utrzymanie w sprawności technicznej istniejących obiektów infrastruktury przeciwpowodziowej i zbiorników, wałów, koryt rzecznych, potoków i kanałów;
- nie lokalizowanie na obszarach bezpośredniego zagrożenia powodzią inwestycji zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;

- budowa i uruchomienie telemetrycznej sieci pomiarowej z posterunkami działającymi w sytuacjach powodziowych;
- zwiększenie ochrony biernej – modernizacja i przebudowa wałów – korekta tras, rozsunięcie wałów, podwyższenie, budowa wałów poprzecznych;
- utrzymanie w sprawności technicznej istniejących obiektów infrastruktury przeciwpowodziowej i zbiorników, wałów, koryt rzecznych, potoków i kanałów oraz zabudowy towarzyszącej;
- odbudowa obiektów zniszczonych przez powódź z ich modernizacją;
- ochrona ciągów komunikacyjnych (komunikacja drogowa, kolejowa) i przepraw mostowych, których lokalizacja narażona jest na zalanie powodziowe;
- opracowanie Studium ochrony przed powodzią Kotliny Kłodzkiej oraz realizacja jego ustaleń;
- włączenie do systemu ochrony przeciwpowodziowej zbiorników „Topola” i „Kozielno”, których budowa została zakończona w trakcie opracowania planu;
- budowa zbiorników retencyjnych: „Kamieniec” na Nysie Kłodzkiej;
- odbudowa i budowa małej retencji, budowa średnich zbiorników retencyjnych.

Sfera obronności i bezpieczeństwa publicznego:

- wyznaczenie tras przewozu i parkingów dla materiałów niebezpiecznych.

7. 2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego (projekt – rok 2010).

Projekt zmiany (aktualizacji) planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego sporządzony został w związku z potrzebą dostosowania do nowych wymogów i potrzeb pierwszej edycji tego dokumentu. Sporządzony wówczas plan w trybie ustawy z 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym stanowi podstawowe narzędzie dla kształtowania polityki przestrzennej w województwie, aczkolwiek stracił w dużym stopniu swą aktualność ze względu na wejście w życie ustawy z 23 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i wprowadzenie w niej nowych wymogów formalnych i prawnych. Wpływ na dezaktualizację „Planu...” miał także inny niż to zakładano w „Planie...” przebieg procesów inwestycyjnych, między innymi dotyczący realizacji podstawowego układu komunikacyjnego. Jednocześnie pojawiły się nowe wyzwania i uwarunkowania dla rozwoju województwa, jakie stworzyło wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Projekt zmiany „Planu...” wraz prognozą oddziaływania na środowisko, znajduje się obecnie na etapie opiniowania i uzgadniania z właściwymi organami i instytucjami oraz na etapie upublicznienia w ramach procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Poniżej przedstawione są proponowane kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego województwa oraz wybrane działania i zadania (odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki), służące realizacji przyjętych kierunków:

Ochrona przyrody i krajobrazu:

1. Zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczych i walorów krajobrazowych:
  - przeprowadzenie waloryzacji krajobrazu naturalnego i studiów dla jego ochrony;
  - zachowanie i odtwarzanie biologicznej obudowy cieków wodnych;
  - ochrona, uzupełnianie i rozbudowa terenów zielonych w obszarach użytkowanych rolniczo;
  - ochrona georóżnorodności poprzez tworzenie stanowisk i parków geologicznych.

2. Rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych:
  - uzupełnienie i ochrona europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000;
  - ukształtowanie sieci korytarzy ekologicznych;
  - ochrona i wzmocnienie roli dolin rzecznych jako ważnych korytarzy ekologicznych;
  - koordynacja działań dla zintegrowania terenów chronionych w województwie z systemami ochronnymi w województwach i regionach sąsiednich.

Ochrona dziedzictwa kulturowego:

1. Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego:
  - utworzenie parków kulturowych na obszarach o wysokich walorach krajobrazu kulturowego (Opactwo Cystersów w Kamieńcu Ząbkowickim z zamkiem i parkiem zamkowym).
2. Ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych:
  - realizacja kompleksowej rewitalizacji zespołów zabytkowych (założenia pałacowo – parkowe).
3. Ochrona dóbr kultury współczesnej.

Ochrona podstawowych komponentów środowiska:

1. Ochrona powierzchni ziemi:
  - rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych;
  - rekultywacja zamkniętych oraz opuszczonych składowisk odpadów powydobywczych.
2. Zachowanie i racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych:
  - ochrona gleb najwyższej jakości przed ich przeznaczeniem na cele nierolnicze;
  - ujednoczenie systemu monitoringu gleb;
  - wdrażanie działań rolno – środowiskowych.
3. Racjonalna gospodarka zasobami kopalin:
  - opracowanie wykazu złóż o strategicznym znaczeniu dla kraju;
  - ochrona złóż kamieni łamanych i blocznych w Sudetach i na Przedgórzu Sudeckim;
  - eksploatacja surowców zgodnie z warunkami ustalonymi w koncesjach na ich wydobywanie;
  - identyfikacja potencjalnych obszarów występowania złóż kopalin w wyniku prowadzenia prac geologicznych.
4. Zachowanie zasobów i zapewnienie wysokiej jakości wód:
  - uzyskanie optymalnego stanu wód powierzchniowych przeznaczonych dla celów rekreacyjnych;
  - utrzymanie najwyższej i wysokiej ochrony obszarów zasilania Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin”);
  - wdrażanie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi, w tym weryfikacja pozwoleń wodno – prawnych.
5. Osiągnięcie wysokiej jakości powietrza atmosferycznego:
  - ograniczenie zanieczyszczeń ze źródeł związanych z transportem;
  - likwidacja niskiej emisji;
  - wspieranie wykorzystania odnawialnych i niekonwencjonalnych źródeł energii zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami.
6. Ochrona i powiększenie zasobów leśnych:
  - przebudowa gatunkowa obszarów leśnych;
  - zalesianie gruntów niskiej jakości i zdegradowanych.

7. Ochrona przed hałasem:

- obniżenie lub eliminacja uciążliwego hałasu.

Rozwój terenów wiejskich:

1. Wzmacnianie restrukturyzacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi:
  - zintegrowane planowanie rozwoju obszarów wiejskich na obszarach funkcjonalnych miast;
  - kształtowanie powiązań obszarów wiejskich z miastami, pełniącymi funkcje głównych ośrodków rozwoju, w tym tworzenie zintegrowanych systemów komunikacji i infrastruktury;
  - realizacja infrastruktury społecznej;
  - rozwój agroturystyki na obszarach turystycznych.
2. Rozwój gospodarki żywnościowej w obszarze o wybitnych predyspozycjach dla wybranych jej form:
  - ochrona przed zabudową gruntów rolnych najwyższych klas bonitacyjnych;
  - rozwój rolnictwa ekologicznego w obszarach wiejskich, objętych różnymi formami ochrony przyrody oraz w strefach ochronnych ujęć wód.

Rozwój powiązań drogowych:

1. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu zewnętrznych powiązań transportowych:
2. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów rozwoju i pomiędzy nimi:
  - realizacja sprawnego systemu powiązań drogowych w Paśmie Głogowsko – Ząbkowickim (droga nr 382);
  - realizacja systemu powiązań drogowych w Paśmie Przedgórze Sudeckiego poprzez budowę lub modernizację dróg.
3. Podwyższenie parametrów użytkowych sieci drogowej
  - budowa obwodnic miejscowości.

Rozwój powiązań kolejowych:

1. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań kolejowych.
2. Podwyższenie parametrów użytkowych sieci kolejowej:
  - modernizacja linii kolejowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym (korytarz C–59/2 relacji: Wrocław – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzyzlesie).
3. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu powiązań wewnątrz obszarów rozwoju i pomiędzy nimi:
  - stworzenie sprawnego systemu powiązań kolejowych w Paśmie Głogowsko – Ząbkowickim (modernizacja linii kolejowej nr 137 relacji: Legnica – Katowice);
  - stworzenie systemu powiązań kolejowych w Paśmie Przedgórze Sudeckiego (Zgorzelec – Jelenia Góra – Kamieniec Ząbkowicki – Nysa).

Rozwój żeglugi śródlądowej:

1. Poprawa żeglowności odrzańskiej drogi wodnej:
  - Budowa zbiornika retencyjnego „Kamieniec” na Nysie Kłodzkiej.

Rozwój gospodarki wodno – ściekowej:

1. Zapewnienie wszystkim niezawodnych dostaw wody pitnej w odpowiedniej ilości oraz jakości oraz budowa i rozbudowa infrastruktury do odprowadzania i oczyszczania ścieków:
  - budowa, rozbudowa i modernizacja sieci i urządzeń wodociągowych;
  - budowa, rozbudowa i modernizacja systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych (Kamieniec Ząbkowicki).

Rozwój gospodarki odpadami:

1. Utworzenie sprawnie działającego systemu gospodarki odpadami:
  - podział województwa na regiony gospodarki odpadami komunalnymi.

Rozwój energetyki:

1. Rozbudowa i modernizacja układu krajowego sieci gazowej i obiektów systemowych oraz zapewnienie strategicznej rezerwy dla systemu gazowniczego z wykorzystaniem naturalnych walorów morfologicznych regionu:
  - doprowadzenie gazu przewodowego do obszarów wiejskich przy spełnieniu warunków opłacalności ekonomicznej planowanej inwestycji.
2. Rozbudowa i modernizacja systemów sieci ciepłowniczej:
  - zmniejszenie udziału paliw stałych w procesie uzyskiwania ciepła na rzecz paliw niskoemisyjnych, energii elektrycznej i odnawialnej.
3. Rozbudowa i modernizacja elektroenergetycznych obiektów krajowej sieci przesyłowej:
  - rozbudowa i modernizacja sieci elektroenergetycznych średniego i niskiego napięcia na obszarach wiejskich i wyznaczonych do przyszłego zainwestowania.

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii:

1. Wykorzystanie naturalnych uwarunkowań regionu do pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł energii opartych o wodę:
  - budowa elektrowni wodnej i stopnia wodnego na planowanym zbiorniku „Kamieniec” na Nysie Kłodzkiej.
2. Wytwarzanie energii przy użyciu urządzeń wykorzystujących siłę wiatru.
3. Zrównoważone wykorzystanie zasobów przestrzeni rolniczej i leśnej na cele odnawialnych źródeł energii:
  - budowa obiektów wykorzystujących biomasę do celów grzewczych;
  - budowa biogazowni rolniczych.

Rozwój systemów telekomunikacji:

1. Rozwój systemów telekomunikacyjnych sprzyjających rozwojowi społecznemu, gospodarczemu i sprawności zarządzania oraz wyrównaniu dysproporcji rozwojowych pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi:
  - rozbudowa sieci telekomunikacyjnych i objęcie światłowodową infrastrukturą wszystkich miast i siedzib gmin;

- wprowadzenie łączy bezprzewodowych dla terenów trudno dostępnych lub o małej gęstości zaludnienia;
- wprowadzenie szerokopasmowego dostępu do internetu;
- realizacja systemu naziemnej telewizji cyfrowej.

Poprawa stanu ochrony przeciwpowodziowej:

1. Wdrożenie nowoczesnego systemu zarządzania ryzykiem powodziowym poprzez realizację oraz koordynację pośredniej i bezpośredniej ochrony przeciwpowodziowej:
  - budowa zbiorników małej retencji;
  - budowa zbiorników retencyjnym o pojemności powyżej 5 mln³ (zbiornik „Kamieniec” na Nysie Kłodzkiej);
  - realizacja działań przestrzennych zatrzymujących wody deszczowe w miejscach ich opadu (podnoszenie lesistości zwiększającej retencyjność, przekształcanie gruntów ornych w użytki zielone);
  - rozbudowa osłony przeciwpowodziowej, systemu prognozowania powodzi, kontroli i wczesnego ostrzegania oraz wsparcie inicjatyw lokalnych dla realizacji lokalnych systemów ostrzegania i ochrony przeciwpowodziowej;
  - rozwój działań prewencyjnych na terenach zagrożonych powodzią.
2. Koordynacja działań systemowych na poziomie dorzecza Odry dla prewencyjnej gospodarki przestrzennej:
  - wprowadzenie monitoringu działań przestrzennych;
  - uzgadnianie, koordynacja i ujednocianie działań i zasad gospodarowania przestrzenią;
  - realizacja zadań z zakresu lokalnej ochrony przeciwpowodziowej związanej z melioracjami wodnymi.

Poprawa stanu bezpieczeństwa:

1. Zapewnienie sprawnego systemu obronności państwa.
2. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa obywateli.

Poniżej przedstawiony jest wykaz inwestycji oraz zadań samorządowych i rządowych służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych ujętych w *Planie...*, odnoszący się bezpośrednio do terenu gminy:

Zestawienie inwestycji celu publicznego, stanowiących zadania rządowe:

1. Zagospodarowanie południowo – zachodniego Szlaku Cystersów.
2. Budowa zbiornika retencyjnego „Kamieniec” na Nysie Kłodzkiej.

Zestawienie inwestycji celu publicznego, stanowiących zadania wojewódzkie:

1. Modernizacja magazynów przeciwpowodziowych.
2. Zagospodarowanie południowo – zachodniego Szlaku Cystersów.
3. Budowa lub przebudowa infrastruktury drogowej na sieci dróg wojewódzkich między innymi w zakresie realizacji: odwodnienia, budowy chodników, przebudowy skrzyżowań i sygnalizacji świetlnej.
4. Kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego koryta cieku Świda.

7. 3. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku została przyjęta uchwałą nr XLVIII/649/2005 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 listopada 2005 roku. Strategia rozwoju województwa jest najważniejszym dokumentem przygotowywanym przez samorządy województw, określa bowiem cele i priorytety polityki rozwoju, prowadzonej na terenie regionu. Dobra strategia przy tym powinna mieć charakter integracyjny nie tylko w stosunku do mieszkańców, ale też i organizacji pozarządowych oraz jednostek administracji publicznej wszystkich szczebli działających na danym terenie. Celem dokumentu jest wskazanie kierunków rozwoju gospodarczego i infrastrukturalnego. Ma on stanowić także narzędzie do poprawy warunków życia mieszkańców Dolnego Śląska. Określona na podstawie diagnozy oraz analizy SWOT wizja regionu brzmi: „*Dolny Śląsk europejskim regionem węzłowym*”, natomiast cel nadrzędny brzmi: „*Podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju*”. Tak sformułowany cel stanowi niejako syntetyczne ujęcie dążeń sprecyzowanych w pierwszej Strategii Rozwoju Dolnego Śląska (uchwała nr XXVIII/511/2000 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 15 grudnia 2000 roku) z postulatami wyrażanymi w trakcie opracowywania aktualizacji. Przedstawione poniżej priorytety stanowią wyjście naprzeciw powyższym ustaleniom i odwołują się do podziału na kategorie celów sfery gospodarczej, przestrzennej i społecznej:

Sfera gospodarcza:

Cel gospodarczy: „*Zbudowanie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki Dolnego Śląska*”.

Priorytety:

1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Dolnego Śląska.
2. Budowa gospodarki opartej na wiedzy.
3. Wspieranie aktywności gospodarczej na Dolnym Śląsku.

Działania skierowane bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki:

- marketing gospodarczy Dolnego Śląska;
- tworzenie obszarów oraz ośrodków wzrostu i rozwoju;
- wspieranie instytucji otoczenia biznesu;
- rozwijanie nowoczesnych technik i technologii również w sferze usług oraz umiejętności ich wykorzystania;
- wzmacnianie potencjału innowacyjności;
- wsparcie dla transferu technologii;
- wspieranie rozwoju MŚP;
- efektywne wykorzystanie zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć gospodarczych;
- promowanie produktów regionalnych i ich marketing;
- współpraca gospodarcza w regionie;
- wspieranie zmian postaw mieszkańców regionu ukierunkowanych na przedsiębiorczość;
- wspieranie procesu prywatyzacji przedsiębiorstw i nieruchomości będących własnością publiczną;
- wspieranie integracji i rozbudowy gospodarczej dolnośląskiego potencjału turystycznego i jego promocja.

Sfera przestrzenna:

Cel przestrzenny: „Zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu”.

Priorytety:

1. Poprawa spójności przestrzennej regionu.
2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.
3. Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych.
4. Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego społeczeństwa i gospodarki.
5. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu.

Działania skierowane bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki:

- policentryczny rozwój sieci osadniczej oraz tworzenie nowoczesnych rozwiązań funkcjonalnych przy zachowaniu walorów przyrodniczych, środowiskowych i krajobrazowych;
- przeciwdziałanie degradacji obszarów peryferyjnych i zagrożonych marginalizacją;
- kształtowanie układów komunikacyjnych sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi społecznemu i gospodarstwu regionu;
- rozwój i usprawnienie ponadregionalnej infrastruktury komunikacyjnej;
- wspieranie inwestycji infrastrukturalnych związanych z udostępnieniem terenów pod zabudowę mieszkaniową;
- podniesienie poziomu życia ludności wiejskiej;
- przekształcanie struktury agrarnej;
- wykształcenie nowej koncepcji wsi – rozwój pozarolniczej aktywności mieszkańców terenów wiejskich i wykształcenie nowych funkcji dla tych terenów;
- zwiększenie potencjału produkcji leśnej;
- wspieranie działalności na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania;
- modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej, wychodząca naprzeciw wymogom funkcji gospodarczych oraz edukacyjnych;
- kształtowanie atrakcyjnych form różnorodnych zespołów zabudowy, w tym rewitalizacja obszarów zdegradowanych;
- ochrona dziedzictwa kulturowego;
- poprawa jakości powietrza atmosferycznego;
- poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych ich ochrona oraz ochrona ich zlewni;
- ograniczenie negatywnego oddziaływania odpadów komunalnych na środowisko;
- podniesienie jakości gleb zdegradowanych i zrehabilitowanych;
- ochrona zasobów naturalnych poprzez ich racjonalne wykorzystanie;
- utrzymanie i ochrona obszarów o wysokich walorach przyrodniczych, podniesienie różnorodności biologicznej i krajobrazowej;
- prognozowanie, reagowanie i likwidacja skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla zdrowia, życia, mienia i środowiska;
- propagowanie wiedzy ekologicznej;
- zapewnienie ochrony przeciwpowodziowej i zwiększenie retencji wód;
- monitoring wszystkich elementów środowiska;
- rozbudowa i modernizacja krajowego systemu przesyłowego na terenie regionu;
- rozbudowa i modernizacja sieci rozdzielczej;

- wykorzystanie źródeł energii odnawialnej z preferencją dla elektrowni wodnych;
- sukcesywna gazyfikacja terenów osadniczych;
- rozbudowa i modernizacja systemów grzewczych oraz alternatywnych źródeł ciepła.

Sfera społeczna:

Cel społeczny: „Rozwijanie solidarności społecznej oraz postaw obywatelskich twórczych i otwartych na świat”.

Priorytety:

1. Integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.
2. Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury.
3. Poprawa jakości i efektywności systemu edukacji i badań naukowych.
4. Stałe podnoszenie stanu bezpieczeństwa i zdrowia mieszkańców województwa.
5. Aktywna polityka rynku pracy oraz wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich.

Działania skierowane bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki:

- integracja i wsparcie osób niepełnosprawnych oraz innych grup społecznych pozbawionych możliwości samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie;
- doskonalenie i tworzenie systemów opieki nad dzieckiem i rodziną;
- wsparcie dzieci i młodzieży oraz wychowanków domów dziecka dotkniętych sieroctwem, w tym sieroctwem społecznym;
- aktywizacja społeczna i opieka nad osobami starszymi;
- wyrównywanie szans kobiet i mężczyzn;
- redukcja zjawiska ubóstwa ze szczególnym uwzględnieniem obszarów regionu dotkniętych bezrobociem strukturalnym. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i bezdomności;
- profilaktyka uzależnień;
- promowanie innowacyjnych metod i technik rozwiązywania problemów z zakresu polityki i profilaktyki społecznej;
- stworzenie i uruchomienie mechanizmów tworzących atrakcyjne warunki pierwszego zatrudnienia;
- wdrażanie planów działań na rzecz wzrostu zatrudnienia przy wykorzystaniu partnerstwa społecznego. Promocja zatrudnienia socjalnego i spółdzielczości socjalnej;
- tworzenie i promowanie mechanizmów w zakresie elastycznych i aktywnych form zatrudnienia, przeciwdziałających wykluczeniu z rynku pracy;
- optymalizacja infrastruktury kulturalnej, zwiększenie aktywności społecznej w obszarze kultury;
- ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego i rozwój tożsamości regionalnej;
- kreowanie opinii społecznej pozbawionej negatywnych stereotypów w odniesieniu do osób dotkniętych marginalizacją społeczną;
- wsparcie i promocja postaw prospołecznych oraz lokalnych inicjatyw społecznych na zasadach pomocniczości i partnerstwa;
- aktywizacja społeczności lokalnych, w szczególności z terenów wiejskich i małych ośrodków miejskich;
- umacnianie i rozwój współpracy administracji publicznej z organizacjami sektora pozarządowego;
- podniesienie jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli i osób prowadzących szkolenia, promowanie aktywizujących metod edukacji;
- zapewnienie powszechnego dostępu do technologii informacyjno – komunikacyjnych;
- zapewnienie powszechnego dostępu do technologii informacyjno –komunikacyjnych;

- rozwijanie kompetencji i umiejętności potrzebnych dla społeczeństwa wiedzy oraz postaw innowacyjnych;
- rozwijanie przedsiębiorczości poprzez promowanie inicjatywy i kreatywności w procesie kształcenia;
- wzmocnienie powiązań edukacji z gospodarką, nauką oraz środowiskiem lokalnym;
- rozwój procesu uspołecznienia edukacji;
- zwiększenie zakresu informacji i jakości poradnictwa zawodowego. Rozwijanie systemu preorientacji zawodowej;
- zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego – zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ludności;
- wspieranie działań skierowanych przeciw patologiom społecznym, wypracowanie skutecznych form współpracy obywateli z policją oraz współpracy sąsiedzkiej w środowisku zamieszkania;
- zmniejszenie narażenia ludności na czynniki szkodliwe w środowisku życia, pracy i nauki;
- poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
- zwiększanie aktywności samorządów, organizacji i stowarzyszeń w rozwoju i promowaniu sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia. Szkolenie kadr;
- zapewnienie dostępu do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych wykonywanych w najbardziej optymalny i efektywny sposób;
- rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy identyfikowanymi w oparciu o badania i analizy tego rynku;
- promocja samozatrudnienia;
- zwiększanie dostępu do zatrudnienia.

7. 4. Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2008 – 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015.

Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr LIV/969/10 z dnia 29 kwietnia 2010 roku przyjął *Wojewódzki program ochrony środowiska województwa dolnośląskiego*. Naczelną zasadą przyjętą w „Programie...” jest zasada zrównoważonego rozwoju, umożliwiająca harmonijny rozwój gospodarczy i społeczny wraz z ochroną walorów środowiskowych. Oznacza ona taki rozwój społeczno – gospodarczy, w którym w celu równoważenia szans dostępu do środowiska poszczególnych społeczeństw lub ich obywateli – zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń – następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych. W kontekście powyższego, nadrzędny cel „Programu...” sformułowano następująco: „*Dążenie do osiągnięcia zrównoważonego i trwałego rozwoju Województwa Dolnośląskiego poprzez poprawę stanu środowiska przyrodniczego, zachowanie jego istotnych walorów, utrzymanie ład przestrzennego i rozwój infrastruktury ochrony środowiska*”. Poniżej przedstawione są cele strategiczne, długoterminowe i krótkoterminowe w rozbiciu na poszczególne dziedziny:

Ocena zasobów wodnych i ich jakości:

Cel strategiczny:

Poprawa jakości wód powierzchniowych oraz ochrona jakości i ilości wód podziemnych wraz z racjonalizacją ich wykorzystania.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Dążenie do osiągnięcia dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych pod względem jakościowym określonych przez Dyrektywę 2000/60/WE (Ramową Dyrektywę Wodną) poprzez ich ochronę przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych, przemysłowych i rolniczych.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniom wód powierzchniowych i podziemnych ze źródeł komunalnych, przemysłowych i rolniczych.
2. Rozwój i modernizacja infrastruktury techniczno – inżynieryjnej w zakresie wodociągów i kanalizacji.
3. Zaspakajanie potrzeb mieszkańców w zakresie dostarczania odpowiedniej jakości i ilości wody pitnej.
4. Zwiększenie retencji zlewni, w szczególności cieków o dużym zagrożeniu powodziowym.

Jakość powietrza atmosferycznego: Cel strategiczny:

Trwała poprawa jakości powietrza atmosferycznego.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Utrzymanie wartości stężeń poszczególnych zanieczyszczeń powietrza co najmniej na poziomie określonym prawem lub poniżej tego poziomu.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących ze źródeł komunalnych, szczególnie tzw. niskiej emisji.
2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących ze źródeł przemysłowych.
3. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących ze źródeł komunikacyjnych.
4. Ograniczenie występowania przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń zanieczyszczeń powietrza.

Hałas: Cel strategiczny:

Zmniejszenie uciążliwości hałasu dla mieszkańców województwa.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Poprawa klimatu akustycznego na obszarach, gdzie zostały przekroczone wartości normatywne.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Ograniczenie występowania przekroczeń normatywnych hałasu komunikacyjnego.
2. Ograniczanie występowania przekroczeń normatywnych hałasu przemysłowego.
3. Kontrola poziomu hałasu, zwłaszcza pochodzenia komunikacyjnego.

Promieniowanie elektromagnetyczne: Cel strategiczny:

Ochrona przed negatywnym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Utrzymywanie natężenia promieniowania elektromagnetycznego niejonizującego poniżej poziomów dopuszczalnych lub co najwyżej na tym samym poziomie.

Cel krótkoterminowy do roku 2011:

1. Ograniczanie oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego.
2. Kontrola poziomu promieniowania elektromagnetycznego

Poważne awarie i zagrożenia naturalne: Cel strategiczny:

Zapobieganie poważnym awariom przemysłowym i zagrożeniom naturalnym oraz eliminacja i minimalizacja skutków w razie ich wystąpienia.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń środowiska spowodowanych przez potencjalne źródła awarii przemysłowych i zagrożeń naturalnych dla ochrony ludności przed ich skutkami.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Zapobieganie poważnym awariom i innym zagrożeniom, mogącym mieć wpływ na środowisko oraz zdrowie i życie mieszkańców.
2. Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego w aspekcie ochrony środowiska, oraz rozwój monitoringu zagrożeń środowiska.
3. Zapewnienie bezpiecznego transportu materiałów niebezpiecznych.
4. Podniesienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Ochrona przyrody i krajobrazu: Cel strategiczny:

Zintegrowana, trwale zrównoważona ochrona zasobów przyrody prowadzona w ramach racjonalnej polityki przestrzennej.

Cel długoterminowy do 2015 roku:

Ukształtowanie spójnego przestrzennie systemu obszarów podlegających ochronie prawnej oraz pozostałych terenów zieleni.

Cele krótkoterminowe do 2011 roku:

1. Ochrona, rozwój oraz uporządkowanie systemu obszarów zielonych, w tym systemu obszarów prawnie chronionych.
2. Ochrona i zwiększanie powierzchni terenów zielonych, w tym obszarów leśnych przy zachowaniu dotychczas istniejących obszarów.
3. Prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej uwzględniającej wartości przyrodnicze.

Ochrona gleb: Cel strategiczny:

Racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych zarówno pod względem ekologicznym jak i ekonomicznym.

Cel długoterminowy do 2015 roku:

Ochrona gleb przed degradacją oraz rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych.

Cele krótkoterminowe do 2011 roku:

1. Rekultywacja terenów zdegradowanych.
2. Ochrona gleb użytkowanych rolniczo.
3. Kontynuacja monitoringu środowiska glebowego w województwie.

Ochrona zasobów kopalin: Cel strategiczny:

Ochrona zasobów złóż poprzez ich racjonalne wykorzystanie, zahamowanie nielegalnego wydobycia kopalin oraz rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

Cel długoterminowy do 2015 roku:

Racjonalne gospodarowanie zasobami kopalin w zakresie ich rozpoznania, wydobycia i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych.

Cele krótkoterminowe do 2011 roku:

1. Minimalizacja presji wywieranej na środowisko w procesie wykorzystania kopalin.
2. Maksymalne wykorzystanie zasobów kopalin w granicach udokumentowania.
3. Ochrona złóż nieeksploatowanych poprzez uwzględnienie ich w planach zagospodarowania przestrzennego.
4. Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.

System transportowy: Cel strategiczny:

Rozwój i modernizacja systemu transportowego z uwzględnieniem rozwiązań zmniejszających lub eliminujących negatywny wpływ transportu na środowisko.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Dążenie do eliminacji zanieczyszczeń środowiska z systemu transportowego.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Poprawienie organizacji ruchu.
2. Wprowadzenie koniecznych zmian w inżynierii ruchu drogowego.

Przemysł i energetyka zawodowa: Cel strategiczny:

Ograniczenie oddziaływania przemysłu i energetyki na środowisko.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Dążenie do ograniczenia negatywnego oddziaływania procesów przemysłowych na środowisko poprzez wdrożenie prośrodowiskowych wzorców i modelu produkcji oraz zasad planowania przestrzennego i obowiązujących przepisów prawnych.

Cel krótkoterminowy do roku 2011:

Wdrożenie zarządzania środowiskowego.

Budownictwo i gospodarka komunalna: Cel strategiczny:

Podniesienie jakości życia mieszkańców i zachowanie ładu przestrzennego.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Poprawa jakości stanu środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego.
2. Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych.

3. Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Rolnictwo:

Cel strategiczny:

Rozwój rolnictwa zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Dalszy rozwój rolnictwa zapewniającego zachowanie walorów środowiska i różnorodności biologicznej.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Ograniczenie stosowania nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin.
2. Racjonalne gospodarowanie glebami.

Turystyka i rekreacja:

Cel strategiczny:

Aktywizacja działań na rzecz zrównoważonego wykorzystania zasobów środowiska w sektorze turystyki rekreacji.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Rozwój turystyki i rekreacji zgodnie z zasadami ochrony środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Wspieranie rozwoju turystyki regionalnej.
2. Ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko rozwoju turystycznego.

Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska:

Cel strategiczny:

Rozwój świadomych postaw konsumenckich zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Kształtowanie proekologicznych postaw konsumpcyjnych.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Rozwój produkcji towarów proekologicznych.
2. Eliminacja z rynku wyrobów szkodliwych dla środowiska.

Edukacja ekologiczna:

Cel strategiczny:

Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa województwa, kształtowanie postaw proekologicznych jego mieszkańców oraz poczucia odpowiedzialności za jakość środowiska.

Cel długoterminowy do roku 2015:

Dalsze kształtowanie prawidłowych wzorców zachowań wszystkich grup społeczeństwa w odniesieniu do konkretnych sektorów środowiska w ramach podejmowanych inicjatyw z zakresu edukacji ekologicznej.

Cele krótkoterminowe do roku 2011:

1. Kontynuacja oraz rozwój edukacji na temat ochrony środowiska w przedszkolach, szkolnictwie wszystkich szczebli oraz dla ogółu mieszkańców województwa.
2. Rozwój oraz wspieranie finansowe i merytoryczne różnorodnych form działań z zakresu edukacji ekologicznej.

3. Zapewnienie społeczeństwu niezbędnych informacji na temat stanu środowiska i działań na rzecz jego ochrony.
4. Rozwijanie międzyregionalnej współpracy w zakresie edukacji ekologicznej.

POWIAT ZĄBKOWICKI:

7. 5. Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego.

Aktualna wersja *Strategii Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego* przyjęta została uchwałą nr XXXVI/241/2006 Rady Powiatu Ząbkowickiego z dnia 14 września 2006 roku. Układ dokumentu składa się z 3 głównych domen oraz przyporządkowanych do nich celów strategicznych, celów operacyjnych i zadań strategicznych.

Domena nr 1: „Aktywizacja obszarów wiejskich”.

Cel strategiczny nr 1:

Wzrost siły ekonomicznej i konkurencyjności gospodarstw rolnych.

Cele operacyjne:

1. Instytucjonalne wsparcie rolnictwa w powiecie ząbkowickim.
2. Wspomaganie merytoryczne i organizacyjne rolników inwestujących w powiększanie i unowocześnianie gospodarstw rolnych.
3. Upowszechnianie działań rolno – środowiskowych w gospodarstwach rolnych.
4. Inicjowanie i wspieranie działań ułatwiających rolnikom zrzeszanie się w grupy producenckie.
5. Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury technicznej na terenach wiejskich.

Cel strategiczny nr 2:

Ochrona istniejących oraz tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Cele operacyjne:

1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców terenów wiejskich powiatu.
2. Rozwój sfery usług specjalistycznych funkcjonujących w otoczeniu rolnictwa.
3. Tworzenie warunków dla powstawania nowych i rozwoju istniejących przetwórci rolno – spożywczych.

Domena nr 2: „Rozwój turystyki”.

Cel strategiczny nr 1:

Instytucjonalne wsparcie rozwoju turystyki w powiecie ząbkowickim.

Cele operacyjne:

1. Opracowanie kompleksowego systemu preferencji dla prowadzenia działalności gospodarczej w sferze turystyki na obszarze powiatu ząbkowickiego.
2. Opracowanie kompleksowego systemu edukacji w zakresie turystyki.

Cel strategiczny nr 2:

Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej powiatu ząbkowickiego.

Cele operacyjne:

1. Kreowanie nowych i istniejących produktów turystycznych na terenie powiatu ząbkowickiego we współpracy z powiatami sąsiadującymi.

2. Rozbudowa infrastruktury turystycznej wraz z modernizacją i rozbudową infrastruktury technicznej na terenie powiatu ząbkowickiego celem przedłużenia i efektywnego wykorzystania sezonu turystycznego (między innymi: budowa zbiornika „Kamieniec” oraz budowa campingu i przystani wodnej przy zbiorniku „Topola”).
3. Opracowanie systemu informacji i promocji turystyki powiatu ząbkowickiego.
4. Prowadzenie stałych działań mających na celu harmonijny i zrównoważony rozwój powiatu, w którym wymagania ochrony środowiska mają istotny wpływ na bieżący i przyszły charakter tego obszaru.

Domena nr 3: „Rozwój małych i średnich firm usługowo – handlowo – produkcyjnych”.

Cel strategiczny nr 1:

Tworzenie klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości w powiecie ząbkowickim.

Cele operacyjne:

1. Instytucjonalne wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w powiecie ząbkowickim.
2. Prowadzenie proprzedsiębiorczej polityki przez samorządy.
3. Przystosowanie systemu edukacyjnego i przekwalifikowań do potrzeb rynku pracy.

Cel strategiczny nr 2:

Tworzenie warunków, które sprzyjają napływowi inwestycji.

Cele operacyjne:

1. Podejmowanie działań w celu pozyskania inwestorów.
2. Koordynacja procesu rozwoju infrastruktury technicznej niezbędnej dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.

7. 6. Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego.

Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego został przyjęty uchwałą nr XI/88/2004 Rady Powiatu Ząbkowickiego z dnia 29 stycznia 2004 roku. We wstępie do *Programu...* czytamy między innymi, że „ (...) budując Program nie można zapomnieć komu on ma służyć. Należy podkreślić, że jest on budowany dla najważniejszego elementu środowiska jakim jest mieszkaniec ząbkowickiego powiatu. (...) Realizacja programów o charakterze strategicznym, a takim jest bez wątpienia Program Ochrony Środowiska, wymaga działania wielowątkowego. Tym większa będzie skuteczność działań im więcej instytucji będzie weń świadomie zaangażowanych w sposób ustawiczny lub wspomagający”. Poniżej przedstawione są cele długookresowe z perspektywą do 2015 roku.

Ochrona gleb:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Ograniczenie procesu degradacji gleb.
2. Rekultywacja gleb zdegradowanych.

Ochrona zasobów kopalin:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Minimalizacja presji wywieranej na środowisko w procesie wykorzystania surowców mineralnych.
2. Zabezpieczenie złóż perspektywicznych i prognostycznych.

Ochrona przyrody i krajobrazu: Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Określenie zasobów przyrodniczych na terenie powiatu.
2. Objęcie ochroną obszarów o wysokich walorach przyrodniczych.
3. Utrzymanie i podniesienie różnorodności biologicznej i krajobrazowej.
4. Powiększenie zasobów leśnych i zapewnienie ich kompleksowej ochrony.
5. Rozwój terenów zieleni na terenach wiejskich.

Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych: Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej do stanu umożliwiającego podłączenie wszystkich mieszkańców nie wyposażonych w oczyszczalnie przydomowe.
2. Budowa zbiornika zaporowego „Kamieniec”.
3. Budowanie świadomości ekologicznej mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich.
4. Opracowanie programu w zakresie stosowania gnojowicy do nawożenia gleb.
5. Wyposażenie w wodomierze wszystkich odbiorców wody.
6. Efektywne zabezpieczenie wód powierzchniowych i podziemnych przed spływami zanieczyszczeń przez ustanowienie, weryfikowanie i wykonanie stref ochronnych.
7. Systematycznie zastępowanie rowów przydrożnych zamkniętą kanalizacją deszczową.
8. Kontrola i sukcesywne modernizowanie zabezpieczeń przeciwpowodziowych.
9. Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie gospodarki ściekowej.

Ochrona powietrza: Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Ograniczenie emisji z niskich źródeł energetycznych.
2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń z zakładów przemysłowych.
3. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunalnych.
4. Ograniczenie emisji nieorganizowanej przez przeanalizowanie i ewentualne wdrożenie technologii pozyskiwania i energetycznego wykorzystania biogazu z oczyszczalni ścieków i składowisk odpadów.

Ochrona przed hałasem: Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Budowa i modernizacja sieci drogowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą.
2. Rozwój alternatywnych rodzajów transportu.
3. Konsekwentne egzekwowanie od zakładów przemysłowych ograniczenia emisji hałasu.
4. Konsekwentne egzekwowanie od zarządców dróg i kolei map akustycznych podległych im rejonów oraz realizacji ewentualnych programów naprawczych.

Monitoring środowiska: Cele długookresowe do 2015 roku:

Dalszy rozwój monitoringu wszystkich elementów środowiska zgodnie z wymogami prawa polskiego i przepisów Unii Europejskiej.

Edukacja ekologiczna: Cele długookresowe do 2015 roku:

Podniesienie świadomości ekologicznej w społeczeństwie – rozwój edukacji ekologicznej.

GMINA KAMIENIEC ZĄBKOWICKI:**7. 7. Kierunki Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki.**

Kierunki Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki przyjęto uchwałą nr XXX/201/01 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 30 kwietnia 2001 roku. We wstępie do dokumentu czytamy, że „środowiska samorządowe Gminy Kamieniec Ząbkowicki wychodzą z założenia, że strategia rozwoju gminy umożliwi stabilną i długofalową realizację opracowanych programów. To z kolei przyniesie zdecydowanie lepsze rezultaty, niż działania nawet intensywne, ale niespójne lub nie następujące po sobie w optymalnej kolejności. Sformułowanie strategii określi kierunki działania wskazujące pośrednio dziedziny, którymi władze samorządowe winny zajmować się szczególnie energicznie”. Przyjęta w niniejszym dokumencie wizja jest dość rozbudowana i składa się z 3 komplementarnych członów:

I. *„Uzyskanie ożywienia gospodarczego i zapewnienie zrównoważonego rozwoju Gminy w oparciu o prężnie rozwijającą się branżę turystyczną (z istotną rolą agroturystyki), nowoczesny (poddany głębokiej restrukturyzacji) sektor rolniczy przy jednoczesnym pobudzaniu rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, prowadzących działalność nieuciążliwą dla środowiska”.*

II. *„Wsparciem dla tego procesu będą działania na rzecz poprawienia bezpieczeństwa powodziowego, szybki rozwój infrastruktury, długofalowa polityka proekologiczna, a także wzrost kwalifikacji i umiejętności zasobów rynku pracy oraz promowanie pozytywnego wizerunku Gminy”.*

III. *„W wyniku realizacji tak sformułowanego celu nastąpi poprawa standardy życia mieszkańców oraz zostanie ułatwiony proces koniecznych przemian i dostosowanie się do nowych warunków w okresie integracji z Unią Europejską”.*

Strategia przyjęła 6 podstawowych priorytetów oraz przyporządkowane do nich liczne cele strategiczne:

Priorytet 1:

„Wszeczhonne działania na rzecz rozwoju branży turystyczno – wypoczynkowej z istotną rolą agroturystyki”.

Cele strategiczne:

1. Opracowanie i realizacja profesjonalnego programu rozwoju turystyki.
2. Rozwój infrastruktury i działania proekologiczne będą ukierunkowane na potrzeby sektora turystycznego.

3. Wszechstronne wspieranie rozwoju agroturystyki.
4. Inwestowanie i wspieranie inwestycji w zakresie bazy pobytowej.
5. Rozwijanie bazy dla wypoczynku sobotnio – niedzielnego.
6. Współpraca w zakresie poprawy stanu zabytków architektury i budownictwa.
7. Popraw jakości i dostępności informacji turystycznej.

Priorytet 2:

„Umocnienie rodzinnych gospodarstw rolnych, ich głęboka restrukturyzacja oraz wspieranie lokalnego przetwórstwa rolno – spożywczego”.

Cele strategiczne:

1. Restrukturyzacja obszarowa rodzinnych gospodarstw rolnych.
2. Wdrażanie struktur organizacyjnych stosowanych w rolnictwie UE.
3. Podnoszenie wiedzy i umiejętności producentów rolnych.
4. Działania na rzecz poprawy organizacji i polityki skupu płodów rolnych.
5. Przeprowadzenie melioracji części użytków rolnych.
6. Reorientacja struktury upraw i hodowli oraz rozwijanie działalności nierolniczej.
7. Wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolnego.

Priorytet 3:

„Inspirowanie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw nieuciążliwych dla środowiska, wspieranie działalności gospodarczej w zakresie rzemiosła i usług przy jednoczesnym utrzymaniu eksploatacji kopalni”.

Cele strategiczne:

1. Wszechstronne wspieranie powstawania i funkcjonowania małych przedsiębiorstw usługowych i produkcyjnych.
2. Stosowanie nowoczesnych technologii eksploatacji surowców naturalnych.
3. Wsparcie dla działania przedsiębiorstw nieuciążliwych dla środowiska.
4. Uruchomienie gminnego lub międzygminnego ośrodka wspierania przedsiębiorczości.
5. Zapewnienie korzystnych warunków i zachęt dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy.
6. Przygotowanie terenów dla działalności form usługowych i przemysłowych.
7. Współpraca na rzecz powstania niebankowych źródeł finansowania działalności gospodarczej.

Priorytet 4:

„Zapewnienie szczególnego wsparcia dla działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa powodziowego, jakości i wielkości zasobów mieszkaniowych, a także modernizacji infrastruktury komunikacyjnej”.

Cele strategiczne:

1. Opracowanie i realizacja długofalowego programu poprawy bezpieczeństwa powodziowego na obszarze Gminy.
2. Zabezpieczenie przeciwpowodziowe Kamieńca Ząbkowickiego.
3. Poprawa standardu komunalnych zasobów mieszkaniowych.
4. Uruchomienie programu budownictwa mieszkaniowego.
5. Kontynuacja prywatyzacji komunalnych zasobów mieszkaniowych.
6. Wykonanie obwodnicy centrum Kamieńca Ząbkowickiego.

7. Poprawa jakości dróg oraz infrastruktury towarzyszącej.

Priorytet 5:

„Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej oraz wszechstronne wsparcie dla działań sprzyjających środowisku naturalnemu”.

Cele strategiczne:

1. Kompleksowe rozwiązanie gospodarki ściekowej na terenie Gminy.
2. Poprawa stanu czystości cieków i zbiorników wodnych.
3. Uruchomienie gazyfikacji przewodowej Gminy.
4. Wykonanie nowego składowiska odpadów komunalnych i walka z nielegalnymi wysypiskami śmieci.
5. Zapewnienie swobodnego dostępu do telefonicznych łącz abonenckich.
6. Zakończenie wodociągowania gminy i modernizacja istniejącej sieci.
7. Modernizacja elektroenergetycznego zasilania poszczególnych miejscowości gminy.
8. Edukacja ekologiczna mieszkańców Gminy.

Priorytet 6:

„Intensywne działania na rzecz podniesienia kwalifikacji, umiejętności i elastyczności zasobów rynku pracy oraz profesjonalna promocja Gminy”.

Cele strategiczne:

1. Wspieranie wszystkich działań mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy i ograniczanie bezrobocia.
2. Ułatwienie bezrobotnym dostępu do kwalifikacji i umiejętności zaspokajających wymogi pracodawców.
3. Podniesienie standardu kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach.
4. Współdziałanie na rzecz lepszego dostosowania kształcenia w szkołach ponadpodstawowych do potrzeb rynku pracy.
5. Wspieranie samozatrudnienia bezrobotnych.
6. Opracowanie długofalowego, profesjonalnego programu promocji Gminy i jego konsekwentna realizacja.

7. 8. Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018.

Aktualizację Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018 przyjęto uchwałą nr XIII/83/2011 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 grudnia 2011 roku. We wstępie do dokumentu czytamy między innymi, że „Aktualizacja Programu ochrony środowiska przedstawia aktualny stan środowiska, określa hierarchię niezbędnych działań zmierzających do poprawy tego stanu, umożliwia koordynację decyzji administracyjnych oraz wybór decyzji inwestycyjnych podejmowanych przez różne podmioty i instytucje. Sama aktualizacja programu nie jest dokumentem stanowiącym, ingerującym w uprawnienia poszczególnych jednostek administracji rządowej i samorządowej oraz podmiotów użytkujących środowisko. Należy jednak oczekiwać, że poszczególne jego wytyczne i postanowienia będą respektowane i uwzględniane w planach szczegółowych i działaniach inwestycyjnych w zakresie ochrony środowiska. Zakłada się, że kształtowanie polityki ekologicznej w Gminie Kamieniec Ząbkowicki będzie miało charakter procesu ciągłego, z jednoczesnym zastosowaniem metody programowania “kroczącego”, polegającej na cyklicznym weryfikowaniu perspektywicznych celów w przekrojach etapowych i wydłużaniu horyzontu czasowego aktualizacji Programu w jego kolejnych edycjach”.

W projekcie niniejszego dokumentu przyjęto następujące cele średniookresowe do 2018 roku:

Ochrona przyrody:

„Zachowanie bogatej różnorodności biologicznej”.

Ochrona i zrównoważony rozwój lasów:

„Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego”.

Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi:

„Racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę od deficytów wody”.

Kształtowanie stosunków wodnych i ochrona przed powodzią:

„Zabezpieczenie przed skutkami powodzi”.

Ochrona powierzchni ziemi:

„Rekultywacja gleb zdegradowanych i zdewastowanych oraz przywracanie im funkcji przyrodniczej, rekreacyjnej lub rolniczej”.

Gospodarowanie zasobami geologicznymi:

„Ochrona niezagospodarowanych złóż kopalin w procesie planowania przestrzennego”.

Środowisko a zdrowie:

„Poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia”.

Jakość powietrza:

„Osiągnięcie jakości powietrza w zakresie dotrzymania dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszanego PM10 w powietrzu na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz utrzymanie jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z obowiązującymi standardami jakości środowiska”.

Ochrona wód:

„Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wszystkich wód na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki”.

Oddziaływanie hałasu:

„Dokonanie wiarygodnej oceny narażania społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe”.

Oddziaływanie pól elektromagnetycznych:

„Ochrona mieszkańców Gminy Kamieniec Ząbkowicki przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych”.

Poważne awarie:

„Zmniejszanie ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej przez nadzór nad wszystkimi instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami takiej awarii”.

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii:

„Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych”.

Uwzględnienie zasad ochrony środowiska w strategiach sektorowych:

„Dążenie, aby projekty dokumentów strategicznych były zgodne z obowiązującym prawem”.

Zarządzanie środowiskowe:

„Upowszechnianie i wspieranie wdrażania systemów zarządzania środowiskowego”.

Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska:

„Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, zgodnie z zasadą: „myśl globalnie, działaj lokalnie”.

Odpowiedzialność za szkody w środowisku:

„Stworzenie systemu prewencyjnego, mającego na celu zapobieganie szkodom w środowisku i sygnalizacja możliwości wystąpienia szkody”.

Aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym:

„Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny być podstawą lokalizacji nowych inwestycji”.

7. 9. Wykaz planowanych inwestycji gminnych.

Zgodnie z załącznikiem nr 1 do uchwały nr XVII/98/2012 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 27 kwietnia 2012 roku w sprawie wprowadzenia zmian w wieloletniej prognozie finansowej Gminy Kamieniec Ząbkowicki przewidziano między innymi następujące inwestycje:

- budowa świetlicy wiejskiej w Suszce do 2013 roku (zapewnienie miejsca do prowadzenia działalności kulturalnej na terenie sołectwa);
- budowa świetlicy wiejskiej w Śremie do 2014 roku (zapewnienie miejsca do prowadzenia działalności kulturalnej na terenie sołectwa);
- wyposażenie Kamienieckiej Izby Pamiątek do 2013 roku (podniesienie standardu świadczonych usług turystycznych);
- zagospodarowanie Błoni Kamienieckich do 2013 roku (utworzenie terenu rekreacyjnego dla mieszkańców Gminy);
- modernizacja stadionu sportowego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej do 2014 roku (poprawa jakości infrastruktury sportowej służącej do rekreacji mieszkańców gminy);
- rozbudowa remizy strażackiej w Topoli do 2013 roku (zapewnienie odpowiedniego zaplecza dla jednostki OSP);
- przebudowa targowiska stałego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Kolejowej do 2013 roku (poprawa stopnia efektywności wykorzystania istniejącego targowiska);
- budowa gminnej sieci kanalizacji sanitarnej w Kamieńcu Ząbkowickim do 2013 roku (poprawa ochrony środowiska naturalnego oraz czystości rzek: Budzówka, Nysa Kłodzka, Odra);
- budowa sieci wodociągowej w Doboszowicach do 2014 roku (zapewnienie dostarczania wody pitnej do gospodarstw domowych);
- budowa sieci wodociągowej w Ożarach do 2014 roku (zapewnienie dostarczania wody pitnej do gospodarstw domowych).

8. Synteza uwarunkowań rozwoju.

Położenie gminy wiejskiej Kamieniec Ząbkowicki w regionie jest korzystne. Oprócz walorów naturalnych duże znaczenie dla rozwoju mają przebiegające przez gminę szlaki komunikacyjne. Szczególne znaczenie mają trasy:

- DW nr 382: Paczków – Stanowice;
- DW nr 390: Łądek Zdrój – Kamieniec Ząbkowicki;
- DW nr 395: Chałupki – Wrocław;
- linia kolejowa nr 137: Legnica – Katowice;
- linia kolejowa nr 276 (C–59/2): Wrocław – Międzylesie.

Rejon gminy charakteryzuje się dość zróżnicowaną rzeźbą terenu jak przystało na obszar podgórski. Rzędne terenu wynoszą od 214 do 420 m n.p.m. Występujący na terenie gminy umiarkowany klimat, charakterystyczny dla Przedgórz Sudeckiego, sprzyja osadnictwu, rolnictwu i rozwojowi aktywności gospodarczych. W celu ochrony wartościowych przyrodniczo obszarów leśnych i krajobrazowych, charakterystycznych dla tej części województwa dolnośląskiego, wyznaczono obszar NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek”, gdzie licznie występują rzadko spotykane siedliska przyrodnicze oraz związane z nimi chronione gatunki flory i fauny. Występują tutaj także 24 pomniki przyrody oraz bardzo cenne pod względem przyrodniczym i kulturowym założenia parkowe z parkiem pałacowym (zamkowym) na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim na czele. Na podstawie badań przeprowadzonych podczas prac nad *Inwentaryzacją Przyrodniczą Gminy Kamieniec Ząbkowicki* postuluje się utworzyć obszar NATURA 2000 „Dolina Nysy Kłodzkiej” oraz poszerzyć obszar NATURA 2000 „Góry Bardzkie”. Ponadto proponuje się utworzyć 2 użytki ekologiczne oraz rozszerzyć rejestr pomników przyrody o kolejne 6 okazów. Środowisko przyrodnicze terenów zainwestowanych jest tylko w nieznacznym stopniu przekształcone w procesie ich historycznego rozwoju. Niekorzystnym zjawiskiem jest ponadnormatywne zanieczyszczenie cieków wodnych, przy czym należy zaznaczyć, że stan ich czystości ulega z roku na rok poprawie. Rzeka Nysa Kłodzka oraz jej większe dopływy są źródłem cyklicznie powtarzających się gwałtownych zagrożeń powodziowych i w związku z tym oczekuje się dalszych inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową, a zwłaszcza budowy zbiornika retencyjnego „Kamieniec” w rejonie byłej wsi Pilce. Występowanie wielkopowierzchniowych obszarów cennych przyrodniczo skutkuje ograniczeniami w rozwoju przestrzennym gminy. Dotyczy to przede wszystkim dalszego rozwoju bazy ekonomicznej gminy, w świetle ograniczeń wynikających z przepisów szczególnych dotyczących ochrony przyrody i środowiska. Wartościowe zasoby środowiska kulturowego, a w szczególności zespoły pałacowe, sakralne, użytkowe i liczne osie widokowe, objęte są ochroną konserwatorską. Ogółem na terenie gminy 775 obiektów znajduje się w ewidencji zabytków, z czego 43 figurują w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Ochroną objęto także 126 stanowisk archeologicznych, z czego 5 figuruje w rejestrze wojewódzkim.

Obszar 97 km² zamieszkuje blisko 9 tys. mieszkańców, co daje średnią gęstość zaludnienia na poziomie 90 osób/km². Jest to wskaźnik wyższy niż dla typowych gmin wiejskich. Gminę Kamieniec Ząbkowicki zamieszkuje jeszcze stosunkowo młoda demograficznie społeczność. Ponad 20 % mieszkańców nie ukończyło jeszcze 19 roku życia. Zachodzą tu jednak niekorzystne procesy demograficzne, ze zmniejszającą się liczbą ludności na czele (ujemny przyrost rzeczywisty). Przyrost naturalny jest ujemny (obecnie wynosi –2,65 ‰), a z bilansu migracji wynika, że więcej osób do gminy napływa niż ją opuszcza (1,50 ‰). Współczynnik obciążenia demograficznego, to jest stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczebności wieku produkcyjnego wynosi 0,53, a większość osób w wieku nieprodukcyjnym stanowią jeszcze osoby w wieku przedprodukcyjnym.

Pod względem struktury gospodarczej gmina Kamieniec Ząbkowicki zaliczana jest do rolniczych – przemysłowych, a sama miejscowość Kamieniec Ząbkowicki jest ośrodkiem usługowo – przemysłowym, pełniącym jednocześnie rolę gminnego ośrodka administracyjnego. Gospodarka rolna pełni pierwszoplanową rolę na pozostałych terenach wiejskich. Funkcję uzupełniającą stanowią tam nieliczne zakłady produkcyjne oraz usługi, a także górnictwo. Ważnym elementem lokalnej gospodarki jest także węzeł kolejowy w Kamieńcu Ząbkowickim. Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki odgrywa ważną rolę w systemie obsługi mieszkańców gminy, co wynika z pełnionej roli gminnego ośrodka usługowego o znaczeniu lokalnym. Transformacja systemowa w Polsce wymusiła szereg zmian, które w jej początkowej fazie niekorzystnie odbiły się na gminie. Ograniczenie, a także zaniechanie produkcji przez ówczesne i tak nieliczne zakłady produkcyjne, a przede wszystkim likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych spowodowały wzrost bezrobocia. Wskutek powyższego realne dochody części mieszkańców gminy obniżyły się w stosunku do lat 70 – tych i 80 – tych XX wieku. Szansą na poprawę bytu pracowników oraz kooperantów upadłych przedsiębiorstw były inwestycje zewnętrzne. Obecnie nowoczesne gospodarstwa rolne oraz zmodernizowane zakłady produkcyjne, w tym przedsiębiorstwa związane z wydobyciem surowców skalnych i kruszyw naturalnych, stają się głównym kołem zamachowym lokalnej gospodarki. Jednocześnie prężnie rozwija się sektor usług. Sprywatyzowano handel oraz inne branże usługowe. Struktura i rozmieszczenie usług publicznych i rynkowych jest wystarczająca z punktu widzenia potrzeb. To właśnie zmodernizowane zakłady przemysłowe, stale rozwijający się sektor rolny, a także nowo powstałe zakłady usługowe i rzemieślnicze dają znaczącą część miejsc pracy. Szansę rozwoju ma także sektor turystyczny. Z racji bliskiego położenia w stosunku do Ząbkowic Śląskich i Paczkowa gmina staje się atrakcyjna jako miejsce stałego zamieszkania. Niekorzystnym, nasilającym się zjawiskiem jest emigracja zarobkowa za granicę, zwłaszcza przez najmłodszą grupę osób w wieku produkcyjnym. Dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tworzy się instrumenty wsparcia finansowane przez Europejski Fundusz Społeczny, zaś na poprawę bytu rolników wpływa także system dopłat w ramach polityki rolnej Unii Europejskiej. Obecny wskaźnik bezrobocia kształtuje się na zbliżonym poziomie w stosunku do innych gmin powiatu ząbkowickiego i od kilku lat systematycznie spada. Jest jednak nadal 2–krotnie wyższy od średniej dla województwa dolnośląskiego. Standard życia jest zróżnicowany i nie można go jednoznacznie określić. Średni dochód na 1 mieszkańca kształtował się w 2011 roku na poziomie 3000 – 3500 złotych brutto i był na niższym poziomie w porównaniu z innymi samorządami województwa. Dla inwestujących przedsiębiorców gmina oferuje ulgi podatkowe, obecne i planowane rezerwy terenowe dla wprowadzenia nowych obiektów produkcyjnych i usługowych. Ponadto gmina posiada nadwyżki energii elektrycznej i wody, a także w miarę potrzeb możliwość doprowadzenia gazu co stwarza dobre warunki dla wprowadzenia nowych inwestycji. Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki predysponowana jest do dalszego rozwoju funkcji przemysłowych. Rejony wokół większych miejscowości wiejskich, zlokalizowanych w północno – wschodniej i południowo – zachodniej części gminy, predysponowane są do rozwoju rolnictwa, a także drobnej wytwórczości oraz potencjalnie przetwórstwa przemysłowego o profilach nie kolidujących z obecnością cennych walorów przyrodniczo – krajobrazowych. We wschodniej części gminy położonej w rejonie zbiorników wodnych „Kozielno” i „Topola” oraz w mniejszych miejscowościach wiejskich wskazany jest rozwój funkcji turystyczno – rekreacyjnych. Dla wszystkich jednostek wiejskich wskazany jest rozwój rolnictwa ekologicznego.

Standard zamieszkania w gminie jest zróżnicowany. Występują znaczne dysproporcje w poszczególnych miejscowościach i dotyczy to przede wszystkim wieku substancji mieszkaniowej. Nowoczesna zabudowa jednorodzinna i zagrodowa sąsiaduje z zabudową sprzed 1945 roku, która nierzadko charakteryzuje się brakiem wyposażenia w podstawowe elementy sanitarne. Znaczne dysproporcje występują także w poszczególnych częściach Kamieńca Ząbkowickiego, co dotyczy zwłaszcza obszaru centrum. Obecnie, na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, Gmina dysponuje znacznymi rezerwami terenowymi dla wprowadzenia nowej zabudowy mieszkaniowej. W związku z powyższym oczekuje się dalszego rozwoju infrastruktury technicznej, a szczególnie modernizacji szlaków komunikacyjnych i jako priorytet – budowy sieci

kanalizacyjnej. Pożądane jest wykorzystanie niezagospodarowanych, wolnych od zabudowy przestrzeni w obrębie poszczególnych jednostek wiejskich. Zespoły zabudowy wielorodzinnej z ubogim programem usług towarzyszących i urządzonych terenów zielonych wymagają gruntownej modernizacji i uzupełnienia obiektami usługowymi oraz rekreacyjnymi w trwałej zabudowie o wysokich walorach estetyczno – użytkowych. Wskazana jest także budowa nowoczesnej i estetycznej osi spacerowo – usługowej w Kamieńcu Ząbkowickim. Wskazane jest również uporządkowanie terenów zielonych na obszarach wiejskich, przede wszystkim na zaniedbanych zabytkowych założeniach parkowych. Obszary te wymagają opracowania programów rewitalizacyjnych, na podstawie których można przeprowadzić szereg niezbędnych inwestycji współfinansowanych przez fundusze pochodzące z Unii Europejskiej.

Należy nadmienić, że gmina posiada szereg opracowanych dokumentów o randze planistycznej i strategicznej (między innymi: strategię rozwoju, program ochrony środowiska, plan gospodarki odpadami, plan urzędniowo – rolny, projekt granicy rolno – leśnej, projekt założeń do planu zaopatrzenia gminy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, studium środowiska kulturowego, inwentaryzację przyrodniczą), ujmujących program rozwoju gminy w kontekście: ochrony walorów przyrodniczych, infrastruktury społecznej i technicznej oraz aktywności gospodarczych. W związku z nowymi realiami oraz wymaganiami ustawowymi dokumenty te wymagają pilnej aktualizacji (strategia rozwoju) oraz sporządzenia od podstaw (program opieki nad zabytkami).

CZĘŚĆ II

PROGRAM DZIAŁAŃ

**Część II niniejszego opracowania sporządzono przy współudziale
Zespołu Liderów Lokalnych
ds. Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki**

Zespół Liderów Lokalnych do spraw Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki

(w kolejności alfabetycznej):

CZERNIEC MARCIN – WÓJT GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI

Albrecht Arkadiusz	Kulej Marek
Bierut Ryszard	Kuźdzał Jolanta
Blicharski Paweł	Łąk Stanisław
Boczula Jan	Majewski Arkadiusz
Ceglar Eugeniusz	Majewski Władysław
Ceglarz Danuta	Malecka Weronika
Cenarski Tadeusz	Marszałek Urszula
Chodasewicz Bernadeta	Myszogład Radosław
Cisowski Zdzisław	Niewczas Bogumiła
Czacha Stanisław	Paliwoda Karolina
Fedan Wanda	Pastuszczak Wiesław
Gnaczy Stefan	Podgórna Anna
Grochociński Stanisław	Sarzyńska Karolina
Hreczyński Jan	Skotnicki Władysław
Jagoda Lidia	Słoninka Stefan
Kalwa Jerzy	Styga Irena
Kamiński Tomasz	Twardowski Stanisław
Karolczak Irena	Urbaś Grzegorz
Kilian – Arendarska Marta	Welcz Krzysztof
Kokoszka Elżbieta	Wojciechowski Józef
Kopacz Jadwiga	Wołyńska Felicja
Korman Ryszard	Wójcik Rudolf
Krekora Dominik	Zabawa Jan

1. Wnioski z diagnozy społeczno – gospodarczej.

Na podstawie diagnozy społeczno – gospodarczej gminy Kamieniec Ząbkowicki, której zadaniem było przedstawienie i zanalizowanie obecnej sytuacji społeczno – ekonomicznej gminy, opracowano wnioski eksperckie, z których najważniejsze elementy są wyszczególnione poniżej.

1. 1. Uwarunkowania geograficzne, przyrodnicze i kulturowe.

- korzystne położenie geograficzne w regionie;
- sprzyjający rolnictwu i mieszkańcom (osadnictwu) klimat;
- rzeźba terenu miejscami uniemożliwiająca rozwój budownictwa mieszkaniowego i inwestycji;
- złoża kruszyw naturalnych, surowców ilastych oraz kamieni drogowych i budowlanych;
- gęsta sieć cieków wodnych;
- występowanie cyklicznych zagrożeń powodziowych;
- potencjał hydrologiczny umożliwiający budowę elektrowni wodnych;
- przewaga gleb ze średnią i niską klasą bonitacyjną;
- niska lesistość gminy;
- znaczna różnorodność fauny i flory;
- występowanie cennych przyrodniczo terenów objętych ochroną i postulowanych do objęcia ochroną, w tym obszarów NATURA 2000;
- bogate tradycje historyczno – kulturowe;
- obiekty zabytkowe o zróżnicowanym stanie i funkcji, wiele zaniedbanych.

1. 2. Sfera społeczna.

- obecnie młoda demograficznie gmina;
- ujemny przyrost naturalny i dodatnie saldo migracji;
- ujemny przyrost rzeczywisty;
- zróżnicowany dostęp do miejsc pracy (rynek lokalny i regionalny);
- bezrobocie na zbliżonym poziomie do średniej w regionie i wśród innych gmin wiejskich;
- dostęp do podstawowych usług służby zdrowia;
- rozwinięta sieć usług szkolnictwa;
- niezbyt zróżnicowana oferta kulturalna i sportowo – rekreacyjna;
- modernizująca się infrastruktura kulturalna i sportowa;
- brak widocznych antagonizmów społecznych;
- przestępczość porównywalna ze średnią w regionie;
- formalna współpraca z zagraniczną gminą partnerską;
- wskaźniki zamieszkania (powierzchnia użytkowa) wyższe od przeciętnych w regionie;
- standard mieszkań niższy od przeciętnych w regionie;
- zasób terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe;
- atrakcyjność krajobrazowa terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe;
- dobrze zorganizowana administracja samorządowa;
- korzyści wynikające z opracowania nowej strategii rozwoju.

---

1. 3. Gospodarka.

- dość zróżnicowana jak na gminę wiejską struktura gospodarcza gminy: produkcyjno – rolniczo – usługowa;
- zróżnicowana struktura branżowa lokalnych przedsiębiorstw produkcyjnych;
- wysoki odsetek gruntów w rękach prywatnych;
- bliskość hurtowych odbiorców płodów rolnych;
- potencjalnie duży rynek zbytu w regionie na produkty rolne;
- problematyka w rolnictwie zbieżna z ogólnokrajową tendencją;
- dość zróżnicowana struktura branżowa rzemiosła;
- rozwinięta sieć podstawowych usług handlowych;
- uboga oferta usług gastronomicznych, rozrywkowych i pozostałych dla lokalnej społeczności;
- zasób terenów przeznaczonych pod działalności gospodarcze;
- wysoka, jak na obszar przedgórze, atrakcyjność krajobrazu umożliwiająca rozwój funkcji turystycznych i wypoczynkowych, zwłaszcza w dziedzinie rekreacji jednodniowej, weekendowej i agroturystyki;
- konkurencja ze strony sąsiednich gmin.

1. 4. Infrastruktura techniczna.

- dogodne połączenia transportowe: drogowe i kolejowe (strategiczne położenie przy liniach kolejowych nr: 137 i 276 oraz bliskość dróg krajowych nr: 8 i 46);
- niewystarczające połączenia komunikacyjne: drogowe i kolejowe;
- brak możliwości obsługi pasażerów (kasa biletowa, poczekalnia, usługi) na lokalnej stacji kolejowej;
- infrastruktura sieci kolejowej przystosowana do przeladunku towarów;
- konieczność modernizacji dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
- rozwinięta sieć wodociągowa;
- brak sieci kanalizacyjnej poza częścią Kamieńca Ząbkowickiego;
- potencjalna możliwość rozwoju sieci gazowej;
- problemy (przerwy) z dostawą energii elektrycznej;
- rozwinięte usługi telekomunikacyjne i łączności w południowej części gminy;
- niedostateczna jakość infrastruktury teleinformatycznej w północnej części gminy;
- zorganizowana gospodarka odpadami (odbiór i wywóz);
- niepełna selekcja odpadów „u źródła”;
- konieczność modernizacji infrastruktury melioracyjnej;
- konieczność dokończenia budowy kaskady rzeki Nysy Kłodzkiej (przede wszystkim zbiornika „Kamieniec”) oraz innych elementów zabezpieczenia przeciwpowodziowego (przede wszystkim wałów przeciwpowodziowych).

2. Badanie opinii społecznej.

2. 1. Cel badania.

Wybór metody partycypacyjnej, w procesie tworzenia Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki, upoważnia do zabrania głosu szerokie spektrum mieszkańców gminy. Przed rozpoczęciem prac przez Zespół Liderów Lokalnych ds. Strategii umożliwiono za pomocą ankiety wypowiedź mieszkańcom całej gminy. Celem badania było uzyskanie odpowiedzi w obszarach tematycznych dotyczących:

- poziomu zadowolenia z faktu zamieszkania w gminie;
- funkcjonowania podstawowych elementów infrastruktury społecznej;
- funkcjonowania podstawowych elementów infrastruktury technicznej;
- zamierzeń inwestycyjnych;
- funkcjonowania administracji samorządowej;
- kierunków rozwoju gminy.

Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki ma wyrażać aspiracje i oczekiwania lokalnej społeczności. Wyniki badania umożliwiają osobom współtworzącym Strategię zapoznanie się z głosem mieszkańców przed przystąpieniem do formułowania wizji, celów oraz zadań strategicznych.

2. 2. Metodologia badania.

2.2.1. Ankieta.

Narzędziem badawczym była ankieta, składająca się z 8 pytań oraz metryki. Większość pytań (7) miało charakter zamknięty.

WZÓR ANKIETY:

Szanowni Państwo!

Wójt Gminy Kamieniec Ząbkowicki podjął decyzję o przystąpieniu do opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2012 – 2020*. Będzie to pierwszy tego typu dokument o charakterze planowania strategicznego od przeszło 10 lat w Naszej Gminie. Pierwszym krokiem służącym docelowemu opracowaniu *Strategii* jest niniejsza ankieta, która będzie pomocna w naszych dalszych pracach nad tym dokumentem. Tym samym zwracamy się do Państwa z serdeczną prośbą o wypełnienie niniejszej ankiety oraz złożenie jej **do dnia 24 maja 2012 roku** w specjalnie do tego przygotowanej urnie na parterze Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki. Wypełnioną ankietę, która dostępna jest również na stronie internetowej www.kamzab.pl przesyłać można na adres mailowy gmina@kamzab.pl. Pragniemy nadmienić, że ankieta jest anonimowa. O dalszym postępie prac nad *Strategią* będziemy informować Państwa za pośrednictwem tablicy ogłoszeń oraz strony internetowej Naszej Gminy.

P1. Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z faktu, że mieszka na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki ?

(prosimy zaznaczyć tylko jedną odpowiedź).

1. TAK
2. NIE

P2. Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z jakości funkcjonowania oraz dostępności do następujących elementów infrastruktury społecznej i technicznej na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki, niezależnie od odpłatności ? Proszę to ocenić w skali od 1 do 10, gdzie 1 oznacza ocenę najniższą, a 10 najwyższą. (prosimy o ocenę każdego elementu).

1. SŁUŻBA ZDROWIA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. SZKOLNICTWO	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. KULTURA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. SPORT I REKREACJA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. HANDEL	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. GASTRONOMIA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. KOMUNIKACJA PUBLICZNA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8. UKŁAD KOMUNIKACYJNY (SIEĆ I JAKOŚĆ DRÓG)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9. ZIELEŃ PUBLICZNA (OGÓLNODOSTĘPNA)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10. SIEĆ WODOCIĄGOWA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11. SIEĆ KANALIZACYJNA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
12. ENERGETYKA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13. GOSPODARKA ODPADAMI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14. TELEKOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
15. ADMINISTRACJA SAMORZĄDOWA (URZĄD GMINY)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
16. CZYSTOŚĆ I ESTETYKA	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
17. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18. OŚWIETLENIE ULICZNE	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

P3. W jakie elementy infrastruktury technicznej i społecznej powinna w pierwszej kolejności zainwestować (zbudować, rozbudować, zmodernizować) Gmina Kamieniec Ząbkowicki ? (prosimy uszeregować odpowiedzi od 1 do 10, gdzie 1 oznacza inwestycje najmniej pilną, a 10 najpilniejszą. Każda cyfra może wystąpić tylko jeden raz).

1	SZKOLNICTWO	
2	KULTURA	
3	SPORT I REKREACJA	
4	SIEĆ DRÓG (zależnych od gminy, tzn. drogi gminne)	
5	CZYSTOŚĆ i ESTETYKA	
6	SIEĆ WODOCIĄGOWA	
7	SIEĆ KANALIZACYJNA	
8	GOSPODARKA ODPADAMI	
9	OŚWIETLENIE ULICZNE	
10	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	

P4. Czy uważa Pan(i), że władze Gminy Kamieniec Ząbkowicki powinny podjąć działania dotyczące uzyskania praw miejskich dla Kamieńca Ząbkowickiego? (prosimy zaznaczyć tylko jedną odpowiedź).

1. TAK
2. NIE
3. NIE WIEM

P5. Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z jakości obsługi w Urzędzie Gminy ? Mamy na myśli zarówno czas oczekiwania na załatwienie powierzonych urzędnikom spraw, obsługę petentów, kompetencje urzędników, itp. ? Proszę to ocenić w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę najniższą, a 5 najwyższą. (prosimy zaznaczyć tylko jedną odpowiedź).

1   2   3   4   5

P6. Gdyby otrzymał(a) Pan(i) atrakcyjną ofertę pracy poza Gminą Kamieniec Ząbkowicki, która wiązałaby się z koniecznością wyjazdu na stałe z Gminy, to czy skorzystał(a)by Pan(i) z tej propozycji ?
(prosimy zaznaczyć tylko jedną odpowiedź).

1. TAK
2. NIE
3. NIE WIEM

P7. Co uważa Pan(i) za najpilniejszą inwestycje na terenie Pan(i) miejscowości (sołectwa) ?
(prosimy wymienić spontanicznie maksymalnie do 3 inwestycji).

1. ....
2. ....
3. ....

P8. W jakim kierunku według Pana(i) powinna rozwijać się Gmina Kamieniec Ząbkowicki ? Mając na uwadze obecne realia gospodarcze i społeczne, lokalne uwarunkowania oraz doświadczenia sąsiednich gmin w powiecie i województwie, proszę zastanowić się nad wizją gminy i sformułować ją w kilku zdaniach.

(prosimy zapisać spontaniczną wypowiedź)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

METRYKA

(prosimy o wypełnienie metryki, ankieta z brakiem tych odpowiedzi nie będzie brana pod uwagę).

M1. Płeć.

1. KOBIECI
2. MĘŻCZYŹNA

M2. Wiek.

1. 18 – 24
2. 25 – 29
3. 30 – 39
4. 40 – 49
5. 50 – 64
6. 65 i więcej

M3. Miejscowość (sołectwo).

(prosimy wpisać nazwę miejscowości/sołectwa)

.....

2.2.2. Dobór respondentów.

Udział mieszkańców w badaniu był dobrowolny i anonimowy. Ze względu na fakt, że ankietę wypełniać miał sam respondent nie założono określonej z góry reprezentatywnej próby. Ankietę dystrybuowano poprzez:

- ankieta w wersji papierowej dostępna w Urzędzie Gminy;
- ankieta w wersji elektronicznej dostępna na stronie internetowej Gminy.

Wypełnioną ankietę można było składać w specjalnie przygotowanej to tego urnie zlokalizowanej na terenie Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Ogółem poprawnie wypełnioną ankietę złożyło 55 mieszkańców ze wszystkich sołectw. Rozkład respondentów według płci, wieku i miejsca zamieszkania przedstawiają poniższe tabele.

TABELA 133: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka respondentów według wieku i płci.

Wiek w latach	Liczba respondentów ogółem i według płci		
	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
18 – 24	3	3	0
25 – 29	8	5	3
30 – 39	13	8	5
40 – 49	11	7	4
50 – 64	19	10	9
65 i więcej	1	0	1
suma	55	33	22

Źródło: Obliczenia własne.

TABELA 134: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozkład respondentów według sołectw.

Sołectwo	Liczba respondentów
Byczeń	1
Chałupki	3
Doboszowice	3
Kamieniec Ząbkowicki I i II	31
Mrokocin	1
Ożary	2
Pomianów Górny	2
Sławęcín	1
Sosnowa	1
Starczów	4
Suszka	2
Śrem	1
Topola	3

Źródło: Obliczenia własne.

2. 3. Wyniki badania społecznego.

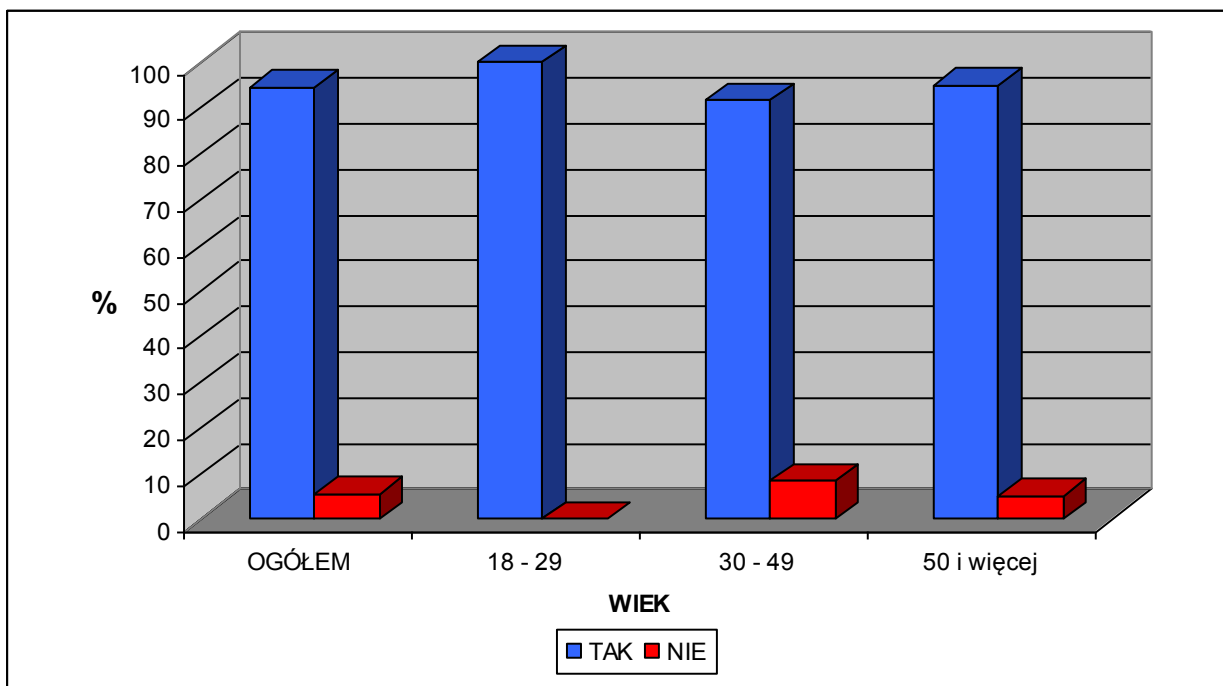
2.3.1. Pytanie: Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z faktu, że mieszka na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki ?

TABELA 135: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 1.

Wiek	TAK (%)	NIE (%)
Ogółem	94,5	5,5
18 – 29	100,0	0,0
30 – 49	91,7	8,3
50 i więcej	95,0	5,0

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 33: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 1.

Źródło: Obliczenia własne.

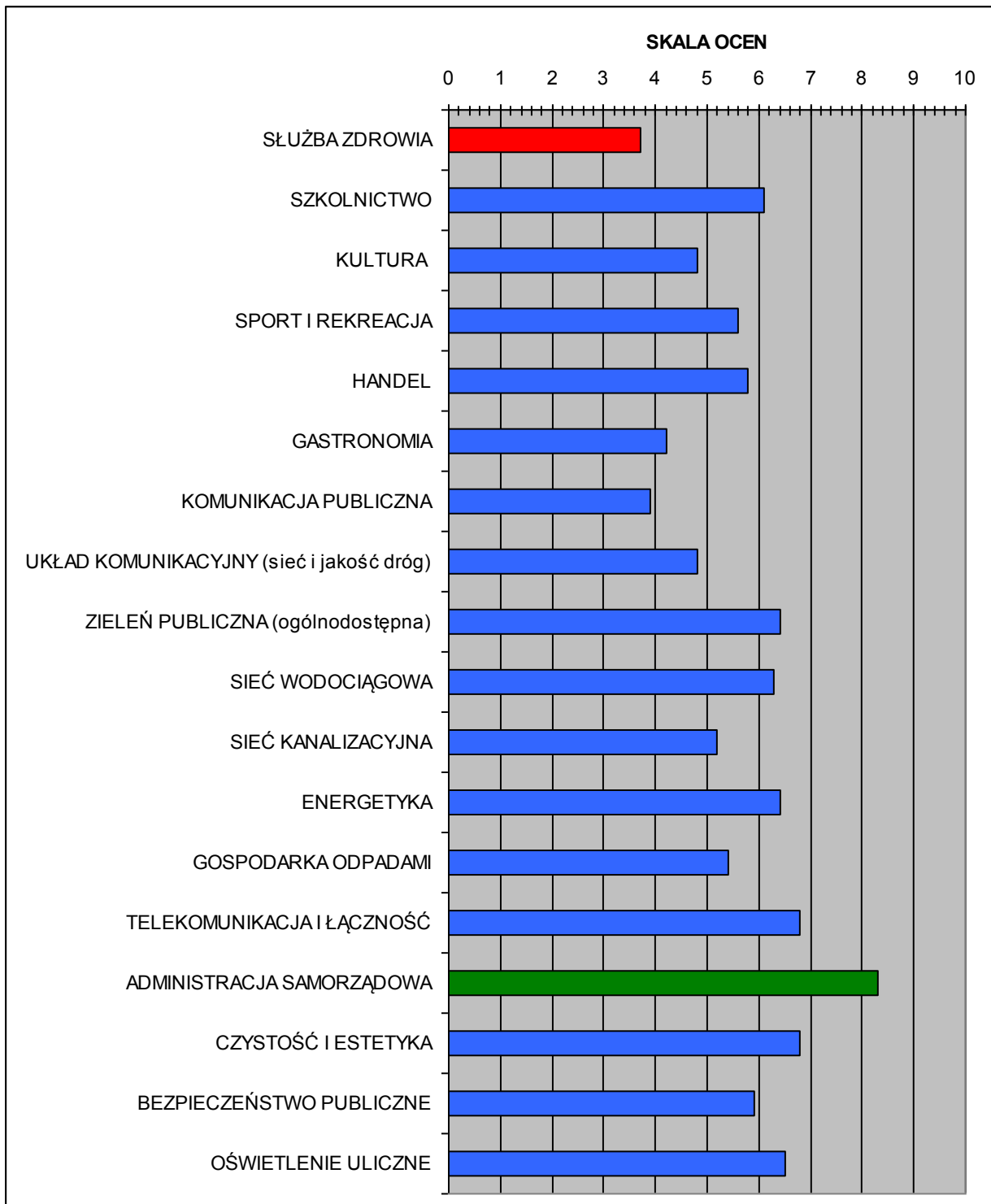
2.3.2. *Pytanie:* Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z jakości funkcjonowania oraz dostępności do następujących elementów infrastruktury społecznej i technicznej na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki, niezależnie od odpłatności? Proszę to ocenić w skali od 1 do 10, gdzie 1 oznacza ocenę najniższą, a 10 najwyższą.

TABELA 136: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 według wieku.

Element infrastruktury:	Ogółem (ocena)	Wiek (ocena)		
		18 – 29	30 – 49	50 +
SŁUŻBA ZDROWIA	3,7	3,3	3,8	3,9
SZKOLNICTWO	6,1	5,7	6,4	5,9
KULTURA	4,8	3,5	5,3	5,0
SPORT I REKREACJA	5,6	4,8	6,3	5,3
HANDEL	5,8	4,4	6,4	5,8
GASTRONOMIA	4,2	3,8	4,1	4,4
KOMUNIKACJA PUBLICZNA	3,9	4,2	4,2	3,4
UKŁAD KOMUNIKACYJNY (sieć i jakość dróg)	4,8	4,7	5,3	4,3
ZIELEŃ PUBLICZNA (ogólnodostępna)	6,4	7,1	6,3	6,1
SIEĆ WODOCIĄGOWA	6,3	7,3	5,9	6,4
SIEĆ KANALIZACYJNA	5,2	6,1	4,5	5,5
ENERGETYKA	6,4	7,6	5,7	6,5
GOSPODARKA ODPADAMI	5,4	5,5	5,4	5,3
TELEKOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ	6,8	7,0	7,3	6,2
ADMINISTRACJA SAMORZĄDOWA	8,3	8,9	8,5	7,7
CZYSTOŚĆ I ESTETYKA	6,8	6,6	7,0	6,7
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	5,9	6,7	5,9	5,5
OŚWIETLENIE ULICZNE	6,5	6,6	6,3	6,6

Źródło: Obliczenia własne.

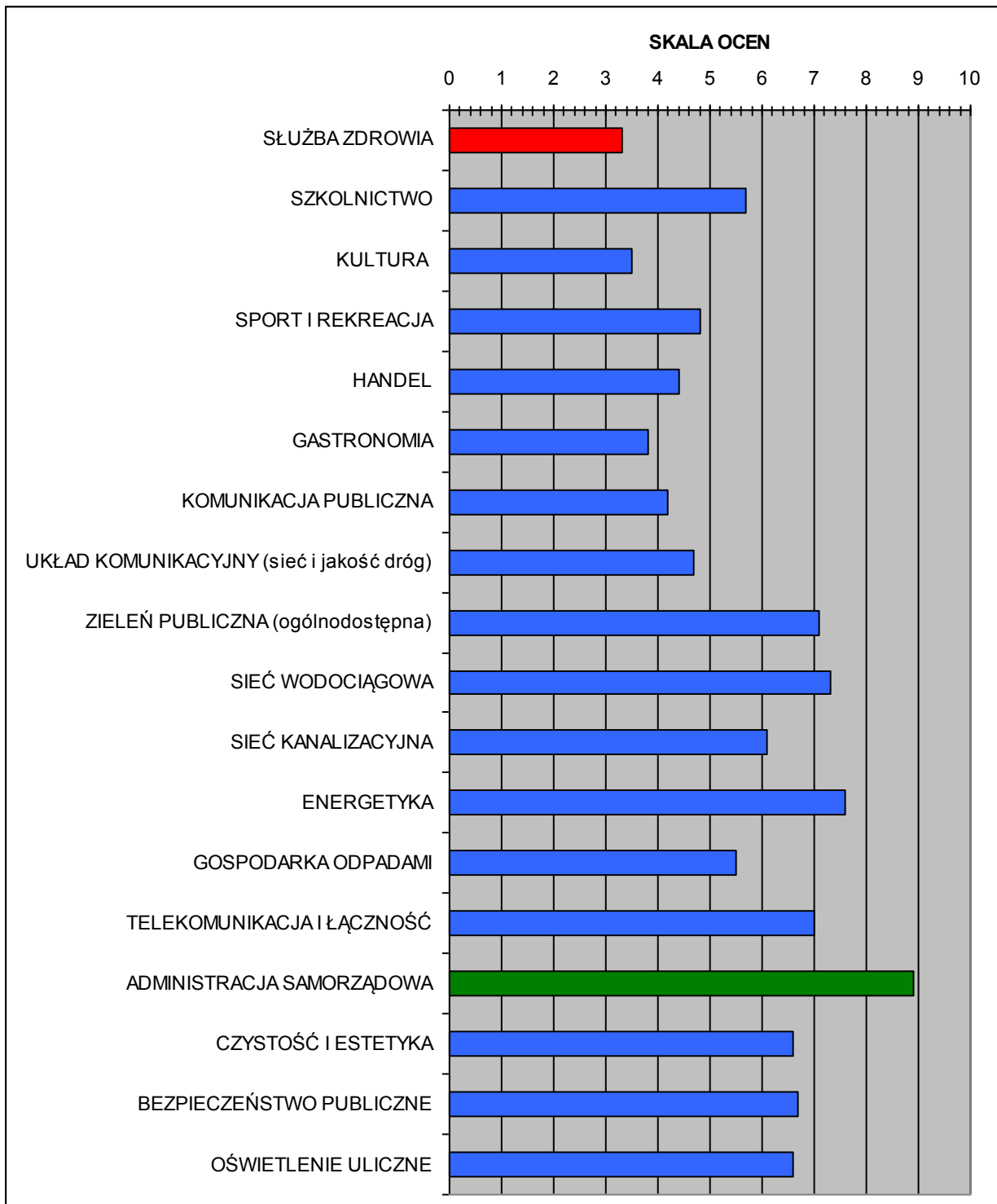
RYCINA 34: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 według wieku – ogółem.

Źródło: Obliczenia własne.

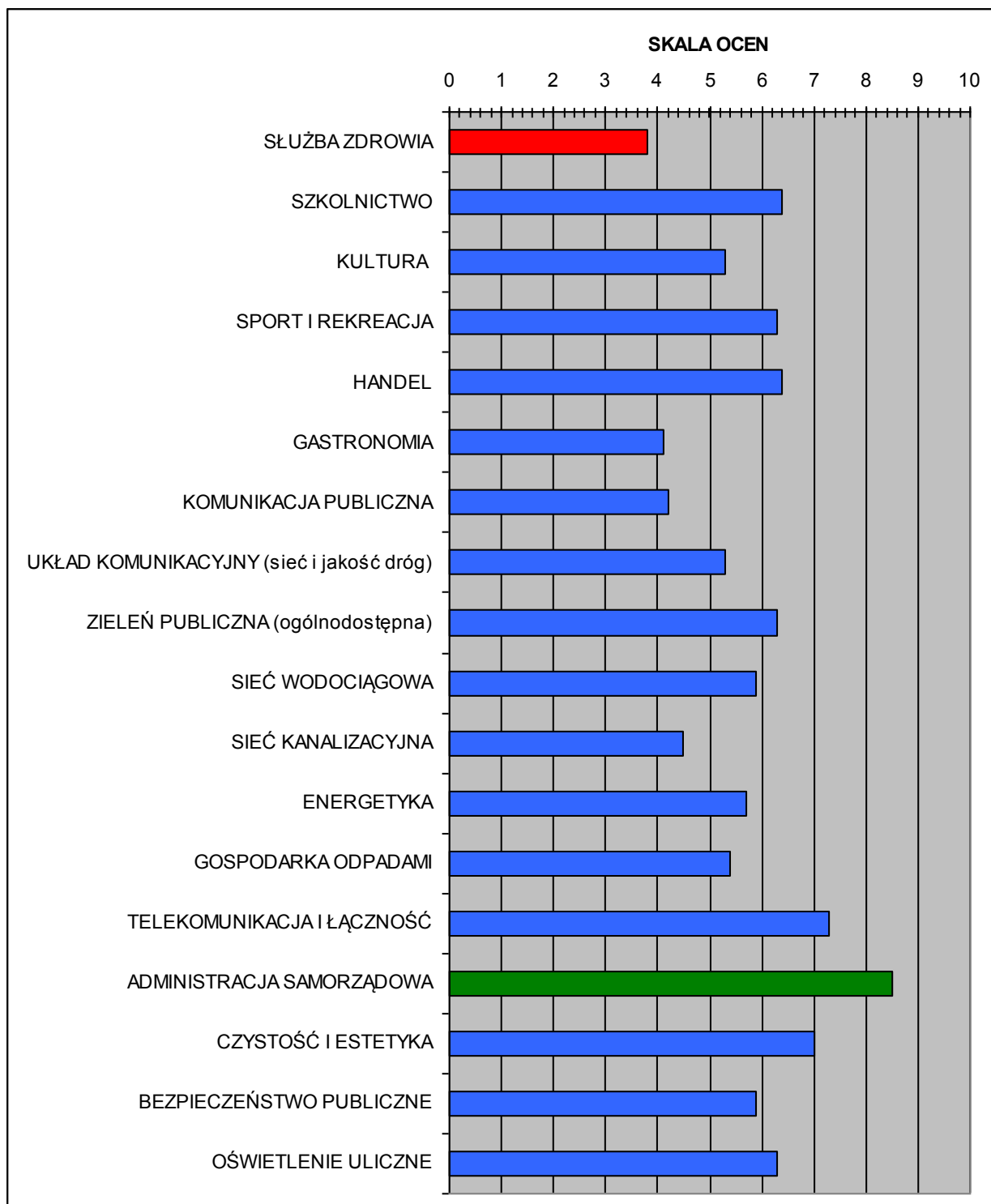

RYCINA 35: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 – respondenci w wieku od 18 do 29 lat.

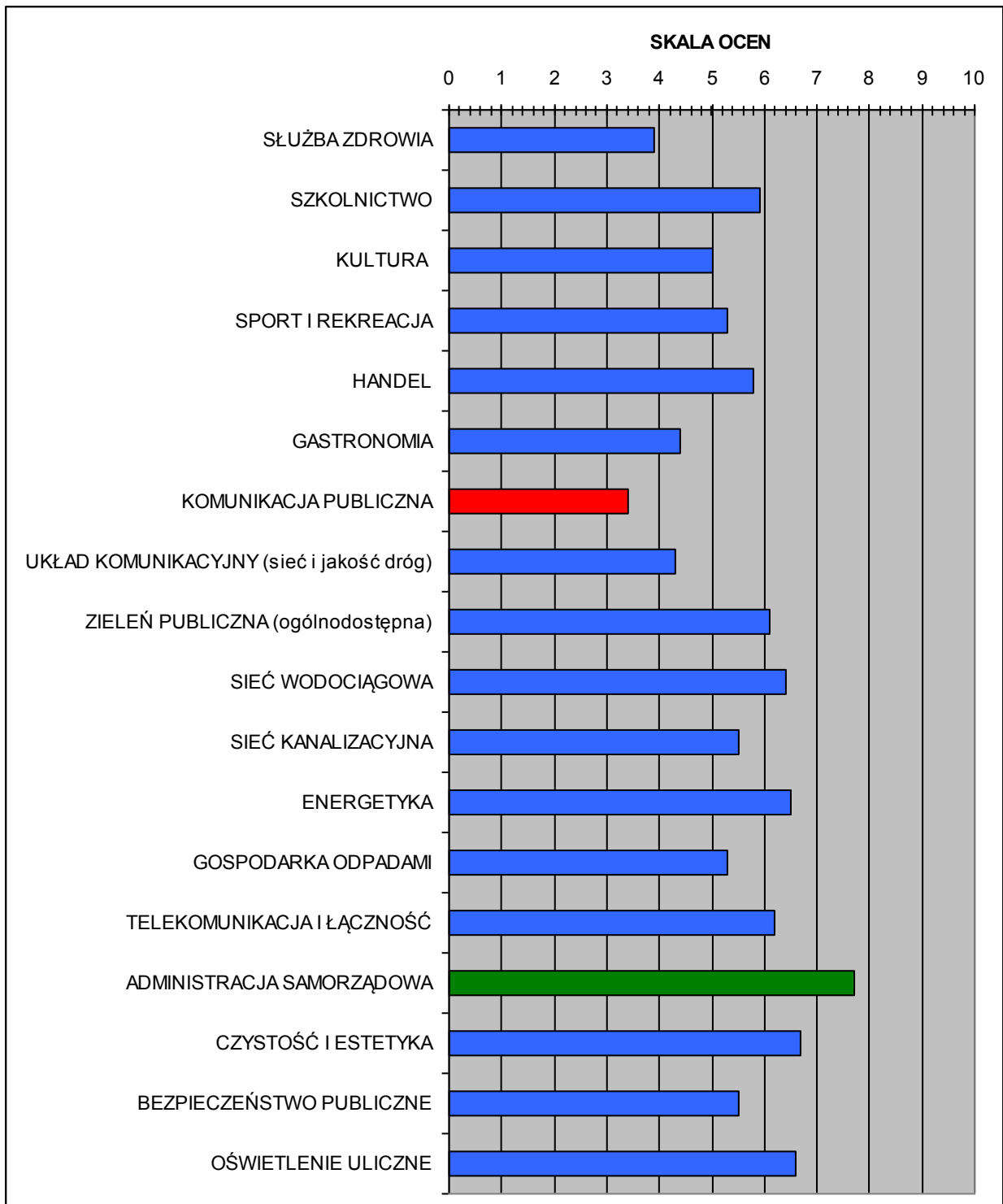
Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 36: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 – respondenci w wieku od 30 do 49 lat.

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 37: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 – respondenci w wieku 50 lat i więcej.

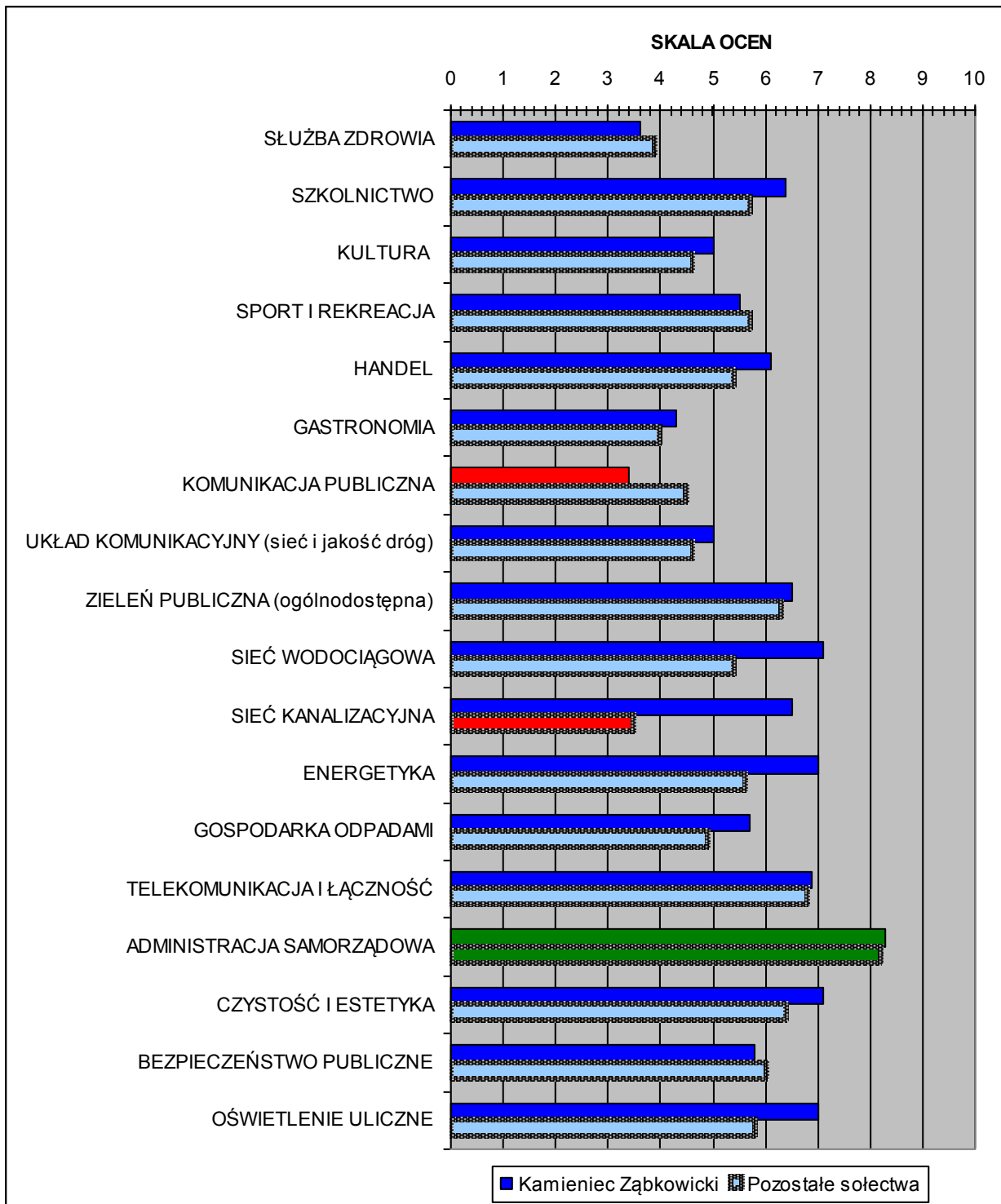
Źródło: Obliczenia własne.

TABELA 137: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 według miejscowości.

Element infrastruktury:	Ogółem (ocena)	Miejscowość (ocena)	
		Kamieniec Ząbkowicki	Pozostałe miejscowości
SŁUŻBA ZDROWIA	3,7	3,6	3,9
SZKOLNICTWO	6,1	6,4	5,7
KULTURA	4,8	5,0	4,6
SPORT I REKREACJA	5,6	6,5	5,7
HANDEL	5,8	6,1	5,4
GASTRONOMIA	4,2	4,3	4,0
KOMUNIKACJA PUBLICZNA	3,9	3,4	4,5
UKŁAD KOMUNIKACYJNY (sieć i jakość dróg)	4,8	5,0	4,6
ZIELEŃ PUBLICZNA (ogólnodostępna)	6,4	6,5	6,3
SIEĆ WODOCIĄGOWA	6,3	7,1	5,4
SIEĆ KANALIZACYJNA	5,2	6,5	3,5
ENERGETYKA	6,4	7,1	5,6
GOSPODARKA ODPADAMI	5,4	5,7	4,9
TELEKOMUNIKACJA I ŁĄCZNOŚĆ	6,8	6,9	6,8
ADMINISTRACJA SAMORZĄDOWA	8,3	8,3	8,2
CZYSTOŚĆ I ESTETYKA	6,8	7,1	6,4
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	5,9	5,8	6,0
OŚWIETLENIE ULICZNE	6,5	7,0	5,8

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 38: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 2 według miejscowości.

Źródło: Obliczenia własne.

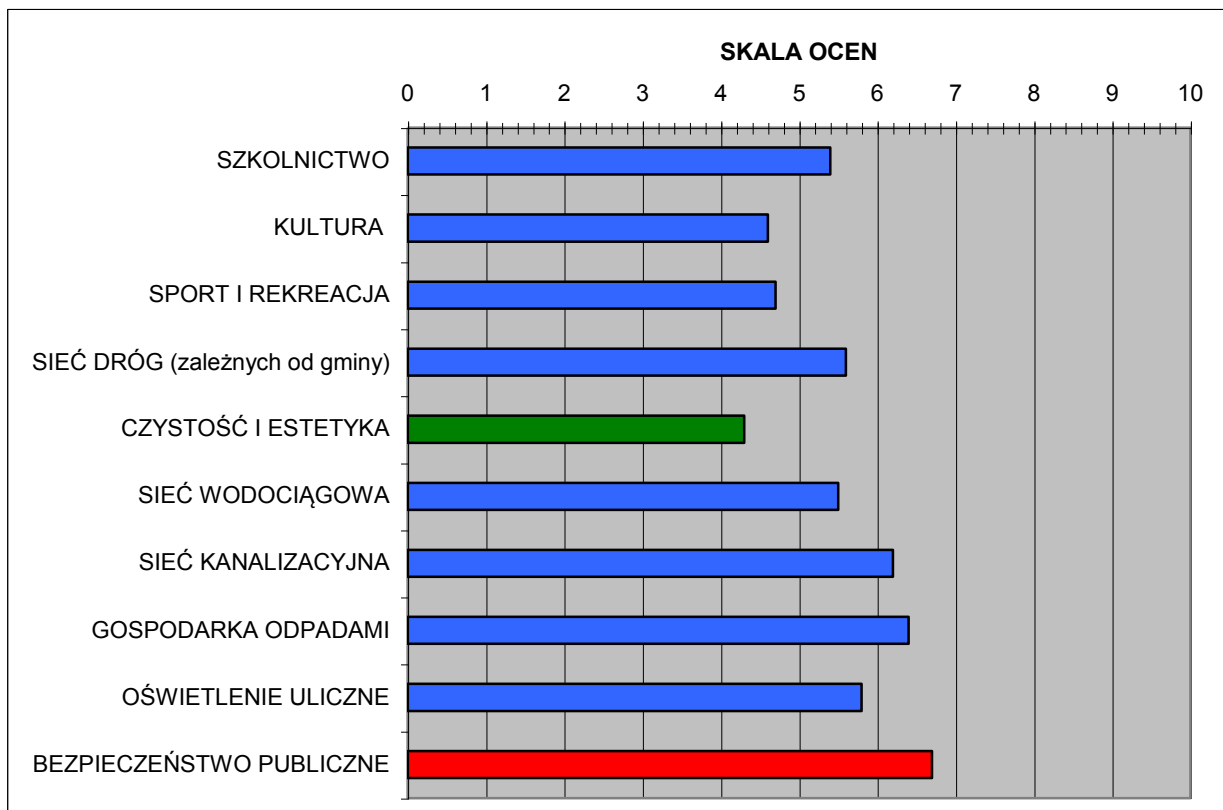
2.3.3. *Pytanie: W jakie elementy infrastruktury technicznej i społecznej powinna w pierwszej kolejności zainwestować (zbudować, rozbudować, zmodernizować) Gmina Kamieniec Ząbkowicki? Prosimy uszeregować odpowiedzi od 1 do 10, gdzie 1 oznacza inwestycje najmniej pilną, a 10 najpilniejszą.*

TABELA 138: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 według wieku.

Element infrastruktury:	Ogółem (ocena)	Wiek (ocena)		
		18 – 29	30 – 49	50 +
SZKOLNICTWO	5,4	5,1	6,1	4,7
KULTURA	4,6	6,3	4,1	3,9
SPORT I REKREACJA	4,7	4,4	5,4	3,8
SIEĆ DRÓG (zależnych od gminy)	5,6	4,5	6,0	5,8
CZYSTOŚĆ I ESTETYKA	4,3	4,7	3,9	4,4
SIEĆ WODOCIĄGOWA	5,5	5,2	5,5	5,6
SIEĆ KANALIZACYJNA	6,2	5,3	5,7	7,5
GOSPODARKA ODPADAMI	6,4	6,6	5,3	7,8
OŚWIETLENIE ULICZNE	5,8	6,1	5,8	5,7
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	6,7	6,8	7,2	5,8

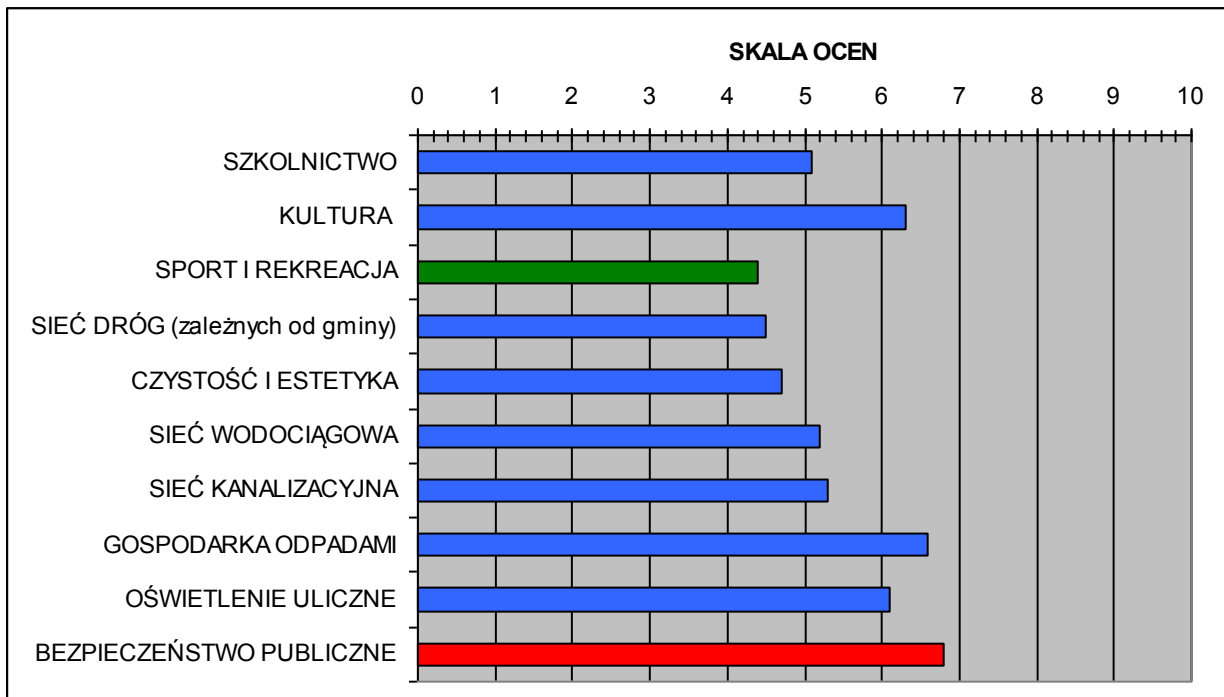
Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 39: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 według wieku – ogółem.

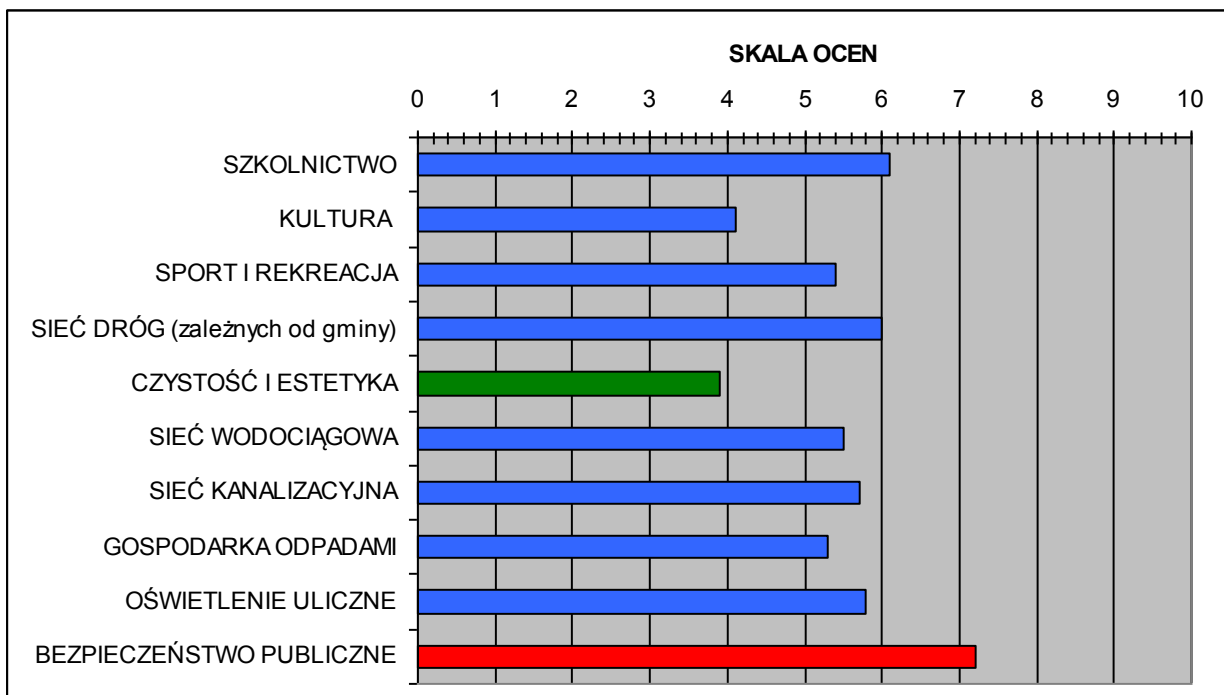
Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 40: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 – respondenci w wieku od 18 do 29 lat.

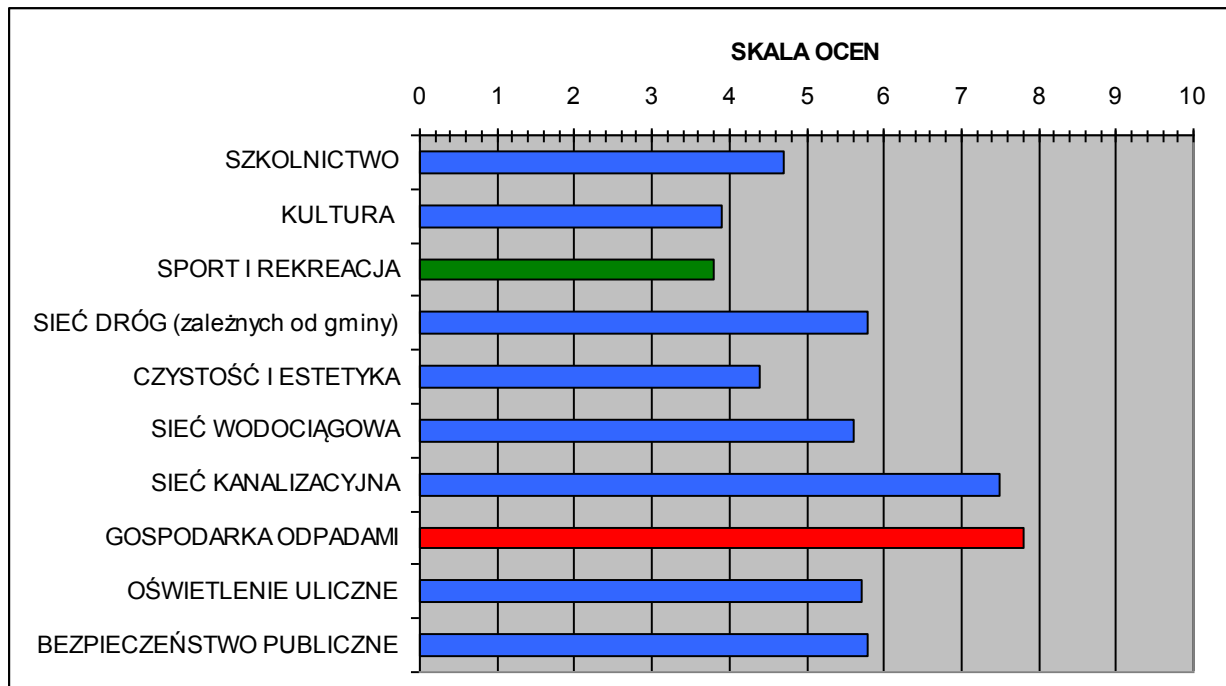
Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 41: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 – respondenci w wieku od 30 do 49 lat.

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 42: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 – respondenci w wieku 50 lat i więcej.

Źródło: Obliczenia własne.

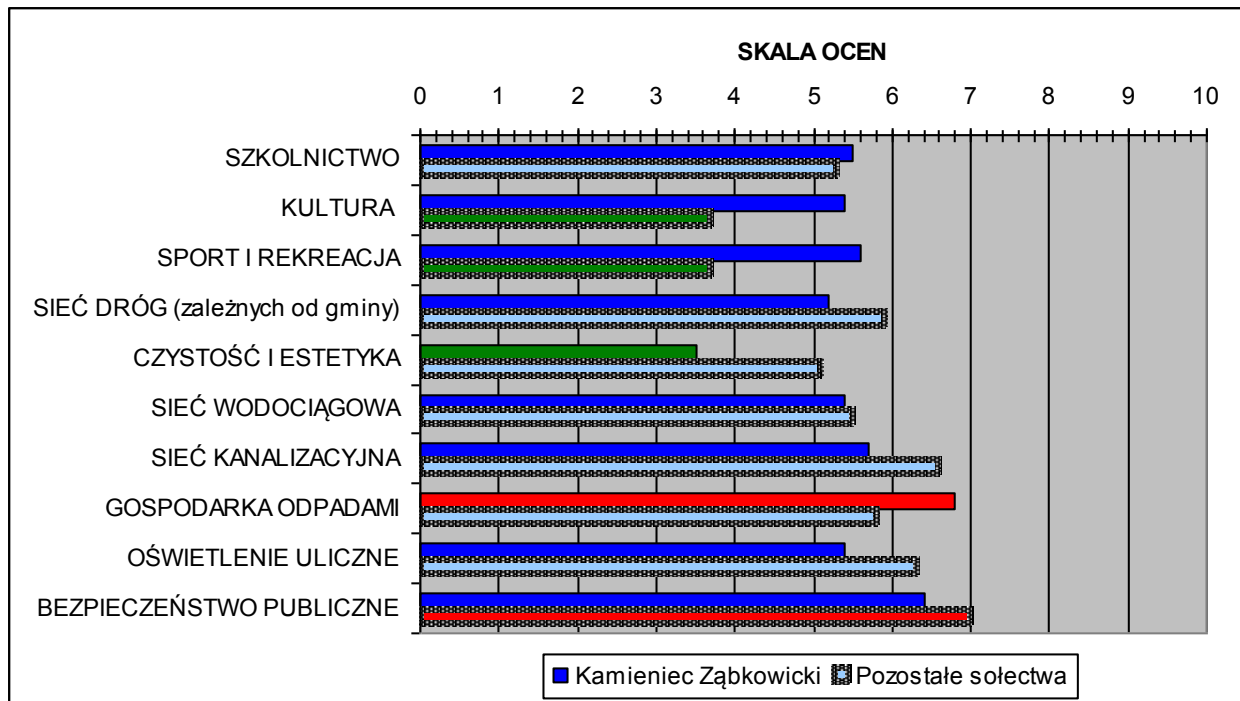
TABELA 139: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 według miejscowości.

Element infrastruktury:	Ogółem (ocena)	Miejscowość (ocena)	
		Kamieniec Ząbkowicki	Pozostałe miejscowości
SZKOLNICTWO	5,4	5,5	5,3
KULTURA	4,6	5,4	3,7
SPORT I REKREACJA	4,7	5,6	3,7
SIEĆ DRÓG (zależnych od gminy)	5,6	5,2	5,9
CZYSTOŚĆ I ESTETYKA	4,3	3,5	5,1
SIEĆ WODOCIĄGOWA	5,5	5,4	5,5
SIEĆ KANALIZACYJNA	6,2	5,7	6,6
GOSPODARKA ODPADAMI	6,4	6,8	5,8
OŚWIETLENIE ULICZNE	5,8	5,4	6,3
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	6,7	6,4	7,0

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 43: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 3 według miejscowości.

Źródło: Obliczenia własne.

2.3.4. Pytanie: Czy uważa Pan(i), że władze Gminy Kamieniec Ząbkowicki powinny podjąć działania dotyczące uzyskania praw miejskich dla Kamieńca Ząbkowickiego ?

TABELA 140: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 4 według wieku.

Wiek	TAK (%)	NIE (%)	NIE WIEM (%)
Ogółem	58,2	23,6	18,2
18 – 29	45,5	45,5	9,0
30 – 49	58,2	20,8	20,8
50 i więcej	65,0	15,0	20,0

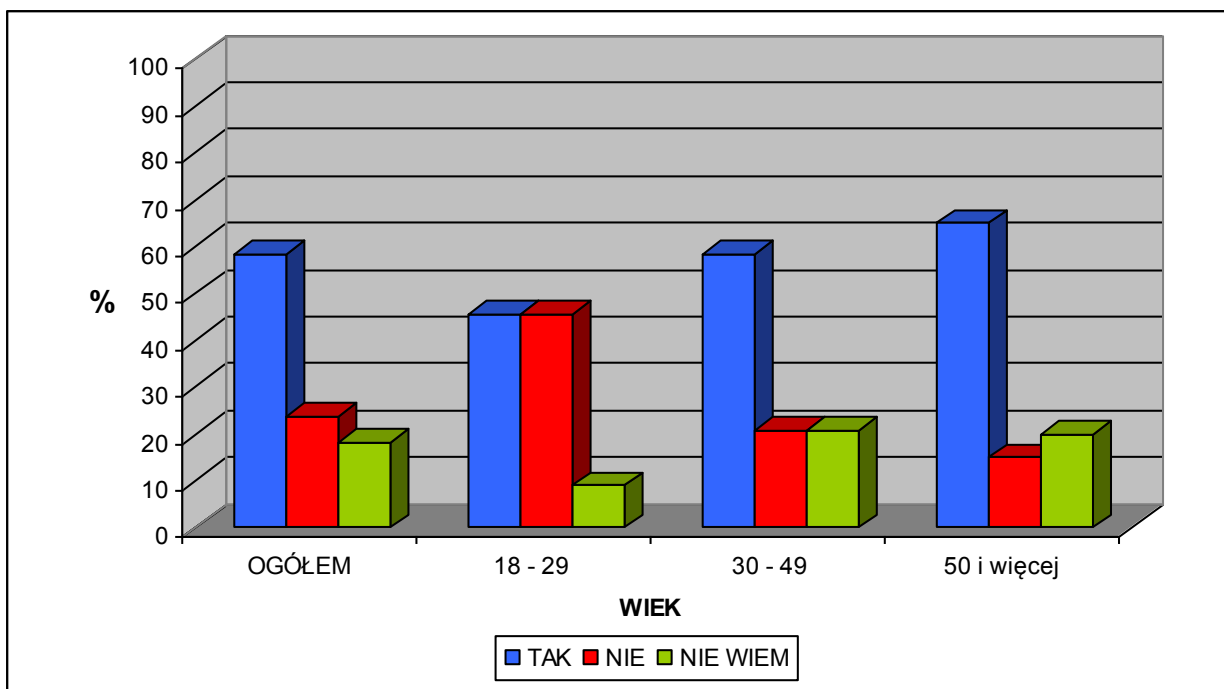
Źródło: Obliczenia własne.

TABELA 141: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 4 według miejscowości.

Miejscowość	TAK (%)	NIE (%)	NIE WIEM (%)
Ogółem	58,2	23,6	18,2
Kamieniec Ząbkowicki	41,9	35,5	22,6
Pozostałe miejscowości	79,2	8,3	12,5

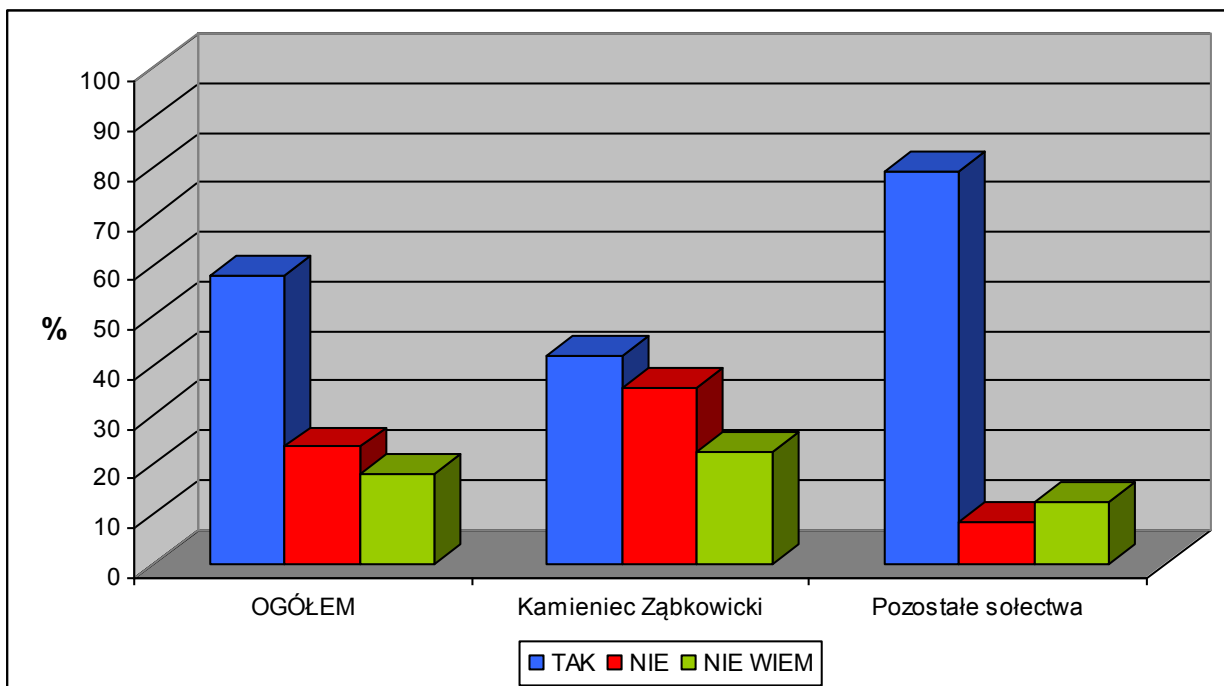
Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 44: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 4 według wieku.

Źródło: Obliczenia własne.

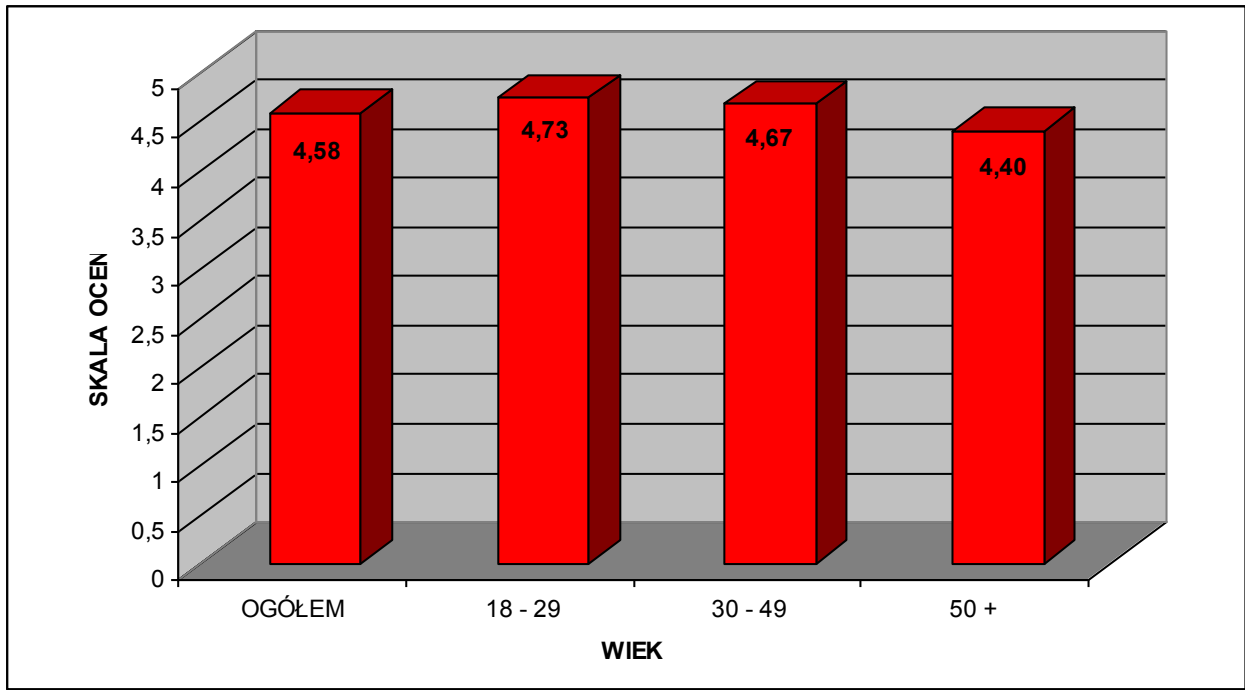
RYCINA 45: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 4 według miejscowości.

Źródło: Obliczenia własne.

2.3.5. Pytanie: Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z jakości obsługi w Urzędzie Gminy? Mamy na myśli zarówno czas oczekiwania na załatwienie powierzonych urzędnikom spraw, obsługę petentów, kompetencje urzędników, itp. ? Proszę to ocenić w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę najniższą, a 5 najwyższą.

RYCINA 46: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Odpowiedź na pytanie nr 5.

Źródło: Obliczenia własne.

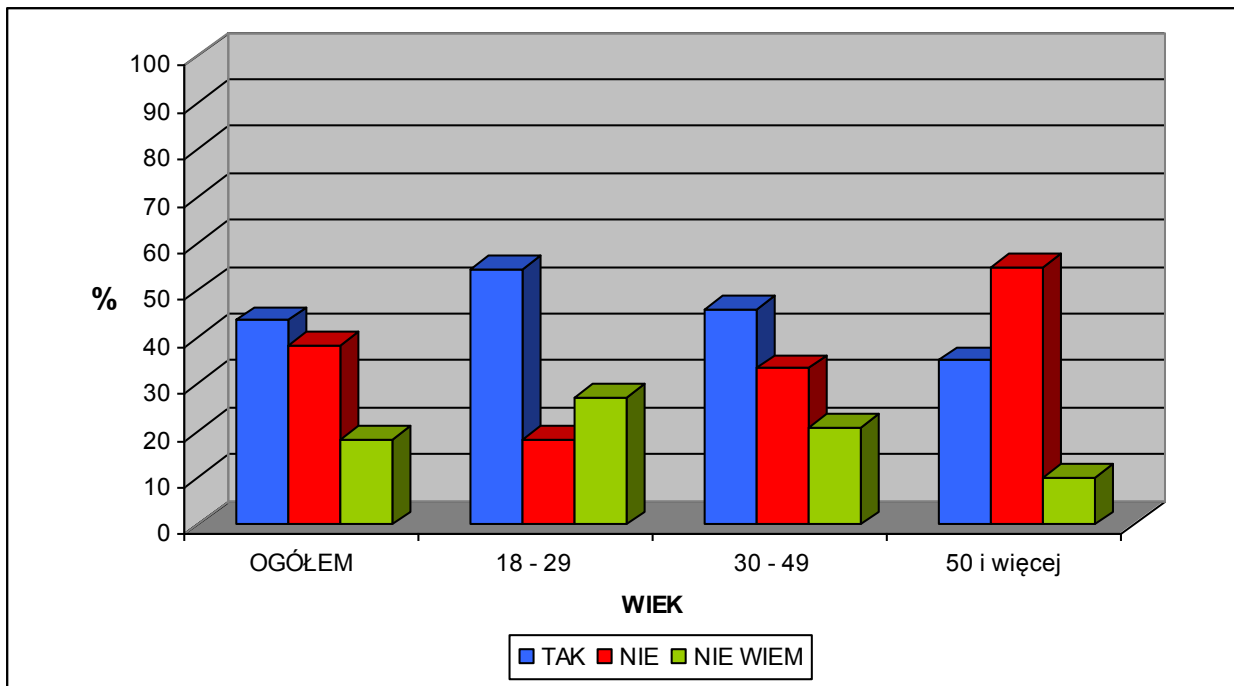
2.3.6. Pytanie: Gdyby otrzymał(a) Pan(i) atrakcyjną ofertę pracy poza Gminą Kamieniec Ząbkowicki, która wiązałaby się z koniecznością wyjazdu na stałe z Gminy, to czy skorzystał(a)by Pan(i) z tej propozycji?

TABELA 142: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 6.

Wiek	TAK (%)	NIE (%)	NIE WIEM (%)
Ogółem	43,6	38,2	18,2
18 – 29	54,5	18,2	27,3
30 – 49	45,8	33,4	20,8
50 i więcej	35,0	55,0	10,0

Źródło: Obliczenia własne.

RYCINA 47: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odpowiedź na pytanie nr 6.

Źródło: Obliczenia własne.

2.3.7. Pytanie: Co uważa Pan(i) za najpilniejszą inwestycje na terenie Pan(i) miejscowości (sołectwa) ?

Zbiór odpowiedzi na pytanie nr 7 według poszczególnych miejscowości (sołectw):

Byczeń:

- budowa obwodnicy wsi;
- budowa zatoki autobusowej;
- poprawa czystości i estetyki w zabytkowym parku;
- budowa świetlicy.

Chałupki:

- modernizacja dróg;
- modernizacja sieci wodociągowej;
- budowa sieci kanalizacyjnej;
- uporządkowanie gospodarki odpadami.

Doboszowice:

- modernizacja dróg;
- dokończenie budowy sieci wodociągowej;
- remont remizy;
- remont zabytkowego kościoła.

Kamieniec Zabkowicki:

- rozbudowa ośrodka zdrowia;
- szersza oferta poradni specjalistycznych w ośrodku zdrowia;
- budowa nowych placów zabaw dla dzieci;
- oznaczenie i zagospodarowanie szlaku spacerowego;
- zagospodarowanie pałacu – zamku;
- zagospodarowanie zabytkowego parku;
- modernizacja przedszkola;
- rozbudowa szkoły podstawowej;
- ożywienie działalności kulturalnej;
- zagospodarowanie błoni kamienieckich;
- budowa basenu;
- remont stadionu;
- remonty mieszkań i budynków komunalnych;
- budowa mieszkań socjalnych;
- budowa zbiornika „Kamieniec”;
- oczyszczenie koryt cieków wodnych;
- regulacja koryta rzeki Nysy Kłodzkiej i budowa wałów przeciwpowodziowych (odcinek Suszka – Kamieniec Zabkowicki);
- modernizacja oświetlenia ulicznego;
- modernizacja dróg;
- reorganizacja ruchu pojazdów – wyeliminowanie „ciężkiego” transportu;
- budowa obwodnicy;
- modernizacja sieci wodociągowej;
- dokończenie budowy sieci kanalizacyjnej;
- uporządkowanie gospodarki odpadami;
- lepsza i skuteczniejsza promocja gminy.

Mrokocin:

- remont świetlicy wiejskiej;
- remont zabytkowej kaplicy oraz zabytkowego cmentarza.

Ożary:

- wzbogacenie oferty kulturalnej;
- modernizacja dróg;
- modernizacja oświetlenia ulicznego;
- budowa sieci wodociągowej;
- poprawa dostępności komunikacyjnej.

Pomianów Górny:

- remont świetlicy wiejskiej;
- budowa obejścia drogi z kopalni.

Sławecin:

- modernizacja sieci wodociągowej;
- remont świetlicy;
- remont zabytkowych kapliczek.

Sosnowa:

- remont świetlicy.

Starczów:

- modernizacja dróg;
- poprawa przejazdu przez kładki nad rowem;
- budowa chodników dla pieszych;
- budowa sieci kanalizacyjnej;
- lepsza oferta handlowa;
- poprawa czystości i estetyki.

Suszka:

- budowa zbiornika „Kamieniec”;
- modernizacja dróg.

Śrem:

- budowa świetlicy wiejskiej.

Topola:

- modernizacja dróg;
- budowa sieci kanalizacyjnej;
- remont remizy strażackiej;
- renowacja zabytkowych kapliczek.

2.3.8. *Pytanie:* W jakim kierunku według Pana(i) powinna rozwijać się Gmina Kamieniec Ząbkowicki ? Mając na uwadze obecne realia gospodarcze i społeczne, lokalne uwarunkowania oraz doświadczenia sąsiednich gmin w powiecie i województwie, proszę zastanowić się nad wizją gminy i sformułować ją w kilku zdaniach.

Zbiór odpowiedzi na pytanie nr 8:

- Gmina turystyczna w oparciu o sport, rekreację i wypoczynek (zbiorniki wodne, w tym docelowo zbiornik „Kamieniec”, trasy turystyczne: piesze, rowerowe, wodne, jeździeckie i miejsca noclegowe, w tym dla obsługi turystów odwiedzających całe Sudety) oraz turystykę historyczno – kulturową (obiekty zabytkowe), a także szereg imprez kulturalnych i sportowych o zasięgu regionalnym na bazie rozwiniętej infrastruktury turystycznej;

- Gmina przyjazna inwestorom – skuteczna promocja lokalnych walorów, sprzyjających inwestycjom w przyjazne środowisku technologie oraz nowoczesna infrastruktura techniczna (kolej, drogi, komunikacja, wodociągi, kanalizacja, sieci teleinformatyczne, itp.);
- Gmina charakteryzująca się szeregiem drobnych prywatnych przedsiębiorstw, oferujących produkty i usługi w skali lokalnej i regionalnej;
- Nowoczesna, interaktywna gmina – połączenie w jedną wspólną sieć wszystkich obiektów użyteczności publicznej (urzędy, szkoły, obiekty kultury, sołtysi, sieć darmowych punktów dostępu do sieci, itp.).

3. Analiza SWOT.

3. 1. Założenia metodologiczne.

Według definicji Analiza SWOT (**S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats) identyfikuje oraz ocenia mocne i słabe strony społeczności oraz przyszłe szanse i zagrożenia wynikające z wpływu otoczenia i zmian w nim zachodzących (Kłosowski S., Adamski J., 1999).

TABELA 143: Czynniki współtworzące analizę SWOT.

<p>MOCNE STRONY:</p> <p>zalety społeczności, zasoby: ludzkie, środowiska i finansowe dostępne w rozwiązywaniu problemów, elementy przewagi nad innymi</p>	<p>SŁABE STRONY:</p> <p>obecnie istniejące problemy i bariery, przeszkody do podjęcia działań, brakujące elementy</p>
<p>SZANSE:</p> <p>zmiany w otoczeniu sprzyjające działaniom, konkretne zyski, możliwi partnerzy</p>	<p>ZAGROŻENIA:</p> <p>negatywne skutki uboczne działań, próba przewidzenia nieoczekiwanych skutków, zagrożenia i rozwiązania, których należy unikać</p>

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie własnych przemyśleń, wnikliwych studiów i analiz oraz po zapoznaniu się z diagnozą społeczno – gospodarczą Gminy Kamieniec Ząbkowicki jako dokumentem przedstawiającym faktyczne informacje, Zespół Liderów Lokalnych ds. Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki określił:

- **mocne strony** – uwarunkowania, stanowiące mocne strony gminy, elementy przewagi nad innymi, które należy wykorzystać aby osiągnąć zamierzone cele;
- **słabe strony** – obecnie istniejące problemy i bariery, które należy wyeliminować aby nie utrudniały osiągnięcia wizji;
- **szanse** – czynniki, które mogą być traktowane jako pomocne i przy odpowiednich działaniach wykorzystane jako uwarunkowania sprzyjające rozwojowi gminy;
- **zagrożenia** – czynniki zagrażające realizacji misji, których wpływ może osłabić podejmowane działania.

Każdy z członków Zespołu Liderów Lokalnych przedstawił swoją propozycję analizy SWOT. Ze względu na oczywisty subiektywizm analizy podjęto decyzję o zaprezentowaniu ogółu otrzymanych wyników, odzwierciedlając tym samym różne punkty widzenia i odniesienia poszczególnych członków Zespołu Liderów Lokalnych. Nie zastosowano rangowania. Przeprowadzono jedynie generalizację treści zbieżnych sformułowań. Strategiczny plan rozwoju powinien opierać się na mocnych stronach lokalnej społeczności i środowiska, eliminować słabości, wykorzystywać pojawiające się szanse oraz unikać przyszłych zagrożeń.

3. 2. Mocne strony.

WYNIKI PRAC ZESPOŁU LIDERÓW LOKALNYCH:

- położenie geograficzne;
- walory klimatyczne;
- atrakcyjne krajobrazy (osie widokowe);
- zbiorniki retencyjne na Nysie Kłodzkiej;
- bogactwa naturalne (kruszywa naturalne, surowce ilaste, kamienie drogowe i budowlane);
- atrakcyjne dziedzictwo historyczne;
- zasób wysokiej klasy zabytkowych obiektów;
- przebieg znakowanych tras turystycznych (piesze, rowerowe, samochodowe, szlak wodny);
- przebieg ważnych linii kolejowych;
- dostępność komunikacyjna;
- zakłady górnicze;
- rozwinięte rolnictwo;
- właściwa polityka prowadzona przez obecne władze gminy;
- kompetentna kadra urzędnicza;
- brak zadłużenia gminnego budżetu;
- ambitna i pracowita lokalna społeczność;
- zainteresowanie mieszkańców losami gminy;
- bezpieczeństwo publiczne;
- dobra baza oświatowa;
- rozwinięte usługi kultury;
- punkty dostępu do bezpłatnego internetu;
- rozwój budownictwa jednorodzinnego;
- usługi bankowe;
- dbałość o estetykę przestrzeni publicznej i prywatnej;
- tereny „zielone”.

3. 3. Słabe strony.

WYNIKI PRAC ZESPOŁU LIDERÓW LOKALNYCH:

- brak właściwej rekultywacji terenów po zakładach górniczych;
- negatywny wpływ zakładów górniczych na użytki rolne (uprawy);
- zły stan techniczny dróg powiatowych i wojewódzkich;
- zły stan techniczny dróg dojazdowych do użytków rolnych;
- brak obwodnicy drogowej Kamieńca Ząbkowickiego;
- brak sieci kanalizacyjnej poza częścią Kamieńca Ząbkowickiego;
- brak dystrybucyjnej sieci gazowej;
- brak właściwej infrastruktury technicznej na terenach przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową;
- realizacja rządowych programów przeciwpowodziowych (brak budowy zbiornika „Kamieniec”);
- brak inwestycji w „twardą infrastrukturę” – kanalizacja i drogi;
- niszcząca infrastruktura dworca PKP w Kamieńcu Ząbkowickim;
- niedostateczna komunikacja autobusowa, zwłaszcza poza Kamieńcem Ząbkowickim;

- słabe wykorzystanie walorów historyczno – kulturowo – krajobrazowych dla potencjału turystycznego gminy;
- obecna sytuacja dotycząca zagospodarowania pałacu – zamku;
- brak rozwiniętej bazy noclegowej i gastronomicznej;
- brak turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania zbiorników wodnych;
- brak większych zakładów pracy;
- brak dużych inwestorów;
- wysoki poziom bezrobocia;
- małe perspektywy zawodowe na lokalnym rynku pracy dla młodych mieszkańców;
- brak zainteresowania losami gminy przez młodzież;
- służba zdrowia (niewystarczająca dostępność do lekarzy specjalistów);
- zły stan techniczny elewacji budynków położonych wzdłuż głównych ulic Kamieńca Ząbkowickiego;
- słaba świadomość ekologiczna części mieszkańców gminy.

3. 4. Szanse.

WYNIKI PRAC ZESPOŁU LIDERÓW LOKALNYCH:

- właściwa rekultywacja terenów po zakładach górniczych;
- budowa obwodnicy Kamieńca Ząbkowickiego;
- szybkie połączenie kolejowe ze stolicą regionu – Wrocławiem;
- rozwój infrastruktury drogowej i kanalizacyjnej;
- pozyskanie inwestorów;
- wspieranie rozwoju rzemiosła produkcyjnego;
- wsparcie mikro i małych przedsiębiorstw;
- miejsca pracy dla młodych mieszkańców gminy;
- renowacja obiektów zabytkowych;
- rozwój usług turystycznych na bazie obiektów zabytkowych;
- budowa zbiornika „Kamieniec”;
- rozwój usług sportowych, rekreacyjnych i wypoczynkowych na bazie zbiorników wodnych;
- zagospodarowanie pałacu – zamku;
- rozwój agroturystyki;
- zagospodarowanie obiektów poszpitalnych;
- uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki;
- większa aktywność obywatelska lokalnej społeczności.

3. 5. Zagrożenia.

WYNIKI PRAC ZESPOŁU LIDERÓW LOKALNYCH:

- klęski żywiołowe (powódzie);
- zanieczyszczenie środowiska naturalnego, zwłaszcza wód powierzchniowych i podziemnych;
- degradacja gleb;
- degradacja terenu (powierzchni ziemi);
- kryzys finansowy w skali krajowej, kontynentalnej i globalnej;
- zaniechanie inwestycji powiatowych, wojewódzkich i rządowych;

- niewłaściwa polityka państwa wobec samorządów;
- wzmagający się hałas, wibracje i zanieczyszczenia powietrza oraz „rozjeżdżanie” dróg wskutek działalności górniczej i związanego z nią transportu ciężkich pojazdów;
- brak właściwej rekultywacji terenów po zakładach górniczych;
- oparcie rozwoju gminy i jej finansów głównie na górnictwie – konflikt z rozwojem aktywności turystycznych;
- brak alternatywy rozwojowej poza górnictwem;
- spadek dochodów własnych gminy wraz z wyczerpywaniem się surowców naturalnych;
- dalsze zubożenie oferty połączeń komunikacyjnych;
- migracje (odpływ migracyjny) młodych mieszkańców gminy;
- niekorzystne zjawiska demograficzne.

4. Wizja.

4. 1. Idea tworzenia wizji.

Prawidłowe określenie celów oraz zadań strategicznych wymaga zarysowania wizji przyszłości. W myśl definicji powinna ona być wyrazem aspiracji społecznych oraz twórczym wyobrażeniem przyszłości określającym rangę, atrakcyjność gminy, jak również efekty wykorzystania jej atutów i szans rozwojowych oraz efekty eliminacji lub znaczącego ograniczenia problemów i zagrożeń. Innymi słowy wizja powinna określić ton przyszłych celów strategicznych, przedstawiać gminę naszych marzeń.

Diagnoza obecnego stanu i analiza SWOT, a wszystko to skonfrontowane konsultacjami eksperckimi oraz aktywnym uczestnictwem Zespołu Liderów Lokalnych ds. Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki umożliwiło sformułowanie wizji. Poniżej przedstawiony jest proces jej powstawania.

4. 2. Przebieg prac nad wizją – etap I.

W pierwszym etapie prac nad wizją Zespół Liderów Lokalnych ds. Strategii uznał, że wizja gminy Kamieniec Ząbkowicki będzie miała zwięzłą formę, ale jednocześnie zawierającą maksymalnie wiele, spójnie brzmiących elementów. Następnie poszczególni członkowie Zespołu zaproponowali brzmienie 20 wizji. Miały one charakter krótkich, zwięzłych i nośnych haseł. W przyszłej polityce promocyjnej gminy mogą one posłużyć także jako element marketingu. Problematyka, której dotyczyły wizje obejmowała praktycznie wszystkie dziedziny życia społeczno – gospodarczego gminy. Przedstawione poniżej wyniki dyskusji wieńczące pierwszy etap prac nad wizją odzwierciedlają także wnioski jakie Zespół Liderów Lokalnych wyciągnął zarówno z diagnozy, badania opinii społecznej jak i z analizy SWOT.

1. Gmina na miarę XXI wieku.
2. Nasza Gmina, Nasz Dom.
3. Dzisiaj, jutro, pojutrze.
4. Gmina zawsze uśmiechnięta.
5. Gmina przyjazna dla wszystkich.
6. Gmina zamkiem stoi.
7. Przyjdź, zobacz, docień.
8. Nasze wspólne dobro.
9. Tu zostań.
10. Kamień nie do zgryzienia.
11. Gmina bezpieczna, gościnna, nowoczesna.
12. Najszlachetniejszy kamień powiatu ząbkowickiego.
13. W cieniu pałacowej ciszy.
14. Serce powiatu ząbkowickiego.
15. Dary natury, klejnoty historii, szerokie perspektywy.
16. Śladami historii.

17. Śladami Królewny.
18. Cysterski spokój.
19. W zaciszu południa.
20. Duma Cystersów.

4. 3. Przebieg prac nad wizją – etap II.

Zadaniem drugiego etapu prac nad wizją było wyselekcjonowanie najlepszych (zdaniem Zespołu Liderów Lokalnych) propozycji wizji. Selekcję przeprowadzono na podstawie dwóch tur głosowania. W pierwszej turze głosowano nad wszystkimi 20 propozycjami. Ustalono, że do drugiej tury zostanie zakwalifikowanych 5 najlepszych propozycji wizji. Spośród nich, w zależności od rozkładu głosów, wybrane zostaną 2 – 3 propozycje wizji, nad którymi odbędzie się decydująca dyskusja.

TABELA 144: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – proces wyboru wizji.

L.p.	Propozycje brzmienia WIZJI	Wyniki głosowania (%)	
		1 tura	2 tura
1	Gmina na miarę XXI wieku	1,67	–
2	Nasza Gmina, Nasz Dom	8,33	20,00
3	Dzisiaj, jutro, pojutrze	1,67	–
4	Gmina zawsze uśmiechnięta	–	–
5	Gmina przyjazna dla wszystkich.	6,67	–
6	Gmina zamkiem stoi	–	–
7	Przyjdź, zobacz, docień	10,00	10,00
8	Nasze wspólne dobro	8,33	12,50
9	Tu zostań	–	–
10	Kamień nie do zgryzienia	5,00	–
11	Gmina bezpieczna, gościnna, nowoczesna	11,67	20,00
12	Najszlachetniejszy kamień powiatu ząbkowickiego	5,00	–
13	W cieniu pałacowej ciszy	1,67	–
14	Serce powiatu ząbkowickiego	5,00	–
15	Dary natury, klejnoty historii, szerokie perspektywy	18,33	37,50
16	Śladami historii	3,33	–
17	Śladami Królewny	3,33	–
18	Cysterski spokój	5,00	–
19	W zaciszu południa	–	–
20	Duma Cystersów	5,00	–

W wyniku głosowań do ostatniego etapu prac nad wizją zakwalifikowano następujące 3 propozycje:

1. Nasza Gmina, Nasz Dom.
2. Gmina bezpieczna, gościnna, nowoczesna.
3. Dary natury, klejnoty historii, szerokie perspektywy.

4. 4. Przebieg prac nad wizją – etap III. Ostateczna wersja.

Trzeci etap prac nad wizją miał za zadanie wyłonić ostateczne brzmienie wizji spośród trzech propozycji wyłonionych w poprzednich etapach. Ponownie zdecydowano się na głosowanie. Stosunkiem zwykłej większości głosów ustalono, że wizja gminy Kamieniec Ząbkowicki na potrzeby niniejszej Strategii brzmi:

Kamieniec Ząbkowicki – Nasza Gmina, Nasz Dom

Natomiast wyniki głosowania przedstawiały się następująco:

1. Nasza Gmina, Nasz Dom – 45 %.
2. Gmina bezpieczna, gościnna, nowoczesna – 25 %.
3. Dary natury, klejnoty historii, szerokie perspektywy – 30 %.

5. Cele strategiczne.

Po wyłonieniu najważniejszych problemów nakreślonych przez diagnozę społeczno – gospodarczą i analizę SWOT oraz po przyjęciu ostatecznego brzmienia wizji, Zespół Liderów Lokalnych ds. Strategii przystąpił do opracowywania głównych założeń Strategii. Są nimi między innymi cele strategiczne.

Cele strategiczne, w myśl definicji, powinny wyrażać idealne zakończenie tego, co chce się osiągnąć lub do czego dążyć. Ponadto cele strategiczne winny podporządkować sobie wszystkie działania rozwojowe na terenie gminy w ciągu najbliższych 10 lat, bowiem przyjęto, że horyzontem czasowym Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki są lata 2012 – 2020.

Z racji bogatego zasobu propozycji brzmienia wizji (rozdział nr 4) przedstawionych przez Zespół Liderów Lokalnych w nazewnictwie celów strategicznych posłużono się hasłami, które uzyskały dużą aprobatę podczas procesu wyłaniania wizji.

Cel strategiczny „A”:

**„GMINA BEZPIECZNA I NOWOCZESNA” –
*usunąć bariery rozwoju i wykorzystać atuty***

Cele pośrednie:

A.I. Bez obaw korzystać z darów natury.

A.II. Infrastruktura techniczna na miarę XXI wieku.

A.III. Wygodny i bezpieczny transport oraz sprawna komunikacja publiczna.

Cel strategiczny „B”:

**„SERCE POWIATU ZĄBKOWICKIEGO” –
*pozyskanie inwestorów i rozwój lokalnej przedsiębiorczości***

Cel strategiczny „C”:

**„PRZYJDŹ, ZOBACZ, DOCEŃ” –
*turystyka i rekreacja nowym filarem gminnej gospodarki***

Cel strategiczny „D”:

**„NASZE WSPÓLNE DOBRO” –
*jakość życia przede wszystkim***

Cel strategiczny „E”:

**„DZISIAJ, JUTRO, POJUTRZE” –
*Kamieniec Ząbkowicki miastem***

6. Zadania strategiczne.

Bardziej szczegółowym elementem strategii rozwoju są zadania strategiczne. Są to przedsięwzięcia organizacyjne, modernizacyjne, inwestycyjne, prawotwórcze i restrukturyzacyjne, których wdrożenie do praktyki gospodarczej gminy Kamieniec Ząbkowicki będzie warunkiem realizacji nakreślonej uprzednio wizji. Wszystkie zadania winny być realizowane w ramach określonych wcześniej celów. Każde z nich musi prowadzić do osiągnięcia jednego z 5 celów strategicznych. W wyniku prac Zespołu Liderów Lokalnych ds. Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki uzgodniono, że w ciągu najbliższych 10 lat realizowanych będzie 39 zadań strategicznych.

Cel strategiczny „A”:

„GMINA BEZPIECZNA I NOWOCZESNA” – usunąć bariery rozwoju i wykorzystać atuty

Cel pośredni **A.I. Bez obaw korzystać z darów natury.**

Zadania strategiczne:

- A.I.1.** Realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska.
- A.I.2.** Budowa zbiorników retencyjnych.
- A.I.3.** Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych.
- A.I.4.** Modernizacja urzędzeń melioracyjnych.
- A.I.5.** Zabezpieczenie osuwisk.
- A.I.6.** Zalesienie obszarów nieużytkowanych rolniczo.

Cel pośredni **A.II. Infrastruktura techniczna na miarę XXI wieku.**

Zadania strategiczne:

- A.II.1.** Rozwiązanie problemów gospodarki wodno – ściekowej.
- A.II.2.** Budowa rozdzielczej sieci gazowej.
- A.II.3.** Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej.
- A.II.4.** Modernizacja urzędzeń i sieci teleinformatycznych.
- A.II.5.** Uporządkowanie gospodarki odpadami.
- A.II.6.** Promocja alternatywnych źródeł energii.

Cel pośredni **A.III. Wygodny i bezpieczny transport oraz sprawna komunikacja publiczna.**

Zadania strategiczne:

- A.III.1.** Modernizacja i rozbudowa dróg.
- A.III.2.** Budowa i modernizacja dróg lokalnych dla obsługi mieszkańców i przedsiębiorców oraz dróg użytku rolnego.
- A.III.3.** Rozwój sieci tras rowerowych.
- A.III.4.** Modernizacja i odbudowa sieci kolejowej.
- A.III.5.** Rozwój oferty połączeń komunikacyjnych.
- A.III.6.** Modernizacja i rozbudowa infrastruktury służącej komunikacji.

Cel strategiczny „B”:**„SERCE POWIATU ZĄBKOWICKIEGO” –
*pozyskanie inwestorów i rozwój lokalnej przedsiębiorczości***Zadania strategiczne:

- B.1.** Stworzenie systemu wszechstronnej promocji gminy.
- B.2.** Przygotowanie oferty gruntów pod inwestycje oraz ich marketing.
- B.3.** Pomoc w tworzeniu i funkcjonowaniu gospodarstw: agroturystycznych, specjalistycznych i ekologicznych.
- B.4.** Popularyzacja i wspieranie alternatywnej wytwórczości oraz usług w gminie.
- B.5.** Promocja lokalnych produktów i usług.

Cel strategiczny „C”:**„PRZYJDŹ, ZOBACZ, DOCEŃ” –
*turystyka i rekreacja nowym filarem gminnej gospodarki***Zadania strategiczne:

- C.1.** Organizacja docelowego systemu obszarów objętych ochroną.
- C.2.** Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców.
- C.3.** Poprawa wizerunku i estetyki w gminie.
- C.4.** Ochrona dziedzictwa kulturowego.
- C.5.** Rozbudowa infrastruktury służącej turystyce.
- C.6.** Zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych.

Cel strategiczny „D”:**„NASZE WSPÓLNE DOBRO” –
*jakość życia przede wszystkim***Zadania strategiczne:

- D.1. Rozwój usług medycznych.
- D.2. Kontynuacja modernizacji obiektów edukacyjnych.
- D.3. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej.
- D.4. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty sportowo – rekreacyjnej.
- D.5. Reorganizacja finansowania usług kultury i sportu.
- D.6. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego.
- D.7. Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe.

Cel strategiczny „E”:**„DZISIAJ, JUTRO, POJUTRZE” –
*Kamieniec Ząbkowicki miastem***Zadania strategiczne:

- E.1. Uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki.
- E.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej.
- E.3. Rozwój oferty usługowej.

7. Dokumentacja zadań strategicznych.

Cel strategiczny „A” :

**„GMINA BEZPIECZNA I NOWOCZESNA” –
usunąć bariery rozwoju i wykorzystać atuty**

Cel pośredni A.I. :

Bez obaw korzystać z darów natury

A.I.1. Realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska

Realizacja większości zadań związanych z celem strategicznym „Gmina bezpieczna i nowoczesna” – *usunąć bariery rozwoju i wykorzystać atuty* i poszczególnymi celami pośrednimi związana jest z szeroko rozumianą ochroną środowiska naturalnego. Zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku Prawo ochrony środowiska Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada aktualny Program Ochrony Środowiska (*Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*) przyjęty uchwałą nr XIII/83/2011 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 grudnia 2011 roku. Ideą niniejszego zadania jest skuteczna realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska, dążąca do osiągnięcia do 2018 roku określonych w tym dokumencie celów średniookresowych. Wykaz celów został przedstawiony w diagnozie społeczno – gospodarczej, stanowiącej I część niniejszej Strategii Rozwoju.

A.I.2. Budowa zbiorników retencyjnych

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki istnieje zagrożenie powodziowe ze względu na występowanie rzeki Nysy Kłodzkiej oraz jej licznych dopływów, w tym zwłaszcza rzeki Budzówki. Nysa Kłodzka oraz jej prawostronne dopływy (Gruda, Świda, Mąkolnica, Trująca), a także lewostronne dopływy (Budzówka i Studew) mają charakter rzek górsko – nizinnych. Cechują się gwałtownymi wezbrzeniami i przewagą przepływu turbulentnego nad laminarnym, co powoduje narażenie przyległych obszarów na występowanie nagłych i gwałtownych powodzi. Największe zagrożenie powodziowe dla gminy Kamieniec Ząbkowicki stanowią wezbrzenia powodziowe w górnym biegu zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej i jej dopływu Budzówki. Tylko w ciągu ostatnich 50 lat wystąpiła seria katastrofalnych powodzi (1965, 1977, 1997, 2009), z których ta z lipca 1997 roku poczyniła największe szkody na terenie gminy.

Istotny wpływ na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe na terenie części gminy, a zwłaszcza na wschód od jej granic ma system zbiorników retencyjnych na rzece Nysie Kłodzkiej zlokalizowanych pomiędzy Topolą a Paczkowem. Są to zbiorniki „Topola” i „Kozielno”. Jednakże pomimo tego zabezpieczenia niezbędne jest przeprowadzenie dalszych inwestycji, uzależnionych od środków rządowych, mających na celu przede wszystkim budowę zbiornika retencyjnego „Kamieniec” powyżej Kamieńca Ząbkowickiego. W tym celu do 2000 roku zlikwidowano miejscowość Pilce i jak do tej pory (nie licząc prac koncepcyjno – projektowych) była to jedyna działalność inwestycyjna związana z budową zbiornika „Kamieniec”. Zgodnie z założeniami zbiornik „Kamieniec” należy do zbiorników wielozadaniowych. Jednak jego podstawową funkcją będzie ochrona przeciwpowodziowa doliny Nysy Kłodzkiej poniżej zbiornika aż do ujścia do rzeki Odry. Do funkcji drugorzędnych zaliczono między innymi: stworzenie rezerw zasobów wodnych, wyrównanie przepływów niżówkowych, energetykę, turystykę i zaopatrzenie w wodę. Bardzo duże znaczenie dla ochrony przed powodzią miejscowości

Kamieniec Ząbkowicki będzie miał planowany suchy zbiornik przeciwpowodziowy „Pawłowice” na rzece Budzówce (poza granicami gminy). Budowa obu zbiorników ujęta jest także w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego.

W planach dotyczących zabezpieczenia przeciwpowodziowego, związanego z budową zbiorników retencyjnych, wymienia się także konieczność utworzenia zbiornika „Byczeń” (pomiędzy miejscowościami Byczeń i Topola) oraz jego docelowe połączenie ze zbiornikiem „Topola”.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celami średniookresowymi do 2018 roku z dziedziny kształtowania stosunków wodnych i ochrony przed powodzią: „zabezpieczenie przed skutkami powodzi” oraz z dziedziny racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi: „racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę od deficytów wody”, ujętymi w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.I.3. Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych

Niezależnie od budowy zbiorników retencyjnych, a zwłaszcza do czasu ich powstania, konieczna jest realizacja projektów i działań zwiększających bezpieczeństwo miejscowości Kamieniec Ząbkowicki przy wysokich stanach rzek: Nisy Kłodzkiej i Budzówki. Obwałowania na terenie gminy i budowle wałowe mają istotne znaczenie w zniwelowaniu strat i szkód powodziowych. Jednakże istniejące wały zabezpieczają mienie tylko w ograniczonym zakresie przed wodami powodziowymi. W tym celu konieczna jest dalsza modernizacja istniejących wałów przeciwpowodziowych oraz budowa wału pomiędzy miejscowościami Suszka i Kamieniec Ząbkowicki.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny kształtowania stosunków wodnych i ochrony przed powodzią: „zabezpieczenie przed skutkami powodzi”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.I.4. Modernizacja urządzeń melioracyjnych

Realizacja niniejszego zadania związana jest zarówno z poprawą efektywności produkcji rolnej jak również z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym.

Nowoczesne rolnictwo to nie tylko zapewnienie zbytu i opłacalność produkcji, ale również dbałość o warsztat pracy czyli w tym przypadku użytki rolne. Ważnym ich elementem są melioracje. Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki łączna powierzchnia gruntów zmeliorowanych urządzeniami melioracji szczegółowych wynosi 2257 ha, z czego 1627 ha obejmuje grunty orne, a 630 ha trwałe użytki zielone. Powyższe oznacza, że użytki rolne zmeliorowane stanowią ponad 33 % ogólnej powierzchni użytków rolnych w gminie. Powierzchnia użytków rolnych zdrenowanych wynosi 1242 ha co stanowi ponad 18,23 % ogółu użytków rolnych w gminie. Natomiast łączna długość rowów melioracyjnych wynosi 145,397 km co oznacza, że średnio na każdy 1 ha powierzchni gminy przypada około 15 m rowów melioracyjnych.

Obecny stan techniczny urządzeń melioracyjnych uniemożliwia w pełni właściwe ich wykorzystanie. Działania właścicieli gruntów jak również administracji zarządzającej urządzeniami melioracyjnymi powinny skoncentrować się na inwestycjach, które spowodują zwiększenie wskaźników dotyczących powierzchni terenów zmeliorowanych w stosunku do ogółu użytków rolnych oraz długości właściwie uregulowanych cieków oraz rowów podstawowych i szczegółowych. Ponadto na bieżąco należy modernizować oraz konserwować istniejące urządzenia. Nakład na

harmonijne i cykliczne działania w tym zakresie przyniesie zysk w postaci np.: zmniejszenia kosztów produkcji oraz zwiększenia wydajności pracy i plonów. Ważnym elementem tego zadania jest również zapewnienie możliwości nawadniania i odwadniania terenu. Sieć rowów melioracyjnych i drenarskich zwiększa zdolność retencyjną obszaru, wpływając tym samym na obniżenie potencjalnego zagrożenia powodzią. Obecnie istotnymi powodami podtopień są tu przede wszystkim:

- niedrożne i zatkane (zasypane) rowy odwadniające;
- zarośnięte brzegi, a nawet koryta rowów, kanałów i rzek;
- zatkane przepusty drogowe.

Odnowa tych systemów musi być powiązana z pracami hydrotechnicznymi na większych rzekach oraz ich dopływach. Najważniejsze działania w tym zakresie to przede wszystkim:

- naprawa i remont jazów oraz urządzeń piętrzących;
- konserwacja rowów melioracyjnych;
- wykonanie regulacji cieków na odcinkach przebiegających przez tereny zabudowane;
- ekoregulacje odcinków cieków wodnych poza obszarami zabudowanymi.

Ponadto niezbędne działania to również poszerzenie, oczyszczenie i pogłębienie koryt cieków na całej długości oraz ciągła konserwacja. Wieloletnie zaniedbania w tym zakresie spowodowały podniesienie się ich dna. Z tego powodu po dłuższych i intensywnych opadach atmosferycznych występują lokalne podtopienia. Realizację niniejszego zadania należy skoordynować z programami ochrony przeciwpowodziowej.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny kształtowania stosunków wodnych i ochrony przed powodzią: „zabezpieczenie przed skutkami powodzi”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.I.5. Zabezpieczenie osuwisk

Do największych zagrożeń związanych z ruchami masowymi ziemi należą osuwiska. Osuwisko jest nagłym przemieszczeniem się mas ziemi, powierzchniowej zwierzeliny i mas skalnych podłoża, spowodowanym siłami przyrody lub działalnością człowieka (podkopanie stoku lub jego znaczne obciążenie). Jest to rodzaj ruchów masowych, polegający na przesuwaniu się materiału skalnego lub zwierzelinowego wzdłuż powierzchni poślizgu (na której nastąpiło ścięcie), połączone z obrotem. Ruch taki zachodzi pod wpływem siły ciężkości. Osuwiska są szczególnie częste w obszarach o sprzyjającej im budowie geologicznej, gdzie warstwy skał przepuszczalnych i nieprzepuszczalnych występują naprzemiennie. Miejsca występowania osuwisk to naturalne stoki, zbocza dolin i zbiorników wodnych, obszary źródłowe rzek (gdzie erozja wsteczna zwiększa spadek terenu), skarpy wykopów i nasypów oraz wyrobisk. Do najczęstszych zjawisk wywołujących osuwiska należą: wzrost wilgotności gruntu spowodowanych długotrwałymi opadami lub roztopami oraz nadmierne obciążenie stoku, np.: przez zabudowę.

Na terenie gminy zinwentaryzowano i zewidencjonowano 3 osuwiska. Zlokalizowane są one w następujących miejscach:

- Kamieniec Ząbkowicki – na południowym stoku Góry Zamkowej;
- Sławęcín – na północny – wschód od miejscowości;
- Śrem – na południowy – zachód od miejscowości.

Celem niniejszego zadania jest zabezpieczenie przez właściwe służby wyżej wymienionych osuwisk. Ponadto należy zewidencjonować 2 kolejne osuwiska zlokalizowane na wschód od miejscowości Suszka (w zakolu rzeki Nysy Kłodzkiej) oraz w Kamieńcu Ząbkowickim (Łopienica) w pobliżu Góry Krzyżowej oraz podjąć ewentualne działania związane z ich zabezpieczeniem.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny gospodarowania zasobami geologicznymi: „ochrona niezagospodarowanych złóż kopalin w procesie planowania przestrzennego”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.1.6. Zalesienie obszarów nieużytkowanych rolniczo

Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się bardzo małym zalesieniem. Obecny wskaźnik lesistości jest jednym z najniższych w całym województwie dolnośląskim wśród gmin wiejskich i miejsko – wiejskich. Niepodważalną zaletą kompleksów leśnych jest ich wielofunkcyjność, począwszy od funkcji ekologiczno – ochronnej związanej z ochroną zasobów leśnych oraz wartości przyrodniczych danego obszaru, zwłaszcza w granicach obszarów chronionych w myśl ustawy o ochronie przyrody, poprzez zdolność do naturalnej retencji w zakresie ochrony przeciwpowodziowej, produkcję leśną w ramach gospodarki zasobami przez poszczególne Nadleśnictwa, a skończywszy na funkcji turystyczno – rekreacyjnej.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada sporządzony w 2006 roku przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu *Projekt granicy rolno – leśnej*. W trakcie opracowania przeprowadzono inwentaryzację terenową gminy mającą na celu zapoznanie się ze stanem użytków rolnych. Na podstawie tych informacji określono powierzchnię gruntów nieużytkowanych rolniczo. Ogółem suma powierzchni powyższych gruntów wynosi 179,99 ha, co daje 2,6 % powierzchni użytków rolnych. Procentowy udział gruntów odłogowanych w powierzchni użytków rolnych wynosi 2,0 %, a odłogowanych z porostem samosiewu 0,6%. Powyższe dane były wskazówką do wyznaczenia projektu granicy rolno – leśnej. Łącznie pod zalesienie wytypowano 182,56 ha gruntów (w tym 180,98 ha użytków rolnych). Przeznaczenie tych terenów pod zalesienie spowodowałoby wzrost lesistości gminy z obecnych 5,97 % do 7,86 %.

Z drugiej strony można teoretycznie założyć, że pod zalesienie kwalifikuje się areal miejscowych użytków rolnych należących do V i VI klasy bonitacyjnej. Ich powierzchnia to 1202 ha. Przeznaczenie tych terenów pod zalesienie spowodowałoby wzrost lesistości gminy z obecnych 5,97 % do 18,40 %. Natomiast zalesienie jedynie użytków VI klasy bonitacyjnej (255,4 ha) spowodowałoby wzrost lesistości gminy z obecnych 5,97 % do 8,61 %. Należy podkreślić, że wyliczenia te mają charakter czysto teoretyczny (nie obejmują np.: gruntów V i VI klasy bonitacyjnej przeznaczonych bądź planowanych do przeznaczenia pod inwestycje produkcyjno – usługowe czy przeciwpowodziowe) i obrazują jedynie potencjał umożliwiający podniesienie wskaźnika lesistości gminy.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celami średniookresowymi do 2018 roku z dziedziny kształtowania stosunków wodnych i ochrony przed powodzią: „zabezpieczenie przed skutkami powodzi” oraz z dziedziny ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów: „racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej z zachowaniem bogactwa biologicznego”, ujętymi w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

Cel pośredni A.II. :

Infrastruktura techniczna na miarę XXI wieku

A.II.1. Rozwiązanie problemów gospodarki wodno – ściekowej

Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki w sieć wodociągową wyposażone są wszystkie sołectwa, przy czym miejscowości: Doboszowice i Ożary tylko częściowo. Mieszkańcy wybranych rejonów Doboszowic i Ożar zaopatrują się w wodę z indywidualnych bądź grupowych studni przydomowych. Ponadto w zależności od lokalizacji sieć wodociągowa ma zróżnicowany stan techniczny. Wpływ na to ma czas, w którym budowano sieć wodociągową oraz rozwiązania techniczne jakie przy tym zastosowano. Sieć kanalizacyjna występuje jedynie częściowo na terenie miejscowości Kamieniec Ząbkowicki. We wszystkich pozostałych miejscowościach gospodarka ściekowa opiera się na powszechnym, przejściowym gromadzeniu ścieków w zbiornikach wybieralnych i wywożeniu ich przez uprawnione podmioty do oczyszczalni ścieków w Kamieńcu Ząbkowickim. Brak systemowego rozwiązania gospodarki ściekowej na terenach nie objętych siecią kanalizacyjną, przy jednoczesnym niemal pełnym zwodociągowaniu gminy, powoduje powstawanie większej ilości nieodprowadzonych siecią ścieków. Miejscowa społeczność zmuszona jest gromadzić płynne nieczystości w zbiornikach zlokalizowanych na terenie własnych posesji. To z kolei wpływa na zwiększone zanieczyszczenie gleb oraz wód powierzchniowych i podziemnych. Zdecydowana poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych może być uzyskana dzięki budowie systemów kanalizacyjnych, szczególnie na terenach o dużej intensywności zabudowy. Dokończenie budowy sieci wodociągowej, a zwłaszcza budowa sieci kanalizacyjnej ma priorytetowe znaczenie dla gminy i przewiduje się kontynuację inwestycji w tym zakresie.

W zakresie zaopatrzenia w wodę planuje się następujące inwestycje:

- kontynuacja budowy sieci wodociągowej w Doboszowicach do 2014 roku;
- kontynuacja budowy sieci wodociągowej w Ożarach do 2014 roku.

W zakresie budowy sieci kanalizacyjnej planuje się następujące inwestycje:

- budowa gminnej sieci kanalizacji sanitarnej w Kamieńcu Ząbkowickim do 2013 roku.

W I części Strategii Rozwoju (diagnoza społeczno – gospodarcza) przedstawiono koncepcję programową z 2000 roku dotyczącą budowy sieci kanalizacyjnej na terenie gminy. Według ówczesnych założeń składać się ona miała z 11 etapów. Etap nr 1 zakładał dokończenie budowy sieci kanalizacyjnej w Kamieńcu Ząbkowickim i prace te będą realizowane do 2013 roku. Etap nr 2 i 3 zakładał budowę sieci kanalizacyjnej dla miejscowości Byczeń i Starczów oraz odprowadzanie płynnych nieczystości siecią grawitacyjną do oczyszczalni ścieków w Kamieńcu Ząbkowickim. Prace te będą realizowane po 2013 roku. Dla pozostałych miejscowości, znacznie oddalonych od obecnego odbiornika płynnych nieczystości, zastosowane zostaną odrębne rozwiązania z możliwością budowy lokalnych oczyszczalni ścieków włącznie. Dla posesji oddalonych od głównej koncentracji zabudowy, gdzie realizacja sieci kanalizacyjnej nie będzie prowadzona ze względów ekonomicznych dopuszcza się pozostawienie zbiorników bezodpływowych lub realizację oczyszczalni przydomowych przy korzystnych warunkach gruntowo – wodnych. Do przydomowych oczyszczalni ścieków Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, w zależności od sytuacji budżetowej, rozważy system wsparcia z dopłatami włącznie.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny ochrony wód: „osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wszystkich wód na terenie gminy”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.II.2. Budowa rozdzielczej sieci gazowej

Koncepcja programowa gazyfikacji województwa dolnośląskiego przewiduje możliwość doprowadzenia gazu dla indywidualnych odbiorców na terenach wiejskich. Niedalekie położenie od granic gminy gazociągów wysokoprężnych i stacji redukcyjno – pomiarowych otwiera teoretyczną możliwość zaopatrzenia obszaru gminy w to medium. Jednakże takie przedsięwzięcie uzależnione jest między innymi od zawarcia odpowiedniej ilości umów o przyłączenie do sieci gazowej (opłacalność ekonomiczna) oraz długości projektowanych gazociągów i przyłączy odpowiednich dla umożliwienia zaistnienia warunków technicznych przyłączenia. Stacje redukcyjno – pomiarowe oraz gazociągi stanowią układy hermetycznie zamknięte i wyłączając stany awaryjne nie zagrażają środowisku naturalnemu. Wprowadzenie gazyfikacji sprzyja ochronie środowiska poprzez eliminację lokalnej emisji pyłów i toksycznych składników spalin.

Ewentualna przyszła budowa sieci gazowej powinna być realizowana z uwzględnieniem obowiązującego prawa energetycznego – ustawy z dnia 10.04.1997 roku (Dz. U. Nr 54 poz. 348) oraz rozporządzeń wykonawczych, w szczególności w oparciu o:

- wnioski podmiotów ubiegających się o przyłączenie do sieci gazowej posiadających tytuł prawny do korzystania z przyłączanego obiektu;
- sporządzony przez przedsiębiorstwo energetyczne plan rozwoju w zakresie sieci gazowej, uwzględniający wytyczne miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ograniczony do zadań, dla których istnieją warunki techniczne oraz ekonomiczne dostarczania paliwa gazowego.

Lokalne realia sprawiają, że gazyfikacji należy spodziewać się najszybciej po 2015 roku i tylko na terenie większych miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki wraz z Byczeniem i Starczowem oraz ewentualnie dla rejonu wsi: Doboszowice, Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki. Gaz z sieci mógłby być dostępny także dla zainteresowanych podmiotów usługowych i produkcyjnych. Na dzień obecny zarówno PGNiG SA, jak i Operator Gazociągów Przesyłowych „Gaz – System” SA, Oddział we Wrocławiu oraz Dolnośląska Spółka Gazownictwa sp. z o.o., Oddział Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu nie planują inwestycji na terenie gminy.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny jakości powietrza: „osiągnięcie jakości powietrza w zakresie dotrzymywania dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszanego PM10 w powietrzu na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz utrzymanie jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z obowiązującymi standardami jakości środowiska”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.II.3. Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej

Odbiorcy energii elektrycznej z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki zasilani są liniami średniego napięcia 20 kV wyprowadzonymi z GPZ 110/20 kV R – Kamieniec Ząbkowicki, zlokalizowanego na południe od Kamieńca Ząbkowickiego. Linie średniego napięcia na terenie gminy prowadzone są jako kablowe i napowietrzne. Sieci średniego napięcia zasilają stacje transformatorowe 20/0,4 kV, w których następuje transformacja napięcia z 20,0 kV na 0,4 kV. Wszystkie miejscowości na terenie gminy są zelektryfikowane. Dostawy energii w pełni pokrywają potrzeby mieszkańców oraz jednostek gospodarczych. Obecny system elektroenergetyczny zaspokaja we właściwym zakresie potrzeby mieszkańców i nie występują problemy strukturalne związane z brakami energii elektrycznej. Jednakże część sieci, zwłaszcza niektórych odcinków linii napowietrznej 0,4 kV wymaga modernizacji. Istnieje również potrzeba wymiany części drewnianych słupów na liniach niskiego napięcia. Ich stan techniczny jest przyczyną częstych awarii, zwłaszcza wskutek niekorzystnych zjawisk atmosferycznych

(oblodzenie, wichury, itp.). Wraz z przewidywanym zwiększeniem zapotrzebowania na energię elektryczną zakłada się także konieczność modernizacji GPZ 110/20 kV R – Kamieniec Ząbkowicki.

W najbliższym czasie rozbudowa lub modernizacja sieci elektroenergetycznej na terenie gminy realizowana będzie na podstawie Planu Rozwoju TAURON Dystrybucja SA, podlegającemu zatwierdzeniu przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki.

A.II.4. Modernizacja urządzeń i sieci teleinformatycznych

Na terenie gminy występują problemy techniczne związane z brakiem możliwości dostarczenia usługi szerokopasmowego internetu. W obecnych czasach dostęp człowieka do nowoczesnej infrastruktury teleinformatycznej jest niezbędny zarówno na poziomie edukacji jak i w okresie wykonywania obowiązków związanych z daną formą pracy zarobkowej, a także w sferze rozrywki czy kultury. Podobny problem dotyczy częściowego lub całkowitego braku zasięgu telefonii mobilnej w wybranych rejonach gminy. Ideą niniejszego zdania jest podjęcie działań skierowanych do dostawców usług teleinformatycznych celem wykonania niezbędnych inwestycji umożliwiających dostęp do szerokopasmowego internetu oraz poprawy zasięgu telefonii mobilnej zarówno dla odbiorców indywidualnych jak i podmiotów gospodarczych.

Rozwiązaniem tego problemu będzie realizacja przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, jako inwestora, zamierzenia pod nazwą „Likwidacja obszarów wykluczenia informacyjnego i budowa dolnośląskiej sieci szkieletowej”. Projekt Dolnośląskiej Sieci Szkieletowej (DSS) ma na celu likwidację miejsc wykluczenia informacyjnego głównie na obszarach wiejskich i małych miast. Jego realizacja umożliwi aktywny i szybki rozwój społeczeństwa informacyjnego w województwie dolnośląskim, tworząc przy tym nowe możliwości dla rozwoju społecznego, ekonomicznego i technicznego mieszkańców Dolnego Śląska. Gdy powstanie, Dolnośląska Sieć Szkieletowa będzie systemem otwartym. Korzystać z niego będą mogli zarówno mieszkańcy, jak i firmy oraz instytucje zlokalizowane w regionie. Pozwoli on między innymi podmiotom komercyjnym budować własne sieci dostępowe w miejscach, których walory inwestycyjne są obecnie niskie.

Realizację zadań strategicznych: „modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej” oraz „modernizacja sieci teleinformatycznych” należy prowadzić mając na uwadze zagrożenia wynikające z oddziaływania pól elektromagnetycznych, zgodnie z celem średniookresowym do 2018 roku: „ochrona mieszkańców gminy przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.II.5. Uporządkowanie gospodarki odpadami

Nowa ustawa o gospodarowaniu odpadami (nowelizacja ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku o odpadach) sprawia, że to poszczególne gminy, a nie właściciele nieruchomości będą decydować o tym, gdzie trafią odpady, a także jaki podmiot będzie zajmował się ich wywozem. Dzięki temu w zamyśle ma powstać nowy, sprawniejszy system gospodarowania odpadami, w którym więcej odpadów będzie segregowanych, czego wymagają normy Unii Europejskiej. Na mieszkańców zostanie nałożony podatek śmieciowy, który będzie regulowany w swojej gminie. Nowa ustawa dopuszcza trzy warianty naliczania podatku: opłata od mieszkańca (osoby), opłata od metra kwadratowego nieruchomości lub opłata uzależniona od ilości zużytej wody.

Niniejsze zadanie ma przede wszystkim na celu wdrożenie pełnej segregacji odpadów „u źródła”. Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje workowy oraz częściowo kontenerowy system selektywnej

zbiórki odpadów. Worki przeznaczone są dla zabudowy jednorodzinnej, a kontenery występują w wybranych rejonach zwartej zabudowy. Przeznaczone są na odpady typu: szkło, tworzywa sztuczne, papier i tektura. Należy wdrożyć system rozszerzający selektywną zbiórkę odpadów o kolejne frakcje: szkło białe, szkło kolorowe, szmaty, kompost, plastiki, opakowania metalowe, złom i odpady wielkogabarytowe. System ten powinien opierać się przede wszystkim na zróżnicowanej ofercie odpowiednich przydomowych i publicznych (ogólnodostępnych) pojemników na odpady, a nie głównie na workach, w których w rzeczywistości najczęściej znajdują się odpady zmieszane.

Niepokojącym zjawiskiem jest występowanie dzikich składowisk odpadów. Podczas prac nad *Planem Gospodarki Odpadami* dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki zinwentaryzowano kilka takich składowisk. Na terenie nielegalnych wysypisk zalegały głównie odpady komunalne, pochodzące z gospodarstw domowych, placów budowy, różnorakie opakowania papierowe, plastikowe oraz szklane, ziemia, opony samochodowe, resztki organiczne. Na problemy wynikające z tego faktu wskazywali także członkowie Zespołu Liderów Lokalnych ds. Strategii Rozwoju. Działania samorządu powinny skupić się na skutecznej eliminacji dzikich składowisk, począwszy od gorliwiej stosowanych kar administracyjnych, poprzez likwidację obiektów, a skończywszy na biologicznej rekultywacji zanieczyszczonych przez składowiska terenów.

Realizację zadania związanego z uporządkowaniem gospodarki odpadami należy prowadzić zgodnie z wytycznymi ujętymi w gminnym *Planie Gospodarki Odpadami*.

A.II.6. Promocja alternatywnych źródeł energii

Obecnie głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy jest niska emisja. W sezonie grzewczym (X – IV) emisje lokalne często powodują koncentrację zanieczyszczeń, szczególnie w naturalnych zagłębieniach terenu oraz wzdłuż dolin cieków wodnych. Ponadto warunki meteorologiczne okresu półrocza chłodnego (duża wilgotność, niskie temperatury) sprzyjają przemianom chemicznym zanieczyszczeń gazowych w atmosferze na związki bardziej szkodliwe np.: szybsza przemiana dwutlenku siarki w kwas siarkowy i siarczany, często obecne w postaci kwaśnych deszczów, mgieł i osadów.

Oczekiwany rozwój funkcji produkcyjnych (nawet w ograniczonym zakresie) i usługowych powinien być poprzedzony szeregiem działań zmierzających do poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Jednym z ważniejszych przedsięwzięć jest zmiana systemu ogrzewania. Kotłownie, zarówno w budynkach użyteczności publicznej jak i w zabudowie wielorodzinnej oraz indywidualnej, zasilane obecnie węglem kamiennym i jego pochodnymi, proponuje się zastąpić np.: gazem ziemnym, energią elektryczną, wykorzystaniem pomp ciepłych czy biomasy, a także częściowo z wykorzystaniem instalacji fotowoltaicznych. Ze swojej strony Urząd Gminy zlikwidował już niespełniające norm zanieczyszczeń kotłownie węglowe w budynkach użyteczności publicznej. O wiele bardziej skomplikowana będzie eliminacja pieców węglowych w gospodarstwach indywidualnych. Obecnie budżetu gminy nie stać na bezpośrednie finansowe wsparcie takich inwestycji. Rozważyć należy jednak możliwość wsparcia w postaci częściowych zwolnień z podatków od nieruchomości dla gospodarstw modernizujących system grzewczy.

Termoizolacja (termomodernizacja) budynków wpływa na zmniejszenie zużycia energii i tym samym przynosi wymierne korzyści w postaci finansowej oraz zmniejszenia emisji zanieczyszczeń. Gmina Kamieniec Ząbkowicki nie zmodernizowała jeszcze pod względem termoizolacyjnym wszystkich budynków użyteczności publicznej, aczkolwiek planowane są inwestycje w tym zakresie. Termoizolacją budynków wielorodzinnych (poza komunalnymi) zajmują się ich właściciele (osoby indywidualne, wspólnoty mieszkaniowe, itp.). Właściciele posesji

indywidualnych mogą starać się o dopłaty, a także o preferencyjne kredyty udzielane między innymi przez Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (FOŚiGW) oraz Bank Ochrony Środowiska SA (BOŚ SA). Dodatkowo ze strony Urzędu Gminy należy rozważyć wsparcie termoizolacji budynków jednorodzinnych poprzez możliwość częściowych zwolnień z podatków od nieruchomości oraz poprzez fachową informację o warunkach jakie trzeba spełnić aby uzyskać dofinansowanie lub kredyt na preferencyjnych warunkach np.: z Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej czy Banku Ochrony Środowiska SA.

Urozmaicona rzeźba terenu i gęsta sieć hydrograficzna powoduje, że na obszarze gminy istnieją względnie korzystne uwarunkowania anemograficzne i bardzo korzystne uwarunkowania hydrograficzne, umożliwiające pozyskiwanie energii elektrycznej z odnawialnych źródeł – w tym przypadku na bazie siły wiatru i wody. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki tereny potencjalnie predysponowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych zlokalizowane są zarówno w północno – wschodniej części gminy w rejonie Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich jak i w południowej części gminy w rejonie Przedgórze Paczkowskiego (najwyżej położone n.p.m. obszary gminy), a także w centralnej części gminy w rejonie doliny Nysy Kłodzkiej (Obniżenie Otmuchowskie) w sąsiedztwie zbiorników retencyjnych „Topola” i „Kozielno”. Rejony te mają jednak tylko względnie korzystne warunki dla lokalizacji farm wiatrowych. O ile wartość warunków wietrznych będzie można dopiero ocenić po przeprowadzenia specjalistycznych badań, o tyle część wspomnianego rejonu znajduje się w pobliżu obszaru objętego ochroną w myśl ustawy o ochronie przyrody (NATURA 2000) oraz bezpośrednio na innych obszarach cennych przyrodniczo, kwalifikujących się do objęcia ochroną prawną na podstawie wyników inwentaryzacji przyrodniczej. W związku z powyższym inwestycje w farmy wiatrowe uważa się tu za nieporządane. Jak wspomniano w części diagnostycznej niniejszego dokumentu opracowany w 2010 roku przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne (WBU) we Wrocławiu dokument *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim* wyróżnił 4 kategorie obszarów z ograniczeniami dla lokalizacji farm wiatrowych (kategorie: I – obszary całkowicie wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych, II – obszary wysokiego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, III – obszary dużego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, IV – obszary potencjalnie najmniej konfliktowe). Praktycznie cały obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki zaliczony został do kategorii III. Jedynie niewielki fragment gminy (około 10 % powierzchni), zlokalizowany na północnym – wschodzie i wschodzie przy granicy z gminą Ziębice, został zaliczony do kategorii IV.

Korzystne warunki hydrograficzne dotyczą zaś możliwości lokalizacji kolejnych elektrowni wodnych na licznych ciekach wodnych, zwłaszcza tych charakteryzujących się znacznym przepływem. Na terenie gminy istnieje duży potencjał energii wodnej, szacowany na około 19,0 GWh/r energii i około 3,6 MW w mocy zainstalowanej. Aktualnie znajduje się tu jedna eksploatowana elektrownia wodna zlokalizowana na zbiorniku retencyjnym „Topola”. Przy planowanym do budowy zbiorniku retencyjnym „Kamieniec” zakłada się również instalację elektrowni wodnej. Na bazie szczegółowych, specjalistycznych analiz należy także rozpatrzyć wszystkie aspekty ewentualnej budowy małych elektrowni wodnych (MEW) w rejonie dolin cieków: Goleniówka, Starczowski Potok, Ożarski Potok (Gruda), Mąkolnica czy Jamnica (Świda).

Walory naturalne gminy oraz jej obecna struktura gospodarcza oparta także częściowo na rolnictwie, zwłaszcza we wschodniej oraz południowo – zachodniej części gminy (uprawy i hodowla), predysponuje ten rejon do inwestowania w obiekty zajmujące się pozyskiwaniem energii elektrycznej na bazie biomasy. Urząd Gminy zainteresowany jest rozwojem tego typu obiektów i oferuje ze swojej strony pełne wsparcie organizacyjne.

Integralną częścią niniejszego zadania będzie przygotowanie aktualizacji obligatoryjnego dokumentu pn. „Projekt założeń do planu zaopatrzenia gminy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe”, bazującego na danych z 2002 roku. Na jej podstawie należy opracować długofalową koncepcję podmiany paliw stałych. Niezbędna jest

także analiza ekonomiczna tego planu, ponieważ jednym z zagrożeń na drodze do wyeliminowania uciążliwego dzisiaj systemu grzewczego jest np.: wzrost cen gazu, oleju opałowego i energii elektrycznej.

Niniejsze zadanie jest zgodne z celami średniookresowymi do 2018 roku z dziedziny wykorzystanie odnawialnych źródeł energii: „promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych” oraz z dziedziny jakości powietrza: „osiągnięcie jakości powietrza w zakresie dotrzymywania dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszanego PM10 w powietrzu na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz utrzymanie jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z obowiązującymi standardami jakości środowiska”, ujętymi w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

Cel pośredni A.III. :

Wygodny i bezpieczny transport oraz sprawna komunikacja publiczna

A.III.1. Modernizacja i rozbudowa dróg

Kluczem do rozwoju każdego kraju, regionu, a także poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego jest nowoczesna i funkcjonalna infrastruktura drogowa. Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada gęstą sieć utwardzonych dróg, jednakże ich stan techniczny i funkcjonalność pozostawia wiele do życzenia. Gmina w swojej długofalowej polityce inwestycyjnej zakłada systematyczną modernizację dróg gminnych. Ważnym aspektem wpływającym na płynny i bezpieczny ruch pojazdów jest także budowa parkingów i dróg dojazdowych. Wszelkie nowe inwestycje, zwłaszcza produkcyjne oraz usługowe (np.: handlowe) muszą zapewnić odpowiednią dla nich liczbę miejsc parkingowych. Ponadto należy także rozbudować istniejącą sieć miejsc parkingowych, zwłaszcza w pobliżu budynków i miejsc użyteczności publicznej: urzędy, szkoły, kościoły, cmentarze, itp. Ze względu na wysokie koszty realizacja kompleksowego programu modernizacji dróg gminnych w znaczny sposób uzależniona jest od pozyskania odpowiednich, zewnętrznych środków finansowych, między innymi z Unii Europejskiej.

Modernizacja nawierzchni dróg powiatowych i wojewódzkich uzależniona jest od decyzji organów zarządzających tymi trasami. Niezbędne działania zmierzające do uzyskania pełnych parametrów klasy technicznej przewidzianej dla danej drogi to przede wszystkim:

- budowa chodników i oświetlenia w miejscowościach położonych wzdłuż trasy;
- budowa zjazdów i parkingów w celu bezkolizyjnego korzystania z punktów usługowych oraz dróg wewnętrznych;
- poszerzenie jezdni;
- budowa zatok autobusowych;
- budowa poboczy;
- docelowo budowa dróg rowerowych na zasadzie osobnego pasa lub np.: w ramach chodnika na terenach zabudowanych bądź utwardzonego pobocza poza terenami zabudowanymi, umożliwiającymi bezpieczne poruszanie się rowerzystów.

Do najpilniejszych zadań modernizacyjnych układu drogowego gminy należy budowa obejścia miejscowości Byczeń i Kamieniec Ząbkowicki w ciągu DW nr 382. W planach dotyczących docelowego układu sieci drogowej na terenie gminy należy uwzględnić wariantowo przełożenie biegu DW nr 382 w rejonie wsi: Pomianów Górny, Doboszowice i Byczeń. W związku z możliwą rozbudową zbiornika „Topola” o wyrobiska po eksploatacji kruszyw „Bartniki” należy przewidzieć możliwość rezygnacji z odbudowy drogi po obecnej trasie oraz jej budowy po trasie umożliwiającej przyszłe połączenie wyrobisk ze zbiornikiem „Topola”, a więc na północ od wyrobisk. Na wschód

od przedmiotowego terenu droga biegnie równolegle do linii kolejowej nr 137. Analiza terenu wskazuje na logiczną lokalizację nowego przebiegu drogi w dalszym ciągu równolegle do linii kolejowej, a następnie – gdy przebieg linii kolejowej odchodzi bardziej na północ – po trasie istniejącej utwardzonej drogi gminnej z Doboszowic do Byczenia.

Zarząd Dróg Powiatowych, Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich planuje w latach 2012 – 2015 wymianę nawierzchni następujących dróg:

- 3143D na odcinku od DW nr 390 w Kamieńcu Ząbkowickim do skrzyżowania z DP nr 3149D w Ożarach na długości 3,316 km;
- 3144D na odcinku od Ożar do Mąkolna na długości 1,474 km;
- 3149D na odcinku od granicy gminy do DP nr 3149D w Ożarach na długości 1,440 km;
- 3182D na odcinku od DW nr 390 do Sławęcina na długości 2,510 km.

W obecnie obowiązującej *Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Dolnośląskiego* na lata 2011 – 2022 nie są ujęte żadne zamierzenia inwestycyjne dotyczące dróg wojewódzkich na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki. Na terenie gminy mogą być realizowane zadania inwestycyjne w ramach Dolnośląskiego Programu Przebudowy i Remontów Dróg Wojewódzkich.

**A.III.2. Budowa i modernizacja dróg lokalnych dla obsługi mieszkańców i przedsiębiorców
oraz dróg użytku rolnego**

Potencjał demograficzny wielu miejscowości gminy wyrażony liczbą mieszkańców oraz oczekiwany, dalszy rozwój budownictwa mieszkaniowego powoduje, że nawet zmodernizowana sieć dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich może być niewystarczająca z punktu widzenia komunikacyjnych potrzeb mieszkańców. W związku z powyższym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy założyć budowę sieci alternatywnych dróg gminnych lub wewnętrznych, najczęściej równoległych do obecnie istniejących, umożliwiających swobodny dojazd do posesji oddalonych od obecnych dróg głównych. Zadanie to obejmuje również modernizację dróg użytku rolnego, a w miarę potrzeb budowę nowych odcinków takich dróg, które umożliwią bezpieczny i bezkolizyjny transport maszyn i urządzeń rolniczych.

Funkcjonujące na terenie gminy zakłady rolno – spożywcze i produkcyjne oraz oczekiwane inwestycje w tym zakresie wymagają szczególnych parametrów technicznych dróg dojazdowych. Celem niniejszego zadania jest realizacja inwestycji drogowych, umożliwiających bezpieczny i bezkolizyjny dojazd do wybranych zakładów pracy przez pojazdy ciężarowe. Dodatkowo przy planowanej modernizacji wybranych dróg i ulic, należy wziąć pod uwagę zastosowanie technologii zgodnych z normami Unii Europejskiej, dotyczących np.: nośności obiektów mostowych, a także nacisku osi pojazdów ciężarowych.

Realizacja zadań związanych z modernizacją i rozbudową dróg dotyczy także dbałości o stan lokalnego środowiska akustycznego. Dbłość o stan techniczny nawierzchni dróg celem zwiększenia płynności ruchu komunikacyjnego wpływa także na obniżenie emisji hałasu do środowiska. Przy modernizacji dróg i ulic należy zwrócić szczególną uwagę na dobór nawierzchni właściwej dla rzeczywistej prędkości pojazdów. Asfalty porowate zmniejszają emisję hałasu dopiero przy prędkościach przekraczających 70 km/h, natomiast tak zwane „ciche asfalty” (nawierzchnia, która obniża emisję hałasu o około 5 dB przy prędkościach poniżej 70 km/h) mogą być stosowane w obszarze zabudowanym. Zastosowanie cichych nawierzchni drogowych poprawi warunki akustyczne w środowisku zewnętrznym o około 5 dB. Nie zapewni to jednak warunków komfortu akustycznego w

miejscach, na których poziom dźwięku przed zastosowaniem działań ochronnych jest większy niż 65 dB w porze dziennej i 55 dB w porze nocnej.

Jedną z metod ograniczających poziom hałasu drogowego jest także wprowadzanie pasów zieleni izolacyjnej wzdłuż arterii komunikacyjnych, na których odbywa się zwiększone natężenie ruchu. Co prawda bardziej skuteczną metodą są ekrany dźwiękoszczelne, jednakże w wielu miejscach występowałyby problemy techniczne z ich instalacją, a poza tym gmina charakteryzuje się licznymi osiami widokowymi, które zostałyby tym samym „zamknięte”. Za nasadzenia zieleni izolacyjnej odpowiedzialne byłyby instytucje zarządzające daną drogą. Natomiast ekrany dźwiękoszczelne proponuje się zlokalizować w najbardziej niewralgicznych miejscach wzdłuż obecnego i planowanego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 382.

A.III.3. Rozwój sieci tras rowerowych

Oznakowane trasy rowerowe (szlaki i drogi rowerowe) to nie tylko element niezbędnej infrastruktury towarzyszącej turystyce, ale również skuteczny środek zmniejszający ruch pojazdów spalinowych, a tym samym ograniczenie zanieczyszczeń powietrza i natężenia hałasu. Nierzadko osoby chcące zrezygnować z poruszania się pojazdem wewnątrz danej gminy na rzecz roweru, nie mogą tego uczynić z powodu braku szlaków i dróg rowerowych. Formalnie (upraszczając) droga dla rowerów to droga lub jej część przeznaczona dla ruchu rowerów jednośladowych, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi, natomiast rowerowym szlakiem turystycznym jest wytyczona w terenie trasa służąca do odbywania wycieczek, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne, które zapewniają bezpieczne i spokojne jej przebycie turystyce (rowerzyście) o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku i w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (okresowe zamykanie w przypadku niekorzystnych warunków pogodowych lub ze względów przyrodniczych na terenach chronionych).

Gmina Kamieniec Ząbkowicki nie posiada obecnie dróg rowerowych, natomiast przebiega przez jej obszar dość gęsta sieć oznakowanych szlaków rowerowych, służących turystyce. Przebiegają one jednak w zdecydowanej większości wzdłuż dróg publicznych pozbawionych poboczy i obciążonych nadmiernym ruchem pojazdów. Niniejsze zadanie ma na celu kontynuację budowy sieci, możliwie bezkolizyjnych z transportem kołowym, szlaków i dróg rowerowych, a więc z wykorzystaniem np.: dróg polnych, wiejskich alei łączących poszczególne miejscowości, leśnych duktów, itp. Zasadnicza idea takiego układu tras rowerowych powinna uwzględniać połączenie każdej miejscowości z jej centrum administracyjnym (Kamieniec Ząbkowicki), połączenia pomiędzy miejscowościami, połączenia wewnątrz Kamieńca Ząbkowickiego (np.: rejon ul. Ząbkowickiej ze stacją kolejową) oraz możliwość podłączenia się do oznakowanej sieci w sąsiednich gminach, zwłaszcza w kontekście turystycznej penetracji walorów przyrodniczych i krajobrazowych tej części Przedgórze Sudeckiego i samych Sudetów. Budowa dróg rowerowych od podstaw, w odróżnieniu od oznakowania szlaków rowerowych, jest zadaniem kosztownym. Jednakże w długofalowej perspektywie zasadne byłoby, w porozumieniu z zarządcami poszczególnych dróg (wojewódzkie i powiatowe), rozważenie możliwości budowy dróg rowerowych łączących Kamieniec Ząbkowicki:

- z Bardem (wzdłuż obecnej trasy ER – 8, to jest poprzez: Suszkę i Przyłęk lub poprzez Dzbanów);
- z Paczkowem (poprzez: Byczeń, Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki lub poprzez: Śrem, Topolę, Błotnicę i Kozielno);
- z Ząbkowicami Śląskimi (poprzez Strąkową lub poprzez Stolec);
- z Ziębicami (wzdłuż obecnej trasy ER – 8, to jest poprzez: Starczów i Biernacice lub poprzez: Starczów i Niedźwiednik);
- ze Złotym Stokiem (wzdłuż DW nr 390 lub poprzez: Sosnową i Płonicę bądź poprzez Mąkolno).

Realizacja zadań strategicznych związana z modernizacją i rozbudową dróg oraz z rozwojem sieci tras rowerowych jest zgodna z celami średniookresowymi do 2018 roku z dziedziny oddziaływania hałasu: „dokonanie wiarygodnej oceny narażenia społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe” oraz z dziedziny jakości powietrza: „osiągnięcie jakości powietrza w zakresie dotrzymywania dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz utrzymanie jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z obowiązującymi standardami jakości środowiska”, ujętymi w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

A.III.4. Modernizacja i odbudowa sieci kolejowej

Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się bardzo wysokim wskaźnikiem gęstości linii kolejowych, wyrażonym jako długość linii kolejowych w km na 100 km² powierzchni. Jego wartość wynosi tu 32,5 km/100 km² i tym samym jest jednym z najwyższych nie tylko w skali województwa dolnośląskiego (średnia: 8,8 km/100 km²), ale i całego kraju (średnia: 6,5 km/100 km²). Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki to ważny, obecnie czterokierunkowy, niegdyś pięciokierunkowy, węzeł kolejowy. Krzyżują się tu 2 sudeckie magistrale kolejowe: linia nr 276 z Wrocławia w kierunku granicy państwowej w Międzyzlesiu, będąca jednocześnie międzynarodowym kolejowym szlakiem transportowym nr C–59/2 oraz linia nr 137 czyli „Trasa Podsudecka” z Legnicy do Nysy i dalej do Katowic. Parametry techniczne poszczególnych linii zostały przedstawione w diagnozie społeczno – gospodarczej, stanowiącej I część niniejszej Strategii.

Wieloletnie zaniedbania, wynikające między innymi z niedofinansowania infrastruktury kolejowej spowodowały, że linie kolejowe nr 137 i 276 wymagają modernizacji. W planach perspektywicznych PKP Polskie Linie Kolejowe SA planowana jest modernizacja linii nr 276 do parametrów takich jak: prędkość $V \leq 120$ km/h, nacisk na oś 221 kN, a nacisk na oś dla obiektów inżynierskich 245 kN, $k = + 2$. Planuje się także budowę drugiego toru na odcinku Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki. W ramach modernizacji przewiduje się nieznaczne poszerzenie terenu zamkniętego PKP. W opracowywanym obecnie studium wykonalności dla tej linii zakłada się, że linia przebiegać będzie po tej samej trasie z ewentualnym korektami. W ramach modernizacji przewidziano likwidację przejazdu w km 66+794. Zaplanowano w tym miejscu budowę przejścia dla pieszych w poziomie szyn oraz budowę drogi równoległej do przejazdu w km 68+382. Natomiast na linii kolejowej nr 137 w najbliższej przyszłości PKP Polskie Linie Kolejowe SA nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowana jest jeszcze nieczynna linia kolejowa nr 334 w relacji Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok, na której do 1989 roku funkcjonowały regularne przewozy pasażerskie. Obecnie linia jest zlikwidowana, torowisko miejscami rozebrane, a byłe przystanki kolejowe (Byczeń oraz Sosnowa Śląska i dalej: Płonica oraz Złoty Stok) zlikwidowane bądź zaadoptowane na inne cele. Most kolejowy w Byczeniu na Nysie Kłodzkiej został zniszczony wskutek powodzi z lipca 1997 roku, co uniemożliwia szybką reaktywację linii. W najbliższej przyszłości PKP Polskie Linie Kolejowe SA nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją linii nr 334. Niemniej jednak w długofalowej perspektywie należy rozważyć odbudowę linii na całej długości. Reforma Polskich Kolei Państwowych umożliwi dzierżawę nie eksploatowanych linii kolejowych zarówno przez podmioty budżetowe jak i pozabudżetowe. Po podjęciu odpowiednich działań marketingowych można uzyskać sukces finansowy, nie wspominając o innych działaniach „ubocznych” takich jak popularyzacja regionu. Wznowienie ruchu pasażerskiego na linii kolejowej nr 334 w relacji: Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok jest pożądane także z punktu widzenia ekologicznego. Uatrakcyjni krajobraz oraz przywróci prestiż poszczególnych gmin w regionie. Szansę ekonomicznej opłacalności funkcjonowania takiego połączenia stwarzałyby nie tylko lokalne przewozy od strony Złotego Stoku do pracy i szkoły, w tym także

do Wrocławia, Legnicy czy Nysy (a dalej Opola), ale również przewozy turystyczne, przewozy okazjonalne (na życzenie zorganizowanych grup) oraz połączenia międzyregionalne. Ruch pomiędzy tymi miejscowościami odbywałby się za pomocą oszczędnych autobusów szynowych bądź zabytkowych składów parowych, zintegrowanych z rozkładem jazdy komunikacji kolejowej w Kamieńcu Ząbkowickim.

A.III.5. Rozwój oferty połączeń komunikacyjnych

Rzeczywistym problemem w opinii wielu mieszkańców jest niedostatecznie funkcjonująca komunikacja publiczna, przede wszystkim pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a Ząbkowicami Śląskimi, ale także pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a innymi większymi miastami w regionie (Kłodzko, Nysa, Wałbrzych, Wrocław), jak również pomiędzy poszczególnymi miejscowościami w gminie a Kamieńcem Ząbkowickim. Dotyczy to zarówno komunikacji autobusowej, a zwłaszcza częstotliwości kursów w poszczególnych porach dnia, jak i kolejowej ze względu na powyższe oraz w związku z zawieszeniem przewozów pasażerskich w kierunku Nysy czy Złotego Stoku. Obecna sytuacja stanowi poważne utrudnienie dla niezmotoryzowanych mieszkańców gminy, a przede wszystkim dla młodzieży w wieku szkolnym, ale także dla osób, które chciałby zrezygnować z dojazdów prywatnym środkiem transportu na rzecz komunikacji publicznej. Z racji tego, że na terenie gminy funkcjonuje rozbudowana infrastruktura drogowa oraz kolejowa, umożliwiającą rozwój komunikacji publicznej w szerszym niż obecnie zakresie, zadanie to ma przede wszystkim charakter organizacyjny.

Celem niniejszego zadania w zakresie komunikacji autobusowej jest podjęcie rozmów z aktualnie funkcjonującymi przewoźnikami na temat możliwości reorganizacji połączeń i dostosowania ich do aktualnych potrzeb. Inną formą wyjścia naprzeciw społecznym oczekiwaniom w tym zakresie jest wyłonienie (np.: wspólnie z innymi zainteresowanymi samorządami w ramach powiatu lub jeszcze większego związku na wzór krajów sąsiednich – Czechy, Niemcy) na drodze przetargu licencjonowanej firmy, która zajęłaby się organizowaniem przewozów pasażerskich na terenie zainteresowanych gmin. Obsługiwane byłyby połączenia pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a Ząbkowicami Śląskimi czy Nysą, jak również do innym miejscowości położonych na terenie powiatu ząbkowickiego i ościennych. W razie uzasadnionych potrzeb można rozważyć połączenia komunikacyjne wewnątrz gminy, to jest pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a wybranymi miejscowościami, jak również w samym Kamieńcu Ząbkowickim ze względu na jego rozległość (np.: pomiędzy rejonem ul. Ząbkowickiej a stacją kolejową). Podmiot organizujący przewozy zorganizowałby sieć przystanków, opracowałby rozkład jazdy, cennik, itp. Niezbędne byłyby również badania rynku (potoków pasażerskich) w celu określenia relacji pomiędzy podażą a rzeczywistym popytem oraz działania marketingowo – promocyjne. Pojazdy (np.: busy) obsługujące rejon gminy powinny posiadać odpowiedni standard techniczny czyli np.: określoną minimalną liczbę miejsc siedzących, dostosowanie do przewozu coraz bardziej popularnych rowerów i jednakowe oznakowane.

W zakresie komunikacji kolejowej należy podjąć działania zmierzające do włączenia obszaru gminy Kamieniec Ząbkowicki w rozwijający się prężenie system wrocławskiej kolei aglomeracyjnej prowadzonej przez spółki kolejowe zależne od Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, zwłaszcza w świetle planowanej modernizacji linii nr 276, która umożliwi podróż do centrum Wrocławia w czasie zaledwie około 45 minut lub krócej. Poza proponowaną w dłuższej perspektywie odbudową linii nr 334, należy także podjąć działania zmierzające do reaktywacji połączeń pasażerskich w relacji Kamieniec Ząbkowicki – Nysa i dalej w kierunku Opola czy Kędzierzyna – Koźle poprzez: Paczków i Otmuchów. Podobnie jak w przypadku komunikacji autobusowej pierwszym etapem realizacji niniejszego zadania byłyby badania rynku (potoków pasażerskich) w celu określenia rzeczywistych potrzeb. Szansą na zwiększenie sukcesu rynkowego proponowanych przedsięwzięć jest włączenie do systemu przewozów koleją, w tym systemu kolei aglomeracyjnej, ościennych

gmin: Bardo, Ząbkowice Śląskie, Ziębice i Złoty Stok (powiat ząbkowicki) oraz Otmuchów, Paczków i Nysa (powiat nyski).

A.III.6. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury służącej komunikacji

Podstawowym elementem nowoczesnej oferty autobusowych i kolejowych przewozów pasażerskich jest funkcjonowanie przystanków węzłowych. Przystanki te powinny charakteryzować się optymalną lokalizacją. Ich długości należy przystosowywać do zatrzymywania się kilku pojazdów jednocześnie (przystanki autobusowe), a wysokości peronów powinny sprzyjać wymianie pasażerów, również niepełnosprawnych, a także tych z bagażami czy z małymi dziećmi. Ponadto przed każdym z przystanków należy zorganizować parkingi rowerowe, a przed stacją kolejową dodatkowo parking samochodowy na wzór systemu znanego powszechnie jako „Park & Ride” i „Bike & Ride”. Na potrzeby niniejszego zadania możemy założyć, że rolę przystanków węzłowych pełnić będzie bez wątpienia stacja kolejowa w Kamieńcu Ząbkowickim, która swoją drogą wymaga oczywistej rewitalizacji oraz obecne przystanki autobusowe w Kamieńcu Ząbkowickim i większych miejscowościach oraz docelowo przystanki kolejowe w: Doboszowicach, Starczowie i Suszce, a perspektywnie także w: Byczeniu i Sosnowej.

„Park & Ride” to parking przeznaczony dla osób zmotoryzowanych, które dojeżdżają z przedmieść czy gmin ościennych do większych miast i zamierzają na ich terenie korzystać z komunikacji publicznej. Kierowcy pozostawiają swoje pojazdy w wyznaczonych miejscach, przesiadają się do komunikacji zbiorowej i w ten sposób kontynuują drogę. Pierwsze parkingi tego typu powstały na zachodzie Europy i są tam obecnie powszechne oraz bardzo popularne. Parkingi typu „Park & Ride” mają za zadanie „przechwycić” jak największy odsetek pojazdów kierujących się do miast i zachęcić kierowców do skorzystania z oferty transportu publicznego. W ten sposób system „Park & Ride” kilkukrotnie zwiększa zasięg oddziaływania komunikacji autobusowej czy kolejowej. Dla podniesienia atrakcyjności takiego rozwiązania zakłada się, że kierowca pojazdu pozostawionego na parkingu „Park & Ride” (także z osobą towarzyszącą) będzie mógł dalej na preferencyjnych warunkach podróżować transportem publicznym, na podstawie karty parkingowej (dowodu uprawniającego do odbioru pojazdu), do momentu powrotu na parking. Najlepiej sprawdzają się parkingi, które zachęcają kierowców do zamiany samochodu na kolej podmiejską, a więc usytuowane w pobliżu większych aglomeracji. Jednak kluczem do sukcesu jest podnoszenie jakości komunikacji publicznej, czyli jej częstotliwości, bezpieczeństwa, wygody i punktualności. Same parkingi „Park & Ride” to dopiero połowa sukcesu. System „Park & Ride” w Polsce jest dopiero na etapie wstępnym. Analizując dotychczas zaprezentowane koncepcje rozwoju komunikacji publicznej w rejonie gminy zasadne wydają się przynajmniej częściowe zaadoptowanie na tutejszy grunt systemu „Park & Ride” jako wzbogacenie oferty transportu zbiorowego.

Parkingi „Bike & Ride” są rozwiązaniem integrującym komunikację publiczną z rowerami. Dzięki temu systemowi zwiększa się kilkukrotnie zasięg oddziaływania komunikacji publicznej, do której dotarcie dzięki rowerom jest szybsze i możliwe z większych dystansów. „Bike & Ride” to przede wszystkim oferta dla mieszkańców znudzonych korkami, którzy do miejsca pracy lub do szkoły nie są skłonni jeździć rowerem ze względu na zbyt dużą odległość. Parkingi typu „Park & Ride” mają za zadanie „przechwycić” jak największy odsetek rowerzystów kierujących się do danego miasta czy już wybranego rejonu w tym mieście i zachęcić do skorzystania na dalszą podróż z oferty transportu publicznego. Rozwiązanie to sprawdziło się w wielu miastach Europy i jest tam obecnie powszechne oraz bardzo popularne. Parkingi „Bike & Ride” są także stosowane na coraz większą skalę w Polsce. Analogicznie do systemu „Park & Ride” należy zaadoptować na tutejszy grunt system „Bike & Ride” jako wzbogacenie oferty transportu zbiorowego. Parkingi „Bike & Ride” w odróżnieniu od parkingów „Park & Ride” nie wymagają dużych powierzchni, a tym samym znacznych nakładów finansowych.

Docelowo infrastruktura w obrębie wspomnianych węzłów komunikacyjnych powinna składać się z następujących elementów:

- planszowa bądź elektroniczna informacja o rozkładzie jazdy;
- przebieg szlaku rowerowego lub drogi rowerowej;
- parking „Bike & Ride”,

a w przypadku stacji kolejowej w Kamieńcu Ząbkowickim dodatkowo:

- przystanek komunikacji autobusowej;
- parking „Park & Ride” na bazie obecnego parkingu przed stacją;
- budynek dworcowy (np.: powiązany z ofertą handlową), oferujący dla podróżnych:
  - kasy biletowe;
  - informację;
  - poczekalnię;
  - toalety;
  - punkty usługowe;
  - punkty gastronomiczne;
  - dostosowanie infrastruktury dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Cel strategiczny „B” :

„SERCE POWIATU ZĄBKOWICKIEGO” – pozyskanie inwestorów i rozwój lokalnej przedsiębiorczości

B.1. Stworzenie systemu wszechstronnej promocji gminy

To zadanie ma na celu promowanie walorów inwestycyjnych występujących na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Podstawowym elementem każdego działania skierowanego na przyciągnięcie inwestorów jest promocja, a nawet reklama gminy. W tym celu należy wykorzystać wszelkie możliwe i dostępne nowoczesne formy prezentacji, takie jak:

- materiały reklamowe w formie katalogów i folderów;
- prasa lokalna;
- prasa branżowa;
- prasa ogólnopolska;
- internet;
- reklama medialna;
- uczestnictwo na targach, wystawach oraz innych imprezach gromadzących osoby i podmioty z grup docelowych;
- akcje mailingowe;
- organizowanie własnych (lokalnych) oraz współorganizowanie powiatowych lub regionalnych imprez promocji gospodarczej.

Gmina może posiadać również profesjonalnie nagrany kilkunastominutowy film wyodrębniający jej walory oraz przedstawiający konkretne oferty. Należałoby także wyasygnować środki w celu umieszczenia artykułu w dużych ogólnopolskich czasopismach. Efekt publikacji w tych wydawnictwach bywa nieporównywalnie większy niż wszelkie anonse w pismach branżowych czy folderach lub katalogach. Funkcjonująca obecnie witryna internetowa gminy Kamieniec Ząbkowicki powinna mieć odnośnik na profesjonalnie przygotowaną stronę o

tematyce gospodarczej. W związku z niniejszym zadaniem zaleca się opracowanie planu marketingu i promocji gminy w perspektywie kilku lat.

Istotne znaczenie dla gminy Kamieniec Ząbkowicki może mieć, wzorem innych gmin, fakt formalnej współpracy z zagranicznym partnerem samorządowym. W tym przypadku jest to gmina Ellzee z Republiki Federalnej Niemiec (Bawaria). Należy trwale kontynuować raz nawiązane kontakty oraz je rozwijać np.: w dziedzinie turystyki, gospodarki czy kultury. Jedną z tańszych form promocji zagranicą jest przedstawienie własnej oferty gminom partnerskim. Gmina Elzee, czyli partner Kamieńca Ząbkowickiego, wchodzi w skład większej struktury administracyjnej analogicznie do polskich powiatów czy województw. Przedstawia także swoje oferty promocyjne na rodzimym rynku i różnych imprezach typu targi. Każdy z partnerów mógłby, prezentując siebie – zaprezentować ofertę gminy partnerskiej. Współpracę w dziedzinie turystyki można wzbogacić hasłem o wymianę np.: młodzieży na czas ferii zimowych czy wakacji letnich. Ofertę należy skierować również do dorosłych mieszkańców, którzy mogliby korzystać z urlopów w regionie dolnośląskim, a przede wszystkim w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego (Przedgórze Sudeckie, Sudety Środkowe, Sudety Wschodnie). Celem wzbogacenia współpracy międzynarodowej oraz lokalnej oferty kulturalnej można wprowadzić np.: „święto współpracy”. Byłaby to odpowiednio zareklamowana, cykliczna, otwarta impreza organizowana na przemian na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki i jej partnera, której uczestnikami byłiby mieszkańcy zainteresowanych samorządów oraz zapewne również okolicznych gmin.

B.2. Przygotowanie oferty gruntów pod inwestycje oraz ich promocja

Zadanie to jest nierozłącznie związane z bieżącą aktualizacją miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W pierwszej kolejności należy wyodrębnić kolejne tereny, które nadają się na ofertę dla potencjalnych inwestorów oraz określić profile oczekiwanych inwestycji (np.: centra logistyczne związane z kolejowym węzłem transportowym). W powiązaniu z harmonogramem realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej należy określić ramy czasowe i kolejność przedsięwzięć, mających za zadanie zwiększenie atrakcyjności poszczególnych terenów. W tym celu należy podjąć także współpracę z właścicielami gruntów oraz lokalnymi przedsiębiorcami. Ofertę inwestycyjną należy opracować w formie katalogu (tradycyjny, multimedialny, itp.). Katalog ten powinien odróżniać się od innych materiałów promocyjnych gminy szczegółowością oraz technicznym charakterem opracowania. Jego zawartość można wzbogacić o informacje dotyczące niewykorzystanych obecnie obiektów, nadających się pod działalność gospodarczą. Spośród licznych informacji możliwych do zamieszczenia, minimum stanowią:

- sytuacja prawna gruntu;
- przeznaczenie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- podział geodezyjny;
- wielkość działki oraz ewentualny opis stanu technicznego budynku;
- sytuacja w zakresie wyposażenia w infrastrukturę techniczną;
- opis położenia z wyekspozowaniem dostępnych połączeń transportowych i komunikacyjnych oraz potencjalnych rynków zbytu;
- wszelkie ewentualne ograniczenia w przeznaczeniu terenu lub obiektu wynikające z przepisów prawnych, itp.

Odrębną częścią tego zadania jest współdziałanie w ramach gmin powiatu ząbkowickiego na rzecz rozwoju i promocji Podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej położonej na terenie gminy Ząbkowice Śląskie. Podstrefa zajmuje obszar 6,4 ha i zlokalizowana jest przy drodze wojewódzkiej nr 382 pomiędzy Ząbkowicami

Śląskimi a Kamieńcem Ząbkowickim. Przedsiębiorcy inwestujący na terenie Podstrefy Ząbkowice Śląskie mają możliwość uzyskania zwolnienia z podatku od nieruchomości.

**B.3. Pomoc w tworzeniu i funkcjonowaniu gospodarstw:
agroturystycznych, specjalistycznych i ekologicznych**

Forma i zakres działalności gospodarstw specjalistycznych, a zwłaszcza ekologicznych oraz agroturystycznych ściśle związana jest z przyjazną środowisku uprawą ziemi. Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada warunki naturalne predysponujące ją do rozwoju agroturystyki. Agroturystyka jest czynnikiem aktywizującym wieś i zapewnia dodatkowe dochody rolnikom. Turystyką wiejską interesują się głównie mieszkańcy miast i większych aglomeracji, którzy dążą do bliskiego kontaktu z naturą, poszukują ciszy i spokoju, chcą aktywnie spędzić wolny czas itp. Agroturystyka jest bardzo opłacalna, jednakże należy liczyć się z dużą konkurencją w tej branży. Umiejętność sprostania konkurencji nie może opierać się tylko na intuicji oraz przypadkowych rozwiązaniach indywidualnych osób. Należy przygotować cały pakiet programów, które pozwolą usatysfakcjonować przyjeżdżających turystów. Oferta turystyki wiejskiej powinna być skoordynowana między innymi z miejscowym kalendarzem cyklicznych imprez sportowych i kulturalnych. Niezbędnej pomocy w tym zakresie udzielałby Urząd Gminy oraz regionalne zrzeszenia agroturystyczne, informując jednocześnie o prawnych i finansowych uwarunkowaniach agroturystyki, a także promując siebie, promowałby funkcjonujące już podmioty.

Zachęta do tworzenia gospodarstw specjalistycznych, w tym również ekologicznych powinna być skierowana przede wszystkim do rolników indywidualnych. Wśród konsumentów nieustannie zwiększa się popyt na tak zwaną „żywność ekologiczną”. Bieżący monitoring sytuacji panującej na rynkach rolnych, konsultowany z regionalnymi ośrodkami doradztwa i organizacjami rolniczymi, może owocować rozpoznaniem nisz rynkowych i wprowadzeniem na tutejszy grunt (dosłownie i w przenośni) nowych upraw. Dalsze prace powinny koncentrować się głównie na jednym wiodącym produkcie, któremu zostanie podporządkowana cała organizacja danego gospodarstwa rolnego. Należy również liczyć się z częstymi zmianami profilu produkcji (upraw), w zależności od uwarunkowań podaży i popytu na rynkach. Ważnym aspektem niniejszego zadania strategicznego jest certyfikacja gospodarstw ekologicznych i ekoturystycznych, w celu oferowania konsumentom i turystom jednolitych, wysokich standardów.

B.4. Popularyzacja i wspieranie alternatywnej wytwórczości oraz usług w gminie

Jednym z największych problemów mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (rolniczych, przemysłowych i usługowych) jest mała możliwość skutecznego promowania się, niska wiedza z zakresu ekonomii, zarządzania, marketingu czy brak dostępu do najnowszych rozwiązań „know – how”. Mniejsze firmy nie posiadają odpowiednich środków aby skorzystać z profesjonalnego konsultingu. Niniejsze zadanie jest kontynuacją poprzednich. Szeroka współpraca z Urzędem Gminy, ponadgminnymi organizacjami, instytucjami czy funduszami służącymi promocji regionu i aktywizacji ludności oraz właścicielami gruntów, powinna zaowocować doradztwem, a także wydzieleniem terenów oraz udostępnieniem lub dzierżawą na preferencyjnych warunkach nie wykorzystywanych obiektów dla lokalizacji małych firm wytwórczych oraz usługowych. Zadaniem Urzędu Gminy oraz wspomnianych instytucji byłoby promowanie alternatywnych dla obecnej struktury gospodarczej gminy, ale także częściowo popartych tradycjami historycznymi, dziedzin takich jak np.:

- przetwórstwo przemysłowe na szerszą skalę niż dotychczas związane z wydobywaniem kruszyw naturalnych i surowców skalnych;
- centra logistyczne;

- produkcja tak zwanej „czystej” energii:
  - hydroelektrownie nie tylko na bazie zbiorników wodnych, ale także na ciekach wodnych, charakteryzujących się znacznym przepływem (MEW);
  - farmy fotowoltaiczne, lokalizowane na stokach o południowej ekspozycji;
  - energia wytwarzana z biomasy;
- rzemiosło produkcyjne historycznie związane z rejonem gminy;
- pracownie artystyczne;
- uprawy rolne – przede wszystkim inne niż tradycyjne zboża;
- hodowla – nie tylko w oparciu o trzodę chlewną i bydło;
- produkcja żywności – przede wszystkim produkty niszowe bądź tradycyjne, ale odznaczające się np.: specyficzną (oryginalną) recepturą;

Należałoby także zainspirować, a następnie uaktywnić promowanie sektora usługowego związanego z turystyką, wypoczynkiem i rekreacją:

- zakwaterowanie;
- gastronomia;
- wypożyczalnie sprzętu sportowego;
- organizacja imprez turystycznych i rekreacyjnych;
- punkty usługowe z pamiątkami;
- usługi lecznicze i rehabilitacyjne.
- agroturystyka, itp.

B.5. Promocja lokalnych produktów i usług

Proces promocji poszczególnych produktów czy usług, nawet tych o małej skali (produkt) czy o niewielkim zasięgu oddziaływania (usługa) związany jest z ogólną, powszechną definicją działań promocyjnych stosowanych w naukach ekonomicznych. Wymaga on dobrego produktu czy usługi, pomysłowego działania marketingowego oraz niekiedy dużych nakładów finansowych. Niniejsze zadanie ma głównie na celu oznakowanie możliwie szerokiej partii produktów różnych producentów (w tym rolnych), zwłaszcza tych z sektora mikro i małych przedsiębiorstw, ujednoliconym logo, przedstawiającym nazwę gminy oraz jej herb wraz z np.: wypracowanym na etapie wizji hasłem czyli: „*Kamieniec Ząbkowicki – nasza gmina, nasz dom*” lub innym, wyróżniającym się atrakcyjnością. Produkcją logo, w postaci naklejki może zająć się miejscowy zakład rzemieślniczy. Największe korzyści wynikające z tego działania promocyjnego na początku będą miały miejsce na obszarze południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego (powiat ząbkowicki i ościennie). Mieszkańcy tego rejonu, a zwłaszcza ta grupa, którym znana jest gmina Kamieniec Ząbkowicki, mogą na fali tak zwanego patriotyzmu lokalnego zaopatrzyć się w możliwie szeroki asortyment produktów pochodzących z ich terenu. Jednakże również konsumenci z innych rejonów województwa czy nawet kraju po stwierdzeniu, że te produkty odpowiadają ich wymaganiom, mogą za każdym razem kupować dobrze im znany, wyróżniający się oznakowaniem towar. Niewielkie koszty produkcji naklejki może ponosić Urząd Gminy. Ponadto Urząd powinien służyć kompetentną radą w zakresie organizowania i przeprowadzania innych akcji promocyjno – marketingowych stosowanych przez rodzimych producentów. W przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki sensowne wydają się być wspólne działania promocyjne prowadzone przez kilka firm jednocześnie. Najlepszą okazją do tego typu promocji są targi regionalne, krajowe oraz zagraniczne. Produkty, o promocji których mowa, powinny charakteryzować się lokalną oryginalnością. Największe szanse powodzenia ma promocja produktów związanych z następującymi dziedzinami wymienionymi w poprzednim zadaniu:

- produkty żywnościowe – przede wszystkim produkty niszowe bądź tradycyjne, ale odznaczające się np.: specyficzną (oryginalną) recepturą;

- produkty pochodzące z rzemiosła produkcyjnego i artystycznego historycznie związanego z rejonem gminy.

Gmina powinna posiadać także ulotkę lub niewielki, kilkustronicowy folder, reklamujący walory historyczno – krajobrazowe gminy, a więc bezpośrednio związany z turystyką i skierowany do odwiedzających. Nie chodzi tutaj o nakład okazjonalny, dostępny tylko w niewielkiej ilości, ale o stały na bieżąco uzupełniany nakład, dostępny dla zainteresowanych w wielu miejscach na terenie gminy, np.: informacja turystyczna, obiekty godne zwiedzania (zamek – pałac, byłe opactwo cysterskie, itd.), obiekty: noclegowe, gastronomiczne, rozrywkowe, handlowe i publiczne. Koszty produkcji ulotki (folderu) może ponosić Urząd Gminy, powierzając jego produkcję w miarę możliwości lokalnemu zakładowi poligraficznemu.

Cel strategiczny „C” :

„PRZYJDŹ, ZOBACZ, DOCEŃ” – turystyka i rekreacja nowym filarem gminnej gospodarki

Obecnie gmina posiada peryferialne położenie w stosunku do zagospodarowanych turystycznie obszarów. Rolniczy (tereny wiejskie) i usługowo – produkcyjny (Kamieniec Ząbkowicki) charakter gminy powoduje, że sektor turystyczny dopiero się rozwija. Obecne atrakcje turystyczne gminy związane są głównie z walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi Przedgórze Sudeckiego [dość urozmaicona rzeźba terenu, gęsta sieć hydrograficzna (dolina Nysy Kłodzkiej i jej dopływów wraz ze zbiornikami retencyjnymi) i obszary objęte ochroną] oraz walorami kulturowymi (byłe opactwo cystersów i zespół pałacowy). Należy podkreślić, że lokalizacja u podnóża jednego z najatrakcyjniejszych rejonów turystycznych południowo – zachodniej Polski czyli Sudetów Wschodnich i Środkowych samo w sobie jest atrakcją godną wypromowania. Rejon ten może pełnić rolę bazy wypadowej, bo położony jest w zasięgu maksymalnie kilkudziesięciominutowego dojazdu do: Gór Opawskich, Jezior Ziemi Nyskiej, Gór Bardzkich, Gór Żółtych, Jeseníków, Masywu Śnieżnika, Gór Bialskich, Kotliny Kłodzkiej, Gór Bystrzyckich, Gór Orlickich, Gór Stołowych i Gór Sowich oraz licznych atrakcji z nimi związanych. Powyższe otwiera szanse dla rozwoju usług turystycznych ukierunkowanych na obsługę ruchu jednodniowego i weekendowego (lokalne atrakcje) oraz dla wielodniowych usług wypoczynkowych w oparciu o planowane udostępnienie zbiorników wodnych do celów sportowo – rekreacyjnych, w powiązaniu z możliwością wycieczek w dalsze rejony Sudetów. Aby tego dokonać należy wdrożyć szereg opisanych wcześniej działań związanych między innymi z: modernizacją infrastruktury technicznej, poprawą funkcjonowania komunikacji publicznej, szeroką ofertą usług kultury i sportu czy promocją gminy. Dodatkowo należy skoncentrować się na działaniach proekologicznych związanych z ochroną przyrody i środowiska naturalnego, poprawą estetyki i wizerunku gminy, a także rozbudować infrastrukturę służącą turystyce w zakresie umożliwiającym obsługę oczekiwanego ruchu.

C.1. Organizacja docelowego systemu obszarów objętych ochroną

Jednym z istotnych zadań związanych z ochroną środowiska naturalnego oraz poprzedzających turystyczną (i nie tylko) penetrację danego rejonu powinno być przeprowadzenie dokładnej inwentaryzacji przyrodniczej. Inwentaryzację przyrodniczą gminy Kamieniec Ząbkowicki przeprowadzono w 2008 roku. Dotyczyła ona rozpoznania i opisanie stanowisk florystycznych, ostoi fauny, a także obiektów geologicznych i geomorfologicznych. Celem inwentaryzacji było również wskazanie ewentualnych, dodatkowych terenów i obiektów, znajdujących się obecnie poza siecią obszarów chronionych, które należałoby ze względu na cenne wartości objąć jedną z form ochrony przyrody.

Do podstawowych form ochrony przyrody w Polsce należy tworzenie rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Coraz większe znaczenie mają także użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne oraz zespoły przyrodniczo – krajobrazowe. Formami ochrony indywidualnej są: gatunkowa ochrona roślin, zwierząt i grzybów oraz pomniki przyrody w rodzaju: pojedynczych drzew, alei, głazów narzutowych, skałek itp., które są akcentami wydatnie wpływającymi na urozmaicenie krajobrazu. Walory przyrodnicze gminy Kamieniec Ząbkowicki, zgodnie z przeprowadzonymi badaniami, potwierdzają ich wysokie znaczenie w skali regionu. Należy nadmienić, że prawne zabezpieczenie w zakresie polityki ekologicznej spowoduje, że cenne walory naturalne tej części Przedgórza Sudeckiego pozostaną pod ochroną. Jednocześnie istniejące zasoby przyrodnicze mogą być głównym źródłem rozwoju turystyki i rekreacji w gminie. Należy rozważyć również powiązanie ochrony walorów przyrodniczo – krajobrazowych z ochroną zabytków i obiektów archeologicznych.

Ideą niniejszego zadania jest powołanie przez Wójta Gminy Kamieniec Ząbkowicki lub Radę Gminy Kamieniec Ząbkowicki zespołu specjalistów reprezentujących między innymi: Urząd Gminy, Nadleśnictwa (Bardo Śląskie i Henryków), Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, niezależne organizacje ekologiczne, ekspertów zewnętrznych, itp., w celu przeanalizowania zapisów inwentaryzacji przyrodniczej i wyłonienia najcenniejszych obiektów oraz obszarów proponowanych do objęcia ochroną wraz z podaniem docelowej formy ochrony. Na podstawie wyników prac zespołu należy złożyć stosowne wnioski o ustanowienie ochrony prawnej dla wybranych terenów.

Jak wspomniano na wstępie przedstawione działania służą realizacji celu związanego zarówno z rozwojem turystyki jak i ochroną środowiska naturalnego. Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny ochrona przyrody: „zachowanie bogatej różnorodności biologicznej”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

C.2. Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców

Niektórzy mieszkańcy są słabo uświadomieni co do wpływu ich sposobu życia oraz działalności na wodę, powietrze, glebę i inne komponenty środowiska przyrodniczego. Niniejsze zadanie ma charakter prawno – organizacyjny. Egzekwowanie norm emisji zanieczyszczeń powietrza dotyczy zarówno osób fizycznych jak i przedsiębiorstw. Polskie prawodawstwo reguluje maksymalne normy emisji zanieczyszczeń. Należy je tylko skutecznie monitorować oraz egzekwować. Odpowiedzialne za to są służby wojewódzkie i powiatowe. Samorząd powinien również nawiązać kontakty np.: z przedsiębiorstwami zajmującymi się gospodarką odpadami i ich powtórny wykorzystaniem. Współpraca ta zaowocowałaby wyposażeniem każdego z gospodarstw domowych, w większą niż obecnie ilość i różnorodność pojemników na odpady: kompost, szkło (białe i kolorowe), papier, plastiki, szmaty, kompost, opakowania metalowe, złom, odpady wielkogabarytowe, itp., czyli rozszerzenie wspomnianej w zadaniu pod nazwą „uporządkowanie gospodarki odpadami” segregacji odpadów „u źródła”. Korzyści finansowe jakie dzięki tej współpracy odniósłby samorząd, należałoby zainwestować w przedsięwzięcia proekologiczne.

Wszelkie inwestycje związane z inżynierią środowiska powinny być poprzedzone szeroko rozpowszechnioną kampanią informacyjno – edukacyjną wśród mieszkańców. Planowane zadania związane z rozbudową sieci kanalizacyjnej, modernizacją nawierzchni dróg, zabezpieczeniem przez hałasem, modernizacją urządzeń melioracyjnych, itp. same w sobie są reklamą działań proekologicznych. Należy prowadzić także pracę u podstaw, polegającą na obowiązkowym uczestnictwie uczniów szkół podstawowych i gimnazjum na dodatkowych

zajęciach lub pogadankach dotyczących ekologii oraz organizując dla zainteresowanych cykliczne konkursy o tematyce środowiska naturalnego. Będzie to miało wpływ na codzienne zachowania mieszkańców dotyczące: odpadów, ścieków, uprawy ziemi czy zużycia energii. Wysoka świadomość ekologiczna całego społeczeństwa bez względu na wiek i wykształcenie jest podstawą rozwoju gminy bez degradacji środowiska.

Powyższe działania służą realizacji celu związanego zarówno z rozwojem turystyki jak i ochroną środowiska naturalnego. Niniejsze zadanie jest zgodne z celem średniookresowym do 2018 roku z dziedziny udziału społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska: „podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, zgodnie z zasadą – myśl globalnie, działaj lokalnie”, ujętym w *Aktualizacji Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*.

C.3. Poprawa wizerunku i estetyki w gminie

Na to zadanie składać się będzie całokształt pomniejszych działań związanych między innymi z ochroną środowiska, ochroną walorów kulturowych oraz rozbudową gminnej infrastruktury technicznej i społecznej. Wrażenia estetyczne wywierają ogromny wpływ na odwiedzających. Dzisiejszy obraz wybranych rejonów niektórych miejscowości jest daleki od atrakcyjnych, zadbanej ośrodków czy układów ruralistycznych i negatywnie wpływa na ich zewnętrzny wizerunek. Wiele obiektów nie odpowiada charakterowi poszczególnych miejscowości, a zwłaszcza ich centralnych rejonów (między innymi: komórki, garaże, zdewastowane warsztaty, rudery, itp.). Wzorem niektórych ośrodków należy wygospodarować środki na cykliczne odnawianie elewacji przy głównych ciągach komunikacyjnych w gminie, przede wszystkim w Kamieńcu Ząbkowickim, a także zachęcać właścicieli do dbałości o całość nieruchomości na pozostałym obszarze. Należy to powiązać z systemem motywującym do tych działań właścicieli lub najemców nieruchomości poprzez instrumenty ekonomiczne (np.: obniżając stawki podatków od nieruchomości⁷⁰) oraz prawne (warunki umów najmu, dzierżawy lub sprzedaży). Zadanie to należy także wzbogacić o:

- uporządkowanie od podstaw bądź kontynuacja uporządkowania dolin rzecznych, zwłaszcza: Budzówki, Grudy (Ożarskiego Potoku), Młynówki, Świdwy i innych pomniejszych cieków przepływających przez poszczególne miejscowości, jako atrakcyjnego elementu krajobrazu w postaci lokalnych korytarzy ekologicznych;
- utworzenie zielonych ciągów spacerowych, wykorzystując do tego fragmenty zachowanych zabytkowych alei, spinających Kamieniec Ząbkowicki i poszczególne wsie;
- renowację zieleni (parków, alei, tras spacerowych);
- budowę i modernizację wygodnych i bezpiecznych chodników wzdłuż ciągów komunikacyjnych;
- czytelne i jednolite plansze z nazwami miejscowości i ulic (herb lub logo gminy);
- ujednoczenie wizerunku przystanków komunikacji autobusowej i kolejowej (herb czy logo gminy, reklama walorów gminy);
- rozszerzenie systemu plansz przedstawiających walory gminy bądź plany poszczególnych miejscowości wzorem plansz związanych z Transgranicznym Szlakiem Królowej Marianny Orańskiej czy Południowo – Zachodnim Szlakiem Cysterskim);

⁷⁰ Zwolnienia w podatku od nieruchomości przewiduje ustawa z dnia 12 stycznia 1991 roku o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 1991, nr 9, poz. 31). Zwolnione z podatku mogą być przede wszystkim grunty, budowle i budynki, które są zajęte na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie specjalnej strefy ekonomicznej. Dodatkowo ustawa o podatkach i opłatach lokalnych daje Radom Gmin uprawnienia do wprowadzenia zwolnień przedmiotowych, a więc odnoszących się do gruntów, budynków i budowli. Przykładowo można zwolnić z podatku budynki położone na starówce czy w obrębie danej strefy konserwatorskiej, o ile właściciele odnowią fasady budynków. Rada Gminy nie może jednak zwolnić z podatku konkretnych osób lub grup podmiotów, a więc np.: Jana Kowalskiego. Podatnik taki może jedynie ubiegać się o ulgę w zapłacie podatku, a więc np.: o umorzenie zaległości podatkowej – *Gazeta Prawna, nr 180, 16 września 2011 roku*.

- organizowanie konkursów na najładniejsze i najschludniejsze ogródki, obejścia, rejonu wspólnot czy spółdzielni mieszkaniowych, itp.

C.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Gminny Program Opieki nad Zabytkami*. Zgodnie z wyżej wymienioną ustawą dokument uwzględnia przede wszystkim:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z punktu widzenia rozwoju turystyki w połączeniu z ochroną dziedzictwa kulturowego najważniejsze działania to:

- zagospodarowanie Transgranicznego Szlaku Królowy Marianny Orańskiej;
- zagospodarowanie Południowo – Zachodniego Szlaku Cysterskiego;
- ochrona zabytkowych układów przestrzennych i ruralistycznych poszczególnych miejscowości oraz zachowanie osi widokowych;
- utworzenie Parku Kulturowego na bazie zespołu historyczno – krajobrazowego miejscowości Kamieniec Ząbkowicki, obejmującego opactwo cysterskie wraz z terenami folwarku i ogrodów klasztornych, pałac z parkiem oraz dawny kościół ewangelicki Trójcy Świętej wraz z przyległym terenem;
- rewitalizacja i zagospodarowanie pałacu – zamku w Kamieńcu Ząbkowickim;
- rewitalizacja i zagospodarowanie zabytkowych parków.

Pierwsze dwa zadania zostały już praktycznie wykonane przy wsparciu środków pochodzących z Unii Europejskiej. Zadanie związane z ochroną zabytkowych układów przestrzennych, ruralistycznych oraz zachowaniem osi widokowych zabezpieczone jest zapisami obecnie obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W przyszłych zmianach planu postuluje się pozostawienie obecnych zapisów. Utworzenie Parku Kulturowego w Kamieńcu Ząbkowickim jako ustawowej formy ochrony prawnej obostrzone jest procedurą wynikającą z art. 16 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Jednym z najcenniejszych lokalnych obiektów zabytkowych jest pałac – zamek w Kamieńcu Ząbkowickim, znany powszechnie jako była siedziba Marianny Orańskiej. Obiekt po uregulowaniu kwestii wynikającej z prawa własności wymagać będzie modernizacji i rewitalizacji. Po przeprowadzeniu tych czynności pałac służyć może jako wielofunkcyjny ośrodek noclegowo – wypoczynkowo – konferencyjno – usługowy. W warunkach

ewentualnych przyszłych umów najmu, dzierżawy czy sprzedaży należy zagwarantować możliwość zwiedzania obiektu.

Na terenie gminy zlokalizowane są cenne założenia parkowe (zamkowe i ogrodowe). Podlegają one ochronie przyrodniczej oraz jako zabytki kultury figurują w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Obecnie są częściowo zaniedbane i wymagają gruntownej rewitalizacji. W porozumieniu z właścicielami parków, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków oraz np.: Nadleśnictwami, Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska i organizacjami ekologicznymi należy opracować koncepcję nowego zagospodarowania i prac modernizacyjnych na tych terenach. Powinny one obejmować między innymi:

- prace porządkowe – oczyszczenie terenu poprzez rekultywację biologiczną, w szczególności oczek wodnych i stawów;
- utrzymanie i systematyczną pielęgnację drzewostanu;
- wytypowanie i objęcie ochroną ciekawszych okazów;
- wytyczenie alejek spacerowych;
- oznakowanie obiektów tablicami informacyjnymi;
- zamontowanie oświetlenia wzdłuż ciągów spacerowych.

W stosunku do obiektów będących w rękach prywatnych gmina może zaoferować pomoc, między innymi poprzez dostosowanie otoczenia obiektów do ich docelowego charakteru. Realizacja niniejszego zadania umożliwi utrzymanie wysokich walorów przyrodniczych parków. Będą one również pełnić rolę środowiskotwórczą i biocenotyczną dla położonych w ich sąsiedztwie terenów zurbanizowanych oraz stanowić atrakcje turystyczne, umożliwiając tym samym rozwój towarzyszącej im, komercyjnej oferty usługowej np.: z dziedziny gastronomii czy handlu.

Należy nadmienić że zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami należy sporządzić gminną ewidencję zabytków. Zakres i formę ewidencji reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.*

Realizacja zadań strategicznych: „poprawa wizerunku i estetyki w gminie” oraz „ochrona dziedzictwa kulturowego” ma służyć idei stworzenia spójnej i czytelnej kompozycji przestrzenno – urbanistycznej, powiązanej z historycznym układem oraz uwarunkowaniami krajobrazowymi. Obraz „kolorowej” i zadbanej gminy spowoduje, że odwiedzający staną się jego żywą reklamą, polecając gminę Kamieniec Ząbkowicki swoim znajomym.

C.5. Rozbudowa infrastruktury służącej turystyce

Obecna infrastruktura turystyczna na terenie gminy składa się przede wszystkim z sieci znakowanych szlaków (pieszych, rowerowych i samochodowych) oraz dość skromnej bazy noclegowej, opartej na kilku gospodarstwach agroturystycznych, niewielkim ośrodku wypoczynkowo - rekreacyjnym i schronisku PTSM. Niniejsze zadanie ma na celu zwiększenie atrakcyjności gminy, a przede wszystkim jej centralnej części, jako lokalnego rejonu wypoczynkowo – turystyczno – rekreacyjnego. Osiągnąć to należy poprzez rozbudowę infrastruktury towarzyszącej turystyce. Dotyczy to następujących przedsięwzięć, które umożliwią rozwój aktywności turystycznych opisanych w I części niniejszego dokumentu (diagnoza społeczno – gospodarcza, podrozdział nr 5.5.4. „potencjalne kierunki rozwoju turystyki”):

- wspieranie rozwoju całorocznej bazy noclegowej, przede wszystkim agroturystyki i większych ośrodków zlokalizowanych przy zbiornikach wodnych;

- wspieranie rozwoju bazy gastronomicznej;
- wspieranie rozwoju sezonowej bazy noclegowej: pola namiotowe, campingi, itp.;
- zagęszczenie sieci szlaków pieszych i rowerowych, w tym szlaków łącznikowych pomiędzy obiektami noclegowymi i przystankami komunikacji publicznej, a głównymi szlakami w rejonie;
- wytyczenie nowych szlaków dla jeździectwa, dorożek, narciarstwa biegowego, ścieżek dydaktycznych, tras spacerowych;
- powiązanie planowanej sieci szlaków z analogiczną w gminach sąsiednich;
- zagospodarowanie miejsc odpoczynku na trasach turystycznych (plansze informacyjne, wiaty, itp.);
- oznaczenie i zagospodarowanie punktów widokowych;
- budowa kolejnych parkingów (wiejskie, przydrożne, leśne);
- budowę parków rozrywki dla dzieci i młodzieży, np.: skate parki;
- wyposażenie punktu informacji turystycznej oraz innych wybranych obiektów w darmowe mapy, ulotki i foldery (w kilku językach), prezentujące lokalne atrakcje kulturowo – krajobrazowe oraz ofertę miejscowego biznesu noclegowego i gastronomicznego;
- pokrycie wybranych rejonów gminy siecią zharmonizowanych plansz informacyjnych, przedstawiających miejsce w którym się obecnie turysta znajduje, okoliczne atrakcje, a także reklamę punktów gastronomicznych i obiektów noclegowych;
- wypożyczalnie sprzętu sportowego.

Wspólnie z przedstawicielami lokalnej społeczności oraz przedsiębiorcami z sektora usług turystycznych należy opracować strategiczny plan rozwoju turystyki dla każdej, predysponowanej do tego typu aktywności, miejscowości. Taki program, analogicznie do strategii gminnej, powinien opierać się na obecnych mocnych stronach w dziedzinie turystyki, eliminować słabości, wykorzystywać potencjalne szanse oraz unikać przyszłych zagrożeń. Opracowując ofertę turystyczną danej miejscowości należy wziąć pod uwagę jej lokalne osobliwości, to jest: historię, walory kulturowe, walory naturalne i krajobrazowe, architekturę, układ urbanistyczny oraz uwarunkowania społeczno – ekonomiczne. Poszczególne koncepcje muszą być powiązane przede wszystkim ze *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* oraz z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Należy również umiejętnie dozować nasycenie atrakcji i usług turystycznych w danej miejscowości w celu utworzenia systemu „naczyń połączonych” (każda miejscowość lub grupa miejscowości oferuje osobliwe atrakcje) oraz uniknięcia wewnętrznej konkurencji. Tak skoordynowane planowanie umożliwi stworzenie różnorodnej oferty w ramach całej gminy. Wzbogaconą sieć szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, jeździeckich, itp.) oraz lokalizację i zagospodarowanie miejsc odpoczynku i punktów widokowych należy skonsultować i zorganizować wspólnie z właścicielami gruntów. Podjęcie powyższych działań powinno być powiązane z realizacją większości zadań strategicznych ujętych w niniejszej strategii, zwłaszcza tych odnoszących się do zagadnień promocji, modernizacji infrastruktury i ochrony środowiska naturalnego.

C.6. Zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych

Poza zespołami obiektów zabytkowych, zlokalizowanymi przede wszystkim w Kamieńcu Ząbkowickim, to dolina rzeki Nysy Kłodzkiej wraz z istniejącymi i planowanymi zbiornikami retencyjnymi jest jedną z największych atrakcji przyrodniczych i krajoznawczo – turystycznych gminy. Obiekty zabytkowe (pałac – zamek, park pałacowy, byłe opactwo cysterskie i jego okolice) są dla zdecydowanej większości turystów celami na kilka godzin i nie można tylko na nich opierać całego, lokalnego sektora turystycznego. Jest szansa na rozwój turystyki pobytowej, a więc kilkudniowej, przynoszącej bardziej wymierne zyski materialne dla lokalnej gospodarki. W naszych realiach kulturowych to woda jest magnesem turystyki pobytowej, a biorąc pod uwagę, że w zasięgu

kilkudziesięciminutowego dojazdu znajduje się cała gama dobrze dostępnych atrakcji naturalnych (praktycznie całe pasmo polskich Sudetów i część czeskich) i kulturowych (z kopalnią złota w Złotym Stoku, twierdzą w Kłodzku i Srebrnej Górze oraz kompleksem „Riese” w okolicach Walimia na czele), które mają dużą siłę przyciągania to mogą one urozmaicić pobyt. Woda to dziś nie tylko kąpiel, ale także sporty wodne, spacery czy po prostu grillowanie na brzegu.

Dla istniejących i planowanych zbiorników wodnych, poza funkcją podstawową w postaci ochrony przeciwpowodziowej doliny Nysy Kłodzkiej, funkcją uzupełniającą jest turystyka i rekreacja. Wody mają obecnie jakość określaną jako stan poniżej dobrego. Szereg dokumentów planistycznych wyższego rzędu (wojewódzkie i powiatowe strategie rozwoju, programy ochrony środowiska, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, itp.), przewiduje cykl działań, które mają umożliwić oczyszczenie wód docelowo do I klasy czystości. Mając na uwadze powyższe zamierzenia należy przedsięwziąć zawczasu działania, związane z zagospodarowaniem gminnej części brzegów zbiorników wodnych w kierunku turystycznym, wypoczynkowym, rekreacyjnym i sportowym. Realizacja niniejszego zadania, po uzgodnieniu z właściwymi służbami (przede wszystkim Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej) powinna obejmować:

- odpowiednią politykę w zakresie planowania przestrzennego w postaci wyznaczenia miejsc dla lokalizacji różnego typu obiektów noclegowych i gastronomicznych;
- prace porządkowe i rekultywacyjne w pasie około 100 – 150 m od brzegu zbiorników wodnych;
- wytyczenie i oznakowanie miejsc do leżakowania, biwakowania, rekreacji i bezpośredniego kontaktu z wodą;
- zlokalizowanie i zagospodarowanie punktów widokowych, w tym przede wszystkim ambon umożliwiających obserwację i fotografowanie awifauny;
- wytyczenie i oznakowanie przebiegu: tras rowerowych, szlaków dla jeździectwa, ścieżek dydaktycznych, tras spacerowych wzdłuż brzegów i w pobliżu zbiorników wodnych.

Wybrane trasy przy zbiornikach wodnych należy powiązać z istniejącymi alejami i innymi ciągami komunikacyjnymi, łączącymi dolinę Nysy Kłodzkiej z wybranymi miejscowościami, tworząc tym samym zorganizowaną sieć ciągów spacerowo – rekreacyjnych. Należy również umożliwić powiązanie miejscowej sieci do podobnych w sąsiednich gminach. Należy pamiętać, że obszary te pełnią równocześnie rolę lokalnych korytarzy ekologicznych. W związku z powyższym przyszłe zagospodarowanie należy dopasować do lokalnych uwarunkowań oraz uzależnić je od wyników inwentaryzacji przyrodniczej. Ponadto zakres planowanych przedsięwzięć należy powiązać w aspekcie technicznym z programami ochrony przeciwpowodziowej. Z zadaniem tym wiąże się również kwestia prac hydrotechnicznych opisanych w zadaniach: „budowa zbiorników retencyjnych” i „modernizacja urządzeń melioracyjnych”.

Cel strategiczny „D” :

**„NASZE WSPÓLNE DOBRO” –
jakość życia przede wszystkim**

D.1. Rozwój usług medycznych

W opinii wielu mieszkańców gminy obecna forma i zakres usług medycznych świadczonych w Kamieńcu Ząbkowickim jest niewystarczająca z punktu widzenia potrzeb. Wynika to przede wszystkim z uwarunkowań dyktowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ). Niniejsze zadanie ma charakter organizacyjny. Jego głównym punktem ciężkości, zwłaszcza w świetle oczekiwanych praw miejskich dla Kamieńca Ząbkowickiego,

jest podjęcie negocjacji pomiędzy Urzędem Gminy, firmą Medicus sp. z o.o., będącą właścicielem Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej oraz Narodowym Funduszem Zdrowia, prowadzących do uzyskania szerszego źródła refundacji środków z NFZ na ofertę medyczną, uzasadnioną lokalnymi potrzebami.

D.2. Kontynuacja modernizacji obiektów edukacyjnych

Gmina Kamieniec Ząbkowicki na bieżąco modernizuje infrastrukturę edukacyjną oraz inwestuje w rozwój jakości usług świadczonych przez poszczególne obiekty przedszkolne i szkolne (szkoły podstawowe i gimnazjum). Ideą niniejszego zadania jest kontynuacja prowadzonych przedsięwzięć, zarówno w zakresie modernizacji i rozbudowy samych obiektów jak również rozwoju oferty edukacyjnej dla uczniów (np.: drugi język obcy w programie nauczania, rozszerzenie pozalekcyjnych sekcji i kół zainteresowań, itp.).

W zakresie wychowania przedszkolnego, zwłaszcza w świetle ujemnego przyrostu naturalnego i wynikającej z tego konsekwencji w postaci przyszłej, ewentualnej likwidacji części placówek, należy rozważyć możliwość powierzenia części obowiązków prywatnej inicjatywie, z jej współfinansowaniem włącznie. Dotyczy to przede wszystkim małych obiektów przedszkolnych (do kilkunastu wychowanków) lokalizowanych na bazie prywatnych obiektów.

D.3. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej

Niniejsze zadanie składa się z dwóch zasadniczych części: inwestycyjnej i organizacyjnej.

Część inwestycyjna dotyczy przede wszystkim:

- remontu elewacji budynku Gminnego Centrum Kultury zlokalizowanego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 27;
- modernizacji i zagospodarowania „Czerwonego Kościółka” w Kamieńcu Ząbkowickim na cele kulturalne (np.: galeria wystawiennicza dla miejscowych artystów, sala koncertowa, itp.);
- kontynuacji wyposażenia Kamienieckiej Izby Pamiątek w Kamieńcu Ząbkowickim oraz docelowo organizacji Muzeum Regionalnego, zgodnie z intencją zawartą w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami*;
- budowy nowych świetlic wiejskich w Suszce i Śremie.

Część organizacyjna dotyczy rozszerzenia obecnej oferty usług kultury. Gminne Centrum Kultury (GCK) pełni rolę centrum życia kulturalnego gminy. Działalność GCK cieszy się szerokim zainteresowaniem mieszkańców, a zwłaszcza młodzieży. Natomiast ogólnodostępne świetlice wiejskie pełnią w pewnym sensie rolę satelitów (filii) Gminnego Centrum Kultury. Również tutaj zwiększa się zapotrzebowanie na usługi oferowane przez te obiekty. W związku z planowanym dokończeniem modernizacji obiektu GCK oraz rosnącym zapotrzebowaniem na usługi kultury należy zintensyfikować działania w kierunku umożliwiających mieszkańcom, szczególnie młodym, zrzeszania się w ramach dodatkowych grup i sekcji kulturalnych. Działania te prowadzą do zachęcenia uczestnictwem w życiu kulturalnym gminy coraz większej liczby mieszkańców. Osiągane są między innymi poprzez szersze dostosowanie oferty w kierunku potrzeb różnych grup wiekowych i powiązanie jej z innymi rodzajami aktywności, szczególnie w dziedzinach: sportu, rekreacji czy rozrywki.

Cześć organizacyjna niniejszego zadania ma również na celu wzbogacenie lokalnego programu imprez kulturalnych, opublikowania go w formie cyklicznego (corocznego) kalendarium i jego upowszechnienie na zewnątrz (np.: w formie ogólnodostępnej ulotki), zachęcając tym samym mieszkańców do wspólnego

organizowania takich przedsięwzięć. Pożądana jest tutaj także ewentualna współpraca z podmiotami prywatnymi i włączenie ich imprez do gminnego kalendarza imprez kulturalnych. Obecną ofertę cyklicznych imprez kulturalnych można wzbogacić między innymi o:

- cykliczne wystawy autorskie;
- koncerty orkiestr (profesjonalnych i amatorskich);
- koncerty zespołów regionalnych i ludowych;
- koncerty muzyczne na świeżym powietrzu;
- kabaretony;
- targi staroci;
- plenerowe wystawy artystyczne;
- konkursy i turnieje o randze lokalnej i regionalnej, np.: o tematyce historycznej;
- spotkania twórcze, itp.

Większość imprez powinna być związana z historią i tradycją regionu, samego Kamieńca Ząbkowickiego i okolicznych miejscowości. Ponadto należy przedsięwziąć działania marketingowe promujące cykl dzisiejszych i przyszłych wydarzeń kulturalnych oraz podjąć starania mające na celu pozyskanie atrakcyjnych imprez o zasięgu regionalnym bądź nawet ogólnokrajowym, organizowanych przez znane w kraju podmioty. Kamieniec Ząbkowicki, mógłby zabiegać o to, aby stać się jednym z „przystanków” na trasach imprez objazdowych organizowanych przez różne instytucje i koncerty.

D.4. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty sportowo – rekreacyjnej

Analogicznie do zadania związanego z usługami kultury niniejsze zadanie składa się z dwóch zasadniczych części: inwestycyjnej i organizacyjnej.

Część inwestycyjna dotyczy przede wszystkim następujących przedsięwzięć:

- modernizacja stadionu sportowego (GLKS „Zamek”) w Kamieńcu Ząbkowickim;
- rozbudowa obecnych boisk piłkarskich w pozostałych, większych miejscowościach, na boiska wielofunkcyjne, umożliwiające uprawianie lekkiej atletyki, a także gier w: koszykówkę, siatkówkę, piłkę ręczną, tenis ziemny, itp.;
- modernizacja zaplecza (infrastruktury) towarzyszącej boiskom Ludowych Zespołów Sportowych (LZS);
- w dłuższej perspektywie – budowa krytej pływalni w Kamieńcu Ząbkowickim.

Część organizacyjna dotyczy rozszerzenia obecnej oferty usług sportowo – rekreacyjnych dla mieszkańców. Analogicznie do opisanych powyżej przedsięwzięć związanych z kulturą, należy podjąć działania zmierzające do stworzenia szerszej oferty sekcji sportowych oraz programu cyklicznych imprez sportowych. Organizacyjnie mechanizmy imprez sportowych funkcjonowałyby podobnie do tych związanych z kulturą, a więc powiązane byłby z wydarzeniami oferowanymi przez obecnie funkcjonujące zrzeszenia sportowe. Imprezy sportowe mogą odbywać się w tym samym czasie co imprezy kulturalne lub osobno. Obecnie istniejący kalendarz wydarzeń sportowych można wzbogacić o następujące imprezy:

- rajdy w nieznanie;
- rajdy rowerowe;
- kolarstwo przełajowe;
- biegi na orientację;
- zawody wędkarskie;

- zawody związane ze sportami wodnymi po udostępnieniu i zagospodarowania zbiorników wodnych na cele sportowo – rekreacyjne;
- zawody hippiczne;
- wycieczki dorożkami;
- biegi narciarskie;
- kuligi;
- spotkania przy ognisku, itp.;
- zawody Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP), itp.

Atrakcyjność imprez można podnieść poprzez organizowanie zawodów z nagrodami. Kalendarz cyklicznych oraz okazjonalnych imprez o charakterze sportowo – rekreacyjnym należy ująć i opublikować we wszelkich materiałach promocyjnych gminy.

D.5. Reorganizacja finansowania usług kultury i sportu

W nawiązaniu do dwóch poprzednich zadań strategicznych należy także rozważyć przyszłą formę finansowania usług kultury czy też sportu. Podstawową barierą rozwoju życia kulturalnego oraz inicjatyw społecznych jest brak środków finansowych i technicznych. Niniejsze zadanie ma na celu reorganizację formy finansowania usług kultury oraz sportu poprzez częściowe urynkowienie. Infrastruktura społeczna gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się dużym zasobem powierzchni użytkowych. Dotyczy to zarówno terenów sportowych jak również kulturalnych. Ideą reorganizacji jest częściowa dzierżawa wspomnianych zasobów na drodze postępowania konkursowego czy przetargowego. Z przyczyn oczywistych etatowa kadra pracowników ośrodka kultury nie jest w stanie animować zajęć z wielu, zwłaszcza specjalistycznych, dziedzin. Gmina może wspierać rozwój oferty kulturalnej i sportowej poprzez ściąganie z zewnątrz instruktorów czy animatorów bądź pasjonatów różnych dziedzin i udostępnianie im (np.: poprzez wynajem) pomieszczeń oraz „kanałów informacyjnych”. Praktyka gospodarki wolnorynkowej wykazuje niezaprzeczalnie większe zaangażowanie podmiotów prywatnych nad publicznymi. Zadanie to jest ryzykowne ze względu na znaną sprzeczność pomiędzy pełnieniem zadań publicznych w dziedzinie kultury i sportu, a dążeniem do ekonomicznych profitów. Jednak odpowiedni system dotacji np.: do cen sprzedanych biletów lub do konkretnych przedsięwzięć (np.: kursy doszkalające, sekcje zainteresowań o wykwalfikowanej tematyce, itp.) umożliwiłyby z jednej strony wyzwolenie inicjatywy w duchu gospodarki wolnorynkowej, a z drugiej – zapewnienie wartościowej i nie wyłącznie komercyjnej oferty kulturalnej i sportowej.

D.6. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego

Szeroko pojęte bezpieczeństwo publiczne determinuje wiele czynników. Wpływ na bezpieczeństwo publiczne mają między innymi służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo bezpośrednie, mienia, drogowe, przeciwpożarowe, przeciwpowodziowe, sanitarne, itp. Bezpieczeństwo publiczne to także bezpieczeństwo komunikacyjne, związane między innymi z odpowiednimi standardami dróg (nawierzchnia, organizacja ruchu, itp.) i ich najbliższego otoczenia (pobocza, rowy odwadniające, chodniki, oświetlenie).

W opinii miejscowego Komisarjatu Policji w Kamieńcu Ząbkowickim problemem jest niewystarczający zasób kadrowy funkcjonariuszy oraz braki w wyposażeniu technicznym. Rozwiązanie tego problemu ma więc przede wszystkim charakter organizacyjny. Zważywszy na to, że miejscowy Komisarjat Policji obsługuje również rejon Złotego Stoku, a także w świetle oczekiwanych praw miejskich dla Kamieńca Ząbkowickiego, należy podjąć negocjacje pomiędzy Urzędem Gminy Kamieniec Ząbkowicki, Urzędem Miejskim w Złotym Stoku, Komisarjatem Policji oraz Komendą Powiatową Policji w Ząbkowicach Śląskich, prowadzące do uzyskania szerszego źródła

środków niezbędnych dla prawidłowego wypełniania obowiązków, służących zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego, zwłaszcza uzasadnionych lokalnymi potrzebami.

W zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego planuje się rozbudowę remiz strażackich w Topoli i Ożarach.

W opinii części mieszkańców gminy kontrowersje wzbudza niedostatek oświetlenia ulicznego na terenach zabudowanych. Z jednej strony pojawiają się opinie dotyczące małej ilości punktów oświetleniowych, a z drugiej niewystarczające natężenie funkcjonujących punktów świetlnych. Z racji tego, że opinie w tej kwestii są dość podzielone jedynym wyjściem z zaistniałej sytuacji są konsultacje społeczne w poszczególnych miejscowościach gminy, a na ich bazie przeprowadzenie gruntownej inwentaryzacji oświetlenia w niewralgicznych miejscach. Na bazie powyższego należy podjąć dalsze działania związane z ewentualną modernizacją i doposażeniem oświetlenia ulicznego. Osobną kwestią jest bieżąca modernizacja oświetlenia, a konkretnie zastosowanie nowoczesnych, energooszczędnych i ekologicznych punktów świetlnych.

Z zadaniem tym wiąże się także rozbudowa systemu monitoringu, obejmującego nie tylko wybrane obiekty użyteczności publicznej.

D.7. Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe

Zadanie to jest nierozłącznie związane z opracowaniem nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, pomimo dobrej lokalizacji, nie jest obecnie atrakcyjnym miejscem pod względem osadnictwa, co wyrażają dane statystyczne dotyczące rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Wynika to przede wszystkim z odległości do większych aglomeracji miejskich, których mieszkańcy wybierają tereny wiejskie jako miejsce zamieszkania, a także zagrożeń powodziowych. Jednakże oczekiwany plan rozwoju, a przede wszystkim zabezpieczenie przeciwpowodziowe oraz poprawa dostępności transportowej i komunikacyjnej może spowodować napływ osadników. Należy więc promować tereny przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe, licząc z jednej strony na uniknięcie odpływu własnej społeczności, a z drugiej na napływ nowych osadników. Jednocześnie wskazane jest prowadzenie wyważonej polityki w zakresie wyznaczania miejsc pod budownictwo mieszkaniowe. Nadmierne nasycenie zabudową mieszkaniową poszczególnych jednostek osadniczych może skutkować brakiem zainteresowania ze strony potencjalnych osadników. Za jednostki rozwojowe w gminie Kamieniec Ząbkowicki uznać należy miejscowości największe i zarazem koncentrujące już wykształcone funkcje usługowe. Poza Kamieńcem Ząbkowickim są to przede wszystkim wsie: Starczów i Doboszowice. Pozostałe miejscowości charakteryzują się obecnie zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem w kontekście realizacji nowych obiektów mieszkaniowych ze względu na fizjografię terenu oraz z powodu niedostatku infrastruktury technicznej i społecznej. Może się to jednak zmienić w świetle rozwoju usług turystyczno – rekreacyjnych na bazie istniejących i planowanych zbiorników retencyjnych. W związku z powyższym należy je promować w kontekście budownictwa mieszkaniowo – usługowego (turystyka) oraz letniskowego.

Podczas prac nad nowymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego należy umiejętnie zaplanować lokalizację atrakcyjnych terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe dla bardziej wymagających osadników. Zakładając, że tereny te będą charakteryzowały się atrakcyjnym położeniem np.: odpowiednio większy areal działki, słoneczna ekspozycja, bliskość terenów leśnych, itp., to cena takich działek może kilkakrotnie przekraczać przeciętną wartość występującą w gminie za m² gruntu pod budownictwo mieszkaniowe. Korzyści wynikające z faktu osiedlenia się na terenie gminy osób zamożnych nie ograniczają się tylko do większych wpływów z podatków lokalnych. Grupa takich obywateli może zwiększyć pulę rodzimego

kapitału, której część zainwestuje na terenie gminy. Zamożni mieszkańcy stwarzają większy popyt na miejscowe usługi. Mogą oni także rozreklamować walory gminy Kamieniec Ząbkowicki wśród innych przedsiębiorców. Informacje o zasobie tego typu terenów należy włączyć do programu promocji gminy.

Ważnym aspektem niniejszego zadania jest również kwestia uzbrojenia terenów przewidzianych pod budownictwo mieszkaniowe w podstawową infrastrukturę techniczną (energia elektryczna, woda, kanalizacja, transport i komunikacja).

Cel strategiczny „E” :

„DZISIAJ, JUTRO, POJUTRZE” – Kamieniec Ząbkowicki miastem

E.1. Uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki

Bogate tradycje wyrażone historią oraz zasobem zabytkowych obiektów, potencjał demograficzny, infrastruktura techniczna i społeczna, struktura lokalnej gospodarki i jej rozwój, postępujące procesy centrotwórcze usług, a nade wszystko tak zwany klimat i charakter miejscowości oraz ambicje lokalnej społeczności predysponują obecną formalnie wieś Kamieniec Ząbkowicki do uzyskania praw miejskich. Przyszłe miasto powstanie z połączenia sołectw: Kamieniec Ząbkowicki I i Kamieniec Ząbkowicki II. Niebawem rozpoczną się działania prawno – administracyjne zmierzające do realizacji tego celu. W zamyśle uzyskanie praw miejskich ma nastąpić jeszcze w bieżącej dekadzie.

E.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej

Oczekiwane uzyskanie praw miejskich dla Kamieńca Ząbkowickiego rodzi naturalną potrzebę ukształtowania przyszłego, tętniącego życiem „centrum miasta”, zarówno w wymiarze społecznym jak i częściowo ekonomicznym. Poza stroną prawno – organizacyjną dzisiejsze miasto wyróżnia się pewną jakością przestrzenną. Potrzebne jest miejsce, gdzie skupia się życie, gdzie ludzie przychodzą się spotkać albo nawet tylko pospacerować, miejsce z którym się identyfikują. Z braku rynku winien to być inny plac lub wybrany odcinek głównej ulicy, wzdłuż której szeroki chodnik służyłby dla pieszych i posiadał miejsce na kawiarniane ogródki. Jest to również ważne, aby zatrzymać turystów zwiedzających miejscowe zabytki i tych, którzy w przyszłości przyjadą tu wypoczywać nad wodą.

Układ przestrzenny centralnej części Kamieńca Ząbkowickiego (między innymi: Błonia Kamienieckie, byłe opactwo cysterskie, „Czerwony Kościółek”, zamek, zespół pałacowo – parkowy) posiada bogate tradycje historyczno – kulturowe. Obecny charakter tego obszaru nie odbiega dalece od jego historycznego pierwowzoru i charakteryzuje się wysoką jakością przestrzenną. Rejon ten objęty jest prawną ochroną konserwatorską (wyznaczona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej), a jego najcenniejsze elementy figurują w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. W ostatnich latach przeprowadzono tu szereg prac rewitalizacyjnych, związanych między innymi z projektami: Transgranicznego Szlaku Królowej Marianny Orańskiej oraz Południowo – Zachodniego Szlaku Cysterskiego. W związku z powyższym dla lokalnej społeczności obszar ten pełni rolę „centrum” miejscowości. Obecnie na zlecenie Urzędu Gminy prowadzi się architektoniczną koncepcję zagospodarowania okolic „Czerwonego Kościółka”, w tym również Błoni Kamienieckich. Celem niniejszego zadania jest rewitalizacja tego rejonu na bazie opracowanej koncepcji, przewidującej docelowo rekreacyjno – usługowy charakter Błoni Kamienieckich.

Ponadto w każdej miejscowości należy zagospodarować wolne przestrzenie, najlepiej w okolicach już funkcjonujących obiektów publicznych (boiska sportowe, świetlice wiejskie, place zabaw dla dzieci, zabytkowe parki, itp.) na miejsca spotkań lokalnej społeczności (zadaszone altany, miejsca na ognisko, ławki, oświetlenie, itp.) czy centra rekreacyjne dla młodzieży, itp. Obiekty te należą do tak zwanej małej architektury i nie wymagają dużych nakładów finansowych. Na bazie tejże infrastruktury można tam również organizować plenerowe imprezy kulturalne, wystawy miejscowych artystów, itp.

E.3. Rozwój oferty usługowej

Oczekiwany dalszy rozwój gminy, w tym przyszłego miasta – Kamieńca Ząbkowickiego, możliwy przede wszystkim dzięki modernizowanej infrastrukturze technicznej i społecznej, rozwojowi usług turystycznych i wypoczynkowych, pozyskiwaniu inwestorów, napływowi nowych osadników, a także na ambicjach obecnej społeczności wymaga szerszej oferty usługowej. Usługi rynkowe czy inaczej komercyjne, bo o nich głównie mowa, to nie tylko mniejsze lub większe placówki handlowe o profilu spożywczym czy bankomat, ale także: gastronomiczne (kawiarnie, restauracje), rozrywkowe (np.: pub), finansowe (placówki bankowe i ubezpieczeniowe), fryzjer, kosmetyczka, salon optyczny, galeria sztuki, punkty drobnych napraw, itp. Obecna struktura usług, od kilku lat wyraźnie rozwijająca się, nadal tylko w podstawowym zakresie spełnia wciąż rosnące potrzeby i oczekiwania mieszkańców. W odczuciu wielu z nich, a zwłaszcza młodzieży i nowych osadników, obecna gmina to przede wszystkim miejsce do zamieszkania, czasem relaksu na łonie natury, ale nie do szeroko pojętego „życia”. Oferta usług na miarę ich oczekiwań i potrzeb znajduje się dopiero w pobliskich Ząbkowicach Śląskich czy Kłodzku, bądź dopiero we Wrocławiu. Oczywiście nikt nie liczy na nowoczesną galerię handlową bądź aquapark czy multiplex w Kamieńcu Ząbkowickim, ale przynajmniej np.: na wygodne, bezpieczne i nowoczesne osie spacerowo – usługowe (deptaki), zwieńczone zagospodarowaną przestrzenią publiczną (Błonia Kamienieckie), koncentrujące np.: usługi handlowo – gastronomiczne czy kulturalno – rozrywkowe, z których można skorzystać w porze wieczornej podczas tak zwanych „dni roboczych” oraz w weekendy i inne dni wolne od pracy. Rolę takich osi pełnić mogą przede wszystkim ulice: Kolejowa, Zamkowa, Ząbkowicka i Złotostocka. Celem niniejszego zadania (w powiązaniu z projektami zmierzającymi do modernizacji infrastruktury technicznej oraz poprawy wizerunku i estetyki) jest przede wszystkim promocja miejscowości Kamieniec Ząbkowicki, ukierunkowana na pozyskanie przedsiębiorców zainteresowanych rozwojem usług rynkowych. Jednym z pierwszych działań w tym zakresie jest planowana przebudowa targowiska stałego w Kamieńcu Ząbkowickim, zlokalizowanego przy ul. Kolejowej.

Ukształtowanie „centrum” przyszłego miasta, zagospodarowanie przestrzeni publicznej w pozostałych miejscowościach oraz rozwój oferty usługowej ma także, a może przede wszystkim, wymiar niematerialny w postaci większej identyfikacji lokalnej społeczności z gminą i daną miejscowością.

8. Źródła finansowania.

8. 1. Potencjalne źródła finansowania.

Zadania realizowane w ramach Strategii Rozwoju mogą być finansowane z różnych źródeł. W polskim systemie finansowym są to źródła **wewnętrzne i zewnętrzne**. Źródła wewnętrzne oznaczają środki pochodzące z terenu gminy od podmiotów gospodarczych, budżetu lokalnego czy od mieszkańców. Natomiast źródła zewnętrzne to środki pochodzące od podmiotów funkcjonujących poza terenem gminy lub umiejscowionych organizacyjnie poza gminą.

Źródła wewnętrzne i zewnętrzne generować mogą środki o charakterze bezzwrotnym (np.: dotacje, subwencje, darowizny, itp.) oraz zwrotnym (np.: kredyty czy pożyczki), a także mogą mieć charakter źródeł generujących środki w sposób stabilny i systematyczny, co do terminu i wielkości lub zmienny i dyskrecjonalny, z punktu widzenia czasu ich kreacji i wielkości tych środków. Cechy te mają istotne znaczenie dla sposobu realizacji poszczególnych przedsięwzięć w ramach Strategii Rozwoju. Decydują bowiem o zakresie tych przedsięwzięć, tempie realizacji i całkowitych kosztach wykonania poszczególnych zadań, a w niektórych przypadkach o skuteczności.

TABELA 145: Podział środków finansujących programy strategiczne.

Środki lokalne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bezzwrotne jednorazowe (dotacje z budżetu gminy); ➤ bezzwrotne systematyczne (pozycja budżetu gminy); ➤ zwrotne jednorazowe (obligacje gminne).
Środki krajowe	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bezzwrotne jednorazowe (dotacje celowe); ➤ bezzwrotne systematyczne (subwencje); ➤ zwrotne jednorazowe (kredyty i pożyczki bankowe).
Środki zagraniczne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bezzwrotne jednorazowe (środki pomocowe); ➤ zwrotne jednorazowe (środki z linii kredytowych).

Źródło: Opracowanie własne.

Środki lokalne posiadają tą podstawową zaletę, że są narzędziem mobilizacji społeczności lokalnej, zmuszają do racjonalnego ich wykorzystania i podnoszą ich efektywność. Wady związane są ze zwrotnością lub bezzwrotnością. W przypadku środków zwrotnych niezbędne jest określenie źródła, z którego będą one zwracane, często wraz z odsetkami (kuponami). Wadą zewnętrznych środków bezzwrotnych jest ich niskie oddziaływanie motywujące w kierunku efektywnego wykorzystania. Środki krajowe charakteryzują się mniejszą dostępnością i często, w przypadku środków bezzwrotnych, niższą kontrolą efektywności wykorzystania. Dotyczy to zwłaszcza środków publicznych. W przypadku środków zagranicznych są one z reguły połączone z koniecznością wyasygnowania środków własnych.

Podstawowe rodzaje środków finansowych, które mogą być wykorzystane przy realizacji zadań Strategii Rozwoju można zestawić następująco:

- środki własne podmiotów gospodarczych (przedsiębiorstw) istniejących na terenie gminy;
- środki własne podmiotów gospodarczych (przedsiębiorstw) spoza terenu gminy, krajowych i zagranicznych;
- środki budżetowe z budżetu gminnego, pozyskane w formie racjonalizacji wydatków budżetowych (oszczędności) lub w drodze zaplanowanych wydatków budżetowych;

- środki budżetowe z budżetów powiatowych i wojewódzkich;
- środki rządowe z budżetu centralnego i budżetu wojewody;
- środki pochodzące z Unii Europejskiej;
- środki celowe funduszy ekologicznych (np.: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej);
- środki pochodzące z fundacji ekologicznych;
- środki pochodzące z pomocy zagranicznej (w tym ekokonwersji długów zagranicznych Polski);
- środki finansowe pochodzące z zagranicznych linii kredytowych;
- środki z banków komercyjnych;
- środki funduszy inwestycyjnych;
- środki towarzystw leasingowych;
- środki pochodzące z operacji na rynkach kapitałowych lub oprocentowania depozytów bankowych;
- środki pochodzące z budżetów gospodarstw domowych;
- środki pochodzące z samoopodatkowania się społeczności lokalnych;
- środki pochodzące z emisji obligacji komunalnych;
- środki pochodzące z darowizn, specjalnych emisji znaczków i innych wydawnictw;
- środki pochodzące z zasobów finansowych towarzystw ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych;
- środki pochodzące z emisji tzw. obligacji ekologicznych (*cat bonds*);
- środki generowane przez system opłat lokalnych (klimatycznych) za korzystanie ze środowiska przyrodniczego.

Z drugiej strony formy finansowania inwestycji proekologicznych dostępne na rynku można podzielić na:

- zobowiązania finansowe:
  - kredyty;
  - pożyczki;
  - obligacje;
  - leasing;
- udziały kapitałowe – akcje i udziały w spółkach;
- dotacje – środki bezzwrotne.

Formy te występują czasami łącznie (np.: dotacje do spłaty odsetek od kredytów bankowych lub pożyczki preferencyjne). Wśród zobowiązań finansowych najbardziej rozpowszechnione są preferencyjne pożyczki przez celowe fundusze ekologiczne oraz Bank Ochrony Środowiska. Obligacje i leasing są formami, które wymagają większego doświadczenia i umiejętności ze strony podmiotu realizującego przedsięwzięcie proekologiczne. Istotną cechą tej formy jest dopasowywanie oferty do lokalnych warunków, które umożliwiają sterowanie strumieniami finansowymi odpowiednio do możliwości i potrzeb klienta. Udziały kapitałowe są nową i rozwijającą się wraz z sektorem bankowym formą finansowania inwestycji ekologicznych. Angażowanie kapitału w finansowaniu inwestycji jest dokonywane na zasadach komercyjnych i najczęściej jest stosowane w prywatyzacji mienia komunalnego (zwłaszcza przy komunalnych oczyszczalniach ścieków, zakładach uzdatniania wody pitnej czy komunalnych wysypiskach odpadów). Dotacje (bezzwrotne formy finansowania) stanowią tradycyjną i bardzo poszukiwaną przez inwestorów formę finansowania przedsięwzięć proekologicznych. W praktyce stosuje się je coraz rzadziej, ponieważ zdaniem przedstawicieli życia gospodarczego tworzą one sytuację nierównego traktowania podmiotów gospodarczych. Nadal wykorzystuje się je często do katalizowania strumienia preferencyjnych pożyczek, które są połączeniem dotacji i kredytów. Najczęściej korzystają z tego instrumentu celowe fundusze ekologiczne, a także fundacje ekologiczne. Te ostatnie czynią to z reguły w postaci

uruchamianych w bankach komercyjnych liniach kredytowych z dopłatami do odsetek, które obniżają stopy oprocentowania tych kredytów.

8. 2. Ogólne zasady doboru środków finansowych.

W trakcie doboru środków finansowych należy pamiętać o przestrzeganiu kilku podstawowych zasad. **Pierwsza** wiąże się z koniecznością dokładnej oceny wad i zalet poszczególnych potencjalnych źródeł. Ocena ta musi charakteryzować się wysoką rzetelnością i bezstronnością, co implikuje, że najlepiej aby była ona wykonywana przez niezależnych ekspertów.

Druga zasada dotyczy oceny dostępności i ryzykowności poszczególnych źródeł. Ocena taka jest istotna zwłaszcza z punktu widzenia skuteczności realizacji danego przedsięwzięcia oraz jego całkowitych kosztów.

Trzecia zasada wiąże się z koniecznością wykorzystania przy przygotowywaniu finansowego wsparcia poszczególnych inżynierii finansowej i montażu finansowego. Według popularnej definicji „*inżynieria finansowa to umiejętność projektowania, konstruowania i wdrażania innowacji finansowych w dziedzinie nowoczesnego zarządzania finansami, umożliwiająca optymalny wybór metod finansowania działalności i efektywne zarządzanie ryzykiem, silnie wsparta przez zaawansowane metody wyceny instrumentów pochodnych i modelowania ryzyka, a także przez nowoczesną technologię informatyczną*”.⁷¹ Tak rozumiana inżynieria finansowa, której źródła wywodzą się z rynków kapitałowych, znajduje swoje zastosowanie przy tych wszystkich przedsięwzięciach, które wymagają określenia poziomu ich ryzyka, źródeł finansowania i ryzyka oraz kosztów wykorzystania tych źródeł. Znajduje zatem zastosowanie także przy finansowaniu inwestycji. Optymalny wybór metody finansowania danej inwestycji powinien skupiać się przede wszystkim na maksymalnym obniżeniu kosztów finansowania działalności inwestycyjnej, przy danym założonym poziomie ryzyka ich wykorzystania lub na minimalizacji ryzyka, przy danym założonym poziomie kosztów wykorzystania tych źródeł finansowania. Pomimo swego miejsca i znaczenia rynek finansowy nie jest w pełni znany i zrozumiały dla potencjalnych klientów. Wielość form, źródeł i procedur stosowanych w jego ramach wymaga dobrej orientacji w celu podjęcia właściwej decyzji finansowej. Panuje powszechne przekonanie, że zapotrzebowanie na środki finansowe na inwestycje prorozwojowe znacznie przewyższa dostępne ich zasoby (podaż). Tymczasem wiele uruchomionych w ostatnich latach linii kredytowych nie zostało wykorzystanych z uwagi na brak dobrze przygotowanych projektów inwestycyjnych. Zapotrzebowanie na środki finansowe jest zależne od kosztu pozyskania tych środków. Popyt na „tani pieniądz” będzie zawsze duży. Im wyższy koszt kredytów oraz im trudniejsze do spełnienia warunki uzyskania tych środków, tym mniej będzie chętnych na ich wykorzystanie. Dostęp do kapitału inwestycyjnego oraz koszt jego pozyskania często przesądzają o powodzeniu lub klęsce projektów inwestycyjnych. Na ogół trudno jest sfinansować całość inwestycji z jednego źródła (np.: z jednego funduszu lub jednego banku) lub za pomocą jednego instrumentu (np.: tylko dotacji czy kredytu). Jednocześnie nie należy rozpoczynać inwestycji jeżeli całość zapotrzebowania na nakłady inwestycyjne nie zostaną zbilansowane źródłami finansowymi, czyli jeżeli nie jest zamknięty montaż finansowy. Wyszukiwanie i łączenie wielu różnych źródeł i form finansowania danej inwestycji jest dziedziną inżynierii finansowej. Podmioty przygotowujące się do realizacji inwestycji muszą skrupulatnie obserwować rynek finansowy, aby odpowiednio do swoich planów inwestycyjnych i własnych możliwości finansowych dobrać źródła i formy finansowania realizowanych przez siebie inwestycji. Z trzecią zasadą i wykorzystaniem inżynierii finansowej łączy się potrzeba precyzyjnego opracowania harmonogramów realizacji poszczególnych celów strategicznych, celów pośrednich i zadań strategicznych. Harmonogramy takie są ściśle skorelowane z zakresem,

⁷¹ Tarczyński W., Zwolanowski M., Inżynieria finansowa. Instrumentarium. Strategie. Zarządzanie ryzykiem. Strategie inwestowania. Ryzyko inwestowania., Warszawa 1999.

rodzajami i sposobami wykorzystanie poszczególnych źródeł finansowania i bezinwestycyjnego wsparcia przedsięwzięć.

Po czwarte przy doborze środków warunkujących i wspierających przedsięwzięcia w ramach Strategii Rozwoju, jak również Wieloletniej Prognozy Finansowej należy również pamiętać o możliwościach wykorzystania wsparcia niefinansowego. Chodzi przede wszystkim o takie formy jak:

- pomoc bezinwestycyjna z gmin partnerskich;
- wsparcie rzeczowe w różnej postaci;
- wkład pracy własnej mieszkańców gminy.

Przedsięwzięcia bezinwestycyjne mogą być, w warunkach niedostatku dostępnych źródeł finansowych, bardzo interesującym uzupełnieniem realizacji zadań. Są także wyrazem bezpośredniego zaangażowania mieszkańców gminy w realizację Strategii, a później również Wieloletniej Prognozy Finansowej.

8. 3. Rozmiary i uwarunkowania źródeł finansowych.

Wdrożenie niniejszej Strategii Rozwoju będzie możliwe dzięki stworzeniu sprawnego systemu finansowania ochrony środowiska. Podstawowymi źródłami finansowania działań proekologicznych są: fundusze ekologiczne, fundacje i programy pomocowe czy własne środki inwestorów. Podstawę tego systemu tworzą natomiast **fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej** czyli:

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;

Gromadzą one wpływy z opłat płaconych za korzystanie ze środowiska i jego zasobów przez podmioty gospodarcze (opłaty za emisję zanieczyszczeń do powietrza, zrzut ścieków, składowanie odpadów) oraz kar nakładanych za ponadnormatywne zanieczyszczanie środowiska.

Środki własne podmiotów gospodarczych (przedsiębiorstw) będą mogły być uruchomione tylko wówczas, gdy dane przedsięwzięcie jest rentowne ekonomicznie, czyli gwarantuje nadwyżkę przychodów nad kosztami.

Środki finansowe z budżetu gminnego stanowią najbardziej elastyczne źródło finansowania przedsięwzięć, o najszerszym zakresie stosowania.

Środki budżetowe z budżetów powiatowych i wojewódzkich mogą być praktycznie wykorzystywane tylko do takich przedsięwzięć, które mają znaczenie ponadgminne lub są szczególnie ważne dla obszarów problemowych. Na wsparcie ze **środków budżetu centralnego lub wojewody** mogą liczyć tylko te przedsięwzięcia, które mają strategiczne znaczenie dla gospodarki kraju lub regionu (inwestycje centralne).

Środki celowych funduszy ekologicznych mogą być wykorzystane przy realizacji przedsięwzięć proekologicznych według przygotowanych projektów, które uzyskały akceptację merytoryczną i spełniają warunki formalne. Biorąc pod uwagę, że większość zadań przedstawionych w ramach niniejszej Strategii Rozwoju ma taki charakter, możliwość wsparcia ich środkami funduszy jest istotnym źródłem.

Ta sama uwaga dotyczy **środków pochodzących z fundacji ekologicznych i ekokonwersji**. Fundacje istniejące w Polsce, dają również pewne możliwości dla wsparcia finansowego określonych przedsięwzięć. Zgromadzenie odpowiednich informacji w tym zakresie nie jest zadaniem łatwym, ponieważ nie istnieje w naszym kraju żaden ośrodek, który koordynowałby napływ tych środków, lub nawet zbierał odpowiednie informacje.

Środki finansowe pochodzące z zagranicznych linii kredytowych są w chwili obecnej mniej ważnym źródłem wsparcia realizacji lokalnych inwestycji. Należy jednak pamiętać, że są to środki zwrotne i z reguły przeznaczone na realizację zadań celowych (na przykład wsparcia rozwoju infrastruktury lub przekształceń strukturalnych).

Środki bankowe, przyjmujące postać kredytów i pożyczek komercyjnych są dostępnym lecz kosztownym wsparciem przedsięwzięć inwestycyjnych. Oznacza to, że należy je wykorzystywać tylko w sytuacjach koniecznych, zwłaszcza przy finalizacji przedsięwzięć.

Środki pochodzące z funduszy inwestycyjnych wymagają od organów samorządu terytorialnego stworzenia określonych zachęcających warunków do sprowadzenia takich środków. Podobna sytuacja dotyczy **środków z towarzystw leasingowych**.

W przypadku dysponowania przez gminę nadwyżkami środków finansowych w pewnych okresach mogą one być lokowane na **rynkach kapitałowych** lub na **depozytach bankowych**. Pierwszy sposób pozwala przy sprzyjających okolicznościach i umiejętnościach uzyskać większe nadwyżkowe środki. Jest jednak bardziej ryzykowny. Lokaty bankowe, mniej dochodowe, są jednak znacznie bezpieczniejsze.

Środki pochodzące z budżetów gospodarstw domowych mogą stanowić ważny element wsparcia zadań zapisanych w Strategii Rozwoju pod warunkiem zaangażowania mieszkańców w poszczególne przedsięwzięcia i posiadania przez nich odpowiednich nadwyżek finansowych (oszczędności).

Podobna uwaga dotyczy **środków pochodzących z samoopodatkowania się społeczności lokalnych**. Wymaga ono jednak przeprowadzenia referendum i pozytywnej decyzji mieszkańców.

Bardziej atrakcyjna może być **emisja obligacji komunalnych** lub **emisja obligacji ekologicznych**. Ich zaletą jest możliwość pozyskania dość znacznych środków w przypadku odpowiednio wysokiego oprocentowania, wadą natomiast konieczność zwrotu wraz z odsetkami. Środki z obligacji komunalnych mogą być zastosowane do szerszej gamy przedsięwzięć, natomiast z obligacji ekologicznych tylko na działania proekologiczne.

Środki pochodzące z zasobów finansowych towarzystw ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych mogą być wykorzystane do przedsięwzięć, w efekcie których spodziewać się można zmniejszenia wysokości wypłacanych odszkodowań (na przykład popowodziowych czy powypadkowych).

Znacznie mniejszą rolę posiadają **środki generowane przez system opłat lokalnych (na przykład klimatycznych)** za korzystanie z walorów środowiska przyrodniczego oraz **środki okazjonalne, pochodzące z darowizn, specjalnych emisji znaczków czy innych wydawnictw**.

Obecnie podstawowym źródłem finansowania przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska i szeroko pojętym rozwojem, w tym również tak zwanego kapitału ludzkiego, są **środki pochodzące z Unii Europejskiej**. Należy jednak pamiętać, że instytucje Unii Europejskiej stawiają określone wymagania merytoryczne (wysoka jakość), formalne (kompletna dokumentacja) oraz finansowe (własny wkład) przed składanymi projektami.

8. 4. Podstawowe źródła finansowania.

Zdecydowana większość zadań ujętych w niniejszej Strategii Rozwoju będzie współfinansowana ze środków **Unii Europejskiej**. Realia podziału środków z budżetu unijnego 2007 – 2013 przeznaczonego dla Polski oraz charakterystyka planowanych przedsięwzięć na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki umożliwia skorzystanie z

dwóch zasadniczych źródeł finansowania (niezależnie od tego kto będzie podmiotem odpowiedzialnym za realizację i beneficjentem danego zadania):

- *Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013 (RPO WD)* – opracowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.
- *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (PROW)* – opracowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Należy nadmienić, że horyzont czasowy realizacji zadań ujętych w niniejszej Strategii Rozwoju znacznie wybiega poza okres kontraktowania oraz rozliczeń inwestycji możliwych do sfinansowania w ramach budżetu unijnego na lata 2007 – 2013, a tym samym będzie opierał się również na nieznanym jeszcze budżecie na lata 2014 – 2020.

8.4.1. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Dolnośląskiego.

W przypadku RPO WD zasadnicze znaczenie dla gminy Kamieniec Ząbkowicki mają następujące priorytety i działania:

Priorytet 1 – Wzrost konkurencyjności dolnośląskich przedsiębiorstw („*Przedsiębiorstwa i Innowacyjność*”):

- działanie 1.1. – inwestycje dla przedsiębiorstw;
- działanie 1.2. – doradztwo dla firm oraz wsparcie dla instytucji otoczenia biznesu.

Priorytet 2 – Rozwój społeczeństwa informacyjnego na Dolnym Śląsku („*Spółeczeństwo Informacyjne*”):

- działanie 2.1. – infrastruktura społeczeństwa informacyjnego;
- działanie 2.2. – rozwój usług elektronicznych.

Priorytet 3 – Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku („*Transport*”):

- działanie 3.1. – infrastruktura drogowa;
- działanie 3.2. – transport i infrastruktura kolejowa;
- działanie 3.3. – transport miejski i podmiejski.

Priorytet 4 – Poprawa stanu środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa ekologicznego i przeciwpowodziowego Dolnego Śląska („*Środowisko i bezpieczeństwo ekologiczne*”):

- działanie 4.1. – gospodarka odpadami;
- działanie 4.2. – infrastruktura wodno – ściekowa;
- działanie 4.3. – poprawa jakości powietrza;
- działanie 4.4. – zabezpieczenie przeciwpowodziowe i zapobieganie suszom;
- działanie 4.5. – rekultywacja obszarów zdegradowanych;
- działanie 4.6. – wsparcie instytucji zajmujących się zabezpieczeniem środowiska naturalnego;
- działanie 4.7. – ochrona bioróżnorodności i edukacja ekologiczna.

Priorytet 5 – Regionalna infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku („Energetyka”):

- działanie 5.1. – odnawialne źródła energii;
- działanie 5.2. – dystrybucja energii elektrycznej i gazu;
- działanie 5.3. – ciepłownictwo i kogeneracja.

Priorytet 6 – Wykorzystanie i promocja potencjału turystycznego i kulturowego Dolnego Śląska („Turystyka i kultura”):

- działanie 6.2. – turystyka aktywna;
- działanie 6.4. – turystyka kulturowa.

Priorytet 7 – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury edukacyjnej na Dolnym Śląsku („Edukacja”):

- działanie 7.2. – rozwój infrastruktury placówek edukacyjnych.

Priorytet 8 – Modernizacja infrastruktury ochrony zdrowia na Dolnym Śląsku („Zdrowie”):

działanie 8.1. – poprawa jakości opieki zdrowotnej.

8.4.2. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W przypadku PROW zasadnicze znaczenie dla gminy Kamieniec Ząbkowicki mają następujące osie i działania:

Oś 1: „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego”, a zwłaszcza działania:

- szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie;
- korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów;
- modernizacja gospodarstw rolnych;
- zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej;
- poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa;
- uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności;
- działania informacyjne i promocyjne.

Oś 2: „Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich”, a zwłaszcza działania:

- wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania;
- program rolnośrodowiskowy;
- zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne;
- odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy oraz wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych.

Oś 3: „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”, a zwłaszcza działania:

- podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej oraz odnowa i rozwój wsi.

8. 5. Propozycje finansowania zadań strategicznych.

TABELA 146: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – propozycja podstawowych źródeł finansowania zadań strategicznych ujętych w Strategii Rozwoju.

Nr zadania	Nazwa zadania	Źródło finansowania	Jednostka odpowiedzialna
1	2	3	4
A.I.1.	Realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska	Według źródeł podanych w Programie	Według informacji zawartych w Programie
A.I.2.	Budowa zbiorników retencyjnych	Budżet Państwa Unia Europejska	RZGW ⁷²
A.I.3.	Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych	Budżet Państwa Budżet Województwa	RZGW WZMiUW ⁷³
A.I.4.	Modernizacja urządzeń melioracyjnych	Budżet Województwa Właściciele gruntów Unia Europejska	WZMiUW ⁷⁴ Właściciele gruntów
A.I.5.	Zabezpieczenie osuwisk	Budżet Państwa Budżet Powiatu Właściciele gruntów Unia Europejska	RZGW Starostwo Powiatowe Właściciele gruntów
A.I.6.	Zalesienie obszarów nieużytkowanych rolniczo	Budżet Państwa Właściciele gruntów Unia Europejska	Nadleśnictwa Właściciele gruntów
A.II.1.	Rozwiązanie problemów gospodarki wodno – ściekowej	Budżet Gminy Unia Europejska	Urząd Gminy
A.II.2.	Budowa rozdzielczej sieci gazowej	Dostawca medium Właściciele obiektów	Dostawca medium Właściciele obiektów
A.II.3.	Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej	Dostawca energii	Dostawca energii
A.II.4.	Modernizacja urządzeń i sieci teleinformatycznych	Budżet Województwa Inwestor (operator) Unia Europejska	Urząd Marszałkowski Inwestor (operator)
A.II.5.	Uporządkowanie gospodarki odpadami	Budżet Gminy Odbiorca odpadów	Urząd Gminy Odbiorca odpadów
A.II.6.	Promocja alternatywnych źródeł energii	Budżet Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy FOŚiGW ⁷⁵ Unia Europejska	Urząd Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy

⁷² Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej.

⁷³ Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych.

⁷⁴ Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych.

⁷⁵ Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

1	2	3	4
A.III.1.	Modernizacja i rozbudowa dróg	Budżet Województwa Budżet Powiatu Budżet Gminy Unia Europejska	DSDiK ⁷⁶ Zarząd Dróg Powiatowych Urząd Gminy
A.III.2.	Budowa i modernizacja dróg lokalnych dla obsługi mieszkańców i przedsiębiorców oraz dróg użytku rolnego	Budżet Gminy Właściciele gruntów Unia Europejska	Urząd Gminy Właściciele gruntów
A.III.3.	Rozwój sieci tras rowerowych	Budżet Województwa Budżet Powiatu Budżet Gminy Unia Europejska	DSDiK Zarząd Dróg Powiatowych Urząd Gminy
A.III.4.	Modernizacja i odbudowa sieci kolejowej	Budżet Państwa Przewoźnik Unia Europejska	PKP PLK SA ⁷⁷ Przewoźnik
A.III.5.	Rozwój oferty połączeń komunikacyjnych	Przewoźnik Budżet Powiatu Budżet Gminy Unia Europejska	Przewoźnik Starostwo Powiatowe Urząd Gminy
A.III.6.	Modernizacja i rozbudowa Infrastruktury służącej komunikacji	Przewoźnik Budżet Państwa Budżet Gminy Unia Europejska	Przewoźnik PKP SA Dorce Kolejowe Budżet Gminy
B.1.	Stworzenie systemu wszechstronnej promocji gminy	Budżet Gminy Unia Europejska	Urząd Gminy
B.2.	Przygotowanie oferty gruntów pod inwestycje oraz ich marketing	Budżet Gminy Właściciele gruntów	Urząd Gminy Właściciele gruntów
B.3.	Pomoc w tworzeniu i funkcjonowaniu gospodarstw: agroturystycznych, specjalistycznych i ekologicznych	Budżet Gminy Właściciele obiektów Organizacje rolnicze Unia Europejska	Urząd Gminy Właściciele obiektów Organizacje rolnicze
B.4.	Popularyzacja i wspieranie alternatywnej wytwórczości oraz usług w gminie	Budżet Gminy Inwestorzy Unia Europejska	Urząd Gminy Inwestorzy
B.5.	Promocja lokalnych produktów i usług	Budżet Gminy Inwestorzy Unia Europejska	Urząd Gminy Inwestorzy
C.1.	Organizacja docelowego systemu obszarów objętych ochroną	Budżet Państwa Budżet Państwa Budżet Gminy FOŚiGW Unia Europejska	Nadleśnictwa RDOŚ ⁷⁸ Urząd Gminy

⁷⁶ Dolnośląska Służba Dróg i Kolei.⁷⁷ PKP Polskie Linie Kolejowe SA.⁷⁸ Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.

1	2	3	4
C.2.	Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców	Budżet Państwa Budżet Państwa Budżet Powiatu Budżet Gminy FOŚiGW Unia Europejska	MEN ⁷⁹ Nadleśnictwa Starostwo Powiatowe Urząd Gminy
C.3.	Poprawa wizerunku i estetyki w gminie	Budżet Państwa Budżet Województwa Budżet Powiatu Budżet Gminy Właściciele obiektów Unia Europejska	RZGW WZMiUW Starostwo Powiatowe Urząd Gminy Właściciele obiektów
C.4.	Ochrona dziedzictwa kulturowego	Budżet Państwa Budżet Gminy Właściciele obiektów Unia Europejska	WUOZ ⁸⁰ Urząd Gminy Właściciele obiektów
C.5.	Rozbudowa infrastruktury służącej turystyce	Budżet Państwa Budżet Województwa Budżet Powiatu Budżet Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy PTTK ⁸¹ Unia Europejska	Nadleśnictwa DSDiK Zarząd Dróg Powiatowych Urząd Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy PTTK
C.6.	Zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych	Budżet Państwa Budżet Gminy Właściciele gruntów Inwestorzy Unia Europejska	RZGW Urząd Gminy Właściciele gruntów Inwestorzy
D.1.	Rozwój usług medycznych	Budżet Państwa Właściciel placówki	NFZ ⁸² Właściciel placówki
D.2.	Kontynuacja modernizacji obiektów edukacyjnych	Budżet Powiatu Budżet Gminy	Starostwo Powiatowe Urząd Gminy
D.3.	Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej	Budżet Gminy Organizatorzy komercyjni Unia Europejska	Urząd Gminy Organizatorzy komercyjni
D.4.	Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty sportowo – rekreacyjnej	Budżet Gminy Zrzeszenia sportowe Organizatorzy komercyjni Unia Europejska	Urząd Gminy Zrzeszenia sportowe Organizatorzy komercyjni

⁷⁹ Ministerstwo Edukacji Narodowej.⁸⁰ Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków.⁸¹ Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze.⁸² Narodowy Fundusz Zdrowia.

1	2	3	4
D.5.	Reorganizacja finansowa usług kultury i sportu	Bezinwestycyjnie Organizatorzy komercyjni	Urząd Gminy Organizatorzy komercyjni
D.6.	Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego	Budżet Państwa Budżet Państwa Budżet Województwa Budżet Województwa Budżet Powiatu Budżet Powiatu Budżet Gminy Unia Europejska	RZGW MSW ⁸³ WZMiUW DSDiK Starostwo Powiatowe Zarząd Dróg Powiatowych Urząd Gminy
D.7.	Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe	Budżet Gminy Właściciele gruntów	Urząd Gminy Właściciele gruntów
E.1.	Uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki	Budżet Gminy	Urząd Gminy
E.2.	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej	Budżet Państwa Budżet Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy Unia Europejska	WUOZ Urząd Gminy Właściciele obiektów Inwestorzy
E.3.	Rozwój oferty usługowej	Budżet Gminy Inwestorzy	Urząd Gminy Inwestorzy

Źródło: Opracowanie własne.

⁸³ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

9. Harmonogram realizacji zadań strategicznych.

Podczas prac nad Strategią Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki ustalono, że formalny horyzont realizacji ustalonych działań mieści się w okresie od 2012 do 2020 roku. Istnieje jednak powszechna świadomość, że realizacja części zadań strategicznych, ze względu na swój zakres, będzie kontynuowana również po 2020 roku. W związku z powyższym zasadne staje się, że harmonogram przedsięwzięć podzielony zostanie na trzy okresy czasowe:

I – lata **2012 – 2015** ; **II** – lata **2016 – 2019** ; **III** – lata **2020 +**.

Kierując się realiami budżetowymi gminy oraz bieżącym okresem korzystania ze środków unijnych, do I okresu (to jest na lata 2012 – 2015) przydzielono wszystkie zadania strategiczne, na które planuje pozyskać się dofinansowanie z budżetu unijnego na lata 2007 – 2013, a także zadania realizowane bezinwestycyjnie oraz te bez realizacji których osiągnięcie celów strategicznych do 2020 roku będzie mało prawdopodobne. Zadania strategiczne zakwalifikowane do okresu II, to jest na lata 2016 – 2019 są kontynuacją przedsięwzięć wcześniejszych, bądź rozpoczęcie ich realizacji uzależnione jest od zakończenia zadań z etapu I. W etapie III, to jest począwszy 2020 roku, znajdują się głównie kontynuacje zadań, których realizacja rozpoczęła się w latach 2012 – 2019. Rola Urzędu Gminy w procesie realizacji poszczególnych zadań oznaczona jest następującymi symbolami: **I** – rola inspirująca (przede wszystkim organizacyjna i bezinwestycyjna), **WS** – rola wspierająca (organizacyjna i częściowo inwestycyjna), **W** – rola wykonawcza (organizacyjna i inwestycyjna).

TABELA 147: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – harmonogram realizacji zadań strategicznych.

Nr zadania	Nazwa zadania	Lata		
		2012 – 2015	2016 – 2019	2020 +
1	2	3	4	5
A.I.1.	Realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska	I , WS , W	I , WS , W	I , WS , W
A.I.2.	Budowa zbiorników retencyjnych	I	I	I
A.I.3.	Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych	I	I	
A.I.4.	Modernizacja urządzeń melioracyjnych	I	I	I
A.I.5.	Zabezpieczenie osuwisk	I , WS	I , WS	
A.I.6.	Zalesienie obszarów nieużytkowanych rolniczo	I	I	I
A.II.1.	Rozwiązanie problemów gospodarki wodno – ściekowej	WS , W	WS , W	
A.II.2.	Budowa rozdzielczej sieci gazowej		I	I
A.II.3.	Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej	I	I	
A.II.4.	Modernizacja urządzeń i sieci teleinformatycznych	I		
A.II.5.	Uporządkowanie gospodarki odpadami	I , W		
A.II.6.	Promocja alternatywnych źródeł energii	I , WS , W	I , WS , W	I , WS
A.III.1.	Modernizacja i rozbudowa dróg	I , WS , W	I , WS , W	
A.III.2.	Budowa i modernizacja dróg lokalnych dla obsługi mieszkańców i przedsiębiorców oraz dróg użytku rolnego	I , WS , W	I , WS , W	

STRATEGIA ROZWOJU GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI NA LATA 2012 – 2020

1	2	3	4	5
A.III.3.	Rozwój sieci tras rowerowych	I, WS, W	I, WS, W	
A.III.4.	Modernizacja i odbudowa sieci kolejowej	I	I	I
A.III.5.	Rozwój oferty połączeń komunikacyjnych	I	I, WS, W	I, WS, W
A.III.6.	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury służącej komunikacji	I, WS, W	I, WS, W	
B.1.	Stworzenie systemu wszechstronnej promocji gminy	W		
B.2.	Przygotowanie oferty gruntów pod inwestycje oraz ich marketing	I, WS, W		
B.3.	Pomoc w tworzeniu i funkcjonowaniu gospodarstw: agroturystycznych, specjalistycznych i ekologicznych	I, WS	I, WS	
B.4.	Popularyzacja i wspieranie alternatywnej wytwórczości oraz usług w gminie	I, WS	I, WS	I, WS
B.5.	Promocja lokalnych produktów i usług		I, WS, W	I, WS, W
C.1.	Organizacja docelowego systemu obszarów objętych ochroną	I, WS, W	I, WS, W	
C.2.	Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców	I, WS, W	I, WS, W	I, WS, W
C.3.	Poprawa wizerunku i estetyki w gminie	I, WS, W	I, WS, W	
C.4.	Ochrona dziedzictwa kulturowego	I, WS, W	I, WS, W	
C.5.	Rozbudowa infrastruktury towarzyszącej turystyce	I, WS, W	I, WS, W	
C.6.	Zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych	I	I, WS, W	I, WS, W
D.1.	Rozwój usług medycznych	I		
D.2.	Kontynuacja modernizacji obiektów edukacyjnych	W		
D.3.	Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej	WS, W	WS, W	
D.4.	Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty sportowo – rekreacyjnej	WS, W	WS, W	
D.5.	Reorganizacja finansowa usług kultury i sportu		I, WS	
D.6.	Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego	I, WS, W	I, WS, W	
D.7.	Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe	I, WS, W	I, WS, W	
E.1.	Uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki	W	W	
E.2.	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej	I, W	I, W	
E.3.	Rozwój oferty usługowej	I, W	I, W	

Źródło: Opracowanie własne.

---

10. Realizacja założeń Strategii Rozwoju.

10. 1. Reorganizacja pracy Urzędu Gminy.

Realizacja większości zadań strategicznych ujętych w Strategii Rozwoju spoczywać będzie głównie na barkach Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki. Ponadto pozostałe zadania będą wymagały jego wspomagającej lub inspirującej roli. Skuteczna realizacja ambitnie zarysowanych celów strategicznych i konkretnych projektów wymagać może ewentualnej reorganizacji pracy wewnątrz urzędu. W razie uzasadnionych potrzeb proces ten powinien być I etapem prac wdrażających w życie niniejszą Strategię.

Za poprawnie przeprowadzoną reorganizację należało będzie uznać proces polegający na odpowiednim dopasowaniu obecnej kadry urzędniczej, w zależności od wykształcenia i umiejętności, do realizacji lub roli nadzorczej nad konkretnymi zadaniami strategicznymi i projektami. Reorganizacja wymagać będzie mogła zarówno przetasowań kadrowych w ramach istniejących dziś wydziałów, jak również w zależności od potrzeb powołania nowej komórki zajmującej się wdrażaniem Strategii. Ze względu na obszerny zakres przewidywanych działań, zasadna może być konieczność utworzenia nowych etatów w administracji samorządowej. Obowiązki wynikające z realizacji zadań i projektów powinny być również włączone do obecnych kompetencji urzędników. Niniejszą reorganizację można przeprowadzić również przy okazji planowanego uzyskania praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki, a tym samym zmiany charakteru Urzędu z Urzędu Gminy na Urząd Miasta i Gminy.

10. 2. Monitoring.

Ostatnim etapem prac nad tworzeniem niniejszego dokumentu jest opracowanie zasad monitorowania realizacji Strategii Rozwoju. Monitoring jest podstawą ewentualnej aktualizacji planu strategicznego i powinien obejmować organizacje oraz instytucje zarówno publiczne jak i prywatne. Proponowany plan rozwoju bazuje na rzeczywistych szansach, precyzując konkretne działania. Powinien on podlegać corocznemu przeglądowi w zakresie zmian lub utrzymania ustalonej wizji, celów i zadań. Harmonogram realizacji zadań strategicznych, stanowiący część Strategii powinien być aktualizowany. Może to wynikać np.: z pojawienia się nowych podmiotów, które mogłyby stać się pełnoprawnymi uczestnikami procesu rozwoju, bądź zarysowania się całkowicie nowych priorytetów powstałych np.: w wyniku nieprzewidywalnych dzisiaj zdarzeń. Zdolność grupy monitorującej Strategię do reagowania na zmiany i podejmowanie odpowiednich działań jest jednym z ważniejszych wyznaczników ich sukcesu. Reasumując skuteczny monitoring pozwala na wczesne dostrzeżenie zagrożeń oraz wykorzystanie pojawiających się szans.

Praktyka realizacji zadań strategicznych oraz inwestycyjnych w wielu gminach wskazuje, że konieczne jest powołanie i ukonstytuowanie się najpóźniej w 2012 lub na początku 2013 roku zespołu monitorującego. Składać się on powinien z kilkunastu osób, reprezentujących możliwie szeroki przekrój społeczeństwa gminy. Mogą to być zarówno wybrani przedstawiciele Urzędu Gminy: Wójt, radni oraz urzędnicy, a także: prywatny biznes, przedstawiciele lokalnych organizacji społecznych oraz niezależni obserwatorzy. Do kompetencji takiego zespołu powinno należeć np.: opiniowanie corocznego planu finansowego projektów zawartych w Strategii przed przedłożeniem Radzie Gminy w celu podjęcia uchwały. Ponadto sprawozdania z realizacji Strategii oraz prac zespołu monitorującego powinny trafiać co roku na obrady Rady Gminy, mogą być również dodatkowo publikowane w lokalnej prasie czy biuletynie.

Organizując zespół monitorujący niniejszą Strategię Rozwoju można oprzeć się na przykładowej, poniższej procedurze:

1. Zarządzeniem Wójta Gminy wyznaczony zostaje zespół monitorujący Strategię Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki.
2. Zespół monitorujący składa się z wybranych pracowników Urzędu Gminy, instytucji współpracujących, przedstawicieli lokalnego sektora prywatnego, organizacji społecznych, itp. – maksymalnie 15 – 20 osób.
3. Zespół monitorujący spośród siebie wybiera przedstawiciela pełniącego rolę koordynatora zespołu.
4. Wójt Gminy może dodatkowo wnioskować do Rady Gminy o powołanie w ramach Rady Gminy specjalnej komisji do spraw realizacji Strategii Rozwoju.
5. Komisja podejmuje czynną współpracę z zespołem monitorującym w celu bieżącego informowania Rady Gminy o postępach prac zespołu.
6. W posiedzeniach zespołu i komisji mogą brać udział niezależni obserwatorzy, pełniący rolę doradcą.
7. Zespół wspólnie z komisją prowadzi bieżący monitoring wdrażania Strategii Rozwoju, a także (opcjonalnie) Wieloletniej Prognozy Finansowej, ich ocenę, aktualizację oraz ustala coroczny plan finansowy.
8. Plan finansowy trafia pod obrady Rady Gminy i zostaje przyjęty uchwałą Rady Gminy.
9. Rada Gminy ujmuje plan finansowy wdrażania zadań ujętych w Strategii Rozwoju w kolejnych budżetach gminy.
10. Do czasu opracowania nowej Strategii Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki, bieżące zmiany dotyczące niniejszej Strategii wprowadza się jako załączniki do pierwotnie uchwalonego tekstu.

LITERATURA

Absalon D., Jankowski A., Leśniok M., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-59-C, Otmuchów*, Uniwersytet Śląski 1998.

Abrys Technika sp. z o.o., zespół projektowy, *Plan Gospodarki Odpadami dla Powiatu Ząbkowickiego na lata 2009 – 2012*, Poznań 2009.

Albeko, zespół autorski, *Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*, Kamieniec Ząbkowicki 2011.

Baraniecki L., Bieroński J., Pawlak W., Tomaszewski J., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B, Ząbkowice Śląskie*, Uniwersytet Wrocławski 1998.

Baraniecki L., Bieroński J., Pawlak W., Tomaszewski J., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-D, Złoty Stok*, Uniwersytet Wrocławski 1998.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B, Ząbkowice Śląskie*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-D, Złoty Stok*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-59-C, Otmuchów*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

Biuro Planowania Przestrzennego w Wałbrzychu, zespół projektowy, *Ekofizjografia Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2003.

Biuro Planowania Przestrzennego w Wałbrzychu, zespół projektowy, *Kierunki strategii rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 1999 – 2000.

Biuro Planowania Przestrzennego w Wałbrzychu i inni, zespoły projektowe, *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki z późniejszymi zmianami*, Kamieniec Ząbkowicki 2000 – 2010.

BMT Polska sp. z o.o., zespół autorski, *Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego*, Ząbkowice Śląskie 2003.

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Plan urządzeniowo – rolny*, Wrocław 2006.

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Projekt granicy rolno – leśnej*, Wrocław 2006.

EkoPrzeźren, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Inwentaryzacja Przyrodnicza*, Wrocław 2008.

FEWE, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, zespół projektowy, *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, Katowice 2003.

Instytut Morski w Gdańsku, Oddział w Szczecinie, *Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej wodowskazu Bardo*, Szczecin 2007.

Jeleniogórskie Biuro Planowania i Projektowania sp. z o.o., zespół projektowy, *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Jelenia Góra 2005.

Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2000.

Minister Środowiska, *Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016*, Warszawa 2008.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, arkusz Ząbkowice Śląskie (869)*, Warszawa 2000.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, arkusz Złoty Stok (902)*, Warszawa 2000.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Otmuchów (903)*, Warszawa 2004.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Ząbkowice Śląskie (869)*, Warszawa 2004.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Złoty Stok (902)*, Warszawa 2004.

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Gmina Ziębice 1:40000*, Wrocław 2006.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Jeziora Ziemi Nyskiej 1:40000*, Wrocław 2004.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Powiat Ząbkowicki 1:75000*, Wrocław 2004.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Przedgórze Sudeckie 1:50000*, Wrocław 2004.

Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, *Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego*, Ząbkowice Śląskie 2006.

Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, *Plan Gospodarki Odpadami Gminy Kamieniec Ząbkowicki (uzupełnienie)*, Kamieniec Ząbkowicki 2004.

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Program Rozwoju Infrastruktury Transportowej i Komunikacyjnej dla Województwa Dolnośląskiego*, Wrocław 2006.

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Program wspierania systemu bezpieczeństwa Województwa Dolnośląskiego*, Wrocław 2008.

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku*, Wrocław 2005.

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Wieloletni Program Inwestycyjny dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007 – 2013*, Wrocław 2008.

Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego 2002*, Wrocław 2002.

Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego 2003*, Wrocław 2003.

Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Województwo Dolnośląskie 2010*, Wrocław 2010.

Urząd Statystyczny we Wrocławiu, *Województwo Dolnośląskie 2011*, Wrocław 2011.

Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, Projekt Zmiany Planu*, Wrocław 2010.

Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*, Wrocław 2010.

Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

www.kamzab.pl, Kamieniec Ząbkowicki 2011.

Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego*, Wrocław 2002.

Zarząd Województwa Dolnośląskiego, *Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2008 – 2011 z uwzględnieniem lat 2012 – 2015*, Wrocław 2008.

ZAŁĄCZNIKI

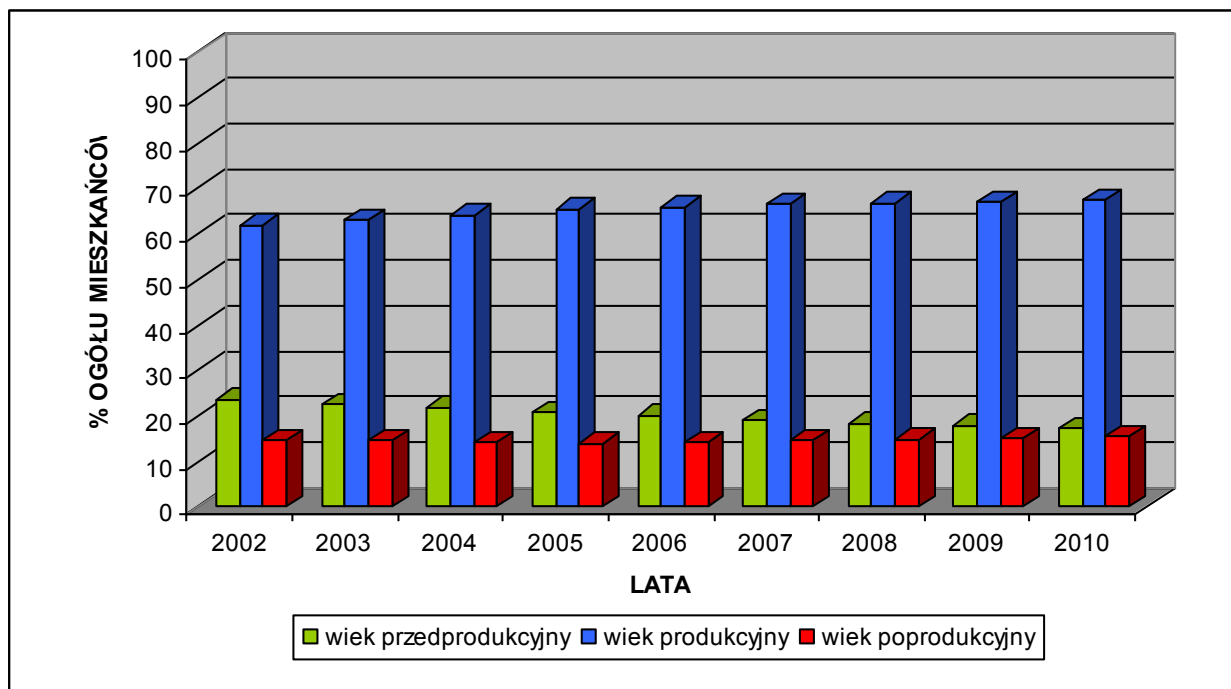
WYBRANE CECHY W LATACH 2000 – 2010

TABELA 148: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2010 (I).

Rok	Wiek przedprodukcyjny (%)	Wiek produkcyjny (%)	Wiek poprodukcyjny (%)
2002	23,7	61,8	14,5
2003	22,6	62,9	14,5
2004	21,8	64,1	14,1
2005	20,7	65,3	14,0
2006	20,0	65,9	14,1
2007	19,0	66,5	14,5
2008	18,4	66,7	14,9
2009	17,9	67,0	15,1
2010	17,3	67,3	15,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 48: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2010 (I).

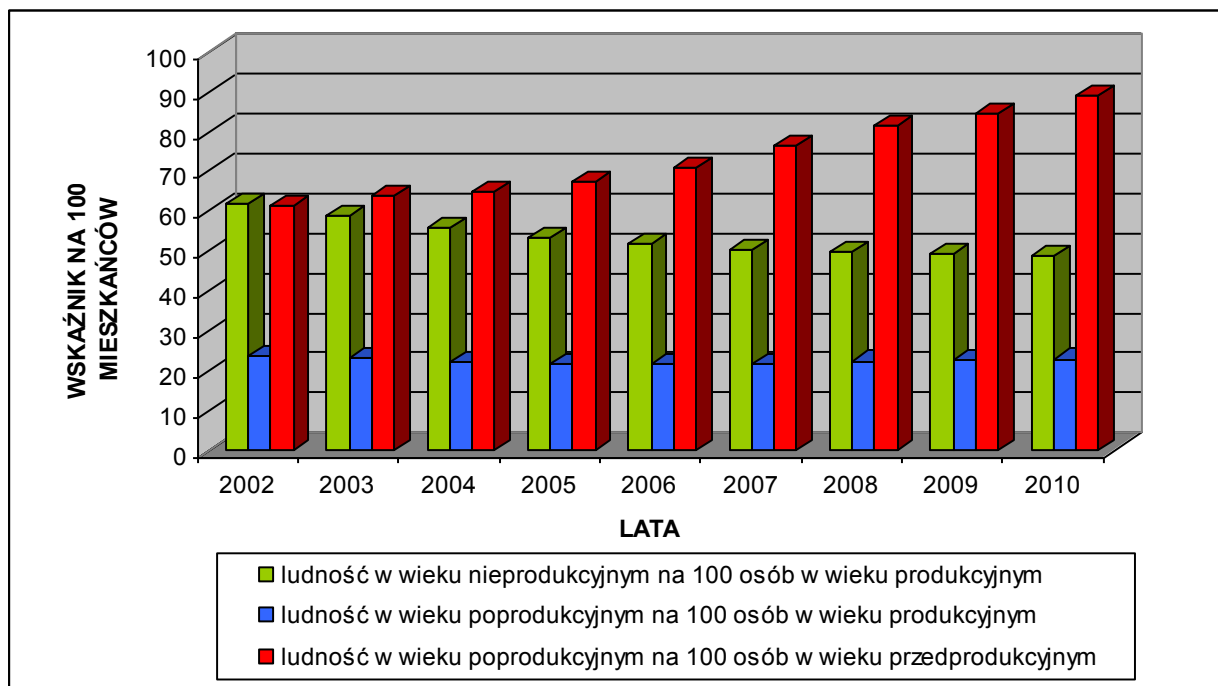
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 149: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2010 (II).

Rok	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ⁸⁴	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym
2002	61,9	23,6	61,4
2003	59,0	23,0	63,8
2004	56,0	22,0	64,6
2005	53,2	21,5	67,5
2006	51,8	21,5	71,0
2007	50,3	21,7	76,2
2008	49,9	22,4	81,4
2009	49,3	22,6	84,5
2010	48,6	22,9	89,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 49: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2010 (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

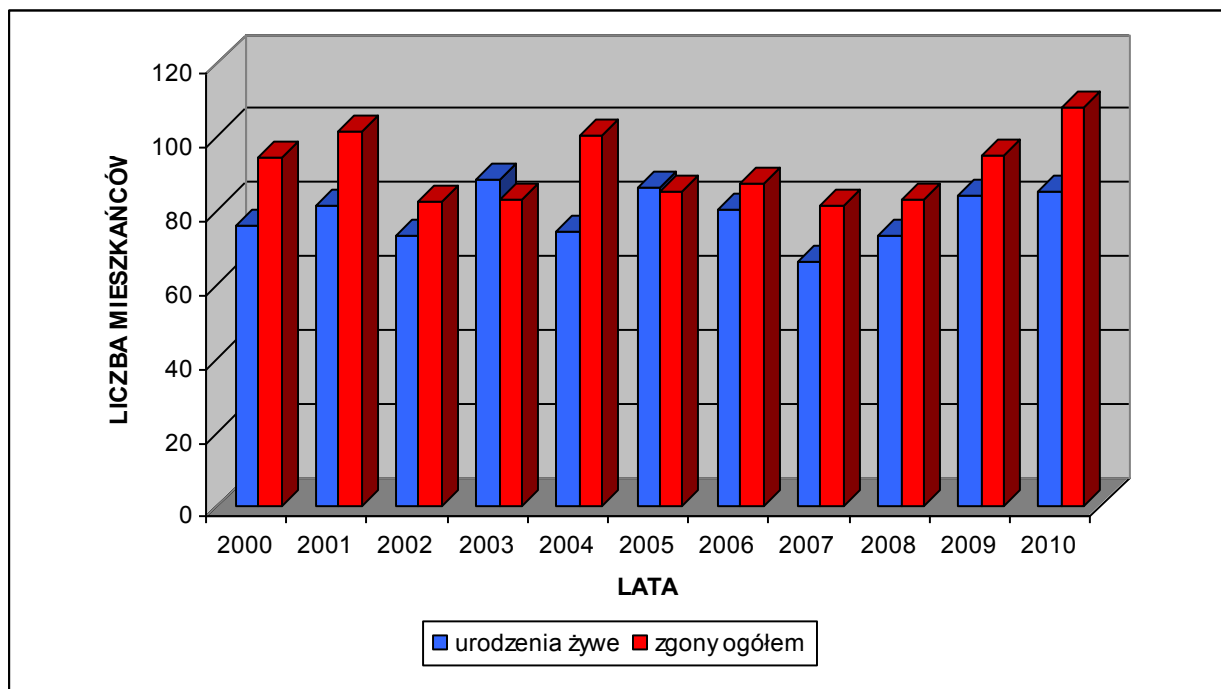
⁸⁴ Współczynnik obciążenia demograficznego (ekonomicznego).

TABELA 150: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny ludności w latach 2000 – 2010.

Rok	Urodzenia żywe	Zgony ogółem
2000	76	94
2001	81	101
2002	73	82
2003	88	83
2004	74	100
2005	86	85
2006	80	87
2007	66	81
2008	73	83
2009	84	95
2010	85	108

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 50: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny ludności w latach 2000 – 2010.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

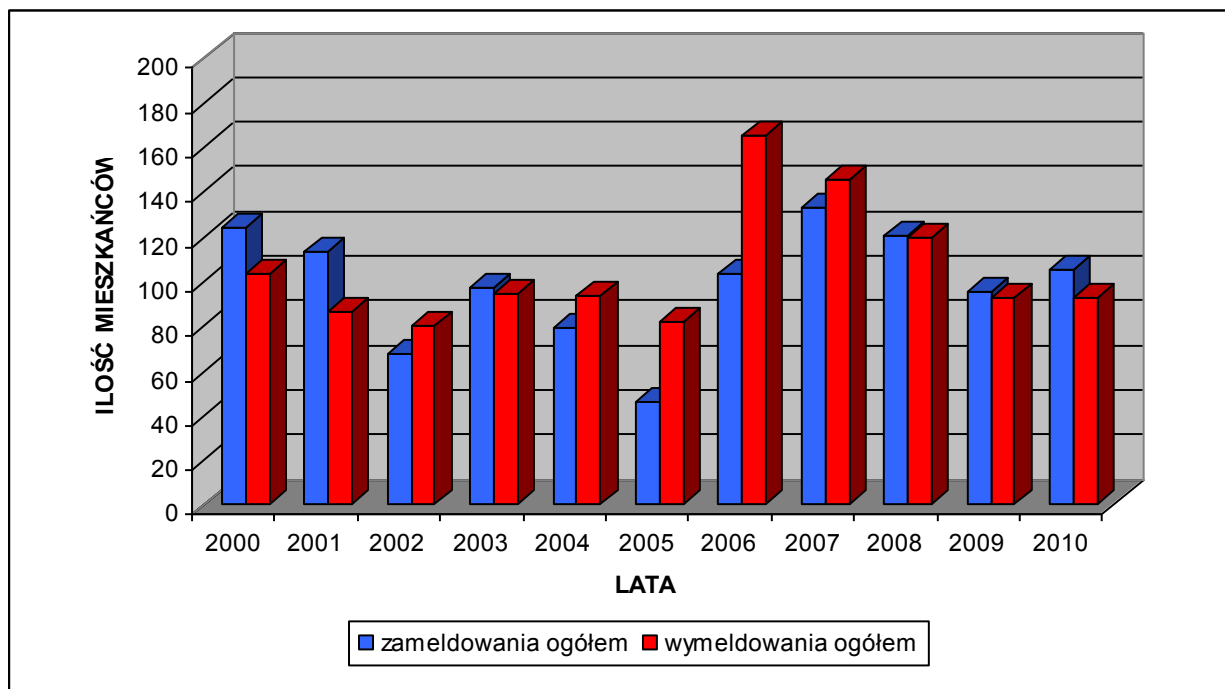

TABELA 151: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrowny⁸⁵ ludności w latach 2000 – 2010.

Rok	Zameldowania ogółem	Wymeldowania ogółem
2000	124	103
2001	113	86
2002	67	80
2003	97	94
2004	79	93
2005	46	82
2006	103	165
2007	133	145
2008	120	119
2009	95	92
2010	105	92

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 51: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrowny ludności w latach 2000 – 2010.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

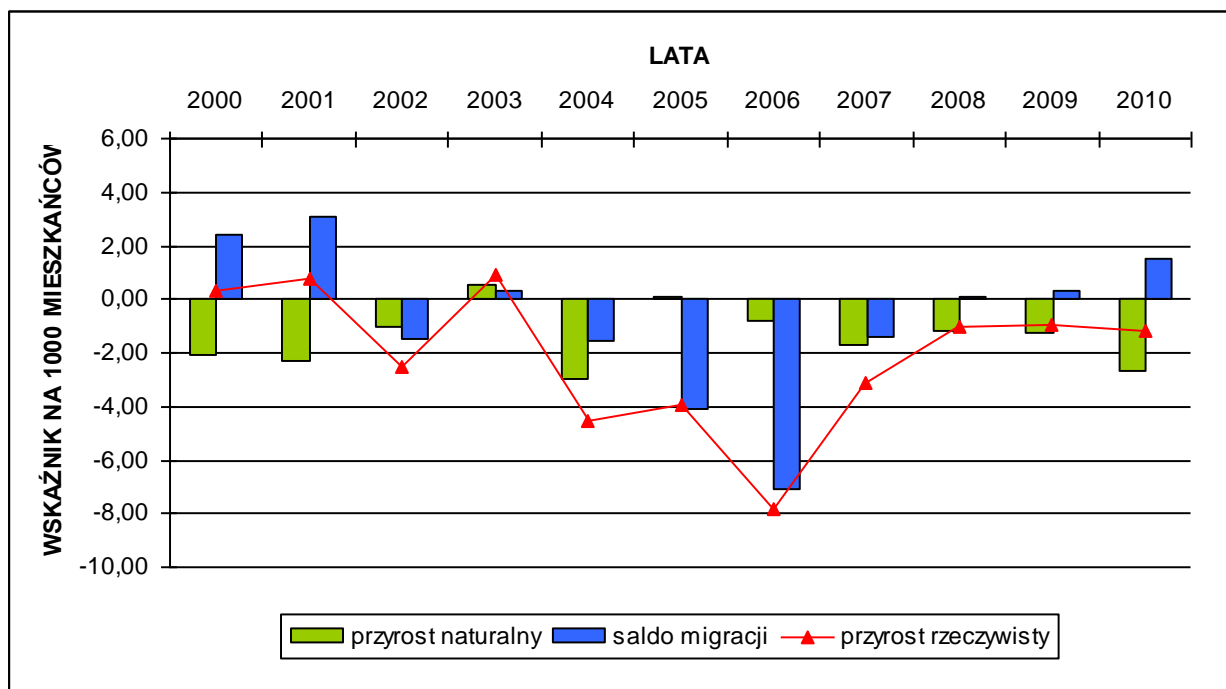
⁸⁵ Migracje wewnętrzne i zagraniczne.

TABELA 152: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrowny ludności w latach 2000 – 2010.

Rok	Wskaźniki na 1000 mieszkańców (‰)		
	Przyrost naturalny	Saldo migracji ogółem	Przyrost rzeczywisty
2000	-2,04	2,38	0,34
2001	-2,27	3,07	0,80
2002	-1,02	-1,47	-2,49
2003	0,57	0,34	0,91
2004	-2,94	-1,58	-4,52
2005	0,11	-4,08	-3,96
2006	-0,80	-7,06	-7,85
2007	-1,72	-1,37	-3,09
2008	-1,15	0,12	-1,04
2009	-1,26	0,34	-0,92
2010	-2,65	1,50	-1,15

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 52: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrowny ludności w latach 2000 – 2010.

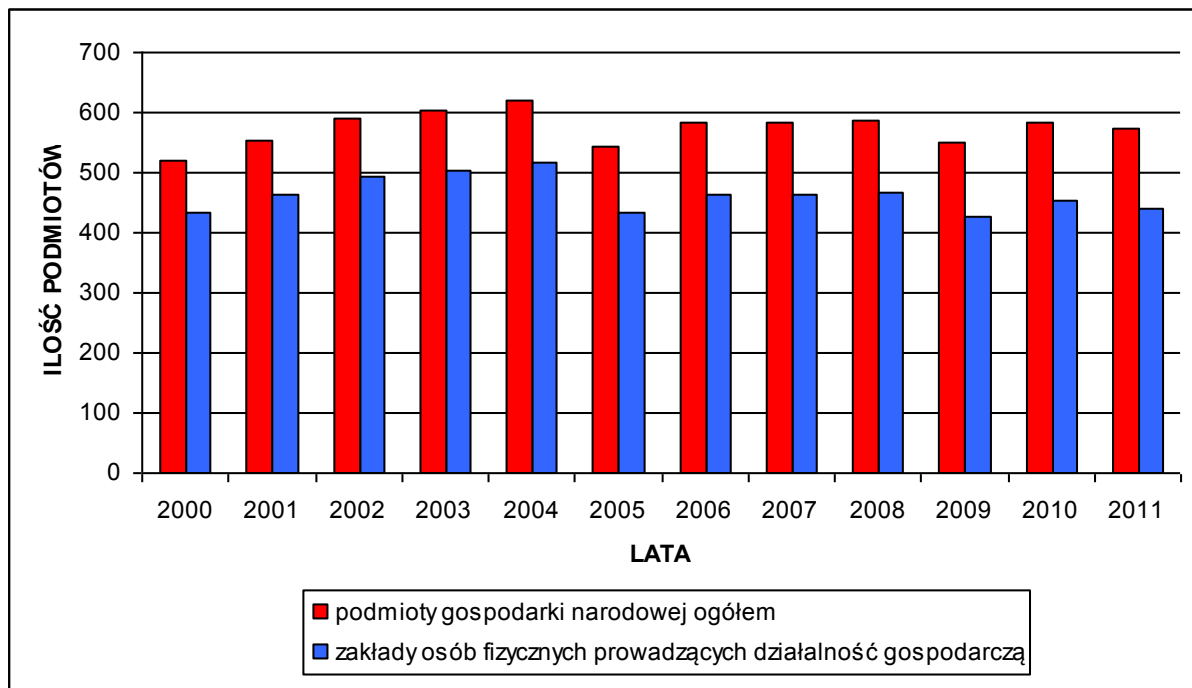
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 153: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2011 (I).

Rok	Podmioty gospodarki narodowej ogółem	Zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
2000	519	432
2001	555	464
2002	590	493
2003	602	502
2004	621	516
2005	543	432
2006	582	465
2007	583	462
2008	587	468
2009	551	428
2010	585	453
2011	575	441

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 53: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2011 (I).

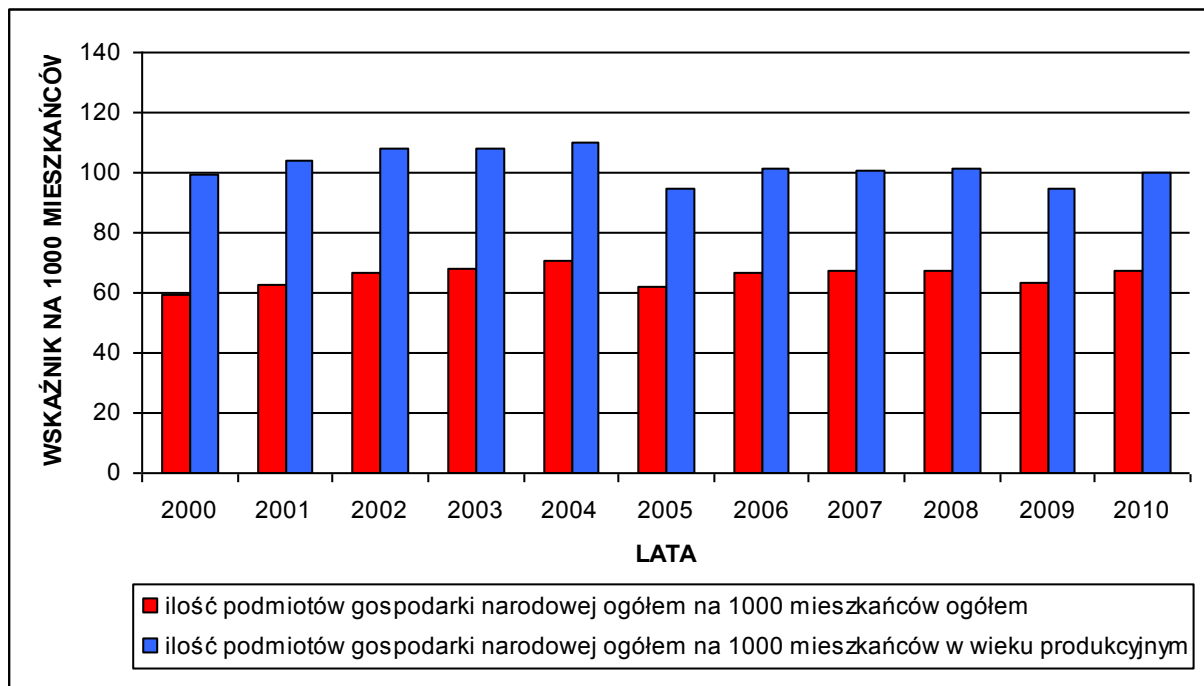
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 154: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2010 (II).

Rok	Ilość podmiotów gospodarki narodowej ogółem na 1000 mieszkańców ogółem	Ilość podmiotów gospodarki narodowej ogółem na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
2000	59,00	99,29
2001	62,86	103,93
2002	66,83	108,22
2003	68,03	108,16
2004	70,34	109,74
2005	61,80	94,70
2006	66,66	101,22
2007	67,06	100,80
2008	67,41	101,03
2009	63,38	94,62
2010	67,37	100,09

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 54: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2010 (II).

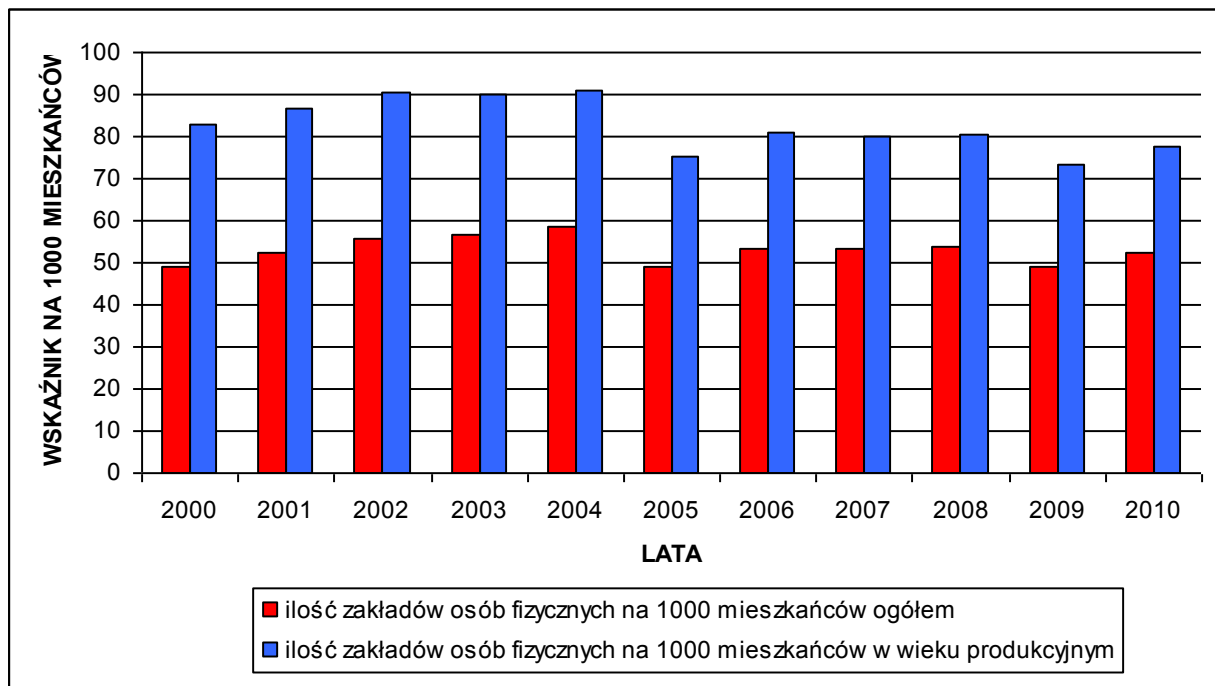
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 155: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2010 (III).

Rok	Ilość zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców ogółem	Ilość zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
2000	49,11	82,65
2001	52,55	86,89
2002	55,85	90,43
2003	56,73	90,19
2004	58,45	91,18
2005	49,17	75,34
2006	53,26	80,87
2007	53,14	79,88
2008	53,74	80,55
2009	49,23	73,50
2010	52,16	77,50

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 55: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rynek pracy w latach 2000 – 2010 (III).

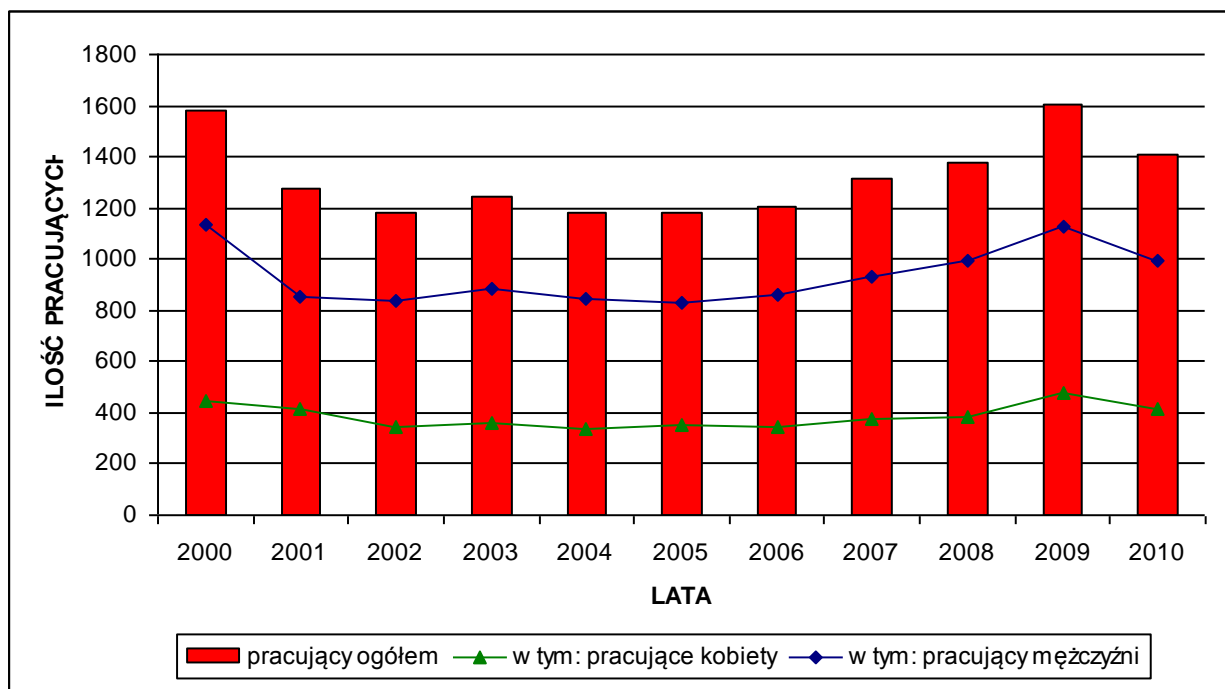
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 156: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący⁸⁶ w latach 2000 – 2010 (I).

Rok	Pracujący		
	Ogółem	W tym: mężczyźni	W tym: kobiety
2000	1577	1134	443
2001	1273	855	418
2002	1184	837	347
2003	1245	882	363
2004	1179	846	333
2005	1178	829	349
2006	1207	864	343
2007	1311	932	379
2008	1379	993	386
2009	1605	1129	476
2010	1405	993	412

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 56: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący w latach 2000 – 2010 (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

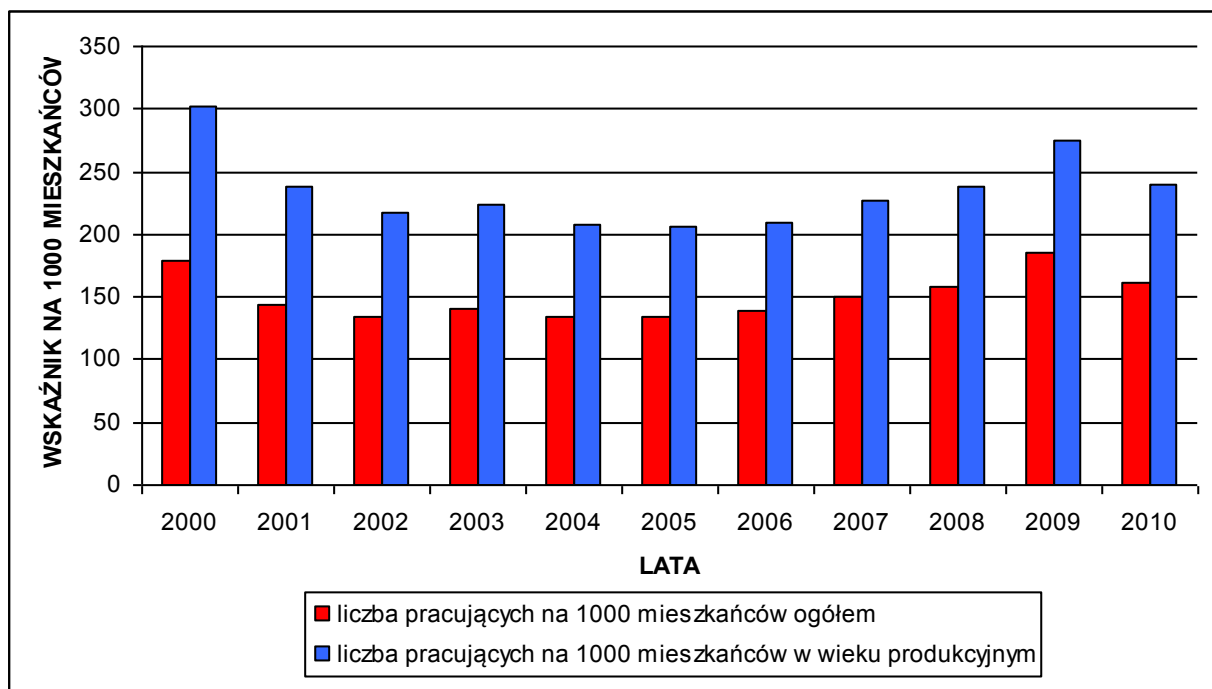
⁸⁶ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących; bez zatrudnionych za granicą; według faktycznego miejsca pracy.

TABELA 157: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący⁸⁷ w latach 2000 – 2010 (II).

Rok	Liczba pracujących na 1000 mieszkańców ogółem	Liczba pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
2000	179,29	301,70
2001	144,18	238,39
2002	134,12	217,17
2003	140,69	223,68
2004	133,55	208,34
2005	134,08	205,44
2006	138,24	209,91
2007	150,79	226,66
2008	158,36	237,35
2009	184,61	275,63
2010	161,79	240,38

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 57: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący w latach 2000 – 2010 (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

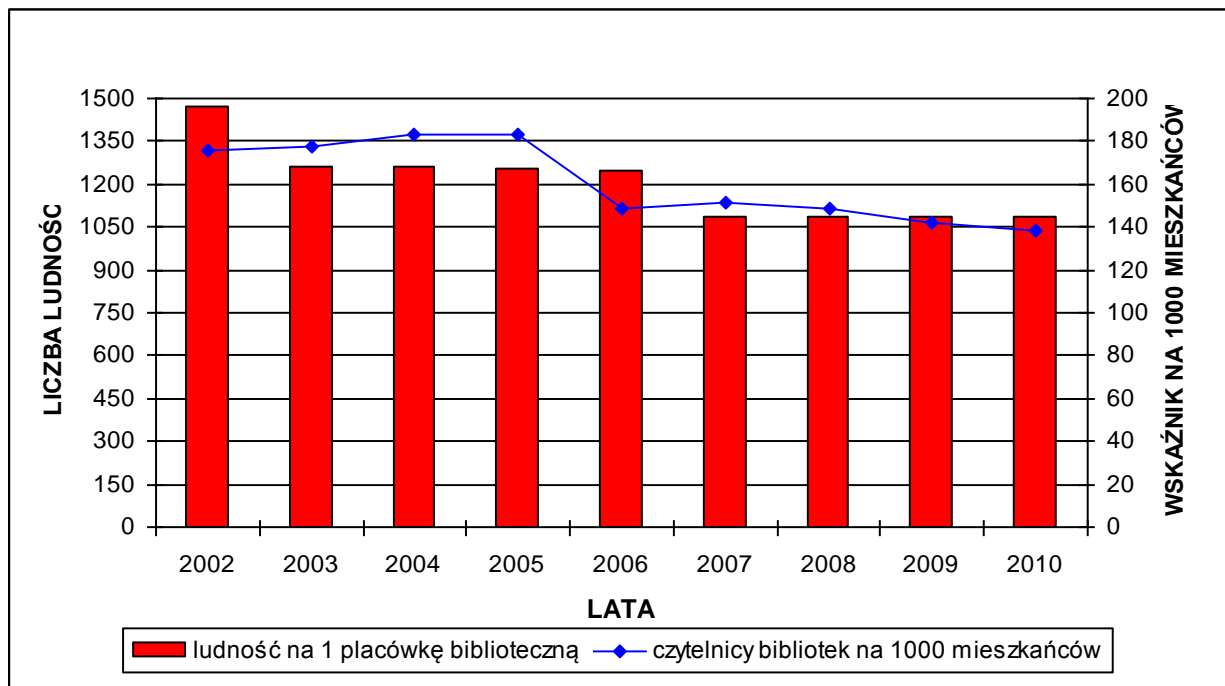
⁸⁷ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących; bez zatrudnionych za granicą; według faktycznego miejsca pracy.

TABELA 158: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – biblioteki w latach 2002 – 2010.

Rok	Ludność na 1 placówkę biblioteczną	Czytelnicy bibliotek na 1000 mieszkańców
2002	1471	176
2003	1264	178
2004	1261	183
2005	1255	183
2006	1247	149
2007	1087	151
2008	1089	149
2009	1087	142
2010	1086	138

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 58: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – biblioteki w latach 2002 – 2010.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

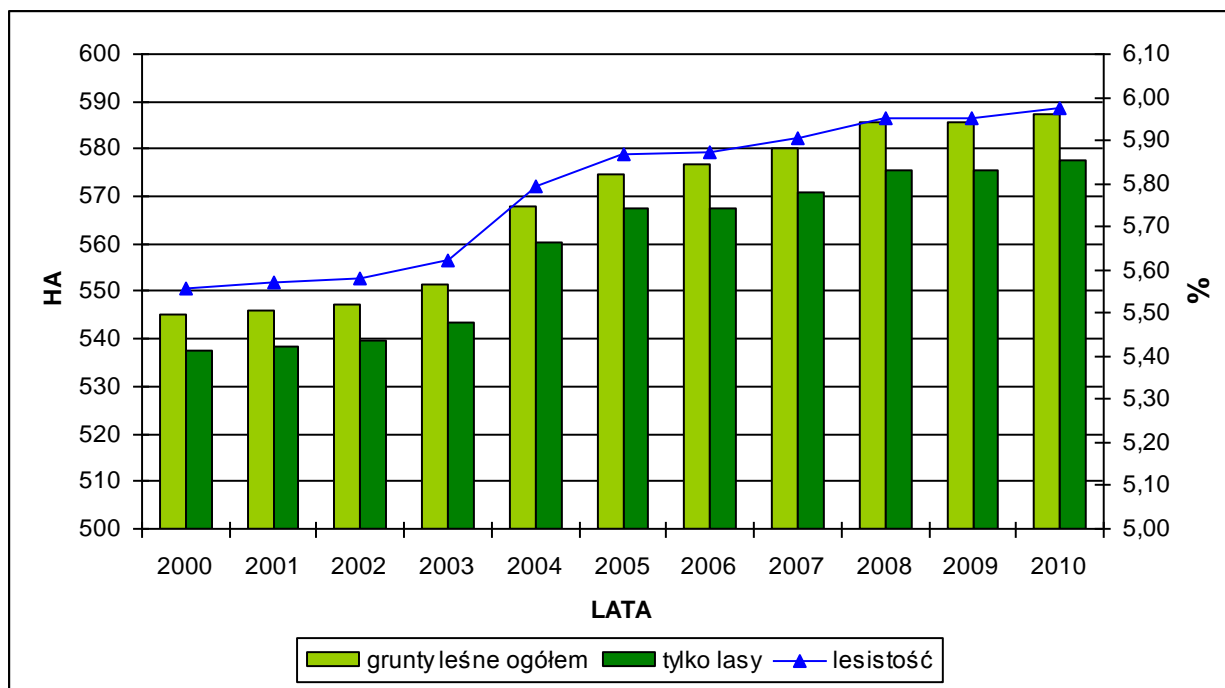

TABELA 159: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – lasy i grunty leśne w latach 2000 – 2010.

Rok	Powierzchnia w ha		Lesistość w %
	Grunty leśne ogółem	Tylko lasy	
2000	545,1	537,5	5,56
2001	546,1	538,5	5,57
2002	547,1	539,5	5,58
2003	551,3	543,5	5,62
2004	567,8	560,3	5,79
2005	574,8	567,3	5,87
2006	576,8	567,6	5,87
2007	580,2	571,0	5,91
2008	585,5	575,6	5,95
2009	585,5	575,6	5,95
2010	587,4	577,5	5,97

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 59: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – lasy i grunty leśne w latach 2000 – 2010.

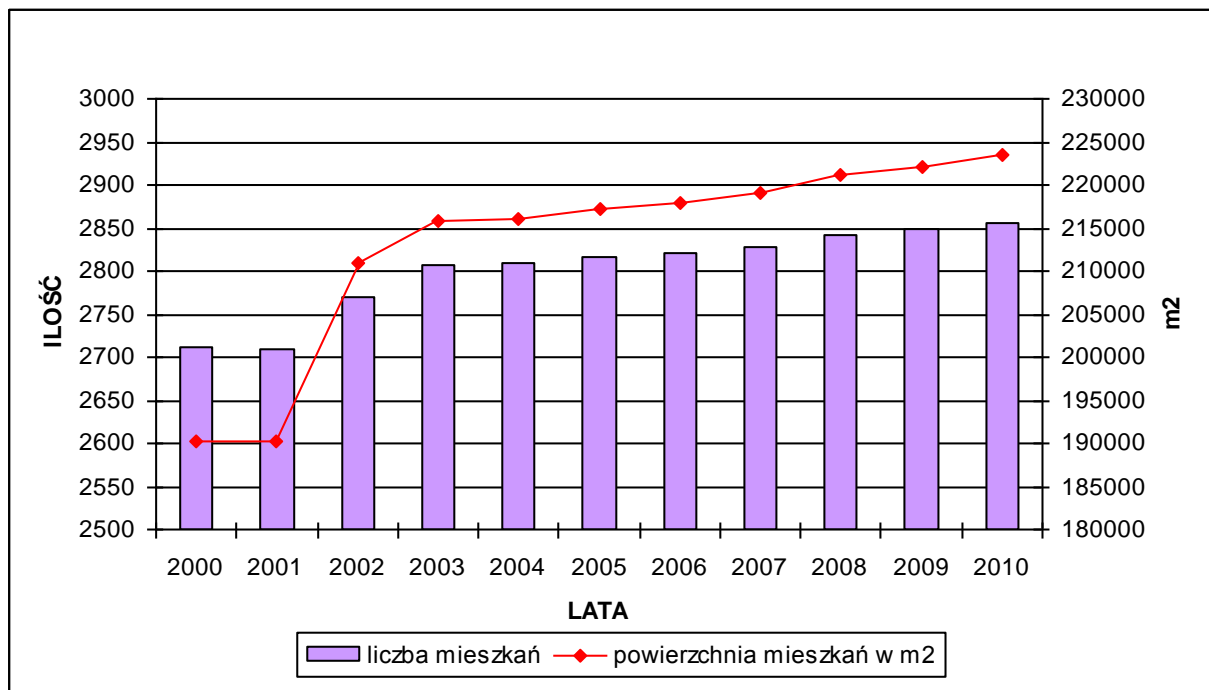
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 160: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gospodarka mieszkaniowa w latach 2000 – 2010 (I).

Rok	Liczba mieszkań	Łączna powierzchnia mieszkań w m ²
2000	2712	190315
2001	2709	190175
2002	2769	210849
2003	2807	215823
2004	2809	216141
2005	2816	217204
2006	2821	217807
2007	2828	219128
2008	2842	221245
2009	2848	222036
2010	2856	223399

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 60: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gospodarka mieszkaniowa w latach 2000 – 2010 (I).

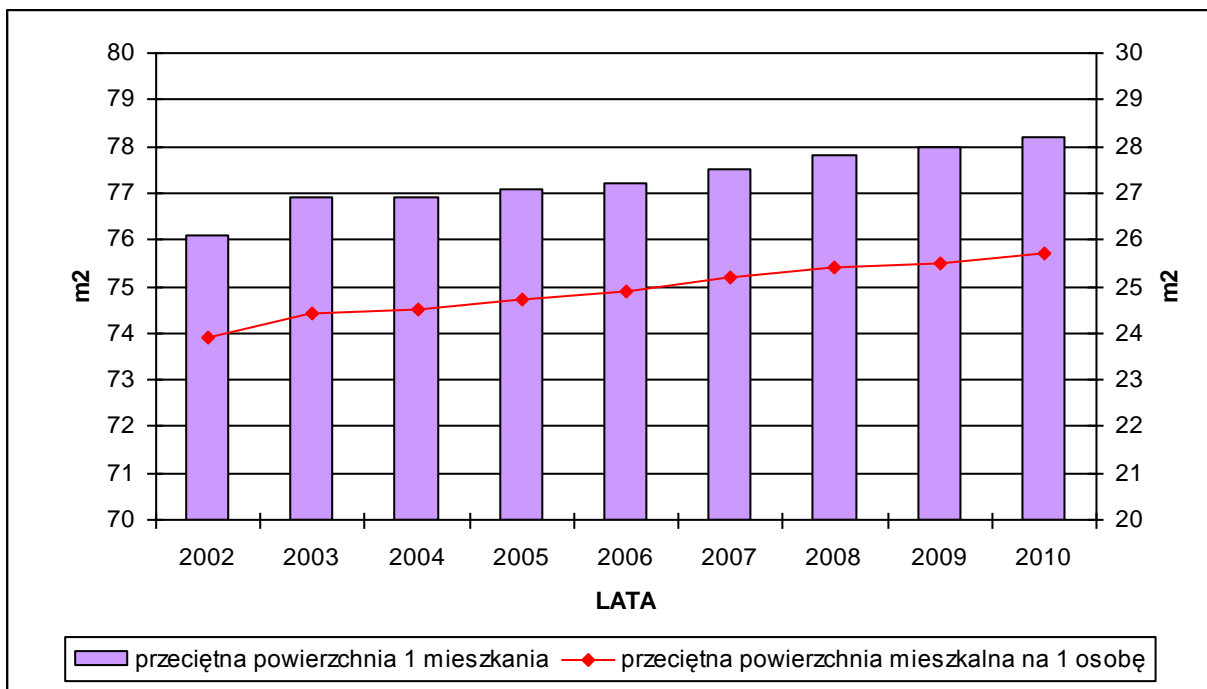
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 161: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gospodarka mieszkaniowa w latach 2002 – 2010 (II).

Rok	Przeciętna powierzchnia 1 mieszkania w m ²	Przeciętna powierzchnia mieszkalna na 1 osobę w m ²
2002	76,1	23,9
2003	76,9	24,4
2004	76,9	24,5
2005	77,1	24,7
2006	77,2	24,9
2007	77,5	25,2
2008	77,8	25,4
2009	78,0	25,5
2010	78,2	25,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 61: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gospodarka mieszkaniowa w latach 2002 – 2010 (II).

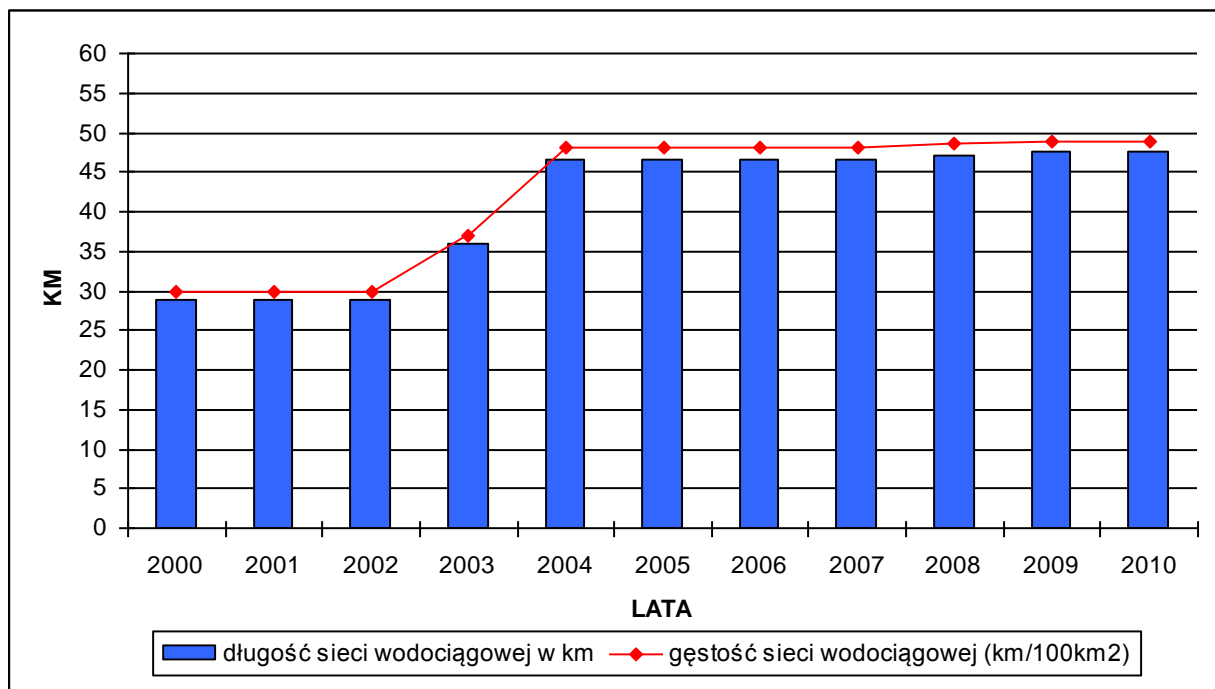
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 162: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa w latach 2000 – 2010 (I).

Rok	Długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	Gęstość sieci wodociągowej (km / 100 km ²)
2000	28,9	29,79
2001	28,9	29,79
2002	28,9	29,79
2003	35,9	37,01
2004	46,6	48,04
2005	46,6	48,04
2006	46,6	48,04
2007	46,6	48,04
2008	47,2	48,66
2009	47,5	48,97
2010	47,5	48,97

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 62: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa w latach 2000 – 2010 (I).

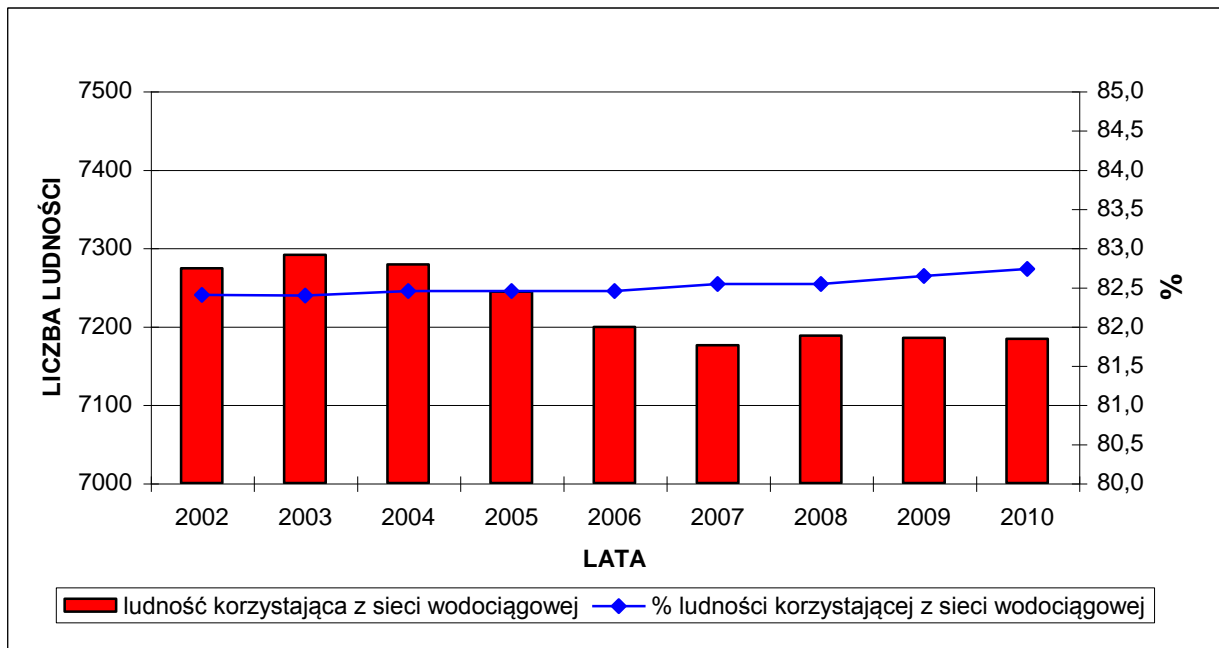
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 163: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa w latach 2002 – 2010 (II).

Rok	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej	% ludności korzystającej z sieci wodociągowej
2002	7274	82,40
2003	7291	82,39
2004	7279	82,45
2005	7244	82,45
2006	7199	82,45
2007	7176	82,54
2008	7188	82,54
2009	7185	82,64
2010	7184	82,73

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 63: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa w latach 2002 – 2010 (II).

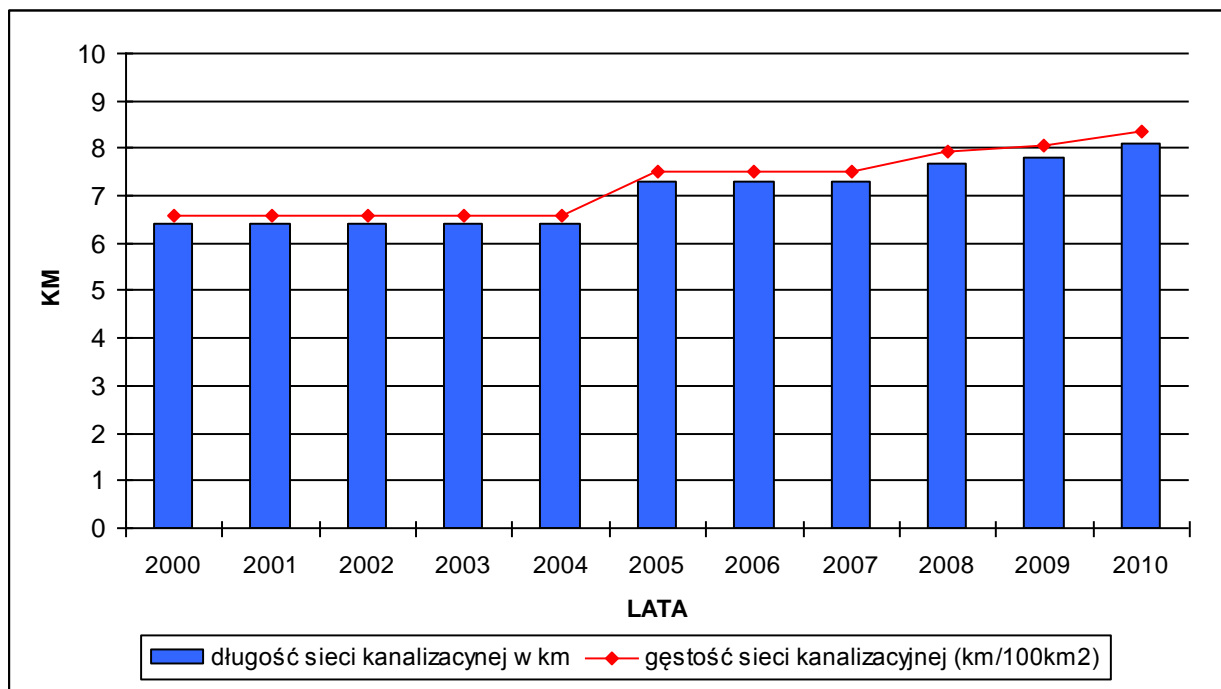
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 164: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć kanalizacyjna w latach 2000 – 2010 (I).

Rok	Długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	Gęstość sieci kanalizacyjnej (km / 100 km ²)
2000	6,4	6,60
2001	6,4	6,60
2002	6,4	6,60
2003	6,4	6,60
2004	6,4	6,60
2005	7,3	7,53
2006	7,3	7,53
2007	7,3	7,53
2008	7,7	7,94
2009	7,8	8,04
2010	8,1	8,35

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 64: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć kanalizacyjna w latach 2000 – 2010 (I).

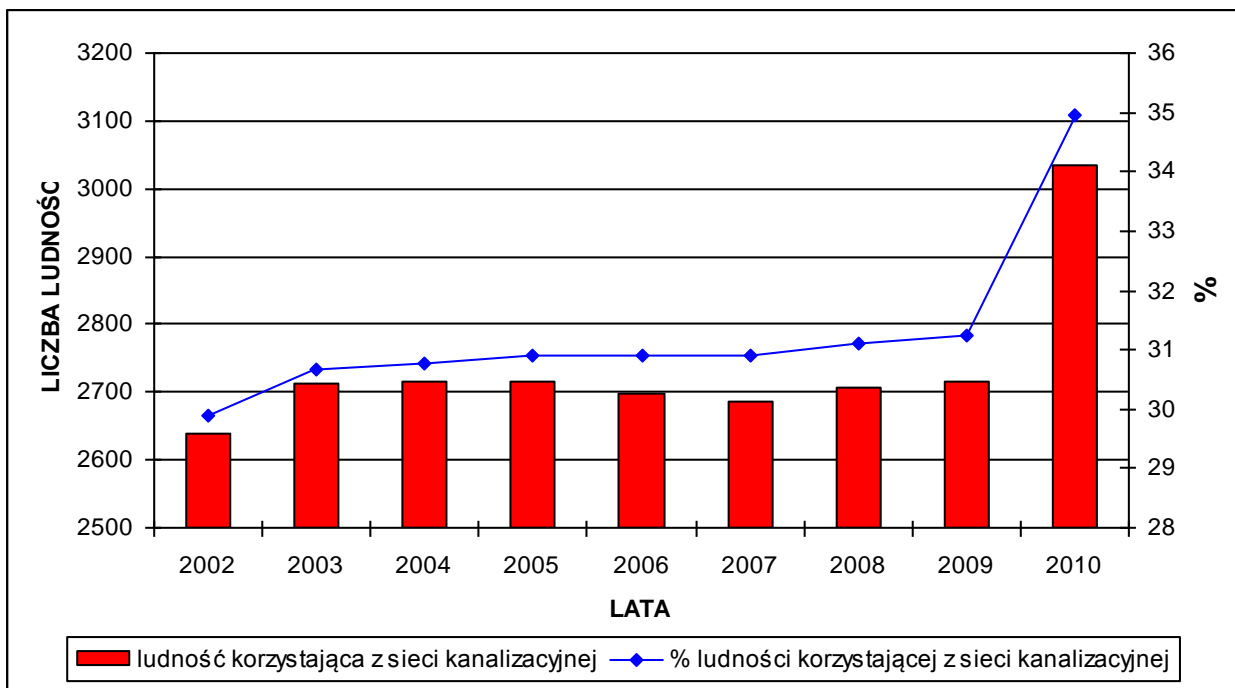
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 165: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć kanalizacyjna w latach 2002 – 2010 (II).

Rok	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	% ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej
2002	2640	29,90
2003	2712	30,65
2004	2717	30,78
2005	2715	30,90
2006	2698	30,90
2007	2687	30,91
2008	2708	31,10
2009	2715	31,23
2010	3036	34,96

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 65: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć kanalizacyjna w latach 2002 – 2010 (II).

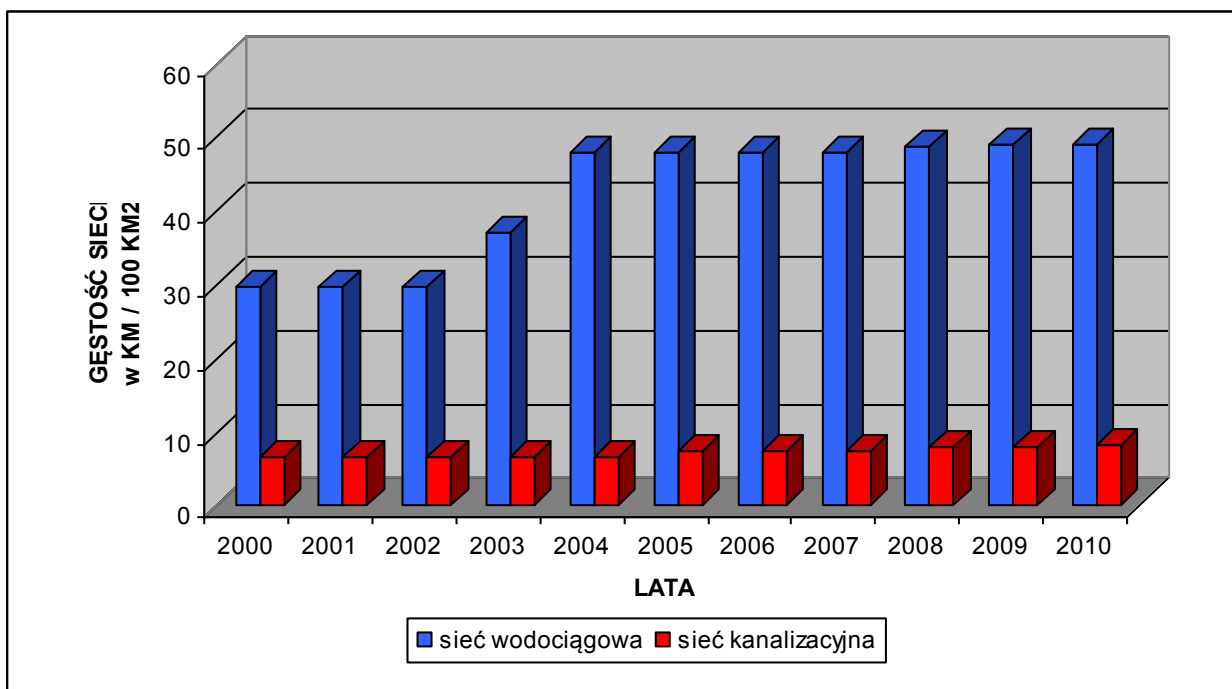
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 166: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa i kanalizacyjna w latach 2000 – 2010 (I).

Rok	Gęstość sieci (km / 100 km ²)	
	Sieć wodociągowa	Sieć kanalizacyjna
2000	29,79	6,60
2001	29,79	6,60
2002	29,79	6,60
2003	37,01	6,60
2004	48,04	6,60
2005	48,04	7,53
2006	48,04	7,53
2007	48,04	7,53
2008	48,66	7,94
2009	48,97	8,04
2010	48,97	8,35

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 66: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa i kanalizacyjna w latach 2000 – 2010 (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

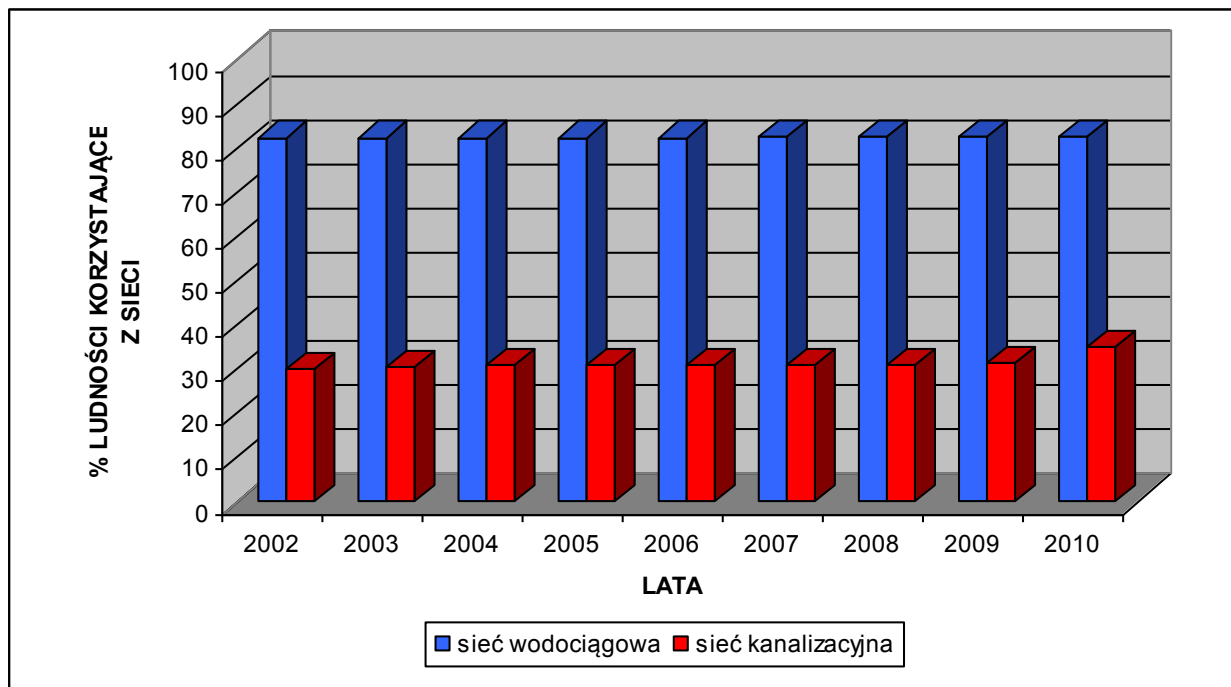

TABELA 167: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa i kanalizacyjna w latach 2002 – 2010 (II).

Rok	% ludności korzystającej z sieci	
	Sieć wodociągowa	Sieć kanalizacyjna
2002	82,40	29,90
2003	82,39	30,65
2004	82,45	30,78
2005	82,45	30,90
2006	82,45	30,90
2007	82,54	30,91
2008	82,54	31,10
2009	82,64	31,23
2010	82,73	34,96

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 67: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć wodociągowa i kanalizacyjna w latach 2002 – 2010 (II).

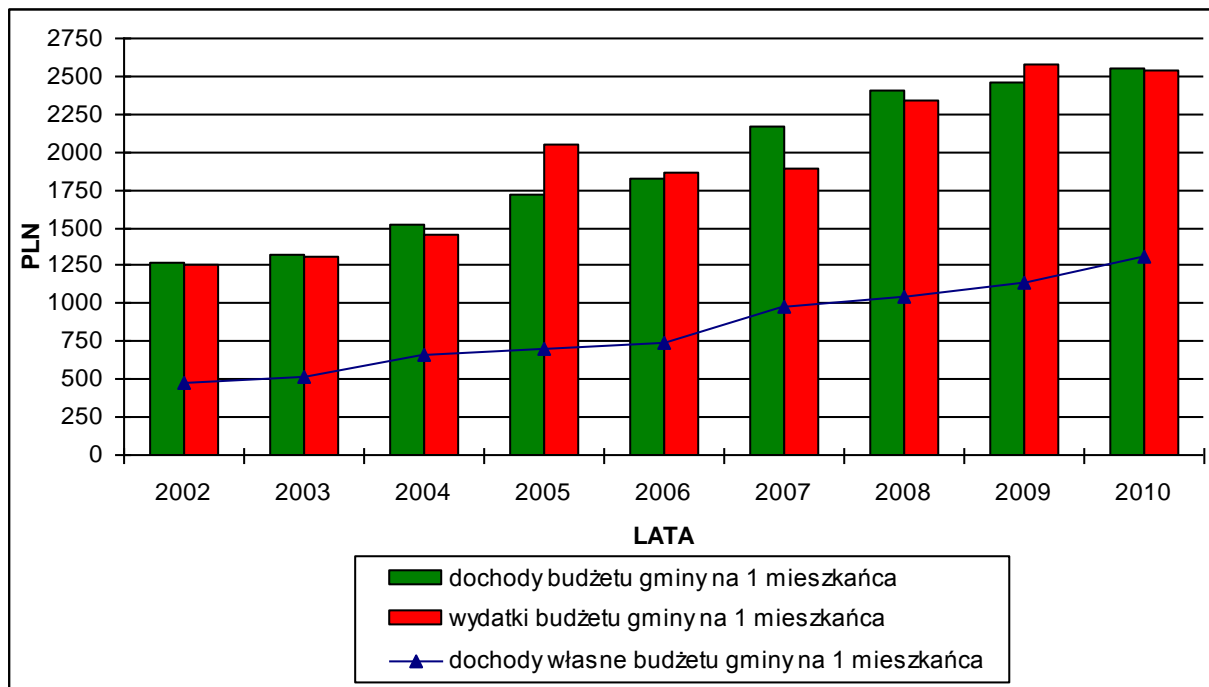
Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

TABELA 168: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dochody i wydatki budżetu gminy w latach 2002 – 2010.

Rok	Dochody budżetu gminy na 1 mieszkańca w PLN	Dochody własne budżetu gminy na 1 mieszkańca w PLN	Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca w PLN
2002	1272,05	475,53	1250,84
2003	1316,68	510,43	1302,56
2004	1523,83	656,80	1450,17
2005	1714,67	706,04	2045,17
2006	1826,36	739,56	1868,81
2007	2165,56	977,21	1894,22
2008	2399,95	1050,94	2340,77
2009	2459,86	1139,51	2576,35
2010	2545,71	1306,01	2536,09

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.

RYCINA 68: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dochody i wydatki budżetu gminy w latach 2002 – 2010.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2012.